

Kamus

Bahasa Indonesia
Manggarai

Dr. Yohanes S. Lon, M.A., dkk.

Kamus
Bahasa Indonesia
Manggarai

Penyusun:

- Yohanes S. Lon
- Bonefasius Rampung
- Eliterius Sennen
- Inosensius Sutam
- Fransiska Widyawati
- Stanislaus Tatul
- Bernadeta Dudet
- Andreas Alang
- Maria Jelamut
- Fransiskus Sawan
- Yohanes Mariano Dangku
- Tim Teknis
- Primus Domino
- Florianus Dus Arifian
- Frans Sales Lega
- Apolonaris Betu Wea
- Margareta Febrian Rene

PENERBIT PT KANISIUS
Jl. Dersahaji 5, Dersan, Calukurugati
Desa, Sempati, Kabupaten Sikki

ISBN 978-979-21-5818-2

1018003123 9789792158182

Dr. Yohanes S. Lon, M.A., dkk.

Kamus

Bahasa Indonesia – Manggarai

Penyusun

Yohanes S. Lon
Inosensius Sutam
Fransiska Widyawati
Bonefasius Rampung
Eliterius Sennen
Stanislaus Tatul
Bernadeta Dudet
Andreas Alang
Maria Jelumut
Fransiskus Sawan
Yohanes Mariano Dangku

Tim Teknis

Primus Domino
Florianus Dus Arifian
Frans Sales Lega
Apolonaris Betu Wea
Margareta Febrian Rene

PENERBIT PT KANISIUS

STKIP SANTU PAULUS RUTENG

Kamus Bahasa Indonesia - Manggarai

1018003123

© 2018-PT Kanisius

Buku ini diterbitkan atas kerja sama

PENERBIT PT KANISIUS (Anggota IKAPI)

Jl. Cempaka 9, Deresan, Caturtunggal, Depok, Sleman

Daerah Istimewa Yogyakarta 55281, INDONESIA

Telepon (0274) 588783, 565996; Faks (0274) 563349

E-mail : office@kanisiusmedia.co.id

Website : www.kanisiusmedia.co.id

dan

STKIP SANTU PAULUS RUTENG

Jl. A. Yani No. 10 Ruteng Flores, NTT

Cetakan ke-   3   2   1

Tahun   20   19   18

Editor   : Lucia Indarwati

Desainer Sampul   : Joko Sutrisno

Desainer Isi   : Oktavianus

ISBN 978-979-21-5818-2

Hak cipta dilindungi undang-undang

Dilarang memperbanyak karya tulis ini dalam bentuk dan dengan cara apa pun, tanpa izin tertulis dari Penerbit

Dicetak oleh PT Kanisius Yogyakarta

DAFTAR ISI

Daftar Isi	iii
Pengantar Bupati Manggarai	iv
Pengantar Bupati Manggarai Barat	v
Prakata Ketua Tim Penyusun	vi
Kamus Bahasa Indonesia-Manggarai Sebagai Revitalisasi dan Pemuliaan Bahasa dan Budaya Manggarai: Konteks, Substansi, dan Signifikansinya	vii
A	1
B	21
C	59
D	83
E	107
F	116
G	120
H	142
I	155
J	166
K	181
L	226
M	250
N	282
O	289
P	294
Q	327
R	328
S	348
T	390
U	433
V	438
W	439
X	442
Y	443
Z	444

Kamus

Bahasa Indonesia – Manggarai

Penyusun

Yohanes S. Lon
Inosensius Sutam
Fransiska Widyawati
Bonefasius Rampung
Eliterius Sennen
Stanislaus Tatul
Bernadeta Dudet
Andreas Alang
Maria Jelumut
Fransiskus Sawan
Yohanes Mariano Dangku

Tim Teknis

Primus Domino
Florianus Dus Arifian
Frans Sales Lega
Apolonaris Betu Wea
Margareta Febrian Rene

PENERBIT PT KANISIUS

STKIP SANTU PAULUS RUTENG

Kamus Bahasa Indonesia - Manggarai

1018003123

© 2018-PT Kanisius

Buku ini diterbitkan atas kerja sama

PENERBIT PT KANISIUS (Anggota IKAPI)

Jl. Cempaka 9, Deresan, Caturtunggal, Depok, Sleman

Daerah Istimewa Yogyakarta 55281, INDONESIA

Telepon (0274) 588783, 565996; Faks (0274) 563349

E-mail : office@kanisiusmedia.co.id

Website : www.kanisiusmedia.co.id

dan

STKIP SANTU PAULUS RUTENG

Jl. A. Yani No. 10 Ruteng Flores, NTT

Cetakan ke-   3   2   1

Tahun   20   19   18

Editor   : Lucia Indarwati

Desainer Sampul   : Joko Sutrisno

Desainer Isi   : Oktavianus

ISBN 978-979-21-5818-2

Hak cipta dilindungi undang-undang

Dilarang memperbanyak karya tulis ini dalam bentuk dan dengan cara apa pun, tanpa izin tertulis dari Penerbit

Dicetak oleh PT Kanisius Yogyakarta

DAFTAR ISI

Daftar Isi	iii
Pengantar Bupati Manggarai	iv
Pengantar Bupati Manggarai Barat	v
Prakata Ketua Tim Penyusun	vi
Kamus Bahasa Indonesia-Manggarai Sebagai Revitalisasi dan Pemuliaan Bahasa dan Budaya Manggarai: Konteks, Substansi, dan Signifikansinya	vii
A	1
B	21
C	59
D	83
E	107
F	116
G	120
H	142
I	155
J	166
K	181
L	226
M	250
N	282
O	289
P	294
Q	327
R	328
S	348
T	390
U	433
V	438
W	439
X	442
Y	443
Z	444

PENGANTAR BUPATI MANGGARAI

Dr. Deno Kamelus, S.H., M.H.

Puji dan syukur kepada Tuhan Yang Maha Kuasa karena bimbingan dan penyelenggaraan-Nya, Kamus Bahasa Indonesia-Manggarai ini akhirnya tuntas dikerjakan dan dapat dipublikasikan. Kamus ini adalah satu karya akademis yang tinggi yang telah disumbangkan oleh kampus Sekolah Tinggi Keguruan dan Ilmu Pendidikan (STKIP) Santu Paulus Ruteng kepada daerah dan rakyat Manggarai. Oleh karena itu, saya sebagai Bupati Manggarai dan atas nama seluruh masyarakat Manggarai mengucapkan terima kasih dan penghargaan yang setinggi-tingginya kepada Tim Penyusun Kamus Bahasa Indonesia-Manggarai dan semua pihak yang terlibat mendukung karya ini, sebagai kontribusi kampus bagi pembangunan dan kemajuan daerah ini, khususnya dalam bidang pendidikan dan kebudayaan.

Tanah Manggarai kaya akan pengetahuan, kearifan, dan kebudayaan lokal. Bahasa Manggarai adalah salah satu di antaranya. Bahasa bukan sekadar kumpulan kata. Bahasa juga bukan semata berurusan dengan komunikasi. Bahasa melambangkan identitas sebuah komunitas, bahasa mencerminkan bangsa, bahasa mencirikan kebudayaan, bahasa menandakan kehidupan suatu masyarakat itu sendiri. Oleh karena itu, bahasa sebagai kekayaan daerah haruslah dimuliakan, dipakai, dipelihara, dan dihargai.

Penerbitan **Kamus Bahasa Indonesia-Manggarai** ini menjadi suatu jalan untuk menghargai, memuliakan, dan melanggengkan keberadaan kebudayaan dan kekayaan lokal ini. Dengan adanya kamus ini, bahasa Manggarai didokumentasikan dengan baik supaya tidak hilang dan punah serta supaya dapat dipelajari oleh setiap orang Manggarai atau siapa saja yang berminat belajar bahasa dan kebudayaan Manggarai. Karya ini sejalan dengan program pemerintah dalam membangun kebudayaan lokal. Oleh karena itu, sudah sepantasnyalah kita merasa bangga dengan karya ini, dan lebih bangga lagi karena memiliki dan berbahasa Manggarai.

Sebagai Bupati Manggarai yang mewakili seluruh rakyat Manggarai, saya menyampaikan terima kasih, penghargaan, dan apresiasi yang setinggi-tingginya kepada kampus STKIP Santu Paulus Ruteng, khususnya kepada Tim Penyusun Kamus ini yang telah bekerja cerdas, keras, dan tuntas menyelesaikan karya ini. Saya berharap, kamus berikutnya yakni *Bahasa Manggarai-Indonesia* juga mulai dipikirkan untuk dikerjakan. Sudah seharusnya kampus STKIP Santu Paulus Ruteng menjadi pusat studi Manggarai, tempat rujukan bagi pengetahuan lokal daerah kita.

Akhirnya, saya mengajak seluruh warga Manggarai, di mana saja berada, untuk memanfaatkan kamus ini bagi pengembangan kebudayaan, karakter diri, dan pengetahuan lokal. Saya berharap sekolah-sekolah, desa-desa, kantor pemerintah, lembaga/institusi non pemerintah dan seluruh masyarakat Manggarai untuk melengkapi pustaka pribadi dan lembaga dengan kamus ini agar kita dapat mengenal kebudayaan sendiri dengan lebih baik. Selamat memanfaatkan karya ini dan selamat berbangga menjadi orang Manggarai.

Ruteng, Juni 2018

Bupati Manggarai
Dr. Deno Kamelus, S.H., M.H.

PENGANTAR BUPATI MANGGARAI BARAT

Drs. Agustinus Ch. Dula

Pada tempat pertama, sudah sepantasnyalah kita sampaikan ucapan syukur kepada Tuhan Yang Maha Pengasih dan Penyayang karena oleh berkat-Nya pada saat ini kita bisa membaca dan menggunakan **Kamus Bahasa Indonesia-Manggarai** yang disusun oleh Tim Dosen dari STKIP Santu Paulus Ruteng. Sebagai bupati Manggarai Barat, saya bangga dan berterima kasih kepada kampus STKIP Santu Paulus Ruteng atas karya ini.

Manggarai adalah tanah leluhur kita, anugerah Tuhan yang telah diwariskan nenek moyang kita. Awalnya Manggarai hanya satu kabupaten saja, yakni kabupaten Manggarai. Namun sejak tahun 2003, terjadi pemekaran dan terbentuklah kabupaten baru bernama Manggarai Barat. Walaupun kami di Manggarai Barat berbeda dari segi Geopolitis, namun budaya dan bahasa masih sama dan bersaudara.

Kami bergembira bahwa Tim Dosen dari STKIP Santu Paulus Ruteng di wilayah Kabupaten Manggarai, rumah induk kami di masa lalu, bisa menyusun kamus dan menerbitkannya. Kamus ini berguna bagi semua orang Manggarai, dari barat hingga timur. Bahasa Manggarai adalah bahasa yang selalu kita banggakan. Oleh karena itu, kami percaya kamus ini merupakan sumbangan kampus yang luar biasa bagi kita semua.

Semoga dengan kamus ini kita semakin bersatu, semakin mencintai kebudayaan kita, sejarah kita, dan terutama bahasa kita. Hadirnya kamus ini dapat mengisi krisis kekosongan sumber-sumber belajar budaya dan bahasa Manggarai.

Oleh karena itu, saya menghimbau semua warga Manggarai Barat, mari kita memanfaatkan kamus ini dengan baik agar kita bisa belajar bahasa Manggarai dengan lebih baik pula. Semoga dengan karya ini, Manggarai Barat yang sedang gencar membangun pariwisata alam dan budaya dapat dibantu untuk memiliki pengetahuan lokal yang memadai. Dengan demikian, kita bisa menjelaskannya kepada turis domestik dan manca negara mengenai kekayaan bahasa dan budaya kita. Selamat melengkapi koleksi pustaka bermutu, selamat memanfaatkan kamus ini dengan baik.

Labuan Bajo, Juni 2018

PRAKATA KETUA TIM PENYUSUN

Dr. Yohanes S. Lon, M.A.

Puji dan syukur kepada Tuhan yang Maha Esa, *Emá Mori Jari Dédék, Ata Pandé Surga Agu Lino, Amé Rinding Mané, Iné Rinding Wié* karena kasih, penyertaan, dan rahmat-Nya, Kamus Bahasa Indonesia – Manggarai dapat diterbitkan tahun 2018 ini. Kamus ini dipersembahkan kepada Dia Sang Pemilik hidup, kebudayaan, dan bahasa.

Penerbitan kamus adalah bagian dari usaha untuk memuliakan, memelihara, dan merevitalisasi bahasa daerah, kebudayaan, dan kearifan lokal Manggarai. Bahasa adalah sebuah kekayaan tak ternilai dari suatu bangsa dan kelompok masyarakat. Bahasa yang tidak dipelihara dengan baik dapat terancam mengalami distorsi, bahkan kepunahan. Kamus adalah suatu karya linguistik yang sangat baik untuk membantu pelestarian dan penggunaan bahasa Manggarai. Kamus juga menjadi bahan referensi belajar bahasa Manggarai bagi akademisi, praktisi, dan siapa saja yang membutuhkannya.

Kamus Bahasa Indonesia – Manggarai dikerjakan oleh satu Tim Penyusun Kamus Bahasa Indonesia – Manggarai sejak akhir tahun 2014 sampai awal 2018. Tim ini terdiri dari dosen internal STKIP Santu Paulus Ruteng bekerja sama dengan beberapa tim dari luar kampus. Walaupun jumlah personil tim ini terbatas, namun orang yang terlibat di dalam penyusunan ini sesungguhnya berjumlah cukup banyak karena setiap anggota ditugaskan untuk mencari nara sumber-nara sumber lain sebagai tempat mereka bertanya dan berdiskusi. Selain tim penyusun utama, pekerjaan mereka dibantu oleh tim pendukung dan tim teknis lain, baik yang adalah dosen STKIP Santu Paulus maupun staf Lembaga Penelitian dan Pengabdian kepada Masyarakat (LPPM) STKIP Santu Paulus Ruteng. Kegiatan penyusunan kamus ini merupakan salah satu program kerja dari LPPM STKIP Santu Paulus Ruteng yang diketuai dan diprakarsai oleh Dr. Fransiska Widyawati, M. Hum.

Program ini dapat terlaksana dengan baik karena dukungan penuh kampus STKIP Santu Paulus Ruteng dan Yayasan Santu Paulus Ruteng. Atas nama tim penyusun, kami mengucapkan terima kasih kepada semua pihak yang secara langsung dan tak langsung membantu dalam penyelesaian program ini. Secara khusus, kami berterima kasih kepada Bapak Dr. Kamelus Deno, S.H, M.H., selaku Bupati Manggarai, dan Bapak Drs. Agustinus Ch. Dula, selaku Bupati Manggarai Barat, yang bersedia memberi pengantar penerbitan kamus ini dan mendorong masyarakat Manggarai untuk memiliki dan menggunakan kamus ini demi pemuliaan bahasa daerah Manggarai.

Tim Penyusun Kamus menyadari bahwa tak ada gading yang tak retak. Karya ini juga pasti tidak terlepas dari kekurangan dan ketidaksempurnaan. Oleh karena itu, masukan, usul, saran, dan perbaikan dari para pembaca sangat dinantikan. Semoga kamus ini membuat kita semakin mencintai bahasa Manggarai sebagai salah satu bahasa daerah di Indonesia. Selamat memanfaatkan kamus ini.

Tim Penyusunan Kamus Bahasa Manggarai

Dr. Yohanes S. Lon, M.A.

Ketua

KAMUS BAHASA INDONESIA-MANGGARAI SEBAGAI REVITALISASI DAN PEMULIAAN BAHASA DAN BUDAYA MANGGARAI: KONTEKS, SUBSTANSI, DAN SIGNIFIKANSINYA

Dr. Fransiska Widyawati, M. Hum.

(Ketua LPPM STKIP Santu Paulus Ruteng)

Latar Belakang

Bahasa adalah kekhasan dan kekayaan istimewa manusia. Bahasa merupakan alat komunikasi yang dengannya manusia berdialog dengan diri, sesama, semesta, dan dengan Yang Ilahi. Bahasa juga menjadi gerbang pengetahuan, jalan masuk pada kebudayaan, dan sarana penguatan karakter serta moral. Bahasa menjadi media sekaligus substansi bagi manusia untuk membangun hidup yang bermartabat dan berkualitas.

Bahasa yang beragam menjadi satu indikator kekayaan suatu masyarakat. Semakin banyak bahasa yang dimiliki, semakin kayalah kebudayaan, pengetahuan, dan nilai dari masyarakat itu. Indonesia merupakan salah satu negara di dunia yang memiliki keragaman dan kekayaan bahasa daerah. Budiwiyanto (2018) menyebut ada 707 bahasa, Purwo (2000: 8) mengatakan ada 706 bahasa, Sugono (dalam Kongres Bahasa ke 4) mengatakan terdapat 720 bahasa, bahkan ada pula yang mengatakan sebanyak 735 bahasa tersebar di seluruh Indonesia.

Di antara bahasa yang ada, sudah cukup banyak yang punah dan terancam punah. Menurut catatan *Atlas of the World's Language in Danger* oleh Mosely (2010), bahasa daerah yang sudah punah sebanyak 12 bahasa dan yang terancam punah ada 146 bahasa. Kepunahan bahasa bisa terjadi karena banyak alasan, baik dari bahasa dan pengguna bahasa itu sendiri (internal) maupun karena faktor di luar bahasa itu. Hilangnya sebuah bahasa dapat menyebabkan berkurangnya keragaman budaya dan ilmu pengetahuan.

Bahasa Manggarai merupakan salah satu bahasa daerah di Indonesia. Bahasa ini masih dimiliki oleh orang Manggarai di Pulau Flores, NTT. Bahasa Manggarai adalah kekayaan dan kebanggaan orang Manggarai. Ia juga menjadi bagian dari kekayaan bahasa dan budaya nasional bangsa Indonesia. Sampai saat ini bahasa Manggarai masih aktif dituturkan oleh kebanyakan orang Manggarai, baik yang berada di Manggarai “raya” maupun oleh orang Manggarai diaspora yang hidup di luar Manggarai, di dalam dan luar negeri. Namun mengejutkan karena menurut studi yang dilakukan Lon dan Widyawati (2017) teridentifikasi sudah banyak keluarga di Manggarai, khususnya wilayah perkotaan yang tidak lagi menggunakan bahasa Manggarai secara intensif di dalam rumah mereka, kendatipun mereka adalah orang Manggarai asli. Banyak keluarga yang sudah mengalihkan bahasa ibu (*mother tongue*) dari bahasa Manggarai ke bahasa Indonesia. Bahkan ada beberapa keluarga lebih senang jika anak tidak (bisa) berbahasa Manggarai. Mereka terkadang menganggap kemampuan berbahasa Manggarai kurang penting, bahkan dianggap dapat menghalangi kemampuan berbahasa Indonesia dan berbahasa asing. Banyak

pula orang tua menyuruh anak belajar bahasa asing dan bukan bahasa lokal. Ada yang malu dan memperlakukan anak jika mereka berbahasa Manggarai, namun akan sangat bangga jika anak mampu berbahasa asing.

Selain itu, penelitian yang sama menemukan bahwa, kendatipun masih banyak orang berbicara bahasa Manggarai, namun sesungguhnya bahasa yang dipakai sudah terdistorsi oleh bahasa lain. Banyak orang tidak sepenuhnya mengerti dan mengenal kosa kata Manggarai dengan baik. Jika mereka berbahasa Manggarai, kata-kata dari bahasa Indonesia dan bahasa lain kerap kali dipakai bertukaran, sehingga menjadi suatu bahasa campuran. Demikian pula, banyak orang Manggarai kurang mengenal kosa kata bahasa Manggarai yang biasanya dipakai dalam ritual, upacara adat, dan keagamaan atau dalam konteks pembicaraan yang santun. Bahasa yang dipakai kurang mendalam dan kurang reflektif.

Hal ini tentu bukan hal yang baik. Bahasa Manggarai pantas dibanggakan sebagai kekayaan dan lambang identitas yang sangat penting. Kecintaan terhadap bahasa daerah juga mencirikan suatu sikap mulia dan karakter unggul dari setiap pribadi komunitas pemilik bahasa itu sendiri. Jika ada orang Manggarai yang tidak suka bahasa Manggarai, enggan mencintai dan belajar bahasa daerahnya sendiri patutlah dicemaskan. Bahasa Manggarai dikhawatirkan terancam hilang, terdistorsi, dan punah.

Kecemasan bahwa bahasa Manggarai bisa saja akan bergeser dan tersingkirkan dari kehidupan orang Manggarai adalah salah satu keprihatinan yang menjadi latar belakang perlunya usaha untuk mendokumentasikan dan merevitalisasi bahasa ini. Bahasa Manggarai harus diperkenalkan dan diajarkan kepada generasi muda Manggarai. Bahasa ini harus diketahui dan dapat digunakan oleh setiap pribadi yang di dalam dirinya mengalir darah leluhur orang Manggarai. Oleh karena itu, pemuliaan dan revitalisasi bahasa Manggarai sangatlah mendesak dilakukan. Kita membutuhkan usaha sistematis dan akademis untuk memelihara bahasa dan kekayaan budaya Manggarai.

Penyusunan dan penerbitan kamus ini menjadi salah satu usaha untuk menjawab persoalan ini. Kamus sesungguhnya bukan sekadar sebuah buku kumpulan kata-kata. Ia memberikan arti kata, bagaimana kata dimanfaatkan, serta berisi informasi leksikal, gramatikal, semantik, dan aneka konsep kebahasaan lainnya. Lebih dari urusan linguistik, kamus juga menjadi penanda identitas dan kebudayaan itu sendiri. Maka membaca, mempelajari dan menggunakan kamus membawa orang bukan hanya pada dunia kebahasaan melainkan juga menjadi jalan masuk pada kebudayaan dan kekayaan suatu komunitas. Kamus menjadi media belajar dan pembentukan karakter berbasis budaya tertentu. Tentu saja dalam konteks menjaga keberlanjutan bahasa, kamus adalah cara yang baik untuk memelihara, mendokumentasikan, dan merevitalisasi sebuah bahasa (Grenoble and Whaley, 2016).

Didorong oleh semangat untuk membuat bahasa Manggarai dapat dikenal, dipelajari, direvitalisasi, dan dipakai oleh orang Manggarai maupun oleh siapa saja di dunia inilah maka **Kamus Bahasa Indonesia - Manggarai** ini disusun. Sekolah Tinggi Keguruan dan Ilmu Pendidikan (STKIP) Santu Paulus sebagai perguruan tinggi yang berada di tanah "*kuni agu kalo*" Manggarai dipanggil untuk mengemban amanah leluhur ini. Kampus ini telah memperlihatkan kepedulian dan kontribusinya bagi kemajuan dan pemuliaan bahasa dan budaya Manggarai. Hadirnya kamus ini adalah suatu pengabdian dan bakti kepada leluhur dan sekaligus kepada ilmu pengetahuan.

Bahasa Manggarai

Manggarai adalah nama tempat, nama suku, dan nama bahasa. Manggarai menempati hampir dua pertiga dari wilayah Pulau Flores. Ia masuk dalam wilayah provinsi Nusa Tenggara Timur, Indonesia. Sampai dengan awal tahun 2003, Manggarai adalah sebuah kabupaten tunggal dengan luas wilayah 7106 km², termasuk di dalamnya 44 pulau yang tersebar sekitar Laut Flores dan Laut Sawu. Manggarai kala itu berbatasan dengan kabupaten Ngada di sebelah timur, dengan Laut Flores di sebelah utara, dengan Laut Sawu di sebelah selatan, dan dengan Selat Sape yang berbatasan dengan Bima di sebelah barat.

Pada Februari 2003, kabupaten Manggarai dimekarkan menjadi dua dengan melahirkan sebuah kabupaten baru yakni Manggarai Barat dengan ibu kota Labuan Bajo. Pada tahun 2010, kabupaten “induk” Manggarai kembali dimekarkan dan melahirkan kabupaten baru yakni Manggarai Timur. Borong adalah ibu kota dari kabupaten bungsu ini. Menariknya, kedua kabupaten baru ini tetap memakai nama Manggarai dengan menambahkan kata “Barat” dan “Timur” yang merujuk pada letak saja. Tentu saja ini bukan sekadar nama. Nama menandakan identitas. Dengan menyandang nama Manggarai, identitas Manggarai dipertahankan dan dipertegas. Pemilahan wilayah geo-politik tidak serta merta menghilangkan kesatuan identitas Manggarai. Identitas ini diikat oleh bahasa yang dimiliki, maupun oleh kesatuan sejarah, agama, dan budaya (Widyawati, 2013).

Manggarai sebagai sebuah bahasa digunakan oleh sebagian besar penduduk pada tiga kabupaten ini. Menurut Verheijen (1960: IX; 1970: I), bahasa Manggarai termasuk dalam kelompok bahasa Bima-Sumba. Bahasa Manggarai mirip dengan bahasa Mon Khmer yang banyak memelihara bunyi asli dari kelompok bahasa Austronesia. Walaupun bahasa Manggarai dipakai oleh penduduk di wilayah Manggarai, Manggarai Barat dan Manggarai Timur, di dalam unit wilayah ini juga terdapat beberapa bahasa yang dianggap berbeda dari bahasa Manggarai. Misalnya, beberapa wilayah timur Manggarai seperti di Kota Komba memiliki perbedaan bahasa yang cukup signifikan dengan bahasa Manggarai. Bahasa mereka lebih dekat dengan aksen Ngada.

Verheijen (1970) memetakan dialek bahasa Manggarai dalam empat bagian yakni dialek Manggarai Tengah, dialek Manggarai Timur, dialek Manggarai Barat, dan dialek SH. Verheijen mengakui bahwa kategori dialek ini sangat luas, karena sebenarnya beberapa unit wilayah dan kampung yang kecil bisa jadi memiliki dialektanya sendiri. Jadi semacam ada sub-sub dialek dan ada pula dialek antara (intermediate) seperti Ruis, Ndosu, Lelak, Welak, dan Wontong. Dialek Manggarai Barat mencakup antara lain dialek Kempo, Boleng, Mata Wae, dan Welak. Dialek Manggarai Timur antara lain Rongga, Mbaen, Baiq, Pae, Toe, dan Ning. Dialek SH dimiliki oleh komunitas di Koang, Pacar, Berit, Rego, dan Nggalak. Dialek SH maksudnya ialah bahwa kata yang mengandung huruf **S** oleh penutur pada komunitas/kampung/wilayah ini diganti dengan huruf **H**. Sebagai contoh, kata *salang* menjadi *halang*, kata *sua* menjadi *hua*, kata *késa* menjadi *kéha*. Dialek Manggarai Tengah dituturkan oleh orang Ruteng, Cancar, Rahong, dan sekitarnya. Tentu saja nama-nama kampung ini belum mewakili seluruh kampung di Manggarai. Demikian pula, kendati digolongkan dalam satu dialek, tetap ada kekhasan khusus pula di dalam dialek itu sendiri. Selain kategori empat dialek utama ini, ada pula yang menambahkan dengan dialek Manggarai Utara, walaupun sebenarnya dalam kategori Verheijen, wilayah itu sudah tercakup di dalam pengelompokan yang ada.

Studi dan Usaha Revitalisasi Bahasa Manggarai

Studi tentang bahasa Manggarai secara akademis dan tertulis diperkirakan baru dimulai akhir abad 19 dan lebih intensif pada abad 20. Pada tahun 1856, seorang pegawai penjajahan Belanda bernama Freijss mengumpulkan suatu daftar kota kata bahasa Manggarai. Daftar yang dibuatnya dipakai oleh beberapa orang Belanda yang menulis artikel etnografi. Studi lanjut dilakukan oleh misionaris asal Eropa yang menyebarkan agama Katolik di Manggarai awal abad 20. Mereka juga mengumpulkan bahasa Manggarai untuk kepentingan mereka sendiri, baik untuk mengenal bahasa setempat maupun dimanfaatkan dalam urusan keagamaan. Beberapa misionaris yang pernah melakukan penyusunan itu antara lain: Pater Dorn, P. Thomas Kong, P. Nico Bot, P. Vorstermas. Penelitian lain dilakukan oleh P.A. Burger tahun 1949. Ia melakukan studi bahasa yang cukup intens namun sayangnya ia cepat meninggal. Hasil karyanya dipublikasikan oleh gurunya yaitu Prof. J. Gonda (Verheijen, 1970: i-xii).

Studi bahasa Manggarai yang paling luar biasa dan intens dilakukan oleh J.A.J. Verheijen. Ia adalah misionaris Katolik asal Belanda yang juga memiliki latar belakang antropologi. Ia sangat tertarik dengan budaya dan bahasa Manggarai. Ia mulai mengumpulkan kata, istilah, cerita, pemikiran, aktivitas dan aspek-aspek budaya orang Manggarai sejak tahun 1937. Ia membuat daftar kata, menulis, dan menyusunnya dalam kartu-kartu yang diatur dengan sistematis. Ia melibatkan banyak orang Manggarai untuk berdiskusi mengenai kata/istilah-istilah yang telah dikumpulkannya secara berkala. Ia juga mempekerjakan beberapa orang khusus untuk membantunya dalam proyek ini. Pekerjaannya dilakukan bertahun-tahun dengan teliti. Hasilnya ia dapat mempublikasikan dua kamus: Kamus Manggarai I, Manggarai - Indonesia yang diterbitkan oleh Penerbit The Hague: Martinus Nijhoff tahun 1967, dan Kamus Manggarai II, Indonesia Manggarai yang Penerbit S. Gravenhage- Martinus Nijhoff tahun 1970. Kamus yang disusunnya identik dirinya dan malahan lebih dikenal dengan nama Kamus Verheijen. Kamus ini sangat amat kaya dan detail. Kata-kata yang digunakan menunjuk pula asal dan dialek di mana kata itu dipakai. Selain kamus bahasa Manggarai, Verheijen juga menulis Manggarai Teks yaitu seri tulisan dalam bahasa Manggarai yang berisi cerita, kisah, dongeng, dan aneka hal lainnya terkait Manggarai.

Selain Verheijen, usaha untuk menggunakan dan mengangkat martabat bahasa Manggarai dilakukan oleh misionaris Gereja Katolik lainnya. Mgr. Willem van Bekkum sebagai pemimpin Gereja Katolik Manggarai yang pertama dikenal karena usahanya untuk menggunakan bahasa, ritual, dan aspek lain dari kebudayaan dan keyakinan tradisional Manggarai dalam liturgi Gereja Katolik (Jehandut, 2012). Dengan ini, bahasa Manggarai dianggap penting, istimewa, dan difungsikan dengan baik. Sejak tahun 1930-an, telah disusun liturgi, doa, dan lagu-lagu menggunakan bahasa Manggarai. *Déré Serani* (Nyanyian Umat Kristiani) adalah salah satu buku lagu bahasa Manggarai yang telah dipakai sejak tahun 1940-an dan telah dicetak terus-menerus sampai dewasa ini. Kendati penggunaannya terbatas, namun mempunyai kontribusi pada dokumentasi dan pemuliaan bahasa Manggarai.

Hingga saat ini, Gereja Manggarai masih konsisten untuk memakai bahasa Manggarai di dalam aneka upacara resmi Gerejani. Hemat kami, Gereja Katolik adalah lembaga yang paling berjasa untuk merevitalisasi dan melestarikan bahasa Manggarai secara langsung dan tak langsung. Dengan memakai bahasa ini dalam liturgi serta dengan mendorong umat/masyarakat dan tokoh agama untuk berdoa, berkhotbah, dan berbicara dalam bahasa Manggarai, Gereja sudah mengambil

bagian dalam pemuliaan budaya dan bahasa daerah. Hal ini patut diangkat jempol. Sayangnya, bahasa Manggarai sampai saat ini belum masuk dalam kurikulum lokal yang bisa dipakai di sekolah-sekolah di Manggarai. Sejauh ini hanya ada pelajaran Mulok (Muatan Lokal) Pelajaran Lokal Seni Budaya Daerah (PLSBD) saja, bukan pelajaran bahasa Manggarai.

Beberapa dekade terakhir, studi mengenai bahasa Manggarai dan beberapa aspek lainnya dari bahasa Manggarai mulai diminati akademisi lokal dalam rangka penyusunan skripsi, tesis, disertasi, dan beberapa penelitian lainnya. Meski demikian, karya yang menghasilkan kamus bahasa Manggarai sangat langka. Ketika Tim Penyusun **Kamus Indonesia - Manggarai** mulai menyusun kamus ini pada tahun 2014, sejauh pengetahuan tim, hanya “Kamus Verheijen” saja yang ada. Namun belakangan ini sudah ada minat dan perhatian orang Manggarai untuk membuat kamus, misalnya kamus yang disusun oleh Save M. Dagun (2017). Usaha ini patut dihargai dan semoga semakin banyak pula pihak lain turut serta dalam usaha serupa guna memperkaya khasanah dan pengetahuan lokal orang Manggarai sekaligus menjadi referensi penting bagi mereka yang belajar bahasa daerah.

Bahasa tidak bersifat statis. Ia selalu berkembang dan berubah. Perubahannya bisa lambat pada suatu aspek tertentu namun bisa pula sangat drastis dan cepat. Perubahan bahasa dipicu oleh aspek internal kebahasaan itu sendiri maupun aspek eksternal (Poedjosoedarmo, 2009). Karena bahasa bersifat dinamis, maka studi mengenai bahasa perlu dilakukan terus-menerus dan berkesinambungan. Dengan demikian, kendati sudah ada kamus Bahasa Indonesia-Manggarai yang pernah dipublikasikan dan sudah ada pendokumentasian bahasa Manggarai, sebuah kamus baru tetap urgen untuk disusun, dipublikasikan, dan dipersembahkan bagi dunia ilmu pengetahuan. Atas alasan ini, Tim Penyusun **Kamus Bahasa Indonesia - Manggarai** STKIP Santu Paulus Ruteng berinisiatif untuk menyusun kamus baru; masuk dalam lingkaran usaha untuk pendokumentasian, revitalisasi, dan pemuliaan bahasa Manggarai.

Penyusun dan Proses Penyusunan Kamus

Pada akhir tahun 2014, Lembaga Penelitian dan Pengabdian kepada masyarakat (LPPM) STKIP Santu Paulus Ruteng mengundang beberapa dosen dan pimpinan STKIP Santu Paulus Ruteng dalam sebuah pertemuan untuk membicarakan peran kampus STKIP Santu Paulus umumnya dan LPPM khususnya dalam pemertahanan kebudayaan lokal dan dalam mengonstruksi dan merekonstruksi pengetahuan berbasis kearifan lokal Manggarai. Agenda ini sejalan dengan visi, misi kampus STKIP Santu Paulus maupun searah dengan perwujudan tri-dharma Perguruan Tinggi dalam bidang pendidikan, pengajaran, dan pengabdian kepada masyarakat.

Hasil dari pembicaraan itu ialah adanya suatu komitmen untuk menjadikan STKIP sebagai suatu pusat studi Manggarai dan kebudayaan lokal lainnya di Provinsi Nusa Tenggara Timur. Kampus harus menjadi tempat di mana kajian lokal dilakukan secara serius. Ia juga harus menjadi pusat sumber-sumber pengetahuan mengenai Manggarai dapat diproduksi dan didokumentasikan dengan baik. Sebagai tindak lanjut dari pertemuan ini, LPPM diberi tanggung jawab khusus untuk memerhatikan penelitian dan pengabdian kepada masyarakat yang dapat mendukung agenda ini. Salah satu implementasi konkret yang mendesak dari pembicaraan itu ialah penyusunan kamus Bahasa Indonesia – Manggarai.

Proses penyusunan dimulai dengan mempelajari dengan mendalam kamus yang disusun oleh J.A.J. Verheijen. Tim menemukan bahwa kamus luar biasa hebat

ini perlu diperbaharui. Ia sudah tidak selalu bisa menjawab kebutuhan dewasa ini. Khasanah dan konteks bahasa satu dasawarsa lalu sudah jauh berbeda dengan keadaan zaman ini. Kata/istilah bahasa Indonesia maupun bahasa Manggarai telah mengalami perubahan, pergeseran, penyempitan, dan/atau perluasan makna. Tim menemukan ada banyak kata baru yang memiliki arti, nuansa, dan konteks penggunaan yang berbeda. Bahkan abjad yang dipakaipun telah mengalami perubahan.

Hal lain yang diamati ialah kemajuan zaman dan teknologi, mobilisasi manusia yang makin intensif, keluarga yang makin majemuk, dan perubahan tata wilayah politis, yang berpengaruh sangat kuat pada kosa kata dan dialek-dialek yang dipakai oleh orang Manggarai secara umum maupun pada wilayah-wilayah tertentu. Kkategori dialek seperti studi-studi sebelumnya memang masih bisa diamati, namun penutur-penutur bahasa Manggarai dewasa ini tidak lagi selalu terikat pada dialek-dialeknya sendiri, tetapi lebih terbuka dengan dialek lain. Maka, pembagian dialek menjadi semakin terbuka. Oleh karena itu, salah satu jalan keluar yang disepakati tim penyusun ialah memilih tidak mengategorikan kata-kata bahasa Manggarai yang ada di dalam kamus ini menurut dialek-dialek tersebut. Kata bahasa Indonesia yang diartikan ke dalam bahasa Manggarai dibiarkan diartikan secara terbuka. Dengan demikian, dialek-dialek yang ada tetap dihadirkan namun tanpa penanda khusus.

Proses penyusunan dilakukan secara bertahap. Setelah mempelajari kamus Verheijen, tim juga dibekali dengan kamus bahasa Indonesia seperti Kamus Besar Bahasa Indonesia Edisi Baru (KBBI, 2013) dan kamus sejenis lain yang membantu tim penyusun menemukan entri bahasa Indonesia yang lebih banyak. Entri-entri itu kemudian dipakai dalam penyusunan kata bahasa Indonesia guna dicarikan artinya dalam bahasa Manggarai. Namun, tim menyepakati, tidak semua entri serta merta dapat dipakai. Mereka memilih dan memilah. Ada banyak istilah yang terlalu spesifik, misalnya berkaitan dengan term sains atau istilah khusus dari kebudayaan tertentu yang tidak dapat atau sangat sulit dicarikan sinonim atau artinya dalam kata bahasa Manggarai diputuskan tak perlu dimasukkan di dalam kamus tersebut.

Setiap anggota tim selanjutnya menyusun abjad tertentu dan bukan semua abjad. Hal ini dimaksudkan agar pekerjaan menjadi lebih mudah dan cepat. Setelah setiap penyusun menyelesaikan pekerjaan pada abjadnya masing-masing, mereka diperjumpakan dalam pertemuan. Di sana mereka akan berdiskusi, bertanya, mengoreksi dan mendapat masukan dari anggota tim lainnya. Kadang-kadang diskusi tidak menemukan kesepakatan pada saat itu juga. Maka mereka akan melakukan penelitian lanjut dengan mencari sumber lain yang lebih terpercaya. Begitu seterusnya dilakukan berulang-ulang sampai dirasakan bahwa suatu abjad telah dikerjakan dengan baik oleh penanggung jawab abjad tersebut.

Setelah proses itu dilakukan, tahap berikutnya ialah bertukar abjad. Pada tahap ini, abjad tertentu yang telah dikerjakan oleh seorang penanggung jawab diberikan kepada anggota tim lainnya untuk dibaca, diedit, diberikan masukan, ditambahkan atau dikurangi. Dalam proses ini pertemuan dan diskusi tetap dilakukan secara regular. Dengan demikian, sebuah abjad yang dikerjakan awalnya oleh satu orang kemudian dikerjakan lanjut oleh minimal empat orang lainnya dari anggota tim penyusun. Dengan proses ini, akan terjadi pengayaan maupun koreksi. Diskusi dan pertemuan kelompok terutama membantu juga ada keraguan, ketidaktahuan dan kontradiksi pemahaman satu kata oleh satu atau dua orang. Demikian juga, karena tim ini mewakili dialek-dialek tertentu, proses pertukaran dan diskusi juga membantu tim lain untuk menemukan arti kata di dalam dialeknya masing-masing.

Siapa penyusun kamus? Kamus ini disusun oleh sebuah tim penyusun yang melibatkan dosen internal kampus dan dari luar kampus. Tim internal kampus terdiri

dari: Dr. Yohanes S. Lon, M.A, Dr. Inosensius Sutam, Dr. Fransiska Widyawati, M. Hum, Drs. Eliterius Sennen, M.Pd, Bonefasius Rampung, M.Pd, Fransiskus Sawan, M.Pd, dan Yohanes Mariano Dangku, M.Pd. Sedangkan Tim Penyusun dari luar kampus: Stanislaus Tatul, Bernadeta Dudet, Andreas Alang, dan Maria Jelamut.

Selain tim penyusun utama, program ini juga dibantu oleh tim pendukung dan tim teknis lainnya yakni Primus, Domino, M.Pd., Florianus Dus Arifian, M.Pd., dan Frans Sales Lega, M. Th. Dua staf Lembaga Penelitian dan Pengabdian kepada Masyarakat (LPPM) STKIP Santu Paulus Ruteng juga turut membantu dalam beberapa urusan administratif yakni Apolonaris Betu Wea, S. Kom. dan Margareta Febrian Rene, S. Pd.

Seluruh anggota tim dipilih karena beberapa pertimbangan yakni bisa berbahasa Indonesia dengan baik dan benar, mengenal bahasa Manggarai, mampu bertanggung jawab atas pekerjaan yang dibebankan, dan mempunyai kemampuan untuk melakukan penelitian dan komunikasi dengan nara sumber-nara sumber yang dibutuhkan untuk membantu pekerjaan ini. Di samping itu, tim juga mewakili daerah/wilayah bahasa sehingga memudahkan tim untuk mengenal unsur bahasa atau kata yang khas dari wilayahnya.

Walau jumlah nama pada tim ini terbatas, sesungguhnya tim ini lebih berfungsi sebagai penyusun saja. Ilmu, pengetahuan, kosa kata, khasanah yang langsung berkaitan dengan kata, istilah, dan bahasa Indonesia dan Manggarai tidak hanya merujuk pada pengetahuan tim penyusun belaka. Setiap anggota diwajibkan untuk bertanya, melakukan penyelidikan, dan berdiskusi dengan nara sumber lain yang terpercaya. Dengan demikian, sesungguhnya yang terlibat dalam pengerjaan kamus ini cukup banyak orang. Hal ini menjadi suatu kredit point yang baik bagi kamus ini.

Ortografi Manggarai

Orang Manggarai tidak mengenal tulisan atau huruf sendiri. Bahasa Manggarai baru mulai ditulis oleh orang Eropa menggunakan huruf dan alphabet Latin pada akhir abad 19. Ketika bahasa ini ditulis dalam huruf Latin, untuk menyesuaikan tulisan dengan pengucapan penutur bahasa ini, maka dibuat ortografi bahasa Manggarai. Ada dua hal khusus yang biasanya dilakukan, termasuk dalam penyusunan kamus ini, yakni: *pertama*, membedakan cara menulis fonem e dan é. Fonem e dibaca ê seperti pada kata *mengenal*, *cerita*, *emas* dalam bahasa Indonesia. Sementara itu, fonem é dibaca dengan bunyi ê pepet seperti pada kata *memang*, *dekade*, *desa*, dll. Untuk menghindari kesalahan membaca dan mempermudah melihat artinya, maka kata bahasa Manggarai di kamus ini ditulis dengan membedakan e dan é. Apalagi, dalam bahasa Manggarai, cukup banyak kata yang penulisannya sama namun ada perbedaan arti karena perbedaan cara membaca antara e dan é. Sebagai contoh: *reba* berbeda dengan *réba*. Kata pertama berarti ganteng atau muda, sedangkan kata kedua berarti kabar. Contoh lain: *gega* (bermain) berbeda dengan *géga* (terkejut). Dengan membedakan antara e dan é kamus ini membantu pembaca dari kemungkinan kekeliruan pengucapan dan pemaknaan.

Kedua, tanda apostrof (') dipakai secara eksplisit untuk membedakan antara dua kata yang homograf namun memiliki arti berbeda karena pengucapan yang berbeda pula. Sebagai contoh, dibedakan antara kata *pau* (mangga) dengan *pa'u* (jatuh); kata yang terakhir mengandung tekanan khusus seperti dalam cara mengucapkan kata *do'a* pada bahasa Indonesia.

Jika kamus Indonesia-Manggarai dan Manggarai-Indonesia yang disusun oleh Verheijen memberikan keterangan mengenai dialek atau asal wilayah suatu

kata, kamus ini tidak melakukan hal tersebut. Alasan utama ialah karena dewasa ini dengan mobilitas dan perkembangan penduduk dan zaman, batas-batas bahasa dan dialek menjadi semakin terbuka. Memang tentu saja masih ada cukup kuat kekhasan dialek pada daerah dan pemakai bahasa tertentu, namun sangat terbuka pula kemungkinannya digunakan oleh pengguna lainnya. Oleh karena itu, kamus ini langsung menerjemahkan kata bahasa Indonesia ke dalam bahasa Manggarai dengan aneka kemungkinan alternatif kata yang digunakan, yang bisa jadi berasal dari wilayah tertentu. Alasan lain adalah pemilahan menurut dialek juga membutuhkan suatu pekerjaan yang sangat panjang dan lama yang tidak bisa dilakukan program ini karena keterbatasan resources yang dimiliki.

Penutup

Revitalisasi dan pemuliaan bahasa daerah adalah suatu tugas maha luhur. Penyusunan kamus Bahasa Indonesia-Manggarai ini adalah suatu upaya untuk masuk di dalam keluhuran ini. Karya ini juga menjadi cara untuk membantu agar bahasa ini mudah dipelajari, dipakai, dan dilanggengkan. Dengan ini ancaman kepunahan bisa dapat diatasi lebih dini. Melalui kamus ini, Tim Penyusun, akademisi STKIP Santu Paulus Ruteng dan tim lainnya, telah memperlihatkan kepedulian pada bahasa dan budaya Manggarai. Kamus memberikan signifikansi yang besar dalam pemeliharaan asset daerah, nasional, dan bahkan asset bangsa-bangsa.

Kamus ini baru berguna jika dapat dimanfaatkan oleh para pemakaiannya. Maka publikasi bukan sebuah akhir pekerjaan. Harus ada upaya lanjut dan kemauan baik dari semua pihak untuk membantu agar kamus ini bisa dikenal dan dimanfaatkan oleh setiap orang Manggarai, para peneliti, dan pembelajar dari suku dan bangsa manapun. Selanjutnya, kamus juga bukan satu-satunya cara untuk memuliakan dan merevitalisasi bahasa. Perlu ada kebijakan yang lebih proaktif dan progresif untuk menjadikan bahasa Manggarai sebagai yang penting. Secara khusus diharapkan adanya kebijakan lokal untuk memasukkan pelajaran bahasa Manggarai ke dalam kurikulum pendidikan mulai dari jenjang yang paling rendah sampai paling tinggi.

Kamus ini juga masih merupakan pekerjaan satu sisi, yakni bahasa Indonesia ke bahasa Manggarai. Pekerjaan untuk menyusun dan memublikasikan bahasa Manggarai ke bahasa Indonesia harus menjadi agenda berikutnya. Dengan demikian, seri kamus akan menjadi semakin lengkap. Selanjutnya, tentu akan semakin memberikan manfaat bagi orang Manggarai dan bagi siapa saja yang menggunakannya sebagai referensi studi mereka. Kampus yang sudah ada ini juga bisa menjadi pendorong dan titik start untuk studi lanjut mengenai bahasa daerah. Selamat menggunakan kamus ini. Bangsa yang besar adalah mereka yang bisa menghargai bahasa dan kebudayaannya.

Bibliografi

- Budiwiyanto, Adi, "Pendokumentasian Bahasa dalam Upaya Revitalisasi Bahasa Daerah yang Terancam Punah di Indonesia" <http://badanbahasa.kemdikbud.go.id/lamanbahasa/artikel/1823/pendokumentasian-bahasa-dalam-upaya-revitalisasi-bahasa-daerah-yang-terancam-punah-di-i>, diakses 15 Juli 2018
- Dere Serani, 1973, Cetakan III, Ende: Nusa Indah
- Grenoble, Lenore A. dan Whaley, Lindsay J. 2006. *Saving Languages: An Introduction to Language Revitalisation*, Cambridge University Press
- Kamus Besar Bahasa Indonesia Edisi Baru (KBBI, 2013), Jakarta: PT Media Pustaka Phoenix
- Koentjaraningrat. 1996. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: Rineka Cipta
- Jehandut, B., 2012. *Uskup Wihelmus van Bekkum & Dere Serani. Pengintegrasian Unsur Religiusitas Asli Masyarakat Manggarai ke dalam Liturgi*, Jakarta: Nera Pustaka
- Lon dan Widyawati, 2017. *Kebiasaan Berbahasa Manggarai* (Manuskrip, Hasil Penelitian)
- Marten, H.F, dkk. (eds), 2015. *Cultural and Linguistic Minorities in the Russian Federation and the European Union, Comparative Studies on Equality and Diversity*, Springer, Romanine
- Moseley, Christopher (ed.). 2010. *Atlas of the World's Languages in Danger*, 3rd edn. Paris, UNESCO Publishing. Diakses dari versi daring: <http://www.unesco.org/culture/en/endangeredlanguages/atlas> pada 1 Juni 2017
- Purwo, Kaswanti Bambang. 2000. *Bangkitnya Kebhinekaan Dunia Linguitik dan Pendidikan*, Jakarta: Mega Media Abadi
- Verheijen, Jilis A.J.1967. *Kamus Manggarai I, Manggarai – Indonesia*, The Hague: Martinus Nijhoff
- , 1970. *Kamus Manggarai II, Indonesia Manggarai*, Gravenhage- Martinus Nijhoff
- Widyawati, Fransiska. 2013. "The Development of Catholicism in Flores, Eastern Indonesia: Manggarai Identity, Religion and Politics". *Dissertation*. Yogyakarta: The Graduate School of Gadjah Mada University

A

a hurup te can, hurup laring cain

aba *ema, amé*

aba-aba *perénta, jera, runing*

abad, seabad *ca mpulu liwa, cepulu liwa, ca ratus ntaung, ce ratus ntaung, ca ratus kiwan, ce ratus kiwan*

abadi *tédéng lén, dengkir lén, dengkir tain; mengabadikan pandé waken, foto; keabadian léwé len, dengkir, toé cemol, toé benténg, toé beténg*

abai, mengabaikan *kebang, kubang, kéba, uncang, lagéng, kibi-lebak, kibi-lebas, kempa-leja, botang, hémong, mamur, léang, témo, lérém, kémbi-léis, galek, lenggés, bijut, mejéng, ngondé, kéba, oké bon, tingul, lintu, libi-lebas, kempa leja, kémbi-léis, kon ket; terabai, terabaikan kéban, oke bon, kosé-ka'ek, kabi-kébas*

abakus *peréwang te bilang*

abang, berabang *kaé, manga kaé, kaé laing, bénta kaé*

abang *wara, ndéréng, werot, déréng*

abar *siding, pére, rinding, piding, képe, tadu, dungket, pélé, kepet, panggu; berabarkan lo'ang, kilo, molang; mengabar ta'ang; pangga, panggu, lagang, likéng, tadu; terabar do'ong, dungket, rajan, di'i*

abau *héra, wéngké héra*

abdi, mengabdikan *mendi, taki, ro'éng, léké, taki mendi, mendi laing*

abdikasi *géal nai, géal nuk, gawas*

abdomen *riti, bontong, késor, nggolo, nggobor*

aben, mengaben, pengabenan *wintuk te tapa rapu*

abet *wintuk, ba weki, gauk, pata, sara, ruku; mengabet pinanaeng ba weki, nia ngoéng, sara nai, sara-ru*

abid *toé cemol, tédéng lén, dengkir tain*

abid *ata nggeluk, lorong perénta*

abiotik *ca-o-ca ata toé uwa laing; sanggéd taung ata toé mose laing*

abis *takeng wa ata delem one tacik*

abisal *nekes, pitak, nekeh*

abjad, berabjad *sangged hurup*

ablasi *ronco, mbang, ronso*

ablepsia *ata buta, lopir mata*

ablusi *cuci, kékus, wé'ang, kikus, kékuh, susi*

abnormal *di'o dolok, dio dalok, ata toé molor*

abnus *ratung api, haju kunceng, haju nos, kuncem, punting api, mempos, memph*

aboi *caro agu bénta latang tuang mésé data Cina, tu'a golo diset Cina*

abolisi *oké wintuk pande mendi ata*

abon *nakéng ceruk, nuru rewit, dojang, dapak*

abonemen *haé reba, seng haé reba*

abong-abong *ba'ang ngéséng, landing le, landing kaut le, ba'ang méséng, rodang*

aborsi, abortus *kedar, kedur, kadér, kador, céngong, céngong lé'as, séngong, segong le'ah*

abrar *ata nggeluk, ata gauk di'a*

abras *boké, ru'u belang, topo, beti daéng, tewi*

abrasi *locak le mbang waé ko le buru, erok*

abrit-abritan *losi tepo toko, hidi-hada, losi pidot, lohi pidod*

absah, pengabsahan *pukul/dukut curup, pongos tombo, wetik (wetik wekin tanda ranga, pongo mbukut, jaong, jerék)*

absen *botang, léang, loang, ledik, toé manga ranga; mengabsen bénta ngasang*

abses *wicul, bombot, wisul*

absolusi *téing ampong ndékok*

absolut *nia ngoéng, sara nai, sere-ru, sara-ru, hara-ru*

absorpsi *mehes, meser, nener, tingo, tingeng*

abstain *toé ngoéng te pili, ireng te hang ko inung, toé téng reweng*

abtar *tompok, tepo, wokok*

abu1 *rawuk, awus, awos, kebok, awu rogko, woéng; mengabu bukung, rawok, mbéra, cerum*

abu2 *ema*

abu-abu, keabu-abuan *sagem, sagi-sagem, nindus*

abuh-abuhan *bara*

abuh *ngaok, nggili-gaur, rewe-raos, rewe-raés, rai-ra, rewe-raoh*

abuk1 *rewok, mepok*

abuk2 *wuk, wulu*

abuk3 *tako, limé-léwe*

abulhayat *morin awang éta, using, uhang*

abun-abun *get, nuk*

abur, mengaburkan *mbesa-saék, mbolo-haés, hoas, oké bon, kéba bon, sembond, sawi-saol, mbel haéh*

acah1 *labar, cibul; mengacah pandé cibul*

acah2 *lagé*

acak, mengacak, acak-acakan *pina naéng, toé manga pingan, sanggé pandé, sara-ru, niang ngoéng; hidi-hada, hawi haol*

acan, mengacan *bengkes, deming, bengkeh*

acang-acang *ata campé, wai lime, lime wanang*

acap, acap kali *laséng, nunga, cuku nunga, mémat, témang, dondé, do ngkali, lahéng*

acara1 *apa pandé, apa tombo laing, te pandé laing, te tombo laing, adak; beracara* *manga tombo, manga pandé; pengacara* *ata sambé perkara*

acara2, mengacara *tiba meka, léjong meka*

acaram *kila pongo, kila kawing*

acau, mengacau *sanggé tombo, tombo do, tombo toé molor, tombo pina-naéng, joak, jimbok, jopak, ce'ca'u*

acawi *tukang pandé mbaru, tukang haju*

acc *lorong, eng, tiba, duha*

aci1 *ata tu'ungn, ata molorn, ata kopn, ata patun, ata naun*

aci2 *icin, betuan, waken, isin; mengacikan* *lorong ata molorn*

aci-aci *neho rapang, tandik laing*

aci-acian *bet nai, nuk nai, get nai, téti nai*

acik *kaé inéwai*

aco-acoan *pina-naéng, sanggé pandé, ceca'u*

acu1, mengacu *prangga, ngerek, awar, titing, tegi ata dian, tegi nai ngalis, tegi lembak*

acu2 *pande, dédék*

acuan *ata pu'u laing, ata péhé laing*

acuh *éjém, nai anor, lorong, tingo, lut*

acuh tak acuh *gangga, kempa-leja, kembi-leis, tingul, ndingut, pidot, mbiur, pinga, runcung, kembe-lési, ndingur, kembe lu'ak, kembe léih*

acuhan *ata pinga laing, ata di'an, ata péhé laing; mengacuhkan* *séngét, pinga di'a, lorong tu'ung*

acum mengacumkan *ngaur, pandé ngaur, ta'ang, sawung; pengacum* *ata pandé ngaur haé tau*

acung1, mengacung *téti lime, titi limé*

acung2, mengacung *sépak, oké pé'ang, wélol*

ad interim *dokong, sénggé-ré'é, kesep, keheb*

ada *mai, manga, ita, tu'ung; berada* *manga oné, emo boran, bora cekoé; mengadakan, pengadaan* *pandé,*

- dédék; **keadaan** kréba, apa, pa'él, ngai, tara, réba
- adalah** ngong, manga betuan, mangan, kréban nggitun, niho nggitun, ného nggitun
- adanya** nggitun
- ada-adanya(kah)** nian kaut, nggitu kaut
- adab** ba weki, gauk, wintuk, pata, sara, ruku; **beradab** gauk di'a, wintuk di'a, di'a ruku; **mengadabi** dia haé ata
- adad** angka
- adagio** pio-pio
- adagium** go'ét, tomo toming laing
- adakalanya** donde, laséng, cambu-cambu, solék, nginan, sambun
- adakan** toé manga, toe laséng, toé nginan, toé lahéng
- adalah** ngong, te
- adam1** ata rona larin cain, manusia te larin cain
- adam2** tana lino
- adang, mengadang** caka, ngapéng, papet, po'é, pénggé, do'ong, tadu, panggu, képe, cipet, pangga, dungket, kipet, putik, kepet, saka
- adang-adang** siding, rinding, pélé, kepet, séped; **mengadangkan** tadu, pénggé; **pegadang** ata pangga, ata tadu, ata pengge
- adang1** naré, ténéng, kékur, kokor
- adang2** ende tu'a
- adaptasi** lut wintuk, lorong wintuk, lut ruku; **beradaptasi** kudut lut wintuk, kudut lorong wintuk; **pengadaptasian** ba weki ata lorong wintuk di'a
- adaptif** emong lorong wintuk
- adapun** ngong latang, latang te
- adar1, mengadar** toko ngo léjong, léjong toko olo, da'ét
- adar2** tu'a tu'ung, tu'a-dunggak, lopo-dogok
- adat1, adat istiadat** wintuk, adak, gauk, saké, para, ruku, dis, nura, hadat, bisik, uku, cara, sadak; **beradat** haéng taé repéng pedé, baé adak
- adat2, mengadat** méla, cungge, mento, podes, kédét, wure-wudel, combé, wele-wites, cide, wules, wulu-weles
- adegan** pé'ang-oné, toto pandé
- adekuat** getok, jepek
- adem** mut, cembes, lo'ó, sembeh
- adhesi** rapet, raket, rakot, raped, rakod
- adi** ata teke len ga, ata take étan
- adib** haéng taé repéng pedé, tu'a adak, tukang torok, tongka
- adidaya** mésé tu'ung kéta, mbaréng
- adik** asé, nggajang, asé, ahé; **beradik** bénta asé, asé laing, manga asé, ahé laing
- adika** céwe di'an, sewé di'an
- adikara** kuasa mésé, nia-ngoéng, sanggé ngoéng
- adikodrati** hanang kuasa de Morin
- adikong** wa'i limé de ata mésé
- adiksi** ngancekn ga, toé ngancéng legon, racekn, ngansek
- adil** adil, ari, arit, raku, pisik, agil; **mengadili** caca mbolot, toto bicar; **peradilan** adak caca bantang, adak toto bicar; **pengadil** adak te caca bantang, adak toto bicar; **pengadilan** lutur de adak te caca bantang, adak te toto bicar
- adiluhung** di'a tu'ung/toto bicar
- adinda** enu, weta, ikéng
- adipati** adak raja, tuang mésé, tuang méhé
- adisional** ata tambang laing
- adiwarna** di'a tu'ung
- administrasi** kerja pegawé kantor, tulisd sanggéd gori
- adolesen** ata reba agu ata molas, ata uwa
- adon, mengadon** halok, kalok, kélok, hamol
- adonan** kabo
- adopsi** téti anak, téti ciri anak laing
- adpokat, advokat, pokat** kémpo baba, kémpo
- adres** baté ka'éng
- adu1, mengadu** ra'up, katut, saur, sawung, tabur, ci, ngaur, buang, baro, cumang tau, rani, raha, gangga, mboték, ngaur
- adu2, beradu** idé, ide go, jarang, kodong, idék, hidéh, hidéh nai, geh, go, lawa,

- ndé, mboré, darad; peraduan kilo, lo'ang, molang*
- adu domba**, *mengadu domba ngaur, tarak, katut, sawung, titing*
- adu**, *mengadu untung kawé mose, kawé hang bara wéngko weki*
- aduh**, *mengaduh ciék, werés, noang, pasar, geges, siék, weréh*
- aduhai** *ole, oi*
- aduk**, *mangaduk kalék, nggiling, canggék, sedak, das, kalok, hamol, héor, kébur, kabur, ciur, halok, kémok, ngémok; pengaduk kébor*
- adun merkani** *te pande molas di'a, émé sélék, pesolé molas; beradun sélék di'a; mengadunkan sélék, mengkek*
- adunan merkani** *latangt sélék de iné wai boko, depék, cobo*
- adven cekeng** *géréng Mori Yesus; adwén*
- advis** *toing, toambo, tatong*
- advokat** *ata caca mbolot, ata kambé perkara*
- aedes** *namok te pandé pémpang dara*
- aerograf** *perkakas te wolo kolang*
- afair** *lagé alu, loma ata*
- afal** *ba weki, wintuk, gawk*
- afasia** *toe getas toambo le rowak utek*
- afdal** *céwé di'a, ata di'an*
- afeksi** *doing momang*
- afektif** *sanggéd doing te momang*
- afiat** *ngai cébo kin*
- afiliasi** *haé reba, woé, asé ka'é; berafiliasi mancung, témba*
- afirmatif** *éng, lorong, tiba*
- aforisme** *mbaté de amé, pedé de endé, serong disé empo*
- afrasia** *deka, dekedet*
- afrit** *jing da'at, poti kosé*
- afsun** *mbeko balu, janto*
- aga** *mésé nai, méhé nai*
- agah**, **beragah** *lélo tau, porong tau, ita tau*
- agah2** *tatang, sosok, katut; mengagah kango, aréng*
- agak** *am, ma'ut, semet, remo, daing*
- agak-agak** *di'a-di'a, anor, papong, nuk tu'ung, nuk di'a; beragak te, kudut, landing; beragak-agak takser, nuk; diagak am, aram; teragak gelut, nuk tu'ung*
- agak-agih** *wintas, caca mbolot;*
- agak-agih2** *loér, kémbi-léis, kembe-léih*
- agal** *héra*
- agam1** *mésé, éros, mbehes, mbéhus, méhé, éroh*
- agam2** *toé cemol, toé beténg, toé botang, toé léang, toé semol*
- agama** *agama, gama, imbi*
- agamaisme** *toing de agama, wintuk de agama*
- agan1** *te, kudut*
- agan2** *katut, dudi, kokét, ruti-ratit; mengagani cuber*
- agar** *latangt, kudut, landing, te*
- agas** *lemus, lemu, mesor; mengagas jenem, jewis, raas, romot, rapos, senggeng, cengges, copos, nokot, rentum, nengger*
- agen** *ata deming laing*
- agenda1** *surak te tunti te pandé oné ca ntaung*
- agenda2** *betuan, taran*
- agih** *cahir, cair, cingké, wega, wegak, tégak, kepu, bati, sahir, singké; mengagih téng, cimpang, cimpa; peragih rumang, maki*
- agio** *célung doi, célung séng*
- agitasi** *ngaur, tarak, titing, koér, sekola, kancak, kompa, korat, ka'ur, sawung; beragitasi pandé ngaur*
- agitator** *atang ngaur, ata katut, ata sawung*
- aglomerasi** *kengkel, neki ca, léléng ca*
- agnosia** *hémong cao'ca, mamur taung, hémong sanggéd ménan*
- agnostik** *toé imbin Morin le toé itay*
- agraria** *ata kerja tana, ata tani, te wintuk tana agu surakn*
- agregasi** *anggom, ongko, congko, pukul*
- agresi** *raha, purak, dungkang, wajo, rani, nggawur*
- agresif** *ngoéng te raha kanang*
- agresor** *ata tukang raha*
- agul** *mésé nai, méhé nai*
- agun**, **agunan** *ata do'ong laing; ata deming laing*

agung *mésé, mengkeng, angos;*
mengagungkan *naring, hiang, suju*
agustus *wulang Alo, wulang Agustus*
ah aé, oé
ahad *ca, lesu te can oné ca minggu, lesu*
ka'éng; mengahadkan *pongo neki ca,*
ranggi neki ca, kawing
ahadiat *lé ca, ca kanang, lésa, sa kanang*
ahimsa *né ka raha agu ata*
ahkan *wintuk, adak, adat*
ahlan *mai ga*
ahli1 *ata pintar, ata baé, ata pecing;*
--bahasa baé toambo, pecing toambo;
--hukum baé adak; --kitab baé surak
nggeluk; --nujum ata pecing, ata
mbeko, ata mata géra; --pikir ata
pintar filsafat; --sihir ata mbeko;
mengahlikan *sekola tu'ung te pintar*
tu'ung; keahlian *nggepuk mesé, molor*
tu'ung
ahli2 *asé -kaé, waé, uku; --kubur rapu,*
teriha; --rumah ata ka'éng mbaru, ca
kilo; --waris taki mbaté ahé-kaé
ahlunnujum *ata jinok mata, ata mata*
gèrak
ahmak *bodok, bapa, sénu*
ahmar *wara, ndereng, dérèng*
aho *oé, olé, kaba*
ahsan *céwé di'a, séwé di'a*
ai *oé, olé, kaba*
aib *jurak, ritak, sala, wau ngasang;*
mengaibkan *pandé waung ngasang,*
tombo laing
ain1 *mata, mata waé, icin, isin*
ain2 *huruf te ce mpulu alon hasa data*
Arab
air *n waé; --abu waé kebok; --alas waé*
mesing; --ampuh mbang; --anggur
anggor; --artesis perigi bor; --bah
mbang, ronco; --beku bua, és;
--belanda tuak, moké; --bena tuké
waé; --bersih waé nggélak; --dadih
waé cucu japi; --gula mincé; --hidung
irus; --jeruk waé ndé ru; --kapur wae
kapur; --ledeng waé pipa; --liur waé
iso, ilur; --mandi waé cebong; --mas
waé emas, lawé emas; --mata lu'u;
--minum waé inung; --pasang tuké

waé; --payau waé geluk; --sebak
mbang mése; --seni cio --serani waé
berkak; --suri mince; --surut wa'u waé;
--susu waé cucu, waé susu; --tawar
waé bakok; --terjun cunca, ncuar;
--timpas meti waé; --tolak waé doang;
--tuban imar; --utama nawa; berair
baca, basa; mengairi arong, palong;
perairan *tacik ca negara; pengairan*
ngali, dam

ajab *lenget, jenger, deteng*

ajaib *dion, woléng, dio-dolok, lenget laing*

ajak *wancong, nék, koréng, sur, cara-*
ndatat, suwik, jujuk, bantang, banta,
ketong, poléng, poto, karét, kaci, kacik,
tarak, titing, keboro

ajakan *bantang, wancong*

ajal *waé téku, umur, dopo bokong, saké,*
raké, wakas wada, lampék lima, beté
lawén, meti waé téku, bénta le déwa,
awit le jari, kemu limé, rencu tesong,
tepo dongkar

ajang *piring, cewak, léké, bénténg rampas*

ajar *setudi, nungku, tuké guru, toing,*
titong, ajar, koréng, kérong, ancok,
nggopu; pelajar ata sekola, ata
nungku; pelajaran toing, titong;
toming; pengajaran téng titong,
tabing toing

ajaran *titong, wahéng*

ajar-ajar *tuang*

ajek, keajekan *toé célung agu caling*

aji1 *mberes mbeko, dungkang, mbeko*

aji2 *ité, tuang, keraéng*

aji-aji *nakéng tacik (seriola nigrafaciata)*

ajnas *tara, rupa*

aju, mengajukan *tegi, songgo, toto*

ajudan *ata lami, ata jaga*

ajuk1, mengajuk *pangong, semet; diajuk*
semet laing; ajukan semet, pangong

ajuk2 *tunti ba weki, toming*

ajun1 *mbesor, mbiur*

ajun2, mengajun *be tuan; diajun pu'un,*
pu'ung, waka, wangka

ajung *wa'i-limé*

akad reké;--nikah *reké kawing*

akademi *sekola mésé, sekola méhé*

akademikus *ata sekola mésé*

akademis *taé data sekola*

akal *nuk, anor, nawa, mbamba, wédol, sa'i beti, sa'i;--budi utek; -- sejengkal pucu wokok, mésé nai mengakali wintas salang, adong; berakal manga nai, manga pesu*

1akan kudu, te, laning, latangt; seakan-akan *hihot, néhot, nihot*

akar waké, pu'u, rajan;-- apung waké lambar;--bahar waké baha; -- gigi waké ngis;-- isap ta'i ntala; --melata waké lambar; -- umbi waké pu'u; berakar todo waké

akas jintot, méntot, giget, géal weki, gi-gat, komét

akasia *haju kasia*

akatalepsia *sénu, sa'i sua, ha'i hua*

akbar *mésé, éros, méhé, éroh*

akhir *dopo, cemol, semol, cumpu, céang, ciang, kepu, turung cemol, turung poli, kour, ta'an, dukut semol; minggu cemol minggu; zaman cemol lino; berakhir poli, cemol; mengakhirkan cemol lain; terakhir turung cemol, turung musi, teke muhi; akhirat mosé du cemol lino*

akhlak *wintuk, ba weki, gauk, adak, sara, pata; berakhlak adak di'a, di'a wintuk, di'a gauk*

akhwan *asé -kaé, haé wau, haé uku*

aki1 *empo, ema lopo*

aki2 *waé aki*

akibat, akibatnya *baté, ici, laos, cir, soho, sogo, kendali, iji, ijik; berakibat kéorn, cai wan; mengakibatkan boéng; kidah ata imbi lainn*

akik *watu akik*

akikah *taé*

akil --balik *belung, bisa, tu'a, naé, todo ranga, tunang*

aklamasi *ca nai, ca curup, nggolot*

akmal *besik kéta tu'ung*

akolade *tanda kurung okulade*

akomodasi *ndéi kaéng agu hang émé manga taé*

akrab *cuker, olét, wékol; mengakrabkan kopé olét, cawi, pongo; keakraban réncéng*

akreditasi *surak te wakén imbi*

akrobat *ata lomés, ata loméh*

akrobatik *toto lomés, toto loméh*

akrofobia *rantang lérap nai*

akromosom *ulun spérma*

akropetal *ludung, cing, sing*

akropolis *kota data Yunani*

aksara *hurup*

akselerasi *pandé gélang*

aksen *cikel, holek*

aksep *surak utang, surak raung*

akseptabel *ata kopn, ata tiban, ata patun, ata naun*

akseptasi *tiba*

akseptor *ata lorong KB*

akserator *sanggéd te pandé gélang*

aksesori *ombéng, te pandé nau*

aksi *ba weki, wintuk; polisional pandé hambor; sosial pandé di'a latang ata do; beraksi pu'ung pandé, pandé, sanggé pandé*

aksioma *te tu'ung, ata tu'ung*

akta *surak akta; pendirian surak te deri laing de perusahaan*

aktif *gejur, gempur, gempung, seber; mengaktifkan wuat; pengaktif ata wuat laing; pengaktifan pandé gi-gat; keaktifan gejur*

akting *ba weki oné panggung*

aktiva *sanggéd bora; lancar séng ko bora ata oné liméd; tetap bora ata itad*

aktivis *ata do kerja, ata gori te kambé*

aktivitas *ata do pandé, do gejur; kultural gejur di'a, wintuk di'a*

aktor *ata rona ata maéng oné panggung, ata siar radio, televisi; filem; pembantu ata mendi laing; utama ata mésén, ata menggitn*

aktris *iné wai te maéng oné panggung, radio, televisi, film*

aktual *ata itad(n), ata werud(n); mengaktualkan pandé ita, toto ata werun*

aktualisasi *pandé ita, toto, pandé baé*

aktuarial *pegawé asuransé bilang séng*

aku *aku, ami, wekig; mengaku tura, taé, tombo, radi; mengakukan kudut tura, te tombo, te tura*

akuan *ata poli tura, ata poli toambo*

akua *waé*

akuades *waé nggélók*

akuarium *bak kaca te tinu ikang*

akuk *bambo; terakuk tundu, tengguk*

akulturasi *haor, campor wintuk, har adak, sampor adak*

akumulasi *reki; penyusutan mora reki; berakumulasi do reki; terakumulasi rekid(n)*

akuntabilitas *toto molor*

akuntansi *ata baé ator séng, ata pintar sekola ator séng*

akupunktur *akupungtur*

akur *rajuk, lorong, rinduk, réncéng, ca nai, neki ca, raés; mengakuri tuka oné taung, nai ca; keakuran pakep, kop, lorong; akurasi jajem, jimet, inos*

akurat *bisik, ata icin, inos, besik*

akustik *runing, runi*

akut *teka ta'a, teka kolé*

ala1 *te, latang, oné*

ala2 *langkas; terala langger, langkas, mésé, mbeges, méhé*

ala3 *ného, cama, lut;--kadarnya ce don, ca don*

alabangka *linggis*

alabio *bébék alabio*

alah1 *kala, koda; beralah ondang, sendong, lego. ndong; mengalah sendo, lego, ondang; mengalahi lego, ondang, sondang, kong; mengalahkan par, dungkang; teralahkan koda; alahan poli koda, poli kala*

alah2, *mengalah tumbu, tadu, cipet, sa'a, cépet*

alahan *ngali, longka, malar, lédéng, dam*

alai-belai *awar, sawal, wancong*

alam1 *lino, tana lino, ca-o-ca, sangéd ménan; akhirit cemol lino; astral pa'ang blé, pali sina; baka cemol lino*

alam2 *alam, rasa, baé, peing, manté; berpengalaman baé, alam, pecing, pesing, manté*

alam3 *bendéra*

allamah *ata pintar*

alamanda *pumpuk*

alamat *nipek, tanda, gantang, nangga, banta, kanta, logé, baté ka'éng*

alami *ici tana; alamin tana lino*

alang1 *watang pangga, ronggo do'ong, roho do'ong; beralang manga pangga, rinding, siding; mengalang watang pangga, roho do'ong, cengkang mena; mengalangkan pangga, nggalu; teralang do'ong, dungket; pengalang ata pandé do'ong*

alang2 *ata moét; kepalang ce koé, se koé*

alang-alang(an) *bahi réha, laing sua, ce koé tu'ung, ce koé da'at*

alang-alang *ri'i*

alangkah *leng, tu'ung, bail*

alanit *perigi, ulu waé, waé bubung*

alap1 *di'a, molas, molah*

alap2, *mengalap rongkét, rongkéd*

alarm *kanta, tanda*

alas1 *lapéng; pe-rut hang, jumik, lompong, pongo mu'u; peti lapéng peti; tempat lapéng locé toko; beralaskan tukang, dungket, ligeng, ligéng*

alasan *comongn, somongn, sampid, campit, rajan*

alas2 *puar*

alat *perkakas, merkani, ceca, sesa; bicara mu'u toambo; dapur perkakas dapur; keamanan polisi, tentara; kekuasaan wa'i limé de pemerénta; kelamin ireng; keluarga berencana perkakas KB; kerajaan perkakas raja; pen-cegah perkakas KB; pencium isung, irus; pendengar tilu; pendingin lemari es; penerangan lampu, culu; penglihatan mata; pernapasan isung; potret kodak; suntik perkakas suntik; vital ireng; peralatan perkakas*

albino *nggéra*

albinoid *nggéra, péra*

albisia *waék tuang, lebesia*

album *album woto*

aldrin *rewos te mata anggo, rewoh te mata kaka*

alegori *tombo rapang, tandik laing*

alegro *déré gélang*

aleksia *buta baca, hémong hurup, buta hurup*
alergi *rojong, katel, alergi, bokol, rang*
aleukia *beti te mora dara bakok*
aleuron *ata bakokn ruha*
alfa *hurup te can, laring cain bahasa data Yunani*
alfabet *doring tau hurup*
alga *lamu, lamung*
algilik *tana wara, tana bontong jarang, tana rencé*
algojo *algoju, tukang mbelé ata*
alogogi *setudi te baé lamu(ng)*
algoritme *besik tombo te caca mbolot*
alhamdulillah(i) *naring ga Morin*
alhasil *icin, isin, betuan*
ali, **mengali** *toto molas, toto reba*
ali-ali *wéléng kuang, wasé-wéang, kiung*
aliansi *asé kaé politik*
alias *ngasang koén, ngasang banan, ngasang dion, ngasang béntan, ngahang koén, ngahang banan*
alibi *ngo bana*
alienasi *noing ného ata lalo*
alif *hurup te can, larin cain oné bahasa arab*
alih, **beralih** *ngantak, caling, célung, sérok, téng, anto, ato, pé'it du; bahasa célung bahasa, célung tombo; akal woléng nuk, dio nuk, caling nuk; laku dion pandé, dion ba weki; mengalih caling, célung; belakang holés musi, kolé musi; bentuk dion tara, woléng tara; mengalihkan pandé caling, célung, sélung, sélu*
alih-alih *ata di'an, ata kopn*
alik *lé-lau*
alim *ata pintar, nggeluk*
alimbubu *buru poté*
alin, **mengalin** *kedur, kedar, kurut, adar, abol, kadi, kadir, dudut, acél, téti, kélét, cikéng, sikéng*
alinasi *lego adak le toé di'a ba weki*
alinea *baris weru, nuk weru*
aling, **mengalingi** *tadu, panggu, képé, pangga*
aling-aling *ata tadu laing*
alip, **alip-alipan** *tepeng liliko, gega tepeng*

alir1, **mengalir** *wa'a, ronco, ronso, nderes, ncaéng, woro-waés, jerek, ndurus; mengaliri, mengalirkan palong, palong, arong, along;~ hulu (hilir) ulu waé*
alir2 *aréng, katéng*
alir3 *nggelék*
alis *ilep mata, pakul, téntur*
alit1 *néra, mbilar, gérag; mengalit pandé néra mata*
alit2, **mengalit** *dukut, ranggi, pongo, dolé, poté, herek, cawi; bisul pejék, demet; gasing wéngké*
alit3 *koé, merik, ijeng, jerem*
aliterasi *durit be olon one go'et, durit olo main*
aliyah *SMA de ata Islam*
aljabar *ilmu aljabar, ilmu te bilang angka*
aljalil *Morin ata mésen*
alkabir *Mori Dewa Mésé*
alkadir *Mori pu'un kuasa*
alkah *dara kongko, dara kongkol*
alkamar *wulang*
alkisah *ca tombo, nunduk, turuk*
alkitab *surak nggeluk de agama Kristen*
alkohol *tuak sopi, tuak cirang*
alkoholisme *ata inung, ata langu*
allah *Mori Keraéng, Jari Agu Dédéék, Dewa, Sombang*
allahuakbar *Mori Mésé*
almamater *bate sekola, palang sekola*
almanak *kelendér*
almarhum *teriha, ata pa'ang blé, riha*
almarhumah *teriha iné wai*
almari *lemari*
almasih *Ata Sambé, ata berkat de Morin, Mori Yesus Ata Sambé*
almukhlis *nggeluk, molor, hepes, upés*
alokasi *te, latangt*
alpa, **mengalpakan** *botang, léang, loang, ledik, mampeng, losi, mamur, hémong, toé mai*
alperes1 *pangkat wa mai létnan*
alperes2 *ikang tacik, ikang tasik*
alpokat, **avokad** *atvokat, kempo baba*
alpukah *nawa, nuk nai*
altar *compang*
alternasi *caling, célung, alik, sélung, sélu*

alternatif *pilé ata kop, pilé ata naun*

alternator *dinamo*

altimeter *perkakas te wolo langkas*

alto *reweng de iné wai émé dérè*

altokumululus *rewung*

altruïs *céwé momang ata, séwé momang ata*

altruïsme *céwé momang ata po weki ru, séwé momang ata po weki ru*

altruïstis *olo momang ata po weki ru*

alu *alu, sodak, beralu-alu onнга tau le alu*

alu-alu *nikang alu, nakéng alu (sphyracna jello)*

aluminium *alménium, belék, belé*

alumni, alumnus *ata poli sekola, tamat skola*

alumnialun *bombang*

alun, beralun *hehel, dehel, héjel; mengalun ri'o, gégo ného bombang, paés reweng; teralun témo, lereh, manik mata; mengalunkan deré, landu*

alun-alun *natas mbaru de gubernur ko bupati*

alung *séng watu, keléréng*

alur, beralur *malok, bengar, ngaté, paté, pengat, polong, polo; (an) air ngali; sungai malar; tengkuk tengu, cenggon*

aluran *ngalar, cunga, sunga*

aluvial *nekes, ronco, nekeh*

alwah, alwat *cendana, ndueng, haju bengé*

alwasi(a) *sanggvn ménan, sanggén taung, duéngn*

am *laséng, ata bon; mengamkan wéwa, tombo*

amah *iné wai ata campé laing*

amal *gauk, wintuk, adak, ba weki di'a, sara, pata; beramal pandé di'a, ngaji; mengamalkan toto pandé molor, téing momang ata; amalan gauk di'a*

amalgasi *kawing campor, kawing sampor*

aman *di'a, meler, temer, metek, cedek, makeng, pio, meceng, semer, lengor, céos, cino, kisonng, rejek, lesok-lengor, lingor, palé-pelek, ngélo, raju, pintar, meking, mengkong, cunggut;*

mengamankan *pandé temer;*

pengaman *ata jaga, ata lami*

amanah amanat *pedé, wetung*

amanah *asé-kaé, haé pecing, haé diding, haé pesi*

amandel *ngandel, ngarek*

amandemen *célung, caling, sélung, sélu*

amang mengamangi *kating, katéng, prangga, permak*

amar *perénta, jera de Morin, icin perénta, isin wérét*

amat1 leng; memperamat *coét, pandé mésé, leng tu'ung, leng bail*

amat2, mengamati lélo; mengamat-amati *lepot, lémet, nggéro, ngapéng*

amatir *ata lélak laing, toé di baé tu'ung*

amaurosis *buta*

ambah *tukang*

ambah-ambah *bambo, némba*

ambai1 *capat, campat, béndé, sampad*

ambai2 *woro-waés, ndurus, ndiris*

ambai-ambai1 *ta'i ntala*

ambai-ambai2 *kala mango, giuk, kerakap, kiu, kongo, lacas, lijo, rakap, rogo, rukus*

ambak, mengambak *pangga, pénggé, tumbu; diambak tumbu, tadu, pangga, pénggé, cépet*

ambal1, berambal-ambalan *ndorik; ambalan londang, ndorik, todang, tondang*

ambal2, mengambal *nggéro, lémet, ngapéng*

ambalang *wéléngkuang, kiung*

ambang1 *jawang, tiong, ruis, ngangal; mengambang tadu, pangga, cipet, képe, nggalu, cépet*

ambang2, mengambang *lénténg, toé mopo, wéjot, wéjod*

ambar *cendana, haju bengé*

ambasador *wakél pemerénta oné mai negara bana*

ambau1 *bagan*

ambau2 *woncek, woncuk, tagol, téker; terambau roba, doal*

ambeien *mbesol*

ambekparamarta *olon ata olon*

ambelas *mboset, moset*

ambiguitas *sua nai, sangka nai, gégo nuk, nai rambang bail*

ambil *emi, mi, ala, aling, hohop, binci, ngiri, gantong, wo'él, wonggél, potot, wo'ak, rowik, ngénggit, ngéngit, ra'u, rao, kangat, lombét, paél, lomélamét, cohop, pojot, kempit, ningkor, gemir, angkir, nganggit, cobit, cabok, canggék, kanggék, céak, ninggot, rebi, wenca, kerenga, rénga, kengke-res, locu, anggo-rao, gomak, céwot, cékot, cawak, wéwot, caut, nggope-nggapét, ngga'i-ngga'ut, gecok, céat, lepuk, sombé, campé, ciat, niang; berambil-ambil congko, cohop, raop; mengambil téti, curu, pua, tiba; alih célung; bagian cama lain, raés; contoh neho rapang, tunti; gambar emi gambar, emi nénu; hati emi nai; ingatan nuk; jalan kawé salang; keputusan rencu, keti, leti, tepo; kesempatan (peluang) hehahaing; langkah pu'ung; peduli manga nai; untung kawé ontong*

ambin *ambét, embé, mba'ét; mengambin lélé, ambét, éko*

ambinan *ata éko, ambét lain, nggebar te éko*

ambisi, berambisi *ngoéng; ambisius don ngoéng, mésén ngoéng, méhén ngoéng*

ambivalen, ambivalensi *harat-bali, lolo bali*

amboi *uh, dé, ih, ta'i-danggé, deso, ida, ta'i dara(n)*

ambring-ambringan *waci-wécak, jewang, mbéhar, cere ngangang*

ambruk *renco, renso, doal, pa'u*

ambul, mengambul *nantal, mbétar*

ambulans *oto data beti*

ambung1, mengambung *boét, nenok, jejok, ngendok, ndékéng, pépas, péncar, kekar; terambung-ambung pépas, pépah*

ambung2 *roto, béka, langkang; mengambung jéjong*

ambung3, mengambung *isuk, ihuk, titut*

ambur, mengambur *cunu, sunu*

ameba *amuba*

amebiasis *beti le amuba*

amen, mengamen *déré pika reweng, déré te tegi bajar*

amendem *tegi caling undang-undang*

amfibi *kaka te mosé oné waé agu tana masa; perkakas ata ngancéng paké oné waé agu tana masa*

amfiprotik *ngancéng poto*

amin *tangkur-té mengamini amén, ame'ng, éng, toé nai dio, toé tuka woleng*

aminasi *te pande wuli*

amir *anak de raja*

amis *cengi, long, lengit, wau, wengit, sengit*

amit, pengamitan *waé cucu, séng cepa*

ammeter *perkakas ukur arus listerik*

amnesia *mamur, hémong, toé nuk, toé baé*

amnesti *ampong taung ndékok agu sala, téing ampong*

amnion *mbau, ném*

amoi *anak iné wai data Cina*

amoral *ata weki daat, ba weki da'at*

amorf *ringi-rongos*

ampai1 *wua te luca, wua te onnga; berampai onnga, paki tau; mengampai luca le wua*

ampai2, mengampai, mengampai *wéo, téong, deri, bérit, pari; ampaian wasé te pari*

ampang1 *géal, émong, nggoés*

ampang2 *pematang*

ampas, berampas *repang, ta'i, rema, remas, imar, remang, rimas, rimang, ura, wura, locang*

ampat *pat*

ampe *te, nang*

ampean *wina koé*

ampek *ru'u saset, ru'u sased*

ampelas *pelas, oro; mengampelas(i) roco, roso, cucang; pengampelas ata roco, peréwang roco*

ampere *mberesn listerik*

amperemeter *perkakas te baé mberesn listerik*

amplop *rokot, rokod, ampelop*

ampu1, **mengampu** *latang, sangga, dukeng, tukeng; mengampukan* *perénta; susu kutang*

ampu2 *empo*

ampuh1, **keampuhan** *nenti, upas, upah*

ampuh2 *mbang, ronco, ronso*

ampuh3 *but*

ampul1, **mengampul** *bombong, bongkos, bokes, rémbép*

ampul2 *kuntul, kuntul waé agu anggorte* *misa*

ampun, **mengampuni** *ampong, songgo, somba, ampung, ugu-agak, andong*

amril *pelas*

amsal tandik, *umpama, ného rapang, rapangn*

amuh ngoéng, *lorong, lut*

amuk, **mengamuk** *béba, cincu-iru, ngenguk*

amulet jimak jaga weki, *jimak rinding* *weki*

amung léca, *hanang ca (y), sa (h) kali*

amunisi peluru

anai-anai naing, *ncerum, ncerung*

anak anak, *waé, ro'éng, mantar, réak, ta'i, lui; air ngali; alang anak te telun;*

ampang anak bera; angkat anak

tinu; beru woté, koa; bini wina-anak;

dagang *ata mbéot, papalélé; dara* *ata*

molas; didik anak sekola; haram anak

bera, anak oné remang, anak mbong;

hitam anak te alon; jari sanggéd

rempa limé, lime kindé; kandung

anak bara, wua tuka; kembar dapér;

kencing anak bera; kuar anak bera;

mata mata anak; muda *ata uwa,*

ata reba, ata molas; pandak anak te

liman; panjang anak te patn; piatu

anak lalo; putih anak te pitun; ragil

anak cucu; sasian *ata nungku; sulung*

anak ngaso; sumbang anak bera;

sundal anak bera; tangan rempa;

tunggal anak léca; yatim anak lalo;

zadah anak bera; beranak dading,

wing, loas, loah; berbiak beka agu

buar, régés ce léké, borék cala bocél,

ta'i cala wa'i

anak-beranak *ca kilo*

anak tiri anak tinu

anakronisme *toé kop*

analeptik *rewos te dia beti, muha, musa*

analgesik *rewos te mora beti, muha*

pandé ina beti, musa pande di'a beti

analisis *ata wintasn, ata céca tombo*

analisis *caca raja, pandé winntas;*

penganalisis *ata cacan raja, pandé* *wintas*

analog *ca tara*

analogi, **menganalogikan** *toming*

ananda anak momang

anarkisme *toé ngoéng manga pemerénta,*

nia ngoéng

anarkistis *pina naéng*

anasional *toé momag negara*

anasir rumang, maki

anatomi ilmu latang sanggéd *ata mosé*

anbia nabi

anca do'ong, dungket

ancai1 *botek, da'at, lerak, laés, laéh;*

mengancaikan *pandé botek, pandé* *lerak*

ancai2, mengancaikan *toé pinga*

ancak cakat, leda

ancak-ancak *nia-ngoéng, sanggé pandé,*

wédo-wadol;

mengancak-ancak

wangé, wengét, witék

ancala golo, poco

ancam, mengancam *ngetek, meget,*

merek, kerangga, renga, masok, mek,

ngabek, kakok, kréngga, kengkak,

ngerek, kengkang, nggeka; terancam

géga le, géga ali

ancaman, pengancam *ata pande géga,*

ata pandé gegé

ancang-ancang selék, iru te; mengancang-

ancang pu'ung selék

ancar-ancar sér, ngoéng te

ancol jok, torong, jolé, boncé

anda ite, hau

andai1 *émé wang, bo te tu'ungn, émé*

ného rapang, émé ného, longang émé,

lungang

andai2 *bantang, réjé, jangka, baji, jau,*

ngaja; mengandaikan, pengandaian

ného rapang

andaikan, andaikata *co'o émé, so'o émé*

andak, mengandak(kan) *lulung, lepet;*
pengandak *wasé pongo*
andaka *japi puar, banténg*
andal, mengandalkan *ata bengkes laingn,*
deming
andalan *ata tukang toni, siri menggi*
andalas *ngasang banan nuca Sumatra*
andam *longké, dados, nggété*
andan1 *nggéra*
andan2 *haé pecing, anak wina anak rona,*
haé diding
andang-andang *siri menda de wangka*
andapita *cucur*
andar, mengandarkan *toing, pandé*
si'ang, pandé nenti
andeng-andeng *tanda*
anderak *longka te deko gaja*
andesit *watu ici, watu isi*
andi1 *tuang, keraéng*
andi2 *gelar tuang data Bugis*
andika *mori gé, tuang gé*
andikara, adikara, andiko *tu'a adak*
andil *kamer, nomber, rébok*
andong *andong, keréta jarang*
andradit *beci, besi*
androgen *ba weki data rona*
androgen *weki kopé, weki ine wai*
android *cama ného anak ata rona*
anduh, menganduh(kan) *pongo, wé'o;*
tangan embé, ambét, mba'ét, mba'ed
anduhan *wasé pongo, wahé pongo, wasé*
wéo one kepal
anduk *handuk*
andung *empo iné wai*
aneh *dio-dion, dio-da'at, toé laséng, dio-*
dolok, melet; beraneh-aneh *pandé*
pina-naéng, sanggé pandé; keanehan
ndio-daat, dio-dalok, dio-dolok
aneka *do taran; warta do toambo;*
beraneka *rinci-remak, nggara-*
nggi'ong, nggirik; keanekaan *ca-oca;*
aneka jenis *manga sanggéd taung*
anekdot *tombo wajak, wangé, wenget,*
witék
aneksasi *rampas, rampah*
anemer *tukang borok*
anemia *beti le kurang dara*
anemogami *pandé wéla de buru*

anemograf wolo mberes de buru
anemometer *perkakas te wolo mberes de*
buru
angah, terangah kamer, lenget, lenged
angan1 *nuk, get, wéong; angan-angan*
ngoéng, nuk, get, niak
angan2, mengangan *la'at*
angga, berangga *dangka, panga, pangka*
anggai *tanda*
anggak *mésé nai, mbasak, sehak, bongko*
pesu
anggal *géal, kaéng bo; menganggali,*
menganggalkan *te géal, pandé géal,*
pandé émong
anggan *lili*
anggap, anggapan, menganggap
nuk, rékéng, bilang; menganggap,
anggapan *titing te inung*
anggar, menganggar *ciko, intur*
anggaran *bilang, rékéng, intur*
anggar2 *labar paké pedang, labar paké*
sempilang; ~ lidah *gangga, léwang,*
raha, ngaok; pikiran *bantang, réwo,*
réjé lélé
anggar3 *rengka ro'ang kaka lélap*
anggara *rani, regis, cumpeng, rabo, rugi,*
cempeng
anggit, menganggit *pidik, ranggi, welit,*
cakot, cokot, wékék
angglap, mengangglap *tako*
anggota, beranggota *wai-limé, weki,*
wa'u, nggota
anggrek *anggerek*
anggu *ngetuk, ngédo, ngéngot, ngenguk,*
wandot
anggul, beranggul *pola; teranggul-anggul*
gégé-goa, ndoat
anggun *angop, midos, angos, inos*
anggun, menganggun *téti, sompo; gaya*
weleng, jeleng, bules; anggun-anggpip
ando-aék, culu-loak, ando-ndoak
anggur1 *anggor; beranak* *anggor waé*
cucu
anggur2, menganggur *kaéng bo, jo'uk,*
jandur, mbéjuk, mo'uk, lenggo-lemar,
témba tesang, lenggo-lelar, jémpék,
mingkok, mogot, mo'is, ndéru-déng,
jongok, hépas

anggut, beranggut, menganggut *ngetuk, ngetu-ngoak*
anghur *mbako wara, mbako londa, mbako tumpi*
angin *buru, warat, pecu, séwé-séong, sipi-sopok; --badai buru warat; --darat buru poco; --lalu seweséong; --langkisan buru poté; --laut buru tacik; --puting beliung buru poté; --ribut warat; berangin-angin lonto angis, kelo; mengangin(-angin)kan pari, néwéng, angis; terangin hena le buru; angin-anginan gélang rabo; seangin cekoe, sekoé*
angina *dokter beti tobang*
angit *nengi, rus*
angka1 *angka, nomor, poin; --Arab angka data Arab; --kelahiran angka dod ata loas; --kematian angka dod ata mata; mengangkakan pande angka; perangkaan teing angka, tulis angka*
angka2 *nuk, get, bet*
angkara *rabo da'at, gutek; --murka, keangkaraan gomeng, cumpeng da'at*
angkasa *awang, béang; --luar eta awang béta; mengangkasa wéwét nggere éta awang; angkasawan tukang siar radio, ata bacang kere'ba one radio*
angkat, mengangkat *téti, sompo, céla; --besi téti beci; --bicara pu'ung tomba, téti tomba; --kaki lako, ngo, losi; --tangan téti limé; --topi hiang, naring; ~bahu toé baé; ~diri mésé nai; ~sembah suju; ~senjata rampas, perang; ~sumpah téti sumpa; terangkat ngancéng tétin; ~muda ata uwa, ata reba; perangkat perkakas; seangkatan ca ubu; mengangkati téti*
angker1 *riop, rantang lain, regis, cengit*
angker2 *jangkar, beci te tiba léba*
angket *sangét réi te tegi walé*
angkin *kendik, kanteng*
angkit, mengangkit *téti, tela, kelo*
angklung *angklung*
angkong *maéng kartu (telu kartu)*
angku *amang, empo*
angkuh1, **keangkuhan** *nggepas, sehak, négang, oja, lalu-asa, cingi-cangat,*

mai-mangket, congka-nangkit, ni'é-naék, jobék, songa-sangak, sadat, wongkes, gagang, gopé-gapé, nggepak, jugak, jibi-jabak, mbucak, jembar, ti'és
angkuh2 *tara*
angkur *siri bongkok*
angkus(a) *dongkar te ator gajah*
angkut, mengangkut *pili, congko, nongko, mopik, élong, pakut, ramot, caca, nopik, bentang, benta'ang, benta'a, ba; angkutan sanggéd ata pili; pengangkut ata te pili, congko, cohop*
angkut-angkut *tetur, mbaru-watu*
anglo *sapo*
anglung, paviliun *mbaru koé lupé mbaru mésé*
angon *lami, jaga*
angpau *ampelop séng téng ata de adak data Cina*
angsa *angsa*
angsana *haju angsono*
angsoka *wéla asoka*
angsur *loé -loét, cekoé -cekoé, pio-pio, héjo-héjol, mengangsurkan loé-loét, dur ngger olo, séng lobong*
angut *lérém, lémot, dendut, rendut, rendud, andut*
ani-ani *labit*
aniaya *wahéng, luca; menganiaya déndang; teraniaya séang, pentuk; penganiayaan wahéng*
animator *ata mata géraak, ata pecing, ata mbeko, ata mata jinok*
animis, animisme *imbi pina naéng*
animo *mésé ngoéng, méhé ngoéng*
aning-aning *wani*
anja1, **teranja-anja** *négang, négés, séndé, sékéng*
anja2 *wasé manggar, wahé manggar*
anjak, beranjak *hésot; menganjak hésing*
anjaj, menganjal *nantal, mbétar*
anjangsana *léjong, la'at; beranjangsana léjong, lambu*
anjar *jangkar*
anjing *acu, asu; --belang acu balo, asu balo; --geladak acu mila, asu mila; --hutan acu puar; -kampung acu béo;*

--laut acu tacik; --gila acu wédol, asu beti
anjlok wencok, woncuk, pa'u, loda
anju, menganju nanek, nani
anjur1, menganjur ngger-olo; **menganjuri** pado olo, lako beolo, ali-olo; **menganjurkan** sotor wendor; **anjuran** toing, titong, jangku, cica, sisa; **penganjur** tandik laing, ata titong
anjur2 dadep
anjur3, menganjur poto, ndol, aru, sorok
anofeles namok malaria, lado malaria
anomali toé molor, toé baé pa'él
anomi mosé pina-naéng, toé baé ngahang
anonim toé pecing ngasang
ansar wai-limé, ata campé, ata sampé
antagonis dungkang, duha, ndu-ndék
antah matan woja, mata de déa
antan alu
antap1 tel, cirang, cimang lanci, mendo
antap2 jojop, jo'uk, jongok, **mengantapkan** aréng, awa, awar, somba
antar1 podo, dadé; **mengantarkan** katu; **antar-mengantar** katu tau; **mengantari** ba katu; **pengantar** ata podo, létang, haé ramé, wéwa; **surat opas**
antar2 léténg, latang;-- **benua** léténg tana;-- **daerah** léténg tana;--**negara** léténg negara; **pulau** léténg nuca
antara lengas, dé'i, rémé, du, one mai, dehak, laring, rémé, du hitu, du réha, bahi réha lengah; **berantara** lesang, lesing, leting; **mengantarai** létang, tongka, témba; **pengantara perantara** létang, tongka, watang, létang-témba, tukang jaong, gurung, paténg, laro jaong, mu'u tungku
antariksa awang, awang pé'ang
antartika comong silin tana lino, bintang lino
antek mendi, wa'i limé, retangd nggota
antena anténé
antero labok; **seantero** temu, taung, ambok, duéng, jéjér, labok taung
anti cidé, jogot, rangkat
anteng jojop, mados, midos, jo'uk

antep leng, mendo, mberes; **mengantepi** leng imbi, imbi tu'ung, hema kaut
antih, mengantih tiling lawé; **pengantihan** ata tiling lawé
antik di'a tu'ung, ceca manga, ceca danong, sese médé
anting, anting-anting anté-anté, anti-anting, anting, ndélos
menganting ndéong, ndoér
antipati dungkang, jogot, rangkat
antipiretik rewos pémpang
antisipasi nuk ngger olon; **berantisipasi** papong muing, nangket muing; **mengantisipasikan** papong tadang
antisosial toé di'a haé ata, do pandé ngai-ngaok, ogo te ce nai, ngoéng te behas ného kena koas ného kota
antitesis ata dungkang tu'ung
antologi buku ata tulis le ata do
antrasit watu api, watu kacik, watu kasik
antre jéjér ngger musi; **antrean** londang te géréng
antropoid ata puar
antropologi ilmu lut moséd manusia
antuk, berantuk rangkuk, rantuk; **berantukan** rungku-kak; **mengantuk** candot, serendetet, cudé, cadot, rimpok; **terantuk** timpok, jeduk
antul, mengantul nantal
antun, berantun lomes, loméh
antung-antung roto, roka, mbéré, rekeng, langkang
antup lasu
mengantup tadu
antusias giget, wi-was; **antusiasme** gihat, nggikar
anu napa, kaka, wajo, kaka-dagang, kaka-wagang, kaka dégégng, ia
anugerah tabing, kasa-wiang; **menganugerahi** téng widang; **menganugerahkan** palong, titik, redéng, pedéng, pedé, reding
anulir, menganulir koar, neka bilang, neka nuk
anumerta pangkat poli mata
anus nggolo, riti, bontong
anut lorong, lut; **anutan** ata lorong laing; **penganut** ata lut, ata lorong

anyam, *menganyam rojok, rojo, cuwi, tenung; anyaman icin tenung, rojok, cuwi, suwi*

anyang1, *menganyang hati wéong nai*

anyang2, *menganyang awar harga, jejok, poka*

anyelir *wéla anyelir*

anyir *long, wau, lengit, rungang*

aorta *todong*

apa apa -- *akal co'ó ga, co'ó pandén, co'ó gi;--boleh buat co'ó molé, co'ob di, kong ga; --daya mora kuasa --hendak dikata co'ob di, so'ob mék*

coo molé di;--kabar nia ngaok, co'ó kereban;--lagi apa kolé, céwén kolé, céwén kéta;--saja sanggédn kaut, caoca, ca ko ca

apa-apa, apa pun *sanggéd caoca; mengapa co'ó, le pai, campit apa, apa rajan, ata co'ó, ata so'ó*

apabila *émé, du, émé, woko, lélé nia*

apak *wau, lawer, long, rungang*

apakah *asa*

apakala *émé*

apalagi *apan kolé, céwén kole, séwé kole, naham, umpu-ampa, nang, nahém, ampos, makis, mangkis, maki-kot*

apam *cucur; mengapam pande cucur*

apar *béngkél beci*

aparatus *perkakas; aparatur pegawé negeri*

apartemen *mbaru ka'éng*

apartheid *politik lir loké weki, toé ngoéng agu ata loke-weki bana*

apas *di'a, inos, madis, pidik*

apatah *apa néng*

apatis *tingul, kempa-leis, serenai, nia-ngoéng, kembe-lesi, kembe-lu'ak*

apel *haju, wua apél*

apel1 *perkara oné pengadilan teki étan*

apel2 *lorong adak de militér;--bendera apél bendéra*

apelativa *ngasang cao-ca niho ngasang data pandén*

apendiks *te usip laing, tuka dopo*

apendisitis *beti tuka dopo*

apersepsi *ata itan oné nai, ata itan oné nuk*

apes *mbora, sélék kope da'at, copél, calang*

api *api, rungap, ndarap, pukang, keté, muntung, gi-gat, jengkek;--lancip api wara;-- neraka api neraka;--unggun api utung; berapi dila, keté; berapi-api soré, ngai-ngaok; mengapi dila, keté, ganggor; mengapi-apikan labek, babi; memperapikan tapa, sarap, siring, panggang; perapian sapo, likang*

api-api *garis; 2 dépét, lipé-lié, lepe-lié*

apik *mongkot, mongkos, lomés, lencek, ntereng, rengkong, giut, rengkom, besik, jengkek; mengapikkan dawing, rinda*

apion *mangka*

apit, berapit, mengapit *kempér, kempét, dempér, nggepit, nggepét, dempér, kempéng, loréng; memperapitkan denet, cecek*

apitan *nggepit, kempit*

aplous *naring*

aposisi *tamba te si'ang, kudut si'angn, pandé si'ang*

apostasi *lego imbi, oké imbi, oké agama*

apotek *apoték, tokong pika rewos;--hidup po'ong rewos, lia, munis; apoteker manteri rewos*

apresiasi *naring, hiang*

april *wulang te pat'n*

apriori *ali-olo, pado olo*

aprit, aprit-apritan *diki-dakang, losi tepo toko, wiri-worot, hidi-hada*

apron *kandang de kapal lélap*

apu *tahang*

apung *lénténg; apung-apung ata lénténg; berapungan lénténg toé nipu, wejot, wejod; mengapung lénténg-lénténg bo; mengapungkan pandé lénténg, kong lénténg; terapung-apung lénténg, wéjot*

apuran *ngali waé saki*

ara *ara —kelebuk haju ara*

arab *ata lau tana Arab*

arabahu *perkakas musik data Maluku*

arabesk *gambar ného saung haju*

arah1, berarah *ngger, betuan, te, kudut, landing; mengarah ngger;*

- mengarahkan** *toso, to'ing, toambo, tatong, podo*; **terarah** *ngong, laing salang(n)*; **pengarah** *ata tatong, ata titong*; **pengarahan** *tombo te titing*; **searah** *ca nai, ca kali betuan*
- arah2, arah-arah** *cama tara, ca tara*; **mengarah-arahi** *tiong cama tara*; **arahan** *mendi*
- arai** *ndiwar, ntewar*
- arak1** *tuak, sopi*; **pengarakan** *likang, sapo ténéng tuak*
- arak2** *londang*; **berarak-arakan** *lako londang*; **mengarak** *podo lélé-léos, tili-loéng*; **arak-arakan** *lawa te podo*; **pengarak** *pawai*
- arak3, berarak** *wécak, wici-wacak, waci-wécak*
- aral** *do'ong, dungket*;-- **gendela** *do'ong musi taé olon, do'ong teka-ta'a, rodo do'ong*
- aram1** *redé*; **aram-aram** *redé bérit*
- aram2** *sépu-séla, nendep, tuil, sagem*
- arang1** *kunceng sampeng*;-- **batok** *kunceng léké*; --**para** *sampeng, hampeng, nos, noh*; -- **periuk** *sampeng lewing*; **pengarangan** *muntung*
- arang2** *mu'u*
- aras1** *osang surga*
- aras2** *kena, rahit*; **mengaras** *haéng, sampé*
- arau** *burik, bali-bali, ringking*
- arbaa** *leso rabu*
- arbei** *conco*
- arbitrer** *ata pampang*
- arbitrasi** *pandé hambor*
- arbitrer** *nia-ngoéng, nian kaut, sara nai*
- arca** *patung*
- ardi1** *poco, golo*
- ardi2** *lino, tana*
- are** *ca patok*
- area** *oka, wejang, ota*
- areal** *lingko, mapak, moso, letang*
- aren** *tuak, raping*
- arena** *oka, osang, wejang*
- ares, diares** *deko*; **arestasi** *deko, udeng, bui*
- argentum** *pérak*
- argot** *taé cigu, toambo cigu*
- argumen** *icin toambo*; **berargumen** *gangga*
- argumentasi** *lapéng toambo*; **berargumentasi** *pu'un gangga*; **argumentatif** *tombo manga rajan*
- ari1** *asé, asé momang, ahé, ahé geong*
- ari2** *kandang jarang*; **mengari** *pongo, ndotuk, pentuk*; ~ **kuda** *ketanga jarang*
- aria1** *landu, déré*
- aria2** *gelar tuang mésé data Jawa*
- ari-ari** *mbau, cewo*
- arif** *ata papong, anor nai, nggalas, pecing do*; **mengarifi (mengarifkan)** *tingo*; **kearifan** *henan oné nai*
- arifin** *ata di'a, nggalas nai*
- arih, mengarih** *sor limé, songgo limé*; **mengarih-arih** *sor limé tiba*
- arik1, mengarik** *haéng, repéng*
- arik2** *cila, tokong, mété*
- aring1** *nggoko, srénté*
- aring2** *cengi, lengit, long, rungang*
- ariningsun** *asé iné wai, ahé iné wai*
- arip** *dendut tu'ung*; **pengarip** *tukang dendut*
- aris1** *keli, wasé ndala*
- aris2** *nunu haju*
- arisan** *arisan*
- aristokrasi** *perenta le kraéng*
- aristokrat** *perénta le waé de kraéng*
- arit** *kopé kandong, sabét, panté*; **mengarit** *wé'ang*; **pengarit** *tukang wé'ang*
- arkais** *manga, tu'a, lego, oké, melet*
- arkian** *poli hitu ga*
- arloji** *arloji*
- armada** *do lawa, do kepal wa waé*
- arogan, arogansi** *mésé nai, méhé nai, toto kuasa*
- aroma** *lawer, rungang, wau, bengé, long*
- aromatik** *néndong, bengé*
- arombai** *ngasang sampang data Ambon*
- aron, mengaron** *naré, ténéng*; **aronan** *hang*
- arsenal** *mbaru na'a bedil*
- arsenik** *rewos kaka*
- arsip** *surak penting*; **mengarsipkan** *pedeng*; **kearsipan** *ata pedeng laing*
- arsir, mengarsir** *pandé garis*
- arsis** *reweng mésé, noang, ciék, kepok*

- arsitek** *ata pintar pandé mbaru, ata dédék*
- arsitektur** *ilmu pandé mbaru*
- arta harta bora**
- artefak** *perkakas*
- arteri, arteria** *todong*
- artesis** *perigi bor, waé bubung bor*
- arti** *icin, betuan, gunan;--dasar* *ata icin tu'ung;--deskriptif* *icin* *ata* *itan; --ekonomi* *te mosé laing -- ekstensional* *arti* *ca* *banan; --gramatikal* *arti* *oné* *ilmu* *bahasan;--kata* *betuan; --kiasan* *ného* *rapang* **berarti** *guna* *laing; searti* *léléng* *ca* *betuan*
- artifisial** *pandé molé, tangké*
- artikel** *atorn, sanggéd* *ata* *polis* *tulis;-- karet* *atorn* *toé* *imbi* *laing; mengartikulkan* *pandé* *ciri* *tulis*
- artikulasi, berartikulasi** *getas* *reweng*
- artileri** *senjata, perkakas* *rampas, daha, bedil*
- artis** *ata maéng* *film, tukang* *déré*
- artistik** *manik, lomés*
- aru** *gelar* *kréng* *data* *Bugis*
- aruda** *wangér*
- aruk, mengaruk** *pemaka, saé-rampas*
- arun, mengarun** *kalok, kelok*
- arung, mengarung, mengarungi** *limbang, liba*
- arung-arungan** *nencap, ngénggal; pengurangan* *nawa* *te* *limbang*
- arus** *ola;--air* *ola* *waé; --edi* *sermuli;--* *manusia* *nggili-nggaur;--mode* *lorong* *wintuk;--olakan* *sermuli;--sungai* *ola* *waé;-- udara* *lakod* *buru; --zaman* *caling* *wintuk, lut* *wintuk* *weru*
- arwah** *wura, rapu, tobo, wakar; mengarwahkan* *ngaji* *latang* *wakar* *data* *mata*
- arwana** *ikang* *rani*
- as1** *putes, poset, one* *réhan*
- as2** *kartu*
- asa1** *bengkes, get, ngoéng; mengasakan* *pandé* *bengkes, bengkes* *laing*
- asa-asaan** *bengkes* *kin*
- asa2, mengasa** *am, kunjung, kujung*
- asabat** *ata* *mbaté*
- asah, mengasah** *dali, racang, kantis, pelut, dodéng, pérot, pésong, péso, ajing; asahan* *watu* *dali, gerinda; pengasah* *tukang* *dali; terasah* *poli* *dali* *asai* *koto, naing*
- asak** *kéot, esor, edek, éngkel, nepil; berasak-asak* *kéo-kaot, tunggu-tenggel, tuku-takak, lawa* *do; mengasak* *denet, cecek, ceci, renang, duntit; terasak* *do'ong, dungket*
- asal1** *pu'u, pu'ung, wangka, comong, waké, tamat, tama, tamal, temet, mai, maik, bom;-- mula* *laring* *cain, du* *wangkan, du* *pu'ung; --usul* *pu'un; berasal* *pu'un; mengasalkan* *podo, podo* *kolé*
- asal2, asalkan** *bom, néka-ngalang; asali* *pu'un*
- asam1** *kaca, maki; mengasam* *roco; mengasami* *keci*
- asam2** *héo, héos, ngéo, keceng, érés, héo-héos; muka -- were-wotos, ndungur* *mbegus, benggus, nduus, rengus; asam* *susur* *saung-teké, rempa-teké*
- asan** *bengkes, lélak; --tak* *– géga, gegé, rantang*
- asap** *nus, nuwek; --air* *ungap, wos; mengasap* *noter; ~ daging* *ndaing; ~pakaian* *sarap; ~ nyamuk* *mbu, wo, rus; mengasapi* *cuing, mbu, pukang, rus, nengi; pengasapan* *mbu, pukang*
- asar1** *ngai*
- asar2** *rapét, rapéd*
- asas** *raja, campit; berasaskan* *lut, ali, le, landing; asasi* *te* *tu'ung, ata* *tu'ung, ata* *céwén*
- asbak** *baté* *na'a* *awus* *rongko, palang* *tong* *awus* *rongko*
- asbes** *asbes*
- asbut** *nus* *rewung, lana*
- aset** *merkani, wéang, paréwang, ceca, sesa*
- asfal1** *bocik*
- asfal2** *aspal*
- asi1** *nuk, lélo; mengasi* *éng, lorong*
- asi2** *tu'ung, tu'u*
- asi3, asian** *kopé* *dí'a, haéng* *delék, dungkang*

asih momang, gawas, mohas
asin mecik, nggera, cerak, maét;
mengasini na'a cí'é, na'a sí'é;
mengasinkan pandé mecik, pandé nggera
asinan, keasinan nggera
asing dio, bana, péang mai, ata bali tana, ata bali, toé laséng, weru, woléng;
berasing ceha, tepeng; **berasing-asingan** hanang koé; **mengasingkan** keni, mber, weling; **perasingan** ka'éng hanang; **keasingan** dio-dalok, woléng da'at; **orang asing** ata péang mai, ata long
asisten wa'i-limé, ata campé, haé campé; -- **apoteker** ata baé pandé rewos;-- **dokter** wa'i-liméd doktér;-- **dosen** wa'i-liméd dosén
asistenai campé, sampé
askarid mbalang
asli pu'u, gicing, tengé, gici; **keaslian** icin, wakén, pu'un
asma1 ngasang de Mori Keraéng
asma2 hompa, beti saset, ru'u nesut, ru'u pengka
asmara momang;--**berasmara** ngoéng tau; **asmaradanta** bakok ndilap, dirap; --**asmaraloka** mosé momang tau
aso asi, ahi; **mengaso** kes, lontong, asi, maél, asi-asi, ahi neng
asonansi, **berasonansi** durit
asor bocik, da'at, ata bosik, bosik
asosiasi asé-kaé kerja; **berasosiasi** neki ca, ca nai; **mengasosiasikan** nuk ca ko ca
aspal aspal; **beraspal** manga aspal; **mengaspal** pandé aspal
aspek tanda, petok, ného ca lélo
aspiran mberes nuk agu get, ata molas te ciri sustér
aspirasi bengkes agu nuk; **beraspirasi** ngoéng
aspirin rewos pémpang
asrama asrama; **berasrama** ka'éng one asrama; **mengasramakan** kaéng oné asrama
asrar rehesia, paté ceha

asri di'a kéta; **keasrian** manik mata, manik laing
asta alo
astaga uh, uga-agak, ih, mbora, darad
astagfirullah ba'éng ta Mori
astana mbaru de raja
astenia kamer, maél
asu acu, asu
asuh tinu; **mengasuh** aréng, embé, irip, impil, iring, wélé; **asuhan** titong; **pengasuh** ata tinu
asumsi nuk, kolét; **mengasumsikan** get
asung, **mengasung** tarak, kacik, kaci, kacuk, titing
asungan ngaur, sawung; **pengasung** ata ngaur
asura wulang ca data Islam
asuransi asuransi;--**jiwa** asuransi wakar
asut kokét, seloka, kompa, kacak, karat, kaur, cocong, suha, kakas, cucuk, titing, tatang, wanggar-wélang, turut, tirit
aswad miteng, neni, kulek
asyik momang, léréng, runga, getut, rémé kéta;--**masyuk** momang tau; **mengasyiki** ngoéng tu'ung; **mengasyikkan** nisang laing; **keasyikan** témo; **keasyik-asyikan** cembes bail; **asyik-asyiknya** rémé
atak1, **mengatak** ator, wintuk
atak2 becak
atap ka'ap, épa, até, nonor, ronggo, bengkawang; **mengatapi** tadu, ka'ap
atar mina bengé; **mengatari** pandé bengé le mina
atas éta, béta, péta, lobo, mu'un, ulu; **teratasi** dopo, poli cemol; **atasan** ata bétan, ata mésé; --**sungai** ulu waé; **mengatas** langkas, langkah
atas, **mengatasi** rumbu langkas, rumbu pangkat; **mengataskan** mésé nai, méhé nai
atase wakél negara bana
atau ko, kot, ot, o'ot, ko co'o, ko toé, ko so'o
atavisme tunti
ateis toé manga imbi Mori; **ateisme** toé imbi Mori; **ateistis** ba weki toé imbi Mori

atensi *manga nai, manga pesu*

atlas1 *kar*

atlas2 *sutera*

atlas3 *tengu, bokak, gong, senggong*

atlet *atlét*

atma (atman) *wakar, nawa*

atmometer *perkakas wolo ungap waé*

atmosfer *awang, béang*

atok *empu, lopo;--moyang empu*

atol *mongkol, golo koé*

atos *cirang, lanci, imang*

atribut *tanda, janggu japa*

atung, teratung-atung *toé nesa*

atur *ator, malang, idel, mala; beratur*

pidik pisik; mengatur *wintuk, palo,*

paor, datong, tentang, intur, cimi,

imo, polong, imo, moci, petang;

mengaturkan *pantil; teratur* *winil,*

lolir; pengaturan *ator, wintuk, wintas;*

aturan *ator, wintuk, ruku, saké, adak*

audiensi *la'at, cumang, kamping*

audiometer *perkakas wolo tilu*

audit *lélé, perésak, présak*

auk *lolod acu*

aula *lutur mésé, lutur méhé, lutur léwé*

aulia *ata nggeluk; mengaung* *segol*

aur1 *gurung; -- duri* *gurung karot, to'é*

aur2, mengaur *wécak, wéras*

aur3, mengaur *pina-naéng*

aurat *ireng; aurat laki-laki* *la'é, telo,*

ndondok; aurat wanita *puki, mauk,*

méméng

aurum *emas*

aus *mero, sesot; mengauskan* *pandé*

mero

autobiografi *tombo weki ru*

autodidak *sekola le ru*

autograf *tulis de ru*

automatis *gégo le run*

autopsi *préesak rapu, léa rapu*

avokad *atvokat, kempo baba*

avontur *laki-lako, dindu-riu, édos, édoh*

avtur *mina de kepal lélap*

aversi *cuba, kubang*

avertebrata *paéng ata toé manga toko*

wekur

aves *kaka lélap*

avgas *mina latang te képal lélap*

aviasi *ilmu latang te lélap*

aviator *pilot kepal lélap*

awa *raci cepa, raci letu*

awahama *toé manga beti;*

mengawahamakan *waca taung beti*

awai1, mengawai *rait, awit*

awai2, berawai *beti nai, mas pucu, oké*

bon, kéban, kéba-ka'ék

awak *weki, ata kerja oné képal lélap,*

képal wa tacik; berawak *manga atan;*

perawakan *toto weki, tonas*

awal *pu'ung, cai-cain, wangkan; berawal*

comong, wangkan, pu'ung

awan *rewung, awang; berawan* *tađu le*

rewung, panggu le rewung; mengawan

ciri rewung; mengawali *pu'ung,*

wangkan; seawal *te laring cain*

awam *lawa do, ro'éng; mengawamkan*

wéwa, tombo; pengawam *ata wintuk*

laing

awan *ungap, rewung, awing;--berarak*

rewung ngoél; --hitam *rewung tua,*

nendep

awang1 *awang; awang-gemawang* *béang*

awang2 *ngasang koé de ata uwa*

awang3, berawang *raés, réma, raéh*

awas *jaga, bo hau, kéwang, jerék, téréng,*

kiwang, langga, rekok, jinok, di'a-

di'a; berawas-awas *lélo tu'ung, lami;*

mengawaskan *ngapet, ngapéng;*

pengawas *ata lami*

awat1 *co'o, ai co'o*

awat2 *cau, sau, pekeng*

awet, mengawetkan *kemeng, corek,*

kenes, lemeng, leku, emeng, cokal;

pengawetan *pandé kemeng*

awi *helung, tongké, gurung*

awur1, mengawur *wéras, wécak;*

mengawuri, mengawurkan *weri*

awur2 *pina-naéng*

awur-awuran *niang-ngoéng, sanggé*

pandé, sara nai, sara ru

awut, awut-awutan *nia-ngoéng, toé nipu*

ayah *ema, ame; --bunda* *endé ema;*

--kandung *ema decuk, amé daging,*

ema daging; berayah *manga ema*

ayak *doku; mengayak* *cicir, dengkok,*

dédér, neno dampi, ngendok, cémpér,

tétér, cencer, didir; **pengayak** ata tepi, ata cécer

ayak-ayak wulu lélé

ayal mejéng, paés, wanggar waét, hara-hangga; **berayal-ayalan** pio-pio, paés, héjol

ayam manuk, lebé; --**aduan** manuk taji; --**alas** rata, manuk roga; -- **belanda** kalkun; --**beroga** rata; -- **biang** manuk mokang; --**pungguk** manuk pondong

ayan1 belék, beci bakok

ayan2 ru'ru mona

ayanda ema(g), amé, ema momang, amé momang, ema géong, ame géong

ayap, **mengayap** hang, mosé nai, lompong, jumik, pongo mu'u; **ayapan** hang téng de raja; **keayapan** becur; **seayapan** hang oné ca mangko

ayat langkak

ayatulah tanda mése de Morin

ayo ia ga, asa ga, mai ga, wajo ga

ayom, **mengayomi** irip, iring, impil, sémbéng, hémbéng

ayu molas, nau, ranga di'a, molas di'a

ayuh ia ga, asa ga, mai ga, wajo ga

ayum, **mengayum** campé pandé da'at, rémo, télo, léok

ayun jéjong, wéjong, émbong, ndéng;--**kaki** ngondé, ka'éng bo

ayun-temayun kolep; **berayun(-ayun)** gégo, héur, pépas; **mengayun(kan)** kéngkung, sésok, wétot, wélol

ayunda kaé iné wai

ayut-ayutan molas, ranga di'a

azab, **mengazab** wahéng, séang, pentuk; wahéng, langki-lemah

azal tédéng lén, dengkir tain

azali danong main, du wangka, du pu'un, méde main

azam1 béndar mésé tu'ung keta

azam2, **berazam** be tuan, ngoéng, nuk, bengkes; **keazaman** be tuan

azan wéwa te ngaji data Islam

azemat, **azmat**, **azimat** jimak, ceca, sesa

azizi ata mése

B

b hurup te suan

bab icin buku, para, lewang, isin buku

babad turuk, toambo, sejarah, nunduk

babak nener réu (loké, lui), nenuk péhéng, memer ;-- **belur** bokol, bolis, bolé-bokét, réu agu bara, nenek, bara

babak, **membabak** ta'ang dara ngger

pé'ang, ta'an dara ngara pé'an, dantep **babak**, **babakan** loké haju, loké haju ata poli cicik

babakan béo weru

baban, **membaban** toing, ajar, titong, tuing

babang wangas, mbéak, rangés, mbawék, mbélél, pingat, mpingét, wiri-wangas, wingi-wangas, rongés, ringi-rangas

babar, **membabar** wisi, wici, kiat; **pembabaran** rémé, pandé, manga, wisi, toto

membabarkan wisi, wici (locé, lebé), kiat, lémot kéta, lekap

babar, **membabar** pandé warna le sogá

babar pandé do, pandé beka, pandé buar, beka agu buar

babar, **kebabaran** regéng pandé da'at, repéng, ngaéng pandé, haéng pandé, repéng; **babaran** loas ro'éng, loas anak, cai meka weru, kapu anak, dading

babas, **membabas** pandé wa'a, éta awangkang kéta ndain, éta ngawang dain, wa'a

terbabas wa'a (ba le waé), cér

babat1 babar, cécé baba, bébar, dawing, wé'ang, bébér, raut, roi, rimu, batir

babat2 cama tara, ata dapér, sama tara, ata ndon, ceng tara ; **sebabat** camas, dapér, sama, ndoa

babat3 tuka bara mésé de kaba ko japi, nuru tuka de japi, kaba, tuka mésé/ tuka boték de sapi/kaba/dongkong, nakéng, tuka handuk

babe1 ema, amé

babe2 alit ata di'an latant ata tu'a, ata dian latang ata ga'é, péléng ata di'an

babi ela, kina; **betina** ela kina, kina wai; **-babi betina muda** ela mbara, mbora, mbu-ara, ela mokang, kina mokang;

--betina besar ela kobor; **--pejantan** cu'ing, mbajang, wa'i wokok, laki; **--guling** ela ata tapa ngai mongkon;

--hutan motang, ngaruk, mungkur; **--hutan jantan besar** kulés, logé; **--kecap** nuru ela halok le kécap; **membabi** pandé cama ela; **--buta** sembuda, bati botor, sempula; **--jalang** iné wai da'at, iné wai mbérong

babel lenter; tengger; kador, hiwek, tukang léwang, kulas; **berbabel** raha, pakitau, léwang tau, mboro tau, rani tau, ruak tau

perbabilan léwang, raha/paki tau, ré, mboro, rani, cangkar tau, rani tau

babit, **membabitan** pésong-ngérok, béncó-ngarok; **terbabit** manga do'ong, manga mena

bablas mora; rowa, kéba, botér, mesa

babon endé manuk, manuk iné, manuk kina, manuk endén

babu mendi

babut karpét

bac, **membaca** *toto surak, bacang, basa, baca; membacai mantra rénta guru, humi-hamit, gumi-gamit, tuké guru, kumit-kamit; membacai dondé bacang; membacakan bacang latant ata, toambo/curup; terbaca poli bacang; ngancéng baca; bacaan latang te baca, te baca laing; pembaca ata te bacangn, ata bacan; pembacaan wintuk te bacang*

bacak *ringking, burik, buri, hembet*

bacang *kolo, lemper*

bacar *ganda, joak, curup joak, lopi-lapét, lopé-lapét, toambo joak, wajak, wanak, jondé-jandér*

bacek *mborek, pitak, witek*

bacem, membacem *pené; kokor, ténéng*

bacin *wau, lawer, long, ngéru, lengit, ngeru, masu, babes, bangis, woés*

bacok, membacok *paki, kepu, ndapu, keto*

bad *buru*

badai *buru poté, buru warat*

badak *badak*

badam1 *haju te ngancéng pandé mi*

badam2 *pokolahi, pok lahi*

badan *weki, tobo; berbadan na'ang weki, agu haén, manga ba'éng(n), weki sua, manga hémong, weki kamar*

badang *doku, padining, duku*

badar1 *ipung, ipun; -- bara ikang léa, nakéng léak*

badar2 *wulang mongko, wulang taga, wulang mésé, wulang penong, wulang lémba, wulang mongko mbélél, wulang redak, wulang benggér, wulang ciang*

badar3 *watu akik;-- sila naé bakok hemél*

badari *ikang ata laséng hang anakn*

bade, bade-bade *baté lonto data kawing, niang onto data kawing, wongka, osang te halas*

badi *ba weki da'at; ba weki pina-naéng, ciwék; berbadi ba weki cama ular, ba weki wiki-wekok, hena le ciwék; membadi tuké mbeko, janto, rasung*

badik1 *piso; membadijek jelok le piso*

badik2, membadijek *purak mukang, raha tau, rani tau, mboro tau, wajo kampong*

badik3, -- jagung *rembu latung, émbu kaé*

badminton *maéng bulutangkis*

badui *ata laki-lako lau Arab, ata Bantén ata jaga adak, ata lami adak data Bantén*

badung1 *ikang tacik*

badung2 *kador, sehak, lenter, hiwek, tengger, bebar, kulas*

badur *teko*

badut *ketang, pandé wanak, ata mbésék do, ata lucu; membadut toambo wanak, wajak, mbesék, wer-witék*

baftah *ginggang*

bagai *ného, niho, mana, haéd, haét, teme-laing, lung, ling, cama, haém, sama, ghaé*

bagaimana *co'o, cui, cong, nia té, ného nia, apa, apé, asa, ha, taé, niho nia, nongo nia*

bagak *mésé ngasang, bombong rak, cuba*

bagal1 *mésé tu'ung, mésé bail, mésé tu'un, méhé bail; éros, mbangér*

bagal2 *ndowar, ndiwar, ndewir*

bagal3 *keledai*

bagal4 *tona latung, longko latung, tonas kaé, ukas kaé, toambo latung*

bagan *rangka, né'ang, raga*

bagang *ikang ata mosé oné tacik*

bagar *nuru waé, waé nuru, waé uté nuru; membagar tapa, ténéng, kokor, réok, ghosét*

bagas1 *mberes kin, mbereng, pékus, bonang, benes, bagem, sebér, ngaséng, gesing*

bagas2 *repanjang téu, losan, imar*

bagas3 *buru warat, buru poté*

bagasi *téong mendo oné oto ko keréta api, wéa, na'a mendo oné oto ko keréta api, palang na'a*

bagasosis *tehur, méki, tegus*

bagat1, berbagat *nenek, balo, tila, memer*

bagat2 *pu'u tuak te panté laing, paté tuak, panté tuak*

bagi1 *kudut, latang, te, baghi*

- bagi2**, *membagi biké, bahi, pati, bati, bagi, papa, péas, léas; bagian ranga, rapa, rumang, ruman; membagi-bagikan cechar, cohar, ndowu, binci, bisot, lega, ci'él, cérit, rewit, pu'ik, ciwet, iwot, rina, galut, wega, wegak, puil, cocí, wintas, raba, latang, bincar, cimpa, ceri, kias, pating, wesang, kéas, wécar, ropé, gincu, cako, béték, ségha; kebagian manga rumang, rangan, manga ruman, bincar, cumang*
- bagong1** *mésé agu mendo*
- bagong2** *motang, ngajuk*
- bagor** *locé, nepé, né'ét, raja*
- bagul**, *membagul éko, embé, ambét, bé, mba'ét, nggaé*
- bagur** *mbalur, ndoguk, mogut, mbese-réno, toba, ndebes, nabat, ndaber, robok, mbagés, longgés, cégo, ndabing, ndabeng, bago, nobes, manggéng, wogeng, ngondak, mésé-léwé, mambok*
- bagus** *dí'a; dí'a tu'ung, dí'a bail, dí'a tu'un; membaguskan pandé dia', kudu te pandé dí'a; memperbagus pandé dí'a tu'ung; terbagus céwé dí'a; kebagusan dia laing bagusan beti serampa, beti té'é*
- bah1** *waé wa'a, mbang, reno, képak, wa'a mbéré;- betina mbang kolé; jantan pu'ung mbang*
- bah2** *kembe-léis, toé imbi*
- bahadun** *lalong tana, lakin tana*
- bahadur** *lalong, lakin, reba johét*
- bahaduri** *ného lalong; nongo lalong, nongo lakin, reba johét*
- bahagia** *mosé dí'a, delék, dí'a, tebo, pa'it dar, libur, ramang, céos, reng, pa'it dara, dara dí'a, cébo mose, belit*
- bahak**, *terbahak-bahak tawa régés, tawa dalér, régék, lekét, légét, kakakak, dengket tawa, hébo-hak, haha-haét, hahaék, nggakak, baba-la, nggaké-nggakak, ghébo-ghak; haka-haék*
- bahak** *kondo tacik*
- bahala** *calang, copél, déwa da'at, salang, sopél, déwa da'at, rvngkok*
- bahalan** *wicul, bombot, wisul, pepos, pepes*
- baham1**, *membaham bobul, homul, kéméng, éméng, bujel, busél, mama, gemul*
- baham2** *ngerang, gemul, herang*
- bahan1** *lokap, cawak; membahan coco, cikak, rocik, soso, sikat, rosik, ruas*
- bahan2** *ici, isi, merkani, perkakas, cao-ca; -- bangunan latan te pandé mbaru laing, ngaséng ghan laing; -- celana te déko laing; -- diskusi te tombo laing; -- makanan ata ngancéng hang laing; -- pakaian ata pandé wéngko laing, pandé wéko laing; -- pelajaran te nungku de ata sekola; -- peledak te pandé bom laing; -- pelumas mina te pandé nggelék laing, pandé ngelé; -- pembicaraan te tombo laing; -- pemeriksaan waé nggéreng laing; -- pemikiran ata nuk laing; -- pengajaran ata toing laing; -- pertimbangan ata nuk laing, ata pikir laing*
- bahana1** *maor, mpirang, mpohar, mao, runing, dí'a, reweng dí'a, bo, pirang; berbahana manga reweng dia, losa reweng; terbahana dengé runing, dengé reweng, dengé ling, dengé rewong*
- bahana2** *terang, géra, méra, béar, néra, ninar, néra*
- bahana3** *landing, ali, lut, rajan, sogho, sapit, campitn, soho, sogo*
- bahang** *darap, kolang weki, kolan*
- bahar1** *tacik, tasik*
- bahar2** *wolo léwé pu'ung comong wuku wa'i nang comong wuku limé, langkas, léwé, wolo léwé*
- bahara** *mendo, lehut, behut, behot*
- bahari1** *danong, médé, olo*
- bahari2** *dí'a tu'ung, dí'a kéta, dí'a tu'un, dí'a sout*
- bahari3** *sanggéd cao-ca sili tacik, tacik*
- baharu** *weru*
- bahas1**, *membahas wintas, pantil, kawé pangé, gejék, jaong*

bahas2 *tombo, ganda, curup*; **bahasan** *apa ata tombo laing*; **pembahas** *ata tombon, mu'u curup, tongka, paténg*
bahasa1 *mu'u, tombo, curup, palak, jangkong, jaong*
bahasa2 *tanda ata runing lain émé tombo, tombo ata paké lata nia kaut wan, tombo, palok, léjong*;-- **baku** *tombo ata tu'ung*; -- **buku** *tombo ata kopn émé tulis molé*; -- **daerah** *tombo ca tana*; -- **dagang** *tombo de ata dagang*;-- **ibu** *tombo de ru*; -- **mati** *tombo ata toé paké laing*; -- **nasional** *tombo ata paké oné ca negara*; -- **pengantar** *tombo ata paké te toing anak, céngkan tombo*; -- **percakapan** *tombo leso-leso*;-- **persatuan** *tombo ata paké le lawa ca negara*; -- **resmi** *tombo ata paké oné undang-undang negara*; -- **sehari-hari** *tombo laséng leso-leso*
berbahasa *di'a tombo, di'a curup, di'a gejék*; **perbahasa** *tombo te tandik laing, go'ét tombo adak*
bahasa3 *ai le, lut, landing, somong, lorong*
bahasa4 *ce kaé, sa kaé*
bahasawan *ata te pintar le sekola tombo, ata baé tombo*
bahaya *copél, cilaka, mena, calang, réngkok, wokot, riduk, rocé, lurang, regis, rekis, rukis, riging, rinteng cewer, combé, kékong, curéng, salang, selaka*
bahkan *koné, periki, koném, céwén koe, céwén kéta, séwén kéta, ngo-ngot*
bahrulhayat *mosé oné lino ho'o*
bahtera *perau, kepal waé, sampang, lambo, sapang, wangka*
bahu1 *tetak, békék, lédar, cengé, bahu-membahu campé tau, sapé tau, nggolot, dodo, kokor tago, lélés, nggulut, dadé, julu*
bahu2 *do, lanar*
bahwa *tua, landing, te, ata, bot, bet*
bahwasanya *te tu'ung, tu'ung-tu'ung, tu'un, tu'u-tu'un*
baik *di'a, basot, gemang, bungas, nunga, bois, madis, ata retes, muti, delék,*

basé di'a, bias di'a; terbaik, berbaikan di'a tau, di'a haé ata; terbaik-baikn ampong cama tau, ampong tau-tau, nuk tau; membaik ciri di'a, giring di'a, jiri di'a; membaikkan pandé di'a; memperbaiki pandé di'a; terbaik céwé di'a, séwé di'a; kebaikan wintuk di'a, toing di'a; sebaik cama di'a, sama di'a; sebaiknya ata di'an; sebaik-baiknya di'a tu'ung kéta, di'a tu'un gout

bain *ata itan, tu'ung, tu'un*

bainah *tu'ung-tu'ung, été tu'un, ata tu'ungn*

bait *mbaru*

baitulharam *mbaru ngaji data Islam, masjid*

baja1 *waja, beci rani*

baja2 *waja, beci rani, besi rani; berbaja lapenéng le waja, besi rani; membaja ciri waja, beci rani, tapang, siring besi rani*

baja3 *pupuk; membajai worang pupuk, wésak pupuk, wécak pupuk*

baja4 *ngonggong*

bajaj *bajai, oto telu roda*

bajak1 *bajak membajak wunggar tana, wedak, caék, cacék*

bajak2, *laut ata tako oné tacik, ata tako oné tasik*

bajan *cewé, sewé*

bajang *iné wéu, poti wolo, iné hé'u, po*

bajang-bajang *mberong, cawat, sawat, punut, nilur, sepé lemét, empo mberong*

bajau1 *ata nanga lau Sulawesi ko Kalimantan, ata mosé lobo tasik, ka'éng ruis tasik*

bajau2, *membajau onggá, ponggal, lecep, tebol, mbep*

baji *leda, tonak, cengal, cenak, cemak, sedal*

baji-baji *ikang léwé, ikan léwé*

bajik, *kebajikan gauk di'a, pandé di'a agu ata bana, adak di'a, wintuk di'a*

bajing *bétu; bajingan ata tako, ata da'at, weki da'at; kador, sehak, sahak*

baju baju, *nééng, dewo*; **besi baju beci**; **dalam baju lapéng, baju anggét**; -- **hujan mantél, matél**;-- **jas baju jas**;-- **kurung baju kléik**; – **mandi baju cebong, baju sebong**;-- **panas baju mut, baju wiok**

bajul hora, *ghora, wajo, weti, ata tako, weki da'at*; **membajul ciri da'at, siring da'at, jiri da'at**

bak1 *ného, niho, cama, nongo, sama, cama nu*

bak2 *bak waé, limbo waé*

bak3 *tinta cina*

bak4 *runing baka ata, repek, pak, télés, ntéléng, nggepak, repék*

baka1 *tédéng lén, dengkir lén, dengkir tain, nang tain, toé cemol*

baka2 *wa-wa na'a, mata betong asamósé wakén nipu taé, mutung pu'un gurung-mosé wungkutn nipu curup, muntung gurung pu'u mosé wungkutn nipu cirup*

bakal *te, kudut, kudu, kudut ciri, ramba*; --**buah wéla wua**; *wua wéla, wua rok*

bakam *ceca, watu api*

bakap *ikang tacik, ikan tasik, nakéng tacik*

bakar, membakar *tapa, cut, soré, tunu, bopok, siring, sotét*

bakat *mo'éng, ba weki*; **berbakat** *ata mo'éng, ba weki, mbaté te baé agu pecing du main, baé, ucu weki*

bakau *pu'u bakau, haju bakau*

bakda *wangkan, pu'un, wakan, pu'ung*

bakdahu *poli hitu, poli itu*

bakh *mosé di'a, di'an mosé, delék, belit*

bakhil *megi, luji, megil, geli, legit, kuling, mékét, kiket*

baki1 *dulang, kepar*

baki2 *tédéng lén, dengkir lén, dengkir tain, toé beténg*

baki3 *do bail séng, ata bora ndoi*

baki4 *dopo wing, remo, toé manga wing, pone, toé manga anak, toé manga ro'éng*

bakik1 *tété raja, tété wasé, kala kodé*

bakik2 *bébék tacik, panté*

bakir1 *waé nio banger, waé nio bengut*

bakir2 *bora*

bako1 *asé-kaé*

bako2 *mbako*

bakpao *pao*

baksis *tiba séng, tiba ringgi, tiba ndoi*

bakso *bakso*

bakti *lorong, hiang, suju, tengguk, dengguk, imbi, é'én, junggu, sundur, lélok, sujut*

baku1 *ata tu'ungn, te tu'ung, ata icin, ata betua laing, ata tu'un*

baku2 *tau; hantam paki tau, raha tau, rowa tau, pulang tau; pukul onggau tau, mboro tau, rani tau, ténggo tau*

bakul *bakuk, bakuk hang, bondo, koné, lidé, mbo'ó, péndo, sewak, penggek, luni*

bakung *wangkung, wakung, wéla wangkung*

bakup *ba'us, wengkong, hohul, bahul, bara, sembang*

bal *bola*

bala1 *lawu, weki*

bala2 *reno, mbang, réngkok, copél*

balabad *buru poco, buru darat, buru poso*

balad *negeri, kota, béndar*

balada *go'ét*

balah, berbalah *léwang tau, ré tau*

balai *mbaru adak, mbaru bantang, mbaru neki weki, mbaru réje léléng bantang cama, mbaru réje léléng-batang sama, mbaru gendang*

balairung *mbaru bantang de tuang agu ro'éng*

balam1 *tekur, tekur jawa, kukur*

balam2, balam-balam *sagem, sabu, sawuk, bawu-boét, sabuk, néneng, nineng, sanuk*

balam3 *haju karét*

balan *watu pangga ola waé, watu pogol*

balang1 *léwé bokak*

balang2 *sampang balang, luan*

balap *rié, gélang*;-- **kuda rié jarang**; -- **mobil rié oto**; -- **motor rié motor**; -- **sepeda rié spéda**; **berbalapan** *rié gélang*; **membalap** *mburuk gélang*; **pembalap** *ata rié*

balar *nggéra, hulas, bakok, balo, palés*

balas walé, léko, tiba tau gauk, koléng;
berbalas walé tau, koléng tau; **balas-berbalas** walé-walé tau, koléng tau;
budi wali gauk di'a, koléng serdi'a; **jasa** wali dia gauk;
pembalas ata walin, ata koléng

balau ngasang de haju

balela ata ngoéng raha, ngoéng mboro, ngoéng rani

balerina iné wai ata saé

balgam kéak, kak

balig kepet, reba, molas, bengkar léké cebong, bike léké semong

balik holés, kolé; -- **nama caling ngasang**, ganti ngasang, sélung ngasang **berbalik** holés kolé; --**hati** toé ngoéng, holés ngoéng, holés nai; --**muka** téng toni, harat bali, taing tuni; --**pulang** kéor kolé; **berbalik-balik** lélé-léos, tili-loéng, tili mboéng, ghilighior; **berbalikan** ce cupun, sa supun; **membalik** holés kolé; --**membalik-balik** holé-halés; **membalikkan** walék, wali-gélak, walung-gélak; **membalikkan perkataan** holés léba, lema; --**punggung** téng toni, taing tuni; **terbalik** wali-gélak, wali; --**akal** wédol; **pembalikan** pandé wali, pandé walék

baling, **baling-baling** tili-loéng, tili-mboéng, toi nggernia lakon buru, kudu baé lakon kepal

balkas pelestik mésé

balkon balkon, lobo, lanté éta, te'ngkap

balok balok, léba

balon balon

balong bak ikang/nakéng

balsam balsém

balu iné wai luang, ata rona luang, ata wina luang, ata rona luang, ata mompol

balui(an) bedo, cama ontong, cama untung

baluk sampang ba mendo; sapang ba mendo

balun1, **membalun** onggale haju, onggale ghaju, ponggal, wetok, tutak

balun2, **berbalun-balun** lulung, lepet, lulun

balung lalis, tasa manuk

balur1 watu ici, watu isi, watu lanci;
membalur pandé watu ici

balur2 loké kimpur, loké cirang

balur3, **membalur** doés, koso, olés, luma, sumak, cucang, koés, wolak, wulak

balur4 bokol, nonek, lalak, nenek

balut1 rokok, tadu, képé, mbolét, wolét

balut2 bohul, bojut, bara, memer, bahul

baluwarti latur, kota, katur, like'

bam mbar, regang, mésé runing

bambang1 mongkot, bébut

bambang2 wendo iné wai, roko in éwai, wéndo tau, wa lusi iné wai

bambu betong, pering, gurung, to'é, belang, helung, talok, woli

bambung bapa, bangang, sénu, béngot, ingi-anga, ngungé, bapa béngot, ingi-angas, wingi-wangas, bingi-bangas, ingi-angas

bambungan ata wédol, ata sa'i-sua

ban1 ban

ban2 rél keréta api

banal cirang, lanci, siram, lasi, seding, imang, cimang, teras

banang mésé, mbehus, mbéngus, mbihus

banar waké pu'u, waké polong, waké ghaju

banat pépék, onggale, po, lembung

bancakan kelas, paka dia, taun walu-dopon oto, lulung locé lepet buing, dopo mol

bancar ncolong, ncolok, ncoluk

bancet ngerék koé, lebung, paké koé, ngerék, lémpang golo, leguni

banci1 weki iné wai, weki ata wina

banci2 bilang weki

banci3 corang bancik, soran basic, corang beci

bancub kalék, halok, kocok, roda, kélok, hamol

bancut, **terbancut** nggader, lancer, pur, buntar, purut, nggodok, mbodol, nggadok

bandar1 ngali waé, waé palong, liding; --**sampah** ngali oké wéang, ason; **membandarkan** palong, arong waé, karong, palo, cilir

bandar2 kota dagang; **perbandaran** kantor pajak pelabuhan, osang tegi taki pelabuhan
bandar3 ata maéng, ata maén
bandel tingul, ku'ak, lintu, léngér, ndingur, ndingut
bandeng ikang bandéng
bandering wéléng-ngkuang, wing kua, wéla ngkuang, wasé wéong; **membandering** peké le wéléng-ngkuang, paké le wing kua
banderol tanda poli téng taki, améng
banding1 toming, tandik, caman, cama, tuming
banding2 buang oné pengadilan teke étan
bandit ata tako, mbelé ata, ata rampok
bando wasé pongo wuk, wasé pekon wuk
bandos punga tété haju, punggu tété haju, book, dipi
bandot mbé laki, ata rona mbérong, mbé lalos, bémbé laki
bandrek inung waé lia, waé lia
bandul béjong, émbong, jéjong, bolo nggong, ndéong, mbéong, wéjong, géong
bandung sua tau, ata sua, radi, dapér
bandusa haju rakang rapu, rakang ata mata, haju ca'ang tobo
bandut wasé pongo, wasé sawi, wasé ranggot, beté
bang1 ka'é, tu'a
bang2 reweng de kaka lélap, jaja kaka lélap, running de kaka lélap
bangai, **terbangai** toé jiri, toé molor, wuang, ason, reman, toé jari, toé di'a
bangar wau da'at, banger, wau wus, long, lengit, woes, bangis
bangat gélang, komét, kilang, gho'en; **membangatkan** pandé gélang, pandé kilang, komét
bangau orong, panté, paté, wéris, waé weris, kerkuak
bangbung co'a, mbeng
banget da'at, kéta, leng, sout bail
kebangetan leng kéta, leng da'at, leng bail

bangga1, **berbangga** bombong rak; **membangga** mésé ngasang, wéro ngasang **membanggakan** bombong rak
bangga2 tengger, lenter, ndingur, ku'ak, ndingut
bangir isung mongko, ngirus tonggor, isung tatok
bangka cirang agu tengger, kodot, imang, lopo gi, cimang
bangkah balo, palés, péra
bangkai rapu, tobo, timba
bangkal pu'u mésé, mésé lélé, haju albésia, haju akasia
bangkang pencang, ledong, ledo, toé imbi, toé lut, ledot, toé lorong
bangkang, **membangkang** lenter, kador, hiwek, tengger, ré, ku'ak, ndingut
bangkar cirang, tengger, kodot, teras
bangkas nggéra, balo, marang
bangkeh balo sai de jarang, ndelak, soring, ncoring, suring
bangkit to'o toko, wela toko, hese'
bangkong ngerék/paké mésé, paké mérang, paké mpérang, ngerék mpérang, paké pasat
bangkrut lénggé le pandé, pa'u, risu le pandé
bangku péntor, baku, bangku
banglas toé ma panggu, toé pagun, toé képé, été, ndejak, téngkang
bangle tété te rewos laing, lia-acu
bangor lenter, kador, kodot, sehak, ku'ak, ndingut
bangsa bangsa, ata oné lino, banca, uku, wa'u
bangsai da'at, lawer, rewut, bowok, butek
bangsal kandang oné mai haju, mbaru mésé, lutur méseé mbaru nepum wéku, mbaru na'a né'ang
bangsat koto, hutu, weki da'at, ata da'at, gauk toé di'a, majung, tuma
bangsawan waé, wing de tuang tana, wa'u, na'ang, bija, waé de keraéng
bangsi sunding, peréré
bangun hesé, wela, to'o, ghésé, ndair, medok
baning héra, ghéra, penu

banir waké lambar

banjang kena kudu deko ikang, oka

banjar jéjér, baris, pimbér, torak tondang, pérék, péris, padir, torok ; **membanjarkan** pandé jéjér, pandé pimbér, ca jéjér, ca pimbér; **sebanjar** ca jéjér, sa pimbér

banjir ronco, wa'a, mbang, dawa

bank tempat na' séng data, osang na'a ndoi, niang na'a ndoi

bankir ata kerja oné tempat na' séng data, ata gori oné niang na'a ndoi; ata do séng

bantah léwang, raha tau, paki tau, ndu-ndél, cendel, janga, kicuk, cu-cel, ju-jeng, ngaok, gangga, ceke-rangang, nggetit, wentel, nggetet, nggereng, gintél, tauk tau, poléng, cegel, ré, pulang, mboro, pulang

bantai julu, céang, ciang, mbelé (manuk, ela, mbé, kaba)

bantal1 tangé, lempéng, luné, depél, épék, lésung, sérók

bantal2 léba te tiba belék

bantar sungké beti, suké beti, panggaa

bantat wecek, laré, toé di mamé, larum, japi, rani, ta'a, litak

bantau serénté, wo'ok, bendi, ranggong

banteng japi mila, sapi mila, japi lambar

banting1, **membanting** wewak, kekar, jejok, péncar, pésar, péndak, ténté, tété, cecar, bébas, wecak, cecak, tumbak, wéwal, wéjong, penco, péntang, péndak, digur, mbetek, renuk, tai-ter; **membanting tulang** kékur, mberes gori, wara-wangkir, rebong, enca, tundu; **terbanting** jehor, pépok, péwang, sunggur-nggélak, wali-gélak, toko téla

banting2 sampang data Aceh, sapat data Aceh

bantu campé, cigél, heru, cikéng, sangkal, kenéng, cimpéng, pimbé, lakang, rénggéng, ciméng, sapé, lagha, cancong, cikéng, ciking; **pembantu** wai-limé, siri-menggi, lagha, sapé, ata campé

bantun1, **membantun** ndol, wentang, kebut, watan, noak, lot, umbi, rebi; **membantuni** tawi, dawing, ghoér, hoer, rimu, depang, sangko; **terbantun** kebut cala, kebut sala, rimu cala, sangko cala

bantun2, **sebantun** haju koé, ghaju koé, reka, sing, rangka, baba

bantut, **membantut** pandé do'ong, panggaa, podok, lipés, peris, saka, caka, laga, mbapa, toé ruda, toé cai olo, palang, lamba, peris, iso

banyak do, lanar, penong, tuku tekel, logur, cebu, monggur, rébes, héak, cohes, lugur, repos, pacu-dalé, logur poku, cembe noing, pajék léndur, nggaok, gémbus, mbirek, jembor, jambok, jember-jelak, héus, hember-haos, lojak, berel, nembeng, lampor, monggur, nunca, torus, ngawi-ngaol, ruju-rajak, dong, lampor kaok, cekar, nongge-nanggit, ngawi-nggaol, ruju-rajak, érék, rampa-réhut, ndapar-ndéung, ndiki-ndakang, ndara-ndakang, nggele-nggébot, jeham, tunggu-tenggel, howis, cengges, mbere-lanak, rengat, ropos, céhas, repas, jewis, ndotél, nggari-nggarak, pogur, ceke-ringis, rengget, cewur, lapor kaok, ghéla-mamak, paki wésak, monggur

banyo juk, gambus

banyol jomél, wajak, wanak, mbesék; **membanyol** tombo wajak, tombo wanak, tombo mbesék; **banyolan** tombo pandé tawa, tombo pandé mbesék; **pembanyol** tukang wajak, ata mbesék

banyun ngonggong, tila

banzai mosé ga, uwa ga, to'o ga

bap ndut, ndat, sebek, mbehak, béguk, seghup, pendak, pem, mbekek

bapa ema, amé, ua, ema de, amé de;

bapak piara ema tinu, amé tinu

bapak ema, ema tu'a, ema ngga'é tuang, keraéng, amang, mentu'a;-- **muda** ema koé, mengkoé

bapanda emag, ema daku, amé géong

- bapang** alit bénta ema, laséng néngé
ema, keraéng
- baplang** tebel, ncumés, sému-rémut,
rumé-ramét, juméng, jumé-juméng,
gipi ncumeng
- baptis** cebong te jadi ata Serani, sebong
te siri ata serani; **membaptis** cebong te
téng ngasang Serani, sebong te téng
ngasang Serani, cebong le waé Serani
- bar** mbaru inung, warung inung
- bara** wara, céro; **membara** gawok, gawak,
gagok; **perbaraan** sapo, likang, likan
- baragajul** ata ngarat pandé cempeng,
pandé rugi, pandé ngaur, ata woréng,
ata kaur, ata koket cempeng data
- barah** wicul, wegeng, wisul, pépos;
membarah bor, wicul, pepes
- barai** hima tacik, kesi'i, ghima tasik
- barak** lempak ka'éng dokong, ndéi ka'éng
dokong, ndei ka, éng ca kaut, lo'ong,
ténda, beruga, osang mésé, ndei
ka'éng de polisi
- barakat** berkak, téng, téi
- barakuda** ikang léwé, ikan léwé, ikan tuna
- baran1** pong, puar
- baran2** gélang rabo, ata rabo, pucu
wokok, pusu woko, pucu léntok, komét
ruak
- barang** wéang, barang, ceca, kakadagang,
ntau, berengkani, né'éng, roto beté, 2
mendo ba, am, poro, porong; -- **antik**
ceca ceca-manga;-- **dagangan** barang
te pika;-- **logam** barang beci, barang
besi;--**makanan** ata hang laing;
--**pecah belah** gelas, cewak, mangkok,
piring, biké; **pusaka** ceca, manga; –
rongsokan wéang ata oké
- barangkali** aram, am aik, aing, aim, amar,
arem, aréng, areng, aring, barang,
amas, asam, omas, asa, anggan, agan,
agén, apar, kapas, kapar, kapong,
kamar, serem, kénok, domas, domar,
domang, doman, damas, damar,
demes, amot, péla, pélak, toé, cala,
calang, celeng, calak, cak, desek, sok,
maki, matik, matit, ating, wung, éma,
émak, émat, ai-ko, celek
- baras** kusta, boké
- barat** salé, kolep, nocep, nucep, nocét,
salé kolep lesu, nggere lé tété nucep
lesu, salé pa'u lesu
- barau-barau1** ngkiong, kiong
- barau-barau2** ngasang de ikang/nakéng
- barbar** ata da'at, tengger, kador, kumba-
lu'ak, toé haéng le wahéng, pandé
ngaok, kua'ak, ndingut
- barbarisme** ata pandé pina naéng, toé
nipu, toé tingon, mbaén so'uk, ce-ca'u,
bericu
- barbur** delep, melep, oké séng, bombang
bora, loka lora, nangéng
- barel** do mina, don mina
- bareng, berbareng(an)** sama-sama,
cama-cama, cem-cama, réjé, réncéng,
cama laing, sama laing, nggolot,
ndorik, wénggol; **membarengi** ramé
laing, ramé tau
- baret1** carit, palas, talas, care, nggaris
- baret2** songkok de serdadu, rombo de
serdadu, jangkong de serdadu
- bari-bari** lemus, lemok, lemo, ninik, lomo
- barid** opas
- barik, barik-barik** jewe-retik, jewi retik,
burik, ringking, nduri-ndaris, buri, bari,
urak haju
- barikade** pangga, kena, tadu, pénggé,
do'ong, péné, saka, réngga, takang
- baring, berbaring** halas, toko, bérit,
kélék, combis, hapal, mdolis, ukup,
gem, mbélas, nanggung, ghalas,
lémpas, toko cémé, nggalang, taér,
lépas; **membaringkan** loling, barat,
labang, reni, rening, tedes, laban,
mando; **terbaring** nggoléng, ncolis,
bajur, nogét, boléng, ndolit, cumpé,
cumpéng, rongko, cewo, goléng;
pembaringan wongka, lo'ang, molang,
kilo
- baris** jéjér, todang, ndorak, torak,
torék, mirip, mibil, mbais, mberis,
jajap, ndala, tanting, paris, pimbér,
nggulung, tondang, peris, pérék
- bariton** reweng data rona, rewong data
rona
- barkas** kepal api koé
- barli** déa latangt pandé bir

barometer perkakas te wolo mberes de buru
baron gelar tuang mésé lau Eropa
barang saé paké topéng data bali; **pembarang** ata **barang**, tunti kaka rani
barangsai saé barang data Cina du ntaung weru lmlék
barter paluk barang, ngombo, baluk
baru1 weru, melet, jakak, ncara-ncua, calak, itu po, hitu di, itu kali, itu mek, ho'ó koé di, o'ó koéd, melot, entuk, antung, antu, antuk, wungas; **membaru** manga kolé, nuk kolé, dion kolé; **membarui (memperbarui)** pandé weru, pandé kolé, paluk ata werun; **membarukan** pandé weru; **terbaru** cewé weru; **terbarukan** poli pandé weru; **pembaru** ata te pandé weru; **barusan** ho koé di, retuk, itu di
baru2 waru, haju waso, ghaju waru
barua mbérong
baruh behor, benggong, lengkong, mbehot, béa, beghor, leko, lekot, malok
barung-barung sékang, sékang koé, mbaru koé, sékam, sékam koé, mbaru koé, lépok, bonggok
barut1 wa'i bako, lapo, wolét, rokok réu, boték, cer-caré
barut2 luma, koso, sumak, lumak, koés, sébo, sarit, wolak
barut3 carit, arit, nggaris
bas reweng mésé
basa-basi adak di'a, wintuk di'a, gauk di'a, gega lema, mbesék; tomo toé icin, gés, ris
basah baca, bembo, ndojok, lembes, lenca, bici-bocos, lici-locos, lonos, bere-botos, kotos, konos, konot, cembos, nici-nocos, kemomos, kunut, bonda, keget, bici-bocok, baca bojang, lucut, lembot, embot, nebes, tempék, bembes, lemeng, léjek, lébot, ndisok, lu'ang, rembék, nembék, bacang, doés, épes, apus, leram, kamos, detak, wacang, lembot, loni-lonos, boti-boton, lojot

basal berbeno, ru'u bara, mbu-mbeno, mbu'u-mbeno, barabenu, bohos
basau cirang, luga, tengger, sirang, imang, tenggor, cimang, teras
basemen lutur comong wan mbaru, lutur wa comong
basi1 banger, bajang, ngétés, sewang, lawer, bangor, nilu, ngeru
basi2 séng bokong, améng
basi3 bintang, tala, tomo so'ot poli baéd, baskom
basilika mbaru léwé te geréja laing, mbaru ngaji
basir getok, mata jinok, jalong, mbegok, bunggak, mbugak, mata gérak
basis pu'un, waké, comong, semong, landing; **berbasis** te pu'u lain, waké laing, pu'un laing, somong laing, landing laing
basit pu'un momang, pu'un moghas
basket maéng bola keranjang; **pebasket** ata maéng bola keranjang
baskom bintang, bitang, baskom
basmi, membasmi pandé mempo, pandé mora taung, pandé mata, pandé mepo, pandé mora, ampus, pandé cipot, pandé mbuna
bastar waé oné mai kawing campor, waé oné mai kawing sapur
basuh baki, lecep, cému, cemuk, samo, lap, waca; **membasuh** waca le waé, basa le waé; **pembasuh** ata waca laing, ata ramé laing;--**balai** séng rapet méja;--**dusun** péso béo; --**mulut** mémur; --**tangan** séng tadu lopa, samo limé
basung1 waké géal, wake haju hoal
basung2 sua lusin
basung3, membasung weda ngger éta, sépak langkas, keda ngara éta, sépak déu étan, sémpak cilek
basut titer waé, ciret waé, titik, mbesar, cincér waé, bincar
bata bata; --**emas** emas mongko, emas moko; --**garam** ci'é mongko, si'é moko
bata-bata, terbata-bata deka, deket, deke det

batak *ata mbéot, laki-lako, long latung coco-kawé woja mbaék, long latung coco-kawé woja wolé; membatak* *ngo mbéot, to'o mbéot; pembatak* *ata tako, ata rampok*

batako *bata*

batal *koar, koas, wéar, toé cai olo, ru'é, toé rudai*

batalion *alo ratus haéng ca sebu don serdadu*

batang1 *watang, haju, pu'u, mongko, tédé, roas, cocok, pungku, kiwung, kondo, rokang, bongko, ghaju, moko; --air ngalar; --dayung* *haju bisé;--hidung* *tara, ranga;-- kaki* *wa'i, salong; --kalam péna; --kayu* *pu'u haju;-- leher* *bokak;--tubuh* *weki; --kara* *ata lalo*

batang2 *rapu, tobo, wura, ceki, banta*

batara *batari* *mori, sengaji, kraéng, déwa*

batas *dopo, rahit, watas, légang, ahip, keper, cupu, supu, cérit, dé'it, gai, werut, langang, ni'l, sanggén, langéng, lancé, pé'ang* *tađu tana, lega, ranti; --pemandangan* *binting awang, linting awang; berbatas (kan)* *rahit laing, ni'i laing; membatasi* *téi rahit, céar, pisad do, langon; terbatas* *manga dopon, manga watas, di'i, tekek; perbatasan* *dopo, watas, batas, rahit laing, ruis agu rahir, ni'i*

baterai *watu séntér, watu HP, watu jam*

bati, sebati *ca nai, sa nai, neki sa, ca tuka, neki ca*

batih *ata ca mbaru, kilo, ata ca kilo*

batik *caul, baték, saul baték*

batil1 *léké téku waé*

batil2 *repet, kéba, oké bon, toé belarn, kébas*

batin1 *tuka, nai, idep, nuk*

batin2 *tu'a golo, ata adak laing*

batiniah *nuk nai*

batir-batir *renda kiris, lasing kiris*

batis *wuwus bakok, rokok bakok, rokok*

batok *léké, wolo; --kepala* *toko ulu, toko sa'i, longkor, toko longor*

batu *watu, nampar, napar, péré, pongko, likang;--asah* *dali, rasan, racang, watu kantis; --kepala* *kuburan mandus;*

berbatu *roga; berbatu-batu* *roga-ragat, roga, roga-regét, pongkor*

batu *bara* *watu wara*

batuk *méki, tohur, ngkohuk, koghuk, méki dengké, méki dengké, beréng, kehu, cekes, kéhak, toghur, miki*

batung, batung-batung *lingki-liong, empo to, hima, ghima, poké, ranga-rok, rangka-liong*

bau *wau, lawer, rungang, lengit, long, cengi, cengi-coros, mangir, rus, nengi, ngeru, noreng, tungan, cungar, tamuk, lujéng, cegap, masu, lawer-mengu, ngeru-mpoét, lom, rungang-ncoér, kengi, cipi-coés, mbongi, ntamuk, lawer-mosung, sako, bengis, noret, nompet, mengit, némbu, bebes, jengit, jegit, émbu nilut, songgur, rungan-poét, wau-wus*

bauk *jagé, sago, janggok*

baun *wau, masu, lawer; membauni* *pandé wau, pandé masu*

baung1 *ngasang ikan*

baung2 *beruang*

baur1 *haor, hamol, campor, kalok, ghamol, halok, hawol*

baur2 *laro, watan*

baur3 *kopé sélék, banjar, keléwang, surik*

bausastra *kamus*

bausuku *ata kerja, ata rodi, ata pala, lawa dadé*

baut *ketilo beci*

bawa, membawa *ba, tipa, lérong, podo, dadé, mberehoko, mboroghoko, wéndo, wéndong, wéndot, éndot, caut, bang, wéndang, wétot, sétor, titir, ba weki, wéro, ba kréba, ba tangké, ba ranga, babarama, déndé, mbola, cémbol, ranggot, wétek, héké, ténténg, téténg, kékép, téké, cu'ung, su'un, canga, sanga, mémo, unggung-enggung, were-watas, cara-dandang, cere-ndat, bere-batas, mbaur, cerong wérot, nimbit, pelémbur, noré, kelémbur, wa*

bawab *ata jaga para, ata lami para, ata narang téwa*

bawah wa, legong, lengko, leko, lengkong, benggong;--**sadar** ata noing laing, tingon, nuk;-- **meja** sogok, lapéng limé, cekang, pesorong, pengelé; **membawahi** perénta lata; **mengebawahkan** wa'ú wa; **terbawah** comong wa, tiki wa, somong wa, taki wa, teke-wa, cunung wa

bawak toko, luit kaba, loké kaba

bawang1 comu, somu, suna, berambang; **membawang** rabo, rugi, ruak; **pembawang** ata rabo, ata rugi, ata komét ruak

bawang2 ngali te deko ikang/nakéng

bawasir wéto, dewo, mbesol

bawat1 pajung latang te tuang mésé

bawat2 ndéong, ndoér, dendut, andut, tuju, pesar

bawel toambo do, do toambo, racak, jomél, tukang mbéis ata, jiwol, tukang présa, butél

baya1 umur, ugu ubu; **sebaya** cama umur, cama tu'a, sama umur, sama gaé, ca ubu, ca ugu

baya2 réngkok, calang, copél, salang, sopél

bayak1 becé bail, mésé bail toé langkas mésé agu becé, mbokil, ngguling, ribé, ribé-kimé, mpédal, mbéhor, mbihus, mbagér

bayak2 behas, mbéhar, mbéhar, bati-bicar, biké, beghas, lani-lanar, mber-lanak

bayam sawé

bayan1 piri, ngkeling, keling, kéka, ngkéros

bayan2 tu'ung, géra, tu'um, te-tu'ú

bayan-bayan ngasang ikang tacik

bayang, bayang-bayang nili, nénu, mbau, ninu

bayangkara/i penggawa, lami, narong

bayar, berbayar bajar, léko, lesit; --**di muka** olong bajar, lobong, téi olo; --**janji** sa m b é, reké, koléng; --**kaul** bajar reké; **kontan** bajar muing; **membayari** bajar tédéng, loét; **membayarkan** téng séng te bajar, ndoi te bajar

bayi waong, meka weru, anak weru, ndaék, anak wara, réak

bayi anak koé, anak réak;-- **merah** meka weru, ndaék, anak-wara, woang

bayonet kaka harat, bedil manga pison, bedil manga lading; **membayonet** ceka le kaka harat

bayu1 buru

bayu2 banger, bangor

bayu3 mendi, jongos

bayung1 kopé, piso, ké'ét, lading, peleko

bayung2 tago, lolé, lomba, kowé, nggewo, wué, keboé, saung wué

bayung3 manusia te katéng laing

bayur haju langkas, ghaju léwé

bazar amba te toto sanggéd gejur, osang, niang te pika sanggéd gejur

be ema, amé, ama, keraéng

belikas mbolét lawé, wolét lélu, lawé kongko, mbolot

bea béa, sina, béang séwa, bajar, belasténg, taki

beasiswa, béasiswa séng ata téng kudut sekola, séng, ndoi téi anak sekola, ongkos sékola le pemerénta ko ata banan

bebal bapa, bapa-béngot, sunggeng, lingu-langut, kobol, ngungé, bongot, bingu-bangut, ingi-angas

beban mendo, téké, kebaba; **membebankan** nteng, renek, lunggung, mendo, pandé mendo ata bana

bebandos punga, kokis oné mai tété haju, book, dipi, songkol

bebang, terbebang méré, mena, mérép, sangka-rabat, do'ong, di'i, sangkal

bebar, berbebar lélap lé-lau, délap lé lau-awo salé, mbiur-mbaur, lélap

bebas lélo ngoéng, nia ngoéng, sara nai, ndékés, mbitur, sereru; **bebas tugas** jébek, kelang ledó; **membebaskan** lego, ledó, kong, ko'on, ondang nia ngoéngn, sondang

bebat mboku, kepet, pongo, wolét, wasé pongo

bebek1 bébék, daké, kerkitik, mbre-mbana, panté, paté, sekitik, weris, itik

bebek2 *runing de mbé, mé*

bebeak *pangka-leka, kéрак, kékék, langgor, kerkékék, tambor*

bededah *nggadas, mengkekek, ambi, moi, mokos*

bebenah *moi, mingkuk, nopik, mokos, mengkekek, moi, ambi*

beber, **membeberkan** *tombo, tura, tombo taung, bénggat pu'ung cupu, céngka taung*

beberapa *pisad, pisan, pisar*

bebuku *sanggéd taung buku*

bebuyutan *wa-wa na'a, bija, uku, na'ang, haéng anak wan, sanggé mata, lau po cumang tau*

becak *paru, ru'u ka, neni, tera, ta'i lalat*

becak *bécak; berbecak* *leti bécak, jagé bécak, paké bécak; berbecak-becakan* *pesiar léti bécak*

becek *mborek, pitak, witek, liket*

becuk *ikang tacik, ngasang nakéng wa tacik*

beda *woléng, dio, dalok, dancu doa, danco-doa, mbéték, rungku-rubit, nduru-ndék, batik, dasu-doa*

bedah1 *mbela, mbelak, rawat, mbelat, ti'ang, léa, lasar, bela, léak*

bedah2 *wirot, rotas, poro, joji, ropo*

bedak *bedak*

bedal *lecep, lecék, mbep, mbaut, kakal, dempi, onga, lebat, luca, téngo*

bedama *kopé, keléwang, sempilang*

bedan *bokol, bara, bobot, balar, memer*

bedaya *iné wai ata saé oné mbaru de raja*

bedegap *mberes, angop, gugut, tingul, ndingur, gesing*

bedegong *ku'ak, tengger, lenter, kodot, kulas*

bédék *tirik, péo, tiro, petok*

bedel **membedel** *léa, mbela, mbelak, léak*

bedeng1 *sapak, lempak, sota, bari, lepak, lo'ang, ndi*

bedeng2 *pétak-pétak bibit, pétak wini, nganto*

bedil *bedil, weding, medil, mbedil, wedil, sunta*

bedol *kebut, wencu, merus, wakas, umbi, werus, éncuk*

bedudak *kaka boték, pupu, mbapa-dapi, mbapa-tara*

beduk *bedo, gendang mésé*

bedukang *ikang waé ngalor, nakéng bak*

bedung *lapa, apo, apé, lapo, towé éko*

bega1 *lélés, lélé-léos, ghélé-ghéos, lili-lior, lilik, nggiling, nggili-nggoéng*

bega2, **berbega** *tirik, ninik, péo*

begadang *meté, wela, laki-lako, toé toko lédéng wié mésé*

begah *becur, béjé, besut, bo'os, ha'as*

begal *ata tako oné salang, gorak*

begana *hang halok neki ca gu paréng tu ténéng, kalok, hawol*

begap *tumbés, tengus, weki pu'u, tondes, mberes kin, ngai mberesn, gé mok agu gesing*

begar *tengger, wecek, dantél, rato, berbentor, torak, lenté, ndalér, ula, tegor, legit, imang, teras*

begar, **membegari** *énggér, tili-woér, hili-hoér, meké-séo, poté-woét, méko-séo, tili-hoér, nggiling*

begawan *ata nggeluk*

begawi *adak téng gelar*

begini *ngo'o, ngo'on, ngo'os, nenggo'o, nggo'o, nggo gi'é, nggo'o é, nggui, nggere-nggo'o; sebegini* *cenggo'o, senggo'o, ného nenggo'o*

begitu *nenggitu, ngitu, nene-nggitu, no nggitu, inggé, nggituy, nggiti, nggité, nggia, nggiat, nggi, itu, ituk, itup, goé, mana;--saja* *nggitu kaut, kaut, bo, rodo, meng; tidak--* *toé danga, toé dang, toé kaut, toé nggitu, toé ne nggitu; sebegitu* *ce-nggitu, ca-nggitu, nggitu-nggo'o, sa nggitu, nggitu*

bego *bapa, enga, bodok, bapa béngot, béngot-bangot, ingi-anga, bénga, bingi-bangas*

begu *poti puar, po*

beguk *ru'u cebot, bohor, do'ol, bo'ong, gondok*

behandel, **membehandel** *pandé poli taung, poli, ruda, taun, poli muings, pandé cemol, pandé sanggé puli*

behena nuk di'a, anor, nuk nai, dian di'a, lélo pandé data, nipu di'a, de-di'a
behina nuk di'a, anor, nuk di'a, dian di'a, nipu di'a, de-di'a
bejana bak, timbo, limbo, tawu, robo, gumbang, donggé
bejat da'at, ruku da'at; **membejatkan** ba weki da'at
bek1 tu'a golo, tu'a gendang, lurah
bek2 bék
beka1, berbeka(-beka) léjong, ganda, joak, mbekér-kelék, joak
beka2 tai, cepisa, nggere-olon sai pisa, ngara-olon
bekah bengkar, tégak, wega, téga, cikat, wegak
bekakak manuk dapak ngai mongko, manuk tapa ngai mokom, manuk tapa ngai mongko
bekal bokong, kamé, peseseng, pesesang, kama, wuat, mintur, cecing
bekam1 memer, nenek, memek
bekam2, membekam na'a wa nai, idep, tingo
bekantan kodé lama
bekas retang, rapét, retan, lé'é;--luka pakét, pakél;--**tangan** ponggo, moso endé, ca lé'é limé; --**kaki** la'as, lé'é; --**tarik tali** oros
bekat do, penong, kéot, rapet, pipét, cecek
bekatul sepét déa, keté, bao latung
bekel tu'a teno, pamong
bekel téka lima, téka babi, bal téka-babi
beker jam
bekicot lingki-liong, poke, rangka-liong, hima
bekisar rata
beksan saé data Jawa
beku loko, ndépel, koko
bekuk, membekuk deko, deko ata, ta'o ata
bekuku(ng) ikang tacik ata léwé ikon, ikang tuna
bel loncéng, loséng
bela kambé, tongka, tukang, tanggu-rowong, celing, cékél, tanggu, kémbér, tagung, sémbéng, sambé, jaga,

campé, sapé, tukang, cikéng; **pembela** ata sambé, ata tanggong

belabas lipa emas
belacak ikang tacik
belacu belacu, belasu
beladau kopé koé
beladu laro, woér, poté
belah wagak, cikat, waga, ga'ak, tegak, tégak, tibak, piké, biké, wega, gak; **berbelahan** manga tela, manga ra'a; **membelah** wega, cikat, léa; **terbelah** biké; **pembelah** cola, sola, piso, kopé; **pembelahan** ega, lega; **sebelah** cecupu, sasupu; **bersebelahan** sasupu-cecupu-mai; **sebelah-menyebelah** par-tau, raup ranga tau
belahak, membelahak méki, tehur, hongkuk, teghur, miki
belai lémbu, awa, pasur, sero, dék, entep, sumak, goso, asur, omar, ngguang, koso, lum, komar, ghomar, lumak, saro
belak kéla, balo, mborak-mbopa, nggero-nggetong, balo-bolong
belaka géna sanggén taung, mborak-mbopa, ndegha, tetu'ung
belakang musi, toni, musi mai, bemusi; --**hari** diang, da'i- cesua, sai sua, tai, cepisa; --**layar** musi mai, toé baé, toé tingon lata, lata; **membelakang** téing toni; **terbelakang** teké-musi, musi comong, musi tutut, musi da'at, musi comong
belalah gelojo, deso, desong, longkir, gomeng, ngomper
belalai isung de gajah, ngis gajah, sulé, lolak, cula
belalak, membelalak mbeger, mbiger, mbular, mbulak, mbugak, mbedeng, mbegek, mbolor, mbolek, wedél, mboli-mbolor, mbelek, gilék, mbodeng, bolék, bolok, mbili-mbelar, nggulak, nggulé, nggilak
belalang1 pusu, réngka, bangga, bendo, jelo, lawas, rongo, sebondo, reka, alu, teko, rapu, kadong, tegé, adok
belalang2, membelalang mbulak, mbugak, bunggak, mbolok

belam, **membelam** *ceci, renang, sesi, pusi, usip, denet, renet*

belan, **membelan** *nggalu, galu, péné, nggaruk*

belanak *belanak, belana*

belanda *Belanda;--hitam ata lorong iséd Belanda; kebelanda-belandaan lorong kaut ba weki data Belanda, ghaé ba weki Belanda*

belandang, **membelandang** *mburuk gélang, worot kilang, rié, lélang, worot, komét*

belandar *éndar, léndar, lété-lawo, polung, haju bantal, polu, kinang, lepéng, siku, pakéké*

belandong *ata poka haju oné puar; belandongan haju te poli poka*

belandong1 *mbéhus, becé bail, mbengus, boro-bo'os, ribos, weki mésé, mbihus*

belandong2 *ngasang de kaka lélap*

belang *balo, balo-bolong, balo-bangkéng, balo-komba, buri, boraka, mborak-mbopa, nggirik, ringking, rintik, sengéla, kelong, rипit, ropak, balo-laba, wéla, ntalak, ntelak, tampo, ngguwak, rewun; belang-belang bali-balo; berbelang-belang balo-bangkéng, balo-bekéng, nduri-ndaris*

belanga *bingki, muja, cewé, sewé, cewé mésé, lewing tana, tongké, lombo koé, sémpé*

belangah, **terbelangah** *nganga mu'ú, nganga, nga*

belangkas1 *kala mango kina, rugu*

belangkas2 *piso, peteko, peleko, golo, jembia*

belangkin *aspal, sémér*

belanja *weli, jaji*

belantai *haju géal, haju hoal*

belantan *semboré, semambu, bampang, bapang*

belantara *puar pong, puar mésé, pong éros, puar méngot, puar mehe, puar mengut*

belantik1 *serénté, wo'ok, bendi, nggoko*

belantik2 *toké, ata bora mésé*

belantuk *ikang waé ngalor*

belar, **selar-belar** *mbi-bor, ngili-nggelar ngge-ngaur, nggele-nggaur*

belas1 *campé, lembak nai, dep, goa, ba'éng, momang, sapé, moghas*

belas2 *ngasang angka beta mai cepulu nang sua mpulu*

belasah *ongga, ponggal, téngo; membelasah onga, lecep, luca le wua, ponggal, lebat*

belasungkawa *waé lu'ú, walu, cibeng, gosi*

belasut, **membelasut** *sut, sodo, suset, gempur, nggurek, nggusek*

belat *baba, sérong, campat, capat, cakat, copot, cangkat, gapér, sapat*

belati *piso koé, golo, melati, ké'ét, piso, jembia, lading koé*

belatik *kaka lélap gelatik*

belatuk *ketok, ngantol, nontol, wetok-ngatol, ngatol, nontong, kaka kerketok*

belatung *uli*

belau1 *belau, ula*

belau2 *ikang tacik, ikan tasik*

belau3 *pandé sabuk mata, nili-nelap, riwi-roét, nggiji-nggoét, remi-roét, ndili-ndelap*

belebas *banggang tenung, mbira, bampang, bérang, berit, bé'i*

belebat1 *kolak*

belebat2 *pu'ungn saé, wangkan saé*

belebat3 *kopé oné mai haju, bampang*

belecak *mborek, pitak, mburek*

beleda *bubur kedelé*

beledang *ikang kopé, ikang cara*

beledi *émbér*

beledu *belulu*

belek1 *belék*

belek2, **membelele** *wega, poro, tégak, tegak, cikat, panggang, lapa*

belek1 *rombé, romés, mata ta'i*

belek2, **membelele** *lélo di'a-di'a, gelong di'a*

belelang *mbulak, mbugak, nggulé, nggulak*

belembang *surak*

belendung, **membelendung** *sibol, bojut, sit, jibol, jubuk*

beleng, berbeleng *tili-loéng, tili-woér, sum ga, sum itu, tili-hoér*

belunggu *lampang, kongkong, langki, pongo, kokong, sawi, ranggot, wolét, udeng*

belengkok *mbégot, mbékot, pégé; belengkokan bok; membelengkokkan* *pandé mbékot, pégé*

belengkong *mbékot, pégé, wégéng, pécok*

belengset *witék, nggilét, nggilek*

belentung *ntung, tung, merang, ngerék, ngkék*

belepas sampang *koé, sapang koé*

belera *mbira, sedak*

belerang *mburé, puré, melirang*

belerong *los pika oné amba*

beleter *do tombo, jipi japak, lowé-lawér, bambek, ghowi-ghowol, ngowi-ngowol, joak, jopak, jiwa-jaol*

beli, membeli *weli, jaji, tingka, julu, lompong, loha*

belia *uwa, reba, molas, émé iné wai-bengkar léké cebong, mbelalo, anak koé*

beliak, membeli *mbulak, mbugak, jetong, gulék, nggulak*

belian *ata mbeko; berbelian mbeko kudut rewos ata beti*

beliau *hia, ghia*

belibas *ikang tacik*

belibis *paté, panté*

beligo *ndési, robo*

belikat *békék, senggé, lenga*

beliku *mbékot, pégé, ghéo, pécok, gégéng*

belimbing *lindi, mberinging*

beling *pelis*

belingsat *holé-hotés, gholé-ghotés, gholé-ghalés, hele-hotés, hole-halés*

belingut, terbelingut *nggésó, ri'us, ponggél*

belinjo *melinjo*

belintang, berbelintang(an) *labang, toko labang, laban, toko laban, na'a laban, na'a labang*

belit *ta'i lawo, wengker-wéluk, mbeker-mbolok, ndokék, lékot, ngingi-*

ngonggok, colé, wolét, mboték, mbolot, mbolét, pulit, coléng, pa'é, soléng, mbikir-mbolot, ngkéléng, mba'ét, wolét

belitung1 *ikang tacik*

belitung2 *hima, ghima*

beliung *cola, sola*

beliut *mbékot, mbégok, biul, bénggéng, lebék, béké, pégé, mbékét, ndékék*

beloh *bodok, bapa, énga, béngot, bapa-béngot, bingi-bangas, ingi-angas, bénga*

belok1 *mborek, pitak, witek, bécék*

belok2 *mbugak, mbogok, bilok, mbolok*

belok3 *langki, kakong, lampang, pangga*

belok seléko, jéko, céot, bekot, liuk, nggaki-nggékék; membelokkan *wi'uk, wi'ut, pétot*

belolang sampang *koé, sapang koé*

belolok *longko tuak, loko tuak, wua tuak*

belolong *sampang data Bugis*

belongkang *tétés, rangki, rakék*

belongkeng *hima, ghima*

belongsong *rokot, wéléng, ngasang towé tenun, ata ngapéng, ata lémét*

belot liér, mpéong, pétot; pembelot *ata mpéong, ata wéléng, ata mbéong*

belta *tokor ngoél te weri laing*

belu, membelu *prékasa, kekék, kékér, perésak*

belu-belai *jopo-japak, jimbok, jiwo-jawok, bambek, ripo-rapos, side, jiwol, jiwo-jawol, butél*

belubu *gelo, tongké*

belubur1 *belasé, luni ci'é*

belubur2 *osang tapa bata, lewing tana*

beludak *kaka boték, mbapa-tara, mbapa-dapi, likar, pupu*

beludak, membeludak *lawa do, lawa-lao, do tu'ung, do bail, ata do, do tu'u, lanar*

beludru *beledu*

belukap *bakau miteng, bakau neni*

belukar *rami, wontel, bembung, lokan, memang mésé, poncéng*

beluku *kalék, bajak, roda, wunggar, wedak*

- belulang** loké, luit, luit ata pari pandé dango
- beluluk** tewar, ndiwar, ngoél, ndowar, kawas
- belum** toé di, toé mek, calak, toéd;--juga toé tara, bom tara, kolé (bo kolé)
- belungkang** nio ngoél ata poli tégak, wega, sikat, nio ngoél ata puli pangkang
- belungku** ikang tacik
- belungsing, membelungsing** kenta, palak, rabo, rugi, keta, keremak, wenta-renga, conda
- belunjur** jo'uk, jojop, padir wa'i, padir, lendor
- beluntas** beluntas, katuk
- belus** belus, baju kombong, baju kopo, longgang, baju séngké, mbéro, nggedok, jé bong
- belusuk** ular rani tacik, ular tacik ata rani
- belut** tuna, elos, lélos, lekir, lolés, mbé-waéndolék, paré, sompot, wasé cako, géluk; **berbelut** deko tuna, ta'o tuna
- beluwék** reket, saki, do kebok, meba, mangagi, lujut, locak, guwak
- bembam, membembam** tapa, bopok, popok, siring, sarap
- bemban1** nanga, wuas, kuar, werek, kelkaur
- bemban2** capat, kaar, campat, sapat
- bemban3** ikang waé ngalor
- bembar** ténda te tomba, wejang te tomba, kantar, jangkong
- bembarap** haju lémba rapu, ghaju rakang rapu, haju rakang rapu, haju seléncé
- bemo** bémo, oto bémo
- bena1** bombang, tuké waé, mbang, wa'a
- bena2** paka nuk, nuk di'a, di'a-di'a, manik mata
- benah1, berbenah** papong, anor, ator, pedeng, mokos, mekok, moi, mengkek, sélék
- benah2** mbora, copél, sopék
- benak1** usek, utek, itok, nuk, dian, uler
- benak2** mbar, mbaré, bongot, lik, rincik
- benalu** ta'i ntala, ta'i tala; **membenal**u mosé cama ta'i ntala, dapét agu ata
- benam, berbenam** lekeng, leheng, purang, pené; **membenam** bembo, lembo, delep, pené, lekeng; **terbenam** delep, penong le waé, beno, kolep, telem, hédos
- benang** lawé, lawe
- benar** tung, tu'ung, tu'u, molor, helek, kelek, lé'é, oros, é'én, pas
- benara1** tukang waca, ata sona, ata wewas, ata popo lipa ko déko ko baju
- benara2** menara
- benatu** jongos, mendi
- bencah** mborek, pitak, ghalok, bajak
- bencana** réngkok, susa, cilaka, copél, susing
- bencat** asi, emo, dopo, remo, dong, tekek
- benci** jogot, kodo, ning, rosé, rangkat, luék nu ta'i
- benda** merkani, kaka, wagang, ceca, caoca, wéang, préwang, né'ang, éwang, ma'ang
- bendahara** ata cau séng, atau cau kas;-- **negara** kas negara; **perbendaharaan** bora; **bendaharawan** ata urus séng
- bendang** galung, sawa
- bendari** ata ténéng oné kepal
- bende** loncéng, nggong, loséng, gentung
- bendera** bendéra, tunggul, kepeji;-- **kebangsaan** bendéra de negara; **membenderai** na'a bendéra, pasang bendéra, wésang bendéra; **berbendera** paké bendéra
- benderang1** korung, bendagang, wokat, lapak, kurung ata manga ambung
- benderang2** mbilar, géra k tu'ung, géra k, néra, géra k tu'u, nggirong
- benderung** lawir mbaru, natas, ighur mbaru, ihur mbaru, lawé ri'i
- bendesa** kepala désa data Bali
- bendi** andong, dokar
- bendir** nggong, gentung, loncéng
- bendo1** kopé, cengé, piso, lading
- bendo2** bedo, cama ontong, cama menang
- bendok** songkok, rombo
- bandu** haé labar, asé-kaé, ghaé ka'éng, ghaé uwa
- banduan** taki mendi, mendi, jongos

bendul élar, *ronggo*

bendung tiwu, *dam*

benep wakar data bora

bengah lonto angos, *mésé nai, jengkeng*

bengal1 *nenteng, lolek, ndigur, nenteng tilu, ku'ak, tek, lintu, nginget, ndégéng, ndengur, ndingur, bongot, ndingut, nteng tilu*

bengal2 *tengger, kador, lenter, kalas, kulas*

bengang1 *nga, réngas, nganga, rongas; membengang céngka mésé, ghékang, ngé'ang, lénga, léngap*

bengang2 *tek, néong, nteng, téléng-téos, télés, nteng tilu*

bengap jér, *mbedel, hente-humes, deleng, butét, mbar, deka, dekedet, netong, ratan, ritak*

bengawan ngalor waé, *waé mésé*

bengek ru'ú pengka, *ru'ú nesut, saset, ru'ú peka, sibér, nai pus, suwer*

bengep bohul, *bara ranga, ru'ú bara, bo'os, benguk, bahul, sembeng*

benggil mbéjol, *puku-runggut, bara, bonggok, peke-rugut, bokol*

benggol1 bogol, *wogol, bokol, bara, peke-rugut*

benggol2 séng benggol, *nggobang*

bengis1 rani mésé, *rua, rutek, nanca-narot, gutek, mberes rani, nirung-narut, wahéng*

bengis2 cumpeng, *cempeng, pusu woko, pucu-wokok, pucu-léntok, ruak*

bengkahan biké, *tela, ra'a, gak*

bengkal-bengkil bokol, *wogol, taking, baki-bakol*

bengkak bara, *bahul, bongguk, bojut, wotos, sohut, wugul, bohos, wejor, rongu, téंबर, poko, bohol, bohul, nggolok, mbégu, bojut, té'é, bobot, bahul, bokol*

bengkal, kebengkalan sangkal, *do'ong, mena, da'ét, deleng*

bengkalai, terbengkalai pencang, *ledong, wécak, wésak, ghéla-mamak, ghéla-ghaé, paki-wésak, wésak-wasa, mbi-mbor, kebang, kéba, kébas, legong, ondang*

bengkang-bengkak mbékot, *mbégok, mbéko-mbakot, pégé, mbiki-mbékot, mbékét, ndékék, pécok*

bengkang-bengkung bara-mbékot, *mbéko-mbakot, pégé-léngéng, mbere-mbékot, mbékot, pécok*

bengkar1, membengkar bengkar, *bekar, bekar wéla, lékar, bimeter, lebo, cingger*

bengkar2 tétés, *rangki, rakek*

bengkarak toko

bengkarap pa'ú mosé, *pa'ú bora, lénggé, lengkus, lénggé dedut*

bengkarung balak, *ghora, teké, likap, lising*

bengkawan leper, *perkalang, lepar*

bengkayang nibek, *siler, ntileng, besur, bo'os, séghul, ndados, nibok, tileng*

bengkel béngkél; membengkel pandé béngkél

bengket taé mésé, *nempung, nepun, wagal*

bengkil1 bara, *memer, bojut, bojut, memek*

bengkil2, terbengkil-bengkil nai koé, *pait mosé, mosé da'at, kamer-na*

bengkak1 tana désa

bengkak2 mbékot, *mbégok, ndékék, pégé, pégé-léngéng, mbéko-mbakot, mbékét*

bengkong1 mbégot, *lekot, pégé, gégé*

bengkong2 tukang sunat

bengku haju nduéng, *ghaju nduéng, ghaju ara, ghaju kipo, ghaju kilit, haju lambur*

bengkuang bengkoang, *tété waké, tété tu'ú*

bengkudu kembo, *separang*

bengkunang kancil

bengkung1 mbégot, *mbékot, pégé, pégé-léngéng, mbéko-mbakot*

bengkung2 seléndang, *serabé; berbengkung paké seléndang, paké serabé*

bengkung3 bou, *kambut, bimbol, bombol, mbéré, kowot, wunut*

bengoh dempul wuku, *tela toni, dumbu kuku, gejer, gempur, gejur, kutur, tukung*

- bengok1** bokak bohor, bokak cebot, bo'ong, bokak pu'u pané, bara-koko
- bengok2** sango, menduk, wéong, wuha, lo'om
- bengong** hema, lenget, lépot, ghema, mesor, meser, lik, lo'ut, tundu, mentuk, deteng
- bengot** gégé, mbékot, mbégot, pégé, mbaros, lédek, pécok
- bengu** wau, lawer, rungang, ngeru, wau-wus, bengut, long, lengjit, bangis, babes, masu
- benguk** sango; menduk, wéong, wuha, lo'om
- bengung** néong, sewe-séong
- benian** mbére, lopa, kepé, mbo'ó, mata mbére
- benih** wini, lincé, ni'i
- bening1** nggéllok, bakok, toé ma saki, nggélolong, gélo, cino
- bening2**, **membening** pari, hélas, héla, kélas oné mataleso; ghéla, pari oné lesu, cino; **membeningkan** pandé nggéllok, sona, wewas, pandé gélo, pandé cino
- benjol** wogol, bokol, bara, ndodol
- benjut** wogol, bokol, bara, ndodol
- benkap** béngkap, békap, sepatu béngkap
- bensin** bénsin
- benta** wicul oné mu'u, wisul wiwir éta
- bentak**, **membentak** kenta, palak, keta, langing, wenta-renga, mu'u mésé, conda
- bentala** tana lino
- bentan** beti kolé, bentang
- bentang** wisi, hélas, héla, kiat, lekap, lekar; **membentang** pandé hélas, kiat, wisi; **terbentang** mbélas, ghélas; **membentangi** tadu, tagep; **membentangkan** pandé wisi, kiat; **bentangan** wisi, kiat, lekar
- bentar**, **berbentar** énggér, inggi-roé, lénggé-léok, wéké-léok, lako-léok, nggili-nggoéng; **membentari** inggi-roé, lako-léok, nggiling; **membentarkan** tili-loéng, tili-woér, wéké-léok, lako-léok, ghili-ghior; **perbentaran** osang rié jarang, osang rié jaran
- bentara** mendi, ata karong salang
- benteng** bénténg, latur, kota, béténg; **berbenteng** manga kota, manga béténg; **membentengi** pandé kena, pandé laga, pandé latur, kota watu, tena watu, katur watu
- bentet** ra'a, biké, bengkar, ri'as, tela, gak
- bentik** padut, ka'ung, muku jawa
- bentok**, **kebentok** duntak, rintuk, dutak, ratuk, rakuk
- bentong**, **berbentong-bentong** balo, palés, pano, bali-balo
- bentrok** rani paki tau, raha tau, léwang tau, mboro tau, ngak tau, ruak tau
- bentuk** tara; **berbentuk** cama tara, niho, ného, manga taran, sama tara, nongo tara **membentuk** pandé niho, pandé nongo
- bentul** teko, nggéron
- bentulu** ikang waé ngalor
- bentur1**, **membentur** lot, ndala, lekut
- bentur2**, **berbenturan** duntak, dutak, ratuk, rakuk
- benturung** nggaro, ndamu, kula, kaka wa'i
- bentus**, **terbentus** timpok, tudun, cudé
- benua** nuca mésé, nusa mésé
- benuang** kaba mésé, tagi
- benyai** ngoél bail, lemé, ghembot, habel, lébok
- benyek** hemél bail, ghembot, ngoél, lemé, habel, lébok
- benyoh** kerja tu'ung, tela toni dempul wuku, dumbu kuku-tela toni, gori tu'u, gori tu'ung, mberes gori, duat gula wé'é mané, tukung, kutur
- beo** béo; **membeo** lorong kaut, lut kaut; **pembeo** ata sanggé lorong, ata lut kaut
- bera1** wara kusem, sango-ranga, mesor, déréng guwak
- bera2** rami, podok, wonan, paring
- berabe** copél, salang, calang, rébok
- berahi** ngoéng ata, lomir ata, humer nai; **keberahian** humer te ngoéng ata, lomir te ngoéng ata; -- **hati** momang ata, moghas ata, mohas ata

berai, berberaian *bati-bicar, rawi-rewut; memberai-beraikan wécak, wésak, wéras, wiri-waras, wésak-wasa, wari-wéras*

beraja kolep ntala, gholés tala, késor tala, lakoy ntala

berak, terberak *delep, melep, élor, telem berak ta'i*

berakah *mésé nai*

beraksa *langké, purus, riton, pu'u ruteng*

beram *tuak, arak*

berambang *comu wara, comu ndéréng, somu wara, suna*

beramin *mbéré, mbéré lengga, langkéng, wosa*

beranda *balé-balé, keladang, kecaka, pendopo*

berandal *ata tako, ata kador; memberandal ciri kador, siri kador*

berandang *cino, géra, nggirong, sino, téntang*

berang cumpeng, cempeng, rabo, rugi, sepon, beti nai, rugi data, ruak, ruak tu'u

berangan1 *haju berangan*

berangan2 *rewos lawo*

berangan3 *lawo waé*

berangas *hima, wanga, ghima*

berangasan *pucu wokok, pusu wokok, pusu woko, pucu léntok*

berangga *dangka, daka, cing, sing, panga, pangka*

berangkal *watu kerikil, lain, watu laing*

berangkat *ngo, lako, téti wai, pu'ung, pu'ung lako, angkak, mo;*

memberangkatkan *lego, ondang, podo, ledó*

berangsang, memberangsang *ho-has, kantis ati racang rak, toé toko nuk, pépot pucu; pemberangsang ata titong ata kantis ati racang rak*

berangta *pa'u nai, bélot nai, momang, moghas, belut, humer nai*

berangus *ré'ing, nggunu, benang, ri'ing te jaong, ri'ing te wuka mu'u*

berani *rani, cimang, cirang, inang, siran, kéku, toé rantang, cuba*

beranta *sampang oné waé, saping*

berantak, berantakan *wécak, wéras, cecar, wésak, wésak-wasa, ghéla-mamak, paki-wésak, wici-wacak, tulu-tala, hali-héla, mber-lanak*

berantas, memberantas *pandé mora, pandé mata, pandé mesa, pandé botér, pandé ampus, pandé mbuna*

berapa *pisa, capisa, sai pisa, ne pisan, pisan don, nekin pisa, pisa ra*

beberapa *do tara*

beras *déa, lincé; -- basah oké bon, toé ma gunan kéban; -- bertih déa céro, déa séro -- dagang déa péang mai; -- giling déa giling; -- kencur rewos;-- kepala déa di'a-- ketan déa raket, déa rakot; -- kumbah déa baca, déa basa; -- meja déa bakok; -- merah déa bogor, déa wara, déa laka, déa déréng*

beras-beras *ikang tacik*

berat *mendo, nombang, lehut, polo; -- bibir hema, ghema, mendo mu'u;*

-- tangan-- kaki ngondé;-- kepala bapa, bapé, béngot, bongo, bénga;

berberat *manga mendo; memberati, memberatkan* *pandé mendo;*

keberatan *toé lorong, toé imbi;*

terberat *mendo da'at, mendo sout*

bercak *burik, ringking, buri, riking, rombéng, balo, mberepek, marang*

bercokok *waja koé*

berdikari *mosé le weki ru*

berdus *tuka berat, becé, tuka mésé, besé, ribos, bijok, nibok, berat, ndibol*

berek-berek *kakalawar, sowol, wér, niki*

beremban *depet, nggapé, depot, haju depet, kemper, régél, nggepit*

berembang *haju todo lupi tacik*

berembun, terberumbun *lo'o, cembos, napung, napun*

berendeng1 *toé beté, toé léang, toé cemol, toé semol, toé poli, toé ruda, lulling, tuas*

berendeng2 *cama-cama, nggolot, nai anggít, cama laing, sama laing, sama-sama, nggulut, nggolot, lonto pincing, pincing tau*

berengau *peréré, sunding*

bereng-bereng *nggong mésé*

- berenggil** wogol ngger péang, lancer, mbogok, mbodok, mbutét, ndacok
- berengut, memberengut** rengus, ndu'us, pa'u ranga, pa'u sa'i, mucuk
- berentang** rebi, wentang, watan, wedak, umbi, ndol, lot, dadol
- beréo** jagé agu gipi ncu méng, papar
- bererot** lako cama, lako cama, ndorik, lako sama, duluk, ndurit
- beres1** cembes, poli, rudagi, nisang, bekas
- beres2** pandé poli, pandé dia, poli taung, kelar, nengga
- beret1** rawis, garis, nggaris
- beret2** do ndai, do ngoéng, jala mao, do tegi, do dai, do ngoéng, do lomir, do niak, pili-pili
- bergajul** ata ba weki da'at, ata ulu-alas, ata ceca'u, ata bericu, mensia acu
- bergas** ata rani, laki rani, laki-mangir, laki mbangir, reba johét
- bergedel** pergedél, perkedél
- bergidik** winggar, todo rugut, riang, wingot, jahir wulu weki, rongop
- berguk** jibab, kerudung
- berhala** imbi pina-naéng
- beri, memberi** sotor, takung, téng, pedé, téi, reding, céri, cimpang, pedeng, céring, rabu, tai, cimpa, taing, éténg, bisa, redeng, indong, alép, recung, recu, ginçu; --**banyak** suntang, sontang;--**sembunyi-sembunyi** cucuk, bone, tai bone, tai senol; --**lebih** pacong, dasong, dasok, pacung, linang, pasong, paong;--**sedikit** gewek, dakong, pot, dako, pujut, tai ce-koé;--**malu** pandé ritak, pandé cengér; --**pemberi** ata téng; --**alasan** tajéng, tanjéng, --**jalan léngkang, éngkang, lengas; --garam** ci'éng, téi ci'é, tai ci'é; --**hati** nggalas;--**kesempatan** négang, condang, ondang; --**makan** takung, ghan, kabang, na'ang, intur, suntek, sutang, pening, paning, cogang, cakong; --**oleh-oleh** gopang;--**pakaian** widang; --**persembahan** takung, peler, ngelong, séning;--**tempat** ligang, légang, éga, sendong, lego; -- **contoh** toming, tuming, olong; --**cuma-cuma** cimpa, sipa, tai;--**tahu** toi, tombo, kréba, tui, nunduk
- beri-beri** bara beno, mbeno, ru'u bara, lasa bahos
- beriang** hora, weti, ora, ghora, teké
- berida** tu'a, ga'é
- berinda, seberinda** sanggén taung, sanggét taun, demong, baéng kilo, impugn, ca cewo, ca kilo
- beringan** rani, gutek, rua, rugi, ruak
- beringin** kanta, langké, nunuk, purus, ruteng, ti'a, riton, lema kaba
- beringisan** ncingis, ncangas, wingis, wangan, nganga, wingi-wangan, tawa, ngenging, cingis, cingi-cangan
- beringsang** kolang, holap, darap, kolan, lasan
- berisik** ngaok, régé, ai-aok, rai-ra
- berita** kréba, réba, wéro; **beritawan** ata ba kréba, ba tombo, ata wéro, ata ba réba
- beritahu** tura, toi, turang, baro, wéro, lang, pa'u, pasang, sabi, tombo, petok, ngo, taé, liri, laro, kanta, gégang, nunduk, déngang, pedéngak, paés, wérong, cehéng, ngaja, halong, gégas, keting, bengat, jajek, baba-la, seghéng, keta, tui
- berkah** berkak
- berkas, memberkas** bokol, ujun, ujung, lipu, molar, mbeku, mboél, mbolar, mbujung, peku, pongo, ponté, patok, wo'os, lepo, caba, mboto, molér, mongkok, nggolar, puteng
- berkat1** berkak, nabit, berkat, rateng; **terberkati** pa'it dara, palong dara bakok, belit
- berkat2** le, ali, ai, landing, sogho, sogo
- berkil** ikang tacik
- berko** lampu sepéda
- berkung** sampang koé, sapang koé
- berlau** nenek, nenuk, bulung, memer
- berlian** watu akik
- berma** wara dara, dara, déréng; -- **logam** beci wara, besi wara, besi déréng
- bernas** bonak, bojer, bora, bongkos, bokes, renas, bentul, mores, bonok,

bonek, bojot, boher, tombes, bencung, mogong, ménco, korak, ngguling, bonggok

bernga uli

beroga rata

berokar *ata dagang*

beron(g)sang, memberon(g)sang *rabo cempeng, rugi, palak, cumpeng, ngasa, sepon*

berondok *ceha, tepong, tepeng, boné*

berondong1 *weras latung, weras kaé, weras déa, bombong*

berondong2, memberondong *ongga, lenggu, ponggal, pasang, pana, danti-denter*

berong *hésit, hésing, ghesing, lagé, hésot, holés*

berongsong *roto rokok, rokok, roka*

memberongsong *tadu, rokok*

beronjong *tanang, cepét, wedang*

berontak *giuk, winggi-wenggat, kuat, lawang, wuli-wenggat, wuli-wali, koléng, kapi-kaot*

berosot, memberosot *nggosor, nggusur, ghalok, roba, nggasar*

bersat *caluk salang wéléng, wéléng salan, teguk salang, mpéong, mbéong, mbéot, deleng*

bersih *bakok, gélo, nggéllok, kisot, indang, nggilong, nggémok, helit, nggerong, sinda, homas, nggomas, pinas, gerok, dewuk, ngkéléng, dewur, derong, dangkor, kelét, ngléng, marok, ngkonas, nggeling, mbesit, hedit, hapit, hilang, nding, nggaring, hinos, bolar, ngguing, loncéng, locék, nggomas, nggomék, nggirong, cicok, nggawang, derong, neput, mancak, sisok, nggelis, nggrenggelis, nciéng, besit, bolang, hérét, leméng, nul, nggérook, cingkot, nggusing, pentar, purung, ciwas, lepet, midis, nawi, méncuk, cunam, wusu, dawing, dawi, nggélolong;*
membersihkan kebun *bula, gincing, ciwal, raut, geléng, hoér, ghoér, cu'a, hupi, hopi, horé, horo, nopik, rimu, comi, wancing, pijé, tompang, dong,*

roping, tawi; pembersih *ata pandé nggéllok, ata ciwal, ata rimu, ata cu'a*

bersil, membersil *lancer, lancung, dasu, mbogol, mbutét, mber-mbués*

bersin *wenang, rocik, mberit, acis, wenan*

bersit, membersit *calak doing, calak noing, salak tingon, mber-mbués;*

terbersit *ata ita laing, ata été laing, mbulek ket cekaut e; bersitan* *dila, néra, géraok, bincar*

bersut *rengus, ndu'us, bentus, ncengut, mucuk*

bertam1 *haju sagu, ghaju tuak (kuwang)*

bertam2 *but neni, but miteng*

bertih *bo, rani, bénté, wéla, génté, séro*

beru *woté, koa*

beruang *beruang*

beruas *wua manggis puar, tanggara*

berubuh *raha mésé, rani tau, rani éros, rampas*

berudu *lebung, lebum, legum*

berugak *lumbang, langkok, cecer, lancung, labak*

berui *ikan hiu*

beruju *anak cucu, ata cucu, anak susu, ata céko*

berujul *bajak koé, beci*

beruk1 *kode mésé iko wokok, lama, kodé seket*

beruk2 *léké paka*

berumbung *pipa waé, palang lakon nus*

berunang *roka, roto, béka*

beruntun *torék, dandur, tundung, nukung, ruk, mako, solék*

beruntus(an) *bombot, bobot, remis; memberus* *cucang, roco*

berwari *le hitu, landing itu, sogho itu, sapit itu, ali hitu, sogo gé, campitn*

besan /bésan/ *woé nelu, ipar, késa-kéla, woé-inamé*

besar *mesé, ngompok, bambér, éros, mbagér; hidung* *mésé nai, bunggéng isung; -- kalang* *ata rantang, ata rattan, ata bontong; -- kecek* *besar cakap; wangé, mbésak, présa mésé, pai-pohar; -- kepala* *jongér, mésé sa'i; -- lambung* *do mboros, mésé tuka; -- lengan* *mberes; -- mulut* *buntak,*

- jombak, jébak, jembak, wenta-wengas, jabék, wongkes, jopak, joak, jombék, jimbok, robék, cewe-lolot; -- perut berat, mbejok, hu'ur, ndadol, mbisék, nimbét, béjot, behang, hébik, bonuk, nggibok, obong, mbujil, bijok, mbibis, nobok, bibos; membesar-besarkan pandé mésé, pandé bibos; terbesar mésé da'at, mésé sout, céwé mésé, mbareng; pembesar ata mésé, tuang mésé; kebesaran mésé bail*
- besek** *bakuk, bakul, mbo'o, kepé cepa*
- besel** *cekang, pesorong, pengelé*
- besengék** *uté nuru manuk ko japi, uté nakéng momuk ko sapi*
- beser** *dara sia, séa, dara hiar, cio do, laséng-leso, sio sawan, cio molém ntaung, lasi-leso, solék cio*
- besero** *nggolot dagang*
- beset** *locak, laés, losak, koop, wisok, lui*
- besi** *beci;-- berani beci rani, besi rani, waja; -- karsani beci di'a, besi di'a; -- lantak beci mongko, besi moko, beci mongkong; -- merah beci wara; -- putih belék; -- sembrani beci rani, besi rani, waja; -- tanah beci ngoél, besi ngoél; --membesi ciri beci, siring besi; besi tua daha, séra, léla*
- besikal** *jarang beci*
- besing1** *ngaok, régé, réwo*
- besing2** *béjé, nu'us, do bal hang, becur-ngkenut, noleng, besur, sémé, bijok, do bail ghan, ngentung, ha'as*
- besit1, membesit** *ongga, luca, caci, lenggu, ponggal, po, leruk*
- besit2, terbesit** *wéong, ba'éng, momang, gosi, émos*
- beskal** *jaksa*
- beskap** *jas wokok*
- beslah, membeslah** *mi, emi taung, congko taung, wentang taung, tahan taung*
- beslit** *surak wérét*
- besok** *diang, cenggitu, da'i, cepisa*
- besot** *locak, coco, wicok, roco, losak, soso, wisak, roso, ruas, gorok, lui*
- bestari** *ngéngga nuk, mésé nuk, nai ghalis, tuka ngéngga, nai nganggil, nai ngalis, tuka ngéngga*
- bestek** *nanéng pandé mbaru, anor, pandé mbaru, get te pandé mbaru*
- bestel** *katu barang lut kepal, katu né'ang lut kepal; membestel pedé barang*
- bestelan** *sanggéd ata ngancéng hang laing, pedé ghan, pedé né'ang ata ghan laing, ceca tekatu*
- bestik** *uté nakéng mamé*
- besuk** *la'at ata beti; pembersuk ata la'at ata beti, jelong ata beti*
- besusu** *bengkuang*
- besut1, membesut** *roco, racang; besutan tinu, irip, impil*
- besut2, membesut** *purut, buntar, pur, wuntar, wurut, ciret*
- besuta** *kain sutera, dewo sutera, sutra*
- bet** *rekét, bét*
- beta** *aku, mendi, jongos*
- betah** *da'ong, ta'ong, oto, cung, wengkut, makeng, makél, kukal, cukut, goca, ta'on; membetahkan pandé da'ong, pandé leku*
- betahak** *jegok, segok*
- betak1, betak-betak** *biret, bire-baret, birot, beté, réngkang, riwit, rawi-riwit*
- betak2, betak-betak** *beti luit weki, beti loké weki, regit, lui*
- betapa** *tabé, ngalang, co'o kaut, koném, cama, so'o kaut sama, ného nie, leng kaut, saor-po, maram*
- betas** *wirot, céngka, wéngkas, wéngkar, saut, wékas, séka, héngkar, biké (ruha), bête, rotas*
- betat, membetat** *kebut, poto, wencu, raban, umbi, encuk, beté, jija, kiduk, ancok*
- betek** *kena le betong natas, betong kena natas, piri, hising*
- betet** *ngkeling, keling, regom, landar*
- beti1** *tanda salah, baro sala; terbeti tu'ung sala, tu'u sala, bowo*
- beti2, beti-beti** *iné wai te taki mendi, ata wina taki mendi, mendi ata wina*
- betik1** *padut, ka'ung, muku jawa; -- belulang ka'ung wara, jawa wara,*

ka'ung laka; -- bubuk ka'ung léros, jawa léros
betik2, *berbetik-betik bombot, mbere-tik, remis*
betik3, *terbetik séngét, déngé, pinga, dengé, néong, mbu*
betina *kina, wina, wai, molas, waing, mbara, in-wai*
beting *nekes, rok, do'ong*
betis1 *bocél, bosél*
betis2 *ngasang de haju*
betok1 *ca tara ikang mujair*
betok2 *muntung, mutung, nggerang*
beton *bata; -- bertulang bata agu beci; membeton mberes le bata, na'a le bata*
betot, membetot *kebut, wencu, wesu, umbi, mi, kiduk, ancok*
betul *tung, tu'ung, tu'ung kéta, tu'ung-tu'ung, kiram, muing, ming, kajal, nang, kajel, éng, tu'u, ma'u, é'én, ma'ut, toé sala, kéte, pujak, menteng-kerek, émé wang; menbetulkan posér, gélét, cambu, iruk, ného palé, calang, remong, ného déng, capung-canut, pandé di'a, jéjong; kebetulan palé du, nongo palé, ného pale, dumuk wa*
betung *betong*
betutu1 *ikang mosé oné mborek, ikan mosé oné pitak, tuna, simbu*
betutu2 *nuru manuk ngai mongkon, nakéng manuk ngai bokon*
betutu3 *pu'u koé, manga koé*
bineka *do tara, do da'at, woléng, woléng-woléng*
bi *endé koé, ingkoé*
biadab *ngepas, nggepas, sehak, nggedak, sara-meda, libi-lebas, purut bibi-beda, jibi-jebas, incas, linci-langang, bisi-langgang; kebiadaban ba weki sehak, ba weki toé di'a, nggidi-nggedak, ngina jibi-jebas*
biadat *toé ngoéng ka'éng haé ata, peco, ngoéng ka'éng hanang-koé*
biadi *ngoék, noko*
biah *sinagoga, geréja, mbaru ngaji ata serani*

biak1 *beka; membiak behar, beka do; membiakkan pandé beka-buar, wing doré, cérek, anak, wing delat*
biak2 *baca, lembot, basa, lojot*
biang1 *iné, endé, pu'un, wangkan, icin, wakan, isin;-- jari ponggo, moso-iné; – keladi éngkér teko, pu'un teko; -- keringat bobot, rumput, robos loké; -- kerok ata pu'un pandé ngaok, ata pandé sawung; -- roti ragi*
biang2 *ruis nggaruk, kudu burut, mimpis*
biang3 *lewo koé, long koé*
biang4, biang-biang *ikang tacik*
bianglala *toso dimar, tojo nimbar, dimar, néra-béang, tana dimar*
biaperi *ata dagang*
biar *kong, ondang, sendo, sendong, co'om, mbasi, am, demeng, alimpo, manampo, manam po, patut, léwék, calak, kuré te, konem, saur, musuk, mana, mara, égém, éléng, kenep, koném-po, sérém-po, merem, lalim o, ladim, aling, dumuk, ga'a, lagom, kéma, konet, kawang, komét, kut, kon-ket, kudut, ngao, é'én, laling; membiarkan sendo, sendong, lego, légang, ledo, ledon, ondang*
biara *mbaru biara, mbaru ka'éng de biarawan; biarawan ata rona oné biara; biarawati iné wai oné biara*
bias *biké, mbéhar, jeghar, céot, pétot; membias mékot, ndékék; membiaskan pandé mbékot, pandé pégé, pandé pétot*
biasa *laséng, nunga, saké, ukur, derot, ceke-nung, mémat, témang, unkur, lati, ngelo,ngina, karé, nggaléng, ndinga, ledang, raja, musi-olo, daméng, manté, lamak, hadat, mbamba, adak, damang, ngaléng*
blaster *kawing campor, kawing sapur, kawing campur*
biawak *hora, ghora, weti, horo, ora, rugu, waja, empo waé; membiawak ného hora, nongo ghora, kupi, hosor*
biawas *jembu, jambu*
biaya *séng te weli, séng te bajar, intur, séwa; membiayai séng te bajar, séwa;*

membiyakan paké séng te bajar;
berbiaya don séng te bajar
bibel surak nggeluk
bibi inang, nina, ingkoé
bibir wiwir, curuk
bibit1 wini, lincé, ni'i, bélak, mélak,
 anakn; -- **unggul** wini di'a, ni'i di'a;
pembibitan pandé bélak, pandé
 bédéng
bibit2, **membibit** tiwit, ndéwi, ndiwil
bibliografi sanggéd buku ata pakéd
bibliomani ata ngoéng taung buku, ata
 ngoéng sanggéd buku, kutu buku
bicara toambo, curup, ganda, palak,
 nunduk, présa; **pembicara** ata curup,
 ata toambo, ata ganda, ata palak,
 tongka, ata présa, ata nunduk
bicokok waja koé, weti
bicu (-bicu) setan bodok, dongka, haju
 so'ét, ghaju soét; **membicu** so'ét
bidadari darat
bidai1 gedék, gapér, mbasi; **membidai**
 pandé gapér, nggapé, wolét
bidai2 rahit te asi, niangkos, wejang kos
bidak anak catur
bidal1 go'ét toing, go'ét titong
bidal2 bako beci tadu rempa limé du jaik,
 gedék
bidan bidan, iné wai te campé ata du
 loas meka weru;--**tarik** campé ata loas
 ali perénta -- **tempuh** campé ata loas
 le manga lorong tau; **berbidan** tegi
 campé du loas; **membidani** campé te
 loas; **kebidanan** sanggéd kaut toambo
 agu wintuk de bidan
bidang ténténg, lingko, lodok, wejang
 kerja, wejang gori, niang gori;
membidangi ranga, rumang,
 ruman, rapa; **bidangan** pétak tana;
pembidang haju tendi, langon
bidar wangka perang
bidara paci, soro-mate
bidari dopo asi du maéng kasti, niang asi,
 niang kos du maéng kasti, mbaru asi
 du main kasti
bidas, **membidas** bendi, wedé mbetér,
 mbétar, nantal
bidik, **membidik** tirik, jeto, jetot, nggeluk

bido kaka mésé, cumbu ruang, kondo,
 énggo, tangis, ra'é, muit, polo, ntangis
biduan ata baé déré, ata tingon déré
biduanda mendi de raja
biduanita iné wai ata baé déré, ata wina
 tingon déré
biduk sampang, wangka, sapang
biduri wéla, bunga avelos, pata tulang
bigami, **bigamis** sua rona, ko sua wina
bigas ina beti, dia beti, géal weki
bigat roti cirang, roti imang
bihun mi ata pandé oné mai déa
bija wini, lincé, ni'i, lisé
bijak di'a ba weki; **kebijakan** molor
 toambo; **bijaksana** nggalas, ngalis,
 adil, nganggil, adil, agil, kiti-katat;
kebijaksanaan nai ngalis, tuka
 ngéngga
bijan longa, longa haju, longa ghaju,
 longa lisé robo ko ndési
biji1 lincé, wini, weras, longko, ungkum,
 ni'i, lisé
biji2 angka, pén
bijih tana ata manga barang tambang
bikang serabé
bikini lapo cebong, du anging de ine wai,
 déko kemét, baju cebong
bikonkaf dongkep, nggiméng ngara woné,
 dongkep nggere oné
bikonveks tonggor ngara péan, ndodol,
 nggadok, ndacok
biksu tuang ata palas de agama Budha
biksuni tuang iné wai de agama Budha
biku1 tuang ata rono de agama Budha
biku2 lepet comong nggebar kudut dia
 lélon, lindi
bila émé, woko, wokong, wuku, sala
bila-bila ca pisa kaut, sai pisa kaut, nian
bilah lepar, abang, benco, kélo, mbépé,
 ngkawang, nampo, nggapé, depot
bilai1, **berbilai** tungku kudut léwé, tuku
 ramba léwé, laros, ghaju rokét, haju
 rongkét; **membilai** tungku comong,
 lesing, usip, témpél
bilai2 bokol, téla, sawi, ujum, ranggot
bilamana émé, dunia, capisa, sai pisan,
 nganing nia, cepisa, oné pisa, laing nia

bilamasa *ného nia, cai nia, cepisa, sai pisan, nganing nia, sai nia, nongo nia, du nia, laing nia*

bilang1, berbilang *pisa, bilang, rékeng, curup, lepar, wongka; membilang bilang terbilang ngancéng bilang; bilangan do, angka, poin, nekid; ~ gasal ganjil; ~ genap jepek, jepok; pembilang ata bilang; sebilang néténg; ~ hari néténg lesu; ~ waktu dunian kaut; sebilang do ného, nekid*

bilang2 *tombo, curup, ganda, palak, joak, jaong, présa, nunduk*

bilingual *baé sua curup, tingon sua palak*
bilingualisme *tombo sua curup*

bilis *rombé, mata wara, mata tai, sopé*

biliun *ca sebu miliar*

bilur *bokol, beké, pakél, nenek*

bimbang *gégo nai, géga nai, maki, hahu-ha, léngap, ema, olé, has, iji-aja, jetet, longap nai, uli-alék, ngago, nganggo, égu-égé, kubu-kebek, iki-aka, éngu-éngé, cewe-dékang, dingki-dat, hilu-haés, olé-alé; kebimbangan maki-ko, maki-kaut, éman kéta, kom-laong; -- hati hu-has nai, ghu-ghas nai*

bimbing *dadang, titong irip, palo, padong, patur, toing, wahéng, tétu, dét, wikit*

bimbit, membimbit *tiwit, dadang, wityir, candang, wikit, ndéwil, ténggik, ndéwi, ndiéng*

bin *anak ata rona de...*

bina, membina *mbo, toing, titong, wahéng, tétu, dét, pedé, tuing*

binal *ndenget, tengger, lenter, kodot, ndengur, kador, mila, ndingut*

binar *ndilap, néra, dila ncialarp, dirap, géra, dila, nilap, mbilar*

binara *menara*

binaraga *pandé di'a weki, pandé mberés weki; binaragawan ata ator pandé di'a weki*

binasa *ampus, apus, leja, lepas, mempo, mesa, cipot; membinasakan woréng, kosé, riwang; peminasaan pandé kosé; kebinasaan mempo, mepo,*

mora, mora-meres, mesa; peminasa ata pandé mempo

binatang *kaka,;-- buas kaka rani;-- piaraan paéng, wéang; -- ternak paéng tinu, paéng pening, wéang tinu; kebinatangan ba weki cama paéng, ba weki sama paéng, wa lusi weki toé molor*

binatu *tukang waca, ata sona, ata wewas*
binawan *ata toing, ata titong, ata tetu, ata dét, ata wahéng, ata klipu*

bincang1, berbincang(-bincang) *ganda, ganda-ganda, léjong, tentang, ngaléng, téka, tombo, tombo-tombo, présa*

bincang2, bincut *wogol, wigi-wagal, wigi-wegel, wigi-wogol*

bincu *gincu, bincung, bicu*

bincul *bongkok, bohong, poko*

bindam *nenek, memer, nenuk, bokol*

bindeng *wonek, kungkeng, ndingon, wunek, rungkeng*

binder *perkakas te pongo buku*

biner *pérék sua-sua, bilang sua-sua*

bingar, ingar-bingar *ngai-ngaok, palak tau, régé, aor, ai-aok, réwo*

bingas *cempeng, cumpeng, rabo, rugi, palak, ruak; membingas pandé rabo, rabo laing, rugi laing*

bingit *toé kop oné nai, maca, toé ghema nai, majas, jogot*

bingka *hang, ghan*

bingkah *watu kelikir, watu koé; berbingkah-bingkah watu agu tana kelikir; membingkahi wedak, woak, wunggar tana; bingkahan kongko tana, koko tana, tana koko*

bingkai *lambé, lénggér, leper, wékék; berbingkai paké lambé; membingkaikan pandé lambé*

bingkang *rokot wa'i, wolét wa'i*

bingkas, membingkas *wencar, wéncar, tungga-ruar, bentér, mbetér, moncer, wenco, ndékang, diki-dakang to'o, hidi-hada*

bingkatak *waja koé*

bingkis, **membangkis** tanda mata; **bingkisan** téng ata te tanda mata, ba, icing limé

bingung mbolot, jelong, bules, mbiri-mbarang, cere-haha, bala, cere-ngangang, dipuk, nengge-rua nuk, cibul, cala-nga'ak, cihi-caha, sempet, caweng, jingi-jangang, jubet, cebel, randat nai, bele-bukit, buki-bakit nai, laba mata, lungang, iki-aka, enga, jengel, jungu-jangang, jengeng

bini wina, kilo; **berbini** manga wina, na'a wina; **memperbinikan** wina laing

binjai wua pao

binjat, **membinjat** téti, sompo, pola, kapu

binokuler lélo sua mata, jelong sua mata

bining rengo, dalit

bintak wangka sua siri, wangka sila sirim

bintal bongguk mésé, bara mésé

bintalak rahit uma, kena uma, cicing, raghit uma, laga uma, sising uma, langon, watas, langeng, ni'i

bintang ntala, tala, ros; --**kejora** ntala géwang, ntala lado lesu, mbawa rani

bintara pangkat be wa mai létnan, paket be wa mai létnan

binti anak iné wai diha, anak ata wina de

bintik bombot, bo-sela, detak, masang, paru, rugut, sasér, génté, péra, kelang, ringking, pok-sela, lahi, dantel, dental, rengke-ngkiong, mbere-tik, nggere-nggopak, busit, mberi-pik, repek, ntélang, wunteng, burik, rompok, ringkik, rintak, mbopak, mborak-mbopa, riking, buri, boraka

bintil bokol, bo-lesu, bolar, gintil, kimit, remis, ronteng, bocor, poko, rungkus, bobot, poko-lahi, robos, peke-lahi, mbere-tik, wuté, lahi

bintit kimit, bombot lupi mata, wuté

bintul bara, bokol, bobot, bombot

bintur ka'ar, capat, campat, sapat

biografi nunduk mosé data, turuk mosé data

biola biola; **berbiola** maéng biola; **membiola** pandé ného biola

biologi ilmu latang sanggéd caoca ata mosé oné lino.

biopori lewo oné tana te do'ong waé=tiwu, loka

biosfer tana lino ata kaéng laing sanggéd ata mosé

bioskop wejang porong film, mbaru porong film

biota sanggéd cao-ca agu po'ong oné ca osang

biotik sanggéd taung apa ata mosé oné tana lino

bipak kantor, béwak, sekam, kantor

bipolar sua comong, ulu bali, harat baling

bir tuak bir

birah kempo-alu, teko rang, ngkeréng, teko darat

birai kena lupi létang, liméng

biram gaja, kaka ulu bali, wara

birama palumat, ketokan

biras asé-kaé, haé wa'u

birat pirot, riput, réput, kereput, kiput, kobos, jewi, kima

biri-biri jimbal

biri-biri bara-beno, ru'u bara, lasa bohos, rangang, cembang, bo'os, ru'u bo'os

biring1 ruci, gerit, rusi

biring2 cepang, sepang

birit1 riti, lakang, nggolo; **terbirit** oké wéang, ta'i, sio, cio, la'at wulang

birit2, **terbirit-birit** losi tepo-toko, mburuk, wool, worot, losi pidot, losi pi pot, klao

biro kantor;-- **perjalanan** kantor ata pandé surak lako

birokrasi pemerénta le pegawé

birokrat iséd pegawé; **birokratisasi** perénta le pegawé

biru1 ta'a, bulung, ula; -- **langit** ta'a awang, bulung ngawang; -- **laut** ta'a tacik bulung tasik; -- **lebam** nener, memek ninto; -- **muda** ninto, neti, nenti; **membiru** membirukan ciri ta'a, siring bulung; **kebiru-biruan** ula

biru2 lepet comong baju, lulun, lulung limé baju

bis1 kotak te surak

bis2 bus, oto bus

bis3 pipa beci ko tana

bisa1 *ngancéng, ngaéng, ngaséng, ngancé*
bisa2 *upas, rani, rasung oné mai ular*
bisai *dí'a, molas*
biseksual *ngoéng cama ata rona ko iné wai, ilang, iwéng*
biseps *ici weki, isi weki, seli weki*
bisik *saok, siwi-sok, haos, hos, si-sak, séwé-saor, néné, nggum, ngaos*
bising *ngaok, tepe-taok, teper-taok, tipi-taok, hewe-haol, kahang, tu-tet, régé, aor*
biskal *uskup*
biskuit *berkuit*
bismut *rewos beti tuka*
bisnis *dagang, pika;-- rumahan dagang oné mbaru, pika oné mabaruru*
bison *banténg mila*
bistik *uté nuru, uté nakéng*
bistro *warung koé*
bisu *doppel, depel, éga, ndongot, babel, ngongo, bongol, bongot, deka; membisu bengel*
bisul *wicul, kewo, mbora-watu, mbara-watu, pérei, ru'u-serat, wa'i-bo, wékéng, bémé, bul, ipos, pepes, téwél, pepos, wisul*
bit-gula *gola bit*
biti, biti-biti *mendi iné wai*
biting *tuduk, tadur*
bitumen *aspal oné mai mina tana*
biuku *ca tara héra, sama tara héra*
bius *rewos pandé welét, lémot; membius pandé toko lémot; terbius pandé lémot le rewos; pembiusan pandé lémot*
biut *toé manga inan, beti toé ina, beti ténéng, beti toé dí'a, toé manga dí'an, beti jéjék, cé'és*
bivak *sékang, sekan, lepak, lépak, lempak, bonggok*
biwa *luju*
bizurai *raja uwa*
blabitisisme *sanggé tombo, tombo pina-naéng, tombo toé molor, mber-mbapas*
blakblakan *wa mai nain, toé ceha, paki daran, toé boné, loak taun, tombo taung, tura dungka, wu'as*

blandong *ata paki haju, ata poka ghaju*
blangko *toé manga icin*
blangkon *sapu, sapu data Jawa*
blantik *tongka du dagang, tonggang*
blasteran *kawing campor, kawing sapur*
blek *belék*
blekok *panté, paté*
blencong *lampu ata paké du porong wayang*
blender *perkakas giling wua, perkakas giling wua, perkakas tuk wua, alutuk*
blingsatan *iki-aka, diki-dakang, ndiki-ndakong, iki-akang, hidi-hada, dadi-dudung*
blok *ca poté, mbaru ca jéjér, béo rahit le salang, kerja cama pisa negara, sejajar*
blokade *tadu, panggga, lamba, caka; memblokade tadu, panggga ca negara*
blokir, memblokir *tadu taung salang, saka, sambat, caka, panggga, lamba, tadu*
bloknot *buku tulis*
blongkotan *ngai mongko*
bloon *bapa, bongot, bapek, béngot, ingi-anga, bingi-bangas, ingi-angas*
bludak, membludak *bambek, lawa do, ata do, penong kéta ata*
blus *keméja de iné wai, séngké*
bobok1 *toko*
bobok2, membobok *pandé lewo, pandé nua, pandé long, pa'at, pandé aras*
bobok3 *mburak, barak*
bobol *lagé, renco; membobolk an pandé lagé; kebobolan ngance lagé, pande renco*
bobos *biret, lewo, beté, birot, long, betot, lewang*
bobot *mendo*
bobotok *paréng*
bobrok *ba weki da'at, da'at tu'ung, épo-apot*
bocah *anak koé, anak loé, anak koé wara, waong*
bocok *kelambuk*
bocong *robo tawu, gumbang, sémpé*
bocor *biké, behas, lewo, congas, béghas, biké-beghas, titik, lemes, ra'a, lu'ur*
bodi *weki*

- bodoh** bapa, bapek, bongot, sénu, énga, ingi-anga, bingi-bangas, ungu-éngés, bénga, bodok, bambé, bonggol, ndeges, ndungur, kobol, beku, benggul, ngungu-nga, ingi-angés, béngot
- bodok** pu'ung beti boké, rémé pu'ung beti, puru
- bodong1** ita putes, lang putes, été pisot, mbodol
- bodong2** buru da'at, buru mésé, buru warat, buru poté
- bodor** ata pandé tawa, ata mbesék, ata riwé
- bogel** monggér lencir, langgér, mbolang, mbogéng, nggolér, kogot, nggomas, konca, laco, gumpang, laso bondang, ndere-ndaéng, bucir, téwang, kéra, ngkero-ngkemos, bogél, nggosal, nggaléng, handur, nggalér
- bogi** keréta koé
- bogol** langki, kokong, lampang
- bogor** tuak, raping
- bogot** da'at kéta, da'at tu'u
- bohemian** ata mbéot, lalong lako, mbéom-baot, lalong tana
- bohong** adong, joak, lema, bokak, nggopét, jopak, lemét, lopét, mbamba, limi-lemat, howél, loi-lai'it, limi-lemat, angé, lowér, lowé-lawér, akal, lope-lapét
- bohorok** buru pandé rowak mbako data Sumatera
- boi** anak ata rona
- boikot**, **memboikot** toé lorong, ogo; **pemboikotan** toé gori lorong, ogo
- bokek** lénggé, toé ma séng, risu, risu-kiuk, risu da'at, toé manga séng
- bokoh** lunggép, luju-lepé, lunggu-lengét, lunggu-lepé, jungu-jepé, lungu-lenges, langi-léngét
- bokong1** riti, lakang, nggolo, pega
- bokong2** bara, wara
- bokor** bokor, kambokang
- boks** palang toko de anak koé, oka koé, wongka
- boksu** tuang data Cina
- bol** bontong, késor, riti, nggolo, los nggolo wara
- bola** bal, bola; -- **lampu** bohlam
- bolak** walal, walék, ri'uk, wungkar, wétong, gholés, wodal, holés
- bolak-balik** kolé-lut, kolé-muing, wétong kolé, wali-gélak, hole-halés
- bolang-baling** babi, leba, labek
- boleh** ngancéng, ngancé, péhé, ngaséng, duha
- bolero1** saé data Spanyol
- bolero2** jékét wokok de iné wai
- bolometer** perkakas kudu wolo mberes
- bolos**, **membolos** toé ngo kerja, sekola, toé to'o sekolah, nggios; **pembolos** ata ngondé kerja, ata ngondé gori, losi oné mai sekolah, oné mai gori
- bolot**, **membolot** rokok, sawi, pekon
- bolpoin** bolpoin, danga tulis
- bolsak** boselak, kasur, kapal
- bolu** kokis bolu
- bom1** bom;-- **mengebom** oké bom; **pengeboman** pandé oké bom
- bom2** haju poto dokar, ghaju umbi dokar
- bombardemen** oké bom
- bombastis** mbamba, joak, sengit, présa mésé, pahi-pohar
- bomber** kepal lélap ba bom
- bomoh** ata mbeko, mata jinok, mata géra, pandé meruk
- bon1** surak te emi barang, loha; **mengebom** loha, loga, logha, sélong, tuda, pandé raung, célong
- bon2** kelup
- bonafide** ngancéng imbi lata; **kebonafidean** paka ngancéng imbi
- bonang** nggong koé
- bonanza** pu'un mosé di'a, wakan mosé di'a, wangkan mosé di'a, belit
- bonbon** sibombong, bombon
- boncel** ké, toé uwa, pengki
- bonceng** lojok, lancok; **membonceng** lojok, léti tondol; **berboncengan** lonjok, do'ong, lojok
- boncol** wogol, mbegu, mboguk, bokol
- boncong** gelo
- bondol** peti ta'a, cilis ta'a
- bondong** londang, holol, henem, tumbél, hiol, kaul, irét, luling

bondot pongo, gampo, potok, rokot, wéu, puteng; **membondot** pongo, ujung, poté, ujun, pekon, sawi, cawi

boneka bonéka; **membonekakan** pandé ného bonéka

bonet songkok de pastor, uskup, paus, songkok de hakim, jongkong de uskup/ paus

bong1 boa data Cina

bong2 tukang sunat, sunat ata

bongak1 mésé nai, nggepas; **membongak** naring weki deru, paci

bongak2 adong, lema, bokak, lower, lowe-lawér, lupi-lapet

bongak3 bapa, bapek, enga, ingi-anga, ingi-angas, wingi-wangas, bénga, ingi-anges

bonggol1 wogol, bongguk, cucu, susu, léncung, wua, wicul, wisul, mbaru-watu, wekur, wugu-wegel, bohong, kédél, hedél, welu-wutus, wongkol, wonggong; **berbonggol** manga wogol

bonggol2, membonggol onggá, téngo; **membonggoli** luca, usak, onggá, lecik

bongkah lodo tana, wongga, kongko; **berbongkah** tana wongga, wunggar, woak, saké, tana kongko;

membongkahi wunggar tana, woak;

bongkahan poli wunggar, poli woak, wedak

bongkak mésé nai

bongkar ka'ur barang, wéngkas, wekas, céar, wangkas, wakas, tetas, kéngkar, toar, wéngkar, rongkas, koas, kéar, haci-icuil; **membongkar** téti agu wa'u barang, rokas, rongkas, koas;

bongkaran sanggéd taung ata poli rongkas, nggé keta buka, buka nia-ngoéng, céur, oncor, kongkér, jiwis, gesar, béngkas, gagél; **pembongkaran** pandé koas, behas; **bongkar-bangkir** wécak, wici-wecak; **membongkar-bangkir** héngkar, wangkar-walék, kalér, walér, wangkér, hukur, kangkar, ngalék, kangkur-kalék, wunggar-walék, nggéra-nggarung, wangkas, wangkir, wakar-walék, hangki-héngkar

bongkok wekos, wokus, tekos, gokos, tekong

bongkol wongkél, nggere-nggotong

bongkong toé baé adak, toé haéng taé, toé repéng pedé, toé tingon adak, toé ghaéng taé, toé réngéng pedé, toé repéng pedé

bongkor langkok, lukung, céccér

bongkot pu'u haju, pu'un ghaju

bongkre ulap, losan

bonglai wunis

bongmeh jejer, ho-has, détér

bongok mbelur, mbengus

bongsang roka, béka, roto; – **kawat** roka kawat, béka kawat

bongsor mbeges, mbengés, mbengus, mberu-mbengus, mbéhus, becé, mbihus

bonjol wogol, benggu, wugu-wegel, wugu-wogol, bara

bonjor bénténg, béténg

bonsai pandé te haju weri oné pot, wéla, deréré; **pebonsai** ata pandé ké

bontak sibol, bambur, buhur, bibos, bébul, bémbut, bojul, nggibur, bibul, nggobong, cubuk

bontoh ikang manga

bontot ata cucu, anak susu, comong musi, teke musi, ata céko

bonus lindang, linang, séwé, koso nolak, koés number

bonyok borot, mborek, hembet, memer, memar, ghembot, wogol, larak, lalak

bonyor borot, mborek, hembet, memer, memar, wogol, ghembot, larak, lalak

bopeng pakét, bapék, keboti, ronteng, rente-rowék, gepak, gapak, lewéng, pakél, retan, mbapak

bopok da'at, rewuk, lémas

bopong, membopong sompo, éko, kapu

bor bor, beci-wérok, pih, rohék, worék; **mengebor** worék, wérok, bor, roré;

pengeboran pandé worék, pandé wérok, pandé lewo

borak jarang ata ngancé lélap, jaran de Nabi Muhammad SAW

borang1 serénté, wo'ok, bendi, woko

borang2 belangko, komang, kanang

- borci** lawé émas, lélu emas
bordes redé, redang, radi
bordil ndéi léwé, mbaru data mbérong, ba weki da'at
bordir lawé rinda, lélu rénda; **membordir** pandé rénda; **bordiran** ata poli rénda
bordu dinding wangka, sibing perak, riding perak, siding mbépé
boreh bedak baca, bedak ranga, barak; **memboreh** luma bedak, lun bedak
borek pakét
borgol wasé, pongo, langki, ranté, raté, sawi, rimpung; **memborgol** pongo limé, sawi limé, rimpung lime, ranggi limé, ranggot limé; **pemborgolan** co'oy ranggi limé, so'o sawin, so'o wasén, so'o ranggotn
borjuasi ata bora, ata mésé, bora mésé, bora éros
borjuis keraéng, tuang mésé
borok réu wau, péghéng wau, boké; **berborok** beti do réu, do péghéng; **memborok** ciri wau, siring wau
borong borok, borong; **memborong** weli taung, borok; **memborongkan** do-do pika
borongan sanggén taung kaut, sanggén kéta taun, puli borok
boros mbolo-haés, hoas, sémbong, kejal, ondak, mbo-sa'a, mbese-saék, mbasa-saék, sosuk, mber-hus, sosut, ndosal, ngangkul, uwal, wuwus, ujar, holar, nukung; **memboroskan** mbere-mbotos, lour, mbo-aja, woro-waés, ndéra, mberé-has, nipong, ata gujir, mber-hus; **pemboros** ata mbolo-haés, ata mbolo -ghaés; **pemborosan** pandé woro-waés, wer-waés; **keborosan** ba weki mbolo-haés
bos tuang, ata bora, ata tu'a, ata ga'é
bosan, **membosankan** dopo ngoéng, jenga, mejé, wu'u, cungar, ganak, cuma, buél, lemus, caném, noleng, maél, ngangél, lengger, rébok, tangél, ceba, ngangol, ngondé, luék laing; **pembosan** ata pandé maél, pandé jenga; **kebosanan** maél taung, ngondé, ngangol, jenga
boseta lopa, béka sepa, luni cepa
bosor lewo bali, kowor, biké, long bali
botak nggosak, mpélang, longka, ngkolak, wo'a, nggélang, nggonol, nggélang pelak, sogal, kolak, ngguling, nggolak
botang kunci baju, kusik baju
botani ilmu latang po'ong, ilmu latang te po'ong
boto di'a, molas
botok céncés, depék pelis, , perwalang, bali-buli, keboti; **peman** na'a oné, na'a woné
boya1 derom ata lénténg tanda toé délem/toé leman
boya2 wécak, kaéng dio, woléng, oto dio, lentong
boyak banger, wau, dango, bangor, ngeru, nilu, bengis, babis; **keboayakan** lengger
boyas becé, berat, ndibol, nibok, besé, bijok, sénél, besé-bonos, mbéhus
boyong long, lédéng; **berboyong** ngo long, to'o lédéng; **memboyong** ngo long ba sanggéd merkani, to'o lédéng ba taun né'ang, ngo agu dadé; **boyongan** celung paté ka'éng, sélung niang oto
bozah tuak, sopi
brahma mori ata dédék tana lino
brahmana rang keraéng (ata rona) data Hindu
brahmani rang keraéng (iné wai) data Hindu
brahmi ngasang hurup diséd India danong
brakhidaltili rempa peku-rekut
branjangan acu-ndaoténdo-waé, kaka jurit, cik-jolok
brankar haju brotong, rakang
brankas peti na'a séng agu ceca, peti beci
bredel, **membredel** ré'ing cétak surak kabar
brem tuak oné mai tapé
bren senapang koé
brendi tuak bréndi
brengsek kador, tengger, lenter, rua, bebar, kodot, ulu-watu, ba weki toé molor, kulas

brevet *ijazah latang pilot, surak akta*

brigade *lawa rampas*

brigadir *komendang;-- jenderal pangkat wa-mai jendral*

briket *bata*

brilian *pintar tu'ung, okot le pintar, pitar tu'u*

brokat *kain berokat*

broker *létang data dagang, wa'i limé*

brolodilator *perkakas pandé ngéngga salang nai*

bronkhitis *ru'u pengka, beti bokak, bara-koko*

bros *barang emas te hias oné baju*

brosur *surak propaganda*

bruto *mendo demeng don, mendo agu ason*

bu *iné, endé, ené, endéng*

buah *wua, mongko;-- atep longko tuak, loko tuak; --baju kunci baju, kusik baju; -- beraksa anak dacing, anak dasing; -- betis bocél, botés, ici bocél; -- bibir tombo laing, wiwis; -- cakap tombo, curup laing; -- dacing anak dacing, anak dasing; -- dada cucu, rowéng, capé, susu; -- hati naca momang, anak, wua tuka; -- kalam apa ata poli tulis;-- lengan ici gelu; --mata anak mata; --mulut ici lema, isi lema;--mimpi apa ata nanang laing, nuk laing; pantat ici péga, isi péngga; -- pelir lincé telo, lincé mboréng, ruha, rugha, ruha lacér;-- pembicaraan apa tombo laing --asé-kaé; -- pikiran nuk; -- pinggang wua toni; -- sulung wua rana, wua ka'éng; -- tangan wua limé, ba, gopa, icing limé;-- tutur icin tombo; berbuah repet, cemper, rapét, mbohor, kapét; membuahkan manga wua, manga cir; buah-buahan wua haju, wua ghaju; pemuahan pandé kudut manga wuan*

buai *pese-nggéu, émbong jéjong, wilé, ndaéng, ébong, wéjong, déjong, émbong; berbuai déjong, jéjong; membuai émbong, déjong, jéjong; terbuai hémong laing, lemon laing, lémot, hémong muing, lemon muing;*

terbuai-buai jéjo-jajong; buaian wéo te jéjong, wéo te déjong; pembuai ata émbong, ata jéjong; pemuahan pandé lémot, pandé tuju

buak1, *membuak joak, jopak, japak, hiwi-hol, angé, jepak, jimbar, howok, mbamba, wajak, jebak, ghiwi-ghawol, ber-bétés*

buak2 *mbu-mbek, mbu-mbéng, mbo-mbeng*

bual1 *kémbus, cunca, bamba-luak, mboas, géok, tembe-rua, lua, rua, bambek, bunta, nantak, nggarak, bombek, mbelua, nggaok, bumber, uwa-lua, bobek, tamba-rabam, uncu-ancas*

bual2 *joak, mbamba, wajak adong, lema, joak, lupi-lapet*

buana *tana lino*

buang1 *oké, péncar, pésar, béncar, wéwéng, boét, wenggé, kéling, néwéng; buang air céba, mboék, roso, rawas, mbodol, mbedél, ta'i, cio; -- air darah desentri, ta'i dara; -- air kecil cio; ~ arang di muka cému ritak, sému ritak, cimur ritak; ~ baka dioa dalok; ~ belakang losi, tain-tuni; ~ bini oké wina, lego wina; ~ diri mbelé weki ru, ngombeok; ~ hamil edar, kedur, na'ang; ~ ingus nceng irus, song ngirus, suk-irus; -- langkah lako-lako; ~ lelah oké kamer, asi poso; ~ muka holés, piu-paus, imi-amas, pétot ranga; terbuang poli okén; terbuang-buang oké bon, kéba, kéba-kaék, kabi-kébas*

buang2 *mbeng, rangang*

buar *mbolo-haés, mbolo-ghaés, toé nipek*

buari *nuru dango, nuru pari, nuru ndaing, nuru ndaé, ndaéng, nuru cuing, konkar*

buas *rani, lambar, mila, rua, ruap, caki-rangit*

buat1 *latang te, tau, wele, wala*

buat2 *pandé, dédék, decak, dencal, galéng, pota, wajo, wintuk, hesé, mba'ét;--apa ata co'o, con, pandé apa; buat-buatan imi-amas, nggékék, jangut, cuber, také, tangké, himi-hamas, ghihi-ghamas; membuatkan*

pandé kudu, pandé te; terbuat pandé oné mai

buaya waja, *empo waé; – darat ata tako, kador, waja ata ka'éng oné tana masa;-- pandan waja loké ta'a;-- pasar ata tako; membuaya ného waja; membuayai adong, nggopét, keta, kenta, pemaka, ngerek, akal, lope-lapét*

bubar wéar, *tekak, ndoro-has, jehur, céga, céang*

bubo penderé

bubu beléwang, *lénang, campat, capat, wénta, elong, ka'ar, sapat*

bubuh, membubuh na'a, *cebu, pépar, pojak, sébo, sébong, wowor*

bubuk1 koto, *ngeta, rewot, cewés, rowok*

bubuk2 otot, kebok, rawuk, sepet; membubuk tuk, péngang, buk

bubuk3, membubuk kokor, ténéng, wélok, réok

bubul1 wa'i bung, wa'i bo, wa'i begha

bubul2, membubul tumpak, ngawa, tupe, tungku, tuku

bubul3, membubul moncok, loncok, makang, mangkang, ncoir, combus, joir, tumbél, bubung, kebeng, bobong, éta awang ngkang, do, wodong, monggur, boncok, munggun

bubun wuwung

bubung1 do tu'ung, do kajal, do tu'un, do kéta, munggun

bubung2 ngando mbaru, wuwung

bubur bubur, lébo, belék, lébong, wuta, mbutak, ghemol, lemé

bubus, membubus cewur, tewur, cewur ngger péang

bubut1, bubutan perkakas te pandé nggelék haju, né'ang te pandé ghelék ghaju, sekap

bubut2 kotok, totok, kulés

bubut3 kebut, werus, wencu, wesu, raban, umbi, kiduk; bubutan wasé te tendi lajar, wasé pari, wasé-témpang

bucu comong, bincung, bincu, bisung, lok, lobon

budak mendi

budaya adak

budha agama Budha

budhis ata agama Budha

budi gauk, ruku; memperbudikan nawa, nggopét, kawé salang, kawé paté

budidaya pandé ca-ko-ca rémé mosé, gejur

budiman ata ngalis nai, ata di'a, di'a gauk, ata lembak, ata léwé pucu, ata campé ata haé

buduk boké, puru

budur, terbudur towol nggere-péang

bufet kas, lemari, almari

bugar bongkol, baca-tara, bolék-loké, ce'bo, limer-loké

bugenfil wéla bogénil, ngasang wéla

bugi-bugi ja'i data Barat

bugil mbolang, laco, ladam, gampus, langgér

buhuk cebat, bokak bohor

buhul wasé pongo, wasé sawi, wasé ujun, wasé témpang

bui1 bui, karpus, labé, terungku

bui2 pelampung, wuja waé

buih bumbu-luak, wusa, sawot, wéla bombang, jombos, wures, bombol

bulu tangkis badminton

bujal ndodol, mbedok, ndadok, mbodol, ndados, do'ong

bujang tunang, luang-luka, luang-lungka, ndora, reba, molas, toé di wina, toé di rona, toé manga wina, toé manga rona

bujangga tuang, pendéta

bujet ciko, intur, pisa sékékn séng

bujuk1 awar, asur, wancong, sosok, sawal, antul, keru, ala nai, mi nai, cekang, juju, lémbu-adé, cocong, tantar, ketong, lénggér, poléng, hasong, nék, tauk, wanta, batang, bantang, awa, awel, aréng, reku

bujuk2 ikang aruan

bujur jolol, nggebul, jolar, bémbés, laban, labang, labat, nambang, mbélas, wéndar, mbolis, joling, nogét, mbolik, helek, nulis

bujut mbolot, duki

buk sebek

buka céngka, séka, wuka, léngka, uka, lékang, léka, wé'it, wukes, tuas, léngkas, wugas, rampi, bentang, wénggar, léngkang, wingkil, wi'ak, wikak, ci'ap, winti, gégal, wéngkar, nggenggang, ka'us, along, lekas, lolang, wékak, ronda, arong, saké, caké, along, liko, wéngkas, wintir, winggit, hulés, nggulap, hulat, nga, jangar, pa'u mu'u, bangga, lénga, hopo, kencéra, kingkir, bégas, hembér, caca, sasa, nggélak, bembér, lenci, wérok, ngangga, langa, gangak, géngak, nganggum, mengap, tongap, ntingép, nci'ép, wingjis, ranggas, génggél, mbikas, téa, cileng, mbéak, bangak, wela, mbiger, mboger, mbuak, mbugak, mbiker, lujap, mberé, nggiré, gimí, léjir, nggirét, jiler, kanga, wancas, singok, bongat, jilor wargas, ngangat, léngak, wancas, ngangak, wongas, géngap, léla, songgal, tangkal, takal, réang, gekak, réat, sangga-léa, tongak, mbingol, wengel, songéng, songgéng, léngap, ntangas, légang, lencak, longap, ndéla, péwang, mbélar, géwang lendur, ngangak, buwar, ri'as, ngi'at, nggulér, potok, pantek, hemot, lapi-loat, nga'ang, ngé'ang, mbarang

bukan toé, bom, kolé lé, taém, wal, ko, ko toé, toé manga, toé ta, ma'u, bom-toé, adim, ladim, ladit, kait, lagim, malot, lupu hitup, toé nggitu, oéh, mang, le co'on, toé jamé, ninggu-nanggut, ugu-égél

bukau pégé, ndékék, pégé-léngéng, gégé

buket wéla ca pongo

bukit golo, mando, mokol, mongkol, tondong, monggol, tanjong, moncong, boncok, runung, wogol, tandul

bukti1 tanda, bega, betar, rekak, benca, cai, naha, naha te, nahat, nesa-belar, manga, kulung

bukti2 wungkut, wukut

buku1 wungkut, ronggok, wukut; **berbuku** manga wungkut, manga wukut, wogol;

membuku kongko, koko, na'a oné nai; **perbukuan** wungkut, ciku, wukut, siku

buku2 surak, buku, kitap

bukung rompok, pondong

bukur weras

bukut, membukut tadu, ceha, boné; **pembukut** wéngko

bulai nggéra, damas, bakok

bulalai lolak, seké

bulan wulan, wulang; -- **gelap** wulang lem, wulang tuil; -- **kesiangan** haéng le géra; -- **mati** mata wulang; -- **muda** merik wulang; -- **purnama** wulang mongko, lemba wulang, génggér mésé; **berbulan-bulan** pisa wulang; **membulan** ného wulang, nongo wulan; ~ **penuhi** penong wulang, wulan mésé, wulan penong

bulang1 sapu; -- **dagang** taji ata pongo oné cagal wa'i wanang de manuk rani; **berbulang** sésék sapu, paké taji; **membulang** pasé sapu, paké sapu

bulang2 pu, u haju ata pandé mbaru laing;

bulang-baling perkakas te tili loéng

bular nggéra; -- **mata** génté, sela, sabuk, ntélok, sawak, télok

bulat mbolong, mbuling, nggolar, ngguling, wucél, bénggér, bulir, kuling. mbéngéng, mbélél, logos, ladam, bogéng, tingguk, nggobong, suéng, rénang, lunggé, ndobol, nduget, ngongol, mbolok, ngguli-ngguting, mbuli-mbuting, mbulu-mbutung, mbucek, sipok, sowong, jolor, mongko, nggalor, nggolér, tumbeng, bémpé, bonggong, jolir, semok, ndolur, bungkil, nggulir, bugil, kujék, gentek, léong, génggél, wajur, polo, mbelur, ntolur, mbolur, logos, tédek, gonggol, mongkong, lenek, ponggol, cere-noéng, cara-ngonge, tana ndung

bulbul kaka ngkiong, kaka kiong

buldan negeri; kota, béndar, tana

buldog acu lami mbaru, asu lami mbaru, acu piara, acu lami sékang

buldoser perkakas pandé béa tana

buletin surak kabar

bulevar *salang mésé, manga haju mésé baling main*
bulgur *weras gandum*
bulian *haju cirang, ghaju imang, haju mésé, haju teras*
buli *koé*
buli-buli *kuntul, botol koé, gumbang koé*
bulir *kénar, ngkénar, lono, uram, kété woja ko pesi ata ngai wuad, weras woja*
bulsak *boslak, kapal, kasor*
bulu *wulu; -- ayam wulu manuk; -- babi wulu ela, wulu kina;-- kalong samé, wulu weki; -- kening wulu ilep; --mata wulu mata; --tangkis badminton; -- tengkuk tungga, gong; berbulu manga wulu; membului kebut wulu; bulu tangkis badminton*
buluh *belang, gurung, helung, sawar, toé, talok; -- apus gurung kuning, gurung turi, gurung léros; -- betung betong; -- cina pering; -- dekut helung; -- duri to'é; -- gading pering, gurung; -- menjalar wesang; -- rawa-rawa timbu, werang, heso, lelu, horéng, kenca; -- perindu helung; --tenunan keropong, waka; --pengemban arak laro, perwalang*
buluh-buluh *urak*
pembuluh *urak, celi; ~ nadi todong, celi*
bulukan *napu, banggar, wuang*
bulur *darem mésé, darem tu'ung, darem da'at, darem onto*
bulus1 *nggosak, kosut, cumpu, caci, beké, nggolak*
bulus2 *haéng onén, beké, lénggé dendut, toé manga anak le toé wing*
bulus3 *héra koé oné ngalar, mbamba, adong, akal, penu, nggopét*
bumantara *awang, ngawang, béang*
bumbu *longa, laci, lajik, natak, rajang, laja, wunis; membumbui keci, lawar, jojok, lojang, lombé, neri, longa rojang, dojang, recik, ranca-rencik, babél, cancéng*
bumbun1 *sembong, cémbot, émpong, nokot, bombo, cebéng, tuép, cebo, séwo*

bumbun2 *lepak, lempak, lépak*
bumbun3 *moncok, wodong, boncok, munggung; membumbun pandé moncok, pandé wodong, pandé boncok*
bumbung *bungku, gogong, téong, ngguk, opé, lolong; -- pengembun laro ténéng tuak*
bumerang *harat data Australia*
bumi tana *lino, tana-lino; -- istana tana mbaté, tana dading, tana kuni agu kalo membumi ka'éng, oto*
bumiputera *ici tana, isi tana*
bumper *beci bolo agu be musi oné oto*
bumpet *radak, wokok, koé, do'ong*
bun lopa *luni cepa, béka sepa*
bunbunan *wuwung*
buncah *ngaok, ngai-ngaok, mbolot, huhas, hi-has, néngo-nangong, ai-aok, rai-ra; membuncah weleng sai, beti sai, ghéndéng ulu, wele-wéong*
buncang *gégo, gégéng, gégé-goa, gigi-goa*
buncis *boncis, tago, lolé, besé, wué*
buncit1 *becé, béguk, ndibol, berat, birok; membuncit tamba berat tuka, mésé tuka, ndibol bara; membuncitkan pandé mésé tuka*
buncit2 *te comong musi, ata cucu, anak susu*
bunda *endé, iné, ené; membundak ngaok, reseh, ghaghak, régé, régék*
bundar *mbolong, mbuling, gélep, géntek, léong, gintil, léong-lépot, bénggér, mbukur-mbulung, tikuk, mbokil, ngguling, sikat baju*
bundas *carit, locak, salit, losak, koas*
bundel1 *ca pongo; membundel pongo neki ca; bundelan surak ata poli pongo neki cad*
bundel2 *pongo, dukut, ujun, sawi, pekon, cawi, mbukut, wéo*
bundung *bara oné bokak, bo'ong, barakoko*
bung1 *kaé, kaé déa*
bung2 *runing gendang, tup*
bunga *wéla, lando, ndara, muku-té'é, wéla labar, wéla mbuar, rangkang;*

--**angin** buru poté **membunga** ného wéla, nongo wéla; -- **api** dila, wéla api;-- **barah** robos, tewi; -- **betina** wéla te wua; -- **bibir** d'ia curup; -- **delima** bali-bélo; -- **kubur** kamboja;-- **latar** mbérong; -- **lau** tumbuhan anggrék; **membungai** hias le wéla; **membungakan** tuda, cokol, célong, sokol, sélong

bungalo mukang, béo, lumpung

bungar wéla rana, wéla rok

bungkal anak dacing, tanah kongko

bungkam gemek mu'ú, gamok mu'an, tonggol, tenggel, depel, takek, mentuk, dengeng, bongol, nginget, mbongol, hanel, ngkumas, bungel, bungét, toé gori te tombo, hema, ntengel, tengel, toé céngka mu'ú

bungkang tébar, ncolis, toko téla, léngang

bungkas ndoat

bunker nua te tepeng, long te boné, lewo mésé te, roka mésé

bungkil repang de kedelé, repang kedelé=losan, repang nio, imar

bungking toko engkem=toko mekom, toko ghembér, loling rapu, toko legem, toko nengkem

bungkuk wekos, wokus, tekos, tekong, wengkong, wéngkung, wegong, sokuk, tokok, wogong, konggong, wo'us, wekus, tonggok, mbekuk, tokuk, okos, rogom, rigom, wongkang, gokos, tu'a-dunggak, wungkok, wungkuk, jokok, weut, wengkuk, tekok, rehap, dénggos, nggokok, tengguk, rehe, kagom , dungguk, dukuk, songkuk, dongkuk, dégok, nggiténg, wikuk, here-honggo, horo-hoko, pekok, mbeker, ghoroghokong, ndekuk, wekok, li'ér

bungkus rokot, kokos, tumpimbola, cumbu, potok, wuwut, wuwus, kowél, cuwi, butuk, bekuk, lumping, jangge, génda, cambol, cémbol, kolo, rokot, ambos, wéngko

bungsu ata cucu, anak teke-wan, anak teke musi dopot, anak putik riti

bungur munting

buni wuni

bunian darat, beranga, poco

buntak radak agu rucuk= ganggo-laro, ngali-ngadang, laros, peris

buntal1 mésé tuka, béguk, sibul, sihel, séghul, berat, birok

buntal2 ikang powa

buntang mbugak, mbeler, jejem, nggodok, butek, bunggak, jeteng, nggulé, nggulak

buntes do'ong, dopo, tekek

bunting nang weki, na'ang weki, weki sua, weki mendo, agu ghaén, agu haén, berat, weki kamar, mongkong, bonténg, bohor, mbohor, tian mentes, cemper, tided punggu; -- **bantang** berat mésé, weki mendo; -- **jolong** berat rana; - **membuntingi** pandé berat;

buntingan tuka wing, tuka tian

buntu dopo, do'ong, betot, tekek

buntung beté le poro, tempok; **membuntungkan** pandé beté, poro, pandé betot, tempok wai ko limé, iko de binatang, pandé tempok

buntut iko;-- **kuda** iko jarang, iko jaran

bunuh, **membunuh** mbelé, paki, wajo, jelok, ala; **pembunuh** ata mbélen, ata pakin; **pembunuhan** co'o mbélen, so'o mbelén, so'o pakin; **terbunuh** poli mbelén, poli pakin

bunyi runing, reweng, rewong, ling, mu'ú, runi, roning, terbang retap, bénggong, dental, tolos, rentek

bupati bupati

bura mburut, buntar, purut, pur, ito buran, wuntar

burai, **terburai** behas, lehas wéras, bincar, wéra-waras, béghas, tombo, wiri-waés, mbutét

burakah mésé nai, sehak

buram sabuk, sagem, sawuk

buras1 tombo, ganda; **memburas** do ganda, joak; **memburaskan** tombo, joak, jombok ganda ata, ganda barang; **pemburas** ata do tombo, joak

buras2 logosari, lempér

buras3 koso, kawo

burdah juba, juba oné mai wulu jimbal

bureng *nendep, toé manga ita, mendop, nendot, sabuk, tuil*
burhan *tanda te tu'ung*
burik *balo, burik, ringking, buri, riking, mbe repek*
burit *nggolo, riti, iko; buritan be musin kapal*
buron *ata kawé le polisi, mora, boté; buronan* *ata léor le polisi, kawé lé polisi*
bursa *wejang pika séng, wejang paluk séng*
buru, berburu *wonok, bang acu, bang wono, pelambar katong, régong, émba, témba, mulang, ndalak, ndéor, lembar, desa, téwa, kako, dolong, léor, lambar, déndé; pemburuan* *ngo bang, to'o bang, ngo ngabang, mo wonok*
buru-buru *kolang, komét, hidi-hada, ghidi-ghada, kiki-kakam, iki-aka, kudung, bobit, didur, dopo-dapak, geper-goak, dudu mpur, dumpu-dampa, ngguduk, hénong, lalang-kap, kolang bobit, gipi-goak, kolan bobi, ramba, diki-dakang, dudung*
buruh *ata duat, ata kerja, ata gori;-- harian* *ata duat bilang lesu; -- tani* *ata pala, ata gori, ata ciwal, ata duat*
buruk *da'at, iha, kaka da'at, riki-rawos, riko-rowos, gaméng, borok, botek, toé lagu tara; --muka* *ringi-rongos, ringki-rongos, binci-langang, rongos, ringkeng, cangi-congor, nggomor, ndengur, gampeng, rengke-remis, rige-raget, ri'i-ra'as, ndukur, bosot, ringki-ringas, owik, béké-lénggéng, rogeng, rungus, ncingéng, singi-rangas, biké-ringét, mbiké-ringét, rongi-rongos;-- hati* *da'at nuk, da'at nai, da'at bara, ata gauk data; -- mulut* *tombo da'at, wenta-wengas;-- perut* *ngarat hang, dodong, gugut;-- sangka* *nuk da'at; -- siku* *toé laséng toto wali di'a, boné; berburuk-buruk* *raha tau, maca haé tau, mboro tau; memburuk* *tambang da'at; memburukkan* *pandé céwé da'at, pandé séwé da'at; keburukan* *gauk da'at, wintuk da'at, toing da'at*

burung *kaka lélap, kaka délap;-- buaya* *orong; -- dara* *tekur jawa, kukur;-- gagak* *ka; -- gelatik* *peti;-- hantu* *po; -- kuak(-kuak)* *kaka wa'i weris, kerkuak; -- layang-layang* *kaka lawar; burung-burung* *ného kaka lélap, nongo kaka délap*
burut boto, kobong
bus1 *oto bis*
bus2 *runing buru, mao buru, hos*
busa1 *wusa, wuja, bombing, bombong*
busa2 *wusa, séwot, sawot*
busa3, membusa *hul nai, hus nai, ghus nai, hahal, ngos-ngosan*
busana *né'éng, né'ang, éwang, baju, sélék dia, ceca-paké*
busi1 *busi*
busi2 *sewung, riwayat*
busik *tela wai, tela limé, begha, rika*
bustan *ma'ang, roas*
busuk *wau, bengas, wau nembur, wau noret, wau wus, woés, nebus, nempet, tengi, émbo, masu, keceng, babes, jegit, ngeru, tengir, angir, debus, pampek, wau-rembus, banes, lolet, bangis, wangeng, long-kaker, nimbur, bengus, botek, teweng, losuk, mosung, bonar, bengis, buntu, butek, benggong, bengut, boang, wangang, mbongi, kuntung, bangang; membusukkan* *nama* *pocu, wau ngasang data* *kencana, locu, lotu, wau ngasang; pembusukan* *botek, botok; ke busukan* *ba weki da'at, gauk da'at*
busung1 *bojut, bojel, siler, mongkol, mbogut, mboguk, bara-bero, bara-birok; -- air* *berat tuka penong waé, mésé tuka penong waé, ru'u bara; -- kencing* *lasi-lesu, sawang;-- lapar* *rucuk le hang da'at, darom; -- muka* *bara, bojut, rengus, bohos; membusung* *tambang bara, tambang moncok, tambang wogol; membusungkan* *dada* *tuku pucu, tuku pusu*
busung2 *lombong nio, saung nio ngoél, saun nio ngoél, londok, londek*
busur *wegi; --kapas* *wusu; --panah* *weko; --perangkap* *weko, baur; -- caci* *agang,*

nggiling larik, korét, lempa, korét tenang, sojo; membusur wengkong ného weko, wekong

busut *boa, tobo, mboang, robeng, ta'i cumer, boa de salo*

buta1 *buta, nggipét, nggide, nggédé, sambo, nggilék, gilék, gesa, geca, culak, gesa, gisem, haha, nggidé, peseng, ipé, mbusa, nggiét, nggidéng, nggicak, nggilét;-- ayam mané rep, toé ngané, ita le mane, wa lesu, capu mané;-- pikiran beku mata, cebel; --tuli sunggeng, una, netong; -- huruf toé baé bacang agu tulis; -- politik toé baé pelitik, toé tingon politik;-- siang cili-celap, seli-selap*

buta2 *éros, mésé, mbager, mbaréng*

butang *kunci baju, kusik baju*

butarepan *nggut, pocu, nggun, ngga'ut, nggaut, pucu ngasang data*

butek *tebur, tewur*

butik *tokong barang ata paké laing*

butir *weras, lilé, nggotar, lojot, lontar, kontér, liés, lincé, mongko*

butul, butulan *salang, paté, salam, dolor, letan, burut*

butuh, membutuhkan *ngoéng, sékék, do'ong, nanang, perlun*

butut *toé ngancéng pakén, toé ngaséng paké, boték gi*

buyar *wéar, wécak, bincar, kolé, wésak*

buyung1 *gelo, gumbang*

buyung2 *bénta latang anak ata rona, néngé anak ata rona*

buyur, membuyur *worang, wéwar, concang, coga, woran, sosang*

buyut *endé lopo, ema lopo; bebuyutan pu'ung éta main haéng wa empo, pu'u éta main ghaéng wa empo*

buyutan *jejer ali tu'a bail, leluk gagit bailm*

C

c hurup te telu, *ca* ratus angka Romawi

cabai nggurus

cabak juik, kerik, juhir, wirot, rotas, jija, niki, wér

cabang dangka, panga, limé, liméng, ngapang, panggak, pengak, daka, pangka;-- **kaum amé**, panga, sa'i ela, ca sa'i ela, ca tapa ela, ca paki ela; **bercabang** manga dangka, pangan, biké, belas; **bercabang-cabang** do dangka, do panga, do daka, do pangka, logur panga

cabar rangé, mbalo, rantang, hémong, mamur, lemon, laba waé

cabau kerok, roco, rawis; **mencabau** rawis, wirot, kakas

cabik-cabik beté, ratas, careng, jengar, jéwar, jiwir, jower, cicar, tisar, ciwas, bambél, nggotos, jewas, rotas, birot, betot, larap, réngkang, carat, réngas, ndowot, rawi-raét, réwé-raét, jengar, tete-tambél, ncewi-réit, rinci-rewak, corat, wirot; **mencabik** wirot, rawét, rambi, wintas, caut, rekut, rémuk, ncewi-réit, ncaut, rémus, rotas; **tercabik** beté, bétot, birot

cabir beté mésé, réngas, rongas, lewo, ndaéng, mbongan

cabo iné wai mbérong, iné wai da'at, iné wai pika weki

cabuh ngai-ngaok, réwo, ra; **kecabuhan** ngai-ngaok, palak tau, rani tau, raha, réwo

cabul nelung, wico, ricek, nggédé, nanong, loma, ngoéng ata, kido; **bercabul** pandé loma, kido; **mencabuli**

hesem, jurak, ngoéng ata, pandé loma ata, kido ata

cabur, kecaburan ngai-ngaok, raha, mboro, ngak, rai-rai, réwo, néngo-nangong

cabut, bercabut werus, keduk, kedu, encu, winto, kebut, wentol, rambut, rebut, rabut, ciwal, wintang, rebang, keso, dawing, raba, rabanng, robut, daut, papé, rénting, kambong, wedus, wenus, duti, raut, wéntal, wencuk, radut, kencu, wencu, ghasur, husur, hunus **mencabut** wencu, ghusur, husur, kiduk; **-nyawa** mbelé, paki ata, paki na'a wa, ala, rasung pandé mata; **mencabuti** wencu, wesu, kebut; **tercabut** wakak, poli wencu, kebut cala; **pencabut** ata kebut

cacah1 tikem, tikang, tato, cap, sap; **bercacah** manga tato, cap; **mencacah** pandé tato; **cacahan** gambar oné loké weki, tato

cacah2, mencacah bati, ceruk, ndetar, kéru, seruk, poro, pati, ndota

cacah3 ata tani oné désa, ata gori uma oné béo, ata gori uma oné béo

cacah4 angka, bilang; **-jiwa** bilang dod ata, petok ngasang de ro'éng, kudud pecing dod

cacak ténté, néngker, tongkéng, todak, weri; **mencacak** pandé lencek, hesé lencek, weri nggel; **mencacakkan** pacek, rasok; **tercacak** poli pacek, poli weri, poli rasok

cacap rono wuk le waé muku, celang le waé muku; **mencacap** baca wuk,

bacang wuk; mencacapi waca, pandé baca, pandé basa

cacar1 *keboti, wéla haju, bénté, beti bo; --air lahi, pok-sela, poko, poko-lahi, tibos, wagés, beti bombo; bercacar suntik beti bo; mencacar su'a, sudi, sudik, subi, suntik cacar kudu kebal; pencacar perkakas suntik cacar, ata suntik cacar, ata pandé su'a*

cacar2 *géal ba weki, gi-gat, gi-get, lélé-léos; mencacar laki-lako, lako-lako, lé-lau, éjor néténg béo, ngo néténg béo*

cacat *cela, cacap, silok, woréng, da'at, rowak, wau ngasang, rawik; --badan buta, pakét, nenteng, dopel, péko, bénga, bongot; --bawaan beti le bija, beti oné mai tuka de endén; mencacat pandé wau ngasang data, tomo ngasang data, pucu ngasang data, pocu; mencacati pandé woréng ata; tercacat wau ngasang, tomo laing lata; pencacat ata pandé wau ngasang data; kecacatan ba weki da'at, mosé da'at, mosé kélo, kélo mosé*

cacau *géal, taki-tékal; mencacau mbati-mbetér, mbati-mbétas, cahap, renep, gholé-ghalés; pencacau ata dondé renep, mbeko pandé wéléng ata, ata dondé nupa, poro sao, laséng renep, laséng cahap*

caci *wantar-winak, wincar winak, loé-lokét, loér, kenta, cacong, idék; bercaciacian loér tau, mu'u tau, kenta tau, cacong tau, idék tau; mencaci tida, loér daat, nonok, cacong; cacian loér, pandé wau ngasang tau; pencaci ata loér, ata tida*

cacibar *ngasang kaka lélap*

cacil *koé tu'ung, koé da'at, koé mélak, nggirom, nggiron, melang, merik, koé idok, jerem, melak mojong*

cacing *boléng, mbalang, bolong, mbolé, mbolé, anjéng; -- gelang-gelang mbalang, ngoko, noko; --gila iné wai do laki-lako; --kerawit ngoék; --perut mbalang; --tanah boléng, mbolé; cacingan beti le do mbalang, beti do wiar*

cadai1, mencadai *wajak, wangé, mbesék, géga-lema, jambor*

cadai2 *lapo te cebong, lapo sebong*

cadang, mencadangkan *campang, kenanu, wélék, duntung, gi'or, pohéng, tingeng, nuk; cadangan rampang, améng, tunggéng*

cadar rédung; bercadar *paké rédung, tadu ranga, paké rodong, rudung*

cadar *nampar, nampé, watu roga, napar*

cadel *cadél, sadol, dorét*

cadok sépu-sela, sela, sawu-soét, toé *ngancéng lélo/ita tadang, sanuk*

caduk conga, téti, tonggang, tonga, jongang

cadung ludung, lodong, gumuk, mimis, ciki, nggumuk, lundek; bercadung todo, bongker, ciki

cagak cermal, banga; bercagak cengal, sengal; mencagak dongka, doka, toka, tenggi-béi; tercagak poli dongka, poli toka, do'ok, dongkar

cagar1 *pangang, panga laing, do'ong laing, panga, pangga*

cagar2 *oka, po'ong te tinu sanggéd haju ko kaka boto mempos; --alam oka sanggéd wéang; --budaya béo ata jaga le pemerénta;-- ikan osang piara ikang*

cagu(h) *cunur, lusum, lusung, mata ikang, sunur, sunur-kaka*

cagun, mencagun *tua, ita, wogol, par, lundek, lang*

cagut, mencagut *akit, tenggong, cecar, cencar, tenggok, kiki, sesar, detuk*

cah oi, ah, ndaca, ai, aé

cahar waé, waé tuka, la'ur; mencahar *nggèlok tuka, roso tuka, rawas, pandé la'ur; pencahar* *rewos nggèlok tuka, rewos élor, musa akit tuka, rewos beti tuka*

cahaya *gérak, géwang, ndilep, hilap, ciang, néra, keté, dila, dirap, ndilap, ndili-ndelap, gheli-ghelap, mbilar; --mata géra mata, naca, ata momang; --monokromatik wera, api ja, mata mberé, londé; bercahaya néra, mbileng, nélos, cora, nasak, cirak,*

haok, nggiang, mbilar, beling-belot; **mencahayai** pandé géraak, pandé néra; **pencahayaan** téa, sulu, culu

caing wirot, bired, birot, winto, rotas, pandé beté; **caing-caing** wiro-warot, wara-satas, bire-baret, riti-ratas, rati-rotas, wara-tatas, wari-wirot; **mencaing-caing** pandé wirot, pandé saut, pandé rotas

cair waé, nggépon, perpeték, lehes, loros, lu'ur, mborel, wili-wites, mbelék, lalang, wira-witas; **mencairkan** pandé waé, pandé lu'ur, pandé mborek; **cairan** sanggéd taung ata ného waé; **pencairan** cahir, baghi, agil

cais rapa

cak1 nggepak, cek, caku, japuk, mesak, mecak

cak2 kaka lélap ného cik, welos;--**padang** peti satar, cik satar; -- **padi** peti woja, peti hang mawo

cakah ngéngga, mbégél, génggél, ngalis, léwé

cakak raha, mboro, rumbu, rowa tau, pulang tau, rani tau, wajo tau; **bercakak** raha tau, mboro tau, rani tau, paki tau, pulang tau; **pecakak** ata tukang raha, ata ngoéng taugn raha, lawo wikil langkok, munggis wikil wini

cikal bakal pu'un, wangkan, waken, rajan

cakalang ikang tongkol

cakalele saé rampas diséd Minahasa, osong to'o lawa

cakap1 réwa, cedek, ngancéng, ngancé, mberes, pintar gélang, di'a, reba, molas, gugut, ngaséng; **bercakap** ngancéng pandé cao-ca, ngaséng pandé apa-apan; **mempercakapkan** pandé ngancéng, pandé ngaséng

cakap2 tombo, léjong, présa, nunduk, jangkong; --**besar** bual, joak, jimbok, lupi-lapét; **bercakap** tombo, taé, curup, présa, nunduk, jangkong; **bercakap-cakap** tombo-tombo, léjong; **mempercakapkan** te tombo lain; **percakapan** tombo, tombo-tombo, présa

cakar wuku wa'i, cakér, cokér; --**ayam** wa'i manuk, tulis da'at; **bercakar-cakaran** rawis tau, rani tau; raha tau, mboro tau; **bersicakar** raha tau; **mencakar** rawis, ragis, ramek; **pencaakar** perkakas canggér, canggék, wuku

cakela mbaru ka'éng data mbérong, mbaru léwé, mbaru oto de ata mbérong

cakep1 reba, molas, di'a

cakep2 nggapé-ngenges

cako hélémb

cakra roda

cakrabirawa ata jaga présidén

cakrabuana roda lino

cakram1 perkakas beci mbuling te maéng laing, perkakas besi ngguling te maén laing

cakram2 perkakas kompter te na'a barang mengit, perkakas computer te na'a né'ang mengit

cakrawala awang, ngawang, ntala awang béang; **bercakrawala** manga anorn, manga nukn

cakrawati pemerénta, ata perénta, ata jér agu jera

cakup1, **mencakup** jenga, wincang, wisan; **pencaakup** nggepit, géntem, kepit, kempit, getom

cakup2, **mencakup** téku le limé, corok, sorok, damok; **cakup-mencakup** léléng oné, be onén, léléng woné, ca kali, cama molé taung, sama taun; **mencakupi** ngoéng; **tercaakup** léléng oné taung; **cakupan** rangko, rako

cakus, **mencakus** loét, rewit, garis, sewit, cewit, hang loét, tanda

calak1 pecing tombo, baé tombo, joak, jimbok, tingon tombo, do tombo, pai-pohar, nggépo-nggampong

calak2 di'a, nau, lagu

calak3 dali, racang, rasan, kantis; **mencalak** pandé dali, pandé racang, cucang, kantis, pandé rasan

calang1, **mencalang** lélo, la'at, ninik, jelong, nining, tirik; **pencaalang** wangka te lélo musu, lélo ata

calang2 ranggas, ringgas

calar *carit tuka, bele-bokét, bolo-bokét, pehéng tuka, balar*; **calar-balar** *bele-bokét*; **bercalar** *do réu, do péghéng*; **mencalarkan** *pandé réu, pandé peghéng, kurit*

caling *ngis, ngis acu, ngi'is acu, takar, angki-ungkur*

calit *mbu-mbués, bercalit buru-béréng, mburak, wurak, wer-waés*; **mencalit** *pandé céar saki, kosér, késor, duduk, nul kunu, waci saki*

calo *tongka, létang, létang-témba, watang, mu'un*

calon *ata kudu ciri*; **mencalonkan** *ngoéng te ciri*; **pencalonan** *lir te ciri, pile kudut ciri*

calung1 *gogong, téong, opé, ngguk, lolong, léko, loran, bu, jenggok, senggok, laduk, donggé, rudang, suké*

calung2 *kolintang*

cam1 *nuk dí'a*; **mencamkan** *paka nuk, tingeng, kékong, tingon*

cam2 *keritik, cacong*; **mencam(kan)** *loér, go meng, cacong*

camar1 *kondo tacik, kaka tasik, kaka tacik*

camar2 *gopa, ngarat, ngomper, lomper, dodong, gomeng, sonop, nggubet*

camat *camat, ata perénta*

cambah, kecambah *todo, gumuk, bengkar, bekar, mbusul, nggumuk, lundek*

cambang *papar*; **-bercambang** *manga papar, ramem*

cambuk *larik, wado*; **mencambuk** *babal, mecék, mbeti, mbatat, weti, pori, ghaju, luca*; **mencambuki** *luca, lecu, onnga, usak, mbeté, lenggu, ponggal*

cambung *mangko mésé, baskom, mako mésé, mangkok conggo*

camca *sendok koé, sorok koé, siruk*

campa *harimau balo ata rani da'at*

campah *geluk, balas, cibong, belé, belés, belék, laba*; **-- cahang** *bili-balas, lambi-lambas, belé, belés, belék*

campak1, *oké nai wa*; **mencampak** *peké, péncar, pesar, wewak, wéwéng, cembem, wécak, wésak, pendak, reju, béncar*; **~ jala** *oké ndala, oké wénta*; **~**

uang téng séng ata lénggé; **tercampak** *oké déu, wéwéng déu, oké tadang, wéwéng tadang*

campak2 *poko-lahi, poko-laghi, pol-lahi, pok-sela*

campang *haju bisé*; **mencampang** *bisé sampang*

campin *gélang, géal, gi-get, komét, kilang, gi-gat*

secampin *cama gélang agu, sama kilang*

camping *beté, betot, bired, birot, rotas, lewo, long, riwit*; **bercamping-camping** *bire-baret, birot taun, rawa-raéng, riwi-raéng, rawi-riwit*

campuh *jelok tau, ala tau*

campung *poka, campuk, ko'ol, ndapu, poro, rekok, tí'or londekn, keto, tepo*; **mencampung** *poro, ndapu, poli ropo, keto, poka*; **tercampung** *poli poro, poli ndapu, ketek, ketop, puli keto, puli poka, puli ndapu*

campur *campor, halok, kalok, kabo, cagur, hamol, ghamol, hawol, caco, nggébot, caur, jampar, kawal, cao, cebat, cabo, lowuk, carak, labuk*; **-- aduk** *hawol, hawi-hawol, kawi-kawol, hamol, liwuk, niwi-newang, limu-lamuk, kara-bua, nggawa-nggaol, kawong, mbala-haos*; **-- baur** *mbere-kau, nggawi-nggaol*; **-- tangan** *laléng, cémpor, campé, ngarok, ngango, lalét, ngabek, nggabot, campa-dalé, cewe-lalot, ngangor, ngoncer, nobot, ngabot*; **mencampur, mencampuri, mencampurkan** *kalok, oné lélé ndala, amo, kéllok, hawol, caco, kemur, repa, ciur, rangkos, ceba, cabo, hemur, koba, kau-ka'as, céor, cawo, kao, wola*; **campur mulut** *cica*

camuk *ongga, luca, lecu, lecik, mbaét, mbo'et, mbo'ép, jelok, lembung, mba'ét, ponggal*

camur *wéras, wécak, wésak, paki-wésak, concang*

canai *watu dali, watu racang, watu kantis*; **pen canai** *ata dali watu, ata dali oné watu dali*

canak, **mencanak** *tonggang, tiger, teger, tongga-nggoang, toka-wa'i*

canang *nggong koé*; **mencanangkan** *wéwa, wéro, pantil, ébar*; **tercanang** *poli pantil, poli ébar, puli wéro*; **pencanang** *ata pantil, ata ébar, ata wéro*

cancang1 *weri, tedé, tedek*; **tercancang** *hesé cedek, tékés, ghesé, medok, medék*

cancang2, **mencancang** *ranggi, pongo, ujung, liwing, ujun, sawi, pekon, raku-ndeng*

cancut, **bercancut** *mengi te kerja, guru, seber, tetus*; **mencancutkan** *megi, téti wa'i agu géal lime kudut pandé ca-ca, ntileng, téti limé baju kudut kerja ko raha, kutur, tundu*

canda1, **bercanda** *ganda, léjong, toambo, wangé, kér-kékék, jaong labar, jambor, ber-bétés*

canda2 *korung tompok, korung wokok, korung, nggalak, wokot, sumpak*

canda3 *nai di'a*; **canda peti** *peti na'a séng, lopa*

candak *kulak pika-pika barang koé, papalélé, wétot préwang koé*

candang *toé rantang, toé ratang, kéku, kulas, cuba*

candat *manggar*

candi *candi*

candik *kilo koé, wina koé*

candra1 *wulang, wulan*

candra2 *déwa*

candrawati *balo wulu de pus, pus balo, pus balo, naung balo*

candu *piung, nunu de candu*; **pecandu** *ata mberes rongko, ata dodong musu, ngarat musu*

cang1 *runing ncéong, jaja*

cang2 *hang kolo, ghan kolo*

cang3 *ndala mésé*

cangah, **mencangah** *nganga, nga, buka mu'u*

cangak1, **mencangak** *dangok, tonga, junger, dedum*; **tercangak-cangak** *ili-ala, holé-halés, ipi-apas, imi-amas*

cangak2 *(ata) kaka*

cangam *jenga, cangat, cangep, sengat*

cangap *gopa, bengoa, waé-mua, ngarat, wokak waja, ngomper, gomeng, barangoa, longka, noa, kumeng, dodong, belala, lila*

canggah *tolang, dangka, daka, ndotuk, lebok, lénto*; **bercanggah** *paké tolang, waé te patn oné empo*

canggai *janggak, wuku limé (kindé) kong janggak kudut nau*

canggah janggak

canggih *ata werud taung, ata ngoéng te katut, pandé ngaok molém taung*

canggu *beret, sunur, sunur-kaka*

canggung1 *sékér, cengér, wégér, ipi-apas, imi-amas, ngagel, maring, sese-nga'i, wele, kengke-lu'is, ngantit, ngéntit, waé-nggoé, keke-ku'is*

canggung2, **tercanggung** *lik, lingot, lingilengot, ritak, ghulat*

cangkang1 *rogang, rogan, rungkam*; **bercangkang** *manga rogang, manga rogan, manga rungkam*

cangkang2 *mésé nai, ku'ak, batuk nai, sehak, bebar*

cangkat *abar, léntap, leko, létar*

cangkal, **mencangkal** *éko, embé, bé*; **tercangkal** *do'ong, mbaét, mboté, cabet, kabét*

cangkih-mangkih *tiwit, tipa, ténténg*

cangking *tiét, tiwit, téti, dadé*

cangkir1 *cangkir, jangkir, cangkil, mok, sakir*

cangkir2 *tobél, taji, sakal, cakal*

cangklong1 *pipa rongko, pipa musu*

cangklong2 *mbéré, mbéré-lengga, mbéré lélé*

cangkok, **mencangkok** *cangkok, sakok*

cangkolan *maéng kartu*

cangkrang *rengka, reka*

cangkriman *bundu, mési*

cangkuk1 *cangkok, sakok*

cangkuk2 *dangka te nggabét laing*; **bercangkuk** *paké nggabét*

cangkul *pacul, wedak, bancik, basik, bancik, wunggar, sangko*; **mencangkul** *sangko, woak, wedak, sasap, poak*; **mencangkuli** *wunggar, woak*;

pencangkul *ata wunggar, ata wuak, ata sangko*
cangkum, mencangkum *nggao, nggépo, anggom, raop, raop*
cangkung, mencangkung *ngongkok, ndégok, ngongok, dongét, nggokok, lonto ngontok*
cangkup, mencangkup *jenga, boét ngger oné mu'u, sanggot*
canguk, mencanguk *tundu, kutur*
cangut *sotor, ndoso, dasu*
cantel *nggabét, kabét, do'ong, wéo; mencantelkan* *pandé nggabét, pandé ndéong, wéo, pandé wéo, pandé mbaét, kabét*
cantengan *cunur, lusum, sunur, sunur kaka, beti (bara) oné wuku*
cantik1 *di'a, mambas, bambas, tojék, basot, reongos, tongge, nggamas, dadap, ntomak, mbolé, molas, reba, téot, kajot, nggadai, bobak, réos, rinda, rindang; bercantik-cantik* *sélék, pesolé, mengkek; mempercantik* *molas tu'ung, molas tu'u, pandé molas/reba/ dia/nau*
cantik2 *humer nai te ngoéng ata, ghuru nai, lomir nai*
cantol, mencantol *wéo, cadat, karét; tercantol* *poli cadat, pau nai, da'ong*
cantrik *ata nungku, ata lut*
cantum, bercantum *ra'um, toto; mencantum* *pandé ra'um, pandé lang; mencantumkan* *ja'ik pandé ra'um; tercantum* *manga oné, na'a oné, oné nai, manga woné, na'a woné, woné nai*
caos bekti suju, io
cap1 *cap, setémpél, tanda, sap; -- jari sap, cap ponggo; -- pos cap pos; mengecap* *na'a cap, na'a sap*
cap2 *nggepak*
capa1 *remang te rewos laing, waké agu saungn*
capa2 *maéng séng, maén ndoi*
capai1, mencapai *haéng, depang, ngancéng, ngaséng, naléng, ngaéng, cai-olo, sai olo, caing, nai-naba, ranggék, danggér; pencapaian* *pandé*

ngaéng, te pandé haéng, pandé caing; sepecapai *ata ngancéng haéng le limé; tercapai* *cai olo, sai olo, dumpu(n), haéng kawé, pagat manga, petok dekong*
capai2 *kamer, maél, nanggél, tél, wengi, ndehés, hemes, paho, ri'uk, béngo, téndéng, téndé, renek, ngondé, pajol, ndahos, ngangol, ndéhos, hahép, kangél, Jamal; kecapaian* *noing kamer, noing maél, noing kamor*
capak1 *kemba-leja; mencapak* *mbéis, cacong; mempercapak* *oké, wéwéng; tercapak* *poli oké, poli ledo, poli wéwéng, kembeléis*
capak2 *nggepak, mecak*
capak3, tercapak *ndiget, batuk nai, lonto nggakak*
capal *lambé, kombak*
capang *génggél, génggér, benggus*
capcai *uté data Cina, uté de ata cina*
capek *kamer, kamor, maél, nanggél, tél, wengi, ndehés, hemes, paho, ri'uk, béngo, téndéng, téndé, renek, pajol, ndahos, ndéhos, ngondé, balong, poso, ndehil-celi*
capelin *songkok lolot, rombo genggér*
capgome *leso adak data Cina*
capik *péko, kamer, maél, kamor*
capil *seraung, sédu, jenggong*
caping *déko kemét, songgok lolot*
capjiki *ca tara maéng, judi*
caplak *pié, lara, rombang, rombéng, lilé, wué, té'é, api-ndo té, kemi*
caplok, mencaplok *jenga, jonggot, wincang, cabot, tako, cangep, emi kaut, emi leno, ngolot; pencaplok* *ata tako, ata rampok; pencaplokan* *co, so, co'o atorn kudut ngancéng, wintuk da'at te tako*
capuk *pakét, pakél*
capung *hi-mtebong, kindé, kinjong, lanur, ndiéng, tembong, tojo*
cara *ranga, nangga, ma'i, wé'o, sara, cara, molé, ngai, nga, paki, adak; cara-cara* *sanggéd cara, wintuk, adak, salang; secara* *ného adak de, ného*

wintuk de, nongo adak de, nongo toing dé

carah, bercarah *ca-ca, sa sa, gici ca, ngisi sa*; **mencarah** *pika ca-ca, pika gici ca, pika sa sa, pika ngisi sa*

carak1, mencarak *inung, rorop, lelem, lolong*

carak2, mencarak *par, julek, ita, été, bur, lundek, ngandek*

caran, bercaran *mu'ú mésé tau, ma'un mésé tau, ngasa tau, koléng tau, léwang tau*

carang *londek, panga, dangka, cakal, cing, ciku, ludung, nggumuk, todo*; **bercarang** *todo londek, cakal, ludung, londek, ladong, todo mencarang ného londek, ako kala, nongo londok*

cari *kawé, nanang, kudu, dai, pacé, pacér, titut, batu, tuluk, soléng, néngkar, titok, tulak*; **bercari-cari** *pandé ngai, pandé molé, kawé tau, labar boné*; **bercari-carian** *kawé tau-tau*; **carian** *ata kawé laing*; **pencari** *ata kawé pencarian gori, wintuk te kawé, kerja*; **mencari** *kawé, tuluk*; **mencari-cari** *pandé molé, kawé tu'ung mencarikan kawé latangt*; **tercari** *ita, été*

carik1 *caré, wisot, nijak, tisot, ncaré, arit, tisa, wicar, nari, saré, cer-caré*; **bercarik-carik** *beté, biret, birot*; **mencarik** *wirot, winto, saut, rotas*

carik2 *tukang tulis de kepala désa Jawa, sekértaris*

caring, mencaring *lagé, lagét, lagé wintuk*

carter, mencarter *pedé te séwa paké, bajar paké*; **carteran** *paké ngai, paké molé, paké énga*

caruk1, mencaruk *coco, pampal, cowél, wicok, bicok, tiapar, bapék, soso, papal, sowét, wisok, ruas, hasit, kasi*

caruk2 *ngarat, bara jowang, bara mésé, barang-nga, haha, dodong, belala, do hang, waé muq*

carut1 *da'at, cacong*; **carut-marut** *sanggéd tombo da'at*; **bercarut(-carut)** *tombo daat kanang*; **mencarut(-carut)** *tida ata, loér ata, cacong*; **pencarut**

ata laséng tida ata, ata laséng loér ata, ata laséng ghong ata

carut2 *balar, bokol*; **carut-marut** *rawi-rowes, péghéng lé garis, baki-bokol*

cas *maéng gaé wa'i, tadok, sengkarét*; **mencas** *gaé, sengkarét, kando*; **mencaskan** *gaé pandé pa'u, kando*

cat *cep, cét, kemalo, pedamar, gola-gola, sep*;-- **air cep** *waé, sep waé*; **bercat** *warna le cep*; **mengecat** *koés/doés/koso/wulak le cét*; **pengecatan** *pandé warna le cep*

catak *pié, lara, lali jarang, lali jaran, lali gulung*

catat *mencatat sénsus, catat, tulis, tunti, pepil hurup oné surak*; **mencatatkan** *tulis oné buku*; **tercatat** *pili tulis, poli tunti, poli tulis*; **catatan** *poli tulis, boto hémong, boto lemon, rantang hémong, rantang lemon*; **pencatat** *tukang tulis*

catek *akit, cekel le acu, akit le ular*

catu *kamé, hang latang te*; **mencatu** *rumang, ranga*; **pencatuan** *pati rumang, baghi ruman, bokong latangt*

catuk1, mencatuk *sesar, tenggok, detuk, cecar, cencar, ketok, kiki, akit (le ular)*

catuk2 *tuku beci*

catuk3 *ca senduk, ca léké*

catuk4, tercatuk *tundu, tengguk, wekut, denggut*

catur1 *catur*; **bercatur** *maéng catur*

catur2, percaturan *apa te tombo laing, telungpulah kiwan*

catur3 *pat*; -- **windu** *telu mpulu sua ntaung, pat mpulu ntaung*;-- **wulan** *pat wulang, pat wulan*

catut *séngkang, kebut, rebut, rabuk, rabang, nggepit*; **mencatut** *kebut, wencu, dagang do adong ata, dagang nia-ngoéng, paké kuasa te kawé untung*; **mencatutkan** *campé ata te dagang kawé untung*; **catutan** *reki de dagang*; **pencatut** *ata dangang kawé untung*

caul *caul, saul, seléndang sutra*

caung *pa'u pacu, dongker, gimpes, gowel, rodep, kimpes, giméng, gimul, kower, géming, nggaméng, gence-*

gowel, kimpeng, pa'u pasu, gipés, kipés, kogo

cawak1 *rungku-rungus, kus, pasu ngesung, leker, longkot*

cawak2 *wasé labé, wasé langké, wasé purus*

cawan *kaliks, piala, mangko na hang*

cawang(an) *dangka, daka, panga, cing, sing, pangka*

cawat *tarik, tarip, dewo, ceni, tondong tarik, cebot, seléndang, déko alas;*
bercawat *paké tarik, paké tarip;*
mencawatkan *anggit, anggét, rurut*

cawe-cawe *oné taung, woné taun, neki taun, manga ranga taung, neki weki*

cawi (cawi-cawi) *cicarciap, sésép, ranggong*

cawis *manga, lorong, imbi, lut*

caya *gérak, néra, jaka*

cebak, mencebak *caké, caék, saké;*
pencebak *ata caké, ata saké; cebakan*
barang tambang; percebakan *wejang caké, osang saké*

cebar-cebur *tembu-rembu, cewur, gembuk, tebur, kambi-kembak, tewu-rewu*

cebik, mencebik *lejour, lejour, lendé, bébil, bel; mencebikkan* *bébil te loér, bibél, lendé wiwir, bibil*

cebil *bébil, bibél, gémit, biél, jibél, gémis, segil, ringi-rangas, cubél, lendé, lejour, bibil*

cebir *wirot, rotas, birot; mencebir* *pandé wirot, pandé beté; secebir* *ca gewek, ca kepu*

cebis *pandé wirot, pandé birot, pandé jija, pandé rotas*

cebok *waca, wewas, koso, roco, roso, rawas; mencebok* *téku, cagok, ca bok; menceboki* *waca, roso, rawas, wewas*

cebol *radak, rédek, lama-leli, woko, wokok, mpédal*

cebung *lebung, legum*

cebur *kembak, mbecak, kémbok, kémbuk, jewur, nggebok, nggecok, , mbecok, cémbok, jembur, combér, cebu, dembur, témbur, cebok, cembo-mbok, bepur, ngembok, cemping; mencebur*

cembur, teku nggeroné waé, cewur; menceburkan *oké oné waé, téker oné waé; tercebur* *melep, delep, molu, lomu, cunu*

cecah, bercecah *loét, loé-loét, tum, géul, gici koé; mencecah* *tum, sentum, géul; mencecahkan* *pandé hena, pandé ngena, ceka oné, doés, luma, géul; tercecah* *hena cekoé; sececah* *ce koé kaut, sa koé kaut, ghenas sakoé*

cecak1 *balak, giring, ngiring, lising; -terbang* *balak likap, likap*

cecak2, mencecak *gewik, rawit, rawis, rebi, wentang, watan, nggaris; pencecak* *ata tako*

cecak3 *balo (wulu manuk ko pus)*

cecap, mencecap *la'it, lemét, tanda, detak, deta, damok, cemit, cemek, boka, lombét, damang*

cecar1, mencecar *kekék, nenet, ké'i, doté, curu-wené, nenok, jedi, jolék, joté, capa-coés, kengkék, nonét, lolé, nondét, wenok, kéngkét, uji, cucang*

cecar2 *bobol, onggas, ponggal, luca, usak, lenggu, lecik, lebat*

cecer, berceceran *loda, nar, wowé, bonar, béwar, woro-waés, wéta, oké-ka'éng, oké-ka'ék, gasak-gomal, nawor, wonar, téwér, buwar, naér, wétot, wowér, oké-aké, pa'u wéro, wor, wowér, bowo, lanar, wer-waés; mencecerkan* *palo, palong; tercecer* *bowo tompal, lego tadang, lego déu, ledó déu, ledong déu, mber-mbikas*

cecok *raha tau, mboro tau, rani tau, rowa tau, paki tau, ngai-ngaok, néngonangong*

cecunguk *cigir, noro, dihir*

cedera1 *ndu-ndék, mu'u tau, léwang tau; bercedera* *maca tau, toé tompo tau, ngasa tau, mangkong tau; percederaan* *raha tau, ngai-ngaok, paki-tau, mu'u mésé tau, rowa tau; kecederaan* *raha, mboro, rani, ngak*

cedera2 *réu, péhéng, rowak, woréng, hena, réngkok; mencedera* *perékasa teka-ta'a, pandé réngkok, pandé*

- kosé; tercedera hena le réu, péhéng, réngkok*
- cedera3** *nggopét, nggipi-nggopét, lo,i-lait lopé-lapét, akal, adong; mencedera(kan) pandé nggopét, nggipi-nggepat, pandé lema, pandé adong; kecederaan sanggéd nggopét*
- cedera4** *toko lémot, toko témo, lé'ut, toko cobéng, ilut*
- ceding** *jileng, rencé, dadi-dades, jiler, ludung, lebo, todo, sesor, cingger, wekar*
- cedok** *caok, corok, dongki, cabok, rangkos, cambu, campok, campuk, téku, cagok, sekontu, kobé sirung; mencedok cagok, téku, tiku, cambu, campok; pencedok sirung, léké, kobé, kébor, wolo*
- ceduk** *mbogok, mbolok*
- cegah, mencegah** *pampang, héwul, kempeng, toka, weggha, réing, benang, caka; tercegah ngancéng pampang, ngaséng papang; pencegah ata pampang, ata papang; pencegahan pandé do'ong, pandé sambat*
- cegak** *ndaher, jengkek, hébo-hak, mberes, urat, gesing, celi*
- cegar1** *ola waé, alo waé, lenga waé*
- cegar2** *di'a beti, to'o toko, wela toko, ina, cémpor*
- cegat, mencegat** *re'ing, maring, caka, pampang, pangga, palang, lamba; pencegatan pandé réing, pandé maring, pandé pangga, pandé lamba*
- cegukan** *jegok, segok*
- cek1** *surak de bank*
- cek2, mengecek** *peréksa, kékér, perésak; pengecekan peréksa tu'ung, peréksa tu'u*
- cekah** *bekar, bengkar; bercekah wéla, biké, bengkar; mencekah nggepét pandé biké*
- cekak1** *gemus, ca rujut, ce-koé, ké'ot mencekak gemus*
- cekak2** *raha, rani; mempercekkakan rumbu, supung, capang, mboro; cekakakan kakar-kak, tawa régés, tawa régé; cekakak-cekikik kikir-kik, kiri-kikir, jer-jitik*
- cekal1** *ta-ong; mencekalkan pandé mberes, pandé ta'ong, ta'ang*
- cekal2, mencekal** *deko ata tako, ré'ing ngo oné negara bana; cekalan hitut poli ré'ingn*
- cekam1, mencekam** *ného ata hajel, lingot, lingi-lengot, lik, serem; tercekam lingi-lengot, rantang laing, ratan laing*
- cekam2** *cu'a; mencekam weri le cu'a*
- cekang** *tengger, cirang, kéot*
- cekarau** *timbu*
- cekatan** *jintot, lila, lilok, méntot, mbetér, géal ritin, tipak didur, tipak, gi-gat, kikat, montot, jentot, nipek, nggamang, sontong, wenggat, nggewe-nggaéng; kecekatan gélang, komét*
- cekau, mencekau** *hejel, cangep, canga*
- cekcok, bercekcok** *mbere-ngauk, ncaor, néngo-nangong, paki tau, gentes, raha tau, ngai-ngaok, léwang tau, cangkar tau; mempercekcokkan kawé raha, bénta raha, pandé ngaok; percekcokan raha, rani, ngaok, paki tau*
- cekek, cekik** *hajel, kajék, wejuk, hejé, kajé, wejel, kanjél, hejék, kajél, kejut, kejuk, wejék, wejuk, kanjuk selék, helé, lekir, wéjong, sengkél, sengek, ngék, hék, hengkek, hekek, wongkek, kejék*
- cekel1** *korung koé, sumpak*
- cekel2** *luji, mékét, nikeng, megi, kuwir, gegil, gigel, guling cigit, gégit, kuling, kiket*
- cekel3** *murid de pendéta (Jawa), pertapa, ata lut*
- ceker1** *rempa manuk; menceker cakér, kaér*
- ceker2** *luji, mékét, kuling, kiket*
- cekeram** *séng lobong*
- ceki** *kartu maéng*
- cekibar** *balak, likap, lising*
- cekih, mencekih** *génggep, ginggep; tercekih bengkar*
- cekik1, mencekik** *hajel, kajék, wejuk, hejékaje, wejel, kanjél, hejék, kajél, kejut, kejuk, kejék, wejék, wejuk,*

kanjuk selék, helé, lekir, wéjong, sengkel, sengek, ngék, hék, hengkek, hekek, wongkek; **cekikan** pandé hajel
cekik2 léwang tau, cangkar-tau; **mempercekikkan** léwang, gangga
cekikikan ciki-ringis, ringis, tawa koé-koé, kik-kik
cekit1, **mencekit** tenggok, cecar, pujut, rujut
cekit2, **bercekit** raha tau, koléng tau, pulang tau, rowa tau
cekok rewos te paka inung, tasuk, taking, takung; **cekokan** rewos inung, toing ata sanggé tiba **mencekoki** duduk inung rewos, tasuk, takung
ceku, **menceku** ceha
cekuh, **mencekuh** hamar, husur, omar, ngguang, pusur, saro
cekung ginggep, dongkep, congkem, lélép, ringkom, génggém, lékém, gongkep, dongkek, dongket, dongker, dolep, goncep, dongkeng, dongki, gimpéng, gimpes, guncep, dangka-doweng, kower, ronggeng, jonggeng, ngkower, cimét, pa'u-pacu, gimeng, gowel, giméng, gimpék, gemok, kimpéng, ngkoi
cekup1, **mencekup** dengkep, dencem, dencep, dencel, ca'op, cakep
cekup2 pujut, dako, raop
cekur cengkur
cekut, **mencekut** raop, pujut, dako
cela1 céla, bot, nggomas
cela2 maja, mbéis, gémit, sondot, dewet, loé-lokét, olék, wanak, lai-lokét, gémis, élé, regis, loér, ci'al, cacong; **bercela** manga da'at; **mencela** mbécik, loér, cacong; **tercela** da'at; **pencela** ata mbécik
celaga nos, sampeng
celah **bercelah** bengar, longar, lengar, lengat, dengat, mengar, nggérong, penga, lerang, gemir, kempir, pengak, cengas, langgar, lengas
celak1 pandé neni ilep mata; **bercelak** pandé neni wulu mata, pandé miteng lintur mata
celak2, **bercelak** ndirap, néra, jaka, darap

celaka rowa, iha, sého, mbora, puni, wosong, silaka, détong, péto, rocé, pandak riduk, héong, calang, copél, wasé, péto, sahi, poni, réngkok; **mencelakai** pandé mbora, pandé copél, pandé réngkok; **mencelakakan** pandé kosé, rasung, woréng, pandé woréng, kosé, koséng, randé; **kecelakaan** susa, rimpo, copél, susing
celam-celum pé'ang oné, nggele-nggaur, di'é-daék, nggerpéang-nggeroné, toé retes, pali-pélok, kel-kauk
celampak, **mencelampakkan** oké, wéwéng, kekar; **tercelampak** poli kekar, puli oké
celana déko; -- **buntung** déko wokok;-- **dalam** cawat, déko kemét, déko alas;-- **jengki** déko jengki, déko kemét, déko pas wa wain;-- **panjang** déko léwé;-- **pendek** déko wokok; **bercelana** paké déko
celo ca tara perkakas musik
celang, **mencelang** mbiger, jeteng, mbulak, jetet
celangak nganga, ngang, nga; **mencelangakkan** pandé nga, céngka mesé (para mbaru)
celangak-celinguk li-lap, holé-halés, hasi-husit, ker-kutis
celangap lango, lalar, léngak, kang, jer-jitik
celabuk kembak, kémbok, kémbuk, kembuk
celapak, **mencelapaki** lagé laing, lagét; **tercelapak** pa'u nggékak, pa'u ngé'ang, wer-wanggang
celas-celus pé'ang-oné, pé'an-woné, nggerpéang-nggeroné, pali-pélok, kel-kauk
celat, **mencelat** mbétar, mbetér, ndéngang, lentang
celatuk, **bercelatuk** léjong, toambo bo, joak, ganda, présa
celebuk kembak, kembuk, gembuk, kambi-kembak
celedang-celedok lako téla wajong, bé mbang, méko-makong, lako wiki wekok, mekot

celek nggipét mata ca, nggijit, gijit
celekeh saki le pitak ko mborek
celemek lapo
celemotan saki dopeng, saki-sunet, saki-
 rikon, rukes, saki-sunek
celempung runing ncéong, ncéong
celempung cembok, cembak, cembu-
 rembu, cembas, rumbit, cunu
celéng motang, wongél, kuar, ngaruk,
 mungkur
celéngan teru na'a séng, lopa, perukang,
 kowot, séng na'a, séng ni,ot
celengkak-celengkak wiki-wekok, ndiki-
 ndékék, weki-wekok, waki-wekok,
 maki-mekot, ndiku-ndékék, ndiki-
 ndekok
celentang toko téla, toko gélak, toko
 lendor nggéré éta ranga gu tuka,
 tébar; **tercelentang** pa'u toko téla, pa'u
 pencar nggere-musi, pa'u toko gélak,
 toko-léla, wali-gélak
celepuk po, senggeng, sighit, ling
celi mata jinok, mata polo
celih ngondé, jejé, rantang, ratan, ritak,
 cengér
celik jinok, wela, jinor, per, nggileng,
 welas bilok; **mencelikkan** pandé wela
 mata, pandé gérak
celinguk, celingukan ili-ala, holé-halés,
 gholé-ghalés
celis, mencelis wega, poro, léa, sa'é,
 dawing, ndetar, cikat koé-koé (haju),
 lapa, cikat, pangkang, soséng, calé
celomes tomo do, lémas, beti jéjék, jer-
 jauh, cer-bambang, cer-nambang
celomok tercelomok ringi-rongos, rongi-
 rongas rangan, ringi-rangas, cingi-
 cangas, ringi-rongét
celopar tomo do, ceréwét, butél, nger-
 ngauk
celoteh berceloteh wajak, gega lema,
 sanggé tomo, tomo pina-naéng,
 mbesék, wer-witék, ber-bétés, do
 tomo, tomo do
celuk, menceluk husur, hamar, ghusur,
 ghamar; **menceluk** dalam gelap
 dédam, her-hapat

celung1 dongkep, dokop, donggi, dongki,
 rongkéng
celung2 kandang kaba, kandang gajah,
 oka japi, oka jarang; **mencelung(kan)**
 na'a oné kandang, na'a oné oka
celup bembo, lembo, lekeng;
mencelup(kan) pené, legeng, leheng,
 pemok, pemur, peler, nepong, lu-lep,
 bémbél, natak, lekeng
celur lacang, tapa lasan; **bercelur** sumpa
 lembo oné mina ko waé kolang, tapa
 lasan **mencelur** bembo oné waé
 kolang, pemok oné waé kolan
celuring ngasang de ca perkakas gamélan
celurit kopé kandéng, kopé kaét, kopé
 jenggok, kopé kandong, sabit
celurut lawo munggis, nggumis, mbungis
celus mbelos, mbesol; **mencelus**
 ngancéng mbelos; **tercelus** delep,
 moset, longgang
celutak hang pina-naéng, moighan
cema mangkong, makong; **mencema**
 ma'ut, butél; **tercema** ata mangkong
 laing, ata hena le mangkong, makong
 laing, penggong laing
cemani neni kulek, neni nos, miténg tu'u,
 laka, neni haceng
cemar réngkes, ramé, saki, da'at;
bercemar pandé ritak weki ru, pandé
 saki weki ru; **mencemari** wau ngasang,
 pandé wéang/saki, loma; **kecemaran**
 sanggéd ata da'at
cemara1 ca pongo wuk latang kondé
cemara2 haju siuk
cemas1 soang, simpung, sipung, soap,
 has, meser, weret, sangkor, sosap,
 kubu-kebek nai, coang, sango, sosa,
 néhap nai, gheghap nai, méngap,
 rokong, wosong, rongga; **mencemaskan**
 pandé simpung, pandé gheghap, pandé
 soang; **tercemas** simpung tu'ung,
 simpung kéta tu'ung; **pencemas** ata
 rantang, ata todong lento, ata mesot,
 ata ratan, pandé soang
cemas2, cemas-cemas ruis, redu, témé ce
 koé, niang sakoé, dining, té cekoén
cemat, mencemat poto, ndola aru, sorok,
 umbi, dadol, lot

cembeng *rengus, rengit, rengi; cemberut mbegus, rengut, benggung, ndu'us, mucuk, cengur*

cembul *lopa, mbéré, perukang*

cembung *wegong, toul, buhur, mbogok, wu'a*

cemburu *jogot, marang, ba'ang, kewiris, imér, gemir, pocok, bang, réang, soang nai, mbelis; bercemburu guér, gués; bercemburuan guér tau; mencemburkan pandé jogot tau; kecemburuan guér lain*

cemeeh *loér, cacong, idek; mencemeehkan ata tukang loé, ata tukang loér, loér, rendak; pencemeeh ata tukang loér*

cemeh1 *ngipét, buka mata ca, nggipét, nggiji, gijit*

cemeh2 *maéng kartu, maéng judi paké kartu koé*

cemek *toé betua lain, gondok, bara koko*

cemeng *kian tuwa*

cemer *buta sempula, buta, maik toé tadu mata*

cemerlang *néra, géra, mbilar; kecemerlangan manik lain, peci agu cedek, baé agu ita, pintar, d'ia, pitar*

cemeti *babal, wado, caci, kalus, larik, mongko, korét, rého, pori; mencemeti paki, lecik, wégo, wecik, usak onggga, ponggal, luca*

cemetuk *tadu lopa; bercemetuk téing tadu lopa*

cemomot *saki, dopeng, saki-dopeng, sunek, saki-sunek*

cemong *dopeng, rongi-rongos, raki-rukes*

cemooh mencemooh *seget, loér, sendet, binggung, sendel, bandar, seget, segut, bangkéng, lié-loér, sendul, cacong; mencemoohkan loér, rendak, sondot, cindil, cicik, sendu, sendul, cacong, wena, sindil; cemoohan loér, pandé de loér*

cempaka1 *haju cempaka, wéla cempaka*

cempaka2 *watu permata, léros taran, watu léros*

cempala1 *tombo do;--mulut géal mu'u, jiji-jowél, géal mu'un (pandé beti nai*

data), butél, nger-ngauk;-- tangan géal limé, gélang limé, komét lime, kilong limé, onggga ata

cempala2 *haju te onggga wayang*

cempedak *mok-nggeruk, mok*

cempek *riwet, riwe-rawét, rawét, riwit*

cempelik *nggéna, maéng nggéna*

cempelung1 *sampang paké bisé, sapang paké bisé*

cempelung2 *delep, melep, wencok, woncek, mola, cunu, telem*

cempera, bercempera *beté-bicar, behas, mbéhar, mbihi-mbehar, biké, biké-beghas, ghéla-mamak, bégas*

cemperling1 *cik acu, po*

cemperling2 *ras, ta'i acu, ta'i asu*

cempiang *ata raha mésé, wajo-tau;*

cemplang *bili-balas, toé di'an*

cemping *ncaré, caré, boték, saré, dewo, birut, cer-caré*

cemplung, mencemplung *wencok, sunu, woncek, téker nggeroné waé, cunu;*

mencemplungkan *delep, melep, sunu, cunu*

cempor *lampu pejenang*

cempung *kembak, kémbok, nggebok, gembuk, kambi-kembak; mencempung*

kémbuk, gembuk, kembuk;

mencemplungkan *cempong, na'a ca oca nggeroné waé*

cemuas *saki, dopeng, sunet, saki-sunet, saki-rikon, saki-sunek, dipi-dopeng*

cemuk1, mencemuk *membel, membeb, bobo, ponggal, pep, mbep, po, onggga, mboép, téngo*

cemuk2 *loké, rogang, rogam*

cena tanda, culit, pakét, pakél; kecenaan *manga culit, manga tanda*

cenak *toko selangka, toko réngkot, toko péngga, toko nggolo, toko békék, toko péga*

cenangau *nengep, mbeng, mengop*

cenangga *beti oné mai tuka, beti pu'ung oné mai tuka de endén, beti du de,i*

cenangka *sempilang, keléwang*

cenayang *ata mbeko*

cencala1 *kaka murai*

cencala2 *géal mu'u, jomél, géal mu'un*

cencaluk *kusé sora, kusé-moros*

cencang1 *poro, denter, ndetar, ndéter, ndatur, cakur, sakur, dawo, cangkol, cako, ndotar, deajar, doca, nggudé, ndete-ndewul, cecak, ndata-loét, ndota, ndete-ndewut, cencal, hetar, datar, wesol, ndéték, lawar wega, teg ak, dawing; bercencang poli poro, ropo, dawing; mencencang cekak, ndatur, sakur; cencangan rumang, ruman*

cencang2(-latih) *rimu puar te pandé uma, poka puar, uma, poka puar-paki rami; mencencang(-melatih)* *poka puar latant uma lain, tingkol*

cencawan *toko tu'us, toko ajo*

cencawi *kaka cicé-liép, kaka cicar-ciap*

cendala *da'at bail, leng, calang bail*

cendana *cendana, reca, haju cendana*

cendang *jéré, jepur*

cendawan *hum, bobek, bangsa-bung, mbora, wung, meros, jémbak, lulang; -- batang déngér; -- telinga kéngkél, gilok, gilo; bercendawan todo déngér*

cendayam *molas di'a*

cendekia *pintar, pitar; cendekiwawan ata pintar, ata pitar, ata sekola mésé, ata baé agu pecing, ata ita agu cedek*

cendera *beti, réu ce-koé, péhéng, réngkok*

cendera mata *tanda mata, téi bo*

cenderasa *kopé lami weki, né'ang de empo*

cenderawasih *kaka lawé lujang, kaka lawi lujang*

cenderung *wéngét, gégéng, énggér, nanang, ngoéng; kecenderungan nanang, ngoéng, te goéng lain; berkecenderungan te nanang lain, manga ngoéngn te ...*

cendol *céndol*

cenduai *mbeko wawé, wawé, pa'u nai, pesolé; bercenduai léjong, tomo-tombo, tomo te emi nai data molas, mbesék, mbeko te emi nai, mbeko te wa nai*

cenela *lapéng limé du ja'ik, sandal sepatu*

ceng *waé gola, mecik, mesik, télu, waé téu, mincé*

cengam, mencengam *cangep, cenga, caop, cengap, ca'op, sanga, sengap, sabot, kenga, canga, janggang*

cengang, bercengangan *lenget, nganga, cer-haha, , deteng, joler, mesik, mboles, singi-sangat, mesor, lélak, meser, toé laos tombo, toé laos buka mu,u*

cengap, mencengap *cangep, cenga, caop, kenga, canga, janggang*

cengbeng *leso mésé data Cina, lesu ramé agu randang data Cina*

cengek *nggurus koé*

cengés *nggeté, lué, liés, jabé, cindut, négés, cidé, ngéjing, buék, cegi, ijé, buncés, cagar -gait, nobot, gélang rétang, jaba, komét biés, céngéng*

cengeret *jiéng, njiéng, sié*

cengis *lengit, wau lengit, cengi, cengit,, cengi-coros, sengi, long*

cengis-cengis *ritak, cengér; mencengis-cengis* *manga ritak, cengér*

cengkam *anggor, ramek, cawel, cawut, rawis, kukut, kejuk, pejuk; mencengkam* *hejel, kukut, kejuk, pejuk; mencengkamkan* *caut, suat; cengkaman* *hejel, nggaép, dako*

cengkaruk *hang céro, ghan séro*

cengkau1 *ata oné salang, ata létang lain oné dagang, létang, watang agu gurung, ata oné rvha*

cengkau2, mencengkau *cau, ndong, deko, kukut*

cengkeci *poti puar, po*

cengkeh *cengké*

cengkelong, mencengkelong *pandé rehong, pandé rehok séng, woghan, cahir*

cengkeram1 *kukut, pejuk, kejuk, ramek*

cengkeram2 *séng lobong, ndoi tiki olo, ndoi pado olo, panjar, tanda jadi, séng téing olo, doi lagang*

cengkerama, bercengkerama *nggawa-nggaéng, léjong, tomo-tombo, gega-lemma, mbesék, présa, pesiar*

cengkerik *bengkos, metos, lempos*

cengkerung *ngembo, pégé, rogang, ngambi-ngembo*

cengkih *cengké*

cengkir wua nio ngoél, manga ngirusn
cengkok1 ndékék, ndekuk, pégé, ndékét,
 redu, oléng, mbékot
cengkok2 kodé
cengkong neket, tai'i lawo, ta'i ngga'éng,
 li'ér, wegong
cengkung1 cangkar, tonggo-wonggo;--
 mengkung dongkep, guncep, hilap
cengkung2 lolo acu, dengang, noang,
 lo'éng;-- **cengking** sanggéd runing
 kaka, cangkar
cengkung3, **bercengkung** lonto ngontok,
 lonto dongok, tonggo-wonggo
cengung, **tercengung** lenget, nganga,
 lepot, mesor, meser, mesot, deteng
cengut, **mencengut** cengut, lenget laing,
 mesor, meser, mesot
centang1, **centang-perenang** wéra-waras,
 wésak-wasa, wécak-wacak toé nipu,
 héla-hala, lani-lanar, mber-lanak
centang2, **mencentang** na'a tanda
centang3 pak, baka, pok, repék
centeng ata lami mbaru, ata soot laséng
 onnga ata, ata narang mbaru, ata
 lami mbaru (**pabrik**, **gudang**) le wié,
 mandor
centet toé uwa, ké, sesor, pengki, persis,
 iso, toé lor
centil lomés; **kecentilan** hiwek, hiwe-
 hawek, hawi-hiwek, ngiwé-ngawér,
 lumik-lami, umét
centimeter sénti
centong kébor; **mencentong** kobé le
 kébor, kobé, caok le kébor, tiku le kébor
cenung, **tercenung** tundu, tundur,
 tengguk, ndekuk, ndegut, lonto tundu
 manga nuk oné nai
cepak nggepak, mesak, mecak, japuk;
mencepak-cepak nggipi-nggepak
 mu'ú, japi-japuk
cepat gélang, jintot, komét; -- **kaki**
 (ringan tangan) gigat, géal ba weki,
 jiri-jintot, kikat, géal, giget, gori apa
 kaut, tetus;-- **lidah** sanggé tombo, moi
 tombo, cali-celos; -- **mulut** tombo pina-
 naéng, dangka loét tombon, jowor; --
tangan tako, limé léwé; **bercepat-cepat**
 hidi-hada, diki-dakang, gélang-gélang;

mencepatkan pandé gélang, pandé
 kilang, pandé komét; **mempercepat**
 géla-gélang; **secepatnya** paka gélang,
 paka kilang, paka komét
ceper lempé, bémpéng, nggibis, geméng,
 gemé, gimeng, giméng, néntap,
 néndas, léar, dentap, cimbét, lepé,
 délan
cepiu songkok, jongkong, rombo
cepit kejé, kecé, kesé, pejek, helé, kejék
ceplas-ceplos tombo toé ceha, jowor;
ceplos, **menceploskan** tombo tu'ung,
 tombo toé bundu, tombo tu'un, tombo
 toé boné
cepol1, **tercabut** kedok, loda, koap,
 gangkap; **mencepol** wencu, weduk,
 werus, koap, kedu, kelut
cepol2, **mencepol** rakuk sa'i, ratuk sa'i,
 duntak, tuku (ulu/sai), racuk sa'i, jagur
cepuk1 lopa, mbéré, kepé-cepa
cepuk2 kembak, kembuk, gembuk;
mencepuk(-cepuk) kimbi-kembak waé
cerabah niwi-newang, paki-wésak, héla-
 mamak, toé nau lélon ai toé bois
 pakén, toé lagun tau lélo
cerabih, **mencerabih** sanggé tombo,
 tombo pina-naéng, moi tombon, mber-
 mbopos, jodé-jandér, tombo dangka
 kaét
ceracam, **menceracam** pina-naéng,
 sanggé sembutar, tombo pina-naéng,
 moin, nger-ngauk, tombo dangka
 dilat-dangka kaét
ceracap niho runing nggong koé, nongo
 ling nggong koé
ceracau, **menceracau** cahap, renep, nger-
 ngauk, saghap, renop; **penceracau** ata
 joak, ceréwét
cerah géraak, géwang, cias, tiling, sirong,
 sino, nggerong, ngatir, gatiir, géncar,
 nggirang, ncilar, cit, jinok, cino,
 nggirong, linor; **mencerahkan** ba
 géraak, ba nggirong, téng salang lako;
mencerahkan ba géraak, ba néra,
 pandé géraak; **kecerahan** ata géraakn,
 ata di'an, ata nggirongn
cerai, **bercerai** béancang, céar, béng,
 béli, wécak, wécar, pisi, cipé, wagal,

beca, cingger, ciba, cé'éér, wéca, biké, behas, beghas, mbirek, mbisar, cér, tempar, joar, bahi-buhar, gésar, biset, jehar, bétar; menceurai, menceraikan céngga, ga'i, ceha, wénggar, wingké, céhar, gail, céga, caga, bégas, wi'er, téar, wiwis, wi'as, wi'ak; tercerai cér, beghas, wocak, wécak, bahas, behas; perceraian pandé behas, pande bégas, pandé beghas, pandé biké, biké-beghas, pandé woléng

cerai-berai *bihi-behas, wéca-wacak, wésa-wasak, behas, bégas; bercerai-berai mbihi-mbehar, mbé-mbar, mbi-mbor, mbéhar, mbék-mbar, mber-lanak, paki-wésak*

ceraka *kadung, padut, ka'ung, pandu kejoli, pandut*

cerakin *peti, peti ata agu aghip*

ceramah *tombo, toing, do tombo, jimbok, tuing; menceramahkan tombo latan manga betuan, toing pandé ndorik; penceramah ata tombon, ata curup, ata toingn*

cerana lopa -- biduk lopa ného sampang

cerang *monang, bengak, uma rami, lingko rami, lodok ramé, lodok randang*

cerancang *cik-ringing, rangget, cake-rangget, lokan, ceke-rangang*

ceranggah *rengga-raok, ranggés, rénggés, rangga-raok, ringgi-ranggas, karo-kaok, rangga-alo, rangga réwés, rangga laghang; berceranggah do rangga, tontés, cedek*

cerap pinga di'a, sengét di'a; mencerap nipu, nuk, niak; tercerap ata itan, ata étén, nipek

cerat *mu'u, mu'un; mencerat palo, palong, légé*

ceratai, mempercerataikan tombo laing, tombo mbesék, présa, ramén nunduk

ceratuk, berceratuk(an) *ruguk, tundu, ndekuk, lonto tengguk, denggut*

cerau nereng, mao, hos

cerbak *ngarat, dodong, rakus, tuka-wosa*

cerca, cercaan tida, loér, cacong, idék; mencerca, mencercai kenta, mbéis,

renti, mbécik, lai-lokét, keta, mbésik, cacong, idék

cercap, mencercap *ncélok, mbétar, mbetér, ndékang, lentang, tékal*

cerdas *cedek, pintar, tingon; -- cermat rié pintar, toto baé agu pecing; mencerdaskan pandé pintar, toing kudut ondorik, titong kudut tingo, pedeng cedek, pandé tingon; kecerdasan pintarn, pecingn, tingon*

cerdik *pintar, do akal, mbamba, adong;-- buruk nggopét, lila;-- cendekia ata sekola mésé, ata baé agu pecing, ata ita gu cedek;-- pandai ata sekolah, ata pintar, tingon; kecerdikan pintar, tingon, cedek*

cere *woja te gélang lando, moja ceré, moja lué, moja laka, moja énda*

cerecek *ikang waé ngalor, ikang waé célé*

cerek1 *cérék, gelo, puci*

cerek2 *remang te rewos laing, saung remang te pandé ina*

cerempung *kecapi*

ceret1 *cérék*

ceret2, menceret *waé tuka, élor, ta'i waé, cancor, la'ur*

cerewet *lemét, nggepas, ceke-lemét, woro-waés tombo, howél, kojil, dental-lemá, kélés, ciki-cal, jiwol, hiwi-howél, to-tal, sopok, ghiwi-ghonol, koci-kacik, cekelokit, jamok, leke-lumit, tenge-rowong, koci-kak, jipok, ciki-lengat, tapa-ropik, lulu-lala, kaci-kak, ceke-ciwil, kowir-kak, jowi, ropik, tepe-ropis, rumi-ramit, ret, nggiwi-nggowol, makos, nggamos, hara-howol, nggoti-nggowo, ncelor, mara-méngkér, toka-takak, ndotor, gojat, ngilé-ngaléng, ropak, cik-cal, tere-wolo, kigi-kagal, combi-lombong, howil, kigo, nongkéng, nongkét, nggabot, tepe-ropus, toro-wolo, tués, lolét, nggari-nggarak, cetél, nggaru-nggawk, ropi-ropos, ripi-ropos, deke-tal, butél*

cergam *nunduk oné gambar*

cergas *gi-gat, mberes, tukang; kecergasan cedek, pintar, ketuha*

ceri *wua céri, conco, moras*

ceria1 *néra, géraak, mbelis, mbesit, nggomas, rangkang nai, limer, mancak; mencerriakan pandé mbelis, pandé mancak; keceriaan ata mbelis, ata naun, baca tara, bolék loké, baca ranga*

ceria2 *torok, tudak, tola, pau, kér, tura, papé*

ceriga1 *kopé koé, kopé tompok*

ceriga2, curiga cerih *repang, losan, mangkong*

cerita *nunduk, tombo, mbamba, tura, rehét, mapés, présa; -- burung séwé-séong, tombo data tana awo agu tana sale, tombo pé'ang salang, néong, jaong akal; -- rakyat tombo turuk, ningéng, néngéng, néngon; -- rekaan joak, nango, tombo pangong, tombo rapang, nunduk, karang-karang; -- sejarah tombo turuk, ningéng, tombo manga, tombo médé ma,in; bercerita tombo déré; menceritai tombo latan; menceritakan ba kréba; pencerita ata tombo, tongka; ceritaan te tombo laing*

ceriwis *ceke-lemét, howél, kojil, dental-lemá, kélés, ciki-cal, jiwol, hiwi-howel, to-tal, sopok, jomé, hiwi-howol, ata jago présa*

cerkas *wanggat, giget, pintar, tukang*

cerkau, mencerkau *hejel, demet, ghajél, demot, dengkep*

cerlang *néra, géraak, mbiang, nggirong; mencerlang manga néra; kecerlangan ata di'an*

cerlih *bétu, beco*

cerling, mencerling *nggirét, énam, nénam, amor, lémet, girét*

cermai *wua cermélé*

cermat *gogot, gejo, pisik, si'it, kitep, ahip, si'ip, idep, nipek, riko, luji, pidik, madis, nepis, gejur; mencermatkan nuk tu'ung, lélo agu té,a taung, nuk néténg dokang agu dukut, nuk taun; kecermatan di'a nuk, nuk taun, gejur, lélo taung*

cermin *sereméng;-- mata mata tangké, kasa mata;-- perbandingan toming*

laing, tuming laing, tandik laing; -- terus seremén téka nampo, téko napo; -- wasiat jimak, ucu weki; becermin toto ranga oné sereméng, ombéng; mencermingi téng sereméng; mencerminkan ngong te; tercermin ata itan, ata tingon, ata baén, ata itan; cerminan lang

cerna, mencerna *sesok, rewut, laés; tercerna poli sesok, poli laés; pencernaan tuka mésé, tuka koé*

ceroboh *bungu-benges, béngu-bengus, cecur-cewut, biti-betar, retot, inganges, sipi-sapok, ji-ja'as; menceroboh, mencerobohi pandé da'at; kecerobohan ba weki da'at, pandé toé olo nuk, sipi-sapok*

cerobong *pipa oké nus, sowong te palo nus*

cerocok *kena te do'ong bombang tacik, laga do'ong bombang tasik*

ceropong *mu'u bedil*

cerpelai *nggaro, ndamu, musang*

cerpu *sendal*

cerucuh *wangka, sampang, sapang*

cerucup *lolot, lolo; mencerucup lolo, lolot, nggader*

ceruh *ca'ap, gonggap, locak, losak, ceru; menceruh roco, cucang, roso, susak, rawas, tuk matan mawo*

ceruk *bongki, bongkik, bonggi, dokang, dingkok, cerong, rogang, ngembo; ceruk-menceruk kawé oné béo-béo, ghéo; ceruk-meruk sangéd bongki, ndibol, ngambi-ngembo*

cerup *lis, mbirus, nilis, gholong; mencerup mencur, tilis, mborot*

cerut mencerut *ranggi, wasé, werut, aruk, herek, cawil, rut, cakot, ndahong, pangkot, caut, herek, sakot, pakot, wolét*

cerutu *rongko cerutu, musu serutu*

cet *céet, cép, sép, sét*

cetai, bercetai-cetai *caut, wintas, suat, bati-beté; mencetai-cetai cai-caut, suat, pandé beté, wirot, wari-wirot*

cetak *cétak, setak, cap;-- ulang cetak kolé; bercetak manga cap; mencetak*

pandé tulis agu gambar; mencetakkan jera cétak, runing cétak; cetakan apa ata poli cétak; pencetak tukang cétak buku; percetakan wejang te cétak, niang te setak; ketercetakan émong te cétak, nggoés te sétak

cetek léntap, toé délem, létar, déngké, toé dilem

ceteng tiwit, téténg, ténténg

cetera1 pajung

cetera2 toambo, nunduk, néngon, turuk, présa

ceteria anak de raja, waé de kraéng

ceti1 ata dagang lau mai India

ceti2 tongka, toka, létang, watang agu gurung, paténg; **menceti** pandé cumang iné wai aga ata rona, toto kandi, toi ranga tau, regha ranga tau

cetok jongkong, songkok gabus, rombo

cetok séndok seméng, sorok seméng

cetus repek, jiki-jaka, jiki-jakak, nggekang, jilit, kacik; -- **api** watu api, pemantik, pematik; **mencetus** kacik, kasik, pitu; **mencetuskan** pandé kacik, pitu, calak doing; **tercetus** tua kaut; **cetusan** wéla api, ata te pu'ungn, ata weri du wangkan, ata rojok du comong

cewang gégo nai, hahu-ha, caling nai, ghéghap, soang, jejer pucu, rambang nai

ci cik, haé

ciak1 runing anak kaka lélap, jaja anak kaka

ciak2 cik, peti, kaka peti

ciap ik, iok, kikik, kiok, kik, jihitngéré, kiri-kirik

ciar, **menciar-ciar** mbaré, ciék, wuku, ngak, wuku-ngak, celés, werés

cibir, **mencibir** loér, bebil, lendé wiwir; **mencibirkan** ngénging, bibél, loér, rendak, landi-lendé

cici kulik, cekulik, ciles

cicik1, **mencicik** runing lua waé, rua waé, ghakur, gharu-ghakar, hos, nantak, gagur rua waé

cicik2 ning, luék

cicil1, **mencicil** loét; **cicilan** loé-loét, lai-loét

cicil2, **mencicil** ili-ala, mbilik-mbalak, mbili-mbalar

cicip, **mencicip** damang, deta, tanda, cumit, cumekek; **mencicipi** damang, hang, tanda

cicit1 empo, embo

cicit2 ik, iok, kik, kiok, kis

cigak kodé

cih bé, oak, oék, aé, ceh, mba, cé, mbah, cis, ék, nja, oé, uh, toék

cik1 koé, ngoél, uwa

cik2 ta'i

cika waé tuka, élot, roa, roa-élor, la'ur agu munta

cikal pu'u nio koé, pu'un nio koé, nio todo; **cikal bakal** pu'un, wangkan, ata wé'ang salang

cikar kéréta, kéréta roda ngol le jarang/japi, andong, lopa-peti mésé ata poto le jarang ko le japi

cikok séndok, sorok, siruk

cikrak gunung wéang, béka ason, keranjang na'a wéang, roto te ongko agu oké wéang

ciku wua sawo manila

cikun, **bercikun-cikun** ceha, tepeng, boné, labar boné

cikutan deleng, delon, segok, jegok

cilap1 gemit, repe-gemit; **tercilap-cilap** repa-gemit

cilap2 tako, emi paéng data toé baro

cilawagi empo le lima, empo waé te liman, embo latak lima, empo amé/iné de buyut

cili nggurus, nggurus mésé, nggurus koé

cilik koé, mbidek, mbiték

ciling motang, ngaruk

cilok, **mencilok** tako; **pencilok** ata tako, ata lime léwé

cimplong maéng dadu

cina Cina, Tiongkok

cincang, **mencincang** ndetar, cecak, léa, céang, dawing, sa'é, poro, ndétés, ndota

cincin kila;-- **belah rotan** kila toé manga permata; -- **kawin** kila kawing

cincong pandé pina-naéng, moi pandén, pandé ce-ca'u, ba weki ndiki-ndékék

cincu juragan

cindai sutera, kendik sutera

cindil anak lawo, anak ngga'éng, lawo
ngga'éng

cindur mata tanda mata, naca

cing ncihing, ncihik, jihing

cingangah, **tercingangah** wangas,
nganga, mbongot

cingkat wua nio ngoél

cingkeh cengké

cinta momang, kembang, nuk, nai,
nanang, ngoéng, méséng, lumung,
dedep, moghas, pau nai;-- **monyet**

reba-molas, momang wéla labar;

bercinta, **bercinta-cintaan** ilang,
randang momang; **bercintakan**

momang hi, nanang te; **mencinta**

toto momang, manga nai, toi
momang; **mencintai** manga momang;

mencintakan nuk tu'ung, nuk tu'un;

tercinta momang ata mésén, ata
momang laing kéta, ata kembang laing

kéta; **percintaan** momang tau reba-
molas, randang momang; **pencinta** ata

ngoéng tu'ung, ata manga momang,
ata manga kembang, ata manga nai;

kecintaan naca, nuk tu'ung, nuk tu'un

kipai kodé

cipan1 bedil niho cola

cipan2 badak toé manga untu

ciplak tunti, lut, lorong, toming, tiru

ciprat, **menciprat** bincar; **terciprat** baca;

cipratan wa'a, bambas, jewok, mbétar
waé

cipta dédék, jari, wowo, pandé; **mencipta**

pandé, gejur; **menciptakan** pandé
ata te werun; **tercipta** pali pandé,
poli dédék; **ciptaan** sanggéd cao-ca,
seménan ata poli dédék, sanggén
cao-ca ata poli dédék; **pencipta**

Mori dédék, Mori jari, Mori wowo;
penciptaan pu'ung dédék cao-ca,
wakan dédék

cir ceh, ih, eh, uh, déh, aé

circir nggong koé

ciri1 réngé, tudak, pa'u, kér, wada

ciri2 tanda, tara, tarang; **berciri** manga
tanda

cirit ta'i, né'eng, borék, mboék;-- **bintang**

londé ta'i ntala, ta'i tala; **cirit-birit**

mboros, waé tuka, beti tuka, élor;

mencirit ncerét, la'ur, lajor, élor, jorét,
mboros-ara, mboro-aarus, buék,
ncerék, buél, dorung, ncorot, lanos;

menciritkan wowé; ~ **tunjang** loas,
dading, kapu, sai; **tercirit** waé tuka,
élor

cis bé, dé, idéh,éh, kabir, émba, aé, ceh,
ué, oék, ah, cé, is, idék, cis, ih, uék, ndi,
nja, haé

cit ik, kik, kis

cita1 pota, momang, nuk, maghas; -- **rasa**
minak; **mencita** pandé wa mai nai,
pandé tu'u

cita2 cita

cita-cita ata nuk oné nai, lumung laing,
ngoéng, bengkes; **bercita-cita** wengke-
we'es, nggoléng, ngoéng; **mencita-**

citakan, **menginginkan** ngoéng te
tu'ung, ngoéng wa mai nai, ngoéng te
loléng

citra ranga, tara

ciu1 locé jémpang, sadar, adas, cadar

ciu2 tuak, sopi

cium isuk, pisu, icuk, pisung, nusuk;

bercium omo, tum tau, mu; **mencium**

omo, cangis, panging, titut, sisut,
pangir, sisuk, risuk, nusuk; **menciumi**

nging, angir, cengap, sengap

menciumkan pandé omo, pandé tum
tau, pandé mu tau; **tercium** baé lata,
tingon lata; **ciuman** omo, nusuk, mu;

penciuman isung, irus; **pencium** ata
omo, ata mu

ciut1 merik, ké'ot, mero, meros, kus,
reket, rantang; **menciu** ciri koé, ciri
oné-oné, ciri wa-wa, kus; **penciu**

ciutan pandé te koé, pandé kus, pandé ciri
wa-wa, pandé oné-oné

ciut2 siuk **berciut-ciut** siu-sauk, si'u-sa'ut,
ného running haju hena le buru, ciut-
ciut

coang1, **bercoang(an)** ragok, cedek, ceke-
ringgat, mancek; **mencoang** rengge-
raok, karek, rengge-ra'ok, rangga-
raok; **mencoangkan** cangga-ranggang,

- tonggang, tongga-roa; tercoang cedek, tontés, tedek, tongkés*
- coang2, mencoang-coang** *ata likang lobo lédan, élór toé mopo oka, le-lau, nggele-nggaur, ghiur-ghau, liur-lau, nggerlé-nggerlau, kel-kaluk*
- coba** *damang, asam, wajo, hajo, kapang, ngalang, katit, ogom; mencoba uling; mencoba-coba papér-gaé, damang di; mencobai ci, sabi, daléng, asong, damang tanda; mencobakan tasang, kapa, toming, tosing, damang, dama, domok, comi-letak; cobaan damang; percobaan nungku, lut*
- coban** *jarung ndala, jarung ja'ik beléwang, jarum mése kudut jaik beléwang, jarung mésé*
- cobak-cabik** *wiro-warot, rati-retas, rati-ratas, bati-beté*
- cobar-cabir** *do beté, do birot*
- cobek** *cobék, watu péngang nggurus, cobé, watu kéco nggurus*
- cocok1** *tidek; mencocok pudus, tekang, dus, pandé lewo, durut, ducuk, tudur, tuduk, oras, ila, cut, ceka, decek, udek, dusuk, gori tana; mencocokkan nato, bel, tur, pacek, nater, tenté, pasang; cocok tanam weri; bercocok tanam ata tani, gori tana*
- cocok2** *lagu, naun, patun, cumang, kop, lumu, cum, ngong, remong, lomo, matung, wokn, matun, joto, janggu, heneng, jeje, leset, jem, toq bot, henang, rapak, jepek, mele-kandit, cambu, metok, pengko, jontot, jempeng, jepo, tengkol, rengkom, rumet, jepong, jepok; mencocokkan tosing, toming, pandé pancang*
- cocol1, mencocol** *detak, deta; mencocolkan detok, deta*
- cocol2, mencocol** *bokol, mbogol lancer, wodo, ndacok*
- cocor** *mu'ú bébék, mbérong, bémpéng; mencocor tenggok, cecar, sonop; ~ bola cut, ceka, weda bola, dodét le wa'i*
- codak, mencodak** *congga, tongga, jongang; mencodakkan congga bokak, tongga bokak, ngandek*
- codet** *bangkér, pakét*
- codot** *niki, sowol*
- cogah** *reba, di'a, nau, bora, lagu*
- cogan** *panji, bendéra*
- cogok** *cedek; tercogok tontés, tongkés*
- cokar** *maéng nggéna, maéng nggena, nggéna*
- cokelat1** *cokelat*
- cokelat2** *sagem, mbawu; kecokelatan sagi-sagem, sagem data, mbawu*
- coket, mencoket** *rewit, kewit, puik*
- cokmar** *tuku mesé, semambu, semboré*
- cokok1, mencokok** *karét manuk, karét ikang, katéng manuk, deko manuk, deko nakéng*
- cokok2** *noang, ciek, wuku, sangat, réngkung bénta*
- cokol, bercokol** *lonto bo, oto bo ka'éng, lonto jongok; mencokolkan pésék, lonto neki ca oné, na'a oné, peher*
- cola-cala** *joak, tombo bo, présa leb-labar, ceké-lemét*
- colak** *ngasang de haju*
- colak-caling** *waci-wécak, wiri-waras, héla, mber-lanak, nacak, mbiri-mbaras*
- colang-caling** *mbihi-mbehar, héla-haé toé nipu, mber-lanak, nacak, mbiri-mbaras*
- colek1** *congget le limé toso, tiwit, cokit, cokét, coér, kowik, rowik, cangget, mpit, nggowik, kubik, konggik, angkir, kintar, ngguwil, kowek, pujut, ce-iték, doés; mencolek congget, cokét, coér, nggabet, kéra, cohér, pujut; colekan nggawit, pujut; pencolek laro te cut; ~ api garis, korék api; secolek ce koé, sa koé, ce rujut*
- colek2, mencolek** *wéndo, roko, wending, sosok*
- coleng, mencoleng** *tako, rampok, prangga te tako, kerengga, permak; pencoleng ata tako; pencolengan barang tako*
- colok, mencolok** *dio-dalok, woléng da'at, dio kéta, dojok, durut; tercolok ceka*

- cala, ata pandé rait mata, seka sala, durut cala, dojok cala*
- colong, mencolong** *tako; kecolongan poli tako, tako lata*
- colot, mencolot** *wencok, woncek, teku, tuké, wesok, téker, lempe*
- comberan** *ngali wéang, ngali waé ata do wéangn, ngali, ncérang, kencérang*
- comblang** *iné wai da'at, raci ngoél, iné wai mbérong, ata wina da'at, rasi ngoél, letang jodoh ata rona-iné wai*
- combondong** *piso te jimak laing, piso te ciri reu weki*
- comek** *wulu wiwir wa, sago, jongok*
- comel1** *molas koé, molas mongkot, molas moko, manik laing, méntot*
- comel2** *ngga'ut, ceke-lemét, bekerakit, meduk, cucal, wékok, ngge-lé'it, rumit, cere-cudut, nger-ngauk;*
- mencomel** *beke-rengét, nggut, jabe, nggumek, ngauk, beki-rengit; comelan* *nohét, ngga'ut, wékol, dedua, butél;*
- pencomel** *ata wekok lema, ata dangka lema, ata ngga'ut; mencomeli* *jauk, mamok, ngga'ut*
- comor** *saki da'at, saki tu'ung, saki tu, saki-rikan, jorok, rukes*
- comot1 (comot-comot)** *mbura-mbarang, mbiri-mbaran, saki da'at, raki-rukes*
- comot2, mencomot** *gugum, caut, deko, ta'o, kemu, raop, dako*
- compang-camping** *riti-ratas, rewit, réngkang, ndaut, rawa-raét, bambe-laék, rewe-raét, rewi-réit, jawér, jewar, ndiwi-ndaét, camba-lambék, ndéwit, canca-ringé, nciwi-ncowot, ncowol, roét, rawé-raténg, rawi-riwit*
- compeng** *wiro-warot, bire-baret, jiwir*
- compes** *piso ného gergaji, rawi-réwak*
- compoh** *ata ténéng oné kepal*
- concong, menconcong** *lako songot, jonong*
- condong** *gégé, gégéng, goro, légék, gonggos, songgong, sere-gégé, baor, barat, lebék, déol, bebék, kandu, songgang, dedek, lembit, kandit lesu, pa'u lesu, wa lesu, hédos; condong-condong* *gégé da'at, lédék da'at;*
- mencondongkan** *pandé gégé-goa, gigi-goa, pandé gégéng, pandé gégé-senggong*
- conet** *ngantak, tonggang, ncéngés, tékér*
- congak1, mencongak** *tonga, conga, mbasak, gages, jongang, ngandek; mencongakkan* *conga bokak, tonga bokak*
- congak2, mencongak** *mencongak, taksér kaut*
- congeh** *wuka, ngang, ngé'ang, nga, léngap, mbawék*
- congek** *lolek, kingo, waé tilu, lulek*
- congget, tercongget-congget** *titer, tite-tater, nigé-nagét, taki-tékér*
- congkok** *tontés, sedek; mencongkokkan* *tedé, ténté; tercongkok* *pacek, weri, rasok*
- congkah-cangkih** *puku-rungkut, ringi-rongos, mbégo-mbagol, puku-rungkus, puku-rukut, héla, wagi-wogol*
- congkak1** *mésé nai; - bongak* *mésé nai tu'ung; kecongkakan* *tombo mésé nai, bombong bail pesu*
- congkak2** *maéng nggéna, nggéna*
- congklang** *culé, sumor, wu'al, tokang, woncos, bancas,ncagok, woncar, cangas*
- congkel** *nggéi, wikak, wi'ak, nggé'i, wa'ék, nggi'it*
- congki** *maéng catur*
- congklang, mencongklang** *mburuk gélang, kilang worot, klao, médak*
- congkong1** *osang jaga, mbaru jaga, osang narang, letan narang, wétas narang, sékang riang, bongkok*
- congkong2** *lokap, cawak*
- congo** *ata tako rémé wangkan, ata tako, ngo tako*
- congok, mencongok** *mados, tontés, cedek*
- congol, mencongol** *woncos, wogol, lancer, mbogok, wongos, ndacok*
- conteng** *repe-roés, saki dopeng, neni nos, palés, salit; berconteng-conteng* *pandé saki le kunceng, saki le kisong, salit; menconteng* *tanda le kunceng, poli tanda le kunceng, pandé pales, pandé salit*

contoh *toming, tuming, sonto, guci, mucu, tunti, pandé olo*; **mencontohi** *tandik, tui, tuming*; **mencontohkan** *lut, lorong*

copak-capik *denggét, dengge-doa, ando-ndoak, senggét, japuk*

copet *tako, gomek, gimigema, gimigemak, du-dem, nggaras, pese, ghamor*; **pencopet** *ata tako, ata limé léwé, ata limé poti*; **kecopetan** *mora tako lata, botér tako lata*

coplok *loda, kedok, pa'u, nggedok, nggodak*

copot *loda, kedok, emi, werus, kedu, pa'u, pe'ang*; **mencopot(i)** *lego, emi kudut na, a wakong, ondan, sendong, odang, na'a péang, sendo, ngao*; **mencopotkan** *emi latant ata*; **pencopotan** *losa, kelo, kedok*

cor, mengecor *coga, cor, tewo*; **cor-co ran** *radu lewo, sesi long, kéré long, cai-cor, cagi-coga*

corak *gambar, wéla, gambar*

corak-carik *beté do, birot do, bati-beté*

corat-coret *tulis pina-naéng, tulis sebarang, cer-corét*

corek *garis léwé*; **mencorek** *pandé garis léwé, ndalang, garis ndalang*

coreng *saki dopeng*

coreng-moreng *peno le nggurit*

coret1 *nggurit, arit, larap, rampikalas, karis, kaés, rampeng, cer-corét*

coret2, mencoret *semperot (bedil waé), ciret*

coro *cigir, noro, pinging, co'a*

corong1 *lénggé, nigi, sopot, lewo te oké nus*; -- **suara** *tambung, toa, trompét*

corong2, mencorong *gérak tu'ung, mbilar, néar, jaka*; **mencorongkan** *pandé géra, pandé néar, pandé jaka*

corot, mencorotkan *coga, loli, palong, palo, lorat*

cotok *mu'u, mu'un*; **mencotok** *tenggok, tenggo, sesar, cecar, tanggak, detuk, ponggak, tanggop, moki*

cowek *watu péngang nggurus, watu kéco nggurus*

cubung *mbungé, mbungér*

cua *pa'u nai, maja, goam, lédér kenggel, gongak, gemak, léntok, kecéwa, ndehil-celi, wa nai*

cuaca *gatih, ngatih, mantir, katir, tara usang ko lena*

cuai *toé betua laing, toé manga guan, ngondé, balong*; **mencuaikan** *lego, ledo, sendo, sendong, ondang, toé pinga, ngao, é'én, oké*

cuak1 *ngating, utul, antul, kaka te kating (kaba) émé kudut deko (kaba mila)*

cuak2 *rantang, jejé, ratan, bontong*

cual *lawé sutera toé poli tiling, poko*

cuang-caing *wiro-warot, riwe-rawét, rawi-riwut, ndawi-ndiwir*; **bercuang-caing** *beté taung, lewo taung, betot taun, birot taun, long taun*

cuar, mencuar *lancer, ragok, cénggék, ringgat, nggadok, jogér, karék, ranggét, nengget, ceke-renget, tinggitenggang, nggédodoggadok, kari-kares, tonggang*; **tercuar** *nggader, nggadok, ndacok*

cuat, mencuat *lancer, nggader, nggadok*

cubit, mencubit *gewik, gewel, rewit, kewit, kewik, puit, nggowik, ngguwil, kewel, robis, nggotong, nggudis, hewel, side, wilut, pocél*; **secubit** *cekoé, sekoé, pocél-cengkalin*

cublik *lampu, pejenang, lampu mina, culu, pelita, culu mina*

cubung *mbungé, mbungér, berboce*

cuca1, mencuca *loér, kenta, keta, cacong*

cuca2 *mbeko, pur ipo*; **mencuca** *toto mbeko, toi mbeko, ipo, pur, tuké mbeko*

cucak *rawa kaka ngkiong, kaka kiong*

cuci, mencuci *waca, wewas, bacang, kenuk, lerap, leram, roco, kekus, renuk, samo, lemos, sona, popo, cicu*; -- **darah** *waca dara, roso dara, rina te pandé nggéréng dara*; -- **mata** *pesiar, lako-lako, éjor te pandé minak mata*; -- **muka** *baki*; -- **perut** *roda tuka*; -- **tangan** *lembo limé, losi, samo limé*; -- **film** *cétak foto*; **mencucikan** *jera waca, wewas, runing popo*; **cucian** *sanggéd ata cuci, sanggéd ata wewas, cara*

cuci; **pencuci** tukang cuci, préwang latang te wewas, perkakas cuci; **pencucian** osang nggélók, osang te pandé nggélók, osang te wewas, baté popo; **tercuci** nggélók, popo cala

cucu empo, menge; **bercucu** manga empo, na'ang empo, na'a empo, kapu empo

cucuh, mencucuh tutung, tutun, sutung, tum, tapa, seto, keté, setok, cut

cucuk1 sotor sentum, téi, mu'ú (manuk ko kaka lélap), detuk

cucuk2 karot, bombo

cucunda empog, empog

cucup, mencucup momos, mesut, mesusut, jerep lemot, la'it, omo, lemét, mu, mecol, pepos, isuk

cucur1 ndurus, bonar, boncor, rocak, rawa-rencéng, ncaéng, nchang, ncaing, ronco, nderes, ganggek, durus, lanar, bocak, bambis, titik; **bercucuran** wa'a, woro-waés, repe-roos, nggarak, cunca, lanar, ndirik, bambes, bambis, rembis, bambas, mbaris, nduras; **mencucuri** worang, woran **cucuran** lehes, jilik, suél, ndoro-ndaés, wecek, sosek, wes, lalang, siung, roés, lawir, ringgi

cucur2 kokis cucur

cutcut1 ikang hiu

cutcut2, mencucut momos, mesut, mecol, omo, pepos, lemot

cugat, mencugatkan téti sa'i, conga, tonga, jongang, téti gala

cuh haé, tas, ituh

cuil, mencuil nggewit, kewit, gewik

cuit, bercuit-cuit cewit, sewit; **mencuit** tum, sentum, setum, nggewit

cuka waé héo, waé milu, tuak héo

cukai béa, taki, pajak; **bercukai** manga béan, béa, hena pajak, hena le taki

cuki maéng; **bercuki** maéng cuki ného maéng dam

cukil nggé'i, nggi'it

cukin serbét tadu baju du jumik/hang

cukit garpu

cukong ata bora, ata manga, nala do, ata do séng; **mencukongi** téng modal

cukup emo, jeper, rapak, cum, sum, laing cambun; **mencukupi** tumpus, remo, jemut, rangko pakep, balar, muti, dawang, hemo, saur, tail, cukut, desep, genak, pas; **mencukupkan** emo de'it, siret mintung, hemo neng; **cukupan** remo, laing cambu; **kecukupan** nahéng, naghéng, jejak, tangko, nahing, pas, rapak

cukur longké; mencukur, bercukur longké, loké, ngkoluk; **pencukur** tukang longké, ata longké

cula untu, untung, rangga de badak, sulé

culak1 haju culak

culak2, menculak culek, ndacok

culas1 ngondé, lungu-lenges, ku'ak, balong, lago, mejéng

culas2 gomeng, lema, toé dia ba weki, singi-sangak; **keculasan** taki nggopét, adong, rendu, nai da'at, lapé-lapé

culik1 (culik-culik) kaka culik, kurik, acu nggowé, asu nggowé, asu darat

culik2, menculik wéndo, wéndong, roko, repung, wa lusi; **penculik** empo-déhong, empo-gorak, pedéhong, gorak, ata tako/wéndo ata bana kudut manga tegin, ata wa lusi ata

culika ata tako, ata nggopét, ata akal

culim pipa rongko, pipa musu

cuma hanang, kanang; **bercuma** oké bo, kéba, kébas; **percuma** kéba-ka'ék, oké bon

cuma-cuma kéba, téng bo; **mempercumakan** pandé oké bo, téng kaut bo

cumbu wangkal, nggawa-nggaéng, mol, mbesék; **bercumbu** kéngké-réwék, kengke-lowék, dapar-dolét, kengke-rawak, jambor; **bercumbu-cumbuan** wungku-wangkal, wéngké-*tau*, mbesé-lengé **mencumbu** ngguang, nggeléng, asur; **mencumbui** kango, aréng

cumengkling getas, betas, dia reweng, bokak tu'ú

cumepak poli manga, émong te emi, ata mangan agu émongn te ala

cumi-cumi ikang cumi-cumi

cuming hanang, kanang, kanan

cunam séngkang, nggepit
cundang1 kala, kelo, koda; **pecundang** ata kala, ata koda; **tercundang** poli kala, poli koda
cundang2 ngaur, awa, sosok; **mencundang** tarak, pandé ngaur, pandé sawung
cundrik piso, piso melati, peleko, ké'ét, lading, jembia
cunduk tusuk kondé; **bercunduk** paké tusuk kondé, paké kondé
cung toro
cungap, cungap-cangip benet, bena, het nai, sengkeng; **mencungap** nganga, poso, hahal le maél, hahal; **tercungap** lenget, leder, mesor, hahal, poso
cungkil, mencungkil cokét, curi, nggé'i, wí'él, uka, congget, we'i, kowék, nggerong, nggé'it, nggudé, akak, wí'ét, roké, wí'ar, wí'ak, cokér, nggokér, nggokék, kowik, rowik, nggowik, kowek, u'ar, oncor, wu-ar, wé'it, wé'il, so'ét, awék, wa'ék, nggi'it, wikak, rowék, wí'it
cungkup mbaru boa, épa bo'a, mbau te sapang boa
cungo ata tako, ata limé léwé
cungur komong, domong, longor
cunia sampang élong barang, sapang élong né'ang, lambo élong né'ang
cup1 mbecak, mbici-mbecak, mbesak, mbisi-mbesak, kembak
cup2 omo, mu
cupai ngondé, balong, témo; **mencupaikan** lego, ledó, pandé témo; **tercupai** lego kaut, ledó kaut
cupak kulak, tong-gang; **mencupak** wola le kulak, pandé kulak
cupar1 ngipi-nggepok, nggipi-nggepas, ji-ja'as; **mencupar** sanggé toambo, toambo da'at, toambo lengki
cupar2 deki-demir, ditor, nai koé, susa tu'ung, kite, megil, megil, kiket, mékét tu'u
cupet wokok, tompok, pucu wokok, toé rapak (léwén)
cuping saung tilu; **bercuping** tilu, tilung kudut cau laing (cangkir/gelas)

cuplik, mencuplik emi, célong, sélong, lut, lélo; **cuplikan** ata emin, tunti, ata lélo data
cupu (-cupu) nua ngencung, mu'u ngencung, roka
cupul wokok, tompok, toé rapak (léwén)
cur ser, mbas, ného runing waé sosor, mboas
cura1 wanak, jaong labar, wangé, jambor; **bercura** toambo wanak, toambo/curup wangé, jambor
cura2, bercura-cura rabo, toambo da'at, rugi, cacong
curah wa'a, ndoros; **mencurah** bowo, ndiris, cancor; **mencurahi** coga, worang, woang; **mencurahkan** cok, coga, sok, loli
curai lego, ondang, oké; **mencuraikan** lego, ledó, caca, sasa; **curaian** pandé caca mbolot, wintas, pandé lendor
curam jirap, ngawis, ngawé, cunam, ngampang; **mencuram** tambang molé ngampangn, ngampang tu'u
curang nggopét, akal; **mencurangi** adong, mbamba, rendu, akal tau; **kecurangan** nggopét laing, akaln
curi, mencuri tako, wéndo; **mencuri-curi** ceha-ceha pandé, boné pandé, tako lio; **pencuri** ata tako, ata léwé limé; **kecurian** mora tako lata; **curian** barang tako
curiah toambo do, joak, jomél, woro-waés toambo
curiga1 kiris
curiga2 bangka, mangkong, nga'ar, marang, amet, ara, mento, nango; **mencurigakan** ma'ut, semet, nango; **kecurigaan** ta'a, watal, mangkong
curik golo, peleko, piso, landing, jembia, golok
curu, mencuru waé tuka, élor, ta'i waé, cancor
cus pes, pesa, ného runing api worang le waé
cutbrai déko kimot, déko léwé kéot oné pa'a mésé nggerwa, déko komprang
cutel taung, poli, poli ga, taun, poli, dopo, cemol, cipot

cuti, bercuti *lego kerja, asi kerja, lego gori, asi gori, sokor te asi-asi gori, sokor te toé gori lorong wintuk ata poli retusn, lego kerja lorong atorn*

cuwil *ata lupi pé'ang, ata oné cicing, ata palé pé'an; secuwil cekoén, sakoén*

D

1D hurup te pat'n

2D angka lima ratus data Roma

daayah joak, tombo do, tombo toe manga
icin, jopak, japak

dabak, mendabak calak doing, ného
wetér, sama lélak, deso, nongo lélak,
ide go

dabal mésé, kowot, perukang, éros

dabih, mendabih, pendabihan mbelé,
paki, roré, jelok

dabik, mendabik tuku pucu, tuku pusu,
tuk pusu, wunggu pusu, ongg pusu

dabir tukang tulis, ata tulis, jer tulis

dablek tingul, lintu, ndingur, ndenget,
ndingut, ndengur, jengut

dabung, berdabung ropo ngis, racang
ngis, wérét ngis, wetu ngis

dabus wina de raja; **berdabus** toto kebal,
toi kebal, toing kebal

dada berambang, pucu, rowéng, pusu;

-- **ayam (burung)** ungkum, mukung;--

lapang léwé nai, nai mésé, nai léwé,

nai lembak; -- **lega** nisang nai, senang

nai; -- **manuk** ungkum, mukung;

berdada-dadaan rani tau, raha tau,

mboro tau; **mendada** ta'ang, ta'an

dadah rewos pandé lémot, rewos
langu, poro sao, rewos pandé langu;

pendadah peti na' a rewos langu

dadak, mendadak cengge-loat, deres,
runtuk, wara-wuak, ného wetér, calak

doing, sama lélak, nonggo lélak; toe

olo reké, teka-ta'a, nongo lélak, rodo

teka

dadap1 ngiling, nggiling

dadap2 kalo, ghaju kalo

dadar ruha rakap, rugha rakap, depék,
rakap

dadih waé, waé cucu japi ko kaba;-- **darah**
dara loko, dara koko, dara bajan;--
kering mentega, dango

dadu dadu

daduh, mendaduh(kan) émbong, daéng,
mémbong, déjong, jéjong

daduk, mendaduk tegi; **pendaduk** tukang
tegi, ata jogot, tukang nggélak

dadung1, berdabung, mendadung(kan)
aréng, émbong, déré, mémbong

dadung2 baléng; **mendadung** pong le
baléng, po le baléng, pongo le baléng,
sawi le baléng, ujung le baléng

daeng daéng, keraéng, tuang data Bugis
agu makasar

daerah tana, bolas, oka, lingko, lodok,
osang, wejang;-- **aliran** sungai lupi

ngalar, loléng ngalar; -- **asal** béo,

tosan, kuni agu kalo;-- **gerilya** rani

tau, wejang rampas, mboro tau;--

hitam wejang da'at;-- **industri** wejang

pabrik, tosan pabrik;-- **kritis** tana

rusuk, tana rucuk, bontong jarang,

tana cera; -- **rumah merah** mbaru data

mbérong, niang ata mbérong; -- **mata**

air ulu waé, ulung waé;-- **pedalaman**

ciko, lok; -- **perbatasan** rahit, raghit,

watas;-- **seberang** besina, ca cupu, sa

supu;-- **tak bertuan** lingko, tobok, toé

manga morin

daftar léis, tulis ngasang;-- **angka** tulis
angka

daga, dagi, mendaga lawang pemerénta, ogo, toe ngoéng, lawing pemerénta, lawing adak

dagang1, berdagang lékong, danggang, pika, papalélé; -- **sapi** pika japi, pika sapi; **dagangan** ata pikan, ceca pika; **pedagang** ata pika; -- **asongan** pika pake gerobak; **keliling** papalélé, pika léok

dagang2 ata bana, ata tadang mai, ata mbéot, tekur sai weru, lawo sai bao

dagang3, mendagang pola; **pendagang** haju lémba, ghaju lémba, ghaju ndoit
dagel, mendagel pandé tawa; **dagelan** lawak, mbesék; **pendagel** ata pandé tawa, mbesék do, riwé do

dagi, mendagi ta'ang, ta'an, téréng, térén; **pendagi** ata ta'ang, ata ta'an; **daging** ici, isi merkani, nuru, nakéng, kakéng, ndaot, patér, cik, roha roha, wérak, cupu ute, -- **asap, asin** nuru ndaing, nuru nda'é;- **basah** nuru weru;-- **darah** anak decuk, anak de ru;-- **kaleng** nuru belék, nakéng belék; **mendaging** ciri nuru, siring nakéng; **sedaging** ca endé ca ema, sa endé sa ema

dagu cangkém, tésang, sakém

dahaga tengang, masa, moa

dahak kéak, eak, kak; **berdahak** manga kéak, manga kak; **mendahak** oké kéak, oké kak, nggasek, nggarek

daham ehem, bereng

dahan, berdahan panga, dangka, daka, penggak, pangka, sing; **mendahan** todo panga, todo dangka, todo daka, todo sing; **dahanam berdahanam** mbaré, noang, ciék, wuku, ngak, wuku-ngak, rait

dahar hang, ghan, mojik, jumik, lompong, pongo mu'u

dahi sa'i gala, solak, sa'i, da'dilaranga

dahina lesu, le lesu

dahlia wéla dahlia

dahriah ata toé imbi Mori Kraéng

dahsyat mésé, sérap, congés ungal, ncelar, leng kéta, leng tu'ung, leng bail; **mendahsyat** tambang kéta, rantang laing; **mendahsyatkan**

pandé tambang kéta kolé;~ **hati** kating, katéng, pandé rantang; **memperdahsyat** tambang kolé; **kedahsyatan** leng kéta, mésé bail, leng bail

dahuk desong, deso, dodong, ngarat, longkir, ngomper, gomeng

dahulu di, ding, katé, cenggo'on, cenggo, bao, wero, nebao, newero, olo, beolo, médé, danong, oné pisa, danong empo iok, eta empo tao, empo ajo, danong du wangkan kéta, olo du wakan, ruing, olong, pado olo, dé'it, baro olo, cewur, ngancek, comong olo, tiki olo; **berdahulu-dahuluan (dahulu-mendahului)** rumbo be olo, supung be olo; **mendahului** pado olo laing, lagé, rowa, mata, laing olo, tekolo; **mendahulukan** olong, tiki olo; **terdahulu** laring cain, be olon, tiki olon; **pendahulu** ata be olon, tiki olon; **pendahuluan** pu'ung du wangkan, pu'ung, wakan

dai ata ajar agama

daif lénggé, risu, risu-kiuk, toé kop, lunggu lepé, rike-rakes, besung; **mendaifkan** loér

daim tédéng lén, dengkir lén

daing ikang dango, ikan dango

daitia mésé, mésé ngoéng, éros, poti wolo

daki1 saki, kunu, rakeng, rikes, nduwis, dukeng, kero, rika; -- **dunia** séng, ndoi, doi **berdaki** do saki, saki-rikom

daki2, mendaki tukéng, ncués, wikil, nggiwil, kébé, ngendut, cu'es

dakian tukéng, tuké golo; **pendakian** kébé, tukéng

dakocan bonéka

daksina lau, wanang, wanan, le

daku daku

dakwa buang, mboték, baro; **mendakwa** nonok; **mendakwai** tondek, tindek; **terdakwa** ata pandé sala, torok; **dakwaan** teging, bajar, sopél

dakwah ajar agama; **berdakwah** toing agama

dal hurup te alon one hurup arab

dalal papalélé, ata pika ceca

dalam1 *délem, leman, sérem, néneng, sélem, ginggem, nggéreng, géléng, cengker, congkir, songgir, cengok, mangkem, haéng wakén, ngaéng wakén, henan oné nai, ghen a oné nai, haéng ati; dalam-dalam do-do; berdalam-dalam tambang délem, tambang leman; mendalam henan haéng oné pucu, ghen a oné nai, pukul oné pusu, pandé wakéy, tu'ung kéta; mendalami nuk tu'ung, idep oné nai; mendalamkan, memperdalam pandé délem tu'ung, nuk tu'u; dalaman ici tuka, isi tuka, isi nai; pedalaman ciko-ciko, siko-siko, ciko-celot; pendalaman pandé délem; kedalaman délem, lemong, leman; sedalam délem cama, lémong sama, délem ného, lémong nongo; sedalam-dalamnya délem tu'ung kéta, lémong tu'u kéta, leman tu'u*

dalam2 *oné, du, tédeng, bilang, rémé, latant, émé*

dalam3 *mbaru de raja*

dalang *ata maéng wayang; mendalang labar wayang, ka'éng wayang, maéng wayang; mendalangi ata ator pandé cao-ca; mendalangkan labar wayang, ka'éng wayang, maéng wayang*

dalfin *ikang lumba-lumba*

dalih *rajan, campit, sapit, comongn; berdalih manga campit, manga sapitn, manga rajan, tanjéng; berdalih-dalihan nonok tau*

dalil *lapéng tombo tu'ung, rajan, somongn, landingn; berdalil betuan, campit, sapitn, rajan; mendalilkan toto rajan, toto campit, tombo rajan, tombo sapit*

dalul *té'é bail, borot, botok, lewus, laés, lewus*

daluang *kombak*

dalung *kepar*

daluwarsa *banger, bangor, nilu, oké bod-ga*

dam1 (dam-dam) *maéng dam*

dam2 *dam waé, ngali*

dalang *ata maéng wayang; mendalang labar wayang, ka'éng wayang; mendalangi ata ator; mendalangkan ata maéng wayang*

dalfin *ikang lumba-lumba*

dalih *cobét, tado, panggéng, taméng, rantong, tamé, liki-leko, rajan, somongn, campit, lomongn; berdalih liki-leko, manga comongn; berdalih-dalihan gangga, ré; mendalihkan tanjéng, tajéng*

dalil *atoran; berdalil manga campit, manga sapit, tara campit, sapitn, tara sapit, manga rajan*

dalul1 *té'é, wié bail, wié da'at, wié mendot*

dalul2 *dalul*

dalung *kepar*

daluwarsa *banger, bangor, toé paké*

dam1 (dam-dam) *ca tara perkakas maéng*

dam2 *dam, ngali*

damai, berdamai *hambor, rijuk, ambor, raju, rijip, raso, renceng-ceng, rindung; memperdamaikan somba, kiés, koma, awél, awék; perdamaian hambor; kedamaian temer, temor, meler*

damak *sumpit, supit*

damang *tu'a adak data Dayak*

damar1 *nunu haju, haju damer, culu, sulu, lampu, pelita, pandu; berdamar peké damér, kawé damér; mendamari téa géra, sulu*

damar2 *welu berdamar banga welu, maéng banga*

damas1 *lénggé le mbolo-haés, risu, risu-kiuk, besung*

damas2 *kain sutera, towé sutera*

damat *ngaok, ngai-ngaok, palak tau, régé tau, ghong tau*

damba1 *ngoéng, nuk, belek, nenut, belut; mendambakan bengkes, bekas, wéda, kais; perdambaan, dambaan ata ngéng laing, ata bengkes laing, ata bekas laing*

damba2, *mendamba émpas, tébar, nggao, lémpas*

damba3 *ka'éng, jo'uk, jojop, mudus, modus, ncuas, longot, bongot*
damik, mendamik *pak, repék, baka*
damir *wéong, menduk*
dampak *duntak, tungkal, cir, ciri, dutak, betuan, cemol laing*
dampal *nata limé, natas limé*
dampar, mendampar *dumpak, cer, sér; terdampar* *lencér, do'ong, da'ong*
dampil, berdampil *rapét, raket, rakot; mendampilkan* *pandé repét, pandé rakot, pandé raket*
damping, berdamping(an) *ruis, baling, diding, pédék, cimping, piding, siping, lupi, lulus; mendampingi* *ramé, raés kempéng, réwok; mendampirkan* *loreng pandé ramé, pandé raés, pandé réwok; pendamping* *ata raés, ata ramé, ata réwok, ata te toing*
dampit *anak dapér, anak ndoa*
damprat, mendamprat *tida, keci, renti, kenta*
dampung, berdampung-dampung *jejer, ndéwer, ndewir*
dan agu, au, po, édé, nang
dana *séng te guna laing, ndoi te guna laing;-- bantuan* *séng campé, ndoi sapé; -- kematian* *séng waé lu'u, ndoi waé lu'u*
danau1 *leteng, sano, rana, nambos*
danau2, mendanau *ba weki da'at*
danawa *mésé, eros, mbégél, benggék, poti wolo, nggoéng*
danda *dongkar kuasa, do'ar kraéng*
dandan1 *jangu-japa, sélék, mai; mendandani* *kaning, rinda, ringgi-roék, dawing, pesolé weki; berdandan* *sélék, moi; dandanan* *perkakas sélék, merkani sélék, né'ang sélék*
dandan2 *baléng, manggar, wasé mésé*
dandang1 *lewing mésé*
dandang2 *sampang, sapang*
dandang3 *ka*
dandi1 *tambor, gendang koé*
dandi2 *bali-balo, bali-bélo*
dangar *sé kang, bebak, sékan, dak, lepak, lempak*

dangau *sekang, bebak, lempak, sékan, lepak, dépak, lempak*
dangdut *déré data Melayu*
dangir, mendangir *wedak, woak, saké, wunggar, cake'*
pendangiran *bongga*
dangka, berdangka *pangong, nango, papong*
dangkal1 *léntap, létar, néntap, téngkak, déngké, ndéla, caké wokok ngénggé; toé pinga; mendangkalkan* *pandé lentap, pandé létar, pandé ngéngga; dangkalan* *mongkol, mokol*
dangkal2 *tengké, tana toé paké, tana bontong jarang, tana rusuk, tanah rence'*
dangkap *nggao, rao, ndépo, nggépo*
dangkar1 *léntap, létar, léncok*
dangkar2, mendangkar *lulung, lulun, lepet*
dangkar3 *rani tu'ung, rani tu'un, gutek*
dangkung1 *puru, boké, nggilé*
dangkung2, mendangkung *racuk, wunggu, wucuk*
danguk, berdanguk (mendanguk, terdanguk) *lonto pedu pacu, penu pacu, pé mé pasu*
dani *ngasang ca uku diséd papua, curup data Dani*
dansa berdansa *saé data tana pé'ang, saé data*
dansanak *haé wa'u, ghaé wa'u, asé-kaé;-- anjing* *asé-kaé woléng ema;-- bapak (ibu)* *asé-kaé ca endé, ema; berdansanak* *asé-kaé*
danta *gis, giis, gading, ngis*
danyang *poti lami, naga tana, naga béo, naga pa'an, naga pepa*
dap *tambor, gendang*
dapat *ngancéng, ngaséng, ko'on, kong, hang le bet, nggé'ék, ngalang, cémong, ténggo, tiba, haéng, nga'éng;-- hati* *emi nai, mi nai, senang; berdap* *cocok, cumang tau, raha tau; mendapat* *mendapati ita, été, repeng, ngaéng, cir cehéng, haéng, ngaéng, demong, tiba, delék; mendapat* *memperdap* *haéng kawé, ngaéng*

kawé; **terdapat** haéng, repéng, ngaéng, regéng; **dapatan** haéng kawé, haéng le kawé, ita ciwal; **pendapat** nuk, get; **pendapatan** icin kerja, isian gejur; ~ **nasional** bora negara; **sedapat** poli ita, poli été, poli haéng; ~ **mungkin** émé ngancéng, cala ngancéng, émé ngaséng, sala ngaséng; **sedapat-dapatnya** pali-polé, co'o kaut nawan, so'o nga kaut pandém; **berpendapatan** haéng kawé, ngaéng kawé

dapra ban te lapéng

dapur dapur, sapo, likang, likan, cumpé;
-- bambu impung; - bersih sapo te kolang hang; **dapur-dapur** pé'ang mai, pé'an mai

dara1 ata molas, iné wai molas; **perdaraan** iné wai molas oné istana, ata molas, ata molas oné mbaru raja

dara2 tekur jawa

darab onggá; **mendarab** onggá mésé, onggá jarang rié, mbeté, mbeté jaran, mbeb

darah dara, imar, haé wa'u, ghaé wa'u, waé; - **daging** anak bara, wua tuka, anak ru; -- **hidup** dara ta, mose; --**berdarah** dara mureng, dara miron, mbureng, mburak; ~ **bali** ata rantang, ata rattan; ~ **dingin** toé rita, toé ritak; ~ **jernih** waé data mésé, waé de kraéng; ~ **panas** cumpeng, rugi; ~ **putih** waé tuang mésé; **mendarah** daging laseng, ngala, cama ného dara; **mendarahi** olés le dara, lun le dara, kumak le dara, koés le dara

daras, **mendaras** bacang, basa; **pendarasan** ngaji

darat tana masa, tana lino; -- **darau** tana golo, poso; **mendarat** wa'u oné mai kepal, cai, sai; **mendarati** wa'u oné; **mendaratkan** ba lé tana masa

daratan tana ngéngga, satar-mambak, satar mésé

dari oné mai, pu'ung, nia mai, landing ali, latant hitu, diha (de hia) lut, de ghia; **sedari** pu'ung, nganing, du

daripada céwé, po, séwé, one-mai, itu po

darma kerja, kerja ka'éng lino, gori oto lino; **darmabakti** pandé di'a; **darmasiswa** séng campé anak sekola, ndoi sapé anak sekola; **darmawisata** pesiar, piknik, lako-lako; **berdarmawisata** pesiar senang-senang, lako-lako nisang nai

darulakhirat surga

darulbaka mosé tédéng lén

darulfana mosé dokong, mosé sa ghoé

darul Islam negara Islam

darurat susa, dokong, sengge-ré'é, dokong-duang; - **militer** jaga dokong le militer **mendaruratkan** duduk, saking, duang; **keदारuratan** toé melern mosé

das pes, par

dasa ca pulu, campulu, cepilu, sapulu, sepulu, cepulu

dasalomba tanding 10 tara maéng, rié 10 tara maén, cepulu tarad rié

dasar riti, nggolo, ranti, alas, salang, kété, pu'un, lapéng, ligéng dasor, waé, betuan, icin; **berdasar** landing, le, sogho, soho; **berdasarkan** lut; **mendasar** te tu'ung; **mendasari** landing le, sogho, soho; **mendasarkan** le, sogho

dasasila cepulu betuan, sapulu isin

dasawarsa liwa, cempulu ntaung, kiwan, sepulu kiwan, cepulu ntaung, ce liwa

dasawindu alo mpulu taung, alo mpulu kiwan, alo liwa

dasi dasi; -- **askot** dasi mésé; **berdasi** manga dasi, paké dasi

daster baju de iné wai te paké oné mbaru

dasun comu bakok, somu bakok;-- **tunggal** bonggong, molas di'a, sa, agu nu, ca kali icin comu bakok

data apa ata itan, ata mangan; **pendataan** dod data, neki data; **mendatakan** cacat, tulis, sasat, catat

datang cai, oné mai, mai, lambu, rencong, ca'ar, teka, ndua, jondém, , dudes, nggedok, landang, meka, léjong; -- **bulan** cai wulang; --**hati** leng kéta, leng bail; **datang-datang** ho'o di mai; **berdatangan** landang, londang,

nggulang; **mendatang** mai teka-ta'a, nggri-olon, ca-pisa; **mendatangi** cénggo, sénggo, léjong; **datang-mendatangi** liba tau, léjong tau; **mendatangkan** ba te, bénta, dadé, te, kudu, kudut, néngé; **pendatang** ata long, ata sai weru, haju dongka, do'ar; **kedatangan** manga meka

datar selir, béa, mbejang, leko, mambak; **mendatar** ténda, ndéi; **mendatarkan** pandé béa, pandé leko pandé mbéjang; **dataran** lengkong, béa, mémbak, napu, leko; --**tinggi** lengko, golo; **pendataran** te pandé béa, pandé leko; **sedatar** cama béa, sama leko

dati tana mbaté, tosan

datu raja, ratu, ata mbeko, ata poli mata, maté

datuk empo, embo, ema lopo, ata tua oné ca kilo, tu'a adak, jing, poti; **berdatuk** manga ema lopo; **mendatukkan** bénta ema lopo laing, néngé ema lopo

datum tanggal, tanggal

datung empo, ema lopo, embo

dauk butung, berumbung, bakok, mbawa, jarang butung

daulat1 senang, dí'a; **berdaulat** mangan senang, manga dia, manga delék, manga ngaéng;

daulat2, **berdaulat** manga kuasa, manga hak; **pendaulatan** rumbu, rapas, capang; **kedaulatan** kuasa ata mésén;-**rakyat** demokrasi, ro'éng, kuasa de ro'éng

daun saung, saun, saong;-- **hidup** ndango-rang, ndang, mosé;-- **jendela** saung para tongang, petongang, para de parantongang;--**meja** bangga de méja;-- **padi** piso koé, ké'ét, woja, saung de woja;-- **telinga** saung tilu, tilu; **berdaun** manga saung, manga saun; **mendaun** niho saung, nonggo saun, nongo saun

daun-daunan sangéd saung, sanggéd saun

daur cekeng, sekom, sekon;-- **besar** ca ratus sua mpulu ntaung, seratus suang pulu kiwan; -- **kecil** alo ntaung,

alo kiwan;-- **ulang** pandé dí'a kolés; **berdaur** manga cekeng, pandé apa bana, manga sekom, manga sekon

dawai kawat koé; -- **duri** kawat karot, karot;-- **gelang** kawat mésé, kilang

dawat tinta, remuk

dawet inung pandé oné mai gola agu céndol

dawuh perénta, jera, susung, runing

daya ngacéng, nawa, ngaséng, mberes, rojo, ancor-nai;-- **adaptasi** lorong adak, lorong wintuk, lut adak, lut toing;--

angkat ngacéng téti, ngaséng téti;--

angkut ngacéng ba, ngaséng ba;--

antisipasi baé muing, tingon muing;

-- **batin** hus nai;-- **beli** ngacéng weli,

ngaséng jaji;-- **cengkeram** lako molor,

lako dí'a; -- **cipta** ngacéng, ngaséng;--

gaib mbeko; -- **gerak** ngacéng gégo,

ngaséng gégo;-- **hantar** ngacéng

ba, ngaséng ba;-- **hidup** ngacéng

mosé, ngaséng mosé;-- **juang** mberes

nuk, harat nai, gharat nai;-- **kerja**

baé kerja, tingon gejur, tingon gori;

-- **kreasi** ngacé pandé, ngaséng

pandé, ngaséng nuk;-- **muat** ngacéng

na'a, ngaséng na'a;-- **pikir** ngance

nuk, ngaséng nuk; -- **serap** ngance

pandé masa;-- **tahan** ta'ong, téréng,

ta'on, térén;-- **tangkap** ngacé idep,

ngaséng mosé; --**tarik** ata dí'an;

berdaya mberes, sebér, nawa, uling;

mendayai pandé mberes, pandé seber;

memperdaya(kan) adong, mbamba;

teperdaya poli le mbamba; **daya**

guna guna laing, manga guna, betua

laing; **berdaya** guna ba betua laing;

mendayagunakan kudu betua laing;

pendayagunaan pandé guna, pandé

manga betuan

dayah endé tinu

dayak ca uku lau Kalimantan

dayang, **dayang-dayang** ata molas gori

kerja oné mbaru de raja; **pendayang**

ata molas, iné wai mbérong;

pendayangan sanggéd ata molas gori

kerja oné mbaru de raja

dayu, mendayu sewe-séong, déré émbong, aréng, gelut, menduk, séos rewong, sewe-séol, néong

dayuh, terdayuh, wéong nai, mohas, moghas, momang

dayuk, terdayuk, pinggang lé'as wiki-wekok, awak

dayung haju bisé sampang, weda pedal te lako sepéda; **berdayung** léti sampang; **mendayung** bisé léti sepéda; **mendayungkan** pandé lako sampang, pandé lako sepéda, bisé sepéda; **pendayung** ata léti sampang, ata léti sepéda

dayus da'at; mendayus mbécik, mbéis, loér, mbésik, kambi-léis

debab pek, pok, ndekék, témbér, tembeb, ponggal, mbep

debah, mendebah mbelé, paki, ala

debak mbit, ntibuk, nduhung, kepuk, kep-kepus, kepi-kepus

debak-debuk ndahi-nduhung, rutut, kepi-kepus

debam bocak, jembem, mpohong, cembem, ndukuk, penggak, metum

debap ndut, mbep, sebek, sobok, rapék, ndat, beb, kungkung, hur, beguk, metum, témbér, tembing, sohot, soser, ringgu-ranggung

debar, berdebar jer, jejé, wéwer, déntér, dantang, bibér, ndésér, dantat, wewir, rantak, ndahat, raga, cere-ndat, sara-ndatat, ndewir, jejér, dété, ndété, leluk, ndéwer; **mendebarkan** jejer pucu, ndewir pusu; **debaran (jantung)** ndet pucu, ndut pusu, ndewér pusu

debarkasi wa'u data léti kepal, wa'u mendo ata jajé kepal, wa'u mendo ata jagé kepal

debas hus, hu-hel, ghus, ghagha-ghal, hahal, ghaghal

debat, berdebat gangga, gangga le manga comong, ré;-- kusir gangga pina-naéng, ngoap, moat; **mendebat** gangga tau, ré tau; **memperdebatkan** gangga laing, ré laing; **perdebatan** mangan gangga, mangan ré;

pendebat ata gangga, ata ré; **debet** débit, rési, mésén wa waé

debik1 nggebik, nggepok, dépé, pak, po-pak, nggepak; **mendebik** pak, baka

debik2 berdebik runing mbé, mé, mé'é

debil bodok, engét, béngot, lengu, bapa

debing peng, kebing, mpang, mping, pépéng, pang

debirokratisasi pandé dia demokrasi, pandé leku nai ro'éng

debit séng ata tiba, ndoi ata tiba;-- air don waé ata wa'a, waé, waé wa'a

debitur ata raung oné ata, raung

debris wékang, reno, lur, lus

debu kebok, rawok, rawuk, tewur, wuang, woéng, hewur, kewur;--**vulkanik** rawuk, kebok **berdebu** manga kebok, tadu le kebok, manga rawok; **mendebu** ného kebok, nongo rawuk

debuk pek, pak, sebek, mbit, ntibuk, mbukuk, nduhung, pok, tup, tuk, tuk-ta; **berdebuk** runing sebek, runing pak

debum, berdebum sebit, tour, nggem, cembem, mbukuk, ndukuk, pour, nebit, penggak, ngkebing, plar, pelar

debung kebing, ngkebing, ntebing, kung, nggem, tebing, kempa

debup hur, metum, pour, pelas

debur running bombang, runing caoca ata pa'u oné waé; **mendebur** nggepak; **berdebur** nggipi-nggepak

debus1 bo, mao, sar, ling

debus2 kalut

debut pes, gho'odi, wakan; **berdebut** pes, gho'odi, wakan

debut toto tara laring cain, regha ranga

decap nggepak, cek, mecak, puk, mesak, nggebak; **berdecap-decap** nggipi-nggepak, mbepik, mecuk, cakus, nggebi-nggebak; **mendecap-decap** cece, mesil, mesor

decing ncihing, sénggéng, ncéong, sighing

decit ik, kik; **berdecit** ik, iok, kiok; **mendecit** runing ik, jaja ik

dedah, mendedahkan wengkas, léla, léka, wongkas; **terdedah** céngka, léka, céngkit, mbigol, siak, singok

dedai lako mbiri-mbakang, paki-wésak, mberi-mberas
dedak1 ba'o
dedak2, berdedak kéot, pipét, ké'ot
dedak3, berdedak na'a one nai, beti nai
dedal bidal, loér, nikung, sigu, cigu
dedalu (api) ta'i ntala, ta'in-tala, loék mata
dedar mut, kolang, wiok, riwok, kolam, kolan
dedel pu'ung jaik, birot, rawé
dedemit poti, jing, barangay, darat
deder mendeder wéras, wécak, wésak, tétér; **pendederan** wécak wini, wésak ní'i
dedes1 nggaro, ndamu, kula
dedes2, mendedes ketu, kiki
dedikasi gauk di'a, ba weki di'a; **berdedikasi** toto gauk di'a, toi gauk di'a, junggu
dedikud téng mbaru latangt anak tinu, téi mbaru anak tinu, widang mbaru anak tinu
dedulang kélor
defacto ata itan, ata étén, at ate tu'ungn
defalkasi tulis nggopét, pandé adong, pandé renda
defender bék
defens kambé, sambé; **defensi** jaga weki, latang weki, momang mosé; **defensif** ta'ong jaga weki, ta'on lami weki, mo'eng mosé, ta'on jaga weki
defile lako londang de serdadu, nggulung; **berdefile** lako londang, nggulung
definisi artin, icin, betuan, isin; **mendefinisikan** teing arti, toing betuan, toing isin; **definitif** toé bana, hito kali, semol, itu kali, cemoln
defisit komus, toé rako, toé sum;-- **anggaran** toé rapak, toé sum, toé rako, toé rangko
defisien toé di'an, toé dangan di'an, toé danga dia, rosé; **defisiensi** toé pas, toé rapak, toé sum, toé rako; **defisiensi** kurang vitamin, rusuk, rucuk
deflasi pandé dia harga séng, pandé galit di'a lega ndoi

deflator perkakas te baén harga séng, perkakas té tingon rega ndoi
defleksi wéléng, mbéong, mpéong
deformasi di'a ciri da'at, di'a siri da'at
defragmentasi ator sanggéd data oné komputer, na'a oné komputer, na'a data oné komputer
degam bo, runing, pom, pelar, ling; **berdegam** bo, ling, nereng, maot, mpirang; **mendegam** manga bo, manga runing, manga ling, manga pelar
degan wua nio ngoél, nio ngoel
degap1 rencak, rosak, nggut, humbek, rantak, jer pucu; **degap-degup** jeje, jejer, ndewir, nder, ndéwer; **berdegap-degap** rinci-rencak, titir-tata, dantat
degap2, berdegap jengkek, mados, ghajok, reba, di'a, jojop, ghedus
degar recék, mpem, mplela, gar, mpilar, pem, pelar, pour; **berdegar-degar** runggu-rengger, mbahor, mao, nengo-nangong
degdegan jejer, ndu-ndet pucu, ndut, leluk, wewir, détér, datat pucu, ndat
degenerasi ata uwa toé imbi laing, mbéis, kembi-leis, ata uwa toe deming laing, mbésik
degil dedas, kilus, ngegil, makos, kulas, dedil, ngondé, mbéis, kembi-leis, luji, ngondé, balong; **kedegilan** sara nai, sara ru, nia-ngoéng, pina-naéng, ngoéng nai; **degradasi** wa'u pangkat, wa'u wa, mora rang; **terdegradasi** mora, mesa, botér, rehong
degup repok, ndut, dukda, ndéwer, ndewir, wewir, ndatat
deh de, olé, kong, ko'on, aé, ai
deham dengkét, ehik, ngkohuk, ngkehak, nggikar, ehem, deké, kéak, kak, méki **berdeham(-deham)** méki dengkék, méki dekét, meki dengkét
dehidrasi toé do waé oné weki, dango weki
deisme ata imbi manga Morin
dejure lorong kau de, lorong kaut, tiba kaut, imbi kaut, é'én kaut, lorong wintuk, ata ndala ke

dek dék, lébak

deka *cepulu, sapulu, sepulu*

dekade *cepulu ntaung, sapulu kiwan*

dekaden *sesot, mesot, pa'u*

dekadensi *pandé da'at, ata da'at, ata toé di'a*

dekah, berdekah-dekah *tawa régés, kaka-kaék, dalér, tawa dalér, tawa régé, dalér, tawa dalér, dalér gha-ghaék*

dekak-dekak *keléréng, sepoa, ndékar*

dekaliter *cepulu liter, sapulu liter*

dekam, berdekam *jengok, jongok, jeket, jegok, jongkung, lo'ut, lik, jongol;*

mendekam *wokét, madis, merét, dungguk, dere-denguk, caler, mé'és, magés, mékur, wakék, jigeng, wukit, dongok, ikup, nékot, mémét, pékur, dekos, regét, lo'ut, jongol, jo'uk, lonto, ka'éng oné osang*

dekameter *cepulu meter, sapulu méter*

dekan *waté belang, ko'a belang, ko'a sawar, ko'a gurung, ko'a welu, ko'a toar, ko'a lomba, ko'a ré'a*

dekan *tu'ad sekola mésé*

dekap *rao, nggao, kemu, ndépo, nggépo;*

berdekap *nggao tau, ndépo tau;*

berdekap-dekapan *ngao-nggao tau, ngenges tau; mendekap* *rao, nggao, ndépo; sependekap* *ca rao ata, sa rao tau, sa ndépo tau*

dekar, mendekar *labar sempilang, gega kopé, maéng pedang, maéng surik*

dekat *baling, bali, lupi, ruis, cu, déning, kempir, timpu, lung-lau, dangkun, tulak, kiru, dini, cemi, lusip, pere-hisu, supu, lesip, lengas; berdekat(-dekat)*

cup, kamper, jerem, rapet, pincing, cimping, pancang, kamper, ntur-ntek buket, jarak, jarak, ruis; mendekat *sékék, éro, cecor; mendekati* *sekor, tuntung, oné, kamping, lérés, redu, kawit, sara-sengkor, hipis, ghipis, ruis oné, kaping; mendekatkan* *pandé ruis, memperdekat(kan)* *ba ruis, mai ru'is, mai ghipis; terdekat* *ata rusn, ata ruis;*

pendekatan *te ruisn, te ghipisn*

dekih, mendekih(-dekih) *tawa*

dekik *lepet loké weki, lemi weki*

dekil *saki, sunek, lumék, saki-dopeng*

deklamasi, berdeklamasi *bacang puisi, basa puisi; deklamator* *ata bacang puisi, ata basa puisi*

deklarasi *seng lako, toambo, palak, jaka; deklaratif* *tombo, palak, jaka*

dekolonisasi *emo cau ata, emo impil ata, emo tinu ata, néka tinu ata;*

mendekolonisasi *téng kuasa, téi rang*

dekonstruksi *pandé kolé, werang kolé, séul kolé; mendekonstruksi* *pandé kolé te weru, werung kolé, séul kolé*

dekor *rinda oné panggung; dekorasi* *gambar, janggu-japa*

dekoratif *te rinda laing*

dekorator *ata pandé rinda, ata baé sélék*

dekret *kepu, kempu, cemol, semol; mendekretkan* *wéwa, ébar*

deku, berdeku *tikul*

dekus, berdekus *méong, aum, éong, aung, méo, naung, pus*

dekut *tari-tu, teku-ku, téténg déré; berdekut* *runing de tekur, tekukur*

delamak *mosé wina-rona, kaéng kilo, tadu hang, tegop ghan*

delan *gégo waé le ikang, wuli waé*

delap1 *nus de bedil, wéla api de bedil*

delap2 *luga, cirang, tengger, tenggor*

delapan *angka alo*

delat, berdelat-delat *lepé-lié, lepi-lepat*

delegasi1 *wakél, ata wuat*

delegasi2 *toso, tojo; mendelegasikan* *téng kuasa*

delegitimasi *cega, sega; mendelegitimasi* *cega rantang*

delik *tatok, nggodeng, jeré, jijeng, nggileng*

delima *wua delima*

delman *dokar*

delongop, mendelongop *nganga, cerngangang, serngangang*

delta *mongkol, bolas, longos, mokol*

delusi *sala nuk, sala dian*

delusif *ného nipi kaut, sa ghoé, toé béghéng*

demagog *ata pintar propaganda, ata toambo do*

demagogi ngaur ata kudu rumbu kuasa,
tombo da'at ata, di'a ru, sawung,
ngaur ata, kaur ata

demah penes, pengét; mendemah pandé
penes, pandé pengét

demam1 pémpang, sai menos, pépang,
memek, natis, lentos, bek, wéur, bekel,
kolang oné, kolang weki, winggar,
wigar, hala-haing, jiring, wil; --
berdarah pémpang agu dara mureng,
pépang dara ngirus;-- **cupak** pémpang
ngoéng kin hang, pepang ngoéng
wekin ghan;-- **dingin** malaria, sai
menos;-- **kepialu** pémpang, déméng
jipi-jara, pémpang jiri-jara;-- **lapangan**
rantang, ratan, géga, gegé, lelak,
leluk;-- **panggung** jejer, wewir, lelak,
jeje, leluk

demam2 wedo-wadol

demang bupati

demarkasi rahit, raghit, watas

dembai, berdembai-dembai toambo
tombo wanak, wangé tau, loér tau,
ké'ék tau, kéwa tau, mbesék tau

dembam sebek, metum

demek bakes, mamop, mamot

demen cembes, ngoéng laing, lomir,
ngoéng, nisang

demes isung lempé, nggiméng, doki,
rimpet

demi1 le, ali, kudut, landing, sogho

demi2 gici, ngisi

demi3 du, rémé, nganing

demi4 le, landing, sogho, soho

demi5 ného, cama, nongo, sama

demik, mendemik pak, baka, repek, bépé

demikian ne nggitu, ného nggitu, nggitu,
ne nggitu, nongo ne pisa; **sedemikian**
cama ne nggitu, sama ne nggitu, sama
ne nggo'o

demiliterisasi céla oné mai militer;
mendemiliterisasi pandé céla

demisioner dé'it, wa'u-wa, remo-ga, emo
dé'it

demo toto mberes, lir mberés, lir molor,
toto pintar toambo, lir pintar toambo, lir
molor toambo

demograf ngong sanggéd ro'éng,
sanggéd lawa; **demografi** sekola latan
baé sanggéd ro'éng, ata sekolah bilang
lawa, bilang ro'éng

demokrasi bantang cama réjé léléng,
ngoeng de lawa do; **demokrat** ata
lorong bantang cama, imbi réjé-léléng

demon poti, jing, darat, ba
ranga; **demonistis** ného poti, nongo
poti, nongo jin

demonstran ata toto mberes, ata rani

demonstrasi, berdemonstrasi ngo toto
mberes; **mendemonstrasi** par, duking,
toto toé lorong ngoéng data teke étan,
to'o mboro tau

demoralisasi mora nuk di'a, weki daat,
gauk da'at

dempak1 mbukut, pada, bacar-bénak,
nggu'uk, seser, sampél, sekek,
ndungung, mbutel, pédak, péhak,
ndukuk mbegul, radak, mbokil, woko,
jéré, mpédal

dempak2, berdempak cumang, ita,
lambu, regha, été

dempang1 ncéong, néong, rencak, nggu-
nggenga; **berdempang-dempang** céo-
ncaong, rinci-rencak, nggu-nggenga,
ruku-raka

dempang2 padong, tatong, jaga, ramé,
siping, ruis, duka

dempet1 loréng, kumpé, dempér, lulus,
simpél, kampér, dampér, kamper, tara-
takas, dawer, kengkum, rapét, ruis,
pimbér, ndoa

dempet2 dapér, ruis; **berdempet** rapet,
ruis, lesip; **berdempetan** ruis, rapet
tau; **mendempetkan** aket, pong,
rapéng, lepit, pandé kemper

dempir ncihing, sighing, pélél

dempok, berdempok rintuk, rintuk tau,
ratuk tau, racuk tau, wunggu tau

dempul leci; mendempul leci lewo, tadu,
sesilong, képé, ceci lewo, tadu lewo

dempung ngepak, nggepak, nggepi-
nggepak, kembuk, kémbuk

denah1 gambar

denah2 jing da'at

denai lé'é, wi'i, kuru wai, la'as

- denak** *ngating*
- denawa1** *éros, mésé-réngéng, mésé nggoéng, mésé éros*
- denawa2** *polisi béo, opas béo, mandor béo*
- denda** *teging, copél, saung-leba, woing, rewak, sopél, leba, podo-mol, oké-ngoéng, wunis péhéng, ropo lema; mendenda tегing; dendaan ropo banco, jaji, mendong, tena, doaln*
- dendam** *maléng, lélung, hu'u, paké, na'a oné nai, maca tau; -- kesumat ngetek, ré tau, léwang tau, nengkes, mek, tenos puso, na'a oné nai, macak tau dengkir anak wan; berdendam lésu, maléng; berdendam-dendaman na'a reweng, tau, oné rak na'an, oné puso pukuln (kukutn); mendendamkan na'a oné nai; pendendam gelang rugi, kilang tenos, tenos puso, ata na'a one nai pandé da'at data, toé kéta hemong pandé data*
- dendang1** *ka, déré*
- dendang2** *sampang, moi, mokos, sélék*
- dendang3** *cura, nénggo, déré, landing, tura (latung), lalung (latung); berdendang déré nénggo, déré rapas; mendendangkan déré, pande lengkar*
- dendeng** *ndaing, ndaé, ndaéng, lengkar, kongkar; mendendeng pandé ndaing, pandé ndaé*
- dendi** *reba lomés*
- dendrologi** *ilmu haji*
- dengan1** *agu, le, laing, ali, au, le, pala, doméng, mo'éng, ngo'e, ngo'é, lepai, ghaé*
- dengan2** *haé, mendi, ghaé, agu*
- dengap, berdengap** *jer, jejer, ndut, seto, dantat*
- dengar** *dengé, méngé; berdengar dengé, lorong, imbi, lut; mendengar pinga, nipek, pénga, ngapet; mendengarkan séngét, idep, pinga; memperdengarkan ciék, rait, tombo, ébar, wewa; terdengar ngancé dengé, dengé; dengar-dengaran gélang imbi, kilang imbi; pendengar tilu, ata séngét, ata pinga, ata dengé; pendengaran*
- tilu; kedengaran ngacé dengé, dengé, éngeping, tegal*
- dengih set, hus, sesot; terdengih-dengih** *su-set, hu-hel, sesot, hahal, ghaghal*
- denging** *rembeng, nereng, ncaong, nggeng, néong, reng; berdenging geng, nggeng; mendenging teng, ceng, téng-téng*
- dengkang** *ngkeréng, kréng; berdengkang-dengkang ngkrung-ngkeréng, krang-kréng*
- dengkel** *sapot, ata uwa cecu, lengkar, dango, masa*
- dengki** *jogot, ngetek, nggetos, meta, rosé, kodo, rangkat, guér, beti nai;-- hati ta'a nai, téda nai mendengki kodo, marang, beti nai; pendengki ata kodo, ata beti nai; kedengkian beti nai*
- dengki** *ngawas, dongkol, newe-naés, ndulir, saka-ndawé, ngondé, balong*
- dengking** *lalar, ngkang, kangak, kang, kunang, cérés, léléés, bour, cence-liék, cncé-liék, cerik, mbaré, lolo, dengan; berdengking lolo, dengan; mendengking ngkang, kang*
- dengkleng, mendengkleng** *hesé wa'i ca, ghesé wa'i sa, tenggé-nggégng, ténggégng*
- dengkol** *wokos, pégé, gokos, mbékot, mbeko-mbakot*
- dengkul** *tu'us, lema, nggopét, adong; mendengkul sepak le tu'us, tikul*
- dengkung** *ngkang, sénggégng, par; berdengkung kangak, kang, kunang, kaing, ngorok*
- dengkur** *mareng, marong; berdengkur (mendengkur) bareng, nggorok, kokor, mbalér, bereng*
- dengkus** *us, nggurek, makur; berdengkus ghaghur, bosuk, nggorok, ngorok, soret, gusek; mendengkus nggesek, mbous, surep, hosuk, nggusek, nggusuk, nggora-nggarek, marong, kakor*
- dengu, berdengu** *mbare, marong; mendengu noang, marong*
- denguk1** *ncegok, wendu; mendenguk jegok, ncegok, wendu, cegok*

denguk2, *terdenguk, tenggung, tundu, wendu, tengguk, ndekuk*

dengung, *berdengung ngorong, ngkeng, re-reng, humu-hemel, nggeng, géngger, ndeng; mendengung nereng, renggeng, ngiung, rogéng, éndot; mendengungkan senggeng, géngges, ngengut, mborek, mbongéng, ngéngut, mbonga-rongat, mbongang; dengungan ngeng, nirut, regeng, nggun, ngenggut*

dengus1, *mendengus mbaré, mbarék, hus nai; berdengus mbaré, noang, mbarék, wuku, tolos, ngak, rait*

dengus2 *beti akit le namok, beti kiki le manuk, beti kiki le ninik*

dengut, *berdengut towol, tolol, ngengul, nteng, mbu-mbek, kaong, pélé, pong*

denim *kangga, towé miteng, dewo neni, towé kangga*

denok *mbutel, mokus, moki-mokus*

denotasi *arti te tu'ung, betuan ata tu'an;*
denotatif *arti ata tu'ung, betuan ata tu'un*

dentam *tum, bo, pem; berdentam bo, pem*

dentang *ncéng, sénggéng, pelar, nce'ong*

denting *rincik, rinci-rancak, rencak, kihing, ngkihing, ncihing, sénggéng, sight, jihing*

dentis *dokter gis, doktér ngis*

dentum *bo; berdentum mpirang, pohak, pirang, poghak, mpohak; dentuman rancak, rinci-rancak, dentem, rengges, mpem, mpohar, pong-pang, maor, bo*

dentung *nereng, ao, urut, urutan*

dentur *tu-tet*

denudasi *ronco, kiki, reno, ngawéng, wa'a*

denuklerisasi *reing paké bedil nuklir*

denyar, *berdenyar géra, ciang, mbilar, néra; denyaran néra*

denyit *ik, kik; berdenyit rek, ré; berdenyit-denyit ru-rek, ruk-ré*

denyut *ndut, ndot, ndat; -- jantung ndut pucu, wonta, ndut pusu;-- nadi todong, seli; berdenyut jer, hul, ndat, duk-dak,*

duk-dak; mendenyut ndatat, détér; denyutan mbu-mbet, dutu-détér, hul nai, ghus nai

deodoran *rewos te pandé bengé, mina bengé*

depa *depa; mendepa wolo le depa, le depa; mendepakan pandé depa limé*

depak *nggotak, nggetik, sépak le wai; berdepak-depak nggapok, nggapi-nggapok; mendepakkan runing nggepi-nggepak, nggepak wa'i*

depak, *mendepak sepak, weda, wur, na'a pé'ang, sélung, doét; pendepakan pandé na'a pé'ang, sélung*

depan *olo, be olo, tiki olo; berdepan-depan tulak, saluki, téi ranga tau, sina-cé'é, sena-sé'é*

depang, *mendepang depa limé, caka, pangga le limé, saka, mbapa*

depap *mbaut, tuk-tak, tuk-té, mbep, luca, onggá*

departemen *départemén, wakél negara latang ator ro'éng*

dependen *imbi oné, toé ngancéng hanang koé, bengkes oné, nuk oné; dependensi panga laing ata, anak laing ata, uku laing ata, asé-kaé laing ata, wa'u laing ata*

depo(t) *osang na'a barang te pika, tosan na'a éwang te pika, niang te na'a, né'ang pika*

deportasi *mbér, wéling ata, wur*

deposito *na'a ndoi, na'a séng, na'a ringgi, na'a doi;-- berjangka na'a séng oné bang reké lesu emid; mendepositokan na'a oné bang paké déposito, na'a ndoi oné bang*

depresi *wedol, susa, pa'u dagang, mbitu-mbatut, iju-aju, ninduk-nandu*

depun *lepet, tumpak, tope; mendepun luku*

depus *mbas, lébak*

deputasi *wakél, tongga*

deputi *wakél*

dera mendera *luca, lecu, wahéng, onggá, ponggol, lembong, tituk, lecék, usak, bobol, lebat*

derai1 bonar, bewar, mbehar, ndois;
berderai tik-tik runing waé usang,
 lendor wuk

derai2 weras, lisé; **berderai** weras tana,
 weras usang, using réwé, usan wua
 la'a; **menderaikan** pandé behas,
 wintas, pandé biké, pandé békas,
 pandé mbeghar

derai3, berderai-derai londang, nggulung,
 ndorik, lusut (de salo)

derajat1 rang, sa'ing, érong, rak

derajat2 wolo kolang;-- **panas** mut weki,
 wiok

derajat3 pangka, rang, kuasa;
sederajat cama rang, sama rang;
menyederajatkan pandé manga rang

derak repék; **berderak** rupu-repék, recek,
 korak, rekek, uru-arat; **berderak-
 derak** kupu-kepek, kepek, kek reték,
 kipuk, kirép, ru-rék, kipus, ndepuk;
menderak-derakkan rangku-kak, raku-
 kak, éok, ngepuk, ngguting, raku-kak;
derakan gunggang, kepes, gaok

deram garem, uéng, kungkung, nggari-
 nggarem, garép; **berderam** nereng;
berderam-deram nuru-nereng;
menderam maor

derana pucu léwé, nai léwé, ngalés,
 lembak

derang1 ngkangkong, géra; **berderang**
 ngkung-ngkang

derang2, berderang pu'ung géra, ciang
 tana, waka géra, ngili-ngelak, nili-
 nelak tana

derap1 rakuk, nggotak, riki-rakak, ndut,
 ndet, kereketuk, ndatut; -- **langkah**
 sebang, saruk, ngkengurut, getak,
 nggetak, raki-rakuk, gep; **berderap**
 nggere-nggutung, hur, kari-karek;
menderap v **berderap** ngkang,
 nggorak, nggetit, rigu-ragak

derap2 ngkiung, kiung, rep, nggere-
 ngguting, ari-irup; **berderap**
 nggiki-nggakang, ndiki-ndakang;
menderapkan luca, pandé gélang
 mburuk jarang rié; **sederap** ca nai, ca
 lako, neki ca, léléng ca, sa nai, sa lako,
 neki sa, léléng sa

deras1 teles, mbas, solok, holol, pepu,
 mésé; **menderas** melok, ncolong,
 leruk, lebar, mber, suluk, wisot, mogot,
 mekang, liut, , leset, mecék, wegú,
 lereng; **penderas** weguk, péngang,
 dukut; **penderasan** cincong

deras2, menderas ngaji

derau mao, nggari-nggarak, nggerok;
berderau(-derau) nggarak, nggerok,
 ngorong, maor

derejet ikang belanak koé

derek1 torak, ratok, ndorak, torak

derek2 kérék, wérét; **menderék** teti,
 potó ngger éta, umbi ngara éta, poja
 nggera éta, umbi ngara éta

deres, menderes panté, paté

deresi kereta api

deret ndorak, torak; **berderet** pérek,
 ndorak, ndorik; **menderetkan** ator
 baris, pandé pérek, pandé ndorik,
 pandé ndorak

deretan baris, jéjér, pe'ris, duluk, ndorik,
 pérek, lulur

dergama loér ata, mbéis, kembe-léis,
 mbecik, mbésik, kéwa, ké'ék

derik ke, rekek, kiuk; **berderik-derik** ruku-
 rekek, ruku-raka, rek

dering ngking, reng-reng, ling; **berdering**
 ncihing, ngki-ngkang, kingkang,
 sighing, kikang, rincik, ling; **berdering-
 dering** king-king, tit, ngke-ngkang,
 gonggang, karak, korék, dota demit;
mendering ncihik, ncihing, cihing,
 ricing, pandé ling

deringo jéngok, mara wio

deris jiok, jo'uk, jija, lo'ut, ghema;
berderis ciret, ret, rembet, rimbet,
 ratas, ceret, jaret; **menderis** weret,
 gices, rewes, wires

derit, menderit kéok, kéo-kaok

derita (deritaan) kélo, cung, cences,
 ta'ong, takeng, séang, mbegir, balé,
 séréng, cukung, ta'o, pa'it-réa, nga'é-
 ngé'it, maséng, nur, séa, lerem, talong;
menderita jéjék, jengger-jiut, kélo;
penderita ata beti; **penderitaan** susa,
 kélo

derma *dérma, tiwong, tighom, téi sapé;*
berderma *téing dérma; mendermakan*
dérma laing, te dérma; penderma *ata*
téing dérma, gawas nai, mai-makil;
dermawan *ata gawas kedermawanan*
pandé di'a latang ata, gawas nai,
pandé di'a latang ata, pandé di'a ata
dermaga *témbok caka bombang tacik,*
bate asid kepal

derman *do rejeki, do dani*

dermatitis *poko-lahi, réu loké weki, poko*
laghi, tela luit

dermatologi *ilmu te beti loké weki*

dersik *runing buru, tijing*

deru, menderu *aus, nggeng, géngger,*
ao, mao, nggre-nggutung, nggorok,
ginggut, maor, ngangut, ngkeng,
nereng; menderu-deru *nuru-nereng,*
uru-arat, ngguru-nggaka

deruji *kena, kandang, laga, oka*

deruk1 *kek, ru-rak, ngkek, ruku-raka;*
berderuk *repék*

deruk2 *tekur jawa, kentu*

derum1, menderum *tikul; menderumkan*
jera tikul, perenta tikul, running tikul

derum2, berderum *mao, ginggut,*
gengges, genggus, urutan, ngengit

derun *tikul*

derung1, menderung *tikul de gaja*

derung2, berderung-derung *céo-ncaong*

derup *sebang, ndep*

derus kéok; berderus-derus *kéo-kaok*

derut *kéok*

desa *béo, kampong, golo, tosan;*
pedesaan *oné béo*

desah *aus, aor, kaor, ghus; berdesah*
saop, ghus; mendesah *sehar, baos,*
sehat, ghus; desain *tara, mendesain*
tara pandé; pendesain *ata pandé*

desak, berdesak *denet, benet, tené,*
pipét, lemit; berdesak-desakan *duduk,*
dedek, nuku-nekek, kecé, kéco, cuhu-
cehet, pipét, pépét, lengas; mendesak
dudung-pur, wenet, cara-ndatat, sewil,
peret, rangkeng, umpang, iru, keru,
ngala-nggasang, kolang-kéit, kolang
likit, dekak, duntuk, pempet, doét,
kéwék, pumput, lepit, pipét, lesing,

ghésing, lengas, ramba; mendesakkan
soka, kéngkét, sewit, nuli, pocung,
weti, dumpé, aping-puput, sungkep,
dedek, puli, campo-jejit, sompét,
sungkek, hobet, cece-der, seeking;
terdesak *losong, lohéng, seking,*
lose'ng desakan *sompét, pere-pudi,*
kengkang, kengkak, ciwi, nggasa-
nggawit, soré, soték

desalinasi *ceme waé tacik, kalok, kéluk*

desar *karak, seret, ceret, ceres, urut,*
nggesar, nggari-nggarak sar; berdesar
kuru-karak mendesar *pandé sar*

desas-desus *sao, sowi-sok, siwi-sok, nis,*
geweng, peresao, néné, sewé-séong,
angé, tombo néténg mu'u, tombo
aok, tombo de buru, ata ba de buru,
tombod lemus agu lali, ba le buru

desau *aus, sar; berdesau* *runing sar, ling*
sar; mendesau *sar, sar runing buru,*
ngkeng

desember *wulang cempulu sua, kowos*

desersi *serdadu losi ciri ata bali; desertir*
serdadu ata harat bali, serdadu
somor nggara olo, sumir nggere musi,
serdadu kopé nggolo-wélak, olo sumir
ngara musi, kopé wengger-welak, kopé
nggorong-wélak

desih *hus, hul, ghus, ha*

desimeter *ce pulu senti, sepulu senti*

desinensi *cemol, comong musi, somong*
musi, semol, tiki musi, taki musin,
turung taun, musi lok

desinfeksi *pandé mora beti, pandé di'a*
beti

desing *ncélor, ncéng, kiung, ngkiung,*
mber, iuk; mendesing *mao; berdesing*
mao, mpem, pem, pom

desintegrasi *behas, biké, mbehas, beghas*

desir *ma'o, rua; berdesir* *mbas, lebak;*
mendesir *mbi-mbas, lebak; desiran*
ma'o runing, maor, ma'o lingan

desis *céos, séos; mendesis* *ncéos, tebes,*
ghaos

deskripsi *pisik tombo, di'a tombo;*
mendeskripsikan *pisik tu'ung tombo,*
di'a tu'u tombo; deskriptif *tombo ata*

pisikn, tobo ata toé lemon, tobo ata pinasn, pinas tombon, di'a tombon
despot *ata mésé pandé pina-naéng, ata kraéng pandé pina-naéng, pandé ngoéng nain, sara-nai; despotis* *nia-ngoéng, ngoéng nain; despotisme* *kuasa mésé, toé imbi atan, ngoéng nai run*
desta *wulang ca mpulu ca, wulang capulu ca, rekot*
destar *sapu, rudung*
destilasi *ténéng, kokor, réok*
destinasi *ngger nia, ngara nia*
destroyer *kepal te pandé rowak, kepal te ndéor, kepal te léor*
destruksi *pandé mempo, pandé mepo, pandé mata, pandé mora, pandé cipot, pandé ampus; destruktif* *te pandé calang laing, te pandé da'at laing, te pandé mora laing, te pandé boter laing, ata pendé mesa laing; destruktur* *pandé kosé, woréng, ata pandé mora, pandé boter, mesa*
desuk *ser, sar, rewi-rewak, sosar*
desup *macek, mesak, nggepak, mecak, macep*
desur *saop*
desus *renga, ngai-ngaok, ghaos; berdesus* *manga ngaok, manga ghaos; mendesus-desus* *sawi sok, siwi-sok, sawi-soak*
desut *us, beset, hah, set, nggesek, hos, nggasek, nggusek, cembus, ghus, ghalong; mendesut* *nggasi-nggesek*
detail *pisik, madis, mbajik; mendetail* *tombo pisik, tombo madis, tombo mbajik, tombo pinas*
detak *tati-totak, tik-tak, tik-tik, ndut;-- hati nuk nai;-- jantung* *ndut pucu, ndut pusu; berdetak* *ndut, ndat*
detap *tik-tik; mendetap-detap* *titi-total, tik-tok*
detar *bo, tar, retés, repok, repek; berdetar* *repek, rupu-repék, ropok-rapa; mendetar* *ndar, recik, rentes, mesik*
detas *retés, rentés, nggetés, ri'is, nggicak, peghak; berdetas* *kecés, reghak, seghak, roghak*

detasemen *lipu de polisi ko de serdadu, neki de polisi ko serdadu oné sa tana, osang kaéng de polisi ko tentara*
detasir, mendetasir *na'a pegawé te kerja, na'a pegawé te gori toé béghéng nitu, dokong gori nitu, dokong duang*
deteksi kawé; mendeteksi *ninik, ningkir, nincir, nisir, nining; terdeteksi* *ita, été, haéng, ngaéng; pendeteksi* *né'ang te kawé, perkakas te kawé; detektif* *polisi; detektor* *perkakas te baé, né'ang (éwang) te tingon*
detergen *sabung*
deteriorasi *aro, mora, botér, mesa, rehong, mero, reghong, wa'u*
determinan *ata céwén kéta, ata séwén kéta, ata séwén tu'u*
detik1 *runing arloji; berdetik* *tik-tik*
detik2 *dotek; detik-detik* *cekoé kaut, detik-deta, saghoé kaut, kudut cemoln*
deting *nceng, ncéong, téng-téng, ting-ting, tong-tong*
detonasi *pandé biké, pandé jeghar, bo, pandé behas, pandé beghas*
detonator *apa ata pandé biké, ata pandé bo, ata pandé lin, loéngn bom, ata pandé ling, ata pandé bo*
detup *bo, mpirang, pirang*
detus *bo mpirang, bo pirang; berdetus* *poli bo*
devaluasi *pa'u harga de séng, koé regan ndoi; mendevaluasikan* *pandé pa'u harga séng, pandé koé regan ndoi*
devanagari *hurup data Sankerta*
developer *ata dagang*
deviasi *mbésor, mpéong, adak, seki, ceki, céot, na'a, lokot, noko*
deviden *otong data mésé modal, beka bora diset bora, bekad séng*
devisa *séng, ndoi, ringgi, doi, surak ten go oné negara data*
dewa, dewi *darat, déwa, empo, embo; mendewakan, mendewa-dewakan* *hiang cama ného déwa laing; memperdewa, memperdewakan* *cama agu déwa, sama agu déwa; kedewaan* *ba weki de déwa, ba weki nongo dewa*

dewala latur, kota, laga semen léok kota, tukur, tureng, katur

dewan majelis; -- **juri** juri;-- **keamanan** serdadu de PBB;-- **kesenian** ata wintuk adak di'a, ata tingon adak de tanad; -- **mahasiswa** wakél de mahasiswa; -- **menteri** mentri; -- **moneter** ata ator séng negara; -- **penasihat** tu'a tetu laing, tu'a téng salan di'a, tu'a te toing laing; -- **pengawas** ata peresak, tukang préksa, lami pandé, lélo pandé, jelong pandé; -- **perancang** ata pandé nanéng -- **perwakilan rakyat** wakél de ro'éng; -- **pimpinan** ata tu'a laing, tu'a golo, ga'é béo

dewana wédol, wédo-wadol, sa'i-sua, teka sai

dewasa1 belung, receng, peneng, tu'a, ga'é, todo rangga, tu'a mungat, tunang, pambem, bisa, tingon-naé, tingon nai; **mendewasakan** piara, tinu; **pendewasaan** pandé tu'a, tinu sai le tu'a, tinu sai le gagit

dewasa2 cekeng, sekon, laring, nganing

dewata déwa; **mendewatakan** v **menganggap** atau **memperlakukan** sbg **dewa** rékéngn ného kaut déwa; **mendewakan** ata kraéng, ata kraéng laing

di be-, teke-, pele-, pété, auha, dungkak, curung, alang, paté, nigha, no'o, nitu

dia hia, ghia; **mendiakan** caro hia, weta ghia, nara ghia, késa ghia, nina ghia

diabetes lasi-leso, laséng-leso, sio-ndot

diaforetik rewos pandé nolak, rewos pandé rumput, sengop

diagnosis perékra te baé beti, kawé te tingon beti; **mendiagnosis** perékra beti; **terdiagnosis** baé beti, tingon beti; **diagnostik** ilmu te baé beti, ilmu ramba tingon beti

diagram gambar

diaken diakon, tiong te ciri pastor

diakoni ata urus campé ata susa

diakritik tanda pandé woléng hurup

dialek taran toambo data, holek, redu

dialektik pikir data pintar, nuk data pintar

dialektologi ilmu latant logat

dialog toambo sina-cé'é, toambo sena-sé'ém, toambo duka ranga; **berdialog** toambo, léjong

diam1 lenget, hema, ghema, mados, maor, humu-hemes, tengel, bungus, bungut, meta, nteleng, terep, terek, madis, jéjém, hem, nginget, ngekep, imes, butet, botuk, butuk, bongong, bongol, bongot, midos, repos, tangen, no'ol, ndéngur, bo'us, emes, kitep, bélék, hema-lipes, moko, mbedung, toé ngaok, heles, wengel, lik, lo'ut; **diam-diam** sedak, butus, metus, léhu, mele-ma'ut, lunggép, ntolek, nteleng, leter, longot, buntas, botuk kem, pemos, hujuk, mbetung, cenop, helem, hijom, kepus, binos, pepos, sudul, jengel, henot, jinggo senul, semet, dukuk, lékuk, botuk, dukuk, wukit, nekep, ongol, wesut, sumel, himes, seduk, hitut, lo'ut, lik, senu, senol, menel, sedul, sunut, pinggos, alem, sedem, hetem, limes-lipetk, hemel, nggelus, sepe; **berdiam (diri)** mados, jojop, megut, ghema, bantuk, mekus, jenegek, tangen, mérit, ndenges, ndenget, ndungus, lik, ongol, dongok, séngot, béjir, méndis, béjék, moncuk, metung, lo'ut, bongot; **mendiamkan** cewur, séwur, lémbu, émeng, tumbu taé, wéwur, séwur; **terdiam** jenger, lik, lo'ut, ghema, ngagel, takek, modus, ngo'ol, ra'ét; **pendiam** ata hema, mu'u hema, mu'u ca gemek mu'u, ata rates, ata bongot, ata hepes, ata lipi-lepos, ata nggepes, ata mu'un sa

diam2 ka'éng, ghema, lonto, oto, lontong, wé'o, tamang, lik, botuk; **mendiami** we'e mbaru, kebeng, oto mbaru; **kediaman** mbaru ka'éng, mbaru oto

dian pelita, pejenang; **mendiani** pandé géra le pelita, tutung pelita, tutung lampu, tutun sulu, tutun pandu

diangm, berdiang pisu api, pisu, pisi, dupi, supi, pesa, bupi; **mendiang** sarap, siring, diring, diris, rako; **pendiangan** api te pisu laing, sapo

diar, *memperdiarkan kong kaut, lego kaut, ondang kaut, ledo kaut, kéba, kebang*

diare *waé tuka, élor, cancor*

diat *teging, wunis péhéng, léko loma, taru loma, bajar loma, tadu loma;*
mendiatkan *téng séng teging*

didaktik *ilmu ajar, co'oy toing, agu titong, ata di'an; didaktikus* *ata pintar ajar, pintar toing; didaktis* *toing laing, titong laing*

didih, **mendidih** *lua, cunca, bumbu-luak, bamba-luak, bembe-luak, rua, géguk, nggakok, bumber, gaguk, nggakek, uwa-lua, rua nggakak, raga-gak;*
mendidihkan *pandé rua, pandé lua*

didik, **mendidik** *idik, wi'uk, wi'ut, toing, titong, wahéng, pangé; didikan* *rojon idik, rojon wi'uk, rojon wi'ut;*
pendidikan *didik, titong, tatong, waghéng, toing*

didis1, **mendidis** *lapa, lasar, kesep*

didis2, **mendidis** *kawé hutu, nincir hutu, kawé utu, nisir utu, céak hutu, cih hutu*

didong1 *ata Perancis*

didong2 *maéng wayang bonéka*

dies natalis *ramé rapak ntaung sekola*

diesel *mesin paké solar, mesin listrik*

diet *ré'ing hang, ré'ing ghan*

diferensial *ata pandé woléng, ata pandé dé'it*

difabel *ata beti, cacap, sasat, cela*

difusi *lerep*

digdaya *kebal*

digital *sanggéd angka*

digresi *mbiur, mbékot, mbégot, pégé, mbéko-mbakot*

digul *ngasang tempat lau Papua;*
mendigulkan *bui lau Digul*

dik *acé, asé, ahé*

dikau *ité, hau, ghau*

dikotomi *cahir, bagi, wega, tegak, bati, baghi*

diksa, **berdiksa** *tabis ciri pendéta Budha*

diksi *pilé goét, pilé curup, kawé go'ét, kawé tomo, kawé palak*

diktafon *perkakas te tulis surak, éwang te tulis surak*

diktat *buku sekolah*

diktator *kuasa mésé, kuasa pina-naéng, kuasa sara-nai; diktatorial* *perénta nia-ngoéng*

dikte *tulis lut ata te poli bacang;*
mendikte *jera ata te tulis, jera pandé;*
mendiktekan *jera te tulis apa ata pole tomo laing*

diktum *taé, tomo*

dila *lampu pelita, culu, sulu, pejenang, pandu*

dilafor *tidek, tidok*

dilema *mbolot*

dim1 *wolo sua beréha senti*

dim2 *lampu kaé oné oto*

dimensi *wolo (léwé, ngéngga, langkas), wolol, léwé*

dinamis *wuli, wuli-wali, wuli-walit, wuli weki; mendinamiskan* *pandé wuli, pandé mosé*

dinamisator1 *markani ata pandé gégo, pandé ghéur, pandé ghéndok, pandé ghéghol, pandé héur*

dinamisator2 *ata titing te tambang wingker, ga'é ba, ga'é karong salan*

dinamisme *imbi sanggét ata pandé gégo, imbi latangt sanggéd cao-ca ata mosé*

dinamit *bom; mendinamitkan* *pandé rusak, oké bom*

dinamo *génération, listrik, dinamo*

dinar *séng emas*

dinas *dis; berdinas* *dines, ata kerja oné pemerénta; kedinasan* *kerja dines*

dinasti *waé de raja*

dinding *péré, sampak, dinding, rinding, siding, pinding, kembu, jawal, cibéng, congkor, tureng, réntung; berdinding* *rimbi, manga rinding; mendinding* *siding laing, poli rinding, rinding laing;*
mendingingi *pandé siding, pandé rinding; terdinding* *tadu le siding, poli rinding; pendinding* *piding, poli pidik, poli rinding*

dingin *ces, lep, malep, céos, séos, lelek, cemok, cengkut, ces-kata, ces-nempa, ces-cempa, lambeng, lélék; --hati*

lunggu-lepé, ceme-letes, ipi-apas, ces nai, kerénggu nai, imi-amas;--**kepala** nai ngalis, léwé pucu, léwé nuk, tuka ngénga; **mendingin** ciri cer, cirri ces, kolang weki; **mendinginkan** pandé cés, angis, pandé séos; **pendingin** perkakas pandé ces; **pendinginan** pandé ces; **kedinginan** winggar, wigos, rigos, riges, menes, bungur, wengger, nepo, lereng, wengkut, solar, menos

dingkit, berdingkit-dingkit ke'ot, cu-cek, kéot, pipét, lecek

dingklang dengge-doaat, dénggé-doaat, sengge-soét, géggé-goa

dingklik bangku, baku

dini gula-ucap, capu gula, gula usap, gula tu'u; **sedini-dininya** ata gélang tu'ung, ata kilang tu'un; **dini hari** gula ucap, gula tana, rubu-rebem, le gula, netas, gula usap, capu rebem

dinosaur kakaéros mede, kaka éros danong, waja tana masa, waja tasik

diode perkakas te ator arus listerik

dipan bangku léwé, wongka, niang toko, danga toko, kilo toko

diploma ijaza, sekola

diplomasi pandé dia tau negara, pandé hambor tau negara, poleng di'a curup

diplomatik, berkenaan dng hubungan po-litik antara negara dengan negara petang di'a politik agu negara bana, pandé ata di'an agu negara bana

diraja raja mésé

direksi kepala de perusahaan

direktorat bagian de departémén, ca tu'a laingn oné departémén

direktis kepala perusahaan iné wai/ata wina

dirgahayu léwé mosé, mosé léwé, uwa léwé, umur léwé

dirgantara awang, ngawang, béang

dirham séng oné mai emas ko perak data Arab

diri1 weki, ru, ranga, wakor

diri2, berdiri hesé, ghesé, héhé, géhé, nggéhé, esé, guak, hintés, mangging, medék, nibék, nambing, tontés, méngkir, migét, ngébit, himbér,

mander, nondés, nge'it, megot, nombék, hidés, lambit, néndus, peser-hendi, rédok, monggér, minggél, medok, midék, mbi'ét, jéring, nandot, codé, denggét, dinggét, ngéntit, ciki-cakat, modok, mondék, cingker, ncodek, jinggér, ringgom, cingger, jombom, jahir, jugur, jaor, raos, tindek, téndér, téndés, ntoar, tontér, tondés, jodor, jinggar, cedt, cider, cuar, tenggeroa, tonggé-roé; **mendirikan** hesé, ghesé, tongkéné, rojo, tongké, togé, tetes, weri, togo; **terdiri** cengge-loat, to'o, cere-gagat, poli weri; **pendiri** ata pu'ung, ata wakan, ata buka puung perusahaan; **pendirian** rojon hesé, rojon pandé; **berpendirian, mempunyai pendirian** manga anor nai, manga nuk nai

dirigen dirigén, ata tété déré

diris, mendiris worang, coga, concang, woran, sosang, lorat, sok; **pendiris** pandé wa nai, pangeléng, pandé pa'u nai

dirjen diréktur jenderal, wakél de menteri

dirus, mendirus coga, worang, woran, luma, concang, sosang, loli; **mendiruskan** worang, woran; **pendirusan** paté cebong, sebong

disel mesin paké solar

disentri ta'i dara, pelambar, beti lajor, ru'u lampék, ncarot, gambang dara, jambang dara

disertasi pa te tulis kudut haéng gelar doktor, ndéor doktor

disfenisme tombo da'at le beti nai, tombo ngasang, wéro ngasang, da'at ngasang, pucu da'at, pocu, wau ngasang

disharmoni dio dalok, maca haé ata, toé curup tau, bara tau, da'at tau, méla tau

disintegrasi biké, behas, koar, koas, beghas, bike-beghas

disiplin wintuk di'a, sundur, junduk; **berdisiplin** sundur ba weki, di'a ba weki, junggu, junduk

disko saé data barat

diskon ropo harga, ropo rega, rohong harga, wa-wa hargan, reghong rega, wawa rega, roés

diskotik wejang ramé dansa

diskredit, mendiskreditkan pocu ata, pandé wau ngasang data, tomo ata

diskriminasi woléng pandé, woléng wintuk, nukata bana; ata iwon toé nuk, nuk ata iwo

diskriminatif pandé dio, pandé woléng, pandé dé'itn, dion tomo-woléng pandé

diskualifikasi ré'ing te maéng, maring te maéng; **mendiskualifikasian** ré'ing te maéng ali léwang wintuk, ré'ing maéng ai lagé wintuk

diskus cakram, peluru

diskusi, berdiskusi, tukar pikiran paluk nuk tau, tegi nuk tau, bantang, paluk taud nuk, bantang; **mendiskusikan** tomo du léjong tau, caca bantang cama, tomo te caca mbolot, jaka sama

disorganisasi behas, mbehar, bihi-behas, beghas, biké, begghi-beghas, biké-beghas

dispensasi ondang, sendong, lego, sendo, ledó, péan

disposisi tulis de pejabat, tulis é'én, tulis éng, éng le pegawé mésé, é'én, tiba, kopn, naun

distikon puisi sua baris, puisi sua baris, go'ét adak sua nggaris

distilasi saring, céme, cémi, ténéng, kokor

distingsi woléng, dio, dion; **distingtif** te woléng laing, te dio'on

distoma mbalang oné tuka, wiar, noko

distorsi pina-naéng, sanggé pandé, moi pandé

distribusi bati, pati, wécak, wéras, baghi, wésak, bati; **mendistribusikan** bati tau barang, pati tau ceca, baghi tau barang; **distributor** ata patid barang, ata pati ceca, ata baghin

distrik mapak de negara ko kota ata perénta le wedana, sa tana ata peréta le sa adak

dito cama ného ata polin, camas kali, sama kali, sama nongo ata polin

diversifikasi pandé do rébok, pandé do gejur, pandé do taran gejur, pandé do taran gori

divestasi, mendivestasi lego pu'u, téng pu'u te usaha, téng bokong te gejur, ségha gori, sogha gejur

dividen pati ontong, baghi résim, baghi bekan séng, baghi bekan ndoi

divisi ca lipu de serdadu

doa ngaji, tola, doang, ranga, kéng, kér, déngga, do'ang, olar, corét, rahi, papi-mu'u, papé mu'u, kari, tida, molo, jaong, selawak, pelias, sambéa, sembéang, ngaji, tudak, tolang, pau; --**halimunan** mbeko balu; -- **pematah lidah** mbeko dopel, mbeko deka, mbeko pedengeng, padengong; -- **pengasih** mbeko wowé, mbeko wawé; -- **restu** wuat wa'i, é'én, io; **berdoa** ngaji; **mendoakan** ngaji latan, ngaji te, ngaji latangt

doang kanang, hanang, kali, kanan ghanang, kali

dobi tukang cuci agu seterika, ata sona agu seterika

doble tembaga kempér le emas, alep, sebong le emas

dobol lewo, longar, biret, beté, birot, betot, long

dobolo maéng kartu

dobrak dur, ombé, umber, wunggar, kikur, lumber, cara, wu'a, wéngkas, céngka, léka, kendok; **mendobrak** céngka, léka, wéngkar, rongkas, rokas, koas, séar; **pendobrak** ata wéngkar, ata céngka, ata léka, ata rokas, ata séar

dodet, mendodet céngka, léka, rotas, roti, rawat, rotik, wuka

dodol kokis oné mai tepung déa agu gola, kokis ené

dodong golo, piso, peleko, ké'ét, nggoro cala

dodor teke-témbol, jombing, jé bong, jembong, bambar, jé hél, démbol, ndébol, bambél, nggabong, bémbot,

- sanggar-lebét, sahi-sehul, combir, nggépos, jombir, daki-démbol, longar*
- dodos, mendodos** skap banggang
- dodot** ceca adat data Jawa
- dogel** pondong, rompok, randi
- doger** toto saé, toi saé, toi ja'i, toi danding, toi nggéjang, saé, sanda
- dogma** toing de agama ata imbi laing;
- dogmatis** ata imbin laing
- dogol1** dongong, cangga, mbulak;
- berdogol** manga rangga, lalis
- dogol2** bodok
- dogon** ta'ong te géréng, ngaséng géréng, ta'o, béghéng géréng, ngaséng géréng béghéng
- dohok, terdohok** dur, duncul, kendok
- dolok** poco, golo
- dojo** osang lati Judo
- dokar** keréta, jarang; **berdokar** léti keréta
- dokma** imbi paka tiba
- dokmatik** toing de agama ata kopn ko toé kopn
- dokok-dokok** cempa campor déa, nio, gola, lemét, waji, kalok, léuk
- dokter** doktér, ata campe ata beti, ata mbeko; -- **anak** doktér latangt anak ; -- **bedah** doktér operasi; -- **gigi** doktér ngis; -- **jiwa** doktér te ata wédol
- doktor** gelar oné sekola comong étan;
- doktoranda** gelar sarjana iné wai;
- doktorandus** sarjana ata rona
- doktrin** adak, wintuk, adar, seki, ceki, mawa, siron
- dokumen** barang ata poli tulis, barang cétak, jimak
- dokumentasi** sanggéd barang ata na'ad agu jagad
- dol1** gendang, tambor
- dol2** siri kepal
- dolak-dalik** ole-alé, toé tara ca, nggre musi-nggere olo, ngara musi-ngara olo, nggeko-nggako, nggolé-nggalék, gholé-ghalés, ndiki-ndakang, ncengoncangor, ngengok, ncelor, ngingi-ngengok
- dolar** ngasang seng data Amérika
- dolfin** ikang lumba-lumba
- dolmen** compang watu, sopang soa
- dolomit** watu kapur, watu towak, watu tahang, watu taghang
- dom1** waé nggéreng, waé gélo, waé cino
- dom2** menara
- domain** tempat, osang, wajang, wejang, niang, wejang
- domba** jimbak
- domein** bora de negara
- domestik** negara de ru, oné mbaru ru, sanggéd paéng piara
- dominan** ata céwé kuasa, ata don tombo, ata don palak, ata céwé don, ata don nuk, ata don tingon
- dominansi** ata cewén, ata tu'un, ata isin
- dominasi** kuasa lata pintar
- domine** pendéta
- domino** maéng domino
- domisili** beo kaéng, golo lonto, béo oto, tosan; **berdomisili** ka'éng, oto
- domot** bodok, ngongo, bapa, bapa-béngot
- dompok1, berdompok** tinggér, congka, tongké, nggapik, ntolér, jonggit, tengker-molé, ma'a, tengker-tolé, tonggér, molék, tonggér-molé;
- mendompok** tongger-wolé, tonggér-molé, ndékang-reju, wa'éta
- dompok2, berdompok** dekit, buket, ruis bail, ruis tau
- dompét** gepér, kowot, perukang, kepé, nggepe
- dompleng, mendompleng** hang cama, ghan sama, plang sama, ghan plang, ghan rémo
- dompolan** tondol, tondol tau, jagé
- donasi** campé, koso nolak, sapé, momang, moghas, koso rumut; **mendonasikan** téing campé, téi sapé
- donat** kokis donat, kokis dona
- donator** ata gawas nai, ata téi, ata di'a nai
- donatur** ata gawas nai, ata té, kilang momang ata, kilang wa nai, kilang moghas ata, kilang pa'u nai
- doncang, mendoncang** wencok, woncuk, tékar, mbok, ndékang, woncek, tagol
- dondang** émbong, mémpong, déjong, ngg'é'u; **mendondangkan** pandé

- émbong, pandé déjong, pandé mémbong*
- dondon, sendondon** *ca tara, ca corak, sa tara, sa ranga*
- dongak, mendongak** *congga, tonga, jongang, ngo'at, ngot, ncongés, guak, jongas, ngadok, do'ak, jongér, somot, songét, congot, congas, congga-ngo'at; mendongakkan congga bokak; tonga bokak*
- dongan** *kawan, asé-ka'é, haé diding, woé, wa'u, haé béla, haé reba, haé pecing*
- dongeng** *nunduk, tomo, tura, tomo turuk, tomo néngom, tomo nunduk; mendongeng tomo nunduk, tomo turuk, tomo néngon, éwas, néngéng; mendongengi téi tomo nunduk, té'i tomo néngon; mendongengkan ba tomo nunduk, ba tomo néngon; dongengan adong, mbamba, nggopét, rendu*
- dongkak, mendongkak** *wencok, woncuk, ndékang, keda, woncek, wesok, tuké*
- dongkel** *so'ét, wé'il, wi'él, ndoka; mendongkel pandé so'ét, pandé wi'él, wé'it, pandé ndoka*
- dongkol1** *dongong, beti nai, rosé, jogot, rangkat, ning*
- dongkol2, mendongkol** *heres nai, kédés, rosé, ning; mendongkolkan pandé heres nai, pandé beti nai, pandé rosé, pande jogot, pandé ning*
- dongkrak** *so'ét, ndoka; mendongkrak pandé so'ét, pandé ndoka*
- dongok1** *mbosu-longu, mbusu-dungu, bancar-bénak, sekel, jébol, mbengeng, tembeng, bancar, benal, sere-sukut, jekek, cupek, mbosu-rongung, mboso-longong, boso longong*
- dongok2** *bodok, bapa, ingi-anga, bingi-bangas, bapa-béngot*
- donjuan** *ata rona mbérong*
- donor** *téing campé, ata campé dara, téi sapé dara*
- dop** *tadu, pangga, cipet, nggalu, péné, cépet, galu*
- doping** *rewos pandé mberes, rewos pandé sebér*
- dopis** *bedil*
- dor** *runing bedil, ling bedil*
- dorang** *ikang bawal, ikan bawal*
- dorna** *pandé tatang, wanggar-wélang, kope nggolong wélak, kopé nggolo-wélak, kopé gharat bali, somor ngara olo, sumir ngara musi*
- dorong, mendorong** *dodét, dundu, dundung, dur, jundu, séko, sérok, wencut, dampak, pempé, ndada, mbéit, dedi, ceci, dero, cempong, duntuk, dedum, denur, suduk, cenur, cencum, kando, nggaruk, dedek, dangga, daso, kanggék, dodok, dulung, keru, ba rubuk, cere-ndatat, kendok, dorok, nggacuk, worot ndiuk; dorongan denur pendorong ata dur, ata kendok*
- dos** *kotak, karton, roka, béka*
- dosa** *sala, ndékok, copél, sopél;--asal ndékok mbaté; berdosa pandé ndékok, manga ndékok*
- dosen** *ata ajar oné univérsitas*
- dosin** *lusin, cam pulu sua mongko, sa pulu sua moko*
- dosis** *don rewos, paka rewos*
- dot** *dot; mangedot téi susu lé dot*
- doyak** *ikang gurita mésé*
- doyong** *gégé, gégé-goé, mbékat, lédék, gégé-goa, pégé, gégéng, wekong, pégé-léngéng*
- draf, rencana, anor, niak, nanéng, get, nuk**
- drainase** *ngali waé, ngali*
- drama** *maéng sandiwara; dramatik ilmu maéng sandiwara*
- dramatikus** *ata pintar sekola sandiwara; dramatis cara maéng sandiwara; dramatisasi pandé cama sandiwara; dramaturgi ilmu drama; dramawan ata pintar ilmu drama*
- drastis** *wa mai nai, tu'ung, tu'u, tu'un*
- dril, mangedril** *damang, toing tédéng, nungku*
- drop1, mangedrop** *ba, téing, katu, na'a, te'e, téi*
- drop2** *tambang da'at, danga-danga da'at*
- drum1** *derom*

drum2 gendang, tambor
drumben *drumbén*; **drumer** *ata maéng drumbén*
drumlin *golo*
dua *sua, cangkung*; **dua-dua** *sua-sua, te sua*; **dua-duanya** *isé te sua*; **berdua** *sua tau, angkep*; **mendua** *laing sua, ramba, paki sua, iji-aja, dingki-dat*; **menduai** *tambang kolé ca(n), wali kolé, téi kolé*; **mendukan** *laing sua*; **perdua** *bati sua, wega sua, ropo sua*; **memperdua** *pandé laing sua*; **kedua** *te suan*; **seperdua** *ca cupu, sa supu, wega sua, ropo sua*
duai *kawing de Dayak, ipar, asé-kaé ata rona, asé-kaé ata wina*
duane *tukang béa, tegi béa*
dubius *mbu-mbek, mbu-mbéng, mbo-mbéng, mbu-mbéng, mbo-mbéng*
dubur *riti, nggolo, kesor, bontong, nggobor, nggolo-kesor*
duda *ata luang, ata luan (ata rona), ata rona luang, ata rona luan*
dudu, mendudu (mendudu-dudu) *jonong, wesut, belung, dintot, jitot, juruk, junung, hénong, tetus, tetuk, momot, henong, wewér, nggot*
duduk1 *lonto, onto, oto, wéku, seléka, jo'u winggut, nga'ok, legem, bénal, bejal, dapok, péhok, wésok, mbegok, jongkung, degos, dungkuk, ruguk, riko, nggukuk, mo'uk, meker, meduk, mbiker, monger, midis, nggukus, mboher, nggo'ok, bunjut, danggus, mbéget, mingkop, ndegom, megét, mulit, todek, pédo, pédut, dotuk, nga'os, géngkés, ga'os, ndagok, sandék, go'as, ngagok, mpenges, péngés, gangkéng, ndages, jiut, bongol, jobék, ntong, madé, li'us, témé, pengkal, idel, wigu, geke, mbeker, gukur, deker, ekep, guhul, wéku, péké, tegom, nggutap, mongkis, békus, dongak, dongét, wikut, wiku, jengok, pékus, sémpak, winggut, go'ut, medes, jigeng, tundur, ntongol, modos, lo'omragok, réntu, retum ra'ok*; -- **berjantai** *lendor, wendor, ndar* – **bersila** *wéku, seléka,*

séléngka; -- **bersimpuh** *wiku, wéku, seléka*; -- **bertimpuh** *tikul*; **menduduki** *lonto, oto*; **mendudukan** *peker, pések, peher*; **terduduk** *redek, pénak*; **sekedudukan** *cama langkas, sama léwé*; **penduduk** *ata, ro'éng*; --**asli** *ici tana, isi tana* **pendudukan** *kuasa*; **kedudukan** *sa'ing, nggobor, likur*
duduk2 *saung cigir, jaka-lélang, saun sigir*
duel *raha, ngak, mboro, rani*; **berduel** *raha ca dungkang ca, rani ngisisa, mboro sa-sa ngata, rani tau*
duet *déré data sua*; **berduet** *déré sua tau*
duga, menduga *mangkong, makong, sedang, soda, taksér, nunga, calak, angkam, nango, ma'ut, cemet, pénggong, pangong*; **menduga-duga** *sér, nango*; **terduga** *nganceng taksér, ngaséng nango, mangkong, pénggong*; **terduga-duga** *am, sala, angé*; **dugaan** *ma'ut, angé*
dugal1 *luék*; **mendugalkan** *pandé luék*
dugal2 *kador*
dugang, mendugang *ranggi, pongo, cawi, sawi, sawi-ranggi*
dugas, mendugas *hidi-hada, ghici-ghada, diki-dakang*
duit *seng, doi, ndoi, ringgi*
duka *mohas, susa, wéong, posong, moghas, momang, walu*; **berduka** *mohas nai, walu, ngawa-ngaés, ngiwi-ngaés, ghindi-ghaés, ninduk-nandu, mbitu-mbatut*; **mendukakan** *pandé susa*; **kedukaan** *manga susa, cibeng, lesu ciweng, niwi-naés, ghindi-ghaés, ninduk-nandu*; **berdukacita** *walu*
dukan *warung*
dukana, napsu *todong, kodot*
dukat *séng, waé lu'u, ndoi waé lu'u*
duku *ngasang de haju*; **dukuh** *kampong, béo*; **pedukuhan** *mukang, mbong*
dukun *ata mbeko, wasé ré'a, saung-kala, iko ri'l, wasé mohél, ninus, poso-mohé, téka napo, iko réa, iko kaé*; -- **beranak** *ata campé loas, ata mbeko ké'it, sapé loas*; -- **klenik** *mbeko janto, rasung*; **berdukun** *tegi rewos le ata mbeko*; **mendukunkan** *campé le ata mbeko*

dukung tukeng; **berdukung** éko, ambét;
mendukung embé, bé, po'ur, nggaé,
 raét, dahol, masok, tukeng, kapung;
pendukung ata tukeng

dulang1 kepar, ntalang, talang, petala
dulang2, **mendulang** cagok emas le kepar,
 na'a emas le kepar; **pendulang** kepar
 te cagok emas, kepar na'a emas

dulang3, **mendulang** takung, nurung,
 hélang

dulang4, **mendulang** kémbus, mboas

duli1 kebok, rawuk; **berduli** manga kebok,
 manga rawuk

duli2 somba ité, apong ité

dulu olo, danong, médé, sebarin

dumung pupu

dunak roto mésé, béka mésé, béka

dungas, **mendungas** titut

dungkul nggéung, jepé, genggol, nggiu,
 béngong

dungu bapa-béngot, ndeget, ndigur, ingi-
 angas, séngot, bénga, binget, bonggol,
 lingu-langut, cédi, ingus, ngalu-nga,
 ngongo; **kedunguan** ngungé, ngéngé,
 wéngo, nggiu-nggaur, bébéngéu-ngé,
 bunu-benes, mbongong, bingu-bangut

dungun haju wanjur tacik

dunia lino; -- **akhirat** cemol lino, semol
 lino; **keduniaan** sanggéd cao-ca oné
 lino; **sedunia** temu tana lino; **duniawi**
 sanggéd wintuk tana lino

dupa dupa; **mendupai** tapa dupa;
pedupaan niang tapa dupa

dupak, **mendupak** weda, sepak, keda

dupleks laing sua

duplikasi pandé kolé; **duplikat** tunti, sua
 dod, lut; **duplikator** mesin sténsil

dur mutiara

dura1 susa

dura2 tadang, déu

durhaka itang, éténg, ceke-rangan,
 nangki, naki; **berdurhaka** itang laing,
 éténg laing, manga itang, manga
 rajan; **mendurhaka** pandé itang,
 pandé été; **pendurhaka** ata lawang
 perénta, ata toé imbi runing, kulas,
 ulu watu; **pendurhakaan** lawang ata

manga kuasa, toé imbi ata manga
 kuasa, ata kulas

durat mutiara

duratif ta'ong, léwé, naisn, béhéngn,
 béhéng

duren durian

dureng usang wié-leso, during, usan ru
 wié leson (du wulan kowos)

duri karot, karot-éndé; **berduri** manga
 karot; **berduri-duri** penong karot;
menduri cama neho karot, sama
 nongo karot

durias cita

durja ranga

durjana da'at

durno ata ngaur, ata sawung, ata awa

dursila ba weki daat

duru, **berduru(-duru)** londang, rapos,
 duluk, ropos, nggulung

dus1 waé sosor

dus2 dos karton

dusin, **mendusin** géga, gegé, rantang,
 kekop, sehop, ratan

dusta nggopét; **mendusta**, **mendustai**
 také nggopét, tombo nggopét, tombo
 adong, tombo loi-la'it; **mendustakan**
 pandé nggopét, pandé adong

pendusta ata nggopét, ata adong

dustur undang-undang negara; ngesan
 de serdadu

dusun, **pedusunan** béo, kampong, golo,
 kapong

duta ata katu, weki katu, wakél negara
 bana;– **besar** wakél de negara bana;–
 -keliling wakél negara bana; **kedutaan**
 mbaru ka'éng de wakél negara bana

duyun, **berduyun-duyun** londang, rapos,
 nggulung, osok, lusut (salo)

duyung ikang duyung

dwi sua

dwibahasa sua curup, sua palak, tombo;
kedwibahasaan paké sua curup,
 tombo, palak

dwibahasawan ata ngancéng paké sua
 curup, ata ngaséng paké sua palak,
 sua tombo

dwidasawarsa *suam pulu ntaung, suang
pulu kiwan, sua liwa*
dwifungsi *sua betua, sua betuan, sua isin*
dwiguna *sua guna, sua betuan, sua isin,
suad gunad*
dwikutub *sua comong, sua somongn, sua
landingn*

dwimuka *sua ranga, sua tara*
dwisegi *sua ranga, sua tara*
dwitunggal *sua léléng ca, sua léléng sa*
dwiwarna *sua warna, sua tara*

D

E

e1, **e** hurup te liman

e2 o, olé, oé

ebam gélo, terang, tongké, gumbang, donggé

eban péncar, péndak, kekar, oké, wéwéng, pésar, péndak, peké

ebek gedék, mbasi, sumbi

ebi kusé dango

eboh ramé

ebro ojék keréta

ece loér, mbécik, mbéis, mbésik, kéwa, cacong

ecek gega-lema, ata wangé, mbesék, jaong labar; **ecek-ecek** ata adong, toambo wanak, witék

eceng saung todo oné waé te uté laing, mbilo, saung séndok

ecer pika loét, loé-loét; **mengecer** loét; **mengecerk** pandé loét; **pengecer** ata pika loét **eceran** pika ca-ca, pika sa-sa

edafologi ilmu te baé tana, ilmu te tingon tana

edan wédol, sa'i-sua, sénu-sénu;--**kasmaran** todong te ngoéng iné wai, lomir tu'u ngoéng ata wina, humer tau kido ata iné wai

edar lélés, wéké léok, wéa, édar, léok, pati; **beredar** lélé-léos, lélé-leok; **mengedar** pandé lélés **mengedari** lako lélé-léos; **edaran** apa ba lélé-léo; **mempere**darkan ba lélés, keréba, wéwa, éwa, ébar; **peredaran** n lako lélés, tili-loéng; ~ **darah** dara de weki

edavit po'ong te todo émé pas tana(n)

edisi pepil, angkem

edit ator, pandé dia curup latang buku te cétak; **mengedit** peréksa curup, jelong go'étn; **pengedit** ata ngancéng te pandé dia bahasa; **pengeditan** ator curup agu tulis, ator go'étn agu tulisn; **editor** ata ngancéng ator curup, ata ngaséng ator go'ét

edukasi ajar, titong, tatong, toing, running, tuming

edukatif sanggéd taung titong agu tatong, sanggéd taun toing agu titong, sanggéd taung titong agu toing

efa wolo don cama 36 liter

efek1 cemol, jali, dopo, ici, tuan, semol, isi

efek2 surak manga hargan, surak mengit (surak saham, surak obligasi)

efektif guna laing, manga betuan; **keefektifan** guna laing; **efektivitas** kudut manga betuan

efendi tuang, ite, kraéng

efisien manga cirn, manga gunan, manga jirin

efisiensi di'a pandé(n)

egah téla; **mengegah** téla wajong, lako agu wajong limé

egat, **mengegatkan** cawi, pongo, ranggi, wasé, sawi, pekon, ujun

ego aku, daku

egois nuk weki ru

egoisme sanggéd ba weki ata nuk weki ru kanang

egoistik nuk weki ru kanang

egoistis ba weki, wintuk nuk weki ru kanang

egol so'ét; **mengegol** so'ét, walék, nggé'i, wi'él

egos losi mengegos losi, *toé ngoéng raha, mboro*; **mengegoskan** *ta'ang, ta'an, cimpa, tiba, démpa*; **egosentris** *nuk weki ru kanang*

eh *oeh, oh, aé, olé*

eigendom *tana kuni agu kalo, tana na'a watu wa'u, béo, kampong*

eja caro, taé, tombo; **mengeja** *caro ca-ca hurup, koca-ca kata*

ejaan *atoran co'o tulisn hurup agu pakén hurup*

ejakulasi *ceret waé wing*

ejan1 *cehet, jehet, kedu, kedel, sehot*; **menjejan** *ndet, ndu-ndet, ngeseng*

ejan2, menjejan (menjejan-ejan) *duduk, seking, paka duduk*

ejawantah *ata ita(n), ata éténg*; **penjejawantahan** *ita le pandé, été pandé*; **menjejawantahkan** *toto oné pandé, toi oné galéng*; **terejawantah** *ita, baé oné pandé*

ejek *loér, cacong*; **menjejek** *mbécik, mbésik, mbéis, cacong, loér*; **ejekan** *tombo loér, taki mbécik, tombo mbésik, cacong*

eka *ca, ca kanang, léca, sa, sa kaut, agu nu*

ekaristi *ékaristi, misa nggeluk Geréja Katolik, weki agu darah de Kristus oné tara roti anggor oné taking nggeluk*

ekeh *hahal, é'éng*; **terekeh-ekeh** *huhu-hahal, su-set, hu-hel, ghagha*

ekipotensial *cama ngancéng*

eklampsia *weda campor dara tinggi, wedet*

eklektikus *kerja paké te di'a laing*

eklektis *pilé ata di'an, nggalé, kawé ata di'an*

eklektisisme *pilé nawa ata dian oné maid dod nawa*

ekliks *wéléng wulang, wéléng lesu, léléng kéra, tokél lesu(tokél)*

ekologi, ilmu lingkungan *ilmu kudut baé kengkok ko ota*

ekonom *ata pintar urus ékonomi, tingon pandé do dani*

ekonomi *ékonomi, doni, dani*; **berekonomi** *rébok tedo cir agu dani*; **perekonomian**

ator de ilmu ekonomi; **ekonomis** *riko paké séng, ni'ang, pi'it, loét, kité*

ekor1 *iko, ikong, rimpas musiimpas, wéntor, we'o, wétor*

ekor2 *mongko, moko, mongkong*;--**lipas** *wulu samé, wulu todo oné cenggong*;

berekor *manga iko, todo iko, léwé*;

mengekor *lorong, lut, dotér*; **pengekor** *tukang lorong, ata lut, lut kaut, nian kaut, ata dotér*

ekosistem *sanggé taung ca ko ca ata manga oné ca osang, sanggén taun ata manga oné sa niang*

eks, bekas *ringkum, ringkung, mai nitu main, manté, poli dé'it, luang, pé'ang oné mai*

eksak, pas, pasti *itu gi, nenggitu muing, toé sala, toé te-toé*

eksakta *ilmu pasti*

eksaltasi *naék pangkat, langu, cedep, tambang langkas pangkat*

eksamen uji, coba, damang, kier, kapang **eksaminator** *ata uji, ata damang*

eksekusi *lorong putusan de hakim, wérét de hakim, retus de hakim, beté-bicar*

eksekutif *ata pandé lorong taé de undang-undang, pemerénta*

eksem *beti bombot, katel, tera, lui*

eksemplar *curup te bilang buku, surak, go'ét bilang surat/buku, dod buku ko surak*

eksentrik *dio dolokn, dion, woléng, wédol*;

keeksentrikan *pina-naéng, sanggé pandé*

eksepsi *kembé latang mangkong oné perkara, kambé pelekara*

ekses *cemol (n), semol(n), cemol laing, kéor (n)*

ekshibisi *toto, toi*

eksil *lako lego negara, mbéot*

eksistensi *tara manga(n) mosé data*

eksklusif *toé pecing haé ata, toé ngoéng mosé haé ata, mosé agu nu*

eksklusivisme *mosé hanang koé, kaéng hanag koé, mosé agu nu*

eskursi *éjor, léjong*; **berekskursi** *piknik, pesiar*; *ndajur, iji-aja, éjok, élor*

- eksodus** *lego tana kuni agu kalo, mbéot, buku te suan oné Alkitab*
- eksosentris** *arti ca bana, toé lut arti te tu'ung(n), toé lutut tu'ung betua (n)*
- eksotik** *apa ata ba pé'ang mai, apa ata ba data bana*
- ekspansi** *pandé ngéngga tanah, landing emi tana data; ekspansif* *ngoéng te ngéngga*
- ekspedisi** *katu surak, anak running, ata wuat*
- ekspeditor** *perusahaan ata katu barang*
- eksperimen** *nungku, damang, lut; eksperimental* *damang te baé, damang ramba tingon, damang ramba so'uk*
- ekspirasi** *hus nai nggere pé'ang, cemoln*
- eksplisit** *ita le mata, betas, mata gérag, toé ceha tombo*
- eksploitasi** *usaha tambang te kawé ontong te weki ru, kawé ramba tambang do*
- eksplorasi** *peresak taung kudut ngancengn usaha tambang, lélo ata toé mangan, kudut gori kolé*
- eksplosi** *bo, mpirang, pirang, behas, maor*
- eksplosif** *ngancéng bo, ngaséng bo, émong bo*
- ekspor** *katu barang ngger péang negara bana; pengekspor* *ata lékong barang ngger péang negara bana*
- eksportir** *ata lékong barang ngger péang negara bana, ata pika ko katu barang ngger pé'ang negara bana*
- eksposisi** *toto, toi, tombo kudut baén betuan ca buku*
- eksposur** *toto, toi*
- ekspres** *gélang, kilang, komét*
- ekspresi** *lélo tara, lélo ranga, jelong tara, jelong ranga; mengekspresikan* *toto nai, toi nai, toi nuk nai*
- ekstase** *toé manga doing(n), ného toko lémot, toé noing*
- ekstasi** *rewos te rowak utek*
- ekstensif** *latangt ata do*
- ekstensifikasi** *pandé do-do, pandé beka, pandé ngéngga (tana, osang), pandé tambang lewé (salang)*
- ekstra** *tambang, mako, mako-bagong*
- ekstrem** *leng bail, leng tu'ung*
- ekstremis** *pandé da'at tu'ung, ata siot leng bail*
- ekstrinsik** *ata mai péang mai, teka-ta'a, melot, melet*
- ekstrover** *céwé do nuk ata do po weki ru, gawas*
- ekualisasi** *pandé paka cama, sama taran, paka sama*
- ekuilibrium** *imbang, toé gégo, toé ghéndok, ndeng, megeng, caler*
- ekuivalensi** *cama, sama*
- elaborasi** *pandé tu'ung wa mai nai, pandé tu'u wa mai nai*
- elak** *gégé, nggikok, kénga, ngéék, ngégok, ntéir, nggokik, cedéng, lusi; mengelak* *timpal, singkok doét, duduk, pélok; mengelakkan* *ciho, cipa ; terelakkan* *ngancéng ciho*
- elang** *kaka kondo, kaka mésé, cumbu-ruang, tangis, raé*
- elastik** *landa, lot*
- elastis** *lot, landa; keelastisan* *ngancéng pandé lot, landa*
- elefantiasis** *beti wa'i gaja, beti ndegur wa'i*
- elegan** *reba, nau, mongkot, modes; elegansi* *sanggéd taung ata dia(d), ata di'a taun*
- elegi** *rétang walu, jéjéng, lorang*
- elektromagnetisme** *kerja de listerik agu makné*
- elektrifikasi** *célung le listerik, pasang listerik; mengelektifikasikan* *rebok te célung taung le listerik*
- elektro** *sanggéd kerja ata paké listerik*
- elektrometer** *perkakas te wolo listerik*
- elektronika** *ilmu listerik*
- elektroteknik** *ilmu te baé paké listerik*
- elemen** *iwon*
- eleng** *gégé, gégé-goa, goro (sampang)*
- elevasi** *langkas(n) wolo sili mai tacik*
- elevator** *mesin téti agu wa'u barang paké listerik*
- eliminasi** *pandé mora, wéndo, ceha; mengeliminaskan* *wuli-weki, te mora, wéling, lego*

elips nggalor, mbiling, jolor

elipsis pandé mora iwon kata oné curup

eliptis nggalor, mbuling, ngguling

elite ata mésé, tuang pangkat mésé

elo élo, lewé tipat, ca élo émé woloj

elok di'a, molas, di'a nai, reba, di'a gauk, di'a pandé

elokuensi di'a tombo, gélang tombo, kilang tombo

elon, mengeloni kambé, sambé, awar kudut lorong

eltor beti waé tuka, élor

elu, mengelukan (mengelu-elukan) jengok, lélo, naka, londang te naka

elung wengkong, ndékék, ndekuk, pégé, wekung

elus, mengelus(-elus) asur, omar, komar, ngguang, awa, dep, pasur, tu-tut, sumak, nggeléng; --**dada** ta'ong cumpeng, ta'ong rugi; **elusan** asur le momang tu'ung

email rintu ngis

emanasi apa ta mbilar, bincar, néra

emang amang, mama

emansipasi oké taki mendi, cama langkas, sama rang

emas (mas) emas, duka, luju, mas;-- **juita** naca; **beremas** paké emas; **mengemas** cama neho emas; **mengemaskan** paluk agu emas; **mengemasi** pandé tadu le emas; **peremasan** sanggeé ata pandé oné mai emas; **keemasan** emas taung kaut

embacang pau arum manis, haju cama ného haju pau

embah empo, embo

embak kaé iné wai, kaé ata wina

embal baca, basa; -- **embalase** rokok barang te katu

embalu roku, nunu

emban1 naé ambét, wasé rombo; **mengemban** ambét

emban2 ata tinu, iné wai ata réma wina de raja

embar, mengembarkan siar, wéwa, tombo, kréba, ébar

embara, mengembara lako, lako-lako, laki-lako, labok lino, mbéot; **pengembara**

ata mbéot; **pengembaraan** ngo mbéot, mbéo-mbaot, dindu-dandur

embarau kena, latur, laga, kota kudut caka ronco

embargo réing kepal ba barang ngger oné agu ngger pe'ang mai negara;-- **militer** ré'ing pika perkakas rampas

embarkasi osang pu'ung lako paké kepal lélap, ator lakod le kepal lélap ko kepal tacik

embaru kalo tacik

embat, mengembat luca, lebat, sebat, usak, onnga

embel apa ata tambang(n); **mengembeli** tamba-tambang, kut tambang

ember émbér

embih enu, endé

embik runing mbé; **mengembik** runing de mbé, mé, mbé mbek

emblem gambar manga betua(n), tanda kudut baé

embok endé, iné, ené, caron iné wai ata gori oné mbaru data, béntan iné wai ata gori oné mbaru data

embol, mengembol mbodol, mbodok, lancer, nggodok, nggader

embosur ngangal, cunga, sunga

embrat cérek te worang bunga

embrio mbolé, pu'ung mosé, wakan mosé, imar, ata lé puar

embriogenesis wangka pu'ung mosé sanggéd cao-ca

embriologi ilmu te baé pu'ung mosé de manusia, po'ong agu wéang

embuai iné wai oné mbaru de raja, molas kopa, caron/béntan iné wai pegawé oné mbaru de raja

embuh ngoéng, gori

embun lo'o,, napung, cepo, cebut, cena, napun; **berembun** hena le lo'o, cembos, gocos; **mengembun** ciri lo'o; **mengembuni** kelo; **mengembunkan** angis, kelo

embung1 toé gori, toé ngoéng, ogo

embung2 anak ngaso ata rona

embung3 dam tong waé usang, osang te ligot waé usang

embus apuh, hosuk, mencur, wur;
embusan purung, apu; **mengembus**
 pur, solo, bosuk, suk; **mengembuskan**
 buntar, apu-aé, mencur, song
embut, **mengembut** ndol, poto, umbi;
mengembut-embut hu-hel wuwung
emendasi pandé di'a téks
emigran ata lego negara, kuni agu kalo,
 ata ngo long
emigrasi lego negara ru; **beremigrasi** oké
 tana mbaté, lego tana run go ka'éng
 oné tana bana
eminen ata manga ngasang
eminensi toé ata bo(n), ata manga
 ngasang
emir kepala pemerénta data Arab agu
 Turki
emirat perénta le emir
emis, **mengemis** tukang tegi-tegi;
pengemis ata tukang tegi, sor moso,
 nggélak nata
emol, **mengemol** katut, cobet, kaci, ngaur,
 kaur, awa, coét, kokét
emong, **mengemong** piara, jaga, tinu,
 lami, irip, impil
emosi noing oné nai, rugi; **beremosi**
 manga noing oné nai, manga rugi;
emosional ata noing(n), rugi tu'u
emotif apa ata pandé beti nai, pandé beti
 nai
empal nuru japi, nakéng japi, nuru sapi,
 nakéng sapi
empang kepet, leha, pempeng, tadu,
 tumbu, pampang, rengkes, repes,
 rempes, saka, papang, cépe;
mengempang tungga, péné, panga
 cipet, tumbu; **terempang** poli tadu,
 cipet, poli péné; **empangan** pétak ko
 apa kaut te caka wae, pematang
empap1, **mengempap** tené, penél,
 demet, demper, bempé, demot;
mengempapkan tené, rené, rempé,
 demot; **terempap** pa'u, loda, pa'u
 ngger wa ranga, berambang, tuka
empap2 kekar, péncar, pendak, pésar;
mengempapkan kekar; **terempap** doal

empar pét, péka-rekak, péka rékat;
mengempar mpéong, liér, wéléng,
 céot
empas, **mengempas** biké bombang;
mengempaskan pençar, wewak,
 péndak, lebat, pésar; **terempas-empas**
 mbetér, mbétar, ce, bencak
empat angka te pat; -- **mata** sua tau, ata
 sua; **berempat** ata pat; **perempatan**
 salang dangka pat, salang daka pat,
 salang dangka pat; **seperempat** ca bati
 laing pat, samiwék; **memperempat**
 pandé bati pat, baghi sa mi wék
empati cama doing agu ata bana, pau nai
 oné susa data, mésén momang ata
empedal ajo, ungkum, mukung, ponggok
empedu pesu, pesung
empek1 ema, ata rona lopo, tu'a kéta
empek2, **empek-empek** hang disé(t)
 Palembang
empelas kertas kaca; **mengempelas**
 cucang, roco
empenak cembes, di'a, nisang;
mengempenak pandé raés ata
emper jongké, keladang, baling mai
 mbaru, kecaka mbaru
empet-empetan kéot, cu-cek, pipét, cecek
emping rani; **mengemping**,
memperemping pandé rani, tuk rani,
 kerupuk oné mai wua haju
empiri poli mantén, poli étén, poli tingon,
 poli baén
empiris lorong ata poli(n), lut ata polin
empirisme ata imbi manté pu'un ilmu, lut
 imbi ata tingon ilmu
emplasemen tana latangt lawa do, tana
 latang ata do
empo, **mengempo** éko, ambét, embé, bé,
 mba'ét
empoh, **mengempoh** hépak, kepat,
 penong, hapi-hepak, ghépak, peno
 le'pak; **mengempohi** roné, sobo;
pengempohan legeng, lekeng;
keempohan penong, roné, sobo
empok kaé iné wai, kaé ata wina; **empok-**
empok iné wai tu'a, ata wina gaé
empon-empon jéngok, wunis, marawio

empos *pur, purut, mburut*; **mengempos** *pandé pur, purut, buntar, mburut, wuntar*

empu *tuang, ata pintar pandé kiris*; **mengempu** *hiang*

empu jari *ponggo lime, ponggo wa'i, moso endé wa'i, moso endé lime, moso ponggo*

empuk *lebo, lewes, gewes, giwel, hawes, wacel, lebuk, behél, behel, bekel, bahél, bowok, di'a reweng*; **pengempuk** *apa ata pandé ngoél nuru, larang*

empul, mengempul *letet, do'ong*

empulur *uner, pongko, sambo*

empunya *morin, ngaran*

emulasi *rié tau ata di'a(n), ndéor tau*

emulsi *campor, haor, ghaor, kalok, hamol, halok*

emut, mengemut *mecol, momos, mesol*

enak *minak, di'a, ngéngés, selgara, bongkar, ngenget, lebek, longap, nincor, moér, di'a*

berenak-enak *ranca, renta, ngeluk, laros, lébot*; **mengenakkan** *wungas, mé'is, galos* **memperenak** *pandé minak*; **keenakan** *noing minak(n), di'a minakn, témo*

enam *enem*; **berenam** *enem tau, ata enom*

enap1, mengenap *letok, beno, reki*

enap2 *hema, ndengeng, jo'uk, ghema, lik, lo'ut*

enau *tuak, raping*

encang1, mengencang *weda cala, keda sala, wedi cala*

encang2, mengencang *ponggal, pak, onnga, po, pok, baka*

encek *bénta nana data Cina*

encel, berencel-encel *caho*

encer *waé, mbelék, mbéték, waén*; **mengencerkan** *pandé waé*

encik *kaé, ka'é*

encim1 *bénta iné wai Cina ata poli na'a kilo(n)*

encim2 *nilu, héo*

encit *cita*

encok *réos toko, nilu toko, beti tu'us agu ciku, héos*

encot *denggo-doa, senggét, denggét*

endal, mengendal *cecek, ceci, leci, wedang, renang, sesi pit, dénot*

endap1, mengendap *ta'i, reki, runcu, watu tumur, orek, rekang, amek, letok, beno*; **mengendapkan** *pandé reki, pandé beno*; **endapan** *reki, beno*

endap2, mengendap *tepeng, cehep, ceha, nepong, nggokok*; **pengendap** *ata tepeng, ata boné, ata nggokok*

endas *sa'i*

enda-semenda *asé-kaé*

endemi *beti mbaté, beti na'ang, beti pu'u étamain, beti mbaté one mai ata tu'a*

endogam *kawing agu ata oné cama panga, rao ajo-wolét kopé, cako cama asé kaé, kawing cako*

endogami *kawing léléng oné ca uku, cako cama asé kaé*

endok *ruha, rugha*

endon, mengendon *mbéot, long, lédéng*; **endonan** *atas long, ata lédéng*

endong, mengendong *toko oné mbaru data*

endoskop *perkakas te lélo be onén weki de manusia*

endoskopi *pereksa paké éndoskop*

endrin *rewos lawo, rewos ngga'éng, rewos te'us*

enduk *enu, endé*

endul *momang, moghas*

endus, mengendus *isuk, titut, nusuk*; **mengendus** *poli baé(n), poli tingon, poli so'uk*

enek *goap, luék, do bail hang*

eneng *enu, endé*

energi *mberes, seber, celi*

energik *mberes, gugut, giget*

enes, mengenes *copél mosé, mosé da'at*; **mengeneskan** *pandé mohas, pandé moghal*

engah1 *baé, tingon, so'uk, noing*

engah2, terengah-engah *hahal, hu-hel, bena, sangka-sul, sungku-sul, hangkep, nai hap, ndap, ngangol, hara-hal, sengke-su'il, hepat, wegeng, cepet, songkap, engkeng, ngkek, ndapa-ndap, ghaghal, ghagha-ghal, ghaghur*

engap-engap *hara-hal, sengke-su'il, hepat, wegeng, cepet, songkap, engkeng, ngkek, ndapa-ndap hara-hal, sengke-su'il, hepat, wegeng, cepet, songkap, engkeng, ngkek, ndapa-ndap*

engas *wau, lawer, cengi, ngeru, sengi, lengit, long, rungang*

enggak toé, néka

enggan *toé, hulit, sesengai, keléi, ma'il, rajan, tangang, sihing;*
menggangkan *benang, re'ing, doét, ara, maring;* **keenggan** *ngkelu-ngké'és, kinggeng, méing, ogo;*
enggan-enggan *co'o molé, ogo;*
berenggan-enggan *toé pinga, ngondé, toé imbi, ogo pinga*

enggang *randang, ta'i jarang, kaka lélap mésé*

engget, mengengget *karét, nggabét*

enggil, berenggilan *manga ngis*

enggokan *lékés, luku-lékés, wiki-wekok, wekik-weko*

engkah1 *roku, lem, raket*

engkah2, engkah-engkahan *tempo, gentek, dantél, heres, gentes, kengke-roa, bélor, bekel, bibos, kentes, borang, kere-kentes, rompa, neni, nos, neni-nos*

engkak *kaka ka koé*

engkang, mengengkang *jékak, jekal, gékas, béngkas, nggapang, aki-akang, ghékang, ngé'ang, lako nggékak*

engkau *hau, ghau, ité, he, méu, miu, hemi, ghami;* **berengkau** *bénta hau, paké hau, méngé ghau, paké ghau*

engklek *tenggéng*

engkol *perkakas pandé mose' mesin oto*

engkong *empo, ema lopo*

engku1 *tuang, caron latang sanggéd kilo de raja ko guru*

engku2 *amang, mama*

engsel *éngsél, héngsél, hénsél*

enjak, mengenjak *weda, keda;*
mengenjak-enjak *widi-deda, rik*

enjal, mengenjal *pa'u, wali-gélak, walang-gélak, songga-roa, ceci mu'u le hang*

enjut, mengenjut *téti, sompo, saka, poto, ndol*

enklafl *negara oné mai ca negara*

enom *uwa, manga reba, manga uwa, manga koé*

ensambel *ata maéng musik ko ata déré cama-cama*

ensefalitis *beti rowak utek, ru'u beti ulu*

ensiklik *surak katu de paus, surak édar de paus, surak wéwa de paus latang te uskup-uskup*

ensiklopedi *buku ensiklopedi*

ensiklopedik *buku sanggéd ilmu*

entah *aik, am tu'ung, aék, ma'u, amas, amar, péla, dadi, domas, mara, kapang, nggitu-kapang, cala, calak, cak, ot, co'o ko co'o, céi ko céi, sala, salak, angé, asa, botang*

entah-berantah *le tombo, tombo néténg mu'u*

entak, mengentak *nda, weda, rendak, keda;* **mengentak-entak** *kalék, mbetak, mbeta, bes, nggalép, mbokang, rik;*
mengentak-entakkan *mbidi-mbedak, ter, dagur, wodar, dentap, mbéték, wedét, wendal, wedot, weco, wocol, wici-wocol woda-wadar;* **pengentak** *apa te cecek laing(n)*

entar *cekoén, to'ong, sa koén, titu, jondi, jo'ong, to'ong di*

ente *hau, méu, ghau*

enten, mengenten *cangkok, wetok*

enteng *émong, géal, demol, sanep, kerénggu, ngere-ngiét, inci-ancas, ingki-angkang, nggoés;* **mengentengkan** *pandé émong, pandé géal, pandé nggoés*

enteritis *réu tuka, péghéng woné tuka*

enteropati *réu tuka hang, beti tuka hang, péghéng tuka ghan, beti tuka ghan*

entong *anak ata rona*

entre *salang lako, salang lako ngger oné, salan lako, salan lako ngara woné*

entri *kata ata manga oné kamus agu betuad, goét oné kamus*

enumerasi *bilang ca-ca, bilang sa-sa, bilang loét, bilang gici ca*

enyah *ngo, péang; mengenyahkan sik, wéling, conda, bentang, wur, béru*
enyak1, mengenyak *wedi, weda, keda; terperenyak pa'ú lonto, pa'ú oto, pau redék, ténté*
enyak2 *iné, endé, ené*
epak1, mengepak *taki, bea, blasting; mengepakkan ojek*
epak2, mengepak *pak, moi di'a*
epek *kendik, kanteng*
epentetis *lesip hurup oné kata kudu dia runing, lesing urup oné goét kudut di'a dengén*
epidemi *bambo, bambong, nempa*
epidermis *loké haju comong péang(n), lokap, loké lui*
epifit *wengger, déngér todo oné haju bana*
epiglotis *toko nggor, toko gogol*
epigon *ata lorong kaut, ata te lorong, ata imbi kaut, ata lut kaut*
epigraf *prasasti, surak regan*
epigrafi *sekola kudut ngancé baca prasasti*
epigram *tombo adak, go'ét adak, go'ét*
epik *tombo rani*
epilepsi *ru'ú mona*
epilog *cemol(n) tombo oné sastera*
episentrum *pu'un nupung, pisot de ndok*
episkopel *pangkat oné geréja*
epistel *surak de ata nungku oné surak nggeluk*
epistemologi *ilmu de ilmu*
epok *nggepé, dompét, kepé, perukang*
epos *tombo nunduk de pahlawan, nunduk ata laki-mangir*
era *cekeng, sekon, laring*
erak *kamer, maél, kamar*
erak, bererak, mengerak *lekas, béchang, lolang, lekar, wisi, wénggar, bekas; mengerakkan lekar, wisi, kiat, lendar*
eram, mengeram *ekep, rekuk, lekop; mengeramkan neke gukur, geker, guhul, lekop, ekep*
mengerami *pandé ekep, pandé lekop; pengeram mesin pecak, mesin pesak, pesak le mesin*
erang *pasar, daring, tilir; mengerang rétang le beti, ngalus, posong, ncolang,*

gingkis, gégung, daring, renep, solang, gigis, pasar
erang1 *neni, miteng, nos, neni-nos*
erang2, erang-erot *sotor, siti-sotor, téi*
erat *ndeng, sawi, cawi, kerut, ngék, kitek, molér, ngéntek, gesing, gintem, hakek, jerék, herek; mengeratkan weret, kiler, kerék, henteng, kiteng, motok, ndetel, wonte, sering, cukur, colet, jerék; mempererat deper-dolét, wékol, aruk, ndaleng, ndaher, demper-dolét, rejék, sengek, camel, werut, erut, herut, wenut, perus, winta, warut, kélér, wanté, ngek; erat-erat herek, jerék*
ercis *ércis*
ereh, mengereh *perenca le pio-pio*
ereksi *tedek, tender, tonggang, todong, medol, kodot*
ereng *gégé, gégé-goa; mengereng gégéng, gégé-goa, mbasor, goro, lédek*
eret *dadang, anda, udung, lindu, anu; mengeret dadol, poto, ndol, ndola, nori, aru, odung, dudung, umbi, undu, bandong, aru; eretan apa te aru(n), undu*
erik, mengerik *ciék, noang, wuku*
erong1, erong-erong *lewo koé te palong waé, long koé palong waé, lewang waé, ngali koé te along waé*
erong2 *cangkir*
erosi *congkir, rencé, kencir, lencér, lang, nggelang, orok, ronco, mbang, dawa*
erot1 *rengit, mbékot mu'urengus, bibél, bere-bengit, bimbé-liék, ringét, beke-rengét, liér, limbék; mengerotkan ringi-rangas, rengi, wégu-wégés, wigi-weget*
erot2, bererot(-an) *londang, duduk, nggulung, ndorik*
erotik *momang mésé, todong, dodong, kador*
erti, mengerti *mengerti, tingo, tingon, nipek; mengertikan pandé te tingo laing, pandé tingon laing; pengertian ngancéng mengerti, ngancéng tingo(n), ngaséng tingon, ngaséng so'uk*
eru *haju cemara, siuk*
es *és, bua*

esa *ca, léca, sa lésa; mengesakan* *laing ca, laing sa; keesaan toé sua(n), ca kanang, sa kanan*
esai *karangan, apa te poli tulis(n)*
esak *beti saset; mengesak, teresak(-esak)* *nenep, nehep, hangkep*
esek *pémpang*
eselon *pangkat, doring pangkat*
esensi *ici(n), isin, betuan, mengit (n)*
esensial *ata betuan (n), ata tu'ung(n), ata tu'un*
esensialitas *ata tu'ung(n), ata tu'un*
eskalasi *tambang, danga-danga; mengeskalasi éta-éta; eskalator redé lako paké listerik*
eskatalogi *toing latan mosé tédeng len, toing te mosé tédeng lén, mosé léwé, umur léwé*
esok *diang, da'i, ding, ného diang, tai, dia-diang;-- hari ngger olon, ngara olon;-- lusa diang-ca sua, da'i-suan; mengesokkan géréng diang-diang, géréng da'i-da'i*
esot, mengesot *hédok, ghéndok, hésot, ghésot; mengesot-esot héso-hasot, ghésó-ghasot*
esoterik *rahasia; rehesia, pété ceha*
estafet *mburuk tungku tau, téi ata bana dé'it*
estetika *sekola seni*
estetikus *ata seni*
estetis *dia, manik*
estimasi *takser, nango, pangong, aram*

etalase *almari toto sanggéd ata te pika*
etape *tadang(n), déu*
etek *inang, nina*
eternit *éternit latang plafon mbaru*
etika *ilmu adak dia agu da'at, ilmu te pecing di'a agu da'at*
etiket1 *ator paké, saké ata pakéd, baé ruku*
etiket2 *adak, adat, wintuk, ceki*
etimologi *ilmu te baé pu'un ca kata, ilmu te tingon pu'ung sa go'ét*
etis *lorong agu adak, lorong agu wintuk, lorong agu gauk, lorong agu pandé*
etnis *wa'u, panga, wa'u, uku*
etnograf *ata pintar te kier wintuk data*
erotisme *todong, gagar, kador*
etsa *ukiran; mengetsa pandé ukir*
eufemisme *ireng, ciling*
evakuasi *wéndo, wendong, mi, ba, selamak*
evaluasi *nilai; mengevaluasi pandé nilai*
evangeli *kréba di'a, toing de Mori Yésus oné pat Injil*
evokasi *pandé humer nai, pandé lomir nai, béghéng*
evolusi *nais lesan te caling, béhéng, célung sanggéd ca'o-ca, béghéng te saling, agu te sélung*
berevolusi *nais caling agu célung, béghéng saling agu sélung*
ewa *rantang, kodo, ratan, ghema, lik, lo'ut*
eyang *empo, embo*

F

f hurup te enemn

fa runing tepatn oné redé deré, dèrè

faali unkur, mai tanan, itumuing

faahisyah sipat da'at ného pocu, beti
nai, guér, jogot, ta'a nai, ba weki da'at

faal gejur, getut, gori, juè, rèbok, getut,
juè, tèbok, pangong, nango

fabel turuk, nunduk, tetur, toambo

fabela toko haju

facsimile ngasang préwang ata katu

faden unkur haju

fadihat cela, woréng, copél, calang

fadil toambo (baweki, gawk, pandé) ata
di'an, ruku, bong, séndéng, saké

faedah lili, umuk, mbutut, gunan, cir
laing, be tuan, siring laing

fafa lingko, moso, letang

fagofobia rantang te olek (kodel) hang

fagot musik terbang ného sunding
tongkéng, runing sunding ratu

faham idep, na'a oné nai, itagalar, tingo,
tingon, souk, baè, pa'él

fahombe labar woncek watu data Nias

fajar gula tana, géraak tana, ninar tana,
ngili-ngélaak, guka, bur lesu (lesu bur),
ciang tana; **fajar sidik** gula ucap,
kakor's lalong, gula usap, urat, capu
gula

fakih ata baé adak Islam, ata pencing pidik
goét, tingon pidik goèt, souk pidik
goèt

fakir miskin ata kasiyasi (lénggé), lènggè-
dendut, ata risu, ata risu-kiuk, toé
manga hapè, ata lènggè dedut

faksi uku ata laséng léwang tau toambo
politik, toé ce nai oné politik

faksionalisme ruku pandé biké (behas),
kopè nggolong wélak, nos biké golo,
pijang biké niang ndasim bikè laing,
pandé ngaur, waè de acu

fakta ata itan, ata ètèn, ata tu'un, ata
mangan

faktor landing, rajan, campitn, somongn,
sogho, sogo, pu'ungn, comongn

faktorial hitu rajan, hitu landing, itu sapitn,
itu somong, sogho itu, itu campitn

faktual hitu ata itan, itu ata ètèn, ata
tu'un, itu ata mangan

fakultatif nia ngoéng (gori, ngoèng
nai), nian ket, lut ngoéng

falah ontong, helek

falaj salang waé ngger oné uma, ngali
waé, along

falak awang, bèang, ngawang

falang rempa wai, repa wai, rempa
wa'i

falkom ntangis, kondo, cembe-ruang,
sembe-ruang

falopi gawes, lembak nai, pucu-di'a

falsafah ruku, sakè, adak

falset reweng data rona ata ného reweng
de iné wai

falsifikasi calang, copél, cilaka, réngkok

falus telo, kopé, ndelo, lolong, mboréng,
tondok, la'é, lasèr, ndondok

fam ngasan amén

famili diding, waris, daris, uku, bigho,
beris, asè kaè, dari; **famili menurut**

garis lelaki wa'u, banca, batu, uku,
dari; **famili pengambil anak putri** atau
saudari kita anak wina, salang, anak
wai, sewok, salan, woè; **famili pemberi**

istri atau ibu anak rona, anak rona ulu, anak rona sa'i; iné amé, endé ema, inémaé, likang langkas, sapo mésé (omè tombo adak, sapo mésè, likang langkas), likan langkas, inamè, amé watu naré, iné watu cí'é; **famili rapat** mancung, asè ka'è ruis, asè ka'è teke wa teke éta, dari; **hubung antara pemberi dan pengambil istri** woé nelu familia kilo, asé-kaé, wa'u

familiar laséng, ata baén, baé ruku

fana dokong, dakang, duang, dokong; **ke kehidupan yang fana** mosé dokong, ka'éng dokong, dokong

fanatik mberes imbi, imbi tu'u, wakè imbi

fani ngancéng mora, ngancéng mesa

fantasi get, bet, joak, nai run, nuk nai

fantastis lenget laing, jenger laing, mesor laing, mero laing

fantom ného tara de ata

faraj mauk, puki, méméng

farak dion kéta, dio-dolokn, dion muing, diom tu'u, wolèng ra, woléng da'atn

faridah molas tu'ung, molas kaja, molas di'a

farik woléng, dion

faring ngandel, ngarek, ngandol

faringalisasi runing reweng wa mai ngarek

farisi ata adong, ata tangké, ata nggopét, ata pisik

farma rewos, musa, muha

farmakofobia rantang inung rewos, ratang rewos

farmakolog ata baé rewos

farmasi osang te pandé ko te pika rewos

fasad kecaka, kencana, ténda, tendang

fasakh céar wina rona le iné wai, béga wina-rona

fase du, lesa

fashion vasion, fesien, ceca paké

fasia ata dopel

fasih lidah; **cepat** (lancar, cakap) **berbicara** jimbok, nggepuk, rété, retés, ripo, kijol, jotel, jinggok, bisa, kios lema, koés, notat pa, jarat, nggété, jarak, duntur, jimbol, jiwol, jiwo-jiwol; **banyak bicara, cerewet** jiwol, jowi,

ndotél, manga-manga kaut oné mu'u, rati-rètè, rété-kana, api rangkang

fasihat lema emas- luju mu'u, mu'um lujulema emas

fasik ata nggopét, ba weki da'at, ruku da'at; **kefasikan** ba wekit da'at, ruku da'at

fasilitas perkakas, perèwang, nèang, èwang, wèang

fatal copél (calang, da'at, mata) laing, ngancuk calang, ngancek da'at, ngasok da'at

fatalitas rowa, mata (untuk manusia), mata (untuk manusia dan binatang)

fatam tipek, pintar, junggu

fatigue gélang maél

fatum pedé, surak, wada, dara-weki

fatwa reweng data baé agama

fauna kaka, wéang, kaka reme oné ca pumpuk, kaka-rani

favorit ngoéng (nanang) laing, ceniak tu'u

februari wulang sua

federal negara koé boné mai ca negara

federasi impur, lipu

fekundasi pandé wua, gélang wua

femina sanggén latangt iné wai

feminine ného iné wai, sèlèk, ba weki de iné wai, cama nu inwai

fenestra pertongang, para ntongang, ntongang, pertontong

fenestrasi operasi tilu

fenomena ata ita le matan, ata ita dungka, pala ranga, tanda, nanggo

fenomenal baé tandan

fertilisasi lewo te buru

feodalis perénta le waé de keraéng ata bora; **feodalisme** lut adak data tu'a, lut mbaté disé amé

feri kepal feri

fermentasi pandé kungu, pandé kumut

fertile1 cébo, bobak, lebo, wusak, mbo'ang, osak, buar

fertile2 ling

fertilisasi pandé beka, pandé do

fertilitas ngancé pandé beka, beka buar

ferum manga ici logam bakokn

feses ta'i, borèk, mboék (khusus untuk bayi)

festival penti weki péso béo, riè dèrè, riè bokak, riè rewong, riè lomès, penti
fetis beti paté da'at de iné wai ko ata rona
fetor tu'a golo
fetus mbolé (anak ata rémé oné tuka de endén)
feudal nia ngo'éng disé amé
fiat pantek, è'èntu'um
fiber urak celi; **fiber glass** peréwang ligot waé
fibra langkasn reweng data déré
fidah pérak
figuran ata maéng félem, ata ban
figurasi go'é't, te pacin, curup peké
figuratif te toming lain, ata tuning laing, ného go'é't
figure ata tu'a laing, ata luming laing, ata palak laing, ata curup laing, ata pèhè laing; **figure publik** tu'a laing data do, ata gaè laing data do, ata tuang mèsè
fihak be cupu main
fiharmoni giget te pandé meler
fiil ba weki, ruku, gauk, pandén
fikih ca tara ilmu de Islam
fikir nuk, utek, get
fikli anak kaé ata rona, nana
fikrah lut toing de syariah Islam
fiksi turuk, nunduk, tetus, nèngèng
fiktif ata karang, isi nai, ici nai, ata nunduk labar
fikus ngasang po'ong, ngasang haju
filamen lawé hemél
filantrop ata gauk di'a, ata di'a ruku, ata jomèl; **filantropi** di'a nai agu haé ata, di'a ruku
filarial beti le manga mbalang
file ngasang surak
filet kusé ata toé manga lokén agu ulun
film félem
filogeni turuk empo
filologi ilmu te baé curup oné sejara, ilmu te baé ise empo danong mai
filosof ata pandén anor agu nggalas, ata nggalas nai agu nuk, ata kawé haeng waken nuk; **filosofi** ruku, sakè, wintuk, adak, momang tau, gawas; **filsuf** ata nai ngalis tuka ngéngga, ata baé saké
filter1 cémé, cemi

filter2 perkakas te pandé cekes, pengaya, dèdèr, saring, cècèr, aling, du aling, du cémé, du cigil, du pilir
filtrasi pengaya, dèdèr, cècèr, cicir
final te cemol, te dopo, te poli, semol, taun, itugi
finansial séng, ringgi, doi, uang
finis cemol, poli, dopo, semol, taum, supu, sanggèn
finishing pandé polin gori
firasat itang, nangga, pangong, nango, angèn, tèti nai, noing, pa'u sui; **beberapa jenis firasat** ikori'i, pagat, talok, wasé mohél, wasé rè'a, tèka-nampo, ndulir, niak te dedum taung, lèma-nuing, toè main toko, deret pucu; **menfirasati** itang, ètèng, manga tandan, nipek
firaun raja Mesir
firdaus para-diso, tana nggeluk
firjatullah béntan anak ata rona, nana
firman reweng de Morin, palak de Morin, jaong run Muri Kraèng; **berfirman** téng reweng de Morin, nunduk apa jaong de Muri Kraèng
firn bua cirang, bua kongko
firus wini de beti
fisbel poliy ga, cai way ga, polig pandén
fiscal séng taki, séng blasténg
fisibilitas sanggéd siot ngancéngs pandéd
fisik weki, tara
fisika fisika
fisikawan ata baé fisika
fisin nunu haju ara
fisioterapi gojing te pandé di'a kolé weki du poli hena le copél
fisis weki
fit mberes, cébo weki, garas, géal weki
fitil retang toko de kaka ko po'ong méde ata ciri watus be wa tana
fitin bénta ngasang anak iné-wai, enu
fiting jemut de baju
fitnah nggecer-nggewuk, tombo ngasang, ngaru-ngauk, mbècik, tombo da'at ngasang data, pandé wau ngasang data, loèr, cacong, pucu ngasang data; **memfitnah** pocu, posu, lotu, pucu ata

fitness ngancéng pandén
flat mbaru ka'éng
fleks pandé wekok, pandé lekot
fleksi pandé helek, pandé heluk
fleksibel les, di'a, lut tau
fleksibilitas pandé lekot weki
flora sanggéd remang, sanggéd po'ong, wèla, ngong baba agu haju
flu, influenza pentel, helo huwek, nguntung ulu, waèngirus, beti sai, flu, ndusel
fobia rantang, ratan, bontong
folder map, na'ad surak mengit, surak kabar
folio léwé wolon kereta
fonasi reweng, runi, runing (wa mai ngrek)
fondamen linging, ligèng, ligeng, pu'un, lapèng
fondasi watu weri
fonologi ilmu te baé woléng runi de curup
formal tu'ung, wét, karak, adak, hitu muing (lorong) adak'n; wét, ata tu'um, ce tu'un; **formalitas** tamal pandé, te rangko, tamat pandè, amèng, tamat lako laing
formasi doring(n) pegawé
format mal, taran, malang
formatir ata imbi laing te pile isét wintukn ca lipu
formil tu'ug, wét, karat adak
formula tenung, dèdèk
formulasi ruku
formulir surak kudut tulis lorong réi(n)
fornitur jemutd kantor: méja, kursi, lemari
forsir kudung, ramba, léor gori, tundu
forte mberes (runing musik ko déré), mèsè, noang, aok, pong-pang
fortuna di'a ba leso, delék, ontong, lilik leso, di'a kopè sèlèk, di'a dara weki
forum lonto léok, oto lèok, nempung
fosil retang ko récid kaka agu po'ong médé ata ciri watus ga
foto foto, woto, gambar
tofobia beti rantang géra/néra
fotogenik foto data ranga di'a pandé cembes nai
fotograf gambar cir de foto

fotografer tukang foto
fotokopi tunti, kuri, camas
foya, berfoya-foya heba hak, nihas, janggéng, nahas, nggalu-nggasang, loka lora, okè pina naéng, mberhus, kabi-kebas
fragil émong te biké
fragmen pandé sandiwara ata emi oné-mai ca tombo/nunduk
fraksi lipu koé de ca partai oné DPR
fraktur tepo toko, kèmos
frambusia puru, ruci, nggilè, rusi, bokè
friksi lewang tau, rè tau, cangkar tau, biké
front bolo (olo) main, berambang
frontal dungka ranga, tulak dungka, cumang dungka, duking ranga, regha duka, palak duka, pala ranga
frustrasi cumpu nuk, do'ong nai, dopo nuk, tupus nuk, woko nuk, podès
fuad nai (ici nai), isi nai, nuk nai, titi nai
fujur pandé da'at cama tau
fukara ata lénggé dendut, kasi asi, asi-èsa mosè
fulus céwé menggit séng po gori
fundamental ata mésén, ata menggitn, pu'un toing; **fundamentalis** ata cau ndeng imbi/toing de agama
fungi hum, mbora, wung, meros, lulang, dèngèr, jèmbak
fungsi betuan, pakè, peke-lakon; **berfungsi** manga gunan, manga peke-lakon; **fungsional** hitu gunan, itu gunan, gunan, itu peke-lakon
fungus liat fungi, wung, mbora, meros, hum, lulang, dèngèr, jèmbak
furuk pandé oné mosé toing de agama
fusi laing ca, neki ca, ciri ca
fusta sampang, kepal koé, wangka
futur ngondé, lendé, ngoéng kéta te ndala
futural mosé ta'i, mosé nggere-olon
future hang, jumik, lompong, alas (gula), ghan, mojik, raci (hang le gula)
futuristis nuk mosé ta'i, nuk mosé nggere-olon
futurologi ilmu te baé mosé nggere-olon

G

g hurup te pitun

gaba-gaba leka, lombong leka, lombong nio

gabah woja, mawo

gabak1 mbau, mambel, sagem, rewung osok, tuil, rewung

gabas1 haser, harat, toè di'a limè

gabas2 hidi-hada, diki-dakang, woro-waés, dadi-dudung

gabir sihing, soang, simpung, toè de lasèng, wengel

gabruk pohar, mpirang, mbehak, mpohak, baka, pak; **menggabrukkan** pèncar, kekar, wècak, wewak

gabuk embo, lampa, toè manga wing, toè manga anak, ponè/kobor

gabung pongo, ujung, neki ca, cagur, wèo ca, ongko neki, ongko ca, laing ca; **tergabung** ujung, hujung, rangkep, cagur, nécék, laing ca, puteng

gabungan pongo, kongko, ongko, puteng

gabus dali, racang, watu kantis, watu dali

gacoan sèwa, bajar(n), tarohan

gada semambu, wénggu, semboré, wagol, péwang, bampang, langgor

gadai petaru, gandéng, pa'ar, pangang, gadè

gadamala laja

gadang1 éros, mésé, méhé, mbarèng; **menggadang** méhé (mèsè) nai, mboat, mbohak

gadang2, bergadang mbaju-aja, lako toé nipu, wela, toè toko, mété, ngadar, jojar

gading culè, kunang, ceké, lolak, suéng

gading-gading damèr-pongkor

gadis ata molas; **gadis besar** tunang, molas mésé, molas recèng; **gadis kecil** molas koé, rémé beng, inuk; **gadis tua** tunang

gado, menggado hang nggitu kaut, hang kanang, hang bon, hamol pisa rangad utè, hang gising, hang gicing

gadu1, (ber)gadu aok, rao, ngaok, ru-reng, rèngko-rangkok, aor, rè-ra, lao, rangka, tempor, néngo-nangong, rèmbot, kahong, ngaok, gègor, jawa-jaok, djawa-djaok, kahang, nggaok, naok, rèwo, rai-ra, sangi-sangot, ngger ngguting (**tt suara orang menangis, katak, anak babi**) res, rèwok, sèngot, rèmbot, singo-sangot, singi-sangot, mapi-mapok, nguru-gekek, nggera-nggarung, keraho, nggere-nggidung, wera-ngak, were-ngak, nembo, ndengor, ntaong, nongenangeng, jewok, rangi-rango, tengkotangkor, mbala-haos, mbe-mbar, nggèo-nggaok; (**tt bicara**) (tapa-) tepetaok, mbagur, (teper-) tapa-taok, hewehaol, épos, èpo-apos, rés, nggorak, hehak, heha, heba-hak, kerahot; (**krn anjing menjalak**) rèmpong, rempe-mpong, empa-mpong, rempe-mpèong, rempo-mpong, rempe-ra'uk, remperau, rè'uk, sere-memuk, rèwo; (**krn kaki dibanting**) gagur, mbagur digur, diguk, mpok, èru-aru, èru-era, dagur; (**tt sst jg dipukul**) kong-kang, po-pak, gunggang, kerenteng, regong, ngkenggang, ngku-ngkèng, gagi-gagur, tai-ter; (**krn bertengkar**) nggirung, nggetit,

rungku-rangka, nggawa-nggaol mbertut, kerahot; **(karena marah)** iru-aru, iru-èra, iri-èra, ai-aok

gaduh2 raha, ngaok, lèwang; **bergaduh=berbantah** rèngo-rango, manok, njaor, rangi-rangos; **bergaduh** kamba-rau, kamba-rao, kembe-rao, kamba-rau, kerahot; **menggaduhkan** tegi (tèti) raha; **kegaduhan** raha, paki tau, ngaok tau, kerahot

gaduk mèsè nai, mboat; **bergaduk** mésé nai, joak, sehak

gadung raut, mados; **gadungan** tangkè, pisik, logè

gagak lopo donggok, tu'a dunggak

gaet kaé, kaèt, kabèt, mbaèt; **gaetmenarik** poto; **gaet mencopet** tako, kopè-kapèt; **gaet menipu** adong, lopè-lapèt, nggopèt, akal, nggopè-nggapèt

gafar lembak, lèwè pucu

gagah d'á, hambal, ntomak, molas, reba, jora, lasor, wujel, sasak, nau, pesolè, hidi, gangkeng, dabeng, daber, jegeng, gajak, jengkeng; **menggagahkan** pesolè, sèlèk; **gagah berani** rani da'at, reba d'á, sèkèk, jengkeng

gagai1, **menggagai** haju, wencok haju, wencok raci, dampa, kedampa (**pinang**)

gagai2 téndol, tèdong, tèdol, hèhol

gagal pa,u (**dalam bisnis**), dopo, toé cai olo, toé ruda, sial; **gagal bayar** toé ngancè bajar raung, toè lèng bajar; **gagal napas** bena nai, benet nai, sengkeng, wedeng

gagang sorang (**corang**), tokor, kété, téké

gagap deka, dekedet

gagap, **menggagap** hipir-hamat, reke-ramat, hami-hamar

gagau, **menggagau** hamar, husur, saro, dèdam; **tergagau-gagau** hamar (**berjalan krn gelap, buta, dsb.**) reke-ramat, heper-hamat, hami-hamar

gagau, **bergagau-gagau**, **tergagau** rodo kerik/ciék, terteka kaut cièk, cai-cièk, kelir

gagu dopel, toè baè jaong, bènga

gagak jejer, ndéwer, runing wa'i du lako, ndetu, gagur, dekedet, ndat

gaham nggeka, kengkak, kenta, pandè rantang, wenta-renga, règa

gahar roco, roso, cucang (susang), sasuk, doro

gahari rémé (**waktu**), laing, lari

gaib, **ilmu gaib** pépot, mbeko; **kekuatan gaib** wera, mbeko; **menghilang** mora, botang, mesa

gairah belek, niak, rocang, humer, nanang

gait, **gaitan**, **menggait** kandéng, poto, wéo, téong, kandong, kando, mbaèt, co'it, kaèt

gajak ruku, ba weki, wa weki

gajih wusak, topak, nggajing, balè, rawas, awal

gakin (keluarga miskin) kilo lénggé

gala1 bokak, sa'i, ranga

gala2 ranga, sa'i, lobon, pu'ung

galaba(h) mélo nai, mesot, sesot, na'us, rantang, ngangèl, sedih, wèong

galah laro, rongkèt

galak cempeng, rani, nggoteng, kolèng, wuncek, nggetè, regis; **menggalakan** (**anjing**) titing, tinting, ratang, nggacek, tarak

galang, **tergalang** do'ong, caka, lamba, palang, pangga; **menggalang** likeng, liging, ligeng, lapèng, pandè palang

galas ndoit, nduit, lèmba, haju lèmba; **penggalas** papa-lélé, pepe-lélé, ata lèmba; **menggalas** lèmbu lèmba; **penggalas**, **penggalasan** ata lèmba, tempat pika, osang pika

galat calang, copèl, cibul, dipuk

gali, **menggali** (**tanah**) caké, hali, sangki, wunggar (paké bancik), hero; **menggali** (**kubur**) tekang, cakè, hali; **menggali** lubang utk org lain nggokek, cakè; **menggali** selokan (**air di bukit**) arong-waé, ngelé, peta, ala waè; **menggali** (**ubi**) korok, naek, sohi, nggonging, songging, sonti, hali, caké; **menggali ubi** berulang-ulang kali aèl tètè, loèng tètè, wangki-wangkèr; **menggali ubi dgn tak mencabut rumputnya** engkok, tengok, tonggik; kebut, waèk; **menggali**

dalam-dalam *wetu, hali*; **menggali** (**pohon, rumput dsb**) *dgn akar-akarnya wankas, wongka, kebut*; **menggali dgn mencakar atau mengorek** *nggaker, nggakek, herok, hero, cakè, cakèr*; **menggali=mengeruk tanah tiri, hero; **menggali dan meratakan bukit** *poka golo, peta-golo, kelé, cakè-rawo, kawo, ronè*; **menggali= membongkar (tanah)** *wongga, woak, beti-rangga, tu'a, wunggar, tiri, wedak*; **menggali ubi jalar di kebun/lahan yang cukup luas tiri tètè, wentang tètè, wankas tètè**
galib *laséng, solèk, toè melet*
galir (*ndese-*) *ndahal, ndai ndahal, ndèhol*
gam, gamak *kèkang, wanti-wintas, lali-lear*
gamak-gamak *damang, sengang, terka, kapang*
gamam *simpung, lérap, sibuk, uru-arak, sihing, soang, denter pucu, wosong*
gamang *selem, sereng, lèrap, rantang, rongap, sèrem*
gamat *tum, sentum*
gambar *gambar, tuntí, kuri*; **menggambar** *pandè tuntí (turi), pandè gambar*
gambir *gambèr*
gamblang *gelang idèp (itan, baèn), sí'ang, ala tau baèn, gèrak, nesa*
gamit, bergamit(an) *awit, bènta*; **menggamit (memberi isyarat)** *nggewit, kewit, nggawit limè, awit*
gampang *èmong, hawes, nggoés, hep, moda, goé-gaès, goès goèl, hep, demo*; **gampang dibuka (tt simpulan)** *kodus, korus, wikak, wa'èk, èmong wuka*; **gampang (diselesaikan)** *géol, komèt, èmong pandèn*; **gampang jatuh (topi di atas)** *jubek, tèdol, tiwir, èmong pa'u*; **gampang gugur** *mowar, woér, wawor, nawor, èmong dut, èmong bonar*; **gampang (mengambil mendapat)** *gowes, tèdol*; **gampang dicabut** *raès, ndèhol*; **memandang gampang** *hep, hang le hep, seré-siét, hara-hes, nu ata èmong gèn, èmong le lèlo*; **mencari gampang** *réos, émong-among, kawè èmong, ala ata èmong***

gampar, menggampar *baka, pak, pok, pohar*
gana *bora, paèng*
ganal *ného, camas, pahu, pangus, nunga, nu-na*
ganar *mbengeng, weleng sai, mbileng sa'i, pusing, bejeng*
ganas *cempeng, cumpeng, camping, rani, lolap, rukis, ruis, rutek, gutek, sonot, bo'o, rengos, kutun*; **ganas sonot, sunut, rongga**; **kelihatan ganas** *èlon rani, rani da'at, rongop*
gancang *komèt, lèlang, gèlang, kirok, karok, gèal*
ganda (ber)ganda *alèp, jebu, mpalèng, mpalè, lèko, pancang*; **menggandakan** *kemper, ragep, dod, pandè beka, pandè tambang do, alèp*; **campuran** *wolak, halok, hamol*
ganda wau, masu, bangis, bengè, lawer, long, lengit
gandal, gandalan *ronggo, do'ong-watang, lamba, watang, tètèwèl, cengkang, mena, di'i, do'ong, dungket*
gandapura *ngawung, nawung, ngawung-wina, remang, saungn te campur mina luma*
gandar *lémbar, haju lèmba, lèmba*; **menggandar** *pola (pikul dengan bahu), cu'ung (pikul dengan kepala) èko (pikul dengan punggung) lancok, lèmba, pola (pikul dengan kedua bahu) selèncè, rakang*
gandarusa *tadak*
gandeng, bergandéngan *nggawil, taur, nggali-nggel, nggaèl*; **menggandeng, menarik** *poto, wikip (barang yg ditarik itu diikatkan di samping)*
gandi *tuku, pana, anak pana*
gandin *boé, haju wènggu, haju wolè, pèwang*
ganding, berganding *lupi, dining, per-pancang, during-tau, ruis tau*
gandol, menggandol *raket, rapet, dapet*
gandrung *nanang kéta, ngoèng, humer, ni'ak tu'u, belut*
gandul-menggandul *ndéong, ndaèr*; **mengganduli** *wèò, téong, ndèrong*

ganggu katut, wengèt, gega-lemu, cègong, kakèk, kakas, katèng; **pengganggu** ata gangga lema, ata cègong, ata kakèk, ata kakas; **gangguan** do'ong, watang lamba (pangga), ronggo do'ong, dungket, katéng; **mengganggu** kebut, ndol, kakèk, kakas, katèng

gangsar nggalas, nggalang, nggalong
gangsri prèwang te bengé (pandè nendong), bengé

gani bora

ganih bakok

ganjak hésot, horos

ganjal lagang, lapéng, latang, litong, lata, ligeng, likeng, prèwang te ligeng, tukang, toka; **mengganjali** dungket, tuken, ligèng, tukang, toka, lagang

ganjar, **mengganjar** beling, wahèng;
ganjaran1 baté, lahé, lebat, lecik, luca;
memberi hukuman wahéng, tèngo;
ganjaran2 lahé, naé

ganjat ntileng, tileng, lendor

ganjen hiwek

ganjil letang, landong, lando, lados, lècang; **mengganjil** mosè wolèng, pandè cecau; **ganjil aneh** dio, dio-do'ok, dio-dolokn; **tidak tepat (tentang teka-teki)** banggèng; **aneh toé rapak** ba weki, dio-dion

ganjur1 neket, kus, kemut, kengkel, loko

ganjur2 ciho, bonè, ceka, nggaru, rodak

ganjur3, **tombak** korung, fokat, kurung, tong

ganteng hidi, hondes, reba; **ganteng (tentang wanita dan laki-laki)** basot, rèntong

ganti berganti-ganti, selalu mengganti (pakaian) angku-angkang, mberhus, celu-cilu; **berganti-ganti**, silih berganti nang, alik, suk, oru, taho, nalep, nalet, caling, cali-cilu, cel-caluk; **mengganti** caling, cèlung, sèlu, sèlung, tèlu, èluk, intung, mintur, palu, paluk, pagu, pegu, mintung, tular, cilu, lesit; **mengganti (beban, nama)** alit, celcaluk; **mengganti= membarui (atap tiris, tiang rusak dsb)** sèlu, pentung, tumir, cumir, cuwir, suwir; **mengganti=**

mengubahkan (lagu dsb) sasang, karang; **mengganti nama**, memakai nama samaran biluk, iluk, ngauk, paci, cilu; **mengganti pakaian** keni, cini, cè'it, cuki; **mengganti tunangan** toheng, uli-alèk; **mengganti= membayar (kerugian utang)** lesing, lesit, le'e, tola, le'eng, le, tè'ak, tulè, depè, tadu raung, bajar, lèko; **mengganti harga hewan yang dicuri** tongkèng, bajar; **mengganti= menyusul (bibit)** lesit, lesing, lesang, leting, nonor, lèko; **pengganti** ata tepè, ata intung, ata tangu ranga, te lèko, te tadu; **mengganti dengan, untuk mengganti, sebagai pengganti** te pati, laing, milung, ali, liung, luing, ling, mèlung, baluk, paluk; **mengganti biaya penyembuhan luka** wunis pèhèng; **pengganti dinding atas di sudut lebar rumah** ronggo

gantung, **bergantung**, **tergantung** ndèong, mbedjol, nèul, ndèrong, kabèt, tèong; **bergantung panjang ke bawa (tentang pakaian, daun pandan, sarang ebah dsb.)** ndoher, jangkar-jambit, jangkar-jambit, jambis, kedjajang, kedjander, ndawir, jandak, ndoèr, ndèong, lèwè bail, jumbing; (sebagian) **tergantung lebih panjang bambir; bergantung (tentang tali)** ndèor, ndair; **bergantung lepas (tentang tali dsb.)** nambar-naut, ndèwèng, ndèwèr, ndaur-ndang, ndai-ndèor; **bergantungan terayun-ayun** ndèong, ndèor, bèto-batot, rèot, mbèong, rèong, mbèlèl, ndawir; **bergantung dengan mengayunkan kaki** mbèlel, sèol; **bergantung dan bergoyang (tt tanduk kerbau)** nggèung-bènggol, lenggor; (bergantung seperti buah-buahan) rèut, ndèpol, ndurut, ndeper-ndèut, tèul, ndèpong, ndudjul, bandong, cekul, oras; **bergantung membulat spt kantung** ndèong, tèol, bèjot, mbèjot, mbèjong, bèjok, ndèrong; **bergantung(an) terkelepai** ndèwir, ndèwing, mbohol, tenggul, mbèhol, tèong; **bergantung tersembunyi** tembol, tèong bonè;

bergantung (seperti sarang lebah, perut gendut dsb.) *ndejol, tëndol*; bergantung (tinggi pada tiang) *landu, tèong langkas*; bergantung berangkai-rangkai *bètèl, ndèrong*; bergantung *ndèwir, ndèwing, ndair*; bergantung= melekat seperti sarang angkut-angkut *mbotol, mbètèl, mbètòl, ndèpèl, ndèor*; bergantung=bersenganjutan *bètèl, dohol, dèwèl, dahol*; bergantung dengan kaki dan tangan (pada dahan) *mokos, dèwèl*; bergantung pada orang *nggèu, ndèol, dèol*; bergantung pada dia *poro, nggaèl*; tergantung= terkait *ngkaèl*; tergantung (tentang perkara) *gantong, gantung, redè di, ces*; menggantung, menggantungkan, mengantung (dengan tali) *tèong, weo, tèo, ndèrong*; menggantung (org diri) *toa, wendu, ondu, undu, coa*; menggantungkan (kain) pd paku *tènggo, tèong*; menggantungkan= mengikat (giring-giring dsb. pd) *wètè, tèong*; menggantungkan dgn mengulurkan tali *undu, ndèrong*; menggantungkan= mengandangkan (sarung, kain) *anggal, nggaèl lenggo, selawik, kerawik*; menggantungkan= menjamparkan *wèsang, nèwèng, ndèwèng*; menggantungkan (jagung pd tali panjang) *ndèo, wèo latung, ndèrong*; menggantungkan (jagung) di loteng, menggantungkan (beban pada kuda) *tèul, ndèrong*; menggantungkan (pd bahu) *lele; tèong*; menggantungkan sst dl jagak *senggal, cengal*; menggantungkan (bekal dsb) utk sementara *totok*; mempengaruhi org *nggèo, nggèul, awak, awar*; beberapa jenis pergantungan *dangka wèo, nèntèng, radi, tandok, wèjo, wèo*; (bermain) gantung-gantungan *konggong, télè léong, sèol*

ganyah, mengganyah *kedur, urut, kadi, kadar*

ganyar tengger, nggauk, sangèr, dantel, nggeruk

gapah nggepuk, nggalas wakar, pojot, nipek, gèal ba weki

gapai, menggapai *kapi-kaot, kapa-kaot, kepe-kaot, ranggèk, danggèr, nggaparaè, dangge-raè, ndara-ndogit, nggakèr*; (baji) **menggapai-gapai** *bolal, danggèr*; (kuda) **menggapai-gapai** (dgn kaki muka) *gapi, tonggèr, nggakèr*; **menggapaikan tangan** *wanggit, raparaè, nggewe-nggaol, ndop*

gapit raba, nggepit, kempit

gaplek (ubi) koil, (tètè) kilu, hibang; menggaploki pak, baka, kilu

gapura lewang

garah, garah-garah *wengèt, tomo wangè, gega-lemu, jambor, jaong labar*

garam cí'è, mecik; memberi garam kepada hewan *t'èng, taing cí'è*; **menggarami daging dl bambu kemeng, leku, na'a cí'è, kenes**

garan kètè, corang

garang1 rugi, iri-arat, gutek, rutek, ruak, rani; menggarang taki-ragit; ruak, pandè ruak; maju dgn menggarang sonop, sonap, lako dama ruak

garang2 cuing, cèro

garansi pangang, pa'ar

garap, menggarap duat, ciwal, buka uma weru ko uma rana, depang; penggarap ata sawi, ata duat, ata pala, ata ciwal; pinjam kebun untuk digarap cèlong, sèlo

garau garem, barès, gagem, ragem, gaos, sibong, ndogèng, sahor

gari kemèl, langki, ata ciwal, ata depang, rimpung

garing lare herup, rangos, ringos, ceru, èmba

garis (meng)garis kurit, kera, garis; garis pembatas tempat bermain ranti, garis; menarik garis batas dgn sekop ngetep, cakè ngali; (org jg) menarik garis lajur (waktu mengetam) (ata) ba lalap, ata ba wantang, kurik, tamba; (membuat) garis berwarna dl kain hitam su'i, tulis; garis-garis=bekas-bakas garuk nggaris; bergaris= berlorek (spt anak celeng) turi, barik,

bari; **menggarisi**= mengorek turi, kulit; **menggarisi (tanah utk batas)** ori, caèk; **menggaris** kulit, nggaris
garit1 kulit
garit2 wuli
garong ata lako wiè, perampok, ata tako
garpu rangkat, garpu
garuk, menggaruk (garuk badan, kulit, kudis) koèr, kuir, angkir, nggerit, hetit, kerok; **menggaruk (kepala, badan, tanah)** kerok, nggawar, nggaweng, titir; **menggaruk=mengikis** koèr, kuir, nggerok, jonggit, langkè, nggerop, sasap; **menggaruki (tanah seperti anjing)** nggakèr, nggakèk, ramek, kaèr; **menggaruk (benda yg keras)** kerit, kikir, kuir, oro, kuntir; **menggaruk=mengeluarkan tanah dari lubang** kaèr, hero; **menggaruk-mengorek** erok, ngeri, rohi, keru, kewil; **menggaruk-garuk berjumbu-jumbuan** nggawa-nggaèng, ngguwil, kari-kerok; **suka menggaruk-garuk sekitar luka** nggoweng, ngguang, nggerit; **menggaruk(dgn jakar)** nggetik, nggokik; **menggaruk-menjikat (tanah, sampah)** hur, horè, hoèr; **penggaruk (sampah-sampah dsb)** wajo; **(mencakar-cakar)** rawis
garung jèjèng, lorang, ngorong, rètang jèjèng le beti
garut, menggarut=menggaruk nggerit, kerit, kerok; **menggarut-menyapu** horok, kerok, hoèr; **menggarut rawis**
gasak onga tau, jujak; **menggasak=menyerang** wajo, tèngo, jelok
gasal doa, lando, toè genak, lècang, ganjil, dio-dion
gasang rang, rojong, motor, gagar, kangkar, jempe-ruap, mojong, jiri-jarap, katel
gasing manga, mangkak, mangka
gatal (rasa) gatal katel, rang, rojong, ram, reng, rehet, rem; **agak gatal** bebit, rang; **gatal (di kaki)** bijang, bicang, katel; **gatal di celah-celah jari kaki** gatel, katel; **gatal pada kaki** katel;

gatal (di kepala) kubu-kebek, katel sa'i; **gatal di leher** hoher, rohak, katel bokak; **gatal mulut** dental lema, katel lema; **gatal dengan perasaan sedap** ngjijing, mojong; **gatal-gatal** rotos, rang, katel, rojong
gatak nau, remo, lagu, pas, kop, lumu, matung
gaul, bergaul (saling) bergaul ganggut, gaul, galut; hesè èta-lonto wa; **menggauli** hamol, loma, kido; **(omong) sejarah pergaulan** bebas, bèbar, ganggut, rèncèng, tomo haé ata, baé léjong
gaun span, baju klèit
gaung ngangem, tolol, èngar, gagur; **gaung (air banjir)** memuk; **gaung** gentur, ngorong; **gaung suara** gagem, mbonga, rongat, mbongeng, genges, reno, kaong, mbahor, èngar; **waktu menggali** mbakung, noang, pohar, ngangut, towol, gingut, renggeng, ndongèng, renek, nteng, menga, hèhot
gaung liang, so'ang; menggaung pandè liang, pandè so'ang
gawai1 gori, geju, gejur, getut
gawai2 prèwang, merkani, entau
gawal calang, copèl, kurang, sala, rèngkok
gawang gul, gol, gawang
gawat calang, copèl, da'atn, soang, rèngkok
gaya rèwa, mberes, celi, ba weki
gayal tundu, tenang, nuk, tundur, tendur
gayuh, menggayuh caing, regèng, repèng, depet, radak
gayun, menggayun èmbong, jèjong
gayung tempat cagok ko téku waè; **menggayung** cagok, cabok, téku, tiku, kobè, caok
gayut, bergayut ntèong, ntèwèng, ndèwèng, dèwèl
gazal lando, genak, rapak, gandong
gebah, menggebah wur (untuk manusia), weling, sonda, conda, sik, mbèr (untuk binatang)

gebang, **pohon gebang** *borong, jowang, cowang*
gebar (gebar gandan) *nggebar, gambo, wéngkong, towé kumbu, lipa wèngko*
geblek *bapa bèngot, bingi bangas, ingi-anges, bodok kèta*
geblak, menggeblak *pau toko tèla, toko tèla, toko lèngang, wali-gèlak*
gebos1, menggebos *renti, hajel, kenta*
gebos2, menggebos *pandè lewo ban oto/speda/karung dèa, pandè kus, pandè kempès*
gebrak, menggebrak memukul (meja dsb) *tuku, wucuk, tutu, weda, jundu, onga*
gebrakan, tindakan keras untuk menakuti *perangga, katéng, kating, kenta*
gebu, menggebu *lolar, ketè, napsu bail, kolang bail, cuba; menggebu-gebu tambang lolar*
gebuk, menggebuk *ponggal, mbaut, mboèp, tituk, tèngo, tetur, tebol*
gecar *ndèwer, jejer, ndetu, rantang, jejè*
gecek, menggecek *pèpèk, pèngang, pèpèk*
gedang *mèsè, mbègèl, eros, mbarèng (badan besar), mbangèr, ngalis; menggedangkan* *pandè mèsè, pandè ngalis*
gede *mèsè, mbarèng; penggede* *tuang mèsè, tu'a laing*
gedebak-gedebuk *ngepuk, pem, toming runing*
gedebung *munak, elong*
gedek *jibeng, dinding, seset, sesek, mbèpè, siding, gedèk*
gedembal *becè, gèmok, sekel*
gedeng segedeng *cepongo, ca gampo (latung), ce pontè, ce wècè*
gedong gedung *mbaru, gedung, mbaru kaèng dia, mbaru mèsè agu lèwè*
gedor, menggedor *dontor, nontong, ketok, ketok para mberè-mberès*
gedoran *dengè nontong, danti-dontor*
gedung *mbaru adak, mbaru lèwè agu ngèngga/ngalis, mbaru tèmbok mèsè latang te...(kantor, sekola)*
geduyut, bergeduyut *les, males, lembèk, lèmbek*

gegabah kasar, bel-pipor; (tt tingkah laku) *jejur-jewut, jewus, pina-naéng, toè olong papong, bel-pipor, olo laing*
gegala, gegala petroleum aspal
gegap gempita raos, gagès, rewe-raos, ai-aok, rèwo
gegar, bergegar *hèhot, mpirang, wiur; gegar otak menggegar* *gegar; tergegar kèngkung, hèur, kingkung*
gegas *jantot, komèt, dangget, dumpa-dampak, riki rakas, tohur; (-lari) siap, sèlèk; bergegas-gegas* *hidi-hada, widi, wodot, wiri, worot, ambi; bergegas* *hidi hada, diki-dakang, ambi, mengkek*
gegat *pakot, kapot, koto, nong, lereng, luang; binatang kecil-kecil yg suka makan kertas, pakaian co'a, pinging, nakot, naing, pakot*
gegau *bentet, jara-haha, cahap, cara hala, wetèr*
geger *hora, ngaok, wintot, rèwo; menggeger* *ngi-ngak, ngai-ngaok, mbu, mbou; menggegerkan* *mbu, pandè kèngko*
gejolak *nggagor, nggogar, ganggor, ngai-ngaok, ngi-ngak, wuncek, bicu-bacu, gonggar (tentang nyala api)*
geligit *wewut, wincang, akit, wu'is, akid*
gelimun *rèdung, rudung, kelimbuk, tadu, wèngko*
gelincir, menggelincir *nggasar (ser), nggèsèr; tergelincir* *nggasar, nggosor, roba le nggelèk; telanjur* *terkatakan ngancuk, ngancek, racek, laun ndaot perus serèntè; kutukan telah ~ keluar dr mulutnya* *gensir, nggasar, ngancuk, ngancek wanga*
gelabur, menggelabur *cembur, cebur, cunu, sunu*
geladeri *kecaka, pèlè, rinding, caka, pendopo*
geladir *nggelel, lendir, la'ur, ta'i wae*
gelagah *raja, teu darat, kolor, waka, wakas, wètèng; gelagah* *arjuna wakas, waka, wakos*
gelagat *gantang, nangga, tanda, mantè, tantè, logè*

gelak *leok, lèot, tawa dalér, lalar, règèk; gelak nabi, gelak manis imus loèr, règèk; gelak senyum imus; menggelakkan pandè tawa*

gelakak *dalèr, lalar, règès, lèkèt, lègèt, lekèt, règèk*

gelandang1 *ditut, ndaja, ndèwè, iju-aju, jojar; bergelandangan lako toé nipu, mbitu-mbatus;*

gelandang2, menggelandang (dng paksa) *sorok, kerkatas*

gelang *beberapa jenis gelang lolak, ponto, meloso, belaso, nekar, sador, lekar, lakang werek, beloso; gelang (dp akar bahar) baha, mbaha, akar waha; sb gelang barang kuno rènggè; gelang kerontong wa'i-wonta; gelang hulu pisau dsb. tuba; sb gelang dr logam (simpai) pd sarung parang dsb. rombang; sb gelang rotan pd pegangan tombak kempao; sb gelang pd umbut enau dsb. lolak; gelang pd hidung kerbau kili-kili, wohè, kongkong; pergelangan tangan pereng-tekè, ndejo, wingku limè; pergelangan (tangan dan kaki) hendok, hendos, ngèndok, wingkul*

gelang krokot, (saung) jala, belang, rokok; daun gelang susu (saung) lingkis

gelanggang gelanggang (sekeliling bulan) *bèntèng, hera; gelanggang/arena tènda; bergelang-gelang; pergelangan hèndok limé*

gelantung, bergelantung *ntèol, tèol, mbèlèl, ndèong, ndèwèng*

gelap *nendep, sagem, rep, ranggeng, lem, tuil, wenel, segem, regem, roèp, ranggeng, riep, rep, mangem, ngangem, mbieng; gelap (tt lubang, kolam) nggereng, tu'il; gelap gulita, gelap sekali nendep, tuil, lambeng, ranggem, nendep jeleng, mbièng kèta, gigit, nini, nggieng, jirih; hari agak gelap, gelap sedikit rebem, ragi-regem, capu rebem, cabu rebem, capu manè, manè rep tana ga; agak gelap dan lembam bembel, mambel; malam gelap wie wileng; gelap*

pikiran jelep, wileng; menggelapkan anggep, pepo; menggelapkan sedikit jiwo; menggelapkan (daging bantaian) cewot, cehot, mote; gelap pikiran; bergelap-gelap kaèng onè nendep; menggelap pandé nendep; menggelapkan pandé mora

gelar1 *daèng, dalu, jeneli, empo, gelarang, kraèng, mori, penggawa, pua ilu, tu'a, tureli; menggelari diri paci*

gelar2, menggelar wici, wisi, lendar

gelas kacang, kasang; gelas (minum) *gelas, kasang*

gelasak *locè, cadar*

gelatak1 *ropok-rapak, rupu-repek, cerèwèt, curup do, telèk*

gelatak2, menggelatak tekèk, lèmba

gelatik *cikmbe, cikjarang, kaka lèlap*

gelatuk, menggelatuk *nggetuk, gatuk, kérek, ndetu na wiwir*

gelebah jenger, tundur, jouk, wèong nai, soang, mohas

gelebar mbèhar, wiri-waras, mbèhas, ndois, nawi-nawor, wèca-wacak

geleber bambir, jambir, cembe-mbuèng, dandak, ndadal, ndèor; geleberan (tentang mengikat kain, pakian juga kebesaran) juir, bambir, dèmbol, janjang, numbit, rambèng, jonjang, jambir, numbit, jombir; gelemeran (tentang gelambir, susu juga besar dsb) bambèl, ndajal

gelecek tergelecek *nggasar, nggelèk, nggusur, nggosor*

geledah perèsak, prèsak, resak, héngkar, cèngka

geledang kèpè, pangga, caka, depa

geledek pasat, genggus, gentur

geledur, menggeledur *wigi-wogol, lerek, leker*

gelegah wakas, waka, nggong mèsè

gelegak menggelegak *règè-gak, raga-gak, règèk, règè-gak, jerok, guk, pom, nggere-nggok, nantak*

gelegar1 *geng, pohar, mpohar, mpirang, bo (spt bunyi meriam, bom), piring, mpirang, bo, jahar*

gelegar2 èlar, lagang, lèba lagang
banggang
gelegata gatel, rugut, katel, lerek, leker,
serek-naing, rang, rojong
gelek1, **menggelek** menggilas; melindas;
menggiling kèco, rempè, gilias;
berguling; **bergolek** golong, nggel-
nggotèng, nggolong, nggoling, wolal,
nggolèng
gelek2 ciho
gelekak, **menggelekak** ri'ap, ri'as,
homang, gangkap, wilos
gelekek régés, règèk, tawa règès
gelema kèak
gelembong/gelèmbong dèko, wusa
sabung, sawot, wusa, dèko jèbong
gelembung bombong, bembe-luak,
bembel, bombol, rombos, bibos, wusa
sawot
gelembur, **menggelembur** lerek, leker
gelempang (gelimpang) toko tèla, hali-
hèla
gelempang jahar; **bergelempang**
rancak, ranci-rancak, ranci-rincik
gelenang, **tergelenang** liheng, liju
gelendong (tenun) kinde, kinte;
(kumparan) paès; **gulungan** olès;
menggelondong (benang) paès, teluk,
woèr lawè
geleng ngengur, witut, kecut, ngingur;
menggeleng-geleng sambil
mengangkat kepala ngendong, ngingur
gelenggang wua kopè puar
gelentang wolal
gelenyar, **menggelenyar** patas, jìèr,
hemes, bebit
gelepar, **menggelepar (-gelepar)** wendat,
(-wele)-wutir, wedèt, rembep, gegep,
wolal, ngel-ngotès; **(tampo-)** dedit,
tetir, tegap, wewir, mbepap, peper,
nggewe-nggawat, dengge-diut, kidir,
rembep, mbele-mbopong, mbere-
mbepep; **(ikan didarat)** **menggelepar**
tengker-molek, tengker-tolèk;
menggelepar tetir, jejit, campo;
menggelepar-gelepar hole-hotés,
ngel-ngotès; **menggelepar-geleparkan**
campo, mber-mbepep, temberembep

gelepot mbura-mbaè onè ranga ko baling
mai mu'u, rapi-rèpos, saki mbura-
mbarak le pitak, rapis
gelepung pem, mbecak
gelepur tabur, cecar
gelese, **menggelese**= meloso walal,
wolal, nggel-nggotèng
geleser laèr, nggel-nggotèng, wuli terus,
nggoling
gelesot, **menggelesot** sèpèk, mbèsèk
geleta tawu, robo
geletak, **tergeletak** halas, walal, budur,
bolèng, bujur
geletar, **menggeletar** der, tetir, nginger,
ndetu; **geletar (krn dingin)** jejer, gègut,
ndetu; **(gigi)** gemeletuk ngkerek, kicuk,
kiruk, kèrek; **menggeletar** hendak mati
mbepap, wewir, wel-wetèr, jejit, wedèt
geletik, **menggeletik** telék, ngel-ngotès,
jejer, tekèk, wuli-wutir, hulu-heles,
jejer
geletis hulu-heles, wuli-wutir, wel-wutir
geli rojong, majak, nedjek, ngiji-ngajak,
rangges, ngijing; **rasa geli-geli di**
kaki bicang, bitang, wicang, wisang;
jijik (melihat, memegang dsb) inget,
tingeng, momit, ndedjek geli-geman,
lèrap, ngengok, luèk; **menggelikan**
ngguang, tekèk, telèk; **menggelikan**
dgn berteriak pd telinga telek, tuluk;
penggeli ata imus, ata gèlag kèta
majak, ata tekèk; **menggelikan** ning
laing, luèk (menjijikkan); **kegelian**
mèjék, ning, majak
geliang, **geliang-geliut (wele-)**wutir, luku-
lekes, bengkor, wenggas, wenggong,
ntolèr, heles-hunter, wèkol, wugu-
wegel, ndolèk, piper; **geliang-geliut (spt**
gerak orang bertingkh) ngèkèk; miki-
mekok, wiki-wekok, pènggo-panggol,
wenggok, nggaki-nggakèk, nggili-
nggèlok; **geliang geliut (kesakitan)**
hele-hobas, nala-notek, ngel-ngotès;
geliang-geliut (tentang otot) wonta
geliat, **geliat-geliut** giuk, lot weki, olèk,
lièr; **menggeliat (hendak lepas)**
bengkor; **menggeliat** karna dipukul loè-
laès; **tergeliat** lius, ges, dekul, golem,

genjol, ri'us, ponggèl; **geliang-geliut**
menggeliat giuk, lot weki, olèk, lièr
gelicik nggasar, nggosor
geli-geli wua, ajo
geligi pèmpang, héur, gègut, kèkut,
ndetu, haju te woèr lawè du rème
tenung
geligin kelirik, keliri
geligis, menggeligis kèkut, gègut, ndetu,
jejer
gelimang, bergelimang mbere-mbéak,
héla-haé, rapi-rèpos, mbura-mbarak le
pitak, monggur, logur
gelimir ulap, lucap
gelimpang, bergelimpangan mengeliat
labat, halas, halal, habat, gili-
galang, belar, wagat, wencar,
werwangkang, temba-tek, nungget,
lungkutbudjur, dunggus, bolèng, belur;
bergelimpangan tak tersusun rapi
kungku-renè, bèang, bèsal, joar, naci-
nacak, mbala haes
gelincir, menggelincir tergelincir
nggasar, gancel, nggesar, nggasel,
ganjar-galek, dorok, nggesi-nggewil,
nggosor, nggese-nggewil, nggele-
nggasang, nggujur-nggelek, nggisit,
nggusur, nggadas, nggalo, nggedis,
selet, ndosok, goncel, mbèsit; **kaki**
tergelincir, mulut makan tana, kasat,
moki komong; **bermain menggelitir**
suluk; **tergelincir=tersalah** nggasèl-
raes; **gelincir (tt biji jagung di mulut**
org ompong dsb) gence-gawel, celet;
tergelincir nggasar
gelincuh, tergelincuh timpok, cadot, cudè
gelindingan, menggelinding nggoling,
nggolang, ngguling, nggolong;
menggelinding-gelinding,
menggelindingkan pandè nggoling,
pandè nggolang, pandè ngguling
gelindung, gelendong jangka, haju ko beci
latang woèr lawè
gelisah=cemas, khawatir simpung, gèga,
hèos, hoas, hobal, has, sosap, soang;
gelisah dan menangis ngas, wulu-
weles; **gelisah (org sakit)** bareng,
hongkap, pasar; **gelisah dan bergolek-**

golek poser-hode, pasar-hode; **gelisah**
maut tètè nai, haleng nai; **(berjalan)**
dgn gelisa nga'e-ngi'et; **(berbaring),**
menggelisah (kepanasan krn lapar)
hobas, holap-nggoang, hola, holep
gelita nendep, tuil, nini
gelitar, menggelitar wuli-wutir, wel-wutir
gelitik telek, ngjijing, tekèk, tek, lelet,
duntit, kelek
gelobak mbawèk, rongas
gelodar, menggelodar (wuli-)wutir,
bengkor, tolèr, wel-wutir, tebur (waè)
gelogok, gelagak jerok, lolong;
menggogok guk, jelek, gentuk, jaé,
lelem
gelohok gèngak, nggakak, lèngap, lènga
gelojoh bara mèsè, ngarat
gelokak1, gelopak gangkap, gongkap,
lucap, gangga, ganggap, goap, li'ap,
ri'ap, nci'ap;
gelokak2 gocak, dongkal, locak
gelomang rapi-rèpos, raki-rukes
gelombang bombang, wa èta;
menggelombang kere-koa, gence-goa;
menggelombangkan nada (suara)
jejok, redo
gelonggong gewok, rogang
gelongsor, menggelongsor rehes, cerok,
ngelok, cerong, soro hendi, nggolong
gelontor tolem, tumpè, teing, palo, lelem,
reguk
gelopak gangkap, gongkap, ri'ap, li'ap
gelora bongang, mbang; **bergelora**
menggelora buber, golok, golo, babi-
buber, biber
gelorat, darurat te dokong, kesep, patè
kèt
gelosang, menggelosang diki-dakang,
doko-dakang, rumpak, dudung, dadi-
dudung, rengke-rubet, rente-kana,
hidi-hada
gelosok roco, sasuk
gelotak, menggelotak wicok, cima, sima,
pangkang, rokè
geluduk gentur
gelugu banta
gelugur pau puar
gelugut pèmpang, kicuk, kiruk

geluh tana liling

geluk léké; tempat air gelo, namo, ngamo
gelulur, menggelulur ndahal, ndehel,
nggesil, nggosol, komus, ka'as, ndasel,
nggedel, ndehil, seke-rehe, ndahal,
kahas, loho-lahus, ndasar-ndohal,
ngedil

gelumang rukes

gelumat rèwo, ai-aok, ngai-ngauk

gelundung¹ wèngkèl

gelundung², bergelundungan nggolong,
menggelondong wodal, ngguling

gelung, gulung tai-lawo, tai-lali, lulung;
bergelung (tt ular anjing) wenger,
waker, wikut, wèngkèr, wèngkèl, nuku-
nehel, engkel, dukut; menggelung
potè, wèngkèl, pogèt

gelungan (kondè), pogét, olès

gelup, menggelup cepu

gelut, bergelut nggèpo, pepok, kontèng,
kikul

geluyur, keluyur lako toé nipu, jojar, lako-
lanar, ngabang

gema ènga, èngar, pèngang, ginggut,
ongar, menga, renga; bergema mao,
goul, sèong, ncao, nuang, nèong

gemal ponté, pongo, putèng, ujung,
gampo; menggemal pandè pontè,
kukut, putèng; segemal ca pontè, ca
gampo, ca pongo, ca ujung, ca putèng,
ca pumping, ca wècè

gemap, tergemap longot, lenget, mentuk

gemar, gemar akan, menggemari lilek,
ngoèng, nanang, niak, lèlak, kudu,
didèr, tèjo, wengkel, derot, didet,
bebar, dotol, liler, mol, daing, lelèt,
dodèr, dedep, donot, mo'ot, gemir,
ngget, mola; gemar pd sejenis
dodong, dodung; gemar memanjat
pohon nggapal, rikit; gemar (bermain
dsb) demak; kegemaran=kemauan
woèn, ata ngoèng laingn; menggemari
nanang kéta; penggemar ata lélak

gembala ata sawi, ata lami

gembar-gembar, bergembar-gembar
gora-gora, wèro olo-olo, toambo olo-
olo; mengembar-gemborkan sesong,

gèntung, wewu, sipi-sopok, jowor,
soèng; digembar-gembar ènga, èngar,
esek; menggembar-gemborkan wèro
kéta néténg béo, wèwa nètèng bèndar
gembeleng, menggembleng titong, toing,
toming

gembira (akan), bergembira naka, nisang,
bombong rak, cencerè, teker-ndelèk,
teker-ndelek, tente-rewè, cence-rewè,
aha, simbèt; menggembirakan (org)
bengkeng, tutut, lèmbu

gembleng titong; tergembleng haèng le
titong; penggembleng ata toing

gemblung wèdol, sènu-sènu, ku'ak,
bodok

gembok selot, selop

gambol gèndo

gembos (tt bola) tembep, lewo, kempès,
hembet

gembrot, gembul sosok, mako-bagong,
songgi, suik, mako-ntangong, nggedek,
gèmok-powa, becè, bijok

gembul bara wosa, ngarat

gembung, gembung (tt leher) simbul,
bohor, bibos; gembung (tt perut,
pipi dsb) ndojol, mbojong, nombong,
bumbung, huhur, buhur, jubuk;
gembung (tt sumpit-sumpit)
wil; gembung (tt tetek) bentul,
bentung; gembung berisi udara
sibel, sibil, bibos; bergembung
(gembung)=bergelembung jombos,
jobok; badanya bergembung nombo-
nombo wekin; bergembung bombong

gembur kewur, hawes; bertepung-
tepung nggewur, nggawur, gembur;
(tt tanah) kowar, haèr, rambos,
rowos, hewur, rohus, osok, oso,
ruwuk, aèr, ahèr, hewor, jombos,
bo'ar, gembur (tt adonan) has;
menggemburkan (nasi jg sedang
ditanak) daik, kalèk; menggembur
(nasi yang akan disenduk) akak, caok;
menggemburkan (tanah) takur, woak,
caèk; menggemburkan (gumpalan
tanah) caèk

gembut ndat, huwek, ndatat

gemeletak *nggetak, getak, gentuk, rantak, kérek ngis, kicuk, kiruk, kèrek ngis le menes*

gemeletuk *ndèwer, ngorep, ngurep, nggernggor, rantak, ranti-rintuk*

gementar, gemetar (tt urat tangan, seluruh badan) *jer, heut, wiwer, wewèr, titer, ndajer= menggigil jejer, gègut, lewer, wèur, kèut, winggar, ntewer, kèkut; gementar krn demam geger, kèngkung, lelit, geget, pempang; gementar (krn takut dsb) jejè, jejèr, nderet, ndejer, kekut, leluk, siol, mekor*

gemercek *runing nggak waé, ngger-ngaok*

gemerencang *rancak, nggorèk, recèk, nggor, nggetuk, nggetuk-wèlèk, ruku-rekek, riti-retok, nelos, ranci-rancak*

gemerencing *rancak, jahar, recek, rintik, ngki-ngkang, ncèong, ncihing, ncahar, ncahang, rence-ncèng, rinci-ncik, jihing, king, jihi-jehar, rentos, ngguring, njar, rungku-rangka, runturanta, nelos, ranci-rincik*

gemerlap(an) *mbilar, gèrak, jaka, nèra*

gemertak *nggorak, pohar, nggor, ruguk, kicuk, kiruk; menggemertakan rontok, pandè kiruk*

gemetar *pémpang, héur, ndéwer, jejèr, kèkut, ndetu*

gemik, menggemik (memanggil dengan jari) *awit, nggewit, kewit*

gemilang *gèrak, nèra, nggaong, poèt, jaka, nggaong*

geming *hema, jik*

gempa *nupung, dok, ndok*

gempal *weki ici, weki pu'u, sèntol*

gempar=gaduh *gugur-wèlèk, randat, hewe-haol, mbu; gempar (dl rumah) inggar, ngaok, rèwo; gempar(tt berita) sesek, ndahat, ndat, lewe-lao, mbu*

gempita, menggempita *ramèn kèta, gagès, rèwo, nggewur, raos*

gempur-menggempur *purak mukang, wajo kampong, nggawur*

gemuk=lemak *wusak; gemuk hewan kabo (ela), japar; lemak awetan balè; gemuk pada usus rawas; gemuk dl*

perut babi dsb. *awal, cira, tèdè; kasih*

gemuk *becè; gemuk (tt manusia) mbadjer, becè, gèmok, kumbal, hombel, sempang, hohel, hembul, ohos, gecek, sembung, buhel, mbajel; gemuk (ttg anak2) tintel; tambun (tt anak binatang) bongkal, gèmok; gemuk (tt biaji) bo'us, mbok; gemuk (tt hewan) mongko, ju'ut, togus, tobeng, tengong; gemuk dan besar (tt mnesia) mbèhus, mbihus, mbajer, mbenges, mbejer, ndaber, wucel, mbohus, tentel, mbosut, mbosuk, kokus, tentel, bahal, tèmbus, teng; gemuk (sehat) semok, kolap, bo'a, tingkas, tintol; gemuk (tt tanah) li'ang, usek, nekes; gemuk dan bulat banter, wucel, dompol, mbolong; gemuk lg pendek bones, mbosu-longu, sere-sehet, humbek, puntel, bacar-benak, humbel, nggu'uk, mbesuk; gemuk=gendut behol; gemuk lagi lembut bekel, hehel; gemuk air bara-beno, bojut, bonuk, benuk, nombo, timbu, bous, boku, bo'okt, bokul, bonok, bajal, bo'uk, boje, bokul, bumbu, bejol, beje-behel, gèmok powa; sedikit gemuk beng, gelr, bejeng; gemuk sekali hohol, becè-hohol, mbuting, mbutang, bohal, ngongut, becè-behel, wonggong, ihur, bobot, hekel; gemuk menggelambir bohel; gemuk badan becé; menggemukkan pandè becé; penggemuk penggemukan; kegemukan becé bail*

gemulai *lengge-le'os, hehel, tuju, hewèt*

gemuruh, bergemuruh (ttg guntur, gendang, bedil dsb) *bo, res, gengger, gentur, ongar, bongko, mpirang, ndesek, tur, maor; gemuruh (tt air banjir, batu berguling) gentuk, nggera-ngguting, ngguring, ngorong, hos; gemuruh (tt hujan dsb) hos; gemuruh (tt api) ngorong, gonggar; bergemuruh (tt derap kaki kerbau sb) gugur-wèlèk, iru, niru, rengges, nembeng; gemuruh air sao waè, menga, ngorong*

genang, tergenang(tt air di sawah) *lèheng, lèjek, lengeng, liheng, liju, jek, tampok, jehel, rihu; (air mata) nggèlek, gèlek, hèlèl, hèler, liher, gèlok; tergenang (tt air di tanah) mbenel, liju; (air liur) tergenang di mulut lembong, jèwèk; (air) tergenang=terkumpul, tidak mengalir lekek, tambu, liju, timbu; menggenangi=merendam ulung; digenangi dengan air ramo, jèwok, ramot, ronè, amot, menggol; kegenangan=tertutup dengan air lèmung, liju*

genap=memadai *tahem, alep, pas, rahit, rangko, cakit; genap (tepat, sampai, selesai) jepek, rapak, hena, cai olo, cai wa, tupus, tum, genak, tangkep pake; genap (utuh, tak terbagi-bagi) hek monggol, mongkok; tidak ganjil anke, mongkok, angkem, mèrè;(se) genap, temu, taung, kabus, labok, semènan, sanggen, japok, labut; menggenapkan rangko, mintung; menggenapkan pandé rapak; segenap sanggèn taung*

gencar *rutut, ruk; menggencarkan; menggencat asi; mengcencat senjata asi deit/dokong rampas tau*

gencet *demet, rempè, tenè; menggencet; tergencet damper, demper, tenèk*

gendala *do'ong, watang lamba, ronggo do'ong; menggendalakan pangga, cenggar, lamba, palang*

gendang *gendang, tembong, tutung, rompang, lamba, tambor; gendang hati; gendang pendengar pokèt; gendang-gendang, gendangan, bergendang onnga gendang*

gendeng *wédol, sa'i sua, jèngang, ngu-ngè, sènu-sènu*

gendeng *gègè, gègèng, cèngèt, goro*

gendi *julu, sèmpè*

gendir, gender, gendit, kendit *kendik, kanteng*

gendong *éko*

gendut *bejok, bijok, birook, ndejol, nibok, jibol, nambing, ndojol, ribes, ribek, ndibul, berok, bonter, birek, nambo, nambit, behos, bejol, behol, bejol,*

ndados, hi'el, nimbet, nibek, nimbek, nebes, himbè, benjol, nimbèr, mbisèk, benjol, ndibol, ribèng, ribeng, nanjol, rihè, ribes, bihul, nibet, ningker, mbiek, bengkol, dinjol; gendut lagi kurus rentong, bijok, birook; gendut (karna bunting) hire, berat; menggendut menggenduti menggendutkan pandé bijok; kegendutan mèsé tuka

geneng *angè, sombok, umèt, di'a kèta*

generasi, generasi muda *anak wa, anak uwa, ata uwa, ata uwa weru*

generatif *na'a lata uwa weru, wakak betong asa, manga wakèn nipu taè, muntung gurung pu'u, manga wungku'tn te nipu curup*

generator *mesin listrik*

genetika *mbatè èta main, wa wa na'a*

geng *ata ba weki da'at, ata genggam*

genggam(se) genggam *dako, hoi(hui), gunggut, kekop, cohop, pesi, gemu, hohop; segenggam nasi hang ce dako; segenggam lebih mbaka; menggenggam (nasi dsb) dako, kencel; menggenggam (seberkas)=mengepalkan hoi (hui), damok; menggenggam=mengepalkan rengkum, gugum, regum, kukut; m e n g g e n g g a m = m e r a u (w a n g dsb) raom, rapak, raop, kakat; menggenggam sambil menggumpalkan (nasi) encel, kencel; menggenggam (dng jari direnggangkan) ngabek, banga; dgn genggam besar (mengambil nasi) dako, raop, dakap, dangkap; nggenggam banyak wongga; menggenggam dgn gelodjo dedem*

genggang *ginggang, keleng-kari, ngkari, (naè) nggeris, lèwo, lanta*

gengsi *sa'ing, rang; bergengsi gengsot congka, saè*

genit *hiwek, miti-metor, èdok, hele-hinter, kanjo, mutik, lumit, umét, lasèng ombèng, hèdo-hadok*

genjot *so'èt, ro'èt, weda/wedi*

genjur *teger, kengger, kador*

genta, genta kakai *wonta, nggorong-wonta, nggiri-nggoro*

gentala, *gentar jer, jejok*
gentaran, *kegentaran rantang, bontong, soang*
gentas *rekok, ketep, hetel, kecok, retep, dodang, litik, letin, lepek, liti, ke'it, kentel, ripo, dutil, dutul, lotik, leti, ketek, hetep, ri'o; menggentas pandé bête, pandè tepo*
gentat leko; *bergentayangan penong pina-naèng*
gentel *kontèr*
genting1 *ngèò, lèong, ganggur, lengge-lèong; genting (kegentingan) wengèng, kendèng, kèndeng, ngendèng, wongkek, tekek, kendok, ngèot-ngendèng, jengkeng; genting oleh tali ngek; amat genting ngèò-ngelè*
genting2, *peristiwa genting set kéta, kudut calang, kudut copèl mèsè, wingor, siar dara-weki*
gepeng *ginggem, lempé, gingkep*
gepuk *becè, gèmok*
gera, *menggera rega, rengas, ringi-rengas, kenta, pandè rantang*
gerabak *rangku-kak, res, mbagur, rungu-renggep, ruku-rekek, rontok, nggari-nggarak, ndurus waè lu'u, bambis*
gerabang *sangir-songar, rengge-rèas, larap, rongas, betè da'at, betè mèsè*
geradi *kena beci*
geragas, *menggeragas kais, kerit, ngais, wèus, kerok*
geragau *inggi-wenggal, winggi-wanggal, nggepe-nggaèng, bola, jengge-roang, jengge loat, coke-caker*
gerah *holap, jubu-jebek, rengas, holep, nujeng, hojeng, noceng, sak*
geraham *ngerang, ngeram, herang; geraham bungsu ngerang-peka*
gerak, *gerak-gerak ba wekin, wendo wekin; gerak-gerak yang di buat-buat hidek, medok, wiki-wekok, henter-hilek, henter-hiwek, mutik; gerak-gerak yang pelan hedot, wendos, hulas; gerak-gerak orang di jalan wekok, huwis, humek hentot, hentit, huntit, huti-hatit, huwit, pèlok, suwit, siwe-*

sawet, pekut, sowet, mbele-mbopong, wèndo; bergerak-gerak (spt tngan yg menulis) soker; bergerak-gerak dgn marah=mengamuk nirut, cincu-aru; bergerak-gerak=menggeliat lot weki, hahol, hele-hunter, mbele-mbotè, mbele-mbopong; bergerak=gojah ndèhol, hewul, ehos, hahur, tenter, ginggut; bergerak= bergoyang (tt tulang perendian orang tua) nggodak; bergerak-gerak=kontal-kantil mbèo-mbang; bergerak-gerak=lincah, nakal, melawan hedok, inti-antas, hile-hinter, hidi-hadek, hel-hinter, hoda-hadak, hadok, hasot, huwek, dinter, dodèr, titi-tatas, nggaki-nggakok, hodek, nggedo-nggado, nggotor, tinter-biber; (badan) bergerak-gerak menyatakan tidak setuju nge'ok-, wijuk, wadi-wuder, wuder-wader, wuwek, wiwek, winci-wancuk; bergerak meliuk-liuk=bergaya, berolek ngekok, hinter-hilek, miki-mekok, ngonger, diki-dakang; bergerak dgn tiba-tiba dental; cepat bergerak= terpanjat ntili-ntolok, hantet, hohit; (kerbau orang dsb) bergerak sekuat-kuatnya (hendak melepaskan diri) nel, joler, hahol; bergerak hendak lari atau pindah seremidi, nggere-nggutung, ngereng-ngikuk, pie-paèt; bergerak=berusaha wuli, wenggat, newèt; bergerak-gerak halus (spt rumput, daun kayu) sewek, hiwul, dihir, hiwet, hiwer; bergerak dgn hidup-hidup, dgn giat muti, wenter, werwonteng, digi-lagot, kelkenter; (penumbuk-penumbuk) bergerak dgn cepat doget, ranta, rente-kana; bergerak cepat spt halilintar sili-salok, mbili-mbelong, mili-melong, wili-welok; bergerak dgn cepat hendak mencuri dsb. kepe-kaèt; bergerak (mondar-mandir) dgn cepat (spt kelelawar, lidah dsb) pèlok, pèlo-palok, welo-walok; bergerak-gerak (bila tertawa, menangis dsb) wengkuk; (pantat) bergerak ke kiri dan ke kanan krn genit piper, ngedok, ndidek, hidè-

hadèk; **bergerak-gerak** hendak pinsan *wegat, wedod, wedèl*; **bergerak** kekiri dan kekanan (tt orang berjalan atau tidur) *nggili-nggeos, wer-wanggang*; **bergerak** seakan-akan hendak berdiri dr tempat duduk *sere-mantang*; **bergerak** waktu *serenggama, hangkol*; **bergerak** melenting *wedo*; **bergerak-gerak** yg mengganggu *hasot, mbelembotes*; (**bibir**) **bergerak-gerak** *bibèl*; (**otot**) **bergerak** *tember*; (**kaki**) **bergerak-gerak** waktu tidur, (ketika hendak pinsan) *wendat, wedot, winggi-wenggal, hetul, laèr*; (**mata**) **bergerak-gerak** *tewèr, repe-gemit*; (**mata**) **bergerak** malas-malas dan lemah *gujap*; (**mulut**) **bergerak** krn ada yg panas didlnya *hiwi-howol*; (**mulut**) **bergerak** waktu makan *jakuk, japuk*; (**mulut, kelopak mata**) **bergerak-gerak** *wewit, wiwet*; **mulut** **bergerak-gerak** *humit, humi-hamit, ngguwil, ngibuk*; (**titian**) **bergerak** *ehol, hèhol*; (**kepala**), **bergerak** *ngongek, nggingur*; (**jala udang**) **bergerak** *anga*; (**janin**) **bergerak** (dlm kandungan) *wantang, wuli*; **bergerak-gerak=mengeriap** (spt ulat) *huwes, huwir*; **bergerak** sedikit, (pelan-pelan, dgn susah payah) *husit, inti-antas, digur, diguk, nggosor, nggesor*; (**angin**) **menggerakkan** *wirut, wiur*; **menggerakkan** (anak jagung goreng) selalu ke kiri dan ke kanan *dedong, joget, cèro*; **menggerak-gerakkan** (**botol**) *renok, hihur*; **menggerakkan** maju-mundur dgn cepat *sasut, sasuk, saruk*; **menggerakkan** (pohon spy buah-buah jatuh) *hèur, hèhur, weur, wiur*; **menggerak-gerakkan** (puntung api) *ndotet, wèlol*; **gerakan** dijanin hewan *ntul*; **gerakan** ketika mengajak *hedok*; **gerakan** mata org malas *hulas, gujap, lembis*

geram *rabo, rugj, ruak, ribeng, ribong*; **menggeram** (anjing) *ngger, merung, ger*

gerangan *lèng, ko, pèng, peng, dena, nèng, nan, aram, anggan*

gerantang *rès, nggere-nggutung, nggere-ngguting, rungku-rangka, kenta*; **gerantang** (org berbicara) *tapa-taok, tapar-taok*; **gerantang** (org meratap, berteriak dsb) *rao, raos, rengkok, rè-ra, rès, rempe-mpèong, ndengor, nga'or*; **gerantang** (anjing) *sere-memuk*

gerapai, menggerapai *winggi-wenggal, winggi-wanggal, her-hepat*; **menggerapai-gerapai** *nggepe-nggaèng, tengge-roang, husur nggerlè-lau*

geratak *wè'èng, ndes, ngabang, kili-mboèt, wota, kerung, mbaèt, nggereng-nggikuk, mehos, nenat, nggiso-nggasok, kulu-kaluk, kel-kaluk, nggali-nggiling, tili-mboèng*

gerbang *lewang, ondang kaut jèur*

gerbong *gerbong, osang te lonto data ko na'a ceca onè kerèta api*

gerdam *geweng, pèpok, pem, mbekek, nggèpo*

gerebek, garebek *deko, cenggap*

gereja *gerèja*

gerejani *lut ngoèng de gerèja*

gerek *gerek, lewo*; **menggerak** *wetok, tewok, werok, wiru, worek, towok, kèrèk*

gerendeng *sèrè, nggut, nengus*

gerenyot *bibel, bibil, bèbil, bihet*; **geronyot** krn makan yg panas *hiwi-howol*

geresek, menggeresek *ser, sai-ser, seher, sewer, nggerok, kari-karek*

geret, menggeret *sorok, kacik, kerkatas*

gergaji *gergaji*; **menggergaji** *poro, ropo*; **menggergaji** (benda-benda kecil dgn pisau dsb) *rorè, jojeng, lèlèk*

gergajul (buaya), *waja, inganges*

gergasi *empo poti mèsè, mbitur* (setan laki-laki) *inè weu* (setan perempuan)

gerha *wina, haè kilo, wina de raja*

gerhana (bulan) *wèlèng (wulang), lèro, ruha lalè*

geriap, menggeriap (tentang mata) *andem, repa, gisem*

geridit-pidit *dukek, kengkel, kè'ot, tunggu-tenggel*
gerigi *binggi-lok, remuk, jok*
gerigik, **beberapa jenis gerigik** *denggok, lolong, nggading, ngguk, jenggok, tèong, donggè, suké, rudang*
gerigis *rèwak, jewang, guwak, kewang, remuk, mbahol, dukul, tewang, lewang, cèngar*
gerilya *rampas cehep*
gerilyawan *ata rampas cehep*
gerim *pesar*
gerimis *rewe-rè, repis, rèwè, rewè, rè'm, wer, we, tewes-rè, usang rè, using rètè*
gerinda, **menggerinda** *dali, racang, kantis*
gering *beti, lasa; gering bersalin pasar kudut loos*
geringgingan *patas, jièr*
gerinjam *koker, jokèr, jojèr, jujer, cokèt ta'i tilu*
gerip *tulis, geres, kalam*
gerising *regi, rengit*
gerit *keret, eret, here-hutis, ker-kutis wires*
gerlap *mbilar, jaka, nèra; menggerlap; menggerlip berkelip-kelip mbili-mbelar, mbali-mbilar*
germang *winggar, rigos; menggermang diing winggar, cigar wulu weki*
germo *ata lètang data mbèrong*
germut *aos*
gerobak *gerobak*
gerobok, **bergerobok** *nggak, nggirik*
gerocok, **bergerocok** *mbas*
gerogot *akit, erok, wincang, wu'is, wewul*
gerombol *lawa bergerombol-gelombol lur; bergelombol (tt batu-batu, kayu) ogur; segerombolan besar lawa do, lawa waè kang, weki waè mbeleng*
gerong *longka, neso, ngero*
geronggang *(tt kayu, tana, dsb) dongang; geronggang (tt pohon, rabeng) wontong, bonggèng; gerong-gang (ttg biji jagung dsb. jg buuk) bewes; geronggang (tt umbi-umbian) rogeng, kuntung, rogang*
geronyot *jel nai, hul nai*

geropyok, **menggeropyok** *pala ranga, cumang dungka, deko ramè-ramè, deko ata tako*
geros, **menggeros** *mareng*
gerowot, **menggerowoti** *akit, wincang, cowit*
gersak *kepes, repes; gersak-gersik keres, seher, recèk*
gersang *tanah bontong jarang, tana rucuk; kegersangan rencè, tana rucuk*
gersik *jihit, korak, cirang, imang*
gertak *jidot, wontor, jilor, gikar, jider, jidot, bentor, dodit; gertak (ttg bahasa) kancak, jengger; menggertak kerangga, perangga, kancak; menggertak (krn marah) meget, ngabek, mogot; menggertakan gigi ngengi, kèrek*
gerugut *ngis acu*
geruh, **menggeruh** *mareng, copèl mosè*
gerumut, **menggerumuti** *rentum, impung*
gerun *ritak, sesengai, rantang, sihing*
gerundang *lebung*
gerundel *rengus, nggaut, nggut*
gerupis, **menggerupis** *gejur, bitut, hujik, gamar-gujut, gemer-gujut, nejik, nijil, getut, gujut*
gerutu *nggut, ngga'ut, kengkèl, piku-rikut, puku-runggut, rungkus, kedel, kerekutus, kuru-kutus, pangga-runggut, nggedis; gerutu (tt batu) jengke-rowek; muka gerutu rengus, juku-rungu, dangka-roweng, rengke-rungus, rungku-rungus, rente-rowek, rengke-rowos, rowet, wu'a; gerutu krn bekas luka bele-bakit; menggerutu banter, ju'ung-jewe, ju'as, nggere-nggudung, meduk, ceke-renget, ri'i-ra'as, barabakit, nggere-nggodong; menggerutu kesakitan wengit, rengit*
gerutup *repek*
gesa(ber) *gesa-gesa, tergesa-gesa hidi-hada, hidi-hidi, kudung, dedam, diki-dakang, (cara-) cere-dungkuk, karok, hala-hakar, dudung-pur, here-huma, bobit, nggere-nggodong, jungkung, rumpak, hili-hakar, hiri-hakar, rungku-ba, rengke-rubet, kolang-bobit, buper, bebe-buber, biber, jimpi-jampa, dingki*

dangkat, nggapal, mbele-mbopong, ruku-raka, hiri-heru, wele-wintir, roè; tergesa-gesa(tt berbicara) dente-demit, danta-demit; tergesa-gesa(tt berjalan) wuntut, mbere-mbopong, bapi-bopor, wiri-wodot; tergesa-gesa(tt gerak-gerik) iru; tergesa-gesa(tt lari) mbik; tergesa-gesa(tt makan) limi-lemat, genggam; tergesa-gesa(mencari, berjalan) nggele-nggasang, nggelu-nggasang, holap; tergesa-gesa(tt pekerjaan) nggepong

gesek, bergesek pidu, kikul, wose-doser; menggesek dudi, dudang, kèsor, cucang, susang, doser, sose, rai, pesur, duntit; menggesek api kèlo, sosèng; menggesek kesana ke sini sasuk, sesuk; penggesek api pesosè

gesel, bergesel susak, dudang

geser, bergeser gèsar, sosèr, dorèng, èngkang, hèsot, ègang; menggeser dudang, durak, nggèsok; menggeserkan jendot, pèhot, hèsing

gesit sontong, géal ba weki, jintot

gesper gaèt kanteng

getah (dari tumbuhan) nunu; getah untuk memakal roku; sebagai getah pada lubang sedapan enau nuwi, daur lala; keadan getahdi kuntung ada gagang enau nelè, nelèk; getah kayu yang membenang sewendao

getak-getuk nggetak

getar, bergetar, menggetar wiwer, ndèwer, ndeser, wiwet, lelit, ndeweng, tai-ter, siwer; bergetar(tt badan, daun, kayu) hèur; bergetar-getar(tt barang yang kecil) yang sedikit) gègut; bergetar (tt pada dinding) dentèr; bergetar (tt kepal orang bergetar-getar) ngèngèr, ngèngèt; bergetar (tt urat) mber; getaran injakan kaki ndirit

getik, menggetik nggetél, cadi

getil, menggetil rewit, nggewik, kewik, kowik, kewik, gewik

getok, menggetok gejur, getut, seber, onnga onè ulu

getu, menggetu (kutu) ti'i, te'i hutu, kejè gewang giwang, bangkar, anting

gial bendos, wendos

giat buber, mosè, menteng, wekar, wiwas, ndiki-ndakang, mapok, mupuk, wilu-walung, gi-gat, lèntèng wukur, wupuk, tukung, kikir, wu'al, wuar, hora, ngiwi-ngawal, lagam, kimbet, kigi-kagal, jinggok, ngguri, ler, pempur, jigi-lagat, ngguding, rigu, pupung, si'ut, jukuk, nundung, nugut, wutuk, nggudung; giat (tt berjalan) ndahut; dengan giat nggirung, riu-rauk, nendeng; bergiat dan bersunggu-sunggu akit ng'is

gidik, bergidik majak, wingor, siat, mbisar dara-weki

gigi (manusia, gergaji, sisir) ngi'is, ngis; gigi geraham ngi'is ngerang; gigi seri ngi'is pane, pante, ngis tawa; gigi taring, gigi susu ngi'is acu, ngis imar; gigi yang hitam karna krn glasirnya sudah hilang ngi'is rangga; gigi yang tersusun ngi'is tongkol, takar; gigi putih (karna brlum makan sirih) nggi'is ta'a; gigi kelihatan selalu ncangas; gigi kelihatan karma bibir atas tak di tutup ncingis; kelihatan gigi panjang dan putdan kecil ncangas; (anak hewan sudah begigi sejak di peranakan nggi'is

gigir toni

gigis, menggigis pèmpang, ompang

gigit akit; menggigit=mengerat keteng; mnggigit makanan (dgn gigi depan) getem, gentem; menggigit=menggagut jemel; menggigit=mengunggis ngkereng, kiki, jewit; mnggigit dengan mengojak w'us, wewut, wincang, cowit, rowit, wo'it, weut; menggigit (jg tipis) anteng; menggigit dgn tangkas cowit, gewak; (anjing) mnggigit cekel, wontel, gewel, jewel; (kuda, babi) menggigit jewak; (babi) menggigit julek ; (kuda) menggigit tok, hahal; (padat dsb) menggigit hetel; menggigit bibir mumeng; menggigit-git sebagai tanda belas-kasihan mol; tergigit akit cala, la'as akit

gila *jèlong, teka sa'i, wèdol, jiki-jakat, wèla-sa'i, ringgang; orang gila ata sa'i sua, ata wèdol; gila babi ru'u-mona; gila basah, kegila-gilaan lando-mano; gila-gila mencari perempuan kawè wina; setengah gila mbi-rakang; gila-gila bahasa, menggila, menggilakan, tergila-gila, menggilakan ngoèng tu'ung, belut*

gilang, gilang-gemilang *mbilar, nèra, nggoang*

gilap anit, nèra

gilas *kocok, koko, kècok, kecuk, kèco, dosèt, ; tergilas dempèl, rempè*

giling, menggiling *kesok, pè nang; sesuatu penggilingan kapas nggeso*

gilir, bergilir *suk, oru, tena, retat, ali-alik*

gim lawè emas

gimbal lebo (untuk rambut, daun), recut (untuk buah)

ginding nau, mentot (dalam berpakaian)

gingsi gingsi sa'ing, rang

gingsir hesot, ègang, ènkang

ginjal wua

girang, menggiring *naka, nisang, rangka, kais*

giri golo, mongkol, poco

giring1, menggiring (hewan) wèling, èmba, bèmbèng, embèr, embèng, bempèng; menggiring (kerbau pemikat) jolo, ngating

giring2, giring-giring *nggorong, nggiring, nggoro-nggoro, nggaro-nggaro; giring-giring kaki wonta, wa'i-wonta*

gisar, menggisar *kocok, kèco*

gisil, menggisil *hèsing, ègang*

gisir, geser *hèsot, hèsing*

gita dèrè, nènggo, rindo, landu

gitar mendut, mbetung, tinding, jekè-tinding, betung, gitar

gitaris ata baè tebang gitar

gites, menggites *tí'i*

giuk ole, lot-celi

giur, menggiurkan *manik, pa'u-nai; tergiur pau na'i, belut*

giwang subang, bangkar, bengkar, anting

gizi hang ata manga pitamin

gladiator ata rani agu bantèng

gladiol ngasang wèla, bunga gladiol

gletser *pitak kolang de poco api*

gelinding *nggoling, nggolong*

global (secara global) wewa, demeng do(n)

globe kar, bal lino

glondong(an), gelondong(an) *ngai mongko(n)*

gobang nggobang

gobar sagem; gobar hati bules

gobek sontak, totak, bambang

goblok bapa bèngot, bodok, ingi-angas, bingi-bangas

gocoh, bergocoh *racuk; menggocoh wucuk, tuku, jagur*

goda, menggoda(i) *cuber, tatong, kapang; penggoda ata kapang*

godaan kapang

godam semambu, boè, semborè; menggodam ponggal, mbep, tebol

godok, menggodok *tènèng, kokor, kako*

gogo, gogo rancah *woja tana masa*

gogok, menggogok *reguk, teguk, tolem*

gohong (gua) liang

gol gol

golak-galik *holè-halès, hel-hotès*

golek1, bergolek (golek-) *wolal, nggolè-nggotèng, hele-hotès, nggolèng, holè-hotès, hala-hotès, hobas, (wolo-) walal, nggele-nggotèng, ngolèng, laèr, ngolak, wolo-welis, pese-hode, peser-hodè; bergolek-golekan ngalè; tergolek jondat; golek gelantang; bergolekan; menggolekkan nggoling; membaringkan rening, reni; tergolek; tergolek-golek nggolong, lubar*

golek2 ngasang pa'u

golok golo, pelèko; (pisau atau) golok jg lebar bilahnya jembia

golong, bergolong-golong *ndoro, impugn, liwut, impur*

gombak todung; gombak rambut anak laki-laki tunduk, todung

gombal lèmbu adè, rekè adong

gombang reba

gondok (pd leher) *ntengel, bohor, barakako, do'ol; gemuk pendek mpèdal, pehak= pendek (tt leher) seket, senget*

gondok wudel, cumpeng, cempeng
gondol, menggondol lolo, cir, haèng, depang, nalèng, ngoèng
gondrong wuk lewè data rona
gong nggong
gonggong, menggonggong tanga, cangep; menggonggong= menjalak lolo, ndehong; menggonggong dgn suara kecil ngkehik, ngger; menggonggongi lolo
gontai dohom, bendos
gonyak loèr, mbècik, mbèsis
gopoh, tergopo-gopo hidi-hada, diki-dakang, diki-dokong, doko-dakang (jiri) cara-dungkuk, tala-ngga'ak, turu-dungkuk, kiki-kam, nggeres-nggodong, rungkuba, hiri-hakar, buber, buper, kolang-wakak, kodo-kadag, timpitampa, biut, pilu-palut, nggere-nguting, nggelong, ruku-raka, wele-winter, gapa-gopo (tt berjalan) digidogong, kara-mbaut; gapa-gopo (tt menangkao) koko-kakang; gapa-gopo (menerima, meraba) kiki-kakang, hidi-hada
gorden nggebar siding, tabèr
gorek, gorek api garis
goreng cèro, seso; menggoreng (mengerinkan) rabu, tapang; meng-goreng dgn minyak goreng; meng-goreng dgn air cèncès; menggoreng daging tanpa minyak serè, serè-rès
penggorengan sanggèt ata poli cèro, cewè te cèro
gores garit; coret (tana utk batas) ori, arit; menggoreskan tetak; tergores bergores larap, pelet, kalat, bantir, jarat, karis, durak, bolo-boket, ngguris, kaes; tergores oleh duri nggaris lekarot, rampi
goresan la'as nggaris
gori geluk, teluk; (kiluk) leluk, wua nangka ngoèl te utè
gorila kodè mèsè
gorok, menggorok mbelè, ala, paki, poro, sosèng, sosè, lorè, kojèt, kojèl, korek, kèrè, horo, jojè
gorong-gorong lètang semèng

gosip tomo ata, pocu
gosok (badan pada, dengan) kèsor, kikul, hosèt, hosèr, musur; (kerbau dsb) bergosok dudik; bergosok spj bersih dorèng; bergosok muka pada pakaian org lain dèdur; menggosok= menggisar kotok; menggosok kuasa-kuat cucang, roco, tetul, kucak; menggosok koso, doro, doso; menggosok(i)=mengikis kentir, roso; menggosok gigi (dgn tembakau) titur, didur, didu; menggosok (badan baju dgn kapas) lèlu; menggosoki (benang dgn lilin) kusa; menggosok-gosokan (utk mengasa dsb) rai, racang, dali, kantis; menggosok= menguek (mata) kocèl; menggosokan (kemiri, kayu) susak, kotal, sesuk; menggosok spj bersi roco, rontong; menggosok (tubuh) supaya bersih nul, lung; menggosok utk membersihkan (bibir gigi) amos; menggosok luka dgn air sabun pudang; menggosoki luka dengan daun posa; menggosok dgn= mengurap, memalit, melumas koès, doès, wulak, luma, komak, lumak, sumak, kosèr, wulak, potak, lak; menggosokan minyak kemiri popor; menggosokan obat burang; menggosok (badan skit), dgn minyak dsb. amas; menggoski (mata) lemo; mempergosokkan susak, cucang
gosong muntung, larè bail
got ngali
gotong kapu, sompo, rakang
gotong-royong dodo, lampek, leles, nggulut, rembu, wasa, wajo, wekol, wenggol, wengol, wirung; (menang-gung) bergotong-royong rangot, sendeng, kawong
gotri dara moreng, dara mureng
goyah, menggoyahkan gègo, cede-dèong
goyak, menggoyak hèur, hèhur, kèngkung
goyang hèol-haol, mbèong-mbaong; bergoyang; bergoyang-goyang; meng-goyang kèngkung, hèur, ancok, hèwul, hèol, kangkuk
gradab hèngkar, wèngkas

gram gram
 gramofon perèwang musik
 granulasi *ici-nahi*, lodo
 grasah-grusuh *hidi-hada*, *diki-dakang*
 grasi tèng ampong le prèsiden
 gratifikasi cekang, pesorong, pengelè
 gratis téng bon, toé bajar
 grafid *weki mendo*, nang *weki,weki sua*
 (untuk manusia); berat (untuk hewan)
 grosir pika *dèmèng dod*
 grup lipu
 gula gola; menggula sosok
 gua1 *liang*, *rundep*, *kekep*; menggua
gaung, *ngaung*
 gua2 *longka* (lubang besar di tanah)
ngero
 guagarba *tuka wing*; rahim cewo
 gual-gail *hèndok*
 guam1 *tobang*
 guam2 *toé di'a tau*, *ngaok tau*, *ndu-ndèl*
 gubah, menggubah karang *dèrè*
 gubahan *ata poli karang*
 gubernur *gubernur*, kepala pemerènta
onè ca propinsi
 gubit, menggubit *awit*, *apet*, *awek pesi*
 gubris *nuk nai*, *pinga*
 gubuk *sèkang*, *lempak*
 guci *gumbang*
 gudang *gudang*; gudang makan *ca'ò*
 gugah *pandè wingker*, *pandè semengak*,
kèngko
 gugat, menggugat *buang*, *mbotèk*, *baro*
 gugup *bengel*, *lenget*, *kekop*, *pedengeng*,
ledeng, *deteng*, *depel*, *ningingi-*
ngangang, *nteleng*, *leter*, *seter*, *kere-*
kikop, *butuk*, *deler*, *sesok*, *iki-aka*,
regeng, *rugu-regeng*, *kekok*, *kekop*
 gugur (umum) *loda*, *kedok*, *pau*, *rencak*,
ndatak, *ngosa*, *bekas*, *dut*, *gok*; gugur
 (tt biji)= *luruh nawor*, *cepuk*; gampang
 gugur (tt padi) *moèr*, *mawor*, *nawor*;
 gugur (tt buah-buah) *najor*, *monas*,
nggadol, *roja*, *dut*; gugur (tt buah-
buahan, rambut) *nggonal*, *mus*, *dut*;
 sudah gugur semua (tt buah-buahan)
monja; gugur (tt bulu) *lejak*, *ngorot*,
morut, *mojak*, *nojak*, *nggojak*; gugur
 (tt bulu ayam) *jewang*; gugur (tt

rambut) *morut*, *mempo-jerot*, *lous*,
bojak, *mus*; gugur ((tt daging dri
 tulang) *lejuk*; gugur (tt daun-daun)
cerot, *jerot*, *korat*, *locong*, *rocak*,
lorus; gugur (tt daun-daun, rambut)
lous, *nggocak*, *nggosak*; gugur (tt gigi)
 gugur semua *nggemung*; terlepas tt
 inti dr buah kemiri *nggodal*; gugur (tt
 kulit kayu dsb) *bowak*, *li'ap*; gugur (tt
 sst yang dipegang) *gomal*; gugur (tt
 tanduk rusa) *gok*; gugur bulat-bulat
gonal; gugur (tt perkara dsb) *randek*;
 gugur (tt janin), keguguran *ramas*
lè'as, *cègong*, *kadas*, *tebeng lè'as*,
kedas, *pelo*, *carak*; (anak) gugur
 (anak) *pa'u loas*; keguguran (tt hewan)
mour, *loda*; gugur, menggugurkan
 janin *kedar*, *pelo*, *kadar*
 gugus1, bergugus-gugus *cogor*; gugusan
lipur
 gugus2 *impung*, *impur*
 guha gua *liang*
 guit, mengguit *nggawit*, *kewit*, *nggawit*
 gujirak, gunjing *tombo ngasang data*,
pocu
 gul gol, wèla mawar
 gula, gula aren gola (maanggarai); gula
 (pasir) gola (gula) *paser*; gula batu
 yang merah gola *rongkos*, *bongkar*,
borok renggep
 gula-gula *bombon*, *permèn*
 gulai ute
 gulana, gundah *mohas*, *wèng*
 gulang-gulang *sèkang* (*hekan*)
 gulat, bergulat *tengger-molek*, *pèpok*,
nggalep, *gagel*; bergulat-gulat dgn
 gigh (tt manusia, kuda) *dolè*, *katè*
 guling1 *wolal*, *kontèng*; berguling (tt
 benda jg panjang) *nggolèng*; berguling
 (tt hewan) *nggolak*; menggulingkan
nggolong, *golang*; menggulingkan
 (batu besar) *roget*; menggulingkan
 (buah kemiri) di bawah telapak
 tangan *nggolang*; terguling *longgong*,
lunggung, *nggolep*, *gonggem*, *kigom*;
 terguling-guling *walèk*, *nggolè-*
nggotèng, *nggoling*, *nggele-nggutung*,
lènggang

guling2, bergulingan *wolal*

gulung, menggulung **bergulung** (-gulung tt air bak) *tembe-rou, tombur, tonggem, tumbel*; **begulung** (tt daun paku yang mudah) **bekuk**; **bergulung** (tt tangan baju) *wegel, leko, lupè*; **bergulung-gulung** (tt daki) *kentir, loko*; **menggulung** *lulung, kengkel, wèngkè*; **menggulung** (tikar dgn baik) *moler, lulung*; **menggulung** **benang** menjadi tika-tika *purung, woer*; **menggulung** (mulut sumpit-sumpitl) *lu'e, luep*; **menggulung** (tangan baju) *tental*; **menggulung** **sedikit** (tangan baju) *cencil*; **menggulung** (bagian tenunan yang telah selesai) *olu*; **tergulung** (dan kerisut tt daun) *kingkong*; **kayu penggulung** bagian kain jg sudah ditenun *pesa*; **gulungan** **benang** *pongko, pusuk, pengol*; **gulungan** **daun lontar** atau **pandan** *buka*; **gulungan** (ijuk) *oles*; **gulungan** (tembakau, konteng) *londa, kontèng*

gulut *raè, kawo, rawo, ronè*

gumal, **kumal** *ngkengkel, saki dopeng, guwak*

gumam *gemek, hepe-hoal, hepek-haol, hiwi-howol, ngum, ngetum, himes, himes-lipet, hemul, hamak-haèl, ngga'ut, nggum, nggetum, butèl*

gumbang *gumbang*; **gumbang** untuk air nila *soweng*

gumpal(an) *ongko, wongga, kancel, kongko*; **gumpal** (daging) *bingkal*; **gumpal** (tanah) (tana) *lodo, lodong, pongko*; **gumpalan** (kotoran) *ngolar*; **gumpalan** (panjang tembakau) *londa*; (se) **gumpal** *ocel, oncel*; **bergumpal** *loko, kongko, kongkol, gongol, gongkal, kengke-lowek, rato*; (darah) **bergumpal-gumpal** *ndèpel*; (lumpur), **bergumpal** (pd kaki) *ganèl, ndapel*; keluar **bergumpal-gumpal** *wodar, loko*; **bergumpal** (tt kotoran) *ndoaat, loko*; **bergumpalan** (tt rambut) *wicang, laki-loko*; **menggumpalkan** (nasi ditangan) *kencel, encel, acel*

gumul *pèpok, tengger-molèk, rengkem, wètot tau, tengger-molèk, ngele-ngotèng, gagèl, ngèmo, ngongè, nggao*; **menggumuli** *panè*

gun *ncaber, perèwang tenung*

guna1, **berguna** *manga icin, lili, cir, betua, lir, umuk, betas, belar, mbut, betat, mbutut, pelek, betet*; **berguna** **berguna** *jari, matung, benca, betet, mopo, hapè*; **tak** **berguna** *ningu-nangut, mbongi*; **untuk** *latang te*; **mempgunakan** *pakè, papè, lerong, cibet, èlot, dencur, ndapè, ciwet*; **mempgunakan** **bahasa** **Bima** *papengahi*; **dipergunakan** sebagai *laing, tau*

guna-guna *kerènda, jampi, janto, mbeko, jampi-jampi, tukè guru*

guncang *kèngkung, gègo, hèhur, hèur, wiur, kingkung*

gundal *dukut*; **gundalan** (simpul) *rikèt*

gundang *bokak*

gundik *wina pèang, wina koè*

gunduk *ongko, loncok, boncok*

gundul (tak berambut) (ng) *koluk, (ng) kolak, poluk, polak, nggonal, pelak, nggonong, posak, geling*; **tak** **berbulu** *nggosak, helis, wola*; **(tak** **berumput)** *nggelong, heput, mecan, nancap, ndicik, nocak, gincing, nggelang*; **gundul** (krn diinjak dsb) *nding, mbilit*; **gundul** *krn angus mbecar*; **gundul** *suluk*

guncang, **keguncangan** *héur, gego*

gundah *wèong, na'us*; **gulana**; **meng-gundahkan**; **mempgundah** *panè wèong na'i*

gung *nggong*; **sb** **gung** **tak** **bermata** *buta*

gunggung *dod*; **menggunggung** *lanar, monggur, logur*

guni *ngilur, ngilur-rona, lintep*

gunjing *pocu, mbècik, mbèis*

guntak *nggar, sahor, barès*

guntil *bombol*

gunting *longkè, gojing, cerep, gompung, longkè-lèkè*

guntur *bo, genggus, gentuk, bongko, gentur, genggus, tenggur, gentur*

gunung, (pe)gunung(an) *poco, tanah golo, golo, wuntul, tagal, wontol, toge, tondong*
gurab1 *sampang, wongka*
gurab2, bergurab *mèmur*
gurah *mèmur*
guram *sagem*
gurat *kurit, garit, nggaris; menggurat; tergurat; guratan wada, dara weki*
gurau *wange, gegalema, hangker; bergurau; bergorausenda* *gega lema*
gurih *ceru*
gurila *kode mèsè*
gurita1 *lapo*
gurita2 *ngasang ikang*
guru *bilal, bilar, guru; berguru; menggurui* *toing, titong*
guruh *gengus, genggur, gentur*

guruk *kaka rani cèwè mèsè onè mai acu*
gurun *satar, satar-laing*
gusar *cempeng, rabo, mu' u, lesu, rugi, iri-arap, rua, ribeng, ribong, ruak, cumpeng; menggusari* *rondong, maja*
gusi *rinti, untu*
gusti *kraèng*
gusti, bergusti *bènta keraèng*
gusur, menggusur *corok, dorok, rongkas (membongkar) wèngkas; tergusur* *hena le corok*
gutik, menggutik *sa di, ca di, puit, gewik, pujut, kewit, rewit*
guyub *mosè raès, mosè cama, ka'èng* *cama*
guyur, mengguyur *worang; meng-* *guyurkan* *coga, cok, loli*

H

h, h hurup te alon

ha he, ha, hai

habib bènta keraèng data arap

habibi ata momang daku, ata moghas, ata nuk

habis taung, taun, kisot, mepo, mengga, mempo, tipot, kosut, roi, merak, kires, hoi, lompet, pesa, heput, mengga, tunggem, pontong, wisot, gisot, niro, dowok, kidir, mbet, riwang, tetek, nero, mora, mesa, pidot, nggemul, labut, teput, pe'as, tinggo, keres, mere-meuk, nggicong, nggosak, rosak, nggenok, cipot; **habis (tentang barang yang dijual, yang diberi)** jiu-jau, diu-daut, nau taung, nau taun; **habis (tentang kerja kebun, anyam-anyaman)** cemol, sakil, tangk, ruda, poli, nengga, puli; **habis (tentang buah-buahan)** monca, taun; **habis (tentang jagung dimakan kera dsb.)** ngempet, nes, taun, cipot, sipot; **habis (tentang makanan)** kepe-keres, kuwus-kewet, taun, kisot; **habis (tentang tanaman)** mempong, lerak, mepo, lo'ap, nejar, nesak (nahak), mbuna; **habis (tentang nira)** sore, meti, taung; **habis (selesai)** poli, sakil, moli, modis, konci, taun, nengga, kelar; **habis (berakhir)** cemol, liwek, kong, semol; **habis (nyawa dsb.)** pupus, kendut, betot nai; **habis tenaga, tak lama** **habis** hala-haing, lemas, maèl, bekol, ngondè, ndehil celi; **habis terbakar (tentang pangonan, kebun)** kewang, neja, rongkos, mutung; **hampir habis**

habis sama sekali cingkot, hilot, ningkor, cipot-nggilong, ndesang, cipot-nggelong, ramo, cingko, me'as, najor, ngoak, nggilong-nggicong, taun, kisot; **(ber)habis-habisan** ngempot, jejuk, nggewang, memak, tontol, kong, taun sout, cingkot; **(maki) habis-habisan** wangkar-walek, hewus, wakar-walek, kembu, cacong; **habis (tt mati)** paset, tugur, mbeja; **(mengunja dsb.) habis-habisan** nggerung, ngèu, mama, lik; **(mengambil), habis-habisan** dotong, taun, ala cingkot; **mengambil habis-habisan (air dsb.)** nggirok, tilis, nggiron; **dihabisan** nunda, pandè taung, pandè taung, sapu; **dibagi habis** kilong, baghi taun, pati pandè taung; **menghabiskan** danung, nengga, poli, taung, taun, dencur, membong, riwang, ngemang, ngenggem, pemur, danu, soga, cingkot, danung; **menghabiskan (makanan, minuman)** lepet, ngendok, beho, soga-daik, kisot, nukung; **menghabiskan (tanaman)** ngemba, kebut, raban, pandè mbuna, mora; **kehabisan** cumpu, taun, kodus, toeng, taun, toe dung, taung, cingkot; **kehabisan (air tanak)** reneng, taung, taun; **kehabisan (tt makanan)** bete-kanteng, taun, taung; **kehabisan (uang)** sou toeng, taun, linga; **kesudahan** dopo musi, tiki musi, tekek; **penghabisan yang terakhir** denggang, koar, leco, cep, kour, dekan, wèar, retan, retang; **g**

- penghabisan (sebelum mati)** *posong, kèka, nanang; tidak ada yg tinggal lagi taung, hilot, taun, sipot, cipot, linga; selesai poli, ruda, nengga, puli; tamat poli, dopo, cemol, semol, nengga, puli; sesudah du poli, ngaming poli, laing ca poli; sudah sampai pada batas waktu yg ditentukan rapak reke, tantu-ra'up, itu keru sanggèn; akhir cemol, semol, dopo, dumpu, sanggè; akhir akal dopo nuk, toe ita salang, adong, rendu, taung na patè tau pikirn; akhir bulan taung wulang, akir wulang, poli wulan; akhir temp ngaming, du, lètè; habis-habisan taung keta taung, tédèng lèn, cingkot, taun, sout; tak habis-habisnya dengkir len, lèwè lèn; menghabisi/kan pande cemol, pande taung, pandè taun, pandè ruda; menyelesaikan pande poli, pandè ra'um; memakai (membelanjakan, memakan, dsb..) hingga habis pande taung, pandè taun; menamatkan pande poli, pande cemol, pandè dumpu, pandè dopo, pandè kandit, keti; kehabisan taun, taung gi, linga*
- habit** *osang ka'eng de cengata ko de lipu ata, ota, liku, niang oto, niang kaèng*
- habituasi** *lasèng, dondè, singi, sengi, nungku kudut lasèng, solèk, nginan, not ramba lasèng*
- hablur** *ungap, nus, cino, rewut, wowos, wos*
- habuk** *sepet, rawuk, kebok, woèng*
- had** *dopon, cicing, sising, ni'i; batas tanah langang, langon, watas, rahit, dengkir, haèng, caing, lancè, langkèng, ni'i; berhad manga dopon, manga longon, manga watas, manga ni'in*
- hadang** *caka, saka, mbapa, palang, lamba, pangga*
- hadapang** *cumang, regha, ra'up, cumang dungka, pala ranga; menghadap cumang tau, regha tau, ra'up tau, kamping, cumang dungka; berhadapan(dng) pande cu, dungkang, rapak, duha, pakang, dukang, duka, dugha*
- hadapan** *bolo mai ranga, olo mai ranga, taing tau ranga, tèing tau ranga*
- hadap muka** *pala ranga, dungka ranga, duka ranga, duka tau, taing tau ranga*
- hadiah beberapa jenis hadiah koso nolak**, *koso rumut, tjiring, ceko, koès number, ciring, cecop, mbako rongko, mbako musu; tjila-mata cina-mata, sila mata, julu-mata; kain hadiah bagi org tua wengkok, widang, weko, tabing data tu'a; berhadiah naring, manga tabing; menghadiakan tabing, reking, tèi kaut; (laki) menghadiahkan (kepada pengantinya) widang, teing, tèi, wida, rawi; berhadiah manga teing, manga tei, manga wida, manga tabing*
- hadir** *one, wonè, moti, manga, mai; tiba-tiba hadir jodek, jongong, dumuk; menghadiri (pesta) we'e, cai, manga rangan, sai, moti, mo; menghadirkan pande manga ranga, pantil, bènta, mènggè, siro, nggèwit, awit*
- kehadiran** *mai, moti, manga, wè'è*
- hadirat** *ata hiang laing, jari agu dèdèk*
- hadirin** *sanggèd ata mai, sanggèd ata moti, sanggèd ata manga, taung na ata puli pantil*
- hadis** *tombo pandè de Nabi Muhamad, reweng agu pande de Nabi Muhamad*
- hafal** *tingon-gi, omè mai-gi, pandè baè, baè gi, poli baè, baè, tingon, poli tingon*
- hai** *aè, o, ta, haèh, aèh olè, eh, oeh, oè, olèh, mbe; hai kurang ajar kaka-wagang, walèk de empon, kaka da'at, kaka dègèng, puki endèn*
- halia** *lia*
- haid** *wulang, sai wulang, cai wulang, wulang, ase-kae, sai meka, cai meka; berhaid los ase-kaen, kepet, sai usan, sai mekan, cai mekan; tak berhaid (bagi perempuan yang bersuami) welengkuar, kepet*
- halimbubu** *buru potè*

hajar, menghajar wahèng, tetu, waghèng, dèt, toing, titong, mboèp

hajaran apa ata toing laingn

hajat berhajat (**hendak berkemi** dsb..)

bek, deket, huru-deket, kudut, manga taè, rantang, manga pongè; (**bermaksud, keinginan, kehendak**) nuk, get, bet, nanèng, ngoèng, niak; (**kotoran**) ta'i/cio, sio, wèang, asan; (**besar**) ta'i, sèba tadang, sèba dèu, ceba tadang, cèba di'u, sèba di'u; (**kecil**) cio/sio, seba ruis, ceba ruis, cèba dini

haji ata kolè lau mai Mekah ata Islam, haji

hajib mbapa, ata lami para/lewang, narang rewa, maring, saka

hak1 dis, hak; **hak milik** letang, decuk agu tela, desuk agu tela; **berhak (atas)** nipu, morin, disa, pesik, klipu; **hak adiraja** benta raja ata mèsèn, mènghè raja ata mèsèn; **hak cipta** manga onè mai, nuk nai, ètè onè nai, dis te dèdèk, te pandèn; **hak milik** dè ru, èdè ru, decuk, decuk agu tela; **hak mutlak** paka, decuk tu'ung; **hak paten** dè ru, èdè ru, desuk, decuk; **hak pusaka** mè'ang, nè'ang, redong disè embo, mbatè disè amè, serong disè empo, mbatè disè amè, mbatè; **hak ulayat** ata morin tana/lingko/lodok, tua teno

hak2 tundèl wa'i-sedompa, wai sepatu ata langkas

hak3 perèwang terènda

hak aik sangged molor, sanggèn di'a

hakikat, pada hakeketnya ata-tu'ung, tetu'ung icin, ata tu'un, ata isin, ce tu'ungn, ce tu'un

hakiki ata tu'un, ata tu'ung, ata wakèn, molor, nggitu tetu'ungn

hakim adak, ata bete bicar, bicara, penggawa

hakul yakin imbi te tu'ung, imbi tu'un, imbi tu'u

hal (**tentang keadaan, peristiwa**) perkara, soal, pate, roja, raja, betuan; **hal** (**tentang**) pètè, patè; **hal ikwal**

wangka, waka, pu'ung, campit; **hal itu padahal** tangkur, agut, tanggur, kari po, kali po

halai-balai punggu-lerè, gunggu-lerè

halal naun, dian, kopn, patun, ngancèng pandey, toè ireng, toè manga kosèn, pèhè

halaman natas, kintal

halang (**menghalang**) pangga, mbapa, kèpè, lamba, pampang, engkeng, pempeng, do'ong, caka, saka, cengkang

halangan manga do'ong, manga di'i, manga kè'ot; **haling** rintang pande do'ong, pandè di'i, caka, saka; **terhalang** do'ong, dungket, dungki, do'ong olo dungket musi, di'i

halau sonda (conda), bèru, mbèr, bontang, règa, wèling, èmba, sik, sika

halilintar hilab, milab, wili-welok, hili-helap, pasat, genggus, nggilat, nilat, nilap

halim nai di'a, lembès, di'a nai, gawas

halimun rewung, lana, rewun; **tidak kelihatan** lekor, mora, botèr, mesa, bonè; (**ilmu**), **halimun**, **balik mata** balu-mata, belu-mata, balik, bala mata; **halimunan** nendep, mendot, toè ngancèng ita, senggèp

halkah nekar, poto, rawi, na'a onè wa'i

halo1 tabe, oè, ha, haè

halus2 gèrak lèok mata leso agu wulang

halus njewè, sepèt, seng, hemel, semok, ghemol; **halus (tentang tepung)** jewut, bewur, dewut, lewut, sepèt, jewunggebuk, semèk; **mere** jakar-jewuk, loe, jerem, keol, sembo; **lembut** hehel, deghol, ghemol, bahèl; **baik (tentang budi bahasa)** di'a, hemul-haèl, lembès, hirop, hemu-haèl, hemu-hel, nggiri, horop, ghemol, ngoèl, jewe-jaèl, joè jaèl, jomèl; **halus (tentang angin bertiup)** sol, tijing, sesol, siol; **halus (tt ancaman)** ceres, cere, mecus, dencem, dedum; **halus (tt bulu dsb..)** semek solong, lembes, samek, ghembot, ghelèk, alus; **halus (tentang daun)** jerit, jiwi-joe, ghelèk,

semok, ghelèk; halus (tentang jagung tumbuk) bungkis, jewung, sewung; halus (tentang gerak-gerik) elus, jewuk, hiop; halus (tentang menangis) sewe-saèng, sewe-saol, mesut, nesut, nèong; halus (tentang pekerjaan) gutit, rinda, èmong; halus (tentang suara) gaes, keol, sembo, tala-leos, lenggeleo, soak, ngoèl; halus (tentang tali kayu) more, ghelèk, nggelèk; halus (tentang tali jg dipintal, mata jaring) rem, merik, jerem; halus (tentang tertawa) ciel, jerem gè kiru ra, imus; dgn halus segol; senggol bagian dalam jga halus (dari tikar dsb..), tukang menghaluskan remuk, duri, jerem

halusinasi *jere-jauk*

halwa *mecik, tèlu, mesik*

ham *ici pa'a de ela, japi, kaba, dokong, penakit; hama di kayu watè, menggot, ko'a*

hamahama hitam *keteng, mbetol; beberapa jenis hama padi mbaha, mbok, cemak, kaka wiè, mengop, pisu, nengep, wèrèng, piso, paki le wulang, dèrès, mbuèr, res*

hamba mendi, *mendi weli, ata-koè, haè, lampang, haè-lampang, koè, belonji, ata lèkè; hamba tebusan mendi sambè, baluk; berhamba mendi, jiri mendi, siri mendi*

hambar balas hambar (tentang air di dekat pantai) *hela, ghèla; hambar (tentang sayur) cibong, lemba, toè mecik, laba, blè, belè*

hambat, menghambat= merintang *lèmbot, pandè do'ong, sambat, saka, pangga, lamba, caka, cengkang, palang, galu, nggalu; terhambat do'ong, dungket, dungki, duki, caka, tekek, di'i*

hambur berhamburan=berserak-serak di sana-sini *were-waès, ghèla-mamak, ghèla-haè, wècak, waci-wècak, woro-waès, repe-roes, nggeponngapok, wara-wias, paki-wèsak, losi pina naeng, wer-wèras, lani-lanar, mber-lanak, hèla-hala, ghèla-hala,*

naci-nacak; berhamburan (tentang darah) wetot, woro waès, wèsak-wasa, wer-waès; menghambur(kan)=menjebar(kan) weras, kuras, wèsak, wècak; menghamburi pepar, wèsak, tètèr, keb-kèbas; terhambur hela, ghèla, lani-lanar

hamdu naring, *ngeri, ngering, bong*

hamil lonto tuka, *tuka mendo, weki mendo, de'i, kepet, na'ang weki, cabul, ma'èng, nimbèt, weki cangkang, nibok, birèk, weki kamar; hamil berat, tian, ici tètè, mendo; ia mulai hamil mamur wulangn, na'ang weki, hèmong wulang, kepet*

hampa tidak berisi kosong *embo, leang, sohot, kanang, sogong, rogang, nggameng, sogang, belis, goam, linga, lapa; sia-sia nggola, okè bo, okè bon; hampa (tentang buah ketang) hempa, lupa, tembem, monca; hampa (tentang padi) mbour, ndohong, hoas, ndanga, rangke, ndongong, senggeria, sahep, mbohut, ambo, togol denge, lapa, embo; berhampa tangan kosut, ngkenos, sembang, ngkonos, konot, ngonal, ledung, nggaler, nggono, ngkemes, jour, nggonol, kanan, liu limè; pulang dengan hampa ngkonot, ledum, kanang, kolè kosong; berhampa tangan (waktu berjalan) wendès, lako lènggang, lako bon, lako kanan*

hampar batu hampar watu tampar, *mbèjang, watu ndèjang, nampar, napar; menghampar= terbentang rata lubar, mbèlar, lubes, mbeler, kiat, wisi, kiat; menghampar= membentang merata lekap, wisi, kiat, tendi; menghamparkan (padi jg dijemur) walas, walat, pari, helar, ghèlar; terhampar nggolèr, mèsè, dumuk, wèsak, wèsak-wasa; terhampar (tentang daging, kotoran) lenar, ghèla-hala, hèla-hala; berhamparan hèla, ghèla, ghèla-ghala*

hampir dekat ruis, redu, dening, dini, tiong, dining; nyaris kurang sedikit

guru, gurut, turung, cekoe agu, cekoè te, teme cekoè, tiong, gori te, gorit, cala-ma'ut, tiol, maut, betung, manan, maus, beru, tekè-sakoè, tè cekoè; hampir selesai turung poli, turung (cemol, po'it,poit), tau puli, tè cekoèn; hampir-hampir gilek kudut, (cele) cala-ma'u(te), angop, èmat, èma, gori, guru tau; hampirkan kudut, pandè dining, ramba; menghampiri kaping, kamping, ghipis

hamud *hèo, nilu, berak, hèos*

hamun *tida da'at, moèng, curup lenci, kèng, cacong*

hana *lik, liot, letong, lingi-lengot, lingot, lik-lingot*

hancing *cengi-coros, sengi, cengi, sengi-sorot, masu cengi*

hancur remuk (pecah menjadi kecil-kecil) *rewut, meruk, sepet, lècok, gerèk, girèk, hèbor, bèruk, rete-rewuk, lojek, loe, jiwa-jewa, jewot, loèt, demèk, nèa, jewong, rawi rewut; hancur (tentang batu, tanah) tewuk, bewar, tewak, wega; hancur (tentang bubuk) lèpok, libek, motak; hancur (tentang daging) leras, renas, botok, laès; hancur (tentang yang dimamah) lota, loe, lewut, semèk; hancur (tentang kapur kering) remuk, tewuk; hancur (tentang mangkuk yang jatuh) nggèsar, jèghar, rewut, bikè rewut; hancur (tt rumput-rumputan) ndawut, nggewut, botok, lewus, ndewut; hancur (tentang serbuk) gebuk, lewus, butek, botok, laès; hancur (tentang tepung) gebuk, loang; hancur tertindis berèk, tene, birek; (mudah) hancur (tentang batu, tanah) tewuk; pecah lagi hancur (krna jatuh dsb..) birek, bikè rewut, bikè-jeghar, jegha-jèghar; luluh (larut menjadi basah, air) lebot, lerak, lewes, mborek, lecuk, bewes, locuk, hewes, lu'ang, rembek, teweng, lorus, repos, lahas, lembot, lu'ur; hancur (tentang ubi, nasi, buah-buahan, sayur-sayuran) belès, botek, botok, lerek, le'a, belek, lejut, lebuk, lembor,*

borek, nggewuk, lorek, lèbot, laès, belèk; hancur (tentang sesuatu yang direndam) behè, laès, botok; (luka) hancur di dalam nibok, nimbo, ina wua; cepat hancur apabila dimasak labos, lewus, hawas, botok, mamè; rusak binasa lehes, lebo, mureng, ancur, lehas; mati hancur tepuk-leruk; hancur seperti anak pisang lesek, laès; hancur luluh girep meruk, buru-berek, riwes, caki-ceruk, kirep, meru-me'ek, cetu-ndewut, ribok, pehak, gires, bai-biek, rawi-rewut; menghancurkan = meremukan laes, cecut, gerem, per, perek, kecul, laep, pèpèk, kekar; menghancurkan (telur, kulit siput dsb..) gerep, pandè girep, gerum; menghancurkan (lombok) peruk (nggurus), piruk; menghancurkan dgn tangan rektu, kocok; menghancurkan (jagung dsb..) dgn dua batu pèngang, pèpèk; menghancurkan batu lerang, pèpèk, tituk

handam, menghandam *iwung, udeng, iwung, umung, ruki, imung*

handuk *handuk, anduk*

hang *kraèng, mori*

hangat=panas *kolang, bekel, kolan, lecok; hangat (tentang demam) were-wuak, solang-poat, bekel, kolang; hangat (tentang makanan dsb..) wungas, bekel, kolang, wowos, sengap; hangat-hangat kuku mut, wiok, mut lawo; menghangatkan (daun sisal, pisang dsb..) lunak belor, tapa, kolap, kulap, sarap*

hangar *osang te na'a kepal lèlap*

hangus *muntung, kewur, mutung, kewang, ngkewus, ngkewang, nggerang*

hansip *opas, mandor*

hansop *lapo, baju lèlèng dèko*

hantai *ngasang haju*

hantammeng-berhantam *wajo, mbaut, hajel, ghaje-ngaèl, dentem, jedu, hajek, kocel, wewel, ceci, ot, ponggal, nggeta, wunggu, pulang tau, ruwa tau; menghantam dengan parang*

atau kayu wewak, onga, wewak; menghantam gasing lawan walos, paka, siruk, paki; menghantam habis-habisan mèmata, raha, mboro, mbep, rani, pulang

hantar terhantar1= tergeletak nggolèr, mbèlas, wècak, toko tèla, toko gèlak

hantar2 menghantar(kan) karong, toi; mengiringkan orang berjalan dadang, witiir, dadè, podo, padong, dende, windut, wikit, rèjè; **membawa ke...**, èmba, ba, embèr, èmbèng, wa ; **menghantarkan (babi, manusia) dng paksa** arak, kuir, sorok,; dadang, parak, todang; **menghantar (org sakit dsb.. untuk membuang kotoran)** padong, wikit; **menghantarkan dr cudut, ba olo-olo**

hantu beberapa jenis hantu empo-janggok, empo-romeng, mandar, rapu-rek, po, rok, tik toè, wiu kondo; **hantu balung bidai manu (k)-nggè,** manunggè, kaka nggokok; **beberapa jenis burung hantu** iu, iu-lèlap, po, rok, weu-kando, poti, tik toè

hanya hanang, sum, kaut, landing, nonong, alang, taka, kali, sening, sengi

hanyut kando, cincong, wa'a, ba, melè; **dihanyut** orok, wa'a; **dihanyut samasekali** gorok, wa'a, ba; **menghanyutkan** wa'a; **terhanyut (kotoran dsb.. oleh air)** dorok, wa'a le waè, gorok

hapus=hilang kando, helit, mora, botèr, mesa; **menghapuskan** koso, koès, lap; **menghapus dengan tangan pesor, koso, koès;** **menghapuskan=menghilangkan** capu, sapu, koso, lap; **menghilangkandgn menggosok dsb..** hoi, ghoi, roco, roso; **(bekas-bekas) terhapus (oleh bekas-bekas kerbau)** nggele-nggabot, koso, mora, botèr, mesa, tadu

hara ikang tana masa, ghande po'ong

haram=terlarang (oleh adat) ireng, cireng, ceki-ces, ciling, siling, siron, rè'ing, maring, mawa, embo, empo;

haram untuk sesuatu clan tertentu empo, ceki, mawa, wa'u, seki, uku; **samasekali tidak moro matan, tada raung apa, apa raung, tura-jarak, mawa te, sapa, rada, toè tu'u;** **haram zadah bera, mbong, jurak;** **mengharamkan tada ireng, siron, empo, embo**

harap= keinginan terjadi bengkes, imbi, nuk, deming, gemu, ngetong, mut, lèlak; **mudah-mudahan komdi'am, dait, dasor, nahè, mosèn, aram;** **aku sangat berharap** bengkes keta tukag, mut tu'u nai daku, niak tu'u, nung na pucu; **mengharap(kan)=menantikan** ngetong, gèrèng; **mengharap(kan)=memalarkan** deming, nung, mut; **(peng)harapan** mut pucu; **tak berharapan** soap, mut, bekes nai, soang, lenga

harapan nuk, mut, bengkes, deming

hardik palak, ghong, conda, wur, mbèr; **menghardik(han)** kenta, keta, mu'u mese, mu'un mèsè, palak, iru, wengas, renga, rega, cence-lièk, regas, tetel, rengas, cua, lengu, règa, ata mu'un mèsè, ngasa, mbèr, conda, wur

harem kilo data kawing weru de arap, mbaru mèsè kaèng de wina koè de sultan arap

harfiah ata tu'un

harga (barang) pika, co'i, rega, harga; **memutuskan harga** wèrèt, ndapu, matin; **tinggi harganya** cakar-colok, wegiti; **tak berharga=hina** bocik, donggo, gutit, bite-batek, mbitèk-mbatè, mbitek-dileng, èpo-apot; **menghargakan=menghormati** bilang mesengimur

hari lesu, bari; cuaca tana;--baik gatir

haribaan kapu, do'ong, toka, do'ok, saka, tura, lobo-limè, caka, kèpè, do'ok

harimau harimau, macang

haring1, jebak jerat, serèntè, nggoko, ta'ang serèntè, ta'ang patè, ta'ang nggepit, wo'ok, bendi, kepit

haring2 cengi-coros

haris *ata lami para lewang, narang rewa lewang*

harit, pengharit *gergaji*

harkat *wera, rang, sa'i-gala*

harmonika (keselarasan) *muri-muri, nèntu, perèrè*

harmonis, selaras, serasi *kop, nau, lumu, toè (manga) bot, naun, naun-kèta, lagu, cocok*

harta *caoca, merkani, waèng, bora, ma'ang, ntau; benda markani, barang-kani wangang, nè'ang, perkakas; harta di rumah rampi-rompo, ewang, nè'ang, ntau; harta benda lami-lamu, ne'eng, perèwang, limu-lamu, antau, nè'ang, ma'ang; harta benda (kerbau dsb..) wejo, paèng; harta pusaka toko, mbatè; harta benda juga merupakan piring dsb.. cewak, sewak, bike, nè'ang, perkakas; berharta reket, weras, nè'ang, bora; hartawan ata bora*

haru1 *weong, menduk; haru-biru hiru-hara, huru-hara, huru-hara, raha, ngak, mbora, randat, ngangok, ngaok, nèngo-nangong, ngèngo-ngango, ningong, ngingak, nawes; (tentang bekerja) sumbu-sem beng, lumu, sumbu-sèng; omong haru biru ji-jap, jere-nambut, di'a; terharu bèlot, menduk, wèong, nawes, baur-nai, gaom, gencut, kelot, kembuk, rabot, nawas pa ngongger, pau'u nai, menduk; mengharukan pande pa'u nai, bèlot, menduk, wèong laing, baè na nawes*

haru2 *biru raha, mboro, nèngo-nangong, ngai-ngaok*

harum *bengè, lawer, lelus ambung, nèndong, ngeru; harum (tentang sabun, lemak) ngeres, ngeru, bengè; harum semerbak benge-lelus, nèndong, ncoèr, mboèng, rungang-poet, bengè, rungan poet*

hasab *bilang, rèkèng*

hasad *jogot, kodo, ruak, jongol, dik, ghema*

hasan *di'a, reba, molas*

hasil dani, ari, ni'ang, hasil, cir; buah (dr sst perbuatan, usaha dsb..) *keor, laos, cir, reki, cak, betas, betes, ijik, ta'ing, bèlar, bètat, mbut, bencas, pelek, kamor, belar; berbuah belar, bega; hasil kebun wèang uma, dani, hasil; hasil pembicaraan wua, isin, icin; hasil penubaaan di laut murak; hasil perburuan pater, nuru, ngaèng; hasil tenunan ici nae, dewo, lipa; berhasil= ada hasilnya jari, ngaha, wus, betes, mopo, jiri; berhasil= beruntung coba, sèklèn, untung, utung; berhasil (tentang pekerjaan) ngambil, gemir, cumang, manga; berhasil (waktu berburu) nurung, nuru, ngaèng; berhasil waktu bepergian nau-naba, regha, cumang; tak berhasil kosut, toe ina, nggola, kenggel, pelias, kalut, koda; dihasilkan ler, siring, cir; menghasilkan cir, manga, rambah, jiri; menghasilkan air waèng, waè; berhasil jari, jiri di'a, siri di'a, di'a laing, èta lobo watu(n); keberhasilan kamorn, purukn, cir mosèn, jirin, belit*

hasrat *berhasrat huru, hodet, lomir, belèk, get, niak, ngoèng, nuk*

hasta (lengan) *hasta ciku; singkul sehasta mbajang depa*

harus= mesti, seharusnya *porong, toe nganceng, paka, poro; seharusnya nia poro, bom wa'ang, nia paka, gholong-toni, bo sebenarn, ata benarn, ata tu'un; daging has lenga, gholong toni, icin; hati ati, ndati; daging hati dsb. renting, ici tukan; hati dsb. jg dicampur dgn air limau dll lawar; hati= batin; nai, pucu, tuka, pusu; uluhati pucu; hati pendek pucum wokok, podes, bube-babel, tungkil, lentok, pusu woko(k), pucu podès; sesuka hati (tentang makan) kapa-keas, ngoèng nai, wer waès, kepe kèas; memberi hati sèndè, condo, sondo; hati (kayu, pisang) ante, patèn, tombo, pateng, porok, nontè; hati labu merah kabo ndesi, kabo robo, rès; hati rotan atau bambu kone, inor; (ber)sehati ca nai, anggit,*

rènjang, rijuk, kote-ndole, mbangi da'ik, raka, kope-oles, depuk, potèng-dolèt, potè-woèr, potè-dolèt, todo kongkol, kotè olès; **(bela)** teguk, rajuk, todo bongko, cupun; **berhati sabar** pucu mbale, ngalès, lembak, lèwè pucu, lèwè nai; **(ber)-hati-hati** jengkek, indang, loro-lorong, bakuk, tilu-isuk, hemes, nginggit, ngongga, d'ia-d'ia, kirep, nujuk, nepis, nai-nai; **berhati-hati (tentang berjalan)** pingget, padur, hèjol, d'ia-d'ia, nai-nai; **berhati-hati (tentang memakai atau belanja)** ahip, toè babi-buber, d'ia-d'ia, nai-nai; **hati-hati (tentang melangkah)** mader, toè babi-buber, d'ia-d'ia,, jingga-jingga; **memerhatikan= menaruh minat (kpd)** bet, sèngèt, pinga, nggèru, ceru jedo, penga, nitep, pinga, dengè, jirok, jintot; **memerhatikan= memandang dgn sungguh-sungguh** lelo, mbilek, rupa, toto, pelet, sintong, weteng, ace, ngitung, mbeleng, kemer, pangus, pata, wilek, erang, loro, jingga, kuring, cenor, goas, sinti-samtak, nepi, deteng, jetong, lèrèm, rupa d'ia, cino na mata, jinok, mbiker, jetong; **memerhatikan alam sekitar** enam, nènang; **memerhatikan baik-baik** amot, mbeleng jenggor, jetong, lèlo, pota, jelong; **memerhatikan bersama-sama** porong tèlo, jelong sama, pota; **memerhatikan (barang)** nepel, ningkir, nikir, gemir, rupa; **memerhatikan lagi** nijok, nining, jelong kolè, èlo kolè; **memerhatikan (yang kecil-kecil)** ningkir, mili, nujuk; **perhatikanlah** elo, sedong, ngerok, jelong, sèngèt; **menghiraikan (se)tengah** ati, nai, hirau, è'èm

hasut → lihat asut tatang, awa, kaur, sawung, ngaut

hati-hati de'dia, dia-dia

hatta poli hitu, poli itu

haud bak waè

haul mberes, gugut, gesing

haus masa, maha, moa, rekang

hawa hawa panas noceng, kolan(g), sak; **hawar** kenemba, nemba, memba, penakit, bambo, bambong, walas; **hawar hewan** bambo, walas, wela-wol, bambong, nèmba

hawari woè de Mori Yesus, hae reba de Mori Yesus

hayat mose, weki

hayati latangt mosè, latang weki

hebat akek mese, eros, mang, doguk, bungas, nggetuk, nggetuk-welek, tumbeng, tabe, mantaeng, manta, ndahat, mèsè, lèwè, rani, ndara, ndat, atan muing, toè jamè; **hebat (lapar)** monto, darem monto, darom mèsè

heboh ngaok, ai-aok, ngai-ngaok, randat, rèwo

heiho lawa ata campè serdadu Jepang, senèndan

hektar mèsèn de tana, hektar

hela, menghela lot, rebi, poto, aru, kuir nori, sorok, aru, ndol, dadol, nuri, ghoru, umbi, kuir; **hela napas** hul nai, ghus nai, ngoap

helat ghan du ramè kawing, meka mai ramè kawing, manga taè, randang

helai saung, saun, lawar, wisot, uram, ura

helm songkok sèmbèng ulu, hèlèm

hem baju data rona

1hemat ni'ot, gogot, pi'it, nikeng, gi'ot, kiket, ligot, ni'ang, ni'ol, tighom, tigo

2hemat depis, mbajik, indang, nepis

hendak ngoeng, bara, kudut, turung, tau, ho'ot, nuk; **kehendaknya** bom, nahè, katik, ngoèng, matik, niak; **kehendak sendiri** nai ru, niak ru; **kehendak bebas** sara-nai, sereru

hengit beti tèdèng

hengkang losi, pè'ang, witi, hedong, mbètar, mbetèr, hesè niu main, ngo nitu main, lako tè baro

hening lik, mentuk, lingot, liot, ghema, tendur, lo'ut

henti, berhenti asi, toè wuli, pèan, taun, poligi, da'et, ka'eng, lèang, lik, asi, daèt; **berhenti hujan** lekak, meti; **behenti darah mengalir** cemet,

meti; berhenti angin taufan lik, nair; berhenti main caci règè, asi, remo; berhenti tiba-tiba rantet, rentet, sentet, retèt; berhenti karena capai gel, asi maèl, asing, asi poso, kosdi; berhenti karena sudah selesai betèng, kè'èt, kos, metek, temer; berhenti beranak (hewan) ponè; menghentikan kuda yang ditangkap kutur; terhenti da'et, ngagel; perhentian wejang

hepar *ati*

hepatitis *beti ati, ru'ú ati, beti rurai, ru'ú srai, sasir mèsè*

heran *lenget, mesor, moser, jenger; mengherani babang, bentang, betang*

herba *remang, reman*

hernia *mbesol tuka, boto*

hero *ata kraèng landing rani èros, ata laki mangir, laki, laki rani, rani mèsè, rani èros*

heroisme *ata rani mèsè, ata rani nain kudut campè*

hewan *kaka, wèang, paèng*

hewan *peliharaan paèng, pening*

hias, berhias *hias, moi; rias sèlèk, moi, junggu-japa, rinda, ombèng; menghiasi pandè nau, hias; menghias dengan renda rèmbu, hias; jenis perhiasan ambung, bali-bèlo, giwang, bangkar, jojong, ndèki, panggai, rombèng, tanggè, tabèr, bekar*

hibah *teing bo, widang, tai bon, wida*

hibat *momang, dia gauk, moghas, hupès*

hibiskus *wèla kembang sepatu*

hibrida *kawing saluk, kawing caluk*

hibuk *ntili-ntolok, tilik-tolok, niung-naut, niu-naut, nggirung, hidut, ser-setok, nggiru-nggarung*

hibur, menghibur *pande rèwo, lèmbu, lèmbu, èmbong, pande lèmbu, hibur; terhibur lèmbu nai, lèmbu, mesa susa, mora susa; hiburan lèmbu nai; penghibur ata pandè rèwo (raès), ata pandè lèmbu nai; penghiburan lako lèmbu nai, lèjong lèmbu nai*

hidang, menghidangkan *teti, wèdi, tèi, tangu, hakak, narèng, seratang, utèng, widis ga, sila, siap, ba, tèi*

hidangan *lompong, ghan, hang*

hidayat *kalang gèrak de Mori Kraèng, ata sarong salang de Morin*

hidu, menghidu *isuk, musuk*

hidung *irus, ngirus, isung; hidung belang jelong, do molasn, ata rona mbèrong; hidung berdarah mureng, dara mureng, dara miron, dara mbureng; hidung mancung tangur, isung mongko, toros, tonggor; hidung pesek rimpet, lempè, nggimèng; hidung rusah rongkèng, tekak*

hidup *mose; menghidupi tinu, klipu, kabang; sehidup kaeng (mose) cama, oto sama, cama lonto, mosè sama; sehidup semati mose cama-cama dengkir tain, mose sama-sama nang tain, du mose cama-cama dengkir tain, toè okè tau*

hiena *acu puar, asu puar*

hierarki *doringn pangkat, ndorikn pakat*

higiene *nggelok, lagu tara*

higienis *garas, cèbo, nggèlok*

hijab *rèdung, rudung, rodong*

hijau *ta'ak, bulung, ta'a, ngkeling; daun hijau karena subur lebo, ta'ak; hijau muda ta'a lagong, bulung*

hijrah *hèsing, ghèsing, losi, pinda*

hikayat *nunduk, turuk, tombo, tombo turuk, nèngèng; penghikayat ntukang nunduk (turuk), ata lasèng tombo do, ata baè nèngèng, tombo nèngon, ata tingon tombo nèngon*

hikmah *nai ngalis, lèwè nai, tuka ngèngga, anor, nggalas, lembak, lèwè pucu; berhikmah manga gunan, guna laing, gunan*

hilal *wulang, wulan*

hilang *mora, botang, mesa, botèr, imbu-ambu, dipuk, bapur, mola, mbora; hilang ingatan wedol, senu-senu, ngu-nge, sa'i-sua; hilang semangat leme lengkus, leges, les, lèma lekus, maèl, ngondè, sedo, lèma, ndehel*

celi; **hilang derajat** *besung, pa'u*; **hilang keberanian** *rango, sango, dango*; **hilang kesadarannya** *mona-nain, lemot, mbengeng*; **hilang terus ledung**, *mesa ruda, mora ruda*; **hilang akal** *bapur, cibul, ngingi-ngangang, mbèot piker, cebel, lèmon*; **hilang lenyap** *mora-meres, cipot-nggilong, telem*; **menghilang** *mora nggitu kaut, losi, botèr, bonè, cincong, mesa*; **menghilangkan** *pèpot, pandè mesa*; **kehilangan muka** *pèkot, cengèr, ritak*; **kehilangan selera** *pa'u pucu, pa'u pusu*

hilap *toe ma doing, botèr, mesa, mora, toè manga tingon*

hilir *ngangal, wa'in wae, nanga*; **hilir mudik** *ngger le ngger lau, dindurdandur, ngara le-ngara lau, awo-salè, nggele-nggaur, kel-kaluk*; **menghilir** *lako onè ngangal, wa'a nggerlau wain, ngger lau tacik*; **menghiliri** *kos onè ngangal, cilir*; **menghilirkan** *wa'a onè ngangal*; **sehilir** *to'o sama onè ngangal, lako sama onè ngangal, ca lako*; **hilir semudik** *sa lako, cama baè, sama baè, cama ita, sama etè*

himbau, menghimbau *bènta, nèngè, dèt, toing, wancong, sur, wanta, ajak, jaong, pedè*; **terhimbau** *poli toing, poli dèt, puli wancong, puli jaong, poli pedè, poli wetung*

himbauan *titong, toing, dèt, sèngèt taè di, wancong*

himpun, berhimpun *liup, nempung, nepun, lèok, lipur, lipu, impung, neki ca, neki sa, oto sa, lonto ca*; **menghimpun(kan)** *ungkur, bènta, mèngè, meki, kupulan, limbung, pandè neki ca, kumpul*; **terhimpun** *wonè taun weki, onè taung weki, poli unkur*; **penghimpun** *nèngè weki, bènta weki, ata pandè ca*; **himpunan** *neki weki, sama ranga, ongko, ca ongko*; **penghimpunan** *bènta weki, mèngè weki, pantil, siro weki*

hina *cencis, ming, ning, rosè, bocik, mericu, donggo, ata data, bericu*;

hina-dina lengki, *lènggè dedut, risu*; **menghinakan/merendahkan** *lengga, rendak, loèr, cacong*; **menghina orang dengan mengentutinya** *rocèng, tai riti, tèi pesu*; **menghina orang dengan maksud dapat untung dari padanya** *kengke res, cacong*; **berhina, hina diri** *pio-pio, wa lako, inggos*

hingar, menghingar *losi, witir, ngègèk, hedong, pè'ang, ciho, losi*; **menghindari** *losi tadang, losi dèu, ogo, ngègèk, ciho, lèdong*

hindu *empo, lopo dompu, embo de Hindu*
hingar *rewè raos, tepe-taok, nengo-nangong, ngai-ngaoak, èngar*

hingga *dopo, comong, rahit, raghit, somong, raghit, watas, langon, haèng, lawang, cemoln, sanggèn, cai*; **sehingga** *dengkir, ngasang, ciri, laong, muing, tara, wiga, itu tara*; **menghinggakan (memperhinggakan)** *pande rahit, pandè watas, pandè sanggèn*

hinggap *ro'ang, ro'an, raki (leti), da'ong*
hinggut, terhinggut-hinggut *gègo, hahot, ghèndok, ghèol, hèol, hèo-haol, wuli, ghèo-ghaot*

hiperbol *joak, jopak, Lombok, japak*
hiperemi *dara do, do bail dara*
hiperestesi *geli, majak, ngijing*
hiperkorek *kagol, lèmon*
hipermetropia *sabuk mata, sawuk mata, sanuk mata, sewe-saol, sabol*

hipertensi *tukè dara*
hipnosis *lèpon, lèpot, poro saè*
hipodrom *oka jaran, oka jarangn, riè jaran, riè jarang*

hipogen *ndok (gempa), nupung*
hipokondria *ratan, sining, rantang, sishing*

hipokrisi *samir-sumir, pènggu, pisik, tangkè, nggopèt, adong, ipu-apus, imi-amas, takè*

hipokrit *pènggu, kopè gharat bali, somor ngalo olo-sumir ngara musi, somor ngger ole-sumir ngger musi, kopè nggolong wèlak, kopè nggolo wèlak*

hipotesis pangong, *nango, lorongn; hirap mora, botang, botèr, mesa*

hirau, *menghiraukan èng, è'èm, è, sèngèt, pinga, kira, lèlo tau, nuk cama tau, è'èn; tidak menghiraukan runcung, kubang, uncang, pisik toèn, pètot; tidak menghiraukan nasihat kembeleis, kembe-lesi, kador, toè imbi; tidak menghiraukan panggilam ndingut, ndingur, ku'ak; tidak menghiraukan, meremehkan mbèis, maus, cí'al, mbèsik; tidak menghiraukan, tidak memerhatikan kèba, kebang, kebas, ledò*

hiru-biru *moi pandèn, pande pina naèng, pandè toè nipu, pandè ceccá'u*

hirudin *waè ilur de matok, ilur de mantèk*

hiru-hara *helhakar, diki-dakang, suri-wulit, potè-woèr, ndiki-ndakang, toè nipu-napu, dadi-dudung; hiruk(-piruk) rewe raos, ngaok, ngga-wa-nggaol, kel-kaluk; menghiruk pande ngaok; pande raha, pandè rani, aor, randat, kewe-kaol, ngaok, règè; hiruk-pikuk ngai ngaok, potè-woèr, wuli-walit, kel-kaluk; hirup, menghirup omet, sirop, sorop, mesut, mesut, momas; menghirup angin kelo, nusuk; terhirup omet cala, nganceng sirop, polig siroprn, mesut cala, mesut sala*

his *ogok, ogo, toè-gori*

hisab *bilang, rèkèng*

histeri, **histeria** *rugí, ngasa, wuku rait, beti toè nesa, cièk, palak; histeris kerik, cièk, wuku, ngak, rait, ngasa, rugí; histidina* *rewos paèng; histogeni* *pesing mosen de po'ong agu paèng, tingon mosen de po'ong agu paèng; histokimia* *ata tingon mosen de manusia, po'ong agu paèng, ata so'uk mosè de manusia, po'ong agu paèng; histologi* *ata tingon, ata souk mosè de manusia, po'ong agu paèng; histon* *rewos olong bikè onè waè po inung*

histori *nunduk, toambo, sejara, toambo mèdè, riwayat, toambo olo; historis* *sejara, riwayatn, nundukn, tombon*

hitam *neni, kulek, miteng, kula, sampeng, nos; hitam legam* *neni/kulek/miteng da'at, kuncem, neni nos; hitam manis* *weki ta'a, weki neni nau, mitèng nau, mèlong pau, malung pau; menghitamkan* *pande neni/miteng, kulek, remuk; kehitam-hitaman* *miteng ta, neni nos, neni kulek, toè miteng bail*

hitung *bilang, rèkèng; terhitung* *bilang laing; hitungan* *bilang, don; penangkis* *nggiling, rinding, agang*

hobi *nanang laing, ngoèng laing, lomir laing, lèlak, ngoèng, hubi, niak*

hodah *sela, sèla*

hokah *pipa, candu*

hol *kelas, kèlas, tenang kolè lesò mata de cengata ata, pedeng bokong*

holistik *sanggen taung, sanggen taun, taung na, sanggèn mènán*

holograf *amèng (arsip), pedeng*

holografi *samèng de ru, same de ru, sulu de ru*

holosen *sèlung kiwan weru, cilung ntaung weru, cilu ntaung weru, wali-ntaung, selung kiwan weru, na'a kiwan manga-tiba kiwan weru*

homo1 *betuan, isin, icin, cama, campit, sapit, landing*

homo2 *betuan, isin, icin, ata manusia; homofon* *ca kali running dè, sa wai runing; kehomogenan* *cama taung, cama si, sama taun; homofoni* *wolèng, dion, de'itn; homogami* *emi hae kilo ata cama rang; homogen* *cas (sas kali), camas; homogenitas* *sama, toè wolèng, cama; homograf* *sas goèt wolèng isin, betuan; homonim* *wolèng, dè'itn, diod; homorgan* *cas, sas; homoseksual* *ata mbèrong, ngoeng cama ata rona ko ngoeng cama ine-wai*

honae *mbaru mbolong data papua*

honji *urup data cina*

honor sèwa, ngganjing, koso number, kedur number, koès number, koso rumput, koso-nolak; **honorarium** sèwa, ngganjing; **honorerhonoriskausa** tanda te hiang laing, rega pandè

hore cièk ali nisang-nai, cièk senang, bombong rak, nisang nai

horizon dopo lelo, dopo jelong, dopo tangar, bintang awang; **horizontal** rata, bèa, leko

hormat hiang, tabè, li'at; **hormat saat berjalan** hindus, inggos, hiop, tabè; **dengan hormat (bicara, panggil, nyanyi)** segol, li'at; **berhormat-hormatan** hiang cama tau, hiang sama tau; **hormat-menghormati** cama-cama hiang, hiang cama tau, hiang tau, liat, hiang, suju, maring, naring; **terhormat** hiang laing; **kehormatan** sa'ing, règa

hormon waè wing

horor pandè wingor laing, rantang da'at, jombem wulu weki, tombo mbelè tau, tombo poti, winggar, wulu weki, riang todo rugut

horoskop nampo, teka nampo, napo, teka napo, iko kaè, iko rèa

hortikulturis rèbok weri utè, weri po'ong te wua

hospital mbaru sakit (mbaru beti)

hostel asrama dokong, mbaru dokong

hosti hostia

hububan sowol, towol, wis

hubung, berhubung tungku, tuku, mancung, nting; **menghubungkan** tungku, tuku; **berhubungan** woè-joè, woè-nelu, baè tau, tingon tau, woè so'è, woè mangir

hujah1 mangkong, pènggong, makong, ma'ut, pocu, pucu tau, cemet

hujah2 lobo, tèing tanda, lobong, coga olo

hujan usang (uhang, usan); **hujan abu** usang rawuk, usan rawuk; **hujan angin** usang warat, usan warat; **hujan beku** usang bua, usan wua la'a; **hujan deras** usang mese, usan mèsè; **hujan gerimis** usang rete, usang rewè, repis; repi, usang re, rèwè, usang rewè; **hujan**

rintik-rintik usang rete, repis, rewe rè, rè, repes, rimis; **hujan kecil dan sesaat saja** wèwar, usang wèwar; **hujan lokal** usang tondong; **hujan musim barat** durèng, ru; **hujan kecil hendak turun** lebat repis, repes

kehujan haeng le usang, ngaèng le usan, repèng le usang, depet le usang, runcung, rusung

hujung lobon, cemoln, comong; **penghujung** cemol, dopo, turung po'itn, taun, taki musi, tekè musin, semol

hukama tuang Islam

hukum1 pedè data tu'a, serong disè empo, mbatè disè amè, redong disè embo mbatè disè amè, terungku, wahèng, dendang, perungku, wintuk, toing; **orang hukuman** ata rantè, ata ratè; **menghukumkan** wahèng, tetu; **kehukuman** taran wahèng, tara tetun

hukum2 ruku, wintuk, sakè, adak, seki, siron

hulu ulu, ulung, cikot, bèo, ulu waè, matan waè; **menghulu** lako nggere le ulu, lako ngara le ulu, kaping mata waè; **menghulukan** pu'ung one mai ulun; **hulu balang** tu'a ata èmba weki onè lawa, lawa serdadu, serdadu ata lami, laki mangir

huma uma rana, tana masa

human di'a gauk, di'a pandè, di'a ruku, joè-jaèl, jomèl, di'a adak; **humaniora** di'a pandè agu haè ata

humanis1 ata pandè ca nai, ata pandè sa nai

humanis2 ata pandè hambor, ata pandè moko, ata pandè neki sa

humor jomel, mbesèk, gega-lema, pandè rocè, jambor, wangè, pandè rosè

humoris ata jomel, tombo do

humus mbo'ang, kobos, nekes; **berhumus** kobos, lemeng, nekas

hun loo tonggang, loo warang

huni, berhuni manga ata ka'eng, manga ata oton, ka'èng, lonto, oton; **menghuni** ka'eng, onto, oto; **penghuni** ata ka'eng' ata lami, ata oton, ata marang, ata narang

hunjam, **menghunjam** *weri*; **meng-**
hunjamkan *derek, ceka, pekè, weri*
hunun, **menghunun** *werus, kedu, wencu,*
werus; **terhunun** *poli werus, poli kedu,*
puli wencu
huruf *hurup, urup*; **huruf balok** *hurup*
balok, urup balok; **huruf besar** *hurup*
mèsè, urup mèsè; **huruf cetak** *hurup*
cètak, urup cètak
huru-hara *helhakar, diki dakang, paki*
wèsak, raha, ngak, nèngo-nangong,
dadi-dudung, ngai-ngaok
hus *hus, ghus*
hutan *puar, poco, poso, pong*; **hutan**
belantara *puar mese, puar jage,*

puar mèngot, puar lèwè; **hutan kecil**
poncèng, lokan, rami; **hutan berpaya**
pong, puar
hutang raung; **hutang budi** *nai di'a, tiba*
gauk di'a data, pandè di'a; **hutang**
nyawa *nai, wakar, campè lata*
wiga mosè kin; **menghutang** *cokol,*
cèlong, tuda, todang, sokol, sèlong;
memperhutangi *tèing cokol/cèlong, tèi*
sokol, tèi tuda; **huyung** *cede-dèong,*
gere-gogom, jengge-jiut, cer-dèong;
terhuyung-huyung *bengelèot, bejejèo,*
bèngo-lèot, pèo-paong, bengge-lèot

i huruf te ciok

ia hia, ghia; **dia yang** hia te, ghia te, hiat
ia, **ya** éng, è'èm; **mengiakan** eng, e'e,
è'èn, ngedu-toa; **mengiakan dng**
menganggukkan kepala ngetuk, éng,
ngedu; **menjawab ia dengan sopan**
io

ialah manga, oé, ata, itu, ituk, angè,
ngong tèi lembak

iba wèong, baèng, bèlot, ba'ur nai, kèlot;
mengibai tèi, momang; mengibakan
tèi momang, tèi moghas, tèi weong,
tèi le momang, tèi le moghas; pengiba
ata pandè wèong nai, ata momang,
ata wèong, moghas, ata bèkot, ata
menduk, isèt momang ata haè;
beriba-iba toto wèong, pandè kudut
wèong nai, pa'u nai momang, pa'u
nai moghas, pa'u nai wèong, pa'u nai
menduk; keibaan (hati) momang, nai
momang, nai moghas, nai wèong, nai
menduk

ibadah1, ibadat ngaji, gesar, tilir, kèng
ibadah2, beribadah ngaji, to'o ngaji,
wintuk taungs sanggen perénta de
Mori; peribadahan mbaru ngaji, atorn
ngaji, tosan ngaji, osang te ngaji

ibah, hibah widang, tèng, tèng bo(n),
tèng, wida

iban kondong, rungkus

ibarat cigu, mogo, sigu, ampak, banjur,
banjul, tomik, toming, tuming, tombo
rapang; **ibarat= seumpama** èmè
nèho, èmè neho rapangn, rapang,
èmè nongo, nongo, tuming, èmè
nongo rampang; **memberi ibarat**

cendek; mengibaratkan tumang,
libit, nggeba tuming, neho rapang;
beribarat tombo tuming, teing titong
le tombo rapang

ibar-ibar sampang, wangka koè, sapang,
lambo

ibid nèho, be bolon, cama nèho

ibidem cama agu ata poli caro bolon,
sama, cama neho

ibing saè cama agu atat poli bajar te saè,
saè; mengibing saè sama ata rona
agu ata wina, saè ata rona ata wina

iblis jing-da'at, jing, poti, poti-nggorik

ibni Ibnu, anak ata rona

ibrani ata Ibrani, curup Ibrani, isèt Israèl

ibrit, mengibrit worot kilang, to'o kilang,
mburuk gèlang, losi, pidot, worot,
worod

ibtida wakan, wangkan, pu'ung

ibu endè, inè, indè, enè; **(ibu sbg sapaan)**
enè, endé; **(si) ibu** hendè, hi endè,
hindè, enè, hinè; **ibu bapa** endè
agu ema, endè ema, inè agu amè;
ibu kandung endè dading, endè ru,
endé decuk; **ibu mantu** inang, nina,
tu'a inè wai, wa'u; **ibu tiri** endè tinu
lalo, endè-koè, inè-koè, endè-koa,
endè-tu'a, endè ngga'è, ai le mata
endè/wina laing cain; **selanjutnya**
lih kerabat=induk inè, enè; **ibu akar**
wakè inè, wakè polo, polong; **ibu jari**
limè ponggo, moso-inè, moso endè;
ibu jari kaki wa'i ponggo, rempa
ponggo wa'i

ibul raping, loka, pu'u tuak

ibunda endè, inè, endè momang, enè

ibung *endè, inè, enè*
 ibus *rè'a, pètas*
 idah *rekak, pangkang, rekè kawing kolè,*
tanda mata, rekak, tèing tabing;
 mengidah *rekè tu'u; mengindahkan*
paluk kila
 idah2 *rekè loo lesa*
 idam1 mait, lomir; mengidam lomir, belek,
 belek hang ko inung ko apa kaut du
 rè mè *na'ang* weki; mengidam(-idam)
 kan *nanang onè nai*; idaman (idam-
 idam) *lèlak, ngoèng, belut, nanèng,*
nuk, lomir; contoh gadis atau
pemuda idaman inè wai molas/ ata
reba ata kop'n onè nain
 idam2 *ghema beti*; mengidam *lomir tu'u*
 idap, mengidap *jèjèk, beti tènè, tèngo,*
tengo, rugu-règèng, beti tènèng;
idapan= selalu **sakit-sakit** *serèrè,*
jèjèk; mengidapkan *beti tènèng, beti*
jéjék
 idas *sèlèng, luring, wolèt, potè*
 ide *ici nai, isi nai, nuk, get*
 idealisme *ata kopn nuk agu toambo, isi*
nai ata di'a
 ideal *nisangn lorong get, ngoèng de nai,*
nuk de nai
 idealis *ata mèsè nuk, mèsè ngoèng, ata*
mèsè nuk, mèsè ngoèng
 idealistis *ata do nuk, ata do ngoèng*
 idem samas (camas), *cama nèho ata poli*
caro be bolon, ca lèlèng
 identifikasi *ngancèng baè atan, wetik*
wekin, tanda rangan, ata toming ba
weki data
 identik *ca tara (cama tara), sa tara,*
sama tara, cama kètas, toè wolèng
 identitas *culit, tandan; beridentitas*
manga tandan
 ideologi *nuk, wintuk, pandè kaèng cama*
de sanggèd roèng, nuk nai, pu'un
imbi
 idep-**bulu mata wulu mata**
 idiolek *ba tomo de cengata*
 idiot *bingi-bangas, bapa-bèngot, ingi-*
angas, wengul, wingi-wangas, bisi-
basan, sènu

idola *ata (haè ata) hiot henan onè-nai,*
te toming, ata te tunti lainng
 idris *ata labar musik*
 idul adha *leso manè disèt agama Islam,*
leso mèsè de Islam, lesu nuk ata
lèngge
 idul fitri *leso manè disèt agama Islam,*
leso mèsè de agama Islam du poli
puasa ca wulang
 idul kurban 1 idul adha *leso bati nai dia*
disèt agama Islam, lesu mèsè de
Islam
 ifrit *jing da'at, poti worèng, jing da'at,*
poti kosé
 iftar *wakan puasa, pu'ung*
 iftitah= **permulaan; pembukaan** *pu'ung,*
wangkan, réis du wangkan eme kudut
ngaji
 iga *toko racap, toko rasap, recap, toko*
racap limad angkem
 igau1, mengigau *cahap, saghap;*
mengigau= berkata-kata waktu tidur
nupa, bajut, jiri-jara, jipi-jara, angop,
gupa, bajeng; mengigaukan *tombo*
kolè, palak du nupa, palak ngaming
nupa; terigau-igau *nipi, ba onè nipi;*
 igauan *jauk;* igau-igauan *saghap;*
 pengigau *jauk, joak, lasèng nupa, ata*
laséng nupa, ata ngoéng kèta toambo
toé nipu
 igau2 *gagur-walèk, randat, ngaok kèta,*
raos; terigau *saghap, nupa, neho*
wetér; igau-igauan *lao, raos, rai-raos*
 ih *eh..aè, i, i ba'èng'nè, i èmosn*
 ihram *nggeluk, nggèlok*
 ihsan *di'a, gauk di'a*
 ihsanat *di'a gauk*
 ihtilnal *pa'u uwas, anak runing, jera ba*
 ihwal *latangt, ngong, pètè, patè, landing,*
somong, sogho, rajan, campitn
 iialang *ri'i, remang*
 ijab *go'èt, sasut, (goèt pika tana),sasut*
go'èt
 ijabat *sendo, èng, kong, lègong, on dang,*
ndong
 ijajil *poti, poti wolo, jing, darat*
 ijarah *rekè bajar gori, rekè*

ijazah *ijasa, surak du cemoln sekola, surak poligi sekola*
 ijmak *rèjè-lèlèng, bantang-sama, ca nai, nggolot, nggulut*
 ijmal *kepu, wintag, woko*
 ijon *tuda, todang, sokol, sèlo, cèlong, cokol; pengijon ata tèi tuda, ata tèi sokol, ata tèi sèlo*
 ijthad *adak weru, wintuk weru, pangè weru, toing weru, rekè weru*
 ijuk *wunut, libim, lebin; tulang ijuk= sagar rimang*
 ikab *wahèng, toing, waghèng, tetu, dèt, titong, toing, pedè*
 ikal *ndekèl, reket, rekot, mburu-mbutut, rigit*
 ikamah *rèjè, wèwa/perènta te hesè du solat disèt agama Islam*
 ikan *ikang, nakèng, ikang; ikan awetan walè, baruk, rai; ikan gabus kendilo, senggilu, saung-gilo; ikan gelodok mbater; sb ikan ju bengiwang, kiu, mengiwang, ngiwang; ikan pari pai, pari; ikan paus pau, mbos; beberapa jenis ikan laut belang, bencil, janga-janga, kencana, kombong, lanak, lempus, lentos, lepo, lepu, solo-rindo, nggawa, ncara, ikang-pala-wangka, poha, ikang powa, tembang, cara, celik, wingko, ikan pana waka; beberapa jenis ikan air tawar bèpè, belana, belanak, belukus, jarum, ipung, ipung, lengang, lengang, lenger, mara-marang, muku-parè, mumung, mbè-waè, mbuhi, pèpè, pepar, pung, robo-mu'u, tebungondè, ulu-bongo, waè-usang, wèla-haju, wusa-wa, kengan, mboku, ulu, musak; beberapa jenis ikan tambak: mujair, mas, kendilo, nila, lèlè*
ikat= tali utk mengebat wasè; (se)ikat (ce)molèr; seikat (ikan dsb.) ca wasè, sa wasè; seikat (setali) ikan ikang ca ntari, nato; (se)ikat= 4 buah (ketupat, jagung) nanang;= berkas puteng, pontè, liwuk; ikat (akar tuba) mboto, bokol; ikat (bulir padi) kapi, rum; ikat

(kayu, daun-daun) wo'os; ikat (sayur) mboèl, bokol, mbeku; beberapa jenis ikat jagung ca angkem latung, dolè, (ca)edar, (ca)gampo, (ca)kanak, lècang, limbung, mbeladèk, ndurung, todok, wasè, wècè, (ca) wècè angkem, sa ulu, sa mbo'èt; beberapa jenis ikat pinggang kantèng, kendik, ndolo-perusang, perusang, selèpè, wangè, kosè; mengikat= mengepat pongo, puteng, wasè, tawi, pasè, pontè, mba'èt, wasèng, nungkut, mbuti, palèng, molir, potok, ta'ut, wècèng, lèto, sawi; mengikat (hewan) liwing, wèo, ikis, ikos, puling; mengikat (ayam) ki'is, pengu, pengu, wasè, puling, ikos; mengikat (anjing utk diseret) langki, lando, ara, umbi; mengikat tongkat pada leher hewan tonggè, kokong; mengikat barang yg akan retak wongkol, topè; mengikat (bekal) nduli, sawi, pekol; mengikat berdempet pungkut, pangkot; mengikat bersama-sama rangkot, dawer, wongko, dapèr, pimbèr; mengikat bersatu (kaki atau tangan) rimpung, pungkut, rèmpung, pukut; mengikat buah kemiri pd pelipis utk menyiksa sipik, nggepit; mengikat pendek pentuk, woko; mengikat dng membelit-belit ranggi, solèr, solèng; mengikat destar pasè, sèsèk; mengikat erat sèlèk, herek, takot, kerung, moter, daling, watek, tarek; mengikat erat-erat mulut dan mata (kuda yg nakal) buntut, nggumu, rokot; mengikat (kaki) rimpung, sawi; (laki-laki) mengikat kain di atas kepala mogè, wonggè; mengikat (kambut dsb.) wontè, rombut, sawi; mengikat kepala hewan bantung, sawi, ranggot; mengikat (kerbau), mendongak coa, senggu; mengikat mulut, bantu; mengikat (pintu) angi; mengikat pelepah enau di sebelah luar pagar depet, kemper, gapèr, nggapè; mengikat (sangkar ayam) pasè, pa'ang; mengikat sst

spy menjadi kantong dsb. *tikok*; mengikat kaitan pd kaki ayam *kinding, wesar*; mengikat silang empat *mandal, panggong-panggol*; mengikat (tali) *paè, bintel, sawi, cawi*; mengikat (tali hewan yg tertangkap) *puntil, senggu*; mengikat sarung untuk laki-laki *tenggè*; mengikat sarung untuk perempuan *dèng, rut*; mengikat (tangan org yg ditangkap) *rungku, wasè, ranggot*; mengikat tak beraturan *jawi-renggi, sawi-ranggi, ranggi-raot*; mengikat tak kuat *beleng-kes*; cara mengikat destar *mboku, potur, topur*; sst cara mengikat parang *nggabang, sèlèk*; cara mengikat penutup tabung *rawit*; beberapa jenis cara mengikat jagung *gampo, kanak, mbo'èt, mbutu, ndulur, putu, wécé, ulu, wasè, ponté, dolè*; beberapa cara mengikat sarung *adè, agè, anggè, anggèt, baèt, bantil, bentol, dao, déng, kedao, kerut, kimet, mogè, nggaèl, nggaèt, rut, sèsèt, tenggè, kèlè-baba, kèlè bamba*; mengikatkan *anggit, nto'èl, ntu'il, soèl*; mengikatkan kain utk menggendong anak *mba'èt, embè*; terikat *sengèk, sengok*; ikatan perut *rombo, prombo*

ikhbar *wèwa, èbar*

ikhlas *dí'a nain, nggèlok-nai, lembak nai*

ikhtiar1 *getut, rèbok*

ikhtiar2 *cica, jangka, kawè salang, rojo, nawa*

ikhtisar *kepu, emi wokokn kaut, woko, emi ata icin*

ikhwan *haè labar, ghaè labar*; teman perempuan *haè bèla, haè molas*; teman laki-laki *haè reba, ghaè reba, ghaè ka'èng*

iklan, contoh iklan obat *tulis ko gambar kudut baén rewos, tombo emi nai data, tombo ramba wa nai data, ramba lut*

iklim *duréng ko lena onè ca tana, ces ko kolang onè ca tana*

ikon *gambar*

ikonografi *ata pintar pandè lampu onè tasik/tasik*

ikrab *goèt toè sama agu ata iwo*

ikram *hiang, suju, momang, naring*

ikrar *wada, radi, redè, rekè*

iktikad *imbi tu'ung, naneng dí'a, get dí'a, nuk nai, imbi tu'u, mberès imbi*

iktikaf *asi ngaji sa ghoèm, lik ce koèn du ngaji onè masjid*

ikut *lut, lorong*; ikut serta *loreng, dondèr*;

yang berikut (sesudah itu) *cup*;

berikut-ikut *doring, during*; mengikut

dindor, dondèr; mengikutkan *dadè,*

lut; mengikut selalu *titos*; ikut diam-

diam *melut*; memperikut (meniru)

nuring, nèrèng, noring, nuang, rèjè;

ikutan *cup, tular, lolèt*; mengikuti

irama *orèng*; ikut-ikutan *èko, lut,*

lut ata tau, lut kaut, èlèm kaut,

imbi kaut; mengikuti jalan singkat

untuk menghadang *paor*; mengikuti

jejak *batu, tuluk*; pengikut *ata lut,*

ata melut; (meng)ikut serta *lorèng,*

goru, donder, hunduk, lolèng; yang

berikut *lokang*; jg berikut= (jg) datang

kemudian *cup, cut, tiki musi*; berikut-

ikut *doring, dandur, during, ndoring,*

nggulung; mengikut *dindor, dondèr,*

dundas, ndore, nggele-nggopong,

dindong, lut; mengikut (selalu) *titos*;

(dg diam-diam) mengikut *melut*;

mengikut=meniru *nuring, noring,*

nuang, guji, do'i, not, nèrèng; mengikuti

nuji; ikut= turut perintah *paros,*

lut, lorong; mengikut saja *nguang*;

mengikuti=turut pada *cup, tular, juru,*

polong, lolet, pali, paler; mengikuti

(irama musik) *orèng, lut*; mengikuti jln

singkat utk menghadang *paor, papèr*;

mengikuti jejak *batu, tuluk, puluk*; ikut-

ikutan *eko, lasong, bè*

ilahi *Mori Keraèng, Mori*

ilahi *at morim*

ilai *ngkèhèr, ngkahar, ngiè, dalèr*

ilak *perèwang te ukur ngèngga towè/*

nggebar du tenung

ilam-ilam *nèngeng, sepe-sèla, sagem,*

sawu-soèt, sabuk, ai tadang bail

ilanun genggam, ata tako onè tacik
 ilas, mengilas girep, tuk, pènanng, wedi,
 berèk, gerep
 ilat copèl (sopèl), calang, salang, cipèl
 mosè, rèngkok
 ilat-ilatan ghaju ara, haju langkas
 ilegal toè tu'ung, toè lut wintuk, ceha-
 ceha toè lorong wintuk, ngoèng nai,
 sara nai
 iler jaè, jaèk, ngangal
 ilham tèti nai, le toi de morin, gèrak nai,
 nuk nai
 ili, mengili hèsing, ghèsing, lusi nggeronè
 osang ata dian, ili, iling
 ilir, hilir ngangal
 ilmiah lorong wintuk de ilmu
 ilmu1 gaib, ici nai, ici tuka, cekoè, isi
 nai, isi tuka; **berapa jenis ilmu gaib**
 guru perinding guru serawung,
 kerènda, regèt, sando, selawak,
 sisila; **ilmu ganjung janto, rasung;**
mempergunakan ilmu gaib paki
 pèpot, pakè pèpot; **lih jampi;**
gaib mantera, santung, sentung,
serapa, guru; sia-sia, simpang
(menyimpangkan) pando, pèndot
 ilmu2 sanggèd ilmu
 ilmuwan ata baè do, ata baè tu'ung, ata
 do baè, ata pintar, ata do ilmu
 ilu wèong, nawes, menduk, ba'èng,
 èmos, menduk, ba'èng, èmos, emoh
 iluminasi gèrak, nèra, jirap, ndilap, dirap,
 pandè gèrak le lesu ko le lampu
 ilusi lomir, nuk nai, lomir, nuk nai
 kanang, get
 illusif manga onè ngoèng kanang, nuk
 nai, lomir, ngara, ramba, nuk nai,
 lomir, ngara, ramba
 ilusionis ata pandè sulap, maèng adong
 ilustrasi ata pandè nesa/ si'ang tu'ung
 , toming, tuming, rapang, toming,
 tuming, rapang
 imajinasi nuk nai, belèk nai, lomir nai
 imajiner sulu lomir, nuk kaut, nuk kanang
 imak, mengimak(-imak) nereng, toming
 runing ko pandè

imam tuang pastor, paderi, ata wintukn
 ngaji (onè gereja Katolik), ata cako
 ngaji lesu Jumat data Islam
 imamat sakramèng tabis pastor,
 sakramèng te cirri tuang
 iman imbi, morin, metek nai
 imang→timang nggèu, dèjong, jèjong
 imbak lingu-langu, wèjot, toè meta, toè
 tu'u, toè metek nai, wejod
 imbang1, **berimbang(an)= sebanding**
 cama (mendo ko rang), imba, ewa,
 lewa, rungang, sama, mongo, ghaè;
mengimbang timba, simbang, rimba,
 mongo, ghaè; **mengimbangkan** mongo,
 sama, ghaè; **memperimbangkan**
 amor, agil, timba; **seimbang(an)** rinca,
 ungang, kop, tenda, kot, risa; **tak**
seimbang gègè-goa, doa, danjik-doa,
 doat, danco-doa, codong, becol; (paju,
 paji-) dalè, imbang, pakè, latèm gègè-
 goa, mendo-doa
 imbang2 wa toè èta, sina toè sèn, sina toè
 ce'en, rinca; imbang-imbangan cama
 mendo, cama do, cama mberès, cama
 do, sama do, sama gugut
 imbau, mengimbau awar, gègo nai, tegi
 tu'ung, wèwa, èbar, tegi, bènta;
 imbauan titong, wèwa, èbar, bènta le
 ...
 imbesil bingi-bangas, bapa bengot, wingi-
 wangas, bisi-basan, lengu, bodok,
 ènga, bapa, sènu
 imbesilitas nia ngoèng pandè, lèmon,
 hèmong, bodok da'at
 imbibisi penos
 imbit, mengimbit hèsing, gèsing, losi,
 ngo kaèng onè tana bana, mbèr
imbuh tambang, duang
 imigrasi hèsing nggere-onè negara
 cebana, long, lèdèng, mbèot; **kantor**
imigrasi mengatur warga dari satu
wilayah ke negara lain ator ata
 iming, mengiming-iming arèng, arèt, ruis
 tau, lomir
 imitasi tangkè, takè, mongo, ghaè
 imitatif pandè tangkè, mongo, ghaè; **sifat**
pura-pura adong, tangkè, pisik

imitator *ata tangkè, ata lasèng adong, sosok, ata lut pandè data, ata pisik*
 imla *tombo dungka te tulis lata sèngètn, mèun mèsè, gu'u, ngasa*
 imlek *ntaung weru data Cina, lesò ramè disèt Cina, lèsò mèsè data Cina*
 impas, **tenggang rasa** *ca nuk, ca wintuk, cama, sama, mongo, ghaè, poli bajar raung*
 impase *do'ong olo dungket musi, do'ong olo dungki musi*
 imperatif *perènta, manga kuasa te perènta*
 imperfeksi *toè jepek, toè besik, toè kopn, deko lobon, lagep*
 imperialis, *penjajah uku ata perènta uku bana, mosè le number data, ata lonto tana data, kudut bora rud*
 imperialisme *ata tiba onè nggelong, bora le number data, lonto tana data*
 imperium *tana perènta de raja, raja*
 impersonal *toè petok cengata-cengata, data do*
 impersonalia *daku, hia, ghia, petok atan*
 impi, *mengimpikan deming tu'ung, bengkes tu'ung, mut tu'un, bengkes*
 impian *ata lèlak laingn, ngoèng, bengkes, mut, nuk nai*
 impit *tenè, demper, kecè, pejek, dencep, demer, pèok, pejel, gerè, gerak, gemper, kempèr, pipèt*
 impor *ba ca-o-ca onè mai tana bana, ba pèang mai, ceca data ba nggari sè'è*
 importasi *ceca tana data ba nggari cè'è tana ditè*
 importer *ata ba barang, ata ko perusahaan sot katu barang peang mai*
 impoten *ata sawe, toe rèwa, kopè belè, ata lèma, lèmon, toè manga kopèn*
 impregnasi *peno, penong*
 impresariat *pandè di'a*
 impresi *jenger laing, lenget laing, nuk nai*
 impresif *tèi ata di'an, redeng ata di'an, na'a gauk ata di'an*
 impresionis *ata lut*
 impresionisme *ata redeng pande di'a, ata na'a pandè di'a*

improvisasi *pandè tambang te ciri di'a, diki-dakang, duku-dakang, kudu-kadang, teka ta'a, doko-dakang, pandè besik*
 impuls *pandè wingker, tua kaut, sai kaut, teka ta'a, rodo manga kaut tèti nai/get nai te pandè apa ...*
 imsak *rekè, ropo, taong toè hang agu inung haèng du buka puasa*
 imun *lanci, kebal, lasi, imang, cirang, siran, legit, cimang*
 imunitas *imang, siran, legit, cirang, cimang*
 imunologi *ata tingon imang weki, ata tingon seding weki, ilmu te moèng wèki*
 instabilitas *ghèghol, toè di megeng tu'u, toè oto tu'u, toè jerèk, gègo-gago, pandè bikè agu behas*
 ina *endè, inè, enè, mina*
 inang1 *po'ong ata mosè le po'ong bana, ta'i ntala*
 inang2 *inè-wai ata tinu anak data bana, inè-wai ata tinu ko cucu anak de raja ko ata mèsè*
 inap *toko ronto, paong, amping, dangkung, dumpek, toko dokong onè mbaru data ko onè hotel, cènggo toko, toko ronto mane da'èt*
 inas *pepes, wisul du gong, wicul onè gong, wicul*
 inaugurasi *sèlèk te ciri adak, tèti te ciri adak ko anak sekola mèsè*
 inayat *campè, rèco, sapè, lagha, reco, campè ko tinu le Morin*
 inca *ngai-ngaok, jiki-jakat, pègar, mbeker-mbulit, ngaok, raha*
 incang-incut *ndaki-ndèkèk, denggèt, denggot, pègè, mbèkot, lèdèk, lèdèk-doal*
 incar, **bidik** *tirik, jeta, mining, nggiji, ninik, mana*
 incar *bor, nanang, nggiji, nining, lèmèt*
 inci *sua-berè han sènti, lèwè*
 incit *ngo ga, pè'ang ga, règa, rènga, wur, mbèr*

incut *ndèkèk, mbèkot, mbèkas, cèt, pègè, mbèkot, mbèko-mbakot, gègè goa*
 indah1 *dí'a, manik, nau, ket; mengindahkan= mempedulikan bilang, pinga, mpogak, ndèkèng, pènga; tak mengindahkan orang dagu-da, danggu-da, buè-baèk, rendak ata*
 indah2 *pinga, sèngèt*
 indang *doku, lidè, pènggèk*
 indeks *sèwa mbaru te kaèng dokong*
 independen *toè kambè cèi-cèing, toè bengkes atas, toè imbi ata kaut*
 inderawasih *cenderawasih*
 indigo *tao*
 indik *nggokok, lako nggokok ko hopi boto baè le ...*
 indikasi *tandan, manga tandan*
 indikator *tèing tanda, tanda laing*
 inding, menginding *lepot, bengkes nai, mut nai, mepong, sintong*
 individual *cengata-cengata, petok cengata, nuk weki ru, agu nuk neteng weki*
 individualis *nuk kanang weki ru, nuk kaut weki ru*
 indolen *les, leges, lendè, ngondè, balong, toè manga semangak*
indra1 *raja, ngasang de dèwa, tosan dèwa, tosan morin, osang de dèwa*
indra2 *jemut weki de manusia: mata, tilu, lokè, irus*
 indraloka *osang de dèwa, surga*
 indria *jemut weki de manusia*
 induk *kina, endè, wai, inèonggo; induk (binatang, tumbuhan) inè; induk akar wakè polo; induk tungku, narang, likang lèca, likang-lesa, likang-lesa, likang-nesa; induk tungku yg terletak di tengah narang; induk(br) semut dan kele katu inè-onggo; induk yg pertama (dl sekandang kerbau, dr tanaman siri dsb.) inè-remba; induk kampung bèò*
 indung *inè, endè, ndè, enè, mina*
 indusemen *bajar olo, runing, arèng, awar, lobong*
 industri *gejur ramba manga barang*

infantilisme *ba weki nèho anak koè, lèmon*
 infeksi *kemang; berinfeksi pa'u-lowang, sonè, songgèng, benta'ang, benta'a, wusi*
 inferensial *mgancèng baè betuan, resè, pandè baè icin*
 inferior *jengge-li'o, jangga li'o, toè dia*
 inferno *mosè cèncès, rosè, neraka, kaèng mosè toè dia, osang kaèng toè dí'a, pa'it-rèa, pa'it-rèan mosè*
 infertilitas *resè, toè wing, buna, ponè*
 infiks *getas, hurup ata lusip onè berèha kata*
 infiltran *ata ngapèng, lèchèt, lèngèr*
 infiltrasi *ngapèng, sambè tau, sapè tau*
 infiltrometer *perkakas, perèwang*
 inflasi *pa'u belar(n) sèng*
 influen *kemong*
 influenza *pentel, puntel, kemong*
 informal *toè adak, mbèsek, wangè, wajak, lomès*
 informan *ata ba tombo*
 informasi *kerèba, tombo*
 informatif *ata te tei tombo, ata te tei palak*
 inframerah *bawu-boèt*
 infrastruktur *salang*
 infus *infus, perkakas te pandè dí'a nghus nai; menginfus tèi perkakas te pandè dí'a ghus nai, rewos waè onè botol palo nggeronè weki data beti*
 inga *tundu, jengel, bongol, tendur, wekut*
 ingar, ingar-bangar *tipi-taok, tapi-taok, nengo-nangong, ningong, tepe-taok, tapi-taok*
 ingar, binger *ngaok, rèwok, nengo-nangong*
 ingat (**akan, kepada**) *nuk, bet, kembang, nipu; ingat (pikiran) tingeng, hetam, saring, weret, sengat, engut, dedet, noak, nenor, angut, nitep, noèng, naèng, ndinga, cimpa; ingat akan hal-hal yang kecil nicil; mengingat (rupa) pamor, pamong, pamot; mengingat sst yg hilang dng kecewa gesur; memperingatkan tenga, langga, langi, langing, jeri;*

teringat (akan) tenang, inges, nuk;
ingatan berkurang lipuk, dipuk,
lèmor; **peringatan= teguran** langga,
angop, nuk; **tanda peringatan** repak
mengingatkan pedè, tetu, wahèng,
dèt; teringat nuk, dian; ingatan nuk,
dian

ingau nupa, cahap, urè, gupa

ingau-ingauan cekoè kaut wetèr, gegè
inggang-inggung endo-aèk, gègè-goak,
wuli-wali, ando-aèk

ingin humer, masa, ngoèng, nanang,
lèlak, mol, berut, jiwa, belek, ndajek,
kere-huru; **ingin** (nasi dsb.) dai,
tegi; **ingin bekerja** huwit, ghumèr,
humèr; **ingin sekali** belek, huru, lomir;
menginginkan nanang, ngoèng;
keinginan ngoèng, belek; **keinginan**
wanita yang hamil ma'it, lomir

ingkah hèsing, ghèsing

ingkar pali, toe, capu, nggopèt

ingsut, **beringsut** hèros, hèsot, ghèsot,
hilu-hi'us, inti-antas, iti-atas, idi-
adas, dèdè, dongkar, hisut, ènggos,
pehos, rejok, herok, la'ak, to'èl,
nggosor, hoset, hides, ntoèl, nggesor;
beringsut-ingsut dgn tidak bangun
wesok, ghèsot; **beringsut-ingsut**
seperti siput doar, ndoèk; beringsut-
ingsut (seperti alas pelana) nggisir,
nggèsil; **mengingsutkan** èsot; ingus
isung, usek, irus; **ingus yang kering**
ta'i isung; **beringus** ndusel, mbelèk
waè isung, mborong, ndusel, waè
ngirus; **selalu beringus** bapa-
bèngot; **beringus hijau** bongek;
mengingusi okè waè irus; ingusan
loèr, anak koè, manga koè, rapang
latang ata toè di do baè

inhalasi nusuk, isuk

inheren raket, toè ngancèng behas, lèm,
rapet

ini ho'o, o, o'o, ui, ho, ho'ok, gho'o; **ini**
(jamak) so'o, so, gho'os; **yang ini** so'o,
so'ok, gho'o; **ini yang** ho'ot, gho'ot,
so'ot; **inilah** o, uip, ho'oh; **ini saja**
(dia) ho'ot kali, gho'o kali, ho'oy kali;
dewasa ini tehon'on, tè gho'on, uwa

ho'o; **ini makanannya** ong, oh, te
gho'on

inisial hurup te can ngasang data,
sèdèng, mamèng

iniasi tomo, gejèk, adak caling mosè
inisiatif rèbok pu'ung agu wangkan,
wakan, somongn, sapitan, pu'ungn,
campitn

injak, menginjak wedi, rik, weda, dewet,
dewi, wegì, keda; **menginjak-injak**
wodar, kalèk, lota, congka, demet

injak mu'u campat, mbodol

injeksi suntik, sutik

injinl kerèba d'ia, surak nggeluk data
Kristèn, surak nggèluk de Kristèn;
menginjil wèro kerèba d'ia, wèwa,
toing ata icin surak nggeluk; penginjil
ata toing icin surak nggeluk, ata tulis
(tunti) tomo de Mori Yesus

inkar→ **ingkar** pali, lèwang, nggopèt,
capu

inkarnasi wura, ceki, ciri manusia weru
inkaso koso-nolak, koso number, koso
rumut, koso nomber

inklinasi be règhan dè lino, règhan de
lino, rèhan lino, bahirèhan lino
inklusif manga bonèn, bilang kin, bilang
laing, bilang'y

innovator ata tomo gejur werun, ata
tomo pandèn

insaf naèng, jener, naè, teser, retes tingon-
gi, baè-gi, pecing-gi, deset

insan ata, manusia

insang tilu ikang, ghus nai de ikang

insani wintuk de manusia

insektisida rewos latang woja ko-sot
weri onè poong, rewos mata mamok/
namok, rewos mata ninik, rewos
nengep

insektivora balak, tekè, lekap, lipap

insektologi ata tingon rewos nengop, ata
sekola te baè rewos nengep

inseminasi anak, pandè beka

insentif pegagar, wesi, rochang be pè'ang
mai nggajing kudut semangat kerja,
lemi, pandè wingker, pandè harat nai
insiden copèl, calang, raha, ngai ngaok,
rani tau, mboro tau

insidental *cambun, tara-teka, teka ta'a*
 insinuasii *mbècìk, mbèis, mbèsik, cigu,*
loèr, pocu
 insinuatif *cigu, loèr, sigu, tombo cigu,*
tombo pakè
 inspirasi *tèti nai, teka nuk, nuk nai,*
runing, susung, get nai, awar;
 terinspirasi *lorong nuk*
 inspiratori *ata wela nuk nain*
 instalasi *niang gori*
 instalatur *ata timong baè na'a listrik*
 instan *èmong, kawè emong, ngoèng*
emong, di'an, nggoès
 instansi *kantor*
 insting *nuk nai run, ba weki èta mai*
empo, wa-wa na'a, hus nuk
 instingtif *mongo, ma'ang, hus kaut nuk*
 instruksi *perènta, jera, jèr*
 instrumentalis *ata pecing musik,*
perkakas, ata maèng music;
 instrumental *musik le perkakas*
kanang; instrumentalia labar/maèng
perkakas musik kanang
 intai *ngapèng, lèngèr, porong, poro, cener,*
anok, papèt, cabar, paret, nango,
jabar, jènèr, anok, gèrèng, mepong,
bomè; mengintai melalai lobang ninik,
mining, jelong, tangar
 integrasi *neki ca, laing ca, neki ca, cawi,*
kawing, neki sa; mengintegrasikan
pandè laing ca
 integritas *toè pina-naèng, imbi lata, di'a*
wintuk
 intel *lèngèr, ata ngapèng, mana*
 intelegensi *tingon tombo, tombo do, ata*
pintar, jepèk reweng
 intelek *pintar, molor, ata sekola mèsè;*
 intelektual *ata pintar, utek pintar*
 inteligen *ata sekola mèsè agu pintar te*
ngapèng, te tirik ata
 intelijen *ata kawè sala data, ata pintar te*
kawè sanggèd ata daat
 intens1 *ata pusu wokok, pucu woko,*
pucu lèntok, pucu wokok
 intens2 *mberes, giget, gèal ba weki*
 intensif *gori tu'ung kudut ita cir di'a,*
ata gori, gori tu'u, gori mèsè,
sebèr, wa mai nain, te tu'ung kèta;

mengintensifkan *pandè sèwè di'a;*
 pengintensifan *pandè di'a*
 intensifikasi *gori ata pandè di'an agu*
dani, pandè ata di'an
 intensitas (sosial) *gejur, gempur cama-*
cama, dodo, bilang de pandè di'a;
 berinteraksi *nai ca anggìt, tuka ca*
lèlèng
 interim *dokong*
 interinsuler *nuca agu nuca*
 interior *lutur, lo'ang, ator pandè nau*
mbaru ko kantor
 intern *onè mai, nggere-onè, bantang*
kilo, be onè main
 internasional *lino ho'o*
 internet *intèrnèt; berinternet cumang*
tau onè intèrnèt
 interogasi *rèi te perèsak perkara, rèi*
kekèt, ke'i
 interpelasi *hak rèi wakèl de ro'èng*
 interpol *kerja cama de polisi pisa negara*
 interpretasi *rèkèng, bilang, kolèt, nuk de*
ca ata
 interupsi, menginterupsi *rampo tombo*
 interval *asi ce koèn, lengas*
 intervensi *lengas, cambu lalèt, lalèng, lèlè*
ndala, campa-dalè
 mengintervensi *pandè cambu-lalèt,*
campa-dalè
 interview *rèi tu'ung, rèi-walè sina-cè'è*
 inti *loba, ici*
 intil *dindor, lorong*
 intimidasi *wewel, kerangga, perangga,*
meget, ngerek, ngetek, mek
 intikad *sehèng (cehèng)*
 intil, mengintil *dindor, lorong kaut*
 intim *raès, ruis*
 intip, mengintip *ngapèng, ninik, lèngèr,*
nining, lèmèt, niok, nggilos, dege, ilos,
apèng, jego, ngguat, mepong, mana
 intipati *ici bonèn, icin*
 intoksiksi *kuak, ndingur, ndenget, rasung*
(onè weki)
 intoleransi *toè hiang cama tau, mèsè nai,*
mbècìk ata
 intonasi *rinda reweng omè dèrè, reweng*
du dèrè

intrik *tombo wèlo-walol kudut rantang bali, tombo te pandè rantang*
 intuisi *get, tèti-nai, hus nuk*
 invalid *cela weki le copèl, pau kawè mosè, toè belar*
 inventarisasi *tulis taung ceca kantor ko ceca onè mbaru, tulis latan sanggèd caoca onè mbaru/kantor*
 investasi *teing campè sèng, na'a te mosè tai, pandè beka sèng*
 investigasi *perèsak, kawè molor, lèlo*
 invitasi *siro, nggèwit, bènta*
 ira *lasar, urak haju*
 iradat *ngoèng de morin*
 iram *sagem, nggèjak*
 irama *ri'o; beberapa jenis irama jogek, ndundu-ndakè, ndundung-ndakè, redep, taki-tu, tumbek, tonto, tontong, kedèndit, tutung, tatèng dèrè, soso; berbeda iramanya ramba-rituk, dè'it, dion*
 ipar (**ipar laki-laki**) *kèsa èja, kèla; ipar (wanita) ipar, ipang; beriparan kèsa-eda, kèsa-kèla, kèsa-èja*
 ipuh *haju*
 ipukan *weri bibit, weri wini*
 iras1, *seiras cama tara, cama nèho, kuri*
 iras2, *seiras, mengiras-irasi pandè onè mai, pandè kudut cama (d)*
 irasional *toè lorong agu nuk, toè kop onè utek*
 iri (**iri hati**) *guèr, beti nai, mèt, ba'ang, ara, melis, mentèng, kewiris, weget, imèr, gemir, hu'u, mulèng, potok, guès, pes, imèng, kemer, soang; iri hati kpd ngering agu, soang*
 irigasi *pandè ngali palong waè palo, nggeronè uma sawah, palong waè*
 irik, *mengirik rik, wocol, ocol, recut, hocol, kocol, kocok; mengirik (padi dan jagung bertongkol) wedar, tik asèl, ulu, mboèt, wasè, wèsè*
 iring, **beriring** *londang, ndorik, tondang, ndorak, luda, lepes, doring, dindir, lekes, lawè-luja, let, londing, lotam, nitu-natut, lujak, doru, duluk, nggulung; beriring-iringan keluar hala-haur; mengiring(i)= mengikuti*

dundas, tèter, dondèr, bètor, kuring, dindor; mengiringi= menyertai ndarut; mengiringi sst njanjian cual
 iris, **mengiris** *lapa, ceruk, kèru, kèru, campuk, kilu, kalap, lesa, ngeri, hères, kirung, heru, lesar, lasar; mengiris daging dawu, ceruk, ndetar; mengiris kulit kerbau sodjo, rinda; mengiris memanjang daris*
 irit *tipek, ni'ang, nicil, ni'ot*
 ironi, (**ber**)ironi *seget, sendet, sendel, cindil, segut, sendu; ironis tombo seget, ata seget laing*
 irung *irus, beberapa jenis irus kèbor, kobè, sirung*
 isak, **terisak-isak** *nesuk, nesut, nenguk, renuh, sekuk, ndurus*
 isap, **mengisap** *mecol, momos, mesut, momot, lemot, mencok, mesu-sut; mengisap (gula, susu) pepos; mengisap (rokok) wenut; mengisap susu cucu; mengisap tembakau (jg langsung ditaruh kedl mulut) didur; selalu mengisap susu heul*
 isbat *wèrèt te kawing*
 iseng *cebo, cebong, mani, rebo, nggeteng-nggeming, gega-lemu, wajak*
 isi *isi; isi biji (mangga, labu dsb.) mbelar; isi (pembicaraan) wua; isi daging bajel; isi hati ici nai, nuk nai; isi kepala udang cobok; gabus pohon, hati tumbuhan kabo; berisi= ada isinya wasas mogong, tamang; (keranjang), berisi banyak ngalang; berisi (kan)= mengandung na'ang, tingu; berisi (tt jagung dsb.) nijel, korap; berisi (tt kolam= banjat ikan) rèjèng; berisi dan gemuk bolèk; berisi sedikit saja ngempèl; belum berisi (tt sarang lebah) lajar; hanya berisi sebelah (tt jagung) bapèk, bapak, gapak; kurang berisi (tt buah jagung) borot; mulai berisi (tt kelapa) lèmbor; sangat berisi (tt ubi dsb.) rekes, renjek; mengisi pedeng, na'ang, renang, jejing, ijing, puting, rumet; mengisi lubang tanah rawo, kawo; mengisi perut hingga*

pecah kewas; mengisi sepadat-padatna wudang, pudang, wedang; mengisikan na'a; mengisikan air ke dalam periuk waeng, coga; mengisikan dgn paksa runet, rennet, denet, pempel

islah lonto lèok kawè salang

isim ngasang

isit rintu ngis

islam silam, selam, agama ata ajar le Nabi Muhammad SAW; orang kuvur jg dipengaruhi oleh rukun Islam ata woni; islamis nèho ata slam; islamologi ilmu kudut baè Islam, ilmu te tingon agama Islam

isolasi lentong, mbaru ko loang latang ata beti ko pandè data, ka'èng hanang koè, weki hanang

istal oka jarang, kandang jarang

istana mbaru de raja, mbaru kaèng data mèsè, mbaru kaèng de raja/presiden agu kilod

istifham perèsak, lèlo

istigfar tegi ampong one Morin, tura sala, tura ndèkok, baro sala

istikamah metek nai

istima jangka, cica

istimewa peco, lèngo; mengistimewakan pinto, sedong, pintong; teristimewa cèwè-cèwè, hampa

istinggar bedil

istinja cèbo, waca riti

istirahat, beristirahat kaèng, lonto okè kamer, gel, asi maèl, asi-asi

istri wina, inè-wai, inèwai, ata-wina; istri anggana wina lili; istri kecil wina koè; istri sulung wina tu'a, wina peduka; suami istri rona-wina; kata sapaan untuk istri weta; memperistrikan toko, laki; beristri, kemudian diceraikan

lagi peke ledo; belum beristri reba; adik dan kakak beristrikan adik dan kakak emi duluk; memperistrikan (mempersuamikan) org juga muhrim toko to wina-kop; belum beristri reba; laki; memperistrikan janda dari adik dan kakak lili, liwi, bili

isu tomo de buru, tomo kaka lèlap, tomo welo-walol, tomo-tomo lobo mu'u

isya manè rep

isyarat tanda, kulung, nangga; mengisyaratkan dengan mata repang; mengisyaratkan dengan tangan kewit, apèt; mengisyaratkan dengan mencuil nggewart; mengisyaratkan untuk melarang langing, langi

itidal heluk, helek

itifak retus tomo, ujung pu'u pongo lobod tomo, tomo di'a

itik bèbèk

itikad megut, mberes ngoèng, nuk di'a

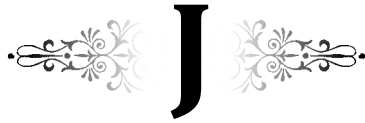
itlak tiba toing molor, haèng wahèng

itu hitu, hituk, hio, io, iok, ata, iat, siat, du, tu, nggiot pa, hitep, nggiak; itu e'e; itu baru itu koè, ho'o dè, itu di; itu dia edeh, hituy; itulah hiop, itup, ituk; itu yang hiot, itut, hio, hiop; hal itu tu; yang itu io, hitu; mereka itu isè situ

itulah hitu dè

iur, iuran sèng bantang, sèng bajar nètèng wulang le anggota; beriuran bajar

izin, minta izin des, ges; tanpa izin leno, ta'a, ledas; mengizinkan sendo, lengkang, ndong, ondong, sendong, eteng, nggaros; tak mengizinkan benang, po'è; perizinan sendo; seizin long tegi, poli tegi

j huruf te campulu, hurup cempulung
jaat ngasang po'ong nèho kecipir
jab wucuk
jabal golo, poco; **menjabal** lolot
jabang anak wara, anak wénger, papar
jabang bayi anak wara, anak wénger
jabar pandé kudut baé
jabaran tombo s'ang
jabariah urak, surak, wada, pedé, pedéng
jabat cau, lonto
jabat tangan cau-limé
jabatan pangkat
jabatan, fungsional pangkat lorong baé
de cengata; -- **negeri** pangkat lorong
wintuk de pegawè negri; -- **rangkap**
pangkat rangkep; -- **jabatan struktural**
pangkat doring/during/ndoring
jabel golo, poco
jabir ndawik, ndéwir
jables nontong
jabung ciket, raket
jadah bera, mbong
jadam anté
jadi laus, ruda, jari-jiri, cemol, poli, cai
olo, jiri, jari, éng, ciri, cirik
jadi umum siring data do, ciri data do
jadi-jadian ba ranga, ba tara
jaduk sa'ing ngara, laki, lalong-tana
jadwal ator jam gori; -- **acara** pepil wintuk
jaga wela, cila, lami, jaga, riang, jeket,
bokong, tokong, welang
jagabaya polisi te jaga bèò
jagabela ata lami raja, serdadu riang
meler

jagal ata pika onè warung, ata mbelé
paéng onè mbaru potong, ata pika
nuru, mbelé ata toé landing le sala
jagalan ceca pika
jagang siri tukang, ngali délem
jagapati ata lami
jagaraga ata lami
jagat lino, tanan wa béangn éta; -- **maya**
lino onè nipi; -- **rat** tanan wa béangn
éta; -- **raya** tanan wa béangn éta, parn
awo kolepn salè, ulun lé wa'in lau
jagawana polisi lami puar
jago laki, lalong tanah, laki-mangir
jago, gelut ata hiot ngoèng kèta pulang-
tau; -- **kandang** laki léok sapo; -- **kapuk**
ata maéng bal dé'it; -- **karate** ata baé
tu'ung karatè, ata baè rani; -- **kepruk**
tukang onggá ata; -- **kertas** ata rani
lélon, kali po ata rantang; -- **merah**
api ata pandè muntung; -- **silat** ata
baé tu'ung labar silat; -- **tinju** ata baé
tu'ung labar racuk
jagoan laki mangir
jagra toé toko lawang 36 jam (te puasa)
jagrak leku, téndang
jaguar kaka rani nèho pus, mésén cama
harimau
jagung latung; -- **muda** latung ngoèl; --
biji yang direbus bombo; -- **tumbuk**
rebok, bongkar; -- **goring** latung cèro;
-- **yang dibakar dengan kulitnya** latung
tunu; -- **titi** latung péngang; **tepung**
jagung dibuat mirip roti sombu, cobol
jagur bobak, bobang

jah mengit, séndéng, angos
jaha haju mésé
jahan ngasang ikang tacik
jahanam manusia da'at, besung, waé-
niur, copèl, ampus, api neraka
jahar télés, noang
jaharu bocik, lengki, toé baé adak, ata
da'at
jahat da'at, selgépa, wégot, ricek
jahe lia, iri; **jenis halia hutan** balé, lia-kaé,
narong, wéla-cékéng, lia acu
jahil bodok, bapa béngot, toé baé agama
jahil, **murakab** bodok tu'ung, bapa
bengot, bingi-bangas, ingi-angas
jahiliah ba weki data bapa-béngot
jahiriah télés, nuang
jahit ja'ik, raput
jahit, **jelujur** durut, susut; -- **lilit ubi** oras;
-- **mati ranggi**, putut; -- **mesin ja'ik** le
mesin
jahitan ceca, ja'ik; **jahitan dengan tangan**
(tanpa mesin) durut, susut; **hubungan**
jahitan polok
jahul pandé da'at
jail jogot, guér, cuber, kokét, kangkar, ruti-
ratit, ruap
jailangkung jelangkung
jainisme ca tara imbi oné India
jaipong saé data Sunda
jaipongan jaipong
jais ngancéng lorong toing de agama
jaiz ngancéng lorong toing de agama
jaja pika
jaja-jajaan ceca pika
jajah cau, perénta, kuasa lata bana;
jajahan tana hitut perénta lata bana
jajak lémet, perésa, céca
jajal damang di dungkangn
jajan kokis, weli hang oné warung, pandé
da'at agu iné-wai mbérong; -- **pasar**
weli hang oné amba; **jajanan** hang ata
pika
jajar torak, jéjér, ndorak; **jajar satu baris**
péris, tondang, mbéris
jaka ata reba
jakal acu puar
jakas ré'a

jaket jékét, rokot buku; -- **buku** rokot
buku; -- **bulu** jékét ata pandé oné-mai
wulu de kaka; -- **kulit** jékét ata pandé
oné-mai luit de kaka
jaksa jaksa; -- **agung** tu'ad jaksa; -- **tinggi**
tu'ad jaksa oné ca tana
jaksi jongkong, songkok
jakun wua bokak
jala ndala, nét, wénta, bundé; -- **muatan**
rote tékéé mendo; -- **rambang** ro ata
mésé lewon; -- **tangga** ndala te tuké
éta kepal-waé; -- **-jala** sanggéd ceca
ata ného ndala; -- **-jala muat** rote
tékéé mendo; -- **-jala yang dipakai**
wanita untuk menjaga agar sanggul
tetap rapi/harnet kondéng
jalabria hang oné-mai sepét woja raket
jalad buru ces pandé loko waé
jalak kaka lélap ného kaka béo koé; --
jantan ngasang de kiris, manuk taji
wulu neni
jalal mengit, angos, séndéng
jalan salang; -- **berbelok** seléko; -- **potong**
salang keto, salang kepu; -- **panjang**
salang lélés; -- **binatang di hutan/**
rumpun paté; -- **makanan** salang
hang; -- **napas** salang nai; **berjalan**
lako; -- **mendaki** tukéng; -- **menurun**
redu; **berjalan di atas dahan léték**;
orang banyak jalan ke sana-kemari
nggele-nggaur; **suka berjalan inti-**
antas; -- **air** salang lako de kapal waé;
-- **air internasional** salang lako de
sanggén ata oné tana lino; -- **angan-**
angan get, teti nai; -- **angin** lewo te
pé'ang oné buru; -- **arteri** salang mésé;
-- **bahasa** petangn curup; -- **bebas**
hambatan salang mésé toé manga
do'ongn; -- **belakang** mai musi mai
(toé lut wintuk); -- **bentar** salang leok
bender; -- **buntu** salang dopo, mbolot
toé ngancéng cacan; -- **cepat** lako
gélang; -- **damai** hambor; **berjalan**
melalui darat (tidak naik kapal laut
atau kapal terbang) lako lut tana
masa; -- **gelap** mosé toé lut ngoeng
de morin, lako neé nendep; -- **hidup**
surak, urak, dara-weki, wada; -- **keluar**

para tenggere-pe'ang, cacan mbolot;
 -- kerucut salang lolot te wéling
 paéng; -- kompromi bantang ata di'an,
 salang bantang te cumangs curup;
 -- layang salang be'éta-mai salang
 ata poli mangan; -- lepas salang ata
 di'an; -- lingkak salang léok bendar;
 -- lingkungan salang be oné béo; --
 lintas pemandangan satwa liar salang
 te porong kaka puar; -- masuk salang
 te ngo nggere-oné; -- mati salang ata
 toé manga lako laingn; -- memintas
 salang keto, salang kepu; -- naik
 tukeng; -- napas salang nai; -- parkir
 udara salang baté wa'u ko ngod kepal
 lélap oné bandara; -- pedalaman waé
 ko sano baté lakod kepal nggere-oné
 osang ciko; -- pendekat salang lako te
 gélang cai; -- pikiran nuk nai, téti nai;
 -- protokol salang lando oné béndar
 mésé; -- raya salang mésé; -- salib
 salang panggol; -- samping salang lupi
 mbaru, pandé toé lut wintuk; -- serong
 seléko, pandé toé molor; -- setapak
 salang koé te lako wa'i; -- simpang
 salang dangka; -- simpang susun
 salang dangka ata tondol; -- tengah
 bantang ata di'an, hambor; -- terang
 lut wintuk ata mangan, salang gérag;
 -- terbuka manga bengkes, manga
 deming; -- tikus salang koé oné béo; --
 tol salang toé manga do'ongn, salang
 tol; -- udara ngali/pipa te nggere-
 péang, nggere-one buru; -- umum
 salang te ata do; -- utama salang
 lando, salang landing; -- yang lurus
 pandé lorong wintuk, salang lurus;
 jalanan salang, tédeng salang

jalang mila, kangkar, rua, mbérong,
 wégor, ndolor, holar

jalangkung labar, bénta wakar data poli
 matad

jalar lor, kalor, nambas, kales, julur,
 nggaler; menjalar ular halat, hamas,
 horos

jali sela, lémpang

jali-jali ri'o déré data Jakarta

jalibut perkakas te élong mendo oné-mai
 kepal

jalil Mori Dewa Mese Bail

jalin mbolot, cawi, ceweng, cawa ranggi,
 mbeker-mbolot; jalin-berjalin paki-
 akot, binggi-banggol; jalin-menjalin
 cawa -ranggi, mbeker-mbolot; jalinan
 poté, séléng

jalur ori, colar, lalap, lebé, su'i, ubéng,
 sampan haju mongko, salang; -- cepat
 salang oto ata gélangd; -- degradatif
 salang te pandé kurang; -- hijau tana
 ata ambi te weri haju rembong oné
 kota mésé; -- lambat salang latangt
 oto ata lako héjol; -- pelindung péris
 te na'a lemeng; -- pupuk peris na'a
 lemeng oné lalap; -- suara salang na'i;
 -- di udara yang dapat dilalui pesawat
 terbang mapak éta awing te helak lako
 de kepal lélap

jam jam, onnga; -- ukuran Manggarai:

jam 05.00 pagi rubu-rebem, nggili-
 ngelak; jam 09.00-10.00 pagi masa-
 galang; jam 12.00 siang lesak-leso,
 lesu-tiling; jam 13.00-14.00 holés
 lesu;-- bicara sokor te tiba meka; --
 biologis sokor te gori agu asi maé!; --
 bursa sokor te pika;-- dinding jam ata
 téong oné siding; -- karet galek, lat; --
 kerja jam gori; -- malam ré'ing ten go
 be pé'ang mbaru le wié; -- menunggu
 géréng jamn; -- nol onnga ce mpulu
 sua; -- pelajaran jam sekola; -- saku
 jam ata na'a oné cikang; -- sibuk jam
 rebukn gori; -- (arloji) yang dikenakan
 pada pergelangan tangan arloji; --
 tembok jam ata téong oné siding; --
 terakhir jam turunng cemel

jamaah jema'ah

jamadat wangang cirang toé manga naid
 (ného watu, haju, beci)

jamah sapel, hamar, domek, komek,
 pasur, pesé, pusur, sapek; jamah-
 jamahan mendi iné-wai te ciri wina-
 koé; jamahan husur, dédam, hesem

jamak laseng, do, logur, labi oné-mai ca

jamak takdim ca tara ngaji data Islam; --
 takhir ngaji data Islam

jamal manik, reba di'a, molas di'a, di'a tu'ung
jangang rinda emas oné sa'i gala
jambak tungga, polot/lot wuk, ca tara de jembu; **jambak-jambakan** poto wuk tau
jangbal ngasang ikang waé
jangban kakus, wésé
jangbang pot, lewing mésé; **jangbangan** pot
jangbar ndéi, sékang
jangbat létang, kembang
jangbe rasi
jangbiah piso belati wengkong
jangbian ikang gabus
jangbon nggeréng
jangbore lonto-léok pramuka; -- daerah lonto léok pramuka kabupatèn ko provinsi; -- nasional lonto léok pramuka ca negara
jangbret tako, tako-téngkir; **jangbretan** ceca tako
jangbu jembu
jangbu air jembu ata do waén, lokom-hang; -- air mawar jembu ata do waén; -- batu jembu nggatuk; -- biji jembu nggatuk; -- bol jembu ata kimpur icin; -- dersana jembu ata kimpur icin; -- mete jembu ménté; -- monyet jembu hiot lincén be pé'ang-mai icin; **jangbu-jambu** jembu
jangbul todung, tunduk; **jangbulan** woé-joé (uku Dayak)
jangbur mbaru latangt meka, mbaru data reba
janghur ata baé tu'ung agama; -- ulama ulama pintar data Islam
jangiah sekola mésé
jangiatul, hujaj lipu de haji
jangik mesjit
jangil di'a, manik
jangin pa'ar; **janginan** ceca te pa'ar ; **janginan hari tua** mosé te turung tu'a, latang te mosé du turung tu'a; **janginan hukum** sémbéng le wintuk; **janginan internasional** reké taud pisa negara, pa'ar de sanggén negara
jangis ngasang haju (péang Mesir)

jangiyah sekola mésé
jangpen adak data Acéh
jangpi tuké-mbeko, guru, kerénda, pedengeng, pengelé; **jangpi-jangi** tuké mbeko/guru; **jangpian** tuké mbeko/guru
jangpuk po, rok
jangrah kelikir, siri hiot pekv du ngo haji; -- aqabah osang kapang mésé de jing da'at; -- sugra osang kapang koé de jing da'at; -- ula osang kapang koé de jing da'at
jangrud zamrud
jangru jamu, jating, seratang; -- bersalin jamu latangt ata loas weru; -- gondong jamu éko ngai te pika; -- jawa jamu pandé data jawa; -- pembasuh negeri adak te nggéllok béo; **jangruan** lompong te meka; **jangruan teh** jumik le mané
jangrung culu, obor
jangru air déngér todo oné waé; -- api lulang, nggélé-wulang; -- karat dérep; -- kuping déngér, dérep; -- merang hum, déngér todo oné roas ko ba'o; -- nasi hum ata ngancéng te hang; -- pensil kaka-langu; -- supa kincir gilo, déngér
jangrubijana tana kuni agu kalo
jangruah surga, uma Firdaus
jangruat besik, surga
jangruanda iné wai luang; karena mati suami luang labang; **jangruanda** diceraikan luang tongkéng; **jangruanda berhias** iné-wai luang toé di manga anakn; **jangruanda kembang** iné-wai luang molas toé manga anakn; **jangruanda muda** iné-wai luang ata rémé uwan; **jangruanda kaya** iné-wai luang bora
jangruk ba weki da'at, kangkar
jangrukan néka; **jangrukanlah** néka mara, néka paki, néka paka; supaya **jangrukan** rantang, boto; **jangrukan dulu** asi di, néka roéng, néka wung; **jangrukan-jangan** ai-ko, aram kéta te, maki ko, makik te; **jangrukan kan** néka te, nekat; **jangrukan akan** néka te, nékat; **jangrukan hendaknya** néka koé; **jangrukan sampai** rantang boto; **jangrukan tiada** néka toé; **jangrukan-jangan** ai-ko, maki ko, makik

te, aram kéta te; jangankan néka te, nékat

jangar beti sa'i, weleng sa'i

jangat kone, kabo, lempa, lempas, lebar

janggal dion kéta, toé laséng

janggi ata habsi, weki neni, sanggéd siot lenget laing

janggolan wangka ata suad sirin

janggung saé, ata congka saé

janggut jagé, janggok, janggé; janggut buatan janggé rapa, tubi-rapa

jangka wolo, peréwang te pande léong; --

lengkung wolo léwé; -- panjang latang te nais, latang te béhéng; -- pendek,

waktu singkat toé te nais bail

jangkah, menjangkah lagé, tagol

jangkang nggékak, rékak, mata, rowa

jangkar manggar, waké tondol; -- buritan,

jangkar cakar manggar; -- haluan manggar; -- keruk manggar de kepal te erok pitak; -- lempar manggar koé;

-- payung manggar ata ného bobek taran

jangkat roka, roto, langkang

jangkau depang; jangkauan léwén limé

jangki wécak, waci-wécak, mbihi-mbehar

jangking culé, simor, wu'al, woncos, bancas

jangkir rempa wa'id kaka lélap

jangkit cadi, notot, cani; jangkitan cadi le...

jangkrik bengkos, kakar-tana

jangkung langkas, langger, langgor, nggadong, numbit, mara-ngkaéng

jangla mila, dindu-dandut

jangol mbérong, pika weki

jani sala le ala ata

janik teripang

janin mbolé

janjang redé

janji reké, ropo; menjanjikan persembahan bola, tola, reta; janji gombal reké adong

jannah janah

jantan-jantan manusia ata-rona; jantan hewan laki; jantan bangsa burung lalong; jantan babi hutan kulés; jantan kera lama; jantan yang belum dikebiri

cu'ing; jantan untuk pembiakan bibir;

jantan jagoan laki-mangir, lalong-tana

jantuk ndadok

jantung pucu, pucu-lolo, wua-pucu; --

badak ngasang po'ong; -- hati ata

momang, luju-nai; -- kota réhak

kota/bendar; -- mengipas ndat pucu;

-- pisang posok; -- tangan ici lime;

jantungan beti pucu

jantur mbeko, pépot; janturan tombo oné maéng wayang

januari Januari, wulang te can

janubi sili

janur lombong nio; -- kuning lombong nio léros

jap jimet, laing ca; japan nggong

japin congka

japu ngasang ikang tacik

japuk ngasang ikang tacik

jara bor koé; -- tanah bor tana

jarab ruci, tera

jarah angge-rep, rumbu, roéng, wenca;

jarahana ceca cir de angge-rep

jarak lanta, ndar, andong, lanta lagot,

pandu, pandu-kadung, pandu culu; --

apsidal lanta ruis ko tadang; -- dekat

ruis, wokok; -- ikatan lanta ko dekitn

pongo; -- jauh tadang, léwé; -- sosial

tadang haé tau; -- tempuh naisn lako;

-- tik lantan tulis du cétak; -- waktu

bilang béhéngn lako

jaram saung te pandé baca ulu du beti, kemang pande rang weki

jaran jarang, denggur, wa'i-léwé; nama

guna-guna kerénda, ru'u; -- kepang

saé toming ata léti jarang; jaranan

haju té sémbéng fanili

jarang lanta, langgar, toé don ata kaéng,

toé danga; jarang laut ikang tacik;

jarang-jarang toé danga, toé laséng,

toé lendurn

jaras langkang

jarem doing kin beti

jargon paci, joak

jari limé rempa, rempa lime; -- ampai

babal, wado, larik, wua; -- ayam ca

tara de po'ong; -- buaya ca tara de

po'ong; -- hantu lime landing; -- jemari

sanged limé rempa; --- **kelingking** limé kinde; -- **kokat** limé rekuk; -- **lima** ngasangd kaka tacik; -- **lipan** ngasang de po'ong; -- **malang** limé landing; -- **manis** limé kila; -- **mati** limé landing; -- **panjang** limé landing; -- **renik** limé kindé; -- **rimpang** wa'i bekor; -- **syahadat** limé toso; -- **telunjuk** limé toso; -- **tengah** limé landong

jariah mendi iné-wai
jariat mendi iné-wai
jariji limé-rempa, rempa limé
jarimah ba-weki da'at
jaring wénta, bundé, nét; -- **angkat** jala; -- **angkat** tetap jala; -- **dorong** jala dur; -- **gawang** nét gol, nét kipper; -- **halau** jala oné tacik watu pongkor; -- **hanyut** jala oné ola waé; -- **insang** jala rombang; -- **berbentuk** kantong wénta, bundé; -- **jaring** peta nggaris kar; **jaring-jaring** jala; **jaringan** do woé-joé; **jaringan** ikat jala pongo; **jaringan** irigasi peréwang ator wae dam; **jaringan** komunikasi salang te cumang tau; **jaringan** lemak wusak; **jaringau** jerangau

jarit caul
jarjau siri
jaro lepar betong
jarotan cimang
jarum jarung, jarum; -- **besar** jarum lantung; -- **arloji** jarung arloji; -- **biku** penéti, coma; -- **goni** jarung gunning; -- **jahit** jarung ja'ik; -- **jam** jarung jam; -- **kait** jarung wekok; -- **karung** jarung guning, jarum karung; -- **layar** jarung mésé ja'ik lajar; -- **panjang** jarung ata léwén oné arloji; -- **pendek** jarung wokok oné arloji jam; -- **pentol** jarung pentol; -- **semat** penéti, coma; -- **suntik** jarung suntik; -- **tisik** jarung luku; **jarum-jarum** ca tarad remang; **jaruman** ceca ja'ik, pandé nggopét

jarwa alit curup Jawa méde nggere-oné curup Jawa weru

jas open; -- **buka** opén wuka bokakn; -- **hujan** juba using; -- **tutup** opén tadu bokak

jasa gawk di'a ata poli totod, bisi di'a; -- **baik** besi-di'a, bisi di'a; -- **boga** ata hidi lompong le pedé data du ramé; -- **informasi** besi-di'a tomo oné-mai ca kantor; -- **perpustakaan** sanggéd jemut ata ambi le perpustakaan

jasad tobo
jasadi ngong weki, tobo
jasirah lok, lok tang
jasmani jok, lok tana; **jasmaniah** weki
jaswadi kondom

jatah dod ceca kudut téng, nekid ata petokd weki; -- **air** don waé lorong ngénggan uma/sawa; -- **waktu** naisn sokor kudut tomo

jatayu ngasang de kaka-lelap garuda mésé

jati pu'u, gicing, ngasang haju; -- **bong** haju jati cirang; -- **diri** tanda (n) weki de cengata; -- **kapur** haju jati ngoél; -- **kembang** haju jati neni; -- **surgu** haju jati neni

jatilan ca tara adak Jawa, kuda-képanjang
jatmika jinggop, riko

jatuh pa'u, renco, robo, renggus, gomal, rembit, jaki-jolot, loda, nawor; -- **bangun** pa'u to'o kole, wele-wutir, nai-koé(n); -- **bebas** pa'u toé do'ong, mowét, bélot; -- **berkait** manga le tegi data, pa'u maik do'ong; -- **bertindih** roba tondol, pa'u tondol, pa'u rempé; -- **cinta** pa'u nai, pa'u momang; -- **hati** pa'u nai, doing momang; -- **iman** hena le adong, hena le kapang, pa'u one ndekok, morai imbi; -- **ke** atas pa'u toko-tela, le'ap; -- **ke** bawah pa'u toko-legem; -- **merek** wau ngasang, mbécik lata; -- **nama** toég imbi lata; -- **semangat** sengang, kekop; -- **tekanan** lengga lata, rendak lata; -- **tempo** galek, galek reké, lagèng sokorn, rapak leson, tantu raup

jatukrama wina, haé-kilo

jauh tadang, déu; -- **di** mata ka'éng tadang tau; -- **hari** héng lesu(n);

-- malam hang wié(n), wié mésé; --
rezekinya menan haéng ontong
jauhar intan, de'i manga atan lé puar
jauhari ata dédék intan, ata pintar, ata
 baé tu'ung
jawab walé, wantil, léko; **menjawab**
 koléng, rimba, rimbang; **menjawab**
perkara walé-taé; **menjawab nyanyian**
 cual; **jawaban walé**, wali
jawang rikap
jawara laki, laki-mangit, lalong
jawatan dinas
jawawut hocu; **jawatan hutan wéténg**
jawer bambér
jawi lembu, japi; **jawi pekan** pernakang
 ata Hindia agu Melayu; **jawi-jawi**
 lembu, sapi
jaya ita le di'a, lobo watu(n); **jaya**
kawijayan kawé nawa kudut ontong
jayacihna tugu te tenang ontong
jayapatra tugu wérét de hakim
jayasong tugu wérét de hakim
jayastamba tugu ontong
jayeng ontong agur, ontong oné; **jayeng**
 seteru ontong one-nai ata Bali
jaz ca tara musi
jazam paki, mbelé
jazirah jok, lok
jazirat jok, lok
je hurup te cempulun
jebab jebak, jebal, mbolok
jebah berjebah
jebai berjebai
jebak nggepit, kempit, serénté, cémpé,
 nggoko; **jebakan** ta'ang nggepit,
 ta'ang serénté, ta'ang nggoko, kosé,
 woréng, aréng
jebang nggiling léwé
jebar jebar-jebur; **jebur-jebur** kaok waé
jebat munggis, nggumis, ngongging;
jebat-jebatan peréwang bengé
jebik cebik
jeblok mborek, pitak
jeblos na'a oné, udeng
jebol renco, rongkas, wakak, lewék;
jebolan tamat oné-nai
jebor pandé genténg
jebrol hel-huar, loas, dung

jebuh ngasang ikang tacik
jebung baté asi maél oné wangka
jebur pendak, ngkebing
jeda asi cekoé (n); **jeda kemanusiaan asi**
 dokong masa-tau; **jeda larik asi cekoé**
 du bacang go'ét; **jeda penggal asi**
 cekoé du bacang go'ét
jeding bak waé, téngki
jegal pangga, gaé; **jegal-jegalan** gaé-tau
jegang ntileng, tendi, cimang, cuar,
 tengger, kanggang
jegogan perkakas musik
jegung lo'ang na'a wasé (oné kepal)
jejabah roas, remang dango
jejak la'as, lé'é, ba-weki te toming laing;
 -- bahu léwé wuk rinca békék
jejak bara ndéor; -- keruh gauk da'at
 danong
jejaka ata reba, rémé reba
jejal tek, jehel, cecek, puntal
jejamang rinda emas oné sa'i gala
jejamu jamu
jejap ning, ngongit, oak, oék, momit
jejas lalak, laés, mbilot
jejawi lembu, japi
jejenang kokis
jejengkok bangku, tangga
jejer totak, tondang, sémpél, pérék,
 mbaris; **jejeran** ndorik
jejunum tuka pocék, tuka koé
jejuri baté hesé de juru-mudi
jeket jékét
jeksi suntik
jela ndoér, ndahér, ndapeng
jelabir ndawir, ndéwir
jeladan cik-mbé, cik-jarang
jeladren sepét te pandè kokis
jeladri tacik
jelaga nos, sampeng, dorong
jelagra ata tekang watu
jelah gérak, nggironng
jelai sela, lémpang
jelajah labok, temu, acé, woca
jelak wenga, jenga, ngangél, cunga,
 genak, benak
jelalat mbili-mbalak, mbili-mbelar, lili-
 lalap, dili-dolok, nggili-nggalak; **jela-**

latan mbili-mbalak, mbili-mbelar, lili-lalap, dili-dolok, nggili-nggalak
jelamprang urak towé, urak nggebar
jelang tiong, wokot
jelangkung labar bénta wakar data mata
jelantah mina goréng réci
jelas betas, getas, si'ang, cias, nesa, noas;
jelas (tentang suara) géntong; minta penjelasan mbalé
jelata ro'éng bo, ro'éng koé
jelatang lanteng
jelek da'at, lenci, ranggi-rop, kengi, nggudas, lobo-calat; **jelek (tentang muka)** ringi-rongos, ringi-rongong, nggomot
jelempahunggu-léré, pelas
jelepok le'ap
jeli jinok, lelo di'a-di'a, bombong
jelijih jaé, jaék
jelimet madis, indang
jeling ngguré, nggèru
jelita molas di'a, manik, manik laing
jelma ciri, ciring, salu, ba tara
jelu jogot, rangkat, beti-nai
jeluak oak, geri, regok, goap, jegok
jeluang ceca loké haji
jelujur nggalu, tur, susut; **jelujuran** cir de susut
jeluk congkem, cengkok, conggem, tingkuk; **jeluk (tentang tempurung)** bonggong
jeluntung wéla-haju, keboti, bénté, wages, pok sela; **mencacur** sudi, sudik
jelus ménto, iméng, méla, guér, beti-nai, mét
jelutung ngasang haju
jemaah ro'éng agama, weki agama Islam; -- haji ata ngo haji; -- umrah ata ngo umrah
jemaat ro'éng serani
jemah cepisa, tai, nggere olon, nggere-musin, manga dé'it
jemala sa'i, ulu, longkor
jemari rempa limé, rempa wa'i
jemaring bundaé, wénta, ndala, ro, nét
jemawa mésé-nai, sehak, bongkos pesu, cambu-lalét
jemba depa; **jembaan** wolo le depa

jembak ndois, bémbés
jembalang darat ba tara de lembu, tagi ko kaba
jembar nggéngga, lembak pucu
jembatan kembang, létang, ata létang, jembatan, jembata; -- angkat létang ata ngancéng téti(n); -- belalai kembang lolak; -- emas salang ko pandé te ita di'a; -- gantung kembang ata téong le kawat beci; -- gelagar létang oné-mai pisd haju; -- gelagar tunggal létang ca haju ko betong; -- keledai kudut émong te nuk; -- ponton kembang rakék; -- rakit terapung kembang rangki; -- tepi kembang lupi waé; -- terapung kembang lénténg; -- timbang wolo mendo ba de oto
jembel lénggé, lénggé-dendut
jember saki, wéang
jembiah golo, peleko, jembia
jembrana beti de japi
jembut wulu
jemeki rinda binting seléndang
jemerlang cino, gérag, cili-celap
jempalik wali-gélag
jempalit wali-gélag, wali nggélak; **jempalitan** pandè wali-gélag, waci-wécak, héla, héla-haé
jempana ké léncé, berotong
jemparing pana
jempol limé ponggo; **jempolan** di'a tu'ung, di'a kéta
jempul ngasang ikang tacik
jemput pujut, rujut, ijek, ijeng, curu, cacur, cadut, cundung, caco; **jemputan** ngo curu, wancong
jemu mujé, emo, kangél, wu'u, rudu, benak, cuma, tangél, so'éng, talé, cunar; **jemu jelak** becur bail, béjé; **jemuan** pande wu'u
jemuas rumé-raméng, ropeng
jemuju wasas jintan
jemur pari; **berjemur** dari, teding, ndari; **membiarkan jemur** paring, hèlar; **menjemur padi** wasas; **jemuran** ceca pari
jenahar ikang wara

jenaka wajak, gega-lemah, wanak, jambor, mbo ka'a
jenama mérék, tara
jenang kosén, mandor, ata lami, ontong du taji manuk; -- **kapal** mandor oné kapal; -- **sumsum** bubur likét; **jenangan** haju kosén
jengangau nengep, kaka dangka, iko
jenat teriha
jenawi sempilang, keléwang
jenayah jinayah
jenazah rapu, tobo
jendal punggur
jendal-jendul panggih-punggur, rengke-rowit
jendela ba weki da'at, gawk da'at
jendel liket
jendela para tongang, pertongang, partontong, ntongang; -- **cahaya** para tongang te ita géra; -- **langit** para tongang be éta; **jendelan** kongko
jendera lé'ut, lémat
jenderal jendral; -- **besar TNI** jendral serdadu, jendral tentera, jenderal mésé; -- **polisi** jendral polisi; -- **TNI** jendral tentera
jendol nggong, goung, ganggut
jendul nggong, goung, ganggut, gaung
jenela para-tongang
jeneng gégé, gégé-goa, goro, gégég
jenewer tuak rani, tuak mésé
jeng weta, asé iné-wai
jengah malu, piu-paus, cengér
jengang néong
jengat loké, lempa, lebar
jengek loér, loé, cigu; **jengekan** loér-lokét, mbéis, mbécik
jenggala puar, puar-mengot
jenggar mésé; **jenggar-jenggur** mésé bail, gélang uwa, bobak
jengger lalis, tasa; **jengger ayam** lalis/ tasak manuk
jengglong perkakas musik
jenggot jagé, janggé, jago, janggok; **jenggotan** todo jagé
janggut jagé, janggé, janggok
jenggot, kambing jagé de mbe
jengit nanong, ngedong, ngedot

jengkal pagat, magat; -- **kelingking** léwé pagat pu'ung limé ponggo haéng limé kindé; -- **muka** pagat ranga; -- **telunjuk** léwé pagat pu'ung lime ponggo haéng limé toso
jengkang denggot, ténggég, wedot, wendes
jengkek pemaka, ndakang, jiro, mbilit, ka-cékét, penangkar
jengkel jogot, jeget, heres-nai, beti nai
jengkeng teke-ragak, teke-ranggas
jengker kanggang, kagot
jengkerik bengkos, kentus, lempos, metok
jengket denggét, jéngkég, dingget, teker-négék, riki-rakas, denggit
jengki kimot, koé
jengkit tékés, tonggang, toar, ngangok, ntoar
jengkol ngasang haju, ngasang wua
jengkolet nenok; **jengkoletan** nenok tau
jengkot dengkot, wedo, ténggég
jenglong perkakas musik data Jawa Barat
jenguh la'at, lélo
jenguk la'at, ngandek, ngédu, ngodek, tango, lambu
jenis tara, tarang, ranga; **sejenis** saja kembang, ladung; **banyak jenis** toé tanda ca; **banyak jenis makanan** ndojar; **jenis kata** rangad curup; **jenis kelamin** iné-wai ko ata rona
jenius ata pintar mésé
jenjam meler, metek, ces, making
jenjang téngkap, lantak, éta; **jenjang pendidikan** loét(n) sekola
jenjeng tiwit, wiéng, tipa, wa
jentaka copél, iha, mbora, rowa, cilaka, kélo, séang, pa'it-réa
jentang locé, cadar né't
jentayu kaka lélap garuda mésé
jepet demper, kecé
jepit kemper, nggepet, dempér, kecé, depet, kekong; **menjepit dengan ibu jari** pecel; **menjepit pagar** kemper, kepet, keper; **terjepit** gempér, gencér, gencer
jepret foto
jepretan emi foto
jepun Jepang, Nipong

jeput *penong, peno, lépak*
 jera *teser, leli, sehop, henang, deset, naé*
 jerabai *ndawir, ndéwir, joér, jambo, beté;*
     kue yang dibuat dari tepung kokis
 jerafah *zarafah*
 jeragan *toké*
 jeragih *laci-téu, seré*
 jerah *tunggu-tenggel, nunggu-nengget;*
     jerah-jerih *maél, kamer, hahal, poso,*
     majol
 jerait *runge-ranggét*
 jeram *cunca, ola, cencut, cuar, cincong,*
     cuncang
 jeramah *kukut, pengkut, ranggot, pekut*
 jerambah *lanté te pari*
 jerambang *api-ja*
 jerami *roas, dokang, ur, u'ur, wakas*
 jeran *naé, retes, deset*
 jerang *ténéng, séong; jerangan* *lewing,*
     panci
 jerangau *jéngok*
 jerangkah *rangga-raok, rénggés, rangga-*
     ra'ok
 jerangkang *tonggang, wanggang,*
     tonggong, gungkung, songgo-
     wengget, wanggil-nggaol
 jerangkong *sanggéd toko*
 jerapah *jerapah*
 jerat *serénté, nggoko, tadok, moncer,*
     ranggong, wasé, bibet, letak, bendi; --
     semata anak léca, anak momang
 jerau *wara kuntem, cerék*
 jeraus *jintot, mentot, giget, géal-weki, gi-*
     gat
 jerawat *watang, ntungak: berjerawat*
     rente-rowek; -- batu watang mésé;
     -- nasi watang koé; jerawatan todo
     watang, do watang
 jereket *raput, rampéng; menjerengket-*
     melekat ndé'ul
 jerembap *jembar, cembar, tongkem, teke-*
     rengguk
 jerempak *pala, serdungkuk, seldungka*
 jereng *jéré, hélés, hulés*
 jerepet *dapér, gembék, jembék, depék,*
     dampér, rampéng, depé, domék
 jeri *soang, sí'ong, simpung, wosong,*
     rantang, gégo-nai, hahu-ha

jeriau *paréng, sepé, intur*
 jerigen *cerigén*
 jerih *kamer, maél, poso, majol; -- lelah*
     rebok, kamer, nomber-dara; -- payah
     rebok, kamer, nomber-dara; -- penat
     rebok, kamer, nomber-dara
 jeriji *rempa, terali*
 jeriken *cerigén*
 jering *jengkol*
 jeringau *jéngok*
 jeringing *ngénging, cingit, ncara-ncangis,*
     ncingis, wengit
 jerit *ciék, werés, rait, lalang-kap, ncoang,*
     ncolang, cerik
 jeritan, **jeritan anjing** *ngkang, ngkak,*
     ngkangang; jeritan babi uék, wék
 jerjak *terali, toko recap, siri*
 jerkah *renti, kenta, wenta-renga, réga*
 jerkat *wua raci*
 jermal *perkakas deko ikang*
 jermang *perkakas oné wangka*
 jernang *haju damar*
 jernih *chino, nggéreng, gélo, nggelel,*
     gérok jernih (tentang air muka)
     nggéla; jernih (tentang kepala bersih)
     nggarang; jernih (tentang cuaca) cias,
     ninar
 jero *mbaru ka'éng de laki-mangir*
 jeroan *ici tuka*
 jerobong *tadu mendo oné wangka*
 jerojol *woncol, hele-hoker; jerojol di atas*
     tanah lencér, ndasuk; jerojol tetek/
     susu ndaga
 jerongkang *losi-pidot*
 jerongkes *tonggang*
 jerubung *tadu mendo oné wangka*
 jeruji *terali*
 jeruju *ngasang po'ong*
 jeruk *ndéru, tèmè, pawo, beranga, lémo,*
     mundé, rakas; -- bali ndéru bali; --
     besar lémo, nderu bali, rakas; -- garut
     ndéru garut, ndéru cina; -- jamblang
     ndéru jamblang; -- jari buddha munta;
     -- jepun ndéru cina; -- keprok ndéru
     cina; -- kuku macan munta, mundé;
     -- limau rakas, lèmo; -- macan munta,
     mundé; -- manis ndéru cina; -- nipis

ndéru beranga; -- purut munta, mundé; -- sambal roco, beranga
jerupih *siding wangka*
jet jét
jetsam *mendo oné kepal*
jetset *ata bora mésé*
jewer *poèt, tilu, rebi, langga, wilut;*
jeweran *rebi, poét tilu*
ji sua
jiarah *ngo oné osang nggeluk, lako*
jiawang *likap*
jib lajar *koé*
jibaku *dungkang tau, cumang tau*
jibilah *gauk, sara, pata, ba-weki*
jibilat *gauk, sara, pata, ba-weki*
jibrail *Malékat de Morin*
jibril *io pina naéng de uku Kuraisy*
jibti *io pina-naéng de uku Kuraisy*
jibun *do raung*
jicap *suampulu*
jicapgo *suampulu lima*
jicing *rawuk*
jidar *mistar*
jidat *sa'i gala, gala*
jidor *cembes, niang, naka, nombong, rak, beduk*
jidur *cembes, niang, naka, nombong, rak, beduk*
jigong *ta'i loki*
jigrah *wingker, wi-was*
jih *ngger, nggere*
jihad *sémbéng agu kambé agama Islam;*
-- akbar rampas mésé; -- fi sabilillah
cau tu'ung toing molor
jihat *recap*
jjik *ning, ngongit, momit, golok, oak, oék, luék*
jika *émé, omé, maram, marang, woko;*
kalau tidak salah émé wang
jikalau *émé, omé, maram, marang, woko;*
kalau tidak salah émé wang
jil bui
jilah *taung, cipot, dontung; jilah kening*
naka, nisang, cembes
jilat *la'it, lopét, lemét, la'i; jilatan batè*
la'it
jilbab *rédiung, rudung*

jilid jilit; -- keras jilit buku kimpur; -- lunak
jilit buku mipis; -- spiral jilit buku le
kawat
jim *hurup te lima(n) de Arap*
jimak *wengkuk, ngoéng-tau*
jimakir *ntaung te lo(n)*
jimat *ntaung, né'éng, belung; jimat*
penyimpang *arah senjata piur*
jimawal *ntaung te telu(n)*
jimpit *ni'ot; jimpitan nekekd ni'ot, réco*
déa
jin jing; jin yang menyerupai kambing
mbé-ara; jin pahit kopi pa'it
jina *nelung, ngoéng-tau*
jinak *merup, meruk, mejo, mejok, ngerup,*
temang, merot, meku, mapu, mapé;
jinak-jinak *merup kéta, merup tu'ung*
jinayah *pandé da'at, pandé copél ata*
jindra *senar gitar, senar dawai*
jinem *lo'ang; jinem keraton lo'ang oné*
mbaru de raja; jineman ata lami uma
téu
jineng *mbaru te pedeng woja*
jingga *kentus, rembung*
jinggring *langgor, sandal langkas*
jingkat *jéngkéng, déngkéng, jékér*
jingkau *haéng, ngancéng*
jingkik *jingkik, dongget, dingget*
jingkrak *déngkét, jékal*
jinggo *mésén momang tana; jingoisme*
naring di'an tana ru
jingu *ata mbeko da'at, ata hena le jing,*
haé lako de penggawa
jinjang *ata mbeko da'at, ata hena le jing,*
haé lako de penggawa; jinjangan ata
mbeko da'at, ata hena le jing, haé lako
de penggawa
jinjing *tipa, tiwit, wiéng, tiéng, ntiéng,*
tièt, ndiwit; jinjingan ceca tipa
jinjit *rebi, wentang*
jinsom *waké haju te rewos*
jintan *jintan; -- hitam remang pandé laci*
halok rewos; -- putih jintan bakol
jip *oto jip*
jipang *nggiling, panga, labu, cola rampas,*
hang oné-mai woja rakot halok gola
jiplak *lut pandé, toming, tunti; jiplakan cir*
de toming

jipro enu, guru iné-wai
jir ngger, nggere
jirak ngasang haju
jiran ata ka'éng ruis tau
jirat wolét, mbolét, mboték
jirian beti de iné-wai
jirus corit, lolot
jisim weki, tobo
jitah ngasang po'ong
jitak kuk, nontong
jitok tengu
jitu tomor, pojot, rétas, sater, polo, celot, téwér, cenér, cerut, botot
jiwa wakar, nawa, naga, wiwi, tobo, maé;
jiwa pengawal du'ang, asé-kaé weki;
jiwa raga wakar agu weki
jiwat haju salam
jizyah marak
jlegur bo, mpirang
joang mping, wuli-mpoat
jobang ata mbérong, wina ceha
jodang peti na'a ceca du taéng
jodoh jodo, surak
jogan korung tanda mengit de raja
jogar maéng
joget jogét, saé, congka
joging mburuk héjol
joglo taran mbaru data Jawa
johan tana-lino, laki-mangir; -- **arifin** ata céwé pintar; -- **pahlawan** laki, lalong-tana, laki mangir; **johan tinju** laki(n) labar racuk
johar haju johar
johari olog poli tombon
jojing congka, saé
jojol acer weri wa waé
jok krosi bonè oto
joki joki, uji latangt ata bana
jokong sampan, wangka
jolak ganggor, genggas, gonggar, dila-haok, lombet, gaok; **jolakan** lolar
joli wina-rona
jolok rongkét, rontok, ranco, rotek roda;
penjolok laro
jolong rana; **jolong-jolong** laring cain kéta
jombang di'a, manik, molas di'a, reba di'a
jomblo tunang

jomlo tunang
jompak tonggér, congka, nggapik, wanggit, ngangké, ndara, ndogit, ndiqing
jompo tu'a-dunggak, lopo-donggok, lopo-dogos
jongang wongos, cangar, concos, wancar
jongga tagi ké
jonggol célong, duat tana data; **jonggol**an tanggong, sanggo, paar
jongjorang angklung, musik sunda
jongkah woncos, bancas
jongkang culé, simur, wu'al, toking, woncos, bancas, ncagoh, wancar
jongkang-jangking wèjot, wèjong, ancok, nggèu, wèlol
jongkar-jangkir1 woncol, woncos, concos
jongkat-jangkit2 hahut, hahur
jongki roto, roka, langkang
jongko warung
jongkok nggokok, jokok, ngontok, mekep, jengok, dangok, hehop, jo'uk
jongkong sampang
jongos mendi, ata jera, ata campé
jontoh tombo turuk, nunduk
jontor wotos, woncos
jontrot wésang, ceca pika
joran laro
joreng caré, carik, co'it
jori angkem jarang poto keréta, wina-rona
jorjoran naring weki ru
jorok jok, torong, cembe mbuéng, tamék, réngkes, saki-dopeng, wela-wotos
orong mongko agu léwé, kembokang, bincung
orong, **padi** lumbung
josna pui adak
jota sae spanyol
jotang mé'as
jotos racuk, wucuk; -- **samping** wucuk baling mai; **jotos-jotosan** racuk-tau; **jotosan** racuk tau
jrambah lanté ata céwé langkasn
jreng runing musik, kontang
jua ko
juadah kokis déa rakot, bokong
juak mendi; **juak-juak** mendi ata rona

jual pika, gandéng, lékong, mawu;
menjual gigi ncangas; jual akad
célong uma; jual akal pika sambé
kolé; jual aksi nigét, mékok, umét;
jual beli pika weli; jual bicara curup
kanang, joak, jokap; jual calo ata
létang pika; jual diri mbérong, pika
weki; jual dongkelan ata létang pika;
jual gadai gandéng sambé kolé; jual
galah pika taung bora te maéng; jual
gantung gandéng sambé kolé; jual
gigi ncangas, tawa dalér; jual jamu
joak, limi-lemét; jual kecap naring
weki-ru; jual kemplangan pika bak
ikang agu po'ongn; jual keras pika
wéra-waés; jual koyok curup joak;
jual kurang gandéng tana; jual lagak
lomés, umét; jual lalu pika putus; jual
lelang lélang; jual lembut pika inggos;
jual lepas pika kontang; jual mahal toé
gélang éng kaut; jual mata lélo bo(n);
jual mele weli te pika kolé; jual muka
pandé te naring lata, pika ranga; jual
mutlak pika toé reké; jual nama pika
ngasang data; jual putus pika putus;
jual sanda gandéng tana; jual sende
pika te paki dani; jual sontak ngo pika
néténg mbaru; jual tahunan baluran
pika uma hanang ca cekéng; jual
tampang umét, lomés, palang naring
lata; jual tandu pika uma émé poli pisa
cekeng; jual titip pika cao-ca na'a oné
kios data; jualan ceca pika
juandang ata reba, rémé reba
juang mping, wuli-mpoat, tili mboét
juar haju juar
juara ata ontongn labar, ata céwé pintarn;
juara bertahan ata caun ontong
jubah juba
jubel do weki, juhu-jehet
jubin keramik
jublág peréwang musik
judék ka'eng oné mbolot, tadu nuk
judes guér, mét, beti-nai
judi maéng, jik; judi buntut maéng ceka
angka
judo yudo
judogi baju yudo

judoka ata baé yudo
judul pu'u(n) kerèba, pu'un tombo; judul
berita pu'u(n) kerèba
juek wéwes, égar, gar
juga aling-po, agi, lalim-po, ki, kolé, taung,
lawing, ngai, léléng, nang, neng; tidak
juga toé tara
juhi ikang cumi-cumi dango
juhut nuru adak Batak
juih leJOR, leJér, leJék, leJir, jimbér, lémbir,
lembér
juita molas, molas di'a
jujah pocu, pandé wau ngasang data
jujat pocu, pandé wau ngasang data
juju ngger, nggere
jujuh jek, juék, nggek, jorok, lejek
jujur nggeluk, lulus, tu'u, molor, paca;
kerbau wasé-wunut; kuda wasé-wua
jujuran pati cir
jujut poja, redang
jukung sampan, wangka
jukut remang, rewos
julab rewos beti tuka
julai cing, limé, cembe-mbuéng, ndepéng;
berjulai (tentang susu) nggabék,
nggabil
julang ragok, lando, landong, ando-aék,
langkas
julat pisa naisn
juli wulang te pitu(n)
juling jéré, hélés, lélo-gégé, nggélés,
jégét, hulés, cégét; juling air jéré
cekoé; juling bahasa jéré cekoé; juling
itik gégéng, gégé
julir korung sua mata, wokát, kékat
julo séng arisan
juluk ngasang koé (n), naming, ngasang
alit(n), paci(n); julukan paci(n)
julung wada da'at, wangka mésé,
ngasang ikang tacik; julung-julung
ikang tacik mu'u léwé
julur handal, landa, jolér, hele-hokér,
johèr; julur lidah latér, lotèr, lalér;
julur-julur nggere pé'ang nggere oné,
nggele-nggaur, nggali nggaur
jumadilakhir wulang enem Hijriah
jumadilawal wulang lima Hijriah
jumantan watu nggéreng

jumantara *awing, béang*
jumanten *watu nggéreng*
jumat *juma'ak; jumatan juma'ak*
jumawa *mésé-nai, sehak, bongkos- pesu*
jumbai *ndawir, ndewir, ndoér, joir, camba-
mbuéng; jumbai (tentang usus)
mbutét; jumbai-jumbai rambo, réwés,
ndéwir, jiwa-joé*
jumbil *baong, bambér, bambir, ndajal*
jumbo *gaja, empo-rua; jumbo jet* *kepal
lélap jét mésé*
jumbuh *rapak, jajem, lorong, ungang*
jumenen *gadak téti raja ko ratu*
jumhur *lipu de ulama*
jumjumah *toko longkor, toko sa'i*
jumlah *reki, neki(d), do(d), moci, kemoci*
jumpa *cumang, ita-tau, benca, dumpu,
dumpek; -- muka cumang-dungka; --
pers sidang agu wartawan*
jumpalit *wali-gélak; jumpalitan* *pandé
wali gélak*
jumpang *haju jumping*
jumpelang *beci ko haju wengkong*
jumpul *ikang jumpul*
jumpul *ni'ot; jumpulan* *cird ni'ot*
jumrah *rang, sa'i gala*
jumud *loko*
jun *namo, gelo*
jung *wangka, mésé; jung penanggahan
wangka te ciri dapur*
jungat *ngi'ét, ntigeng*
jungkal *doal, renggus, wanggal, cembar,
jeke-jolot, jaki-jolot, jonggal; jungkal
balik toko-téla, wali-gélak*
jungkang *jolot; jungkang-jungkit* *jaki-
jolot, jeke-jolot*
jungkar *tekuk, tokuk, tonggung, ragok,
wongkur, bekuk*
jungkat *ando-ndoak, hehot, ndoat,
wandot, conggat, cunggat, canggo-
loat; jungkat-jungkit* *hehot, behot*
jungkel *jaki-jolot, jeke-jolot*
jungkir *tekuk, tokuk, tonggung, ragok,
wongkur, bekuk; jungkir balik* *wali-
gélak, wenggang, nogét, jejut, renuk,
culuk; jungkit* *ndogét, cundet, ndara-
ndé'is, ndonggét, jonggal, jogét*
jungkol *ngis da'at*

jungkung *sampang*
jungur *nggomor*
jungut *jok*
juni *Juni, wulang te enem(n)*
junior *asé-laing, reba-koé*
junjung *cu'ung, cung tedé; junjungan
keraéng, mori, ruma*
junta *pemerénta; -- militer* *pemerénta
kuasa le tentera*
juntai *dajong, ndoér, wénggos, cimbas,
ndéwéng, ndéwél, nggabék*
juntrung *wintuk, pu'un, wangkan,
wangka-pu'ung; juntrungan* *wintuk,
pu'un, wangkan, wangka-pu'ung*
jura *téng tabé*
juragan *toké*
jurah *téng tabé*
jurai *ndoér, ndéor*
jurai-jurai *ngasang po'ong*
jurao *laro*
jurang *ngampang, ngawé, téngku; --
generasi* *woléngd ata tu'a agu ata
uwa; -- kehidupan* *mosé cécécés, pa'it,
réa; -- komunikasi* *tadang taud woé-
joé; -- pemisah* *rahit, watas; -- selisih
generasi* *woléng nuk data-tu'a agu ata
uwa*
juri *wasit*
jurik *poti, jing, jing-da'at*
juring *li'ap, wi'él, wingké; juringan* *ata
poli wi'él*
jurit *rampas*
jurnal *surak kabar; -- olahraga* *kréba
labar*
jurnalis *wartawan* *ata kawé* *kréba;
jurnalisme* *ata tulis* *de wartawan;
jurnalisme* *alkohol* *kréba* *adong;
jurnalisme* *kuning* *surak kabar* *pandé
adong* *ata; jurnalistik* *pandé* *keréba*
juru *tukang; -- api* *ata* *urus* *api* *oné* *kepal;
-- bahasa* *jerbasa; -- batu* *tukang* *watu;
-- bayar* *tukang* *bajar; -- berita* *ata
bacang* *kréba; -- bicara* *tukang* *tombo,
ata* *alitd* *tombo; -- buku* *ata* *atord
buku; -- cakap* *tongka, ata* *mu'ung
laing; -- damai* *ata* *kawé* *hambor; --
gambar* *tukang* *gambar; -- kaki* *ata
jera* *laing, jongos; -- kamera* *tukang*

foto; -- **kelat** *ata caun wasé wangka*; -- **kemasan** *ata dédék emas*; -- **kerah** *ata caun adak*; -- **kira** *ata bilangd séng oné buku*; -- **kunci** *taki musé laing*; -- **lelang** *ata urusd ceca lélang*; -- **lukis** *tukang gambar*; -- **masak** *tukang ténéng*; -- **mesin pesawat** *ata baé pandé di'a mesin de kepal*; -- **minyak** *ata tiwangd mesin de kepal*; -- **muat** *ata wintuk mendo de kepal*; -- **muda** *pegawé koé*; -- **mudi** *ata caun kemudi*; -- **padahi** *ata tebang gamelan*; -- **pangalasan** *tu'ad ata tukang ténéng*; -- **panggil** *ata tukang siro*; -- **parkir** *tukang parker*; -- **pisah** *wasit maéng racuk*; -- **pompa** *tukang pompa oné kepal*; -- **pusaka** *ata atord ceca mbaté*; -- **ramal** *tukang téka nampo*; -- **rawat** *perawat*; -- **resep** *ata atord rewos*; -- **rias** *tukang pesolé*; -- **rumpakan** *ata karang déré*; -- **runding** *ata kawé(n) hambor*; -- **sekar** *ata déré*; -- **selam** *ata baé cunu*; -- **selamat** *ata sambé*; -- **sita** *pegawé tukang sita de hakim*; -- **sungging** *tukang gambar*; -- **surat jertulis**, *jeretulis*; -- **tafsir** *ata cécad tombo*; -- **tala** *tukang pandé piano*; -- **tanak** *ata ténéng*; -- **tenung**

ata mbeko da'at; -- **terap** *montir*; -- **terbang** *pilot*; -- **teriak** *tukang bénta te porong sandiwara*; -- **tik** *tukang céta*; -- **tinggi** *ata ator lajar de wangka*; -- **tingkat satu** *pegawé koé*; -- **tulis juru tulis**, *jer tulis, jere tulis*; -- **tulis desa** *jere-tulis désa*; -- **uang** *bendahara, ata na'ad séng*; -- **ukir** *tukang tekang*; -- **ulas** *ata cécad tombo oné surak kabar*; -- **warta** *wartawan*

juruh *misang, waé golo*

jurung *kembokang emas*

jurus *dantep, kem, pego, witi, candang*;

jurusan *ngger, nggere*; **jurusan klinis** *ilmu sekola dokter*

jus jus, *camas angka oné maéng bedminton*

justifikasi *retus lorong téti-nai*

justru *nonong, ného palé, peleng, nonor, itu baling, pitet*

juta raéng; **jutaan** *pisa juta(d)*; **jutawan** *ata do séng*

jute *po'ong*

juvenil *réme reba, réme uwa, pandé data uwa*

juz *iwod icin Alquran*

K

k huruf te campulu can

kaba *nunduk, tombo turuk, tombo nénggon, turuk embo, tetur embo*

kabah *saté nuru, nakéng saté*

kabang-kabang *sawi-ndao*

kabar *kréba, réba, tombo, taé, wéro;*

kabar angin *aok, ai-aok, tombo wali-wélol, tombo toé meta, tombo walang-gélak; kabar yang mendebarkan roak, régé; konon kabarnya léng, séng, taét, cing, panggéd; mengabarkan wéro, tombo, barang, tura, wantil, kanta, wéwa, déngang, halong*

kabat *pongo, cawi, sawi, ujun, bokol, ujung*

kabel *kabél*

kabil 1 *anak di Adam ata mbelé hi Habil*

kabil 2 *lélo, ngapéng, présak, énam, jelong, marang, géréng, nepong, léngér*

kabilah *uku, wa'u*

kabin *lo'ang oné kepal, kila oné kepal*

kabinet 1 *impur de menteri, neki de menteri*

kabinet 2 *almari koé te na'a surak, osang kerja de presiden ko mentri*

kabir 1 *caing, emi, bisé, ngaéng, mi, rokét, ngaséng*

kabir 2 *Mori Keraéng mésé kéta, Mori Keraéng mésé tu'u*

kabir 3 *cebu kebok oné weki ru*

kabisat *ntaung do lesan 366 lesa (wulang Lengit 29 lesa), sa kiwan do lesan 366 (wulang Lengit 29 lesa)*

kabit *ata tako, ata limé léwé*

kaboi *rangang, bangan*

kabruk *tabor*

kabu-kabu *kawu, kala-kawu, lelu*

kabul *sendo, sendong, ndong, ngao, téi*

kabung1 *walu, balu, lonto bujur, lonto walu, lontong, nggebar bakok pongo oné ulu du walu ata mata, oto walu*

kabung2 *sua depa*

kabung3 *pu'u tuak, raping, pu'un tuak*

kabung4 *kesep, letak, poro, kepu, ropo, kérék*

kabupaten *kabupatén*

kabur1 *sagem, sabuk, gaha, sapa-séla, sanéng, sepe-séla, rimbi-remba, rimbi-rembang, haha, rewung, mora, mesa, botér, sabol*

kabur2 *losi, mburuk gelang, lego rèbok toé tombo mora haé kilo, worot kilang, mora, mesa, botér*

kabus *rewung, sagem, sabuk, nendep, mendop, rewun*

kabut1 *rewung, rewung tangkep tana, lana, nutung, rewung osok, rewun wa tana, rewun kokop*

kabut2 *wéntar, wéar, nus, ungap*

kaca1 *kaca, kacang, sareméng*

kaca2 *nar lu'u, waé mata*

kacak1 *dí'a, nau, mésé-nai, bongkos pesu, bombong rak; pengacak joak, ata joak, tombo toé isin*

kacak2 *cau awak, ndong awak, nggao awak, nggépo awak*

kacamata *mata tangké, lupan mata*

kacang, jenis-jenis kacang *jumbang, keboé, kecipir, koja, kundung, lincur, leba, leba-lomba, lolé, nggewo, tago, wué, boncis, lusa, kowé; jenis kacang-*

kacangan bangkong, béngkong, jegék, kalo-laé, konggang, joéng, mundung, nggewu-darat, osé, ndékar

kacar1 pékang

kacar2 dédam, hamar te deko ikang, sa'a, dau, kamak, ghamar, damok, cencar

kacau nengo-nangong, cebel, jémbéng, wokot, jibu, cawi, ngaok, régé, aor;

kacau balau mbeker-mbulit, mbiri-mbarang, nangka-nawil, mbeker-mbolok, mbeker-mbolot, hawi-haol, ngawi-ghaol, ghawi-ghaol; **mengacau** jiki-jakat; **mengacaukan** hémbur, pegar, haor riga toé nipu, ngaok toé nipu

kacek woléng, dio tara(n), dion

kacer cik, ketilang, peti, kiong, kondo, kuli

kaci1 nggebar bakok

kaci2 ikang tacik, tu'ung

kacip lading te wicok raci, ké'ét, piso

kacir hesé ledas, ngo toé olo tombo, losi le ritak ko le rantang, losi ledas, téti toé décing

kacu1 waé raci, waé rasi

kacu2 setangan, sapu tangan

kacung jongos, mendi, ata jera laing, (anak ata rona) te jera laing

kada1 wintuk de Mori Keraéng

kada2 caingd/pandéd wintuk de Mori Keraéng

kadahajat céba déu, ngo ta'i, ta'i, to'o ta'i

kadal balak, téké, likap

kadam1 wa'i nata, mendi

kadam2 lopa

kadang1, kadang-kadang capu-ca, émé cai hitun, manga ce, cambu, cambu-cambu, ngo-ngo, cangkali-cangkali, melot, melét, toé dondé

kadang2 tilis, cilik, liji

kadang3 haé-pecing, haé-diding, ghaé wa'u, ghaé diding, reba ghaé, molas ghaé

kadar1, sekadar lorong, lut, sangga, lurung: **sekadarnya** jeper, jeper

kadar2 kuasa de Morin

kadar3 ici(n), pu'u(n), isin, pu'un, wakén

kadar4 halas mbaru be pé'ang, towé ko naé tenung de ru, kéni, be pé'ang, dewo jijik de ru, dewo dedang de ru

kadar5 nggebar tenung de weki ru, nggebar dedang de ru

kadas1 pano

kadas2 sawi

kade pelabuan

kadele kedelé

kader1 tentara rémé uwa, tentara manga reba molas (uwa)

kader2 ata mungku te cau dis, ata hot ndong dis

kadera seriga, kedéra, krosi, haju berocong, berotong

kadet sekolah te ciri serdadu

kadi hakim de agama islam

kadim1 pu'ung agu wangkan, pu'un agu wakén

kadim2 lesu tai, lesu diang, tédeng lén, lesu da'i, lesu sai sua

kadim3 asé-ka'é, ca wa'u, ca waé, sa wa'u, sa waé, sa panga, sa embo

kadir ata pu'un kuasa

kado koso-nolak, koso-number, téng, widang, koso-rumut, icing limé, tabing

kadok kala-kodé

kadung ngancek, racek, rasokn

kadut guning, mbéré, mbéré mésé, mbéré lengga

kaetofobia beti rantang wuk ko wulu

kaf hurup te 22 de ata Arap

kafan buing, wuwus, rokok; **mengafani** cumbu, rokok (**tentang mayat**)

kafarat1 teging te ampong sala, somba

kafarat2 besung, nangki, kapir, toé imbi Mori Kraéng agu ata nungkun (Islam), majung, naki

kafe warung kopi

kafein rasung ata manga be oné kopi

kafetaria warung hang agu inung

kafi remo, besik, jemut, manga taung

kafilah dantep/lawa léti unta oné satar laing

kafir toé imbi morin

kaftan juba/baju léwé

kaget *cara-ngangang, cere-ngangang, wéda, ného wetér, cala-nga'ak, singi-sangat, lélak*

kagok1 *radek, deka, rantet*

kagok2 *woléngd agu curup ata laséng, mendo mu'u te caro, mendo mu'un te weta, sihing*

kagum *mesik, rengap, ronggop, lenget, sobit, okot, ngering, deteng, leteng, naring, di'a*

kah *lém haju*

kahaf *liang*

kahan *kodé mésé ata manga oné Kalimantan*

kahang *lengit, wau, long, ngélo, wau-wus, cengi*

kahar1 *dokar, pedati*

kahar2 *Mori Keraéng pu'un kuasa*

kahat *hara-héos, darém mésé, ntaung cala-ma'u, wulang cara-ncua, lena léwé, darom da'at, darom mésé, darem monto*

kahin *mbeko da'at, mbeko mésé da'at, mbeko mésé, mbeko éros*

kahwa *kopi te inung*

kahwin *kawing, neki-ca, neki, neki sa, ka'éng kilo, ato kilo*

kaidah *wintuk, wérét, ruku, adak, ceki, mawa*

kaifat *ba weki*

kail1 *pékang, béntol; membuang kail oké pékang*

kail2, kail-kail *sangkal, beti oné ngarek eme kodel, takang*

kain, kain sarung *towé, dewo, lipa, naé; kain panas (selimut) anggo, jembut, nggebar; kain putih bokok; kain hitam tebal belulu; kain buruk boték, lamping, rawet; kain untuk gendong embé, bé; kain kasur kasor; kain dalam bentuk lembaran nggebar; jenis-jenis kain sarung towé sapé, sama-rénda, songké; kain batik caul, saul; kain merah geréng; kain tenunan maumere kéto; kain untuk disandang selémpang; gulungan kain putih kaju; lima depa kaju ca codo, sa sodo; sepuluh depa kaju ca mendi, sa mendi*

kaing *kaing, kang, runing ciék de acu, beti le onngga*

kais *kaér, cakér, sakér, kanggék, kanggér; mengais dengan kaki mbetit, cakér, sakér*

kaisar *kaisér, raja*

kait, pengait, kaitan *dangka, daka, gaé, kaét, ndekok, cenggok, kandéng, pélung, cangét, nggaék, nggaét; kait pada ujung tombak rona de wokat; terkait pada tali molang, tolang, taking, do'ong; kait pada anak panah kékat; berkait anggit; berkait-kaitan kaét, kandong, nggiwil, ndiwil; berkaitan tangan nggali-nggélé, nggiwi-ndiwit; mengait gaé, nggabét, kando, sando, kandéng; mengait dengan cemeti mba'et; terkait sangkal, cabét, kabét, ngkaél, do'ong, mena*

kajen *hiang laing, ata hiang*

kaji1 *nungku te baé wintuk islam*

kaji2 *peresak di'a-di'a, téntang di'a*

kaji3 *ngasang ikang tacik*

kak-kakak *ka'é*

kakaban *wunut te ruha de ikang oné bak*

kakah *tawa dalér, tawa régés, tawa kakak ka'é; berkakak bénta ka'é, manga ka'é, néngé kaé*

kakatua *kakatua, kéka*

kakao *haju coklat*

kakap1 *ngasang ikang tacik, ikang mésé oné tacik*

kakap2 *wangka radak agu ké'ot, waka léwé*

kakap3 *ngapéng bali, géréng bali, narang bali*

kakap4 *saung kala tu'a, tango, térak*

kakas1 *wuku, cakal, cakér, kuku, sakal*

kakas2 *wedang, renet*

kakbah *masjid nggeluk pé'ang Mekah*

kakek *ema-tu'a, ema-lopo, empo, embo*

kaki *wa'i; kaki belakang wa'i-musi, tundél; kaki depan wa'i-bolo, lolos; kaki berjari enam wa'i-dangka, wa'i-cakal; kaki berbentuk x wa'i ringkong, wa'i-ringkung; kaki kecil karena penyakit wa'i-ke, wa'i-ngéo; kaki*

sabit *wa'i-tonggong, wa'i bénggeng, wa'i-bampang, wa'i- bapang, wa'i-bonggong, wa'i-banggang, wa'i-bémpéng; mata kaki wa'i-rangga; kaki-tangan wa'i-limé, ata jera; kaki gunung rehéng, wa'i-poco; kaki langit dopon lélo, dopon jelong, binting awang; kaki pagar paker, acer, pacek, pacer, rasok; daun kaki kuda tongkak, tokak, sawang; pergelangan kaki wingkul, tu'us; kaki seribu lipang, lipan; kaki ayam toé lapéng wa'i, wa'i manuk*

kaki2 *ema-tu'a, lopo, lopo rona, ema lopo*
kakofobia *beti rantang da'at/toé d'á, beti ténéng*

kakou *cau gori, sau gori*

kaku *lenter, tengger, teger, takek, kérépé, keget, kogot, kodot, ku'ak, tender, wengger, pekel, kénggeng, kagot, kugut, kéngél, téngél, tegor, tegel, lengker, kanggang, weget; kaku jika disisir cegit, ciweng, do'ong, sangét, patas, bisan; kaku karena pingsan kedét, kodot; kaku karena takut rugu-regeng, ratan; rasa kaku pada kaki bincang, wincang, bisan, bicang; kaku berbicara cara ndatet, kepe-kem, deket, dagu-da, dopel, deka; kaku memegang sesuatu sékér, seke-ségér; kaku kalau berjalan selek-meder; berasa kaku hinder*

kakus *kakus*

kala1 *du, rémé, laring, cekeng, sekon*

kala2 *paceng, ranggong, sépot, kolong uwi*

kala3 *impur dé ntala, liup dé tala, neki dé tala*

kala4 *serénte, nggoko, wo'ok, bendi, kepit*

kala5 *sutra*

kalah *koda, kudu, jenger, rudu, talo, konggong; kalah berjudi sou, sodu, sombé; kalah perang bike-tana; kala dalam perkara raés, roba, kudu; kalah dalam permainan cumpu, kudu; kalah makan talé; tidak mau kalah berbicara dedas, toé talo; mengalah dekut; mengalahkan dowok*

kalai1 *bérit, béit, sandék*

kalai2 *roco, dudang, roso, koso*

kalajengking *tikér, letik; kalajengking tak berbisa dongong*

kalakian *du hitu, poli hitu, og kali, itug kali, nganing itu, du itu, itu kali, gho kali*

kalam1 *kalam*

kalam2 *curup, taé, reweng, reweng de morin, tomo, rowong de morin, pangé de morin*

kalam3 *laing neni halok emas, merkani data rona, telo, la'é, rugha*

kalamdan *corang kalam, soran kalam*

kalamkari *nggebar cita, nggebar (nggaris)*

kalandar *pendéta tukang tegi, pendéta lénggé, pendéta risu*

kalang1 *bénténg, héra, watas, laga le watu*

kalang2 *dungket, tukang; kalang batang séng teging le lagéng adak, sopé; kalang hulu tangé sa'i, lesung; kalang lidah ogo te walé ko te léwang, ghema, lik, lo'ut*

kalang3 *ikang lélé*

kalang4 *jarang kelang*

kalap *jiki-jakat, ného ata wédol, iri-arat, jiri-jara, iru-ara, riuk-ra'a*

kalar *bokak de baju*

kalas *cipot, merak, toé retang, mesa, toé retan, mora, merés, mora-merés, ampus*

kalau *émé, omé, omo, maram, marang, woko, wokong; kalau seandainya dim, kom te, émo, omé, kot, surang, longang émé; kalau tidak salah émé wang, kalim, kali; kalau benar begitu dim nggitu; kalau tidak émé toé, bon-té; kalau mujur kom, nandu; kalau sudah sampai émé tara, sampakm émé; kalau sampai waktunya émé cai hitu, émé cai leson; kalau-kalau cala, co'o, co'o émé, dasur, longang émé, dasor*

kalbu *nai, nuk*

kaldu *waé uté nuru, waé uté nakéng*

kalender *keléndér, bilang tanggal oné wulan*
kaleng *belék, belék ko tong te na'a kopi ko gola ko déa*
kalil *ngkali, wa'i, naho mpalé; satu kali cengkali, ca ngkali, sa wa'i; sekalian cengkali, sanggé, taung, duéng, camping, seména, sanggén taun; berkali-kali wa'ing, do ngkali; sekali (amat) da'at, cengkali, kéta, nang, ngaing; sekaligus kontang, lehek, cangkal ndarut, cengkali kaut, sa wai kaut; sekali-kali cengkali-cengkali, kawé bentetn, cambu-cambu, sambu-manu; sekali-kali tidak toé kéta, néka ca-ngkali, toé sout; sekalipun koném, patut, léléng, manam, maram-po, mana, dumuk, ladim, demang, demung, mano, konem*
kali2 *ngalor, waé; kali mati malar, ngalor masa*
kalian *méu, hau, ghau, isé, demong*
kalibut *ngi-ngak, raha tau, nengo-nangong, mboro tau, rani tau, ghong tau, palak tau*
kalicau *ciho, ogo, losi*
kaliginefobia *beti rantang iné-wai molas, leluk, jejér*
kaligrafer *ata nggepuk tulis manik*
kaligrafi *di'a tulis manik*
kalih *célung, caling, selung, saling*
kalikausar *peréwang, ceca, ca-o-ca, ca-ko-ca, né'ang lokot, jimak*
kaliki *padut, kadung, ka'ung, muku jawa*
kalimantang *néra bakok agu léwé, manga betuan, manga isin, manga icin*
kalimat *kalimat, sa garis tombo*
kalingan *panggu, do'ong, pangga, péné*
kalipso *wéla angrék wara*
kalis *nggeluk, nggélok, nggélang, gélo*
kalkarium *cét bakok oné mai kapur, cet ata pandé oné-mai watu-tewuk bakok*
kalkulasi *bilang intur, bilang bajar, bilang koso rumutn*
kalkun *manuk belanda*
kalong1 *niki, néki, niki-suka, wér*
kalong2 *luwu-tacik*

kalowatan *ela ného tagi, ela mésé nong tagi*
kaluwi *ikang gurami*
kalung *luju, wéngkél, pénu; jenis kalung leher pénu, rumoké, ura-moké, uru-moké, luju*
kalut *jéur, jowong, cengge-roa, cengge-rua, guér, jowok; kalut pikiran nangka-nawit, nengke-nawit, nangka-naét, mbiri-mbanang, mbili-mbolot, mbiri-mbaran, sa sa-dandang*
kama *momang de ata-rona kamping iné-wai, iné wai kamping ata-rona, momang tau ata rona agu ata wina du naca*
kamal *besik, jemut, manga taung, remo, neho ion, manga taun, kopn*
kamar1 *kilo, lo'ang, denga*
kamar2 *wulang, wulan*
kamar3 *kanteng, kendik*
kamariah *kaléndér ata bilang lorong lako de wulang*
kamban *pongo, cawi, sawi, ujan*
kambang *lénténg be éta waé, léténg*
kambeh *wua peréa, wua re'a*
kambing *mbé, bémbé, mék, mékék, mé; kambing jantan besar mbé jogo, mbé raga; kambing yang berwarna seperti rusa mbé ruca, mbé tagi; kambing hitam (tentang orang) mangkong sala ata, makong bon ata*
kamboja *kemboja*
kambuh *ratas, wunga, cuwet, beti kolé, kéngko beti manga, teka beti manga, kéko beti manga*
kambus *nekes laing, létar*
kambut *belasé, kalu, kapér, lépo, luni lécang, luni luber, ndolar, pantu, tobang, téndé*
kamera *peréwang foto, éwang de foto, né'ang de foto*
kameramen *ata hiot gori lesu-lesu te foto, ata gejur kaut foto*
kamhar *lawé oné mai wulu jimbal*
kami *ami, hami, ghami*
kamikaze1 *serdadu de jepang ata téng nawa(d)*

kamikaze2 *buru ata rodo cai te selamak ata Jepang*
kamil *besik, ra'up taung, kopn, manga taun, jemut*
kamis *leso te liman oné ce-minggu, kamis*
kamit1 *humit, ghumit; komat-kamit humi-hamit, ghumi-ghamit*
kamit2 *tu'a béo, ga'é béo*
kamp *ténda ata hésé oné tana ngéngga, ténda, ndéi ata ghesé oné tana ngalis*
kampah *nuling, reman*
kampai *lubar pina-naéng, ghalas pina-naéng*
kampak *cola, sola*
kampanye *kampanyé, tombo du pili kraéng adak tana, tombo te kérong ata*
kamper *kapur baru*
kampil1 *luni, béngkang lepo, supa, lepi, luni cepa, mbéré cepa, buti sepa, béka sepa mbéré sépa*
kampil2 *sempilang léwé, surik*
kampiun *kempiun, ata menang du rié*
kampret *wocol, wér, sowél, sowol, kelelawar koé, niki, lawar, lawar bata*
kampuh *towé kumbu, dewo kumbu, dewo wéko*
kampong *kampong, golo, béo; di kampong musu béo; wilayah belakang kampung ngaung, pepa; wilayah depan kampung pa'ang, pa'an; perkampungan hewan mbohang, mbong; kampung halaman kuni agu kalo, tana na'ang, watu wa'u; kampung ba weki de ata béo, ba weki toé molor*
kampus *osang sekola mésé*
kamu *méu, hemi; oleh kamu, olehmu le méu, élé méu, le hemi*
kamuflase *célung tara, sélung tara, ba tara, célung ba weki, sélung ba weki; berkamuflase biluk, tangké, také, mot*
kamus1 *buku ata icin sanggéd curup*
kamus2 *luit ata poli teneng, loké ata poli kokorn*
kan1 *wal*
kan2 *agu, pandé, paka, toé, kudut*
kan3 *cérék, serék*

kanah *pandé nisang nai, pandé cembes nai, nisang nai, sembés nai*
kanak-kanak *ata-koé, anak-koé; kekanak-kanakan ba weki cama anak koé, ba weki sama anak koé*
kanal *malar waé, palang lako waé, rana, ngali waé*
kanan *wanang, wanang; tangan kanan (tentang orang yang membantu) ata campé wié-leso, ata sapé wié-leso, wa'i limé*
kancah1 *céwé mésé, séwé mésé*
kancah2 *bénténg, osang baté rampas, niang danga lawa tau*
kancah3 *haju ata mésén ce-nggao ko cedaké, mésé ghaju sa nggao ata*
kancap *penong, lépak, lébak, ghépak*
kanceh *pengki, toé uwa, sesor*
kancil *kancil*
kancing *kunci, kusik; mengancing pintu lugit, nggalu, galu, péné; megancingkan gigi gintem, akit ngi'is, kiki ngis; pengancing ucu*
kancut *déko kemét, déko alas, tarik*
kanda *-kakanda ka'é*
kandang *kandang, oka; kandang kerbau/sapi ata, oka; kandang ayam pasé, rocé, potang, teko, tiku (ayam betina yang bertelur mengeram); kandang kecil kémpé, oka koé; kandang sementara untuk hewan liar coca, sosa, pagal*
kandas *selét, takek, toé ngancéng lako, dopo, toé ngaséng, ata do ndoi, ata bora*
kandel *kimpur, ata do séng, kupul*
kandi *kandi, cikang, bombol*
kandidat *te ciri, kudut ciri, ramba siring, kudut siring*
kandil *lampu, liling, lilin*
kandis *mecik, pau héo oné poco, ngasang haju, mesik, télu, ghaju pa'u*
kandul *roto, béka*
kandung, kandungan *air seni cimbo, simbo; anak kandung anak wua tuka, anak daging, anak-bara; mengandung (hamil) nang weki; mulai mengandung (hamil) dé'i, na'ang; kandungan*

- (tentang hamil) tuka wing, lonto tuka, na'ang welu; **mengandung** (terdapat di dalamnya) tingo, tingon, na'ang; **mengandung arti** manga betuan, manga isin, manga icin
- kang1** ka'e ata-rona
- kang2** rapa, ranga, maki
- kangar** kaka kondo mésé, cemberuang, ra'é
- kangen** nuk, belut, kembang, menduk, wéong
- kangguru** kanguru
- kangkang1** mbékas, senggal, nggakak, padang, cékas, sere-nggakak, wéngal, panggang, wanggang, héngkal, selengga, ndakang, ghakang; **mengangkang waktu tidur** hangkal, lasang, héar, mbéngak, léha, mbégal; **duduk mengangkang** dakas, dangga; **mengangkang kaki** wékak, ngé'ang nggékak; **terkangkang rékas**; **kaki terkangkang waktu tidur** winggi-wanggal, winggi-wenggat, wuli-wenggat
- kangkang2** dekong, kerenga, kengkeres, angga-rao, dangga-rao, dangga, ghékang, ngé'ang
- kangkung1** ngerék mésé, ngérék lémpang, ntung, paké mpérang, paké mekaleku, paké ngéar, paké lempang golo
- kangkung2** kangkung, uté
- kanguru** kanguru
- kanibal** ata ngoéng hang nuru manusia
- kanisah** mbaru ngaji de ata Yahudi
- kanjang** wingker, giget, wekut
- kanjar1** peléko, golo, mata sua, surik, kiris
- kanjar2** congka, saé
- kanjar3** lawang, ngaok tau, rugi tau, rani tau, palak tau
- kanjeng** sengaji, mori, ruma, keraéng
- kanji1** paré, céi, tepung kanji
- kanji2** hurup cina, huruf jepang
- kanji3** retes, naé, deset
- kano** wangka, léwé, sampang léwé, koé
- kanofili** ata ngoéng kéta te tinu acu, ata ngoéng tinu asu
- kanon1** séng taki séwa tana
- kanon2** déré ata lut taud le sua impur
- kanon3** meriam, bedil mésé
- kanonik** lorong agu wintuk de geréja
- kanopi** siding terpal, rinding terpal
- kans** sokor, manga leson te, manga nukn
- kantan** lia puar, lia acu, lia asu, maron, narong
- kantang** meti, dango da'at
- kantar** wingker kéta, dila haok (tentang api), ndet pucu, nganggang
- kanti** haé reba, haé olét, haé gori, haé molas, ghaé reba, ghaé molas, ghaé ka'éng
- kantil** wéla cempaka bakok
- kantin1** lawé tenung, lélu dedang
- kantin2** lo'ang te pika hang agu inung oné sekolah, ko asrama, ko kantor
- kantong** cikang, pundi, sikang, kowot, perukang
- kantor** kantor
- kantuk** dendut, rendut, tuju, léréng, andut, jéjém, lérém, éjém; **tidak dapat mengantuk** roca, ropa
- kanvas** towé terpal, towé kimpur agu megeng, dewo kupul
- kanyon** ngero délem, longka délem, ngampang data, ngéro leman, loka leman, kébé da'at
- kaok** runing de ka; **berkaok-kaok** épo-apos, ciék
- kaos** kaos
- kap1** wasé oné kepal
- kap2** tadu lampu ko oto
- kapa (kapa-kapa)** épa oné wangka
- kapabel** ngancéng, molor, pintar, ngaseng
- kapai** bolal, wuli weki, kudut haeng caoca, seber, gugut, imping
- kapak** cola, sola; **kapak batu, kapak kuno** lema-pasat, lema-cola, lema-api, lema sula; **mengapak** wegal, cikat, sikat, wega, téga
- kapal, kapal udara** kepal lélap, kepal délap; **kapal laut** kepal waé
- kapan1** ce pisa, ca pisa, oné pisa, du nia, sai pisa
- kapan2** buing, wuwus, bako, rokot
- kapang** rukus ata dépét oné haju ko racap kepal

kapangan wéléng wulang, wéléng mata-léso
kapar1 nekes, wekang, wéang, cengkang oné waé, do'ong, nesuk
kapar2 héla, bélang, ghéla, ghéla-ghaé
kapar3 todong kopé ko todong sempilang, todon kopé, todon sempilang, todon surik
kapas kampas
kapel kepéla, geréja koé oné biara ko asrama
kaper kékal koé, kakél koé
kapiran kéba, kebang
kapita néténg ro'éng, néténg ata, nétér ro'éng, nétér ata
kapitulasi tura koda rampas, tomo tala rani
kaplok entap berambang, pak, tuku pusi, pak berambang, tuku pucu
kapok naé, retes, deset, tesor
kaprah laséng(n)
kapsalon baté ropo wuk de iné-wai ko de ata-rona
kapten kapitén, ata tua laing ca dantep, ata ba kepal
kapu-kapu haju lénténg, ghaju léténg
kapuk1 kawu
kapuk2 lumbung woja, joréng, bondo, téndé, lancing, langkok
kapung lénténg, léténg
kapur kapur
kapur, barus kapur barus
karabin bedil wokok, bedil mesin (otomatis), bedil
karaf gelo, namo, gumbang
karah mesak betong
karak rateng, ngeros
karakter ba weki
karakteristik ba weki ata dion keta
karam melep, delep kepal waé, beno
karang1 watu tahang, watu roga, watu taghang
karang2 pota; karangan kelapa, pisang, pinang kawas, karang, kété, coco
karang3 natas
karang4 osang ka'eng, tosan oto
karantina osang cépé wiga toé cadi ata beti

karap jangka koé oné peréwang tenung, jangka koé oné né'ang dédang
karapan rié japi ko kaba pé'ang Madura ko pé'ang Sumbawa
karak meler, metek, meta, tu'u
karas1 kokis oné mai sepet déa, kokis éne
karas1 pu'u haju cir kapur barus
karat1 ta'i-upa, upa, ta'i ipa, ta'i ipar
karat2 wolo don ici emas, don isi emas
karau kélok, kalok, kalék, hamol, halok, ghamol, roda
karavan keréta te ka'eng laing, keréta re ka'eng laing-data mbéot ko ata libur, keréta oto laing
karawitan déré oréng le gamélan
karcis surak poli baja ongos
kardia pucu, pusu
kardinal ata pangkat mésé de geréja tési le paus
kardus karton
karena ai, losing, woko, méséng, ngasang, soho, landing, néséng, lodok, cupung, supung, ina, iop, inak, wuku, léte le, lohéng, tau, manat; **oleh karena** naha, nagha, nahat, op landing; **oleh karena itu** tara, landing le hitu, sogho
karet karét, haju mésé, langkas 25m-cir karét, ghaju mésé, ghaju léwé, siring karét
kargo peti mésé na'a ca-o-ca, peti mésé na'a né'ang mengit
kari1 uté waé na'a le wunis
kari2 ata baé bacang Al-quran
karib olét, lolét, rejék, soé, woé-soé, joé, deper-dolét, poé-ndolé
karibu tagi ata manga kanang pé'ang amérika
karier gori te ita mosé di'a, gejur
karies lewo be oné ngis, long ngis
karih kélok, kalok, halok, kobé, sirung, caok
karil kelinci mésé, pus belanda
karim gawas
karkun jer-tulis, jere-tulis
karma sanggéd taung pandé de manusia oné lino (pandé di'a ko da'at) manga lékon, nangki, itang

karnaval *lawa lako londang oné ramé mésé, lako duluk, lako nggulung*
karnivor *kaka ata ngoéng hang cama tau(d), asu, naung*
karnafobia *beti rantang ita nuru, ma'it, ning*
karpus *bui*
karsa *nai-nawa, ngoéng nai, nuk nai, get*
kartika *wulang, wulan, ntala, tala*
karton *karton*
kartonase *rokot le kertas kimpur, rokot le surak kupul*
kartu *kartu*
karu1 *toé nipu, weleng sa'i, toé nuk, toé dian*
karu2 *rampo tombo, ropo tombo*
karuhun *empo, ema tu'a/ endé tu'a, embo, ema ngga'é, emé ngga'é*
karun *bora ata manga be wa tana boné*
karung *guning*
karunia *momang/mohas ata widang lata be étan, te'i lata be étan, widang di'a*
karut *neket, jengge-rua, ngokot, mbili-mbolot, mboli-mbolot, sungga-rua*
karya *rébok, gori, pandé, dédék, gejur, daléng*
karyawan *pegawé, ata gori, ata pal*
karyawati *pegawé iné-wai, pegawé ata wina*
kas *kas, baté na'a séng, peti haju latang katu caoca, lopa, perukang, kowot*
kasa1 *nggebar bakok hemél, dewo bakok ghemol*
kasa2 *awang, béang, tempat bajar ko tiba séng, ngawang, niang, tiba ndoi*
kasab *lawé emas*
kasad *betuan, tau co'on, te co'on, get, nuk nai*
kasah *locé oné mai wua, mepé oné mai wuas*
kasai *sampo, bedak bengé luma weki*
kasak-kusuk *ba tombo wélo-walol, tombo sipi-sopok, simi-somor*
kasam *mas nai, ngetek, mek, maléng, maca haéng anak wa, bara*
kasang *dango*
kasap *cirang, imang*

kasar *sehak, rihu-rahu, cirang, seghak, siran, geruk; kasar tentang perkataan wuncal, wuret, wente-wengas, korak, wu'al, pekas, regit, regas, jebas, gintem, wongkes, kembas, peret, loncor, tepe-ropé, ncu'ang, mengkir, nco'ur, mbusar, wura-wusal, kebong-burut; kasar tentang perlakuan iru, uncang, gages, runggi-rangging, rugiraging, padi-pedut; kasar hal yang dikerjakan berbentor, kontal, bitibetar; diberi bentuk kasar coco, kobal, sojo*
kasat mata *ngancéng ita, ngancéng lélo, ita dungka, ngaséng été, ngaséng jelong, ngaséng ngguat*
kasau *kinang, buku, coku*
kasdu *ngoéng te, dia nai, momang, moghas*
kasemat *léwang tau, masa tau, ndul-ndél, maca tau, ré tau*
kasep *reba, hondés, ranga di'a, ghajok, ghedus, reba lomés, molas lomés*
kaset-kaset *tu'i, suat; kasi té'i, momang, moghas*
kasid *ata jera laing, ata wuat, opas*
kasidah *déré naring oné mai arap*
kasih1 *momang, mosang, moang, newes, cembes, moghas, mohas; memeluk dengan kasih ngenges, nggépo, ndépo, nggao; kekasih laki-laki reba, naca, nasa; kekasih perempuan molas, naca, nasa; kasihan ba'éng, ba'és, basa-di'a; berseru kasihan idé, moséng, idék, hidéh, idék gé; kasihanilah somba, basa-di'a, bese-di'a, momang; mengasihani ba'éng, wéong, moang, momang*
kasih2 *téing, té'i, bisa, widang, indang*
kasihku *itang, nangki, été, maki*
kasim *tu'i, kasi, suat*
kasino *mbaru te maéng, mbaru te saé (dansa)*
kasintu *manuk lalong, manuk rata oné puar, rata (ayam hutan)*
kasip *galek, paés, kalut, posét, lat, remang, hindos, reman do taran*
kasir *ata cau séng kas, tukang bajar séng*

kasmaran *pa'u-nai, lumung, lumu mai*
kaspe *tété haju, daéng, bogor, tété ghaju*
kasta lipu, *sa'i gala, lipu rang oné ka'éng tana*
kastri *bénténg léok le ngali waé*
kasti *kasti*
kastrasi *pandé tu'i, pandé suat*
kastrol *rewos pandé nggélok tuka, mina rewos beti tuka*
kasturi *po'ong saunng te rewos réu, haju mésé-wuan mecik (pé'ang Kalimantan), wua kasturi (bunga) wéla kasturi*
kasuari *kaka lélap mésé (kasuari)*
kasuaris *kaka lélap unta*
kasui *kokis pandé oné mai déa, kokis éné*
kasur *kasor, boslak; kasur berkulitkan pandan kapal*
kasurina *ca tara haju cemara; kasuarina haju mésé, ghaju mésé, luit'n ngancéng rewos disentri, ghaju sita, haju sita*
kasus *mbolot, pelkara, pele-kara, pandé da'at*
kasut *wa'i-sedompa, sandal-wasé*
kata *mu'u, mu'un, taé, curup, reweng, jaong, tomo, rewong; katanya taén, taé diha, pangén, pangé ghia, niha, léng, séng; katamu taém, pangém, taé de hau; kata mereka taéd, taé dise, nisé, pangé disé; kata kami taégm, taé dami; kaku taég, taé daku, naku; berkata tidak sopan songa-sangak, binci berang; berkata bersangkutan-sangkut/tidak lancar deka, deka-dem; boleh dikatakan/dibilang kiram; mengatai renti, renting, palak, wengas; tak dikatakan lagi toé cung, mang (taé); suka berkata buruk tentang orang lain pocu; kata sambutan pidato; kata sepakati poli bantang cama réjé léléng*
katagelofobia *beti rantang tawa lata*
katai *pengki, toé uwa, manuk pengki, jiber, cences*
katak *paké, ngérék; katak buncit dan pendek ntung; katak yang baru menetas/anak katak lebung; katak pohon lémpang golo; bekas tinggal*

katak rasa; **seperti katak di bawah tempurung** *toé dé'it manga lako pé'ang, ba weki data toé do baé, tomo data toé do bokong*
katang-katang *roto mésé, pépé, remang lor, nunu'n pandé rang/luit katel, béka*
katapedafobia *beti ratang woncek oné mai osang langkas*
katapel *kartupél*
katar *wangka lajar*
katarak *beti mata sabol, beti mata, sabuk mata, cunca mésé, mata génté*
katartik *rewos te losa cébadéu*
katastrofe *calang da'at, copél mésé*
kate-katai *pengki-toé uwa, jiber, cences*
katedral *geréja mésé, geréja keuskupan*
katel *guru gama (data katolik)*
kategori *lipu*
katel1 *lélé, kélé*
katel2 *katai pengki, toé uwa*
katel3 *ata toing ajar gama katolik*
katel4 *katel kitap te ajar gama katolik*
katel5 *sawi-ndao mésé, ranggong mésé, sawi nggaong mésé*
kates *padut, ka'ung, ka'ung jawa, muku jawa*
katib *jer-tulis, juru-tulis, sekretaris*
katifah *towé cumbu kimpur, permadani, towé wengko ata kimpur*
katik-katai *pengki, toé uwa*
katil *wongka beci, wongka haju, bangku koé*
katimun *timung*
katiti *poli perésak(n), (tanggal, lesu, wulang agu ntaung'n)*
katok *déko (léwé ko wokok)*
katolik *Katolik, agama Kristen, tua'n paus ka'éng pé'ang Vatikan Roma*
katoptrofobia *beti rantang lélo serméng*
katrol *dérék*
katul *sepet ba'o déa, ba'o latung*
katun *ceca oné mai kampas*
katung1 *penu, héra*
katung2 *lénténg, wéjot, héndéng*
katup *japet, ra'um, képet, kempé, tadu; mengatupkan mulut kemeng, emeng, tadu mu'u; mengatupkan peti ancem; mengatupkan pintu tadu para, nggalu;*

mengatupkan telapak tangan dengan jari *rengkum*; **terkatup** *rencu, rencep*
katuk *ba cala, lérong cala, saung katuk, katut (ba cala), haju kawu*
kau-engkau *hau*
kaul1 *radi, reké*
kaul2 *bou*
kaum *uku, wa'u; sekaum haé maris, ca uku*
kaus *kaus*
kausa *landing(n), campit(n)*
kaustik *ta'i upa, ngancéng muntung, ta'i ipa*
kaut *cohop, anggong, raop, anggong, dako*
kavaleri *lawa léti jarang, lawa oto beci tondol*
kawah *cewé mesé, cewé kawa; kawah pada gunung mbehong, rana, sano éta comong poco*
kawak *tu'a dunggak, lopo donggok, danong gi, mese*
kawa-kawa *ranggong, sawi-nda*
kawan *haé, béla, woé, haé ramé, atat te jaga; kawan sesama lelaki haé reba; kawan sesama perempuan haé molas; sapaan kawan antara lelaki késa, asé-ka'é(n), haé reba; kawan dengan roh halus woé, asé-ka'é weki; kawan karib haé ndaléng, haé olét; kawan seperjalanan haé lako; menemani raés, réma; kawan nempung, nggéwa, impung*
kawanua *uku Minahasa (pé'ang Sulawési)*
kawasan *mapak, ota, ligut, liku, kengkok*
kawat *kawat*
kawatir *kawat, simpung, sipung*
kawatir-khawatir *rantang, simpung, sipung, ratan*
kawi1 *curup Jawa manga, tombo data Jawa olo*
kawi2 *mberes, megeng, meghong*
kawin1 *kawing, nika; mengurus kawin laki-laki laki; mengurus kawin perempuan wa'i; mengawini janda dari kakak/adik lili, ghili, riang; kawin 'cross-cousin' tungku, cako, rao ajo, tuku, sako; kawin di luar kerabat*

cangkang, sakang; kawin yang tidak patut menurut adat Manggarai jurak; pembebanan uang kepada saudara untuk perkawinan saudara sida, batang: memberikan tanda awal hubungan sebelum kawin pangkang, pakang, rekak, sop buru; masuk minta sebelum kawin pongo, kémpu, weda rewa tuké mbaru, ba cepa, tuluk pu'un batu mbaun kala, ujung pu'u pongo lobo, acer nao wasé wunut, mbukut; kawin sah menurut adat wagal, nempung, réha lésak penong pa'ang, cikat kina wagak kaba, sikat kina wagal kaba, asok nao panggo wunut; mengantarkan istri ke keluarga suami setelah kawin podo
kawin2 *ata ba korung du adak de raja*
kawula *mendi, ro'éng, ata lut*
kaya *bora, reket; kaya raya bora éros, bora mésé*
kayak *ného, cama ného, nongo*
kayal-khayal *oné nuk kanang, oné nuk kaut*
kayangan *surga, osang de Déwa*
kayu *haju, ghaju; kayu alas potong daging lechang, latang; kayu api yang kecil cuhar, rangka, repat, reka; kayu bulat gelondongan lunteng, tunas; kayu kasau kinang; kayu balok léba; kayu tiang siri; kayu tiang utama di rumah adat siri bongkok; kayu busur peteko; kayu sakti di pusat kebun teno, landuk; kayu untuk menumpuk jagung yang sudah diikat di loteng karung; kayu untuk membatasi moso langang, langeng, langom; kayu yang ditancap sebagai pagar acer, paker; dahan kayu yang patah alamat kematian loge; kayu yang ditancap pengikat hewan ndotuk, lebak; kayu besar yang tumbang watang; kayu singapura kawéng rowé; kayu kuda kedondo keci; kayu papua kenti, ntalung; kayu gabus sita, kalo, kawu*
kayuh *bisé*
kayun *gélang nau, lako-lako, kilang taun*

ke nggere lau, nggere lé, nggere wa, nggere olo, nggere éta, nggere oné, nggere awo, nggere sili, nggere salé, nggara lau, nggara lé, nggara wa, nggara olo, nggara éta, nggara woné, nggara awo, nggara sili, nggara salé, ngger, conéng

ke...an haéng le

kebabal géluk

kebah baca le number, mora kolang weki poli number, basa le rumput, mora lasan weki poli rumput

kebaji mbeko pandé céar/suar wina rona data, mbeko pandé ta'a nai

kebijakan sara/gauk/pata di'a, gauk di'a

kebal kebal, kumal, toé tama

kebas wétar, péntang, wéntas, tempang, témpang, mbétar, patas, wecar, mbétak; **mengebaskan sayap** renggép, regép, mbépak

kebat bokol, pongo, rokot, ujun, sawi; **mengebaskan** ranggi, cawi, pongo, bokol, sawi

kebat-kebit wele-wutir, héso-hasot, wuli-wutir

kebaya kebaya, baju limé léwé de iné wai paké agu rok léwé

kebayan opas, ata jera laing, iné wai ata létang témba

kebiri tu'i

keblinger wéléng, dipuk, cibul, bapur, lémon

kebum uma; **kebum baru** uma rana, uma weru; **kebum lama** uma lokang, uma lokan, uma roé; **kebum kecil** sekitar rumah ma'ang, tobok, po'ong; **kebum milik seseorang** libong; **kebum besar** milik warga kampung lingko, lodok; **kebum hak milik setiap warga kampung** moso, letang; **kebum berupa setengah dari lingko** saung ci'é, saung-cué, cué; **kebum lingko yang utama** lingko ramé, lodok ramé, lingko randang; **kebum ubi kayu saja** gudang, uma tété; **kebum yang tidak mampu dikerjakan/yang ditelantarkan** podok; **pinggir luar** kebum cicing, sesing; **jenis-jenis acara pesta kebum** banco-

raci, kalok, hang latung weru, hang rani, randang, barong lodok, cépa, wasa, wésang, iok, peda, oli, ghan kaé weru, ghan ute weru, arit, ropo lema, ba woja wolé, ghan woja

kebur kélok, hamol, kalok

keburu pado olo pado, diki-dakang, laing olo, to'o olo, pado olo, tiki olo

kebut¹ péntang, pétar, pui, tempang

kebut² gélang tu'ung, wuli-mpoat, mping, kilang, ghora, kamét

kebyar cili-celap, gérak, hilap, mbiang, seli-sela, nera, bombor

kecai rewut, rewuk, meruk, jewang

kecak cau awak, ndong awak

kécak saé data bali

kecam maja, cela, ngu'u, ngetut, mu'u-mésé, mu'u-da'at

kecambah rémé gumuk, manga bekar, todo, ludung

kecamuk hena le copél mésé, calang da'at, nggawur, raha, rugi, mbora, ghong, iha

kecandan gega lema, witék, jambor, wangé, mbesék

kecap nggepak, manté, tanda, mecak, damang

kécap kécap

kecapi juk, gitar

keccar lomak, acar, longa, lawar

kecebon lebung, legume, mburuk (rugha paké)

kecek¹ curup, taé, nggut, joak, mu'u

kecek² nggéna

kecer wécak, héla, hémong, wésak, ghéla, wéras, kuras

kecewa pa'u nai, maja, kenggel, mbalo nai, léntok

keciat kilit

kecil koé, melak, merik, loé, melang, ijek, kijek, ruék, kijer, ilek, mela, ijeng; **kecil tentang aliran air** niris; **kecil tentang anak-anak** ileng, pik, piok, koé; **kecil tentang badan** jileng, ngkéléng, cicer, mbidek, jiler, jiber, nginong, lincor, melik, nalik, merik, nires; **kecil perut karena lapar** ndeléng, ndeghét, dengking; **nilai barang yang kecil**

bocik; **kecil tentang buah jagung** *latung mentik, latung merik*; **kecil tentang bulatan géleng, g nggél**; **kecil tentang daun jerit, jiwí-joé, ijeng, pijeng, nggiron**; **kecil tentang derajat sa'ing wa, mbitek-dileng**; **kecil tentang kaki tentang kebun lolit, koé**; **kecil tentang kepala molek, koé**; **kecil tentang lubang, mulut kiput, cuceng, kiceng, kipol, nggimol, ngimot, kimot, rimos, sipol, nggipol, ncimos, cimos, hipol, kipot**; **kecil tentang mata mbileng, nggéndeng, jileng, jiler, nggileng, cilek, ngijit, gilét**; **kecil tentang muka milong, mileng, milos, joleng, cileng, ricek, lojim**; **kecil muka karena takut mison, mison, miso-mason**; **kecil tentang nyala api lepe-loé, lipi-loé, repa-biet**; **kecil tentang pakaian koler, ghoset**; **kecil tentang pantat mikos, mikot, pikot, pikos**; **kecil tentang perut hempés, hontas, bampéng, wenggék, ndegéng, ghapis, gampeng**; **kecil tentang pinggang kéndeng, kindeng, ndéléng, ndawek, ngeo**; **kecil tentang pintalan leré, koé**; **kecil tentang tali lorés, lerés, rem, more**; **kecil tentang celana rué, mulér, kéot, pipét**; **kecil tentang suara senggol, segol**; **kecil hati megut, mét, rehong nai, pahong nai**; **kecil-kecil jewé, gutit, répe-réat, bite-baté, rewe-rés, koé-koé**; **kecil-kecil dan banyak rawi-rés**; **kecil tentang menangis dan lama ngés, ngengut**; **amat kecil koé-kojék, temé-letés, mileng-ijék, ného mela, pijeng, mesu, kidok**; **amat kecil tentang badan ngéo-ngélé, ngéo-ngekék**; **amat kecil tentang muka milok, nggomi-lai**; **kecil tapi halus joé, riém**; **kecil dan kurus rigot, rusuk-ringan**; **kecil dan lemah didi-dades, lémes**; **kecil dan menonjol rimos, ripo**; **kecil dan panjang korék, jorik, kiler, rucuk, rusuk**; **kecil dan pendek tentang badan jobol, pédal, mbokil**; **kecil dan ramping mores, loris, ghedus**; **di tengahnya kecil**

ngéo, ké, ngéok, ngéot, ngé'ot, léong; **kecil seperti ranting repe-réat, repe-réat, mondek, pelaras**; **kecil tapi kuat tentang kaki céngeng, ciker, kodot**; **kecil dan tinggi ndara-ndangot, mores, mondek, ghedus, langgong**; **menjadi kecil tentang mata parang mero, ngén**; **semakin kecil loé, koé**; **ke bawah semakin kecil kimot**; **makin ke belakang makin kecil kimot**; **makin ke belakang makin kecil ori**; **mengecilkan badan karena takut kekop**; **pantatnya kecil pikot**; **mengecilkan gumpalan nasi ndete-ndewuk, koko**; **memperecil ipé, encem**; **kekecilan koé bail(n)**; **kecil hati rehong nai, rantang, rabo, reghang nai, mu'ur nai, ratan, rugi**
kecimpung1-ketimbang *runing waé onnga le limé*
kecimpung2 *rébok oné ca gori*
kecimus *bébil, bibél, bibél wiwir te loér ata, mbilé, wiwir*
kecipir *kecipir*
keciut *ncélor, ceng, kiung, ngkiung*
kecoak *cigar, moro, cigir*
kecoh1 *adong, rendu*; **terkecoh** *haéng le adong, hang le adong, ngaéng le rendu*
kecoh2 *ngaok, lao, rendu, rugi, ngasa*
kecombrang *pane*
kecong-kecoh 1 *adong, rendu*
kecu *ata rampok, ata rampok, ata tako*
kecuali *bom, kolé le, aikn émé, taém nenggitu, émé nggitu*; **kecuali kalau bom émé, bo émé**; **tak terkecuali léndur, sanggén**
kecubung *mbungé, mbungér*
kecumik *humit, humi-hamit, ghumit, ghumi-ghamit*
kecup *omo, mu*
kecut1 *neket, géga, kekop, mésot, nggikok, kekok, gegé, mesor, mesot*
kecut2 *héo, nilu, berak, mindur*
kedadak *cancur agu roa, cancor agu roa*
kedah1 *nga, nganga (mu'u)*
kedah2 *nggoko gaja, wo'ok gaja*
kedai *warung, tokong*
kedal *pano*

kedauluwarsa *lagé(g) sokorn te paké laing, banger, laun cekeng ga, bangor, poligi sekon*

kedang1 *cilik, tilis, tis, calir, tilis hang, tilis ghang*

kedang2 *téla, toko téla, gélak, toko gélak*

kedangsa *lémo*

kedap *jipet, jimet, jérés, tahem, jimot, ghimot*

kedasih *tepong, tik-ko-toé*

kedaton *seriga, kedéra*

kedau *ciék tegi campé, wuku, tegi sapé, rait tegi sapé*

kedek *ndohong, séhong, gégé goa, lako beto-batot, ndoik-ndoa, ando-ndoak, labang lédék*

kedekut *kuling, mékét, luji, guling, megil, nikeng, kikeng*

kedelai *kedélé*

kedempung *kembuk, (buah-buahan)-toég manga icin hang le kaka, gembuk*

kedengkang *ncéong, jahar, jihing*

keder *rantang, géga, jejer, ingi-anga, ratan*

kederang *karot gulung, karot gulun*

ke di *ba weki cama ata-rona, ba weki cama iné-wai, iné wai toé manga cai wulang (menstruasi), cala-cala te ata rona cala-cala te iné-wai*

kedik1 *ngo'ak, ngo'at, ngop*

kedik2 *pékang*

kedip *repa, repe-giat, lipi-loat, repe-gemit, repa-gemit*

kedodoran *paké ceca mésé/ngengga bail, jambir-jolok, nambung-maut*

kedok *cumbu ranga, tadu ranga, topéng, barak, tangké, lumbung-ranga, képe ranga*

kedot *kebal, kumal, cirang (weki), toé tama, ne imang*

keduk *ahér, ahir, ligot séng, na'a ndoi, tighon ndoi, ligut ndoi*

kedung *tiwu, sano*

kedut1 *béngkang*

kedut2 *rebi, lot, ndol, nekot*

kehel *mbékot, toé lako oné salang'n (sampang, kepal), pégé, wéléng*

kejai *olé, lot weki (to'o toko), oléh, giuk, lot, miuk*

kejam1 *gutek, rua, ruap, rugi, rua-rap, ngetuk, nggetuk, rutek*

kejam2 *peseng, tadu mata*

kejamas *rono, popo*

kejan *cikéng, ngeseng (émé kudu loas), mesong, eséng*

kejang *tender, léngkét, keget, wedét, wedet, celeng, ndel, patas*

kejap *repe-gemit, jingget, paét, kuwu-kewet; sekejap mata cerepa mata, iso tesem, ito tesem, sa repa; berkejap-kejap*

kejap *repe-gemit, repa-gemit; mengejapkan repa*

kejar *léor, dolong, kudu, nanang, lambar, ndéor, soléng, tembar; mengejar terus*

kejar *joté, lut; mengejar kata-kata orang*

kejar *dote, lut*

kejat *kanggang, kégét, kédét, téngél, kégél, kugut*

kejer *rétang nolol, rétang ciék, rétan wuku, rétan rait*

keji *lenci, biri-berang, berbicu, lesi; caci maki dengan keji wenir, tida lenci, wencer-winak, tida da'at*

kejora *ntala géwang, ntala lado lesu, mbawa rani*

keju *kéju*

kejuju *ndajar, toé léang, ntoar, toé asi, nukung, ruk, jajarna*

kejur *juar, cegit, jengge-rua, jengger, cuar, cibar, jégam, segit, sunga-rua; kejur tentang jari wedet, kedot; kejur tentang pakaian karena kanji sengger, kedoét*

kejut *ntili-ntolok, géga, lélak; mengejutkan katéng, réga, nggeka, kating; terkejut nggikar, géga, ného wetér, gegé, hohit, ngikok, wontit, nggikok, lélak*

kekah1 *kodé mésé*

kekah2 *wirot, lonto ngakak, oto ngakak, oto ngé'ang*

kekal *tédéng lén, dengkir tain, toé manga cemoln*

kekam *sawot, wéang soot lénténg oné waé, ason léténg oné waé*

kekandi mbéré, kandi, cikang, sékang
kekang rapa, kelada; **mengekang** kengkeng, engkeng, ta'él, po'é, umbi, wa'ék; **mengekang marah** mekeng, reket, ta'on rugi
kekari1 nggiling, akak, nggedak, wéla (bunga)
kekari2 leget, mberes, ici weki, segit, weki pu'u
kekara osé, muku té'é, koja kara, koja séro
kekas cakér, kaér, sakér
kekau cere-gagap, cidap, cere hahap, cihicahap
kékéh régés, dalér, régék, nggékék, jégék, cence-lik, réhét, réhék, téhéhé, régé, tawa
kékék kaka kék, kaka pék, tawa he..he., runing kaka kék..kék., jaja kaka kékék
kékél mékét, kuling, luji, geli
kéki heres nai, cubel, wokang pucu, delon pusu, mas nai, dukut pusu
kekisi kincé
kékok toé emungn paké, toé di laséng, sihit, sihing, sighing, ngari-ngatin
kékol pesorong, pengelé, cekang, pengeléng, mi mai wa mai
kekudung rédung, jenggong, kebék, rodong
kelabakan cere-ngangang, wendat
kelabangan dole wuk
kelabu1 ngasang de ikang, (warna) rawuk
kelabu2 (daun, badan) rawuh, bukang, wuang, sawuk; (warna bulu kuda) butung, sonang, berumbung
keladak repang, anak cucu, anak susu
keladau jaga, lami, lelo, léngér, riang (peti), narang
keladi teko, peso; **jenis keladi hutan** buta, hélem, kadung, kompa-alu, mangkang, nangkér, nggédé, kéreng, tesék, tobang
kelah buang, mboték, baro
kelahi paki tau, rani tau, pulang tau, tabor, kacuk, tau, kekur, ruwat, ngaok, ngabu, sanggo, mboro, tauk tau, nggacek, wucuk tau

kelak1 tai, ding, ta, se pisan
kelak2 kaka lélap, kaka délap
kala-kanji keduk, saung keduk, saung nggeduk, saun keduk
kelakar gega lema, wangé, witek, mbamba, wajak, wengét, mbejék, jember, leték, kengke-rawah, giri-gawak, bajak-bial
kelak-kelik lepé-loé, lipi-loé, lepi-loét, lepé-loé, wirek, mbileng, dindi loé
kelalang nam, ngamu, gelo, bila, robo, tawu, gumbang
kelalap delep, melep
kelam rep, wenél, sape-sela, mendot, supu-riop, misik-mesa, capu rebem
kelamarin meseng, mahang, mesang
kelambai iné-wéu, iné-hé'u, darat
kelambir nio
kelambit kaka-lawar mésé, lawar bata
kelambu kelambuk, rinding, perinding, cobak, bocok
kelambur neket, kus, nekot
kelamin tanda te baé dion, iné-wai ko ata rona; (**tentang hewan**) laki ko mokang, ata rona ko ata wina, ata laki ko ata wina
kelana mbéot, ijuk, ngonang, mbajo-aja, hindi-haés, hili-haés, labok lino, ngabang, ghindi-ghaés, dindu riu
kelangkang péga, pendepong, derang, lengkak, lekak, kemok, péngga, lakang
kelang-kelok jéko, jaki-jéko, luku lékés, nduku-ndékék, ndéku-ndékék, ndikuk-ndéké, weki-wekok
kelantang pari, wésang, pari one lesu, baju ko, ceca bana kudut bakok, poli legeng oné waé sabung
kelap lipi-loé, lepe loé, mbileng, dindi-loe
kelapa nio
kelar ngeténg, pang, cowél, papé
kelara anak de ikang sembilang
kelaras saung muku, saung téu, saung latung dango, saun té'u, saun muku, saun kaé dango
kelari ngasang de ikang
kelas kelas
kelasa wogol, bongguk, ntoung, mbodol
kelasi1 pegawé kepal

kelasi2 kodé isung léwé
kelat1 wasé lajar, wasé mésé te ndol
*sampang, wasé mésé te ndol haju
 kudut doal*
kelat2 pesar, lédar
kelat3 raket, raket, haju, nunu
kelayang cik, kaka cik, kaka kisor
kelebat mbalép, gélang-gélang, kilang,
wuli-wali
keledai leko, concong, mambak
keledai keledai; **otak keledai** ata bapa,
ata bodok
keledar jengkek, mokos, mekok
keledak ngasang tété wasé
kélék lélé, kemét, kélé; **mengélék** anak
*nggaé, haju ko beci te cau oné redang,
 ngga'ét*
kelekkatu salu, désé, sésé, salo
kelelap molu, léhéng, delep, melep, beno,
telop
kelelawar wer, sowél, sowol, cowél,
wocol, kaka-lawar
kelelot lotér, latér, lombét
kelemayar lipang koé, lipan koé
kelembak haju cendana, haju gaharu,
ghaju sendana, haju néndong
kelemban lako léok, lilik, lili-léok
kelempai lunggu-lepé, lémpas, jinggu-
jangut, junggu-jangut
kelemping dandak, babél, kambi raghong
keleneng runing nggorong, ling nggoro
kelengar boat, létom, léntem
kelentang wua kélor
kelenteng weras, wua kawu, lise, lincé
kelenteng runing loncéng, ling loséng
kelenteng mbaru ngaji data konghucu
kelemumur bakak
kelenjar lincé, lisé
kelengkeng ndékar
kelentik mina nio
kelepai lenggus, babél, cenggul, lunggu
lepé, wengi-wengot, junggu-jepé
kelepak rembep, lenggép, nggepak
kelepet lepet, lulung, lulun, suwi
kelepu panté, paté
kelepuk ngkebing, kebing
kelepur jejit, ndetir, wewir

keler peti te na'a, botol inung, botol na'a
waé inung
kelereng keléréng, wua haju lérak, ndékar
kelesa ngondé, ngangit, balong
kelesah wosong, simpung, sipung, mu'ur,
soang
kelesek puka, muka, puka muku dango,
pu'un muku
keletah umét, hiwek, hiwe-hawek, ngiwé-
ngawér, umé-amét
keletang jihing, nchihing, runing séng
*(logam) pau oné watu nchihing,
 sénggégng*
keletar jejer, jeje, gégut, leluk
keletuh nontong, ntohok, dontor, datong,
doto
kelewang sempilang, kopé léwé
keliar ngabang, ngo nia-nia, to'o nia-nia,
*hao, hele-huar, hawi-haol, lako pina-
 naéng, moi-lakon*
kelibang renggeng, nawok, délap léok
kelibat haju bisé
kelicik nggelék, nggasar, nggasér, ghelék,
ghalok
kelih lila mata, ngguré, lélo, dila mata,
wela mata
kelijak wulu mata
kelikah ba weki, gauk, sara, pata
kelikir watu kelikir, laing, lain
keliling baling-mai, léok, léong, wéngkér-
léok, temu, lilik, wéké-léok; duduk
keliling liup, lontok-léok, oto léok,
*seleka, rentum, renting, génggés,
 réndé; jalan/ menari keliling lélés,
 wéngkér-léok, wéké-léok, lélé-léok*
lilit, lélér, wéngké, paléng, pese-soé;
mengelilingi/melingkupi ligut, léok;
keliling untuk mengeroyok léto,
sambat mbapa, léok; kelilip lopat,
rebus, sopé; kelim pada anyaman
co'ép, cuwi, séot, suwi; kelim pada
tikar tora, cumé, upuk, umpuk; **kelim**
dengan kain pada tikar umpuk, luku,
upuk, umpuk; kelim pada celana lupé,
luku, upuk; kelim pada kain lindi,
polok; menyelim tikar luwi, suwi,
upuk, umpuk, jémpang
kelimis nggosak, losak, nggokap

kelimun *rentum, lawa do, impung, retum*
kelinci *kelinci*
kelindan *turang, usat*
keling 1 *ata mai oné mai india selatan, luit neni, loké neni*
keling 2 *kepal*
kelingking *kindé, kindék, kindi*
kelingsir *beti boto*
kelining *runing wonta de jarang beci, ling nggiring de jaran besi*
kelintar *lako léok*
kelinting *nggorong, nggoro, wonta, nggiring*
kelip 1 *lepe-loé, lipi-loé, wirek, mbileng; tentang mata binatang lipé-lié, lepé-loé; kunang-kunang dépét, bépét, lipi-loé, lepi lié*
kelip 2 *dépét surak*
kelip 3 *dépét, lipi-loé, lepi-loé*
kelipu *mata séng danong (don, lima séng), kelip*
keliru *cibul, mamur, bapur, dipuk, pampung, iki-aka, lémon; keliru melihat bala, bala mata, ibut, sala lélo'n, jelong sala, sala jelong*
kelit *enggang, ciho, pali*
keliwon *pegawé désa (oné Cirébon), pegawé oné mbaru de raja*
kelobot *kombak latung, kombak kaé*
kelocak *wilos, wicok, wisok, bicok*
keloceh celoteh *tombo-tombo pina naéng, tombo toé nipu*
kelodan *ngasang pana, tai ntala, tala, ta'i tala*
kelok *wekok, ndekuk, wengkong, wekut; berkelok-kelok jaki-jéko, nduku-ndékék, kati-koté, koté-katé*
kelola *pandé, wintuk, ator, anor*
kelolong *sangkal*
kelom *kelong, sandal-haju*
kelompiang *rogam, embo, toé manga icin, toé manga isin, lapa, kanan*
kelompok *lipu; kelompok hewan/orang nggewa, woé; kelompok tumbuhan libur, pu'un, lipu; kelompok burung pipit tembéng, woé; berkelompok tentang bua, ikan, dll. larok, ndepul, kura, ndala; berkelompok tentang*

orang lipu, impung; berkelompok benda disusun unggur, woél, limpur, utur, renang
keloneng *runing nggorong, loncéng, ling nggoro, ling loséng*
kelon *rening, reni, goléng, nggoléng*
kelonet *koé da'at, ijéng, merik, cekoé, ného melang, koé sout, nongo mela*
kelong *campat mésé, sapat*
kelongsong *kombak, lobak, ponggok; kelongsong yang sudah dikerat rewes, wérét, jéré*
kelono *ata saé topéng*
kelontang *pépak, éwes, jar, rontok, ntol, kekap, regok, notol*
kelopak *ilep, ilép, ilét; kulit yang luka wancat, péghéng, paké*
kelot *kélot*
kelos *kelos lawé, haju ko beci latang waér lawé, tiling, liong*
kelosok *roco, dudang, koso, rosó, susak*
kelotok *behas, loda, pa'u, ndatak*
keloyak *wicok, roké, kasi, wisok, kasé*
keloyor *ngo toé tombo, téti toé décing, lako toé baro, lako kaut, lako ledung*
kelu *doppel, ndongot, depel, lenget le rantang bail, jongot*
keluai *kula, ndamu*
keluan *wohé, léntu, puling, ikos, di'is, pekon*
keluang *luwu, tacik, kelelawar mésé hang wua haju, niki*
keluangsa *kilo, asé-ka'é, kilo ata dia taung*
keluar *pé'ang, kedang, kendang, pé'an; keluar air/darah dari hidung nggok, mureng, miron; keluar biji mata nggiek, loncor, nggijér, nggi'ét, nggiji; keluar usus dari dubur mbesol, nggodal; keluar bubuk dari kayu lowor, koto; keluar ingus ndasel, ndusel, song; keluar kencing sedikit reca, resa, retot; keluar kencing banyak mbas; hampir keluar kentut deket, dekot; hampir keluar kotoran mbutet, buték; keluar dari ikatan nggosul; keluar dari kerja, sekolah losa, koar, wéar; keluar dari daerah*

(tentang kerbau) *borung, nggoru*; keluar menjulur dari lubang *landa, ngguler*; keluar dari rumah *wa'u, lar*; keluar dari persembunyian (tentang buruan) *wonta, wetas*; keluar dari siding *lekar*; keluar banyak kelekatu dari lubangnya *gogang, longkang, lokang*; bertitik-titik *ndirik, diris, niris*; keluar banyak (tentang air) *wuret, mboas*; keluar banyak muntah *colok, solok*; keluar dengan mudah *nggedol, nggadai, ngot*; keluar sekaligus (tentang menuang) *combu louk, songga-loak*; keluar selalu supaya dilihat orang *ténging, ngébit*; keluar selalu (tentang kencing, kencing, nanah) *jimbél, mbek, lulé, leles, ndot, laséng leso*; keluar tikus, ikan dari lubang *mboluk, mbulek, nculek, ludar*; keluar tentang usus *lua, ludar, mbesol*; keluar masuk *jélong, jelong*; keluar masuk tamu *nggelu-nggar, péang oné meka, péan woné meka*; mengeluarkan daki *doro, roco, roso lun*; mengeluarkan kelonsong jagung *wicok, wilong, wisok*; mengeluarkan sagar ijuk, kulit kelapa *cima, suma*; mengeluarkan parang dari sarung *werus, kedu*; mengeluarkan tanah pasir dari lubang *kaér*; mengeluarkan cicin, baju, gigi, dsb. *kedu, loak, lous*; mengeluarkan sesuatu yang ditumbuk *aké*; mengeluarkan dari gantungan *co'i, co'it, cu'i*; mengeluarkan semua *kedang, nggeda*; mengeluarkan dari dalam sebanyak-banyaknya *ka'ur, ahir, akék, akik, aké, aghir*

keluarga *kilo, endé ema, agu anak, ata ce mbaru*; keluarga dekat *haé diding*; keluarga dari pihak istri *anak-rona*; keluarga dari pihak suami *anak-wina, woé, salang*

kelubak *wilos, wisok, koap*

keluburan *ngembo, lewo mésé kudut deko gajah, longka*

keluk keluh-kesah *tilir, idik, nai-mésé, gentur, daring, soéng, pir*; **keluh kesah** karena sakit *pasar, ncolang, gingkis,*

dédé, daring, gikis; **keluh kesah** karena kehilangan *hetam, ghatam*; **keluh kesah** karena kekurangan *gesar, daring*; **keluh kesah** karena susah *tilir, héos, holong, gosang, idik, giser, gentut, gentur, menduk, wéong*; **mengeluh dengan bersumpah** *bolang keluk pohon ndehe, pégé, ndékék*; **keluk** tentang pelir *pekut, ndong*; **keluh** tentang badan unruk *mengelak nggikok, ngikok, ngokik*; **keluk** tentang keris *wiki-wekok, weki-wekok*; **mengeluk cabang pohon** *wenggul*

kelukur *ngguris, kuir, bele-boket, locak*

keluli *beci rani*

kelulu *kop, patu, nau, patut*

kelulut *sépot, cené, sené, kolong uwi, pason*

kelumit *cekoé da'at, cekoé kanang, cekoé keta, cekoé ijek, sa koé kaut*

kelumpang *ngasang haji*

kelumun *rédiung, rudung, kebeng, rodong*

kelun *wowék, towol, kembus, tolos, nus*

kelung *tonggek, tongkek, bonggong, pégé, tonggung, wekong*

kelupas *wilos, kocak, kosak, koap, goap, ci'ap, bowak, lowas, bicok, wowas, nocak, lalas, gangkap*; **kelupas kulit**

karena gesekan *lalak*; **kelupas kulit** karena matahari *rika, tewi, tela*;

kelupas kulit karena panas *pirot*;

kelupas kulit bagian bawah kuku *cu'il*;

kelupas kulit kayu *nci'ap, lui, gangkap, rokap, coco, sisik, rowak, koap, wisok*

kelupur *jejit, wendat, wele-wutir, wuli-wutir, tetir, wenggak*

keluran *céngong, séngong, bégho*; **keluruk** *kakor, kako*; **kelurut** *bara rempa limé*;

kelus *nggosak, nggilong, nggowas*;

keluwung *toso dimar, sosor dima, tojo nimbar*

keluyur *laki-lako toé nipu, lako toé nipu, ata balong, ata ngondé*

keluwih *kolo*

kemah *ndéi, balé, lempak, beruga, lépak, lepak*

kemal *bakes, benek, banek, banes*; **kemal** tentang tempat atau tanah *beheng, nembek*

kemala *mala, lawu-lawu, lawi-lawu, kelawu, watu manik oné mai kaka/paéng*

keman *homul, hemul, homut, ghomul, kasut, komus*; **berkeman** *hapa-haol, hepe-haol, ghapa-ghaol, ghepa-ghaol*

kemamang *poti/jing ata dila sa'in*

kemanakan *to'a, bangkong, wéla, mbo'a, bakong*

kemang *laci-kolong, laci-rédék, laci-saung, kopong, haju langkas 20-40m-wua kemang, laci bengé, poti anak*

kemarau *lena, walis, walis-ngkang, lena-tengkar*

kemari *no'o, cé'é ho'o, sé'é gho'o, mai-no'o, mai cé'é ho'o, masi sé'é gho'o*

kemarin *meseng, oné-meseng, mahang, mesong, oné mesong*; **kemarin dulu** *oné-sua, oné hua*

kemaruk *longer, siuk, belek hang (poli beti), belé ghan, nanang te hangm taung, dodong, ngarat*

kemas *mengkek, iru, gi'ut, ciwul, kencao, mekok, moi*

kembali *kolé, kéor, wéntong, wetong, wéndot*; **kembali untuk melapor wali**; **kembali ke kampung halaman** *kéor kolé béo, wé'é kolé kété, kéor kolé béo, ta kolé tana*

kemban *kutang*

kembang1 tentang jagung yang direbus, *kapas bombong, bobot*; **kembang** dan merekah tentang adonan, tanah *wu'a*; **kembang** tentang daun *genggér, lembang, bémbang, tembar, jimbar, bimbak*; **kembang** dan berbunga tentang pohon, cerita dan sebagainya *wéla, raka*; **kembang** dan berbunga tumbuh-tumbuhan *rangkang, réngkék, réngkés, mbérang, bembat, rombék, lando*; **kembang-mengembang** tentang payung, kapas *bémbet, bombot, bobot*; **kembang-mengembang/mengembung** tentang *téték siler*; **berkembang** *biak beka agu*

buar; **berkembang** tentang penduduk kampung *bok golo*; **mengembangkan** *sayap, rambut wentar, wetar*; **mengembangkan** *sayap bimbar, bembér, renggép, génggép, jimbér, wendar*; **mengembangkan** *cerita beka, rana, ompok, lanar, do, apa-sara*

kembang2 *wéla*; **kembang** *bangkai wanga, wangang, berbocé*

kembar tentang anak *dapér, sempél, simple, ndoa*; **kembar** tentang jari *depék, damper, dapér, pimbér, kimbér*; **kembar** tentang kerbau, kuda *ndoa*; **kembar** tiga tentang kemiri, kambing *rontong*; **kembar** tentang tali, kayu *kambar, kempér, loléng*; **kembar** tentang gendong keranjang *rémbé, rémbém*; **kembar** tentang memakai, membawa *ranggo*; **mengembarkan** *berkas kayu dan sebagainya rangkep, kemper*; **mengembarkan** *dua batang kayu menjadi pikulan gaper, dapér*

kembara *mbéot, imbu-ambu, dindut, mbéong, hindi-haés, hili-haés, iju-aju, ijuk, mbitur, ditut, bitu-batut, mbaju-aja, mbéong-kélot, dindu-riu, ambar, labok, minduk-mandu, mbitu-mbatut, mbitu-mbatus*; **mengembara** *cari sesuatu kéréng*; **mengembara** *jalan bersenang-senang lajar, tékés, lili, ngabang*; **mengembara di daerah yang jauh** *mbéong-mbejut, mbéot*; **mengembara** *tentang babi wiung, ota*

kembili *lesé, séwo, céwo, tété kembili, tesé*; **kembiri** *tu'i*

kemboja *kemboja, wéla kemboja*

kembul *hang cama-cama, hang rénjang, ghan sama, ghan taun, recap*

kembok *kembokang, tembokang*

kembol *bimbil, bongguk, tembol, mbuler, kémbol, mbodol*

kembung1 *bombing, sibol, subul, nggebul, bibol, bo'as, bombong*; **kembung** tentang buah, susu *bongkos, bokos*; **kembung** tentang bantal *sisel, besur*; **kembung** *kain karena diisi bibol, jibot*; **kembung** tentang mayat *nanggung, tumbang, sit*; **kembung** *buncit sengke-*

su'ul, kimbeng, ntileng, berat, bijokn, séghul, sénél; perut masuk angin dan sebagainya nombong, ompok, kubus, kubu-kebek, numbeng, nombéng, sowok, tegel, ntiler, ninggeng, sit; kembang tentang pipi mbelit, jebul, bébul, jubul, buhur, nggibur, bibul, bémbut; kembang pipi berisi bobul, sobol, wucel, bubul, bémbut; kembang pipi karena penyakit jibul, bara; kembang tentang susu siler, mbéjong, mbusul, ghéghol; mengembungkan pur

kembang2 *ngasang ikang tacik; lumbung padi joréng, péndo, langkok, cécéer*

kembur *gejék, tomo bo, jaka*

kemeja *baju keméja, baju data rona*

kemelut *mosé mbolot, copél, calang, salang, sopét*

kemendalam *gumbang*

kemengan *kemenyan*

kemih *waé cio, waé céba ruis, waé sio, waé séba ruis. Untuk anak kecil: baké*

kemik *giwel, dongkep*

kemiri *welu; buah kemiri kembar tiga welu rontong, welu mbo'o, welu ndoa;*

kemiri *pelempar dalam permainan érang; buah kemiri yang hampa welu lobo; kemiri yang dibakar hangus welu masu, gampér, welu tapa, welu mosa*

kemis *dengok, nggetés, dapa-da'ét, dapa-dao, belos, ngemang, dekut, depa-daong; pengemis ata ndoja, tukang tegi*

kempa *haju te demet, ghaju te demot, ghaju te tené, ghaju nggepét, raba*

kempal *tel, neki sa, neki ca*

kempang *sampang oné mai haju watang, sapang oné mai ghaju*

kempas-kempis *hahal, sengke-su'ul, hangkep, hu-hel*

kempek *mbéré, lepi, luni*

kempetai *polisi jepang-rani daat (du perang dunia ke-ii)*

kempelang *tikak, pak, toé bazar raung, onggga, lenggu*

kempis badan *karena kurus mahis, rucuk, rusuk, kus; kempis badan, pinggang,*

perut karena dipukul hebé, hebék; kempis bantal limping, kipes, kus; kempis bola gimpeng, tembep, kus;

kempis keranjang yang tak berisi *hempi, kanan; kempis badan, susu, pantat kimél, kus; kempis pantat*

pikot, pikos, mikos, piko-pakos; kempis perut, pinggang, pinggul minggol,

séngket, ghapis; kempis perut karena lapar hampés, wengkéng, wekék,

sangkér, lamping, ndéjék, hempes; kempis perut karena sah bersalin

hangkép, hampés, ghapis; kempis perut karena tertindis lempé, lepe,

kimpes, kipes, gipes; kempis pipi karena ompong gimeng, gemong,

giméng, gimpet, gimul, nggeméng, lepa; kempis pipi karena tua pa'u-

pacu, pa'u pasu, renca, lincom, gemok; kempis susu wanita tua wenca,

lepa; mengempiskan perut sengkék, hengkék, tekék

kempit1 *gumbang*

kempit2 *nggepét*

kemplang *pak, baka*

kempot *nggameng, nggaméng, toé manga séng ko ceca, gaméng*

kempul *hangkep, hahal, rétang nerut (tentang menangis), mesu, mesu-sut*

kempunan *kembang, nuk, nanang kéta, toé metek nai, nanang tu'u, lomir tu'u,*

belut

kempung1 *nggaméng*

kempung2 *kemok, dera, lengkak*

kemu1 *mémur*

kemu2 *nggum, cumang tau, nggun, regha tau, ra'up tau*

kemudi *kemudi, pandé gholé-ghalés kepal*

kemudian *wa-wa, le, musi, ding, poli, hitu, og kali, itu kali; saat yang*

kemudian *musi-mai, teke musi, ho'o musi, teku musi, itu musi, gho'o musi, musi mai*

kemul *selimut, nggebar te wéngko, towé wéngko*

kemuncak *comong golo, lolot, lobo loit, tutup, dopo*

kemungkus ruha buruk, rugha buké
kemuning kemuning, muning, haju
kemuning langkas 7 m, ndéréng ndili ndelap
kemut hemot, wuli nggerwa-nggeréta
(ného ata rémé mama hang) mu'ú, paés-paés, giot, howi-ghot
kén nana, enu
kena hena, ghená; **kena** tertimpa, menderita caní, haéng, ghaéng, ngaéng; **kena** air semua tentang sawah ramut, ramong, kémbuk, lanar; **mandi** asal kena air komak, ghamos, kumak; **kena** api lolap; **kena** bahaya caing, saing, hena le copél; **kena** batu bapur; **kena** debu gempur; **kena** duri kedo, po'i; **kena** muka waktu caci beké, rowa, péhéng; **kena** panas lowas, bicok; **kena** sakit banyak orang ru-réng, mémba; **bergiliran** kena pukul rétat, giru; **kena** betul cahaya matahari pétak, kolan; **kena** mata oleh sesuatu dokek, cokek, sopé; **kena** sedikit badan orang cabi, sabi; **pantat** kena tanah pehé, demél; **termakan** oleh api, senjata tamang, tama, taki; **kena** lebih dari satu saat menembak dence-dorot, rutu-rétan; **kena** semua rangko, rako; **hanya** kena di pinggir ciwir, siwir; **kena** tepat palé, polot, pilot; **kena** tertangkap jerat nenang, menang, ndahong, do'ong; **selalu** mengena cerut, serut; **mengenai** tentang hal, akan ngong, émé, omé, landing, pete, pété, weli, weli, wela, wala, weling; **mengenakan** destar sésék sapu; **mengenakan** kain, selimut, selendang wéngko, wéko; **mengenakan** keris, parang sélék, moi; **mengenakan** celana, baju cuki, suki, konok; **mengenakan** topi tesong; **mengenakan** sepatu cubek, komok
kenal baé, pecing, peci, manté, mopo, pamot, apmot, pamor, ingut, pata, tingon; **agak** kenal amét, kapang; **mengenal** angut, nepi; **mengenali** rupa; **kenalan** haé pecing, woé, haé bisu, biris, minak reweng, haé laséng;

terkenal mbou, embo, enga, bong, ngasang; **tidak** kenal bot, toé tinung
kenan1 hena, kop, patu, niak, enga, ca'ú, naba, caning, nisang nai, ghená nai, kop laina
kenan2 tanda (oné loké weki), macang, tila
kenang nuk, tenang; **mengenang** orang mati walu, nuk; **terkenang** bet, noak, noéng, nuk; **lagu** kenangan régo; **kenang-kenangan** tanda mata
kenanga kenanga, haju mésé, ghaju mésé, wélan bengé (bunga/wela kenanga)
kenapa ata co'ó, apa rajan, apa campit'n, ata so'ó, apa sapitn, apa somongn
kenari1 héci, keci, nengi, nduéng, haju mésé langkas 25-30 m, wua kenari, ghaju kepo, ghaju damu
kenari2 kaka lélap koé, kaka léros, kaka kondo, kaka wuléng
kencan reké cumang reba molas, reké reba molas, cumang reba-molas
kencana emas
kencang tileng, ntileng, gélang, lélang, mberes, tendi; **kencang** tentang angin pamper, sok, solok, somper; **kencang** tentang berjalan neng, meluk; **kencang** tentang menggulung tikar moler; **kencang** tentang ikatan/pintalan herek, heret, kitek, ngek, hek, kiteng, jerék; **kencang** tentang lari tendi, mber, mbiper, ngkeng, jarot, melok, mogot, woéng, ngjang, mekang, jorut, colok, ngkiung, nceng, korut; **kencang** tentang mengejar ceng, pepu, kilang; **kencang** tentang menarik megi; **kencang** tentang menumbuk leneng, péngang; **kencang** tentang mengipas nggapik, babi; **kencang** tentang perut kekenyangan olut, selir, besur, ndobol; **mengencangkan** ikatan arut, arut
kencang2 runing mésé, ling, sénggég, mao
kencar hidi-hada, diki-dakang, ghidi-ghada, ramba, doko-dakang
kéncéng1 bor
kéncéng2 céwé, cewé mésé, sewé mésé

kencing *cio, sio, céba ruis; air kencing bayi baké, calu, salu; air kencing wanita waé-ces, waé-ngalor, waé napar; air kencing laki-laki waé-jalok, sosok; terkencing di kain bembes, los uwa; kencing sedikit-sedikit cio-ikok, reca, resa, laséng leso; terkencing saat tidur lengé, lengi, nopé, lembes; kantung kencing cimbo, simbo*

kencong *mbékor, céot, ndékék, mbekot*

kencur *cengkur, jengkur, sekur*

kencung *jahar*

kendal *buang, wua kendal, moduk*

kendala *do'ong, dungket*

kendali *wasé rapa, samang, wi'uk, kutur*

kendana *lémét, lélo, porong, jelong, tangar*

kendang *gendang, tambor*

kendang *ceca ata pake leso-leso, né'ang ata paké nétér leso*

kendara *léti, saka, tuké, jagé; pandai mengendarai liket, riket, begi*

kendeka *sia, haju, mésé keta-latang siri bongkok, haju kendéka, ngasang haju*

kendi *gelo, ngamo, sémpé, gumbang*

kendil *lewing*

kendit *kendik, kanteng, kecambang, ndolo-ndali*

kendong *cambol, mbola, témbol, cémbol, kowél, kémbol, rokok*

kendur *mbehol, ndehil, ndahel, dandak, negho; kendur perangkap mbaho, negho, mboal; kendur tali ndehol, ndeho, ndahol, ndoho, neho; kendur tidak semangat sengge-léo, sehop, kekop, sedo; kendur dan takluk sehop, seghop; kendur tertawaan hati luhu; mengendurkan tali ndeho, negho, dandang*

kenduri *kélas, paka di'a, saung ta'a, paké-di'a, méndi, cor waé, rewung, berwalis; kenduri yang mati karena kecelakaan cingké-tahang, cingké-teru, siké-taghang; kekek kornék*

keneker *ndatar, ndékar, keléréng, konggang*

kenes *umét, hiwek, hiwe-hawek, lomés*

kening *ilep, pakul, téntur, saigala, sa'i*

kenohong *beti boké, puru, nggilé, begha*

kenop1 *kunci baju, kusi baju*

kenop2 *semambu karét*

kenpetei *polisi jepang*

kental *daut, litek, nggalel, niket, loko, liket, rakot; kental darah dari tubuh*

orang hidup *kongko, koko, kungku;*

kental kotoran *nggélel, loko, liket, ndoat, déket, imang; kental seperti*

lem witek, tapét; kental tentang tanah

liat tana liket, rakot

kentang *kentang*

kentar *peréwang te timbang emas*

kentara *getas, cémpar, nangga-laing, ita-si'ang, meta, nesa*

kentung *ketong, nggetong*

kentut *pecu, pesu; kentut keluar tanpa bunyi solol, wilis; selalu kentut kéro, ngkéro, nggolo boto; mengentuti*

orang *racéng, rocéng, rancem, pasang*

kenyal *legit, hehel, hahi, botok; kenyal tentang kayu hakel, hahel, gakél;*

kenyal tentang karet *ndahel, ndaghél;*

kenyal tentang kulit kerbau *tembel;*

kenyal tentang adonan, ubi dsb. *ndel, imang; kenyal tentang daun sayur*

cegit, ceget; kenyal tentang makanan

li'ak, imang

kenyam *tanda (hang), damang*

kenyang *becur, besar, genak, nogel, wecur, saur, emes, nukel, tes; agak*

kenyang sem, besar matok; terlampau

kenyang nu'us, béjé, bonter, ju'uk, juk, ju'ut, numbeng, nombeng, wugur, benuk, ha'as, wundang, rawi-noleng, besar bail, leng besar; merasa kenyang

bu'us, nebes, cenggek, menteng, menteng-kerek

kenyat-kenyit *ndéwer, ndat, ndatat, ndewir, duk-da*

kenyih1 *emong hena le beti, céngong- téo, kilang ghenale beti, weki ngoél*

kenyih2 *tombo do, joak, jopak*

kenyit *repa, repa-gemit, repa-giat, repang, repi-gemit; mengeryit*

mengatakan cinta sépu-sépét

kenyuk *kakor, kako, ténéng*

kenyut *dédur, wentul, mencok, mecok, mecol, mencur, ubal, mesol, momos, mesok, mesot*

keok *éok, kéok*

keong *rangka-liong, rengke-liong, poké*

kep *tasa, lalis*

kepada *ngong, oné, ono, oné-agu, agu, ge, du, latangt, kamping, ngara*

kepak *mama agu mecol, lebé, lélé mendo, mama agu mesol, kélé mendo, renggép*

kepai *sora, kusé, encel hang, gugum, kurang*

kepak *renggép, rembong, rembep, regep, bember, tempang, mbepak, lebé*

kepak sora

kepak *renggep, rembong, rembep, regep, bember, tempang, mbepak, lebé*

kepak1 *ambét, mba'ét, embé, abé, lélé mendo, kélé mendo*

kepak2 *ri'us, liér, tepo*

kepal *gugum, rengkum, regum; mengepal nasi encel, hencel, gugum hang, koko ghang, kemos ghan*

kepala *manusia, binatang ulu, sa'i, longkor; kepala hewan longor, ulu; kepala udang rongop, ronggo, gontung, ulu kusé; kepala ubi pompong, rongop, ulu; kepala bagian belakang dontung, wotung, conduk; jatuh kepala ke bawah ntolek, juget, walung-gélak, wali-gélak; kepala wilayah desa kepala, ka'é pala; kepala hamente dalu; kepala pasukan tu'a ba; kepala batu kador, kulas, gangga, tengger, ndenget, ndingur, ndengur, ku'ak, mander, hakel, tingul, kangél, lenter, hiwek, tongga, -roa, kodot, ndeli, kumpul nai, nuli, tengge-roa, matang api, mboké ati, ndéngéng lintu, bolang-cokak, kumal; kepala (pemimpin) kampung tu'a golo; kepala hak tanah suatu kampung tu'a teno; kepala (pemuka) sa'ing ngara, tu'a*

kepalang, kepalang tanggung *cala ma'u, ngancek, racek, rasok; bukan kepalang hampa*

kepam *kumut*

kepang1 *ngasang haju*

kepang2 *dolé, poté, séléng, wolét*

kepar *ginggang, kangga; kepar putih lancing, lasing, kacing, kasing*

keparat1 *kapir, toé imbi Morin, curup da'at renti ata, tida ata, ghang ata*

keparat2 *mora, somba, tegi ampong*

kepayang *ngasang haju*

kepek *rimpet, lepi, nggiméng, doki, dongki*

kepeng *mata séng danong, mata ndoi olo, mata ndoi sebarin*

keperancak *wéla*

kepet *rimpas, toé worang tai du poli céba tadang, retan*

kepetang *meseng, oné meseng, mahang, mesong, oné mesong*

kepialu *weleng, langor, beti sa'i, ghéndéng, beti ulu, sai menes, sai menos*

kepiat *repang nio, losan*

kepik *ginggep, giwel, nggiméng, doki*

kepil *dépét, depét, nggepét, pépét, pipét*

kepincut *pa'u nai, lomir*

keping *majung, majun*

keping *giwék, li'ap, wiwék*

kepinjal *pié, mela*

kepit *nggiwil, nggali-nggélé, nggepét; mengepit lélé, kékép, tiwit, kemét, kewék, nggepét*

kepiting *rukus, rogo, sisir*

kepleset *nggasar, nggasér, nggasél, gasél*

keplok *repok-limé, repék limé, pak limé*

kepodang *ngasang kakap lélap, ngasang kaka délap, kéros, keling*

kepoh *cipa, sipa, sabi*

kepompong *tikung, ru'um, rumbit, anak de mara*

keponakan *to'a, bangkong, wéla, bakong, anak de weta, anak de nara*

kepruh *ponggal, temba, onggo, po*

kepodang *ngkéros, kéros, léros, kaka lélé wuléng*

kepuh-kepuh *lopa, peti*

kepuh 1 *bakuk, langkok, joréng, cécé, bondo, péndo, bakul*

kepuh2 *wengkong, wekos, wekong, wekut*

kepul *wos, wowék, towol, tolos, kembus, émbo-réo, émbok, notos, ngembus*
kepundan *ngero poco-api, ngero éta golo*
keputing *léok, télo, léwo, lewung, ramot, tinding, rebu, ndepo, empét, tinggu, tidung, réndé, léléng*
kepurun *bubur sepet sagu, lébo sepét sagu, bubur ba'o kuwang*
keputren *osang ka'eng anak ine wai de raja, mbaru anak iné-wai de raja*
kepuyak *cigir, lipang, lipang, sigir, noro*
kera *kodé, lima lio, bendés; kera kerdil kodé ajing, kodé koé; kera jantan yang menyendiri kodé lio, kodé lama, kodé bekét; kera jantan besar kodé lama; kera jantan berbelang putih kodé lio; kera dalam dongeng kodé doncék, amé doncek, mdoncek*
kerabang *rongkam, rogang ruha, rogam rughu*
kerabat *diding, bisu, waris, daris, waris, asé kaé; kerabat dari ibu ulu, sa'i, anak rona ulu (sa'i)*
kerabik *winto, biret, bête, birot, betot, rawét, riwit*
kerabu *bangkar, anting, bekar, emas lenggak*
keracak *ndaki, ndékang le nisang nai, rani nai toombo, do toombo*
keraeng *waé de raja (Makasar)*
kerah 1 *keboro ata do, néngé ata do, siro ata do*
kerah 2 *bokak haju*
kerahi *timung mésé agu léwé, timun mésé agu léwé, timun ngalar*
kerajat *lawar wuk ata todo oné sa'i gala, samé*
kerak *rateng, rengko, ngeros; daki yang sudah mengerak dampék, dapék, dangkel, rakeng, rapeng*
kerak2 *nggerit*
kerakal *watu kerikil, watu laing, watu lain*
kerakap *kala réngga, tekap, kala renggang, kala térak, kala té'é*
keram *lonto bo, jo'uk, ka'eng bo, patas, oto bon, jo'uk, modus, bongot, lonto acu*
kerama *nangki, itang, besung, naki, rajan*

keraman *itang, ceke-rangang*
keramas *rono, popo, kedur ulu, soma ulu*
keramat *nggeluk, osang nggeluk, niang nggeluk, ata nggeluk*
keramba *langkang te ba ikang, beléwang, beka, sapat*
kerambil *nio*
kerambit *kandung, kopé kantong*
keramik *kramik*
kerampagi *piso longké, piso lipat, piso loké*
kerampang *lenggak, lekak*
keran1 *sapo, likang*
keran2 *keran waé*
keranda *peti na'a rapu*
kerang *hima, ghima*
kerangka *pepild toko, nekid toko*
kerangkang *lenggak, lekak*
kerangkeng *unteng oné-mai beci, lo'ang siding beci, kandang beci, oké le besi, rinding le besi*
kerang-kerangan *watu tena*
kerang-keroh *loi-la'it, lope-lapét, limi-lemét, ghimi-ghamas, lepi-lepat*
kerani *jertulis, juru tulis*
keranjang, **beberapa jenis keranjang besar untuk padi** *bako-lalé, basi, béka, meko, nggoét, renet, romét, rumat, rumet, unti, wega, joréng, langkok, bondo, ndoréng; keranjang bertutup untuk menyimpan pakaian wéjo, wéjon, mbére; jenis keranjang kecil menurut gunanya bonténg, langkang, okong, roka, roto-néol, sénang, wéjo, wéntul, wéol, béka, sepa; jenis keranjang sedang becer, bondo, bubus, keranjéng, langkang, lober, lubir, roka, randa, rato, rongka, roto-ndoreng, tobang, béka, ndoréng; keranjang kasar kombu, wosa, mbasi, kubung*
keranjingan *lélak tu'ung, lélak kéta, lélak tu'un, lélak sout, lélak tu'ung, wédo-wadol (kegila-gilaan)*
kerantong *katong, notol*
kerap1 *dongkali, dondé, dalang, lajak, ndohét, bosé, dolang, doka-doka, lembu-lojot, wa'i do*
kerap2 *nggeruk, nggauk, nggerung*

kerapu *ngasang ikang*

keras keras pegal tentang badan *kagot*;
keras bangkai *konggor*; keras bekerja
wuli-mpoat; keras tentang biji jagung,
patu pejal *lanci, lasi, ncilar, palong,*
ncimar, gatak, kéos, ndara, sirang,
imang; keras tentang biji jagung
yang direbus *kentes, téda*; keras
tentang biji kacang yang beggar *rato*;
keras sukar dikupas *tel, kemil*; keras
tentang daun yang tua *keba, cegat,*
seghak; keras tentang daun-daun
sayur rebus *kengke-ro'a, tenggé-roa*;
keras tentang gula yang membatu
nggatak, imang; keras tentang ikatan
kendeng, gerék; keras tentang isi
buah pinang *nggobar, koma, letu,*
tenggik; keras tentang kayu luga,
teger, imang, cirang, siran, ncimang,
cimang; keras tentang pinggir luka
kintor; keras tentang suara *cirang*;
keras tentang minuman *rani, ngires,*
metung, imang; keras atau engkah-
engkah tentang nasi *heres, gentes,*
getos, res; keras tentang pakaian
yang diseterika *kanggang, keder,*
kedod; keras tentang perintah *wuret,*
wure-waret, mburu-mbarat, uru-arat;
keras atau tegang seksual *modok,*
wogot, todong; keras suara berbicara
po-pak, mpohak, poghak, korak,
canggar-lalang, meluk, tahe, bongar,
ncolek, cu'it, ngkeleng; keras tentang
suara memanggil *noang, uak, lengka,*
wuku, ngak; keras tentang mengorok
kakor, marong; keras tentang suara
menangis *werés, liar, nembo, rembo,*
wuku, rait; keras tentang tanah yang
ditimbun *tel, imang*; keras tentang
tanduk *unggang, ukang*; keras tentang
alas tidur *wogol*; keras tentang tulang
ijuk *cimar, imang*; agak keras tentang
bisul *tegeng, imang*; agak keras
tentang buah *hara-hes, imang*; agak
keras tentang tulang muda, mentimun
nggeruk, nggerék, nggerum; keras
kembali nasi *towak, koko*; sudah keras
(biji jagung) *palong, imang*; keras

dan tinggi tentang suara *ncilér, kelir,*
siék; keras dan besar tentang suara
mpohar, nebong, pohak, poghak,
mésé; tetap keras tentang ubi, pisang,
dll. *tengger, tenggor*; keras dan kering
tentang kayu *kancak, kancang, dango,*
cimang, colé; keras dan tajam tentang
memandang *cedé, nggulét*; keras
kepala atau acuh tak acuh *lenter,*
kembe-lu'ak, ndingur, lintu, kenggel,
ndingut, ndengur; keras kepala tak
mau mengalah *gangga, dedas, gegil,*
kegel, wongél, ré; keras kemauan
wager, cetus; keras kepala tak mau
turut perintah *lewo tilu, tintu, wegét,*
weget, da'il, ngegil, kilus, wedét,
tenggir, dedil, kadal, ngéngér bolang-
cokak, legit, kulat, ndengil, kulas, ulu
watu; keras hati ikut kemauan sendiri
kembe-lu'ak, negang; mengeraskan
besi dengan cara bakar, celup (untuk
parang dll.) *lelep, tapang*; keras
memerintah atau meyeruh dengan
kekerasan *mbiri-mberang, wakak,*
rugi-raging, niung-maut

kerasan cembes *nai agu ta'ong ka'eng*
oné osang weru, lumu nai

kerat *ketu, keret, ngepu, arit, poro,*
kepu, ropo; kerat-kerat daging yang
dicocok pada sebilah kayu/ lidi
tuduk, tudur, ndola; mengerat ketek,
letek, reto, ndapu, ketu, letu, kompo,
ngepu, rotu, lontér; mengerat daging
dawu, dawo, tetar, ndetar; mengerat
kuku *kasi, kasé*; mengerat ujung
dari sesuatu *batir, cerep*; mengerat/
mengiris tembakau *kéru, kéré*;
mengerat dengan gigi *kérék, keteng,*
anter, anteng, hetu, wiki, kérék,
kékér; mengerat dengan pisau *kerep*;
mengerat roti jagung dengan sehelai
ijuk *selé*; keratin *cawak*; keratin yang
tipis *tumpi, tupi*

keraton *mbaru de raja*

kerau *roka, rota, langgang, roto, beka*

kerawat tali-wua, *wasé oné mai luit wua,*
wasé uwas

kerawit *ngoék, noko*

kerbat *cawi, herek, pongo wolét, sawi, wolét, ujun*

kerbang *lalé, haju luitn pandé wasé, ghaju raé, ghaju teno, ghaju sonot*

kerbau *kaba, dongkong, kaka-mésé, mamba, kamba, tédong, dokong; kerbau belak kaba péra, kaba balo; kerbau betina besar dan tua codo, soda; kerbau betina muda mokang; sebutan kerbau untuk membayar belis wasé-wunut; nama-nama kerbau yang disembelih dalam acara adat kaba uté, kaba betét lingko, kaba kelas, kaba randang, kaba béo, kaba congko lokap, kabar raé, kaba ruan, kaba sésé topok*

kercap-kercip *mecak, nggepak, mesak, nggebak*

kercing *peseng (mata), tesem mata*

kerцит *repa, repang, repe-gemit, rapa-gemit*

kardam *menga, ngangem*

kerdil *cences, berik, jiber, lilut; kerdil tentang bambu laci, lasi; kerdil tentang buah-buahan pere-pikut, sede-der, koé, wua bera; kerdil tentang jagung ndiher, séés, oék, sesor; kerdil tentang manusia pengki, ata uwa cécu, ké, pilek, rentok, pei, cingger, mijeng, rédes, nggider, incék, rencé, sesor; kerdil tentang sakit lama-lesi, ténéng; kerdil tentang hewan iso, rides, bidor, incék, sesor; kerdil tentang padi titu, sesor; kerdil tentang tumbuhan rencé, peris, cicer, kencir, dantél, longing, mbuér, séo, sesor; kerdil tentang tumbuhan karena kelindungan ném, mbau, naum*

kerdip-kedip *repa mata*

kerdut *neket, kus, negho, nekot*

kere *ata lénggé dendut, ata risu tuju*

kere bok *wirot, joji, jiok, larap, saut, wisot*

kereceng *repi-gemit, repa gemit*

keredep *mbilar, néra*

keredong *rudung, rédung, kebek, rodong*

kerek1 *roda koé te téti mendo, perkakas téti mendo*

kerek2 *puteng gola, ujun gola*

kereket *runing rek, rekek, ngkérek, rekok, ruk-rak*

kerekot *mbékot, kerikutus, kuling, mékét, rengke-rowos, pégé, roki rowos*

keremi *ngoék*

keremot *punggur (ranga), biké-ringét, beke-réngét, pa'u sa'i, rengus, ndu'us*

kerempagi *piso longké, piso loké, ké'ét loké*

kerempeng *rucuk, ringges, ringge-rangges, pikot, ngkéléng, rusuk, rusuk-ringan, kénggéng*

kerempung *kemok*

keren *nau, reba, manik, di'a*

kereng *guteh, wuret, mbiri-mberang, gutek, rani, rutek*

kerengga *nako, mentik mésé-ndéréng taran, metuk, mbaru-olo*

kerengkam *lamung tacik, lamu*

kerengkang *loréng, cécé, lancings, bondo, ndoréng, péndo, téndé, langkok, lepo*

kereneng *mbéré, luni, lepo, buti, téndé*

kerenting *ncéong, jihing*

kerenyot *bibél, bébil, ringis, limbér*

kerepas *peseng*

kerapes *hamar, dédam, ghamar, kamak*

kerapes2 *mipis*

kerapot *neket, kus, negho*

keresek *recek, runing saung dango le wedi, so-sar*

kereseng *bengkar, bekar*

keresot *neket, canca-ringé*

keret *neket (towé, naé, nggebar), reki-rekut*

kereta *keréta; kereta angin jarang beci, sepéda; kereta api keréta api*

keretan *garis, pemantik, pematik*

keretek1 *mbako halok le cengké, keréték*

keretek2 *repek*

keretot, keretut *mbéhot, kerikutus, mbeko-mbakot, pégé-léngéng*

kereweng *rewék*

keri *kandung, kopé kantong, kendorng, kopé kendorng*

keriang *—keriut rek, rekek, ngéré, ngéuk, runing kiat-kiut*

keriap *has, ham, cebu, homas, humes, capos, jowon, aos, huwes, homos, ghamos, ghamas, ghomo-ghamas*
 kiriau *tundung keta runing de kaka lélap, ciék, noang, wuku, rait*
 keridas *rang de pano, kerok, kakas, katél*
 keridik *bengkos, ngancéng lélap, ngaséng délap*
 kerih1 *ciék de kodé, kerak*
 kerih2 *uling, bendos, so'ét, wakas, umbi, mena*
 kerik1 *runing de bengkos, rik-rik, jaja*
 kerik2 *garis, pemantik, pemantik*
 kerik3 *kerok, jeret, nggari-nggerok, ngguir, kuir, koér, luma, lum, kakas, nggeri*
 kerikil *watu kelikir, leram, watu lain*
 kerikit *gentem gici koé, cewit, akit cekoé, cowit gici koé, sewit, kiki sa koé*
 kerimut *neket, panggi-punggur, negho, mbolo, keru-kekur*
 kerinan *mejéng to'o, to'o lesa, témo wela, béghéng wela*
 kerincing *jihing, ncéong*
 kerinding *sunding oné mai pangka raping, kombéng*
 kering *dango; kering tentang batang umbian cerot, mélo; kering tentang buah pinang nggobar, dango; kering tentang daun cerot, sero; kering tentang garam kora, masa; kering tentang kayu kancak, kancang, dango; kering tentang kulit buah sogong, koga; kering tentang kerongkongan tengang, sapot, rako, hohér, soar, sapet, rekang, segang; kering tentang ilalang, semak nokot, kélot, bombo; kering tentang badan, daging, dendeng lengkar, kodot, dango, durung; kering tentang muka milong, milon, milos; kering tentang tubuh kanggang, longkong, lokong, merik, liker; kering tentang sungai meti, masa, tirek, megal, tengkak, jit, cit, jirek; kering tentang hujan lena, manggé; kering tentang tempat tinggal riwok, raweng, wiak; kering ludah karena menasihati kenggil*

mu'u, masa; agak kering tentang buah jagung réhét, té'é; setengah kering buah jagung bo'os, té'é; setengah kering tentang kain mémet, mamot; kering tentang padi di sawah cebu, cehut, tu'a; sudah kering air tuak sadapan meti, sila; sudah kering sesuatu yang dijemur paring, mimet, masa; sangat kering buah jagung di kebun rohot, cehut, tu'a; sangat kering tentang daun ubi mempo-cerot, hera, bewu, rogga; kering sekali tentang nasi, tanah kat, imang, tokar, dango; kering kerontang meti jit, meti, kentong, meti cingkot, meti taun, meti sout; bertepung tentang ubi sapot; meti tak berisi tentang buah-buahan rogong, rogam, kanan; mengeringkan air dari mangkok cilis, tilis, liji; mengeringkan daging ndaing, ndaé, ndaéng; mengeringkan air di kolam hedong, kaok tiwu; hitam kekeringan tentang muka sangér, dango; mengeringkan (jemur) pari
 keringat *nomber, nolak, number, rumput*
 kerinjal, ginjal *loka, ajo, wua*
 kerinjang *lampa, pa, wedi, wegí, lapa*
 kerintil *ndeper-ndéut, repas, ndépol*
 kerip *nggerok, keret, ngerep, ketit*
 keris *kiris, sundang; keris tanda kekuasaan toto, to'i, rapang; keris yang indah kiris kabus, kiris di'a*
 kerisi *ngasang ikang*
 kerisik1 *saung muku dango, kambi*
 kerisik2 *ser, her, runing saung dango le wedi, sar, seher*
 kerisik3 *kelikir, lain*
 kerisut *pere-pikut, ngkungar; kerisut tentang daun-daunan mbuér, kingkom, kigom; kerisut tentang jahitan peru-pikut, piru-pikut, peke-rakut, peku-rekut; kerisut tentang kulit karena panas tigom, kigom, ginggom; kerisut kemis tentang bola gimping, gimpes, kus; kerisut kulit orang tua, orang kurus longkong, kus, digi-dogok, digi-dongos, peke-rugut, peke-runggut, peku-rekut; kerisut tentang pakaian*

piku-rikut, raki-rekut, paki-rekut; kerisut tentang pantat mikos, kus; kerisut tentang pipi leker, lincom, pa'u; kerisut tentang tetek wenca, wesa

kerit *nggerit, kérek ngis, kere-kutis, ripo ngis, wérét ngis*

keritik *tentang api saor, aor, nganggong*

keriting *rekot, réput, jodor, jengger, rekét, rigit, jeger, ringkis, ngorot, rebus, mbuér, rupus, rébus, nigit, mburu-mbuput; keriting dan keras cimang*

keriuk *kakor manuk lalong, kako manuk lalong*

keriut *kérek, kéok, kécék*

kerja, pekerjaan *gori, kerja, perénta, nondo, gejul; kerja kebun duat, ciwal, siwal; kerja kebun ladang sebelum di tanam hoér, raut, roping, ghoér; kerja kebun bersihkan rumput di antara padi tawi, rimu; kerja menanam padi di ladang weri woja tana masa, pacék; kerja menanam padi di sawah rédé, rédak, tado, ador; kerja menginjak-injak petak sawah oleh kerbau kalék, roda, jéko; kerja membalikkan tanah wedak, wunggar, woak; kerja kebun bersama-sama dan bergilir dodo, lélés, nggulut, wénggol, julu; kerja libatkan orang banyak tidak diupah, tapi diberi makan rambé, rambéng, kokor tago, lagha, sapé; kerja secara paksa (zaman penjajahan) rodi; kerja keras mping, gempur, wuli, wuli-walit, mpoat, mopang, here-huma; kerja menyusun batu tena, kota, katur; mengerjakan pandé, wintuk, gejur, gori; mengerjakan kebun dengan orang lain intung; mengerjakan kebun dan diberi upah pala; mengerjakan kebun dengan merambah hutan, belukar rimu, raut, ngojo; mengerjakan sebagian lingko sendirian tingkul, tingkol; mengerjakan tanah untuk jadi sawah caké galung, saké galung, wuka pétak, wuka galong; mengerjakan yang kurang penting tapi menghasilkan getut, gemer-gujuk, gemir-gujut;*

kerja dengan menanam banyak jenis tanaman dan merawatnya secara baik gejur; kerja rajin tidak mengenal lelah dempul wuku tela toni, dupul kuku tela toni; kerja rajin tidak buang-buang waktu duat gula, wé'é mané, wé'é wa lesu; kerja lebih dari satu jenis pekerjaan rangkep, pimbér; kerja meratakan tanah pandé béa, pandé leko; pekerjaan yang dilepaskan karena tidak sanggup, malas podok, pong; bekerja di dapur duntung, wilu-walung; bekerja terus tanpa hasil sudik; bekerja terasing mbetol; bekerja sebagai petani ata kerok tana, ata cau tana, ata ndong tana, ata kakas tana

kerjantara *létang data kawé kerja*

kerjap *repa, repang, repi-gemit, repe-gemit, repa-gemit*

kerkah *ngires, nggerum, ngeres, wu'is, ngerep, ketem, nggetuk, gerem, nggetum, kerem, kereng, ngirep, gentem, gurep, horut*

kerkak *ngeres, rentem, kepus, nggetuk, kere-ketus, kerus, nggerung, geres, metum, ngérep, ngorep, ngurep, gentes*

kerkau *nggetit*

kerkup *rentem*

kerlap1 *mbilar, ndilap, mbiang, bombor*

kerlap2 *andem, lémot ce koé, témo*

kerling1 *nggurép, nggérép, ilang, nggéro, gilét, girét, nggirép, nggérép, nggéré, nggirét, léu-léré; kerling dengan membeli karena marah hulés, nggulé; mengerling dan tersenyum nggémés*

kerling2 *mbilar, ndilap, mbiang, bombor*

kerlip *gérah, néra, ndilap*

kermanici *paréng one-mai nuru japi ko ela*

kermi *ngoék, balong*

kernai *kesep, lesep, poro, ndatur (nuru), ndota, kerep*

kernet *kornék, ata campé sopir, ata campé tukang*

kernyat-kernyat *to-tak, tu-tak*

kernyak *nggeruk*

kernyih ngenging, cingit, cingis, wingi-wengot, wingis, wingi-wangas
kernyit repe-gemit, repa-gemit
kernyut kérek, kécék
kernyut2 neket, kus, negha
kerobak rowos
kerobak-kerobek beté, réngkang
kerobek wirot, birot, betot, rawét
keroco rukus koé, ranggalióng koé; **kiasan** untuk menghina bocik, bosik, bocibacik, anak koé
keroh nai da'at, bérok, ndékék, méla, bara
kerok (an) ngguir, nggaris, kerok, garis, guir
keroncong1 runing ngkong, runing tuka le darem, guruk
keroncong2 ca tara musik
keroncor rukus mésé, sisir, rogo
kerongkongan ngarek, nggor, salanghang, toko-ronggok, ngandol
keropak surak danong ata tulis oné saung tal (Jawa, Bali), surak tulis oné saun maghit
keropas keropis, jiji-jewang, getut, mbaha, mbihi-mbeha
keropeng rikes, rikeng, luit reu ata puung dango, ta'ing-tangis
keropak1 unkur, ongko, wong
keropak2 embo, toé mangan icin, lapa
keropak3 botek
keropong toé manga icin/isin, embo, lampa, lapa
keropos toé do icin, rogang, ceru, rogam
kerosak seher, repus, sar
kerosek ropo-rapak, repok, nggérong, bo
kerosin mina tana
kerosok1 sar, runing saung dango le wedi
kerosok2 mbako dango, saung mbako dango toe danga dí'a
kerosong lui ular, kombo ular
keroyok léok, télo, léwo, léwung, tindu, tidung, rebu, coro
kerpak nggecék, rek, runing ného tepo panga haju, gaék
kerpas1 songkok, jongkong, rombo
kerpas2 bubung mbaru, wuwung mbaru
kerpas3 karpus, bui, udeng

kersak repus, rép, runing ného saung dango le wedi, rok-rak, saor, sar
kersang rencé, tengkér, toé lí'ang (**tentang tanah**), rimang (**tentang rambut**), tana bontong jarang, resé, rusuk
kersik1 sehar, baus, baos, runing saung dango, kersik, kersik, so-sar, sar
kersik2 kelikir, laing
kersuk rép, runing saung dango kersik, so-sar, sar
kertak kérek, kek, recék, kecék, runing ného tepo panga haju, gaék
kertak gigi kacuk, kicuk, kérek, ngkerek, kerék ngis, kijuk, kiki-ngis, nggetuk, kacuk
kertak sepatu nggetak, kek, recék, kecék; **kertak gigi** kacuk, kicuk, kérek, ngkérek, kijuk, kiki, ngetuk; **sepatu** nggetak; **patah dan terbelah** kepuk, rek, kepus
kertang1 nggari-nggarem
kertang2 hena le saki, cabi le saki
kertap rencép, maor, runing ného tadu para, pok-pa, repék
kertas keretas; **kertas pembungkus** bujang; **kertas untuk rokok** luba
kertika ntala lime-sara
kertuk nggara-nggatak, ného runing ketok, ketok, kokak
keruan ribi-rebas, jébém, lulu-lembit, jéwang, wotos, jawi-jang, senggelebat, bang toé rabo, katut molé taung, kebi-kepas
kerubung impung, nemper
kerubut ronom, rung, ropos
kerucut lolot, niang, lalo
keruduk ruku-reket, ruku-té
kerudung rédung, rudung, jenggong, rodong
keruh erok, korok, ngiri, peros, tebur (waé), tebur, toé dia tau, bara, méla, da'at; **mengeruk kapur dalam tabung** nggérok, kéros; **mengeruk kerak dengan tangan gerong**; **mengeruk agar berlubang kéros**
kerukut mbuér, ruku reket (saung haju henale, dekot)
kerumit kiki, wiki

kerumuk kocok, koco, ruku reket, ndeghol
kerumun nemper, impung, lipur;
berkerumun tentang ayam jenem, liwut; **berkerumun tentang kutu jewis**, jowom, nggowis; **berkerumun tentang lalat** romot, cenggeng, cengges, kopot, peok, jomot, képol, rapos, sobo; **berkerumun tentang lebah** copos, nokot, nggépos, rapos; **kerumun tentang orang** rentum, retum, nemper, nengger, jatam, lojek, runum, opol, renggung, liut, liup, cewek; **kerumun tentang serangga, hewan** cebu, sebu, janam, nturu-nték, kawi-kawang; **mengerumuni** nggopol, renggeng, réot, ramot, ropos, rapos, kapot, robom
kerumus nggépo agu omo, nggao agu mu
keruntang-pukang cebel, mbeker-mbulit, mbiri-mberang
kerup nggeruk, nggauk, rentem, kaos, nggéok, herup
kerupuk kerupuk
kerupakan jélong, bules, cere-haha, jelong, tangar, nggulép, nggulét
kerut berkerut tentang dahi rengus, rengke-rengus, kuas; **berkerut tentang kayu** dangka-doweng, daka; **berkerut tentang kertas** cencal, cecu-dewut, rekut; **berkerut tentang kulit badan** neket, puku-runggut, rungkus, kengi, lerek, béngkang, rekut, reki-rekut; **berkerut tentang kulit buah** pere-pikut, kusa; **bekerut tentang kulit leher** jeket, ladan; **berkerut muka** bike-ringét, mbike-ringét, ngingi-ngongong, mbeke-renging, rengke-rengus, ri'i ra'as, ciki-ringing; **bekerut muka hendak menangis** ringét, ringé-rangét, bike-ringét, peke-rengit; **kerut pakaian** ruku-reket, reki-rekut, bihi-bohol; **kerut tentang telinga, daun** rikop, dikop; **kerut badan karena takut** ngekok, kekop, cere-kekop; **kerut badan lintah** hemut, kekur
kerutup repék, runing saung ta'a muntung, sér, repos
kesah simpung, soang, wosong

kesak hésot, witir
kesal wokang-pucu, keseng, cebel nai, cubel tuka, kédés, cuar, suar, suar nai, wokang pusu
kesan la'as, lé'é, helék; **berkesan** doing, lélo, jelong, tingon
kesam mek, ngetek, lésu, maléng, na'a reweng tau, na'a woné na'i, ngetuk
kesana nenggio, nongo ghio; **ke sana-ke mari** ambok, ndeto-ndatot, ambi-ambang, lako pina naéng
kesandung timpok, tudun, cadot
kesang enceng, nceng, potél
kesang-sang roba le timpok, roba le tudun
kesap-kesip repa-gemit
kesasar bot, dinde-riu, toé mopo salang, wéléng, dindu-riu, wéléng, péong
kesat sehak-sohak, pesar, gharat; **kesat tentang batu asah** heru, gheru, gharat; **kesat tentang papan** rogét, ronggo-rétu; **kesat tentang permukaan daun** rugut, gharat; **mengesat** koso, kosér
kesatria serdadu laki mangir
kesek rocu, doro, roco, roso
keselak deleng, cekes, sekeh
keseleo nggésó, ro'és, li'us, ponggél, cekul, dingkul, géncol, géncu
kesemek ngasang wua haju, wua kesemek
kesengsem pa'u nai belut tu'ung, lumung nai, pa'u na'i, lumu na'i, momang na'i, moghas na'i
keset peréwang te koso wa'i, cicik luit (mbé)
kesiap ného wetér, gegé, lélak
kesik-kesik siwi-sok, sowi-sok
kesima, terkesima lenget, jenger, deteng, lenget laing, mesor laing, nganga, bongot, lik
kesip wua toé manga lincén, wua toé manga lisén
kesohor énga, bong-ngasang, mbou, mbu, bes, éngar, ambong, bongo, keting, wéro, wéro ngasang, wéro-émbon
kesot héros, hosor, hesot, ghosor, ghésot, osor, ésor, ata péko

kesrakat mose céncés, pa'it-réa, tuta, tuta-térés, mose da'at, mosé pa'it

kesturi kesturi, haju kesturi, wéla kesturi-bengé

kesu-kesi siwi-sok, siwi-saok, ghaos

kesuma wéla, ine-wai, molas-di'a

kesumat léwang tau, ndél-tau, masa-tau, maca-tau, ré-tau, ndu-ndél tau

kesusu diki-dakang, hidi-hada, ghidi-ghada, rimbi-ramba, doko-dakang

kesut susa agu rantang, mesor, mero, kekop

kestela ndési, robo ndési, robo radang

ketai lewés, laés, biké rewut, botok

ketak tohok, neket (**tentang léhér yang berlipatan**), peku-rekut

ketakong kuar

ketam1 rukus, rogu, rogo, giuk, kala-mango, kerakap, kiu, kongo, lijo, rakap, lacas, sisir

ketam2 sekap, huas, piso koé te ako woja, piso, ké'ét, pekéto

ketam3 ako, néncéng, néar, koti, labit (piso te ako woja), piso, ké'ét, pekéto

ketan woja rakot, woja raket (latung raket), woja galung, kaé galung, kaé bakok, kaé rakot

ketang1 herek, ngeek, ngék, jerék, kodot

ketang2 ngasang ikang

ketap gamek, ngabek, ngengi, akit wiwir le rabo, gamok, kiki wiwir le rugi

ketapang haju lenci, menggé, menggé-tacik, ghaju imang, ghaju tana kolan

ketap-ketip repe-gemit, repa-gemit

ketar1 wéda, géga, siong, ného-weter, keda, ratan, lélak, nongo lélak

ketar2 pa'it agu mas

ketat ndaheng, pihet, ndaher, rapet, ndeng, jerék

ketaton péhéng, réu, péghéng

ketawa-tertawa tawa, tawa dalér, tawa imus

ketaya1 culu, sulu

ketaya2 lénto, petanga, ketanga, léto (kerbau), tanga (**kuda**)

ketayap songkok bakok de haji, rombo bakok de haji

ketegar lenter, tingal, ndingur, kembelu'ak, kamba-lu'ak, ndingut

ketek kodé

ketek1 lélé, kélé

ketek2 cekoé, merik, ijeng, sa koé, se koé

ketel rembong, tebal (**tentang rambut**), kuput, sobo, ghéndéng

ketel titik, tot

ketel cérék, sérék, cewé, tangki one kepal

ketela tété-haju, tété ghaju, daéng, bogor

ketial raket, rakot, rapet, mbehus, éhol, béhold

ketika woko, calak, oné, laing, omé, du, rémé, nganing

ketil gewék, gewél, kewék, miwék, gewak

ketilang kaka lélap koé

ketimbang émé kier, émé nuk, émé tingon, émé do'ing

ketimbang kembuk, kémbuk, cembur, kembur, géntong, cembu-rembu, cembak, cembas

ketimun-mentimun timung, timun

keting tundél, tokél

ketip1 (**gigitan nyamuk**) bocor, gewik

ketip2 (mata seng danong); mata-manuk, ketip (10 sen), cepulu séng, kelip (5 sen)

ketip3 repa, repang, retan, tosan

ketiplak tu-tak, to-tak, runing kelom (sandal oné mai haju), kelom

ketipung gendang koé

ketirah mali, remang lor, ndéréng saug'n, reman

ketar-ketir soang agu rantang, soang agu ratan

ketis nggétel, duncul, nggetél

ketitiran-perkutut kaka lélap di'a keta reweng'n, kaka tepong

ketok nontong, dontor, ketok, onggá

ketombe bakak

ketua tu'an, tu'a, ata tu'a, iné-onggo, ata ga'é

ketuat wuté, lulé

ketuban mbau, waé ata mai oné mai tuka wing- du kudu loas, waé inung

ketuk1 nontong, dontor, dotong

ketuk2 tehok, ketok

ketuk3 cawat, kowot, tarik, tarip

ketumbar *ketumbar*
ketumbit *saung mas, saung, émé kera saungn, waén te cuci mata*
ketumbu *roto manga tadun, bakuk manga tadun, mbéré, bakul, béka, mbo'o*
ketumpang *ngasang wéla*
ketun *ringgi, séng ringgit, séng emas*
ketungging *paceng, tikér mésé*
ketupat *cupat, tupas, supat*
ketur *kembokang*
ketus *wuncal, wuret, wenta-wenga*
kewalahan *dopo nuk, toé haéng te pandé, toé dung nuk*
khadam *ata duat, ata pala, ata campé, ata sapé*
khalayak *ata do, lawa do, sanggen caoca ata dédék le Mori*
khalifah *wakél de Nabi Muhamad*
khalik *Morin, Mori Keraéng, Ata Dédék (mori)*
khalis *nggélók, nggeluk, toé nggopét (jujur)*
khas *dio(n) kèta, dio(n) muing*
khasiat *umuk, betuan, guna laing, di'a laing, upas*
khatam *tamat, poli, poli ga, ruda*
khatib *ata kotbah, du salat jumat, pegawé masjid*
khawatir *soang, simpung, meser, mesor*
khayal *nuk te pandé, nuk te pandé toé pandé, nuk toè nipu*
khianat *toe junggu, adong, lope-lapét, lagéng bantang cama, nggope-nggapet*
khidmat *hiang, suju, lèrèm, lèpot*
khilaf *bapur, cibul, sala, kimu, lémon*
khitan *sunat*
khotbah *kotba, toing, titong*
khusus *dion kéta, dion muing, toé cama, toé sama*
khususyuk *mai wa mai nain*
ki *caro te hiang ata tu'a, guru, hiang ata tu'a, hiang ata gaé*
kiah *pandé ndehol, pandé negho*
kiai *tu'a laing de ata Islam*
kiak *mentik mésé, letik, tikér*

kial *wuli, wuli-wutir, mberi-mbeti, guli-gutir*
kiamat *cemoln lino, lerak lino, semol lino*
kian1 *cenggitu, cenenggitu, cenggo'o, cenenggo'o, ca nggo'o, ca nggo'o, cehitu, senggitu, senenggitu, senonggo'o, sanonggo'o*
kian2 *nitu; kian ke mari nggele-nggaur*
kiani *seriga, kedèra*
kias *céndék, curup peké, cigu, sigu (sindiran), toming, tuming*
kiat1 *wengger, nawa, co'o moley, nuk na'i, so'o-nga*
kiat2 *weger, kogot, kanggang*
kibar *wéntar, wéwét, tetér, wétar, tétér*
kibas *mékok, wékok, wékol; mengibaskan wétot, pépas, péntang, pépar*
kibir *mésé-nai, sehak, mbasak, bongkos pesu, nombi-nambis*
kiblat *ngger, nggere, nggari, ngger péang kabah/mekah du salat (weki)*
kibul *riti, nggolo, adong; mengibuli adong, nggopét, jondér, loi-la'it*
kicang-kecah *pandé loi-la'it, adong, nggopét, pandé lema*
kicau *runing de kaka lélap, curup toé molor, palak toé naba*
kici *wangka ata suad sirin*
kicik *koé, merik, loé, ndik, melang*
kicu *lema, nggopét, kosé, ata laséng nggopét, adong*
kidal *ségér, seke-ségér, sanggéd gejur paké limé léo, gori ko tulis le limé léo, gori le limé sékér*
kidam *tédéng lén, ruis nitu, danong, olo, pu olo*
kidang *tagi, ndaot*
kidar *léléng nitu, ruis nitu, sengi nitu*
kidul *be sili, be lé*
kidung *déré*
kifarat *teging le lagé wintuk Islam, sopél le lagé toing Islam*
kihanat *nampo, téka-nampo, téka napo, iko ré'a, iko kaé, iko ri'i, juè*
kijai *jejer, haju mésé, pépas limé le beti*
kijang *tagi, ndaot*
kijing *keramik tadu boa*
kikih *hihik, hekil, kikik, kirikikik*

kikik rincik

kikir1 racang, gerinda, kikir, rondang, rasan, dali, doro, kantis

kikir2 luji, mékét, kuling, nikeng, megí, kujir, kuwir, gegil, mikét, gicik, niket, nicil, meji, gegit, kitek, cigit

kikis1 nggoer, nggerok, ruas, nggerong, hail, kontér, kentir, ngguir, langké, erok, kaér, ngerok; **kikis kerak dengan tangan giti, kakas; kikis daun pandan koés; kikis aur untuk dianyam libang, sojo; kikis ketimun nggerot, lésép; kikis kulit kuir, koér; kikis sisik ikan gerit, koér; terkikis oleh air congkir, songgir, erok; kikisan rotan, dsb. koné, sojo**

kikis2 taung, taun, cipot, mora, merak, mesa, botér

kikuk sese-nga'i, toé di laséng, toé baé tu'ung, ngagel, toé tingon tu'u, dai ratan, daing ratan

kila1 pali, boné

kila2 ténté, ndotuk, paker, acer, tétér, lebok, wu'ér

kilah pandé adong, pandé nggopét, pandé rendu, pandé lema, walè adong

kilan1 pagat

kilan2 cubel, cebel, wokang pucu, betinai, do'ong pusu, moko pusu, mongko pucu

kilang1 giling, nggepét teu, nggepét musu

kilang2 mincé, mesik, télu

kilap mbilar, dirap, ndilap, cili-celap, silep salah, toé baé, cerepa mata, seli-selap, bombar, mbiang

kilas1 serénté, nggoko, wo'ok, bendi, kepit, nggepit, wasé ranggong

kilas2 nuk kolé ata polin, wili-welok, di'an, nuk

kilat pasat, ndilap, ndilep, nilap, nggilat, hilat, nélos, waé-usang; **mengeluarkan kilat** wili-welok, seli-selok; **berkilat** mbiler, mbéler, dirap, mbelor, ndilap, cili-celap, seli-selap, nggieng; **berkilat** mbiler, mbéler, dirap, mbelor, ndilap, cili-celap, seli-selap, nggieng, nggilek, mbelong, silep, nggéleng, mili-melong,

bilang, lacas, lilam, kecik, wili-welak, weli-welot, ilat; **kilat tentang atap jili-jelar; kilat tentang biji jagung yang bernas géncor, léros; kilat tentang rambut nggélér, rin; kilat karena diminyaki limer, lumer, lum, popo; mengilatkan kecik**

kilau berkilau-kilauan mbiang, silang, ndilap, mbilep, cili-celap, ndili-ndelap, jot, kembang, nggilek, silep, jiri-jerap, ngilat, wili-welok, ilat, jiki-jakak, silet, beling-belot; **berkilauan tentang air mbéler, gélo; berkilauan tentang alumunium mbilet, jirap, calas, beling-belot; berkilau tentang gigi, batu dsb. lacas, simar; berkilauan keminyakan liju, rin**

kili-kili wohé kaba, kéwél

kilik ngaur, kokét, kompa, kancak, karat, kaur, cocong, suha, telék, sawung, awa, tatang, titing

kilir1 dali, racang, roco, pelut, rasan, doro, kantis

kilir2 nggèso, ponggèl, dekulm ro'ès, ri'us, dekul

kilogram kilo (ukur mendo)

kilometer kilo (ukur tadang ko léwé)

kima hima, kiu, ghima

kimar jarang, jaran

kimbah kaér laing

kimbang lèlap lélé-léok, dèlap léok, buta léok

kimlo uté waé, mbilo waé

kimono baju léwé data Jepang, paké de iné wai Jepang, baju toko

kimpul teko-tuang, teko puar, tobang

kina ngasang haju te emi lokén, rewos malaria, sita

kinang cepa, sepa (kala, rasi, taghang)

kinantan jarang gulung, manuk bakok, jarang jampi (**kuda putih**), manuk bakok, jaran gulun, jaran japi

kinasih ata momang, moghas, ba'éng, émos

kinca mince, misé, mesik, télu

kincah wéwas, roso, sana, wéwar, sok, loli

kincah mbakang, tékar-ndélak, tékar-
nggelak, mbok, ndékang

kindap ngapéng, boné, ili-ala, narang, lami, nepong
kini te ho'on, uwa ho'on, ho'o ga, te gho'on, uwa gho'on, gho'o ga
kinja woncek, tagol, tékar, lempo, tékar-tékar le senang, ndékang
kinjat nggekok, nggikok, wéda, ného-weter, ngokok, nongo-lélak
kinjeng tembong, tojo, lanur
kintal1 ntung
kintal2 natas mbaru, kena léok béo, lagak léok mbaru, laga léok béo
kintil batu, tuluk, lut, kuru, batu mbau tuluk kuru
kinyang watu nggireng, watu si'é oné simbo, watu ci'é oné cimbo
kios mbaru koe te pika cao-ca, tokong koé pika
kipa senggét, senggot, senggé-soat, ando-ndoak
kipai wékok, wékol, mékok
kipas labek, babi, babe; **berkipas-kipas** tentang ekor anjing wékok, wékol; **mengipasi** leba, lebèk, rembong, babèk; **mengipasi api** sosék, labek, babi, wa'ing, leba; **mengipasi tubuh dengan rumput (sebuah upacara adat)** leba-wa'i; **mengipaskan asap ke dalam lubang tikus bambu, nusuk, rus;** **mengipaskan cemeti mékok;** **ular mengipas ekor hohér, mékok, weki-wekong, weki-wékok;** **mengipaskan ke kiri, ke kanan bèbang, pépas, béba**
kiper kiper, gol, gawang
kiprah hidut, wuli-weki, wuli-walit, moki-mokos, mbuti-mbating
kiprat cipa, saka, wéwas, wéwar
kipu tukang
kira, dugaan kira, nango; **kira**, taksira papo, pangong, nango, samet, pakut; **kira**, sangka makit, nung, éma; **kira-kira**, lebih kurang kiram, aram, am, tunggang, niap, ngitung, kapang; **kira-kira**, barang kali, agaknya aik, am, anggan, émé-ného rapangn, di'am, anggat, asam, ma'ut toé, ungang, ma'u te, anggam, égé, desok, asa; **kiranya**, mudah-mudahan dasor, di'am, kéwang

te, méséng co'on, kiwang, mosén;
kiranya, rupanya léng, péng, la, angé;
sekiranya émé ného rapangn, katit, kiram, émét, ogot, kalim, takik surang, katik, omét, meta te, késuk, pais, dokok émé, katik; **berkira-kira** nahéng, naghéng; **dikira** anggat, nango; **mengira** nunga; **mengira-ngirakan** sipat, ngitung, angga, anggo, nango; **perkiraan** pakut, nango
kirab lako léok mbaruderaja du adak kawing
kirai1, mengiraikan wéntar, wétar, péper, péntang, pétang, dampi, tepi, wicar, témpang, paga, penggok, hendar; **mengiraikan padi yang dijemur** halar, héir, hélar, wéndar, héla, walas, céor, kékang, ghéla, ghélar, pari; **mengiraikan beras** sésok, séghok; **berkirai-kirai** wewét, wewér, tepi, séghok
kirai2 céar wina rona, sear wina rona
kirana géraak, molas di'a
kirap tengkap, rembep, membèr, mbepék; **mengirapkan padi** walas, tepi, leba, séghok
kirau rémé ta'ad, ta'a kid (wua haju), manga ta'ad, ta'a wekin
kiri léo, liu, sékér; **kiri** tentang tangan kaki sékér, ségér
kirik jombem, siar, jihar, ji'or, jombom, sir, todo-rugut
kirim katu
kirmizi kentus, gawik, ngura, rembung, ketus
kiryah ndékok
kisa1 wenta koé, beléwang, sapat
kisa2 pundi, bombol
kisah tomo mosé de cengata ata
kisai cicir, réjé
kisar, **kisar** gasing ling, endot, lili-hoéng; **kisarannya** kasar pere-pékot, péka-rékat; **berkisar** poté, tili-léong, tili-woér, hili-hoés, kius, ghili-ghior; **mengisarkan** tiling, poté; **kisaran tangan** ngkiung, kiung
kisi kisi-kisi, kincé, lengas
kisik soak, ghaos

kismat *dara weki, wada, pedé, co'o molé ga, so'o gi, urak limé*
kisruh *toé lorong agu get, nanéng, ngai ngaok, ngak, raha, rombo, ngi-ngak*
kisut *kengkel, neket, nekot, kus, ginggom, kigom, teweng, kimél, ligom; kisut pakaian ruku-reket, reki-rekut; mengisutkan rekut*
kita *ité, t (ité), nggita; kita yang ité, te itét*
kitab *surak, kitap, buku*
kitar, **sekitar** *léok, baling-mai, nggilit, lusip, lupik, lupi; mengitari (betina) kéngkér, ngéngkér, éngkér, ngangkar, jégér*
kitar2 *doét*
kitik *telék, tekék, kelék*
kiting1 *depék, rapéng*
kiting2 *cekoé kanang, sa koé kaut*
kiuk1 *cok, kéok*
kiuk2 *nggèso, ri'us, ponggèl, dekul*
kiwi *ngasang kaka lélap*
klaim *sénta de céng morin, de céng ngaran, senta ata hitu molorn, maring ata bo daku*
klan *wa'u, uku, sanga, panga*
klarinet *ngasang peréwang musik*
klemensi *gawas, lembak*
kelerek *jertulis, jere tulis*
klien *ata campén pelekera de cengata, ata letang oné perkara, ata tombon oné perkara*
klimaks *réme rungan, manga rungan*
klimis *nggosak, nau, nggélok (tentang pakaian, dandanan), nggélong, nggélok*
klinik *mbaru (lo'ang) te gojing ata beti*
klok *rok (baju)*
klorokuin *rewos pémpang, rewos sa'i menos*
kloset *baté céba ruis, cio, sio, baté céba oné loang koé (kamar kecil)*
klup *kelup*
koah *runing de ka, tepe-taok, épo-apos, jaja de ka*
koalisi *nggulut, nggolot de pisa partai, neki sa pisa dod*
koar *curup mpohar, ciék, kepok, wuku, ngak, rait*

kobah *gendang mésé*
kobak *nggéna*
kobar *ganggor, gonggar, dila-haok, gagok, bombék, gagong, bobar, mésé, rungan, nganggang; mengobarkan api rubang, pukang*
kobas *ata ngara kos, ata mori mbaru*
kobok *damok, ata ca partai, waca limé, impung data; kobokan mangko naa waé latang waca limé du toé ko poli hang, mako na'a waé te samo limé du poli ghan, mangko te samo*
kobra *ular rani, mbapa dupi, mbapa tara*
kocak-kacih *gejur, getut, pandé, galéng*
kocak1 *rocé, gega-lema, rosé, pandé mbesék*
kocak2 *mésé-nai, sehak, bongkus pesu, seghak, bombong rak, bombong pusu*
kocar-kacir *mber-tut, mbihi-mbehar, wécak, waci-wécak, békas-kéa, wésak, losi toè nipu*
kocek *cikang*
kocoh *hidi-hada, diki-dakang, ghidi-ghada, poté-woér*
kocok *rebong, kékang, nenok, renok, renuk, gégok*
kocor *wa'a, ronco, dawa*
kodak *peréwang te foto*
kodi *kodi, dod towé ko baju oné ca rokok (kurang lebih 20 helai/potong), suampulu saung*
kodok *ngerék, paké, ntung, tung, ngéar, paké leku, paké merang, paké lépang golo*
kodrat *kuasa de morin, hitu muing eta main*
kohong *lengit, noret, wa'u, wa'u-wus, long, cengi*
koin *seng logam*
koja *gelo, namo*
kojoh *léheng, leheng*
kojol *tawa dalér*
kok *bal wulu manuk, bola maéng bulutangkis*
kokah *haé de kodé, ghaé de kodé*
kokang *wencu loéng de bedil*
koki *ata ténéng, tukang ténéng, ata pintar oné ilmu ténéng (seni boga)*

kokok kakor, ngolong, loja, ayam hutan
berkokok, tehér, kako, teghér

kokol ndetu, nggokok, kaéng/lonto oné,
onto neki sa, kaéng neki ca

kokon ntewar

kokpit lo'ang be olon kepal lélap

kol kol, sewa

kolaborasi pande cama-cama, nggulut,
nggolot, galéng sama-sama

kolak labék, hang oné mai muku ko tété
ko teko ténéng agu gola, agu wae nio
(santan) alu koé te tuk laci oné cobék

kolam tiwu; **kolam ikan** bak

kolang-kaling longko, loko, loba, wua puu
tuak poli wicok-haor one kolak, mai,
ngo kolé, nggeréta-nggerwa

kolega haé gori, ghaé gori

koleksi impur, woé, unkur, uku, na'a ca-
o-ca mengit (**gambar, lukisan-lukisan,**
buku-buku, perangka)

kolekte derma du misa

kolektif cama-laing, cama-cama, sama
laing, sama-sama

kolembeng kokis roti, kukis roti, bolu

koleng lénténg

kolera beti cancor agu roa, beti tuka agu
roa

kolintang peréwang musik data Manado/
Minahasa

kolok négang

kolong ngaung, spanduk

kolor (an) wasé déko

kolot bengot, répok, danong empo-iokn,
nuk agu pande danong kin

kolusi gori cama te pandé da'at

komandan keme-ndang, tuad lipu de
serdadu ko polisi (**polisi**)

komando perénta

komat-kamit humit, nggumis, songi-
sangit, humi-hamit, ghumi-ghamit

kombat nggawur, paki-tau, mbora-tau,
rani-tau

kombinasi rangkep, halok, kalok, ghaor

kombor ndehél déko, dandak déko,
ndeghol déko

komendur sa'ing ba, tu'ad lawa, kepala
daérah, ata ba ulu (**pemimpin**
raha),serdadu

komeng pengki, toé uwa, resé, jiber

komet ntala ata manga ikon

komik tombo le gambar

komodo komodo, waja tana masa, salé
pulau Komodo NTT

kompak ce nai ce tuka, ca nai ca tuka,
sa nai sa tuka, cama léwang nggere-
pé'ang, cama po'é nggere-oné, nai sa
anggit tuka sa léléng

komplet jemut, toé manga géong, manga
taung, manga taun

komplikasi beti weru tambang beti ngai
mangan

komplot ce nai te pandé da'at

kompol lengé, bembes, cio oné locé ngai
toko le wié

kompong ceruk, rongkéng, rongéng,
ronges, randi

kompur kompor

kompos lemeng

komposit rangkep, halok, kalok, rakot,
daper

komprang ndehél (deko), déko mésé
nggeruda'n

kompres komprés, handuk koé pandé
baca kudut lep ulu, tangkep le handuk
baca

kompromi bantang di'a, bantang cama,
tombo di'a, tombo sama

komputer computer

konco haé-olét, haé-reba, ata campé,
wa'i-limé, été ranga

kondangan manga ranga oné ramé
kawing, ramé

konde kondéng, motik, pogét

kondektur ata tegi séng séwa léti keréta
api

kondisi taran, coo'gi, so'o gi (**keadaan**)

kondor (an) boto, longgang

koneksi woé-joé di'a, te gélang polid
sangged wintuk

konflik ngak, raha, ndu-ndé, mboro tau,
rani tau, ngak tau

konghucu imbi data China

kongkong1 langki bokak, pagal, lampang,
kokang bokak, wa'i agu limé

kongkong2 lolo de acu, lolo de asu

kongregasi biara data Katolik

kongres sidang mése partai
kongruan camas, samas, toé woléngd
kongsi weli cama, jaji sama, weli sama,
weli rémo, jaji rémo
konkat dongkep, ginggep, congkem,
gingkep, dokop, kigom
konklusi kolét, nuk na'i (pendapat), nuk
na'i du semol toombo
konkret si'ang, manga tu'ung, manga
tu'u, tu'u, nesa
konkuren dér, rié
konon séng, léng, du nia, haé, asa, péng
konsekuen lorong tu'ung apa ata poli
bantang, kop toombo agu pandé
konsekuensi cemold, cai wan, ici, cir,
semold, sai wan, isin, sirn
konseling teing toing agu titong le ata
pintar
konsensus bantang cama, batang sama,
réjé léléng
konsentrasi nuk kanang ca, toé do nuk, sa
kanan nuk
konser maéng musik lata do
konservatif cau kin adak médé, ndong
wekin adak olo, cau adak manga
konsisten hitu kin, utu kin, toé gégo, toé
célung, toé selung, toombo agu pandé
cas kali, toombo agu pandé sas kali,
meku nai
konsultasi tegi jangka ko cica ata di'an,
tegi jaka ata di'an
konsumen ata welid barang, ata pake'd
barang (pakaian, makanan, dll.)
kontal-kantil ndéong, mbéto-téot,
mbétot, bejot, nggabék, bénggong;
kontal-kantil kesana kesini sendirian
junuk, hunus; kontal-kantil tentang
susu babi ndajal
kontan bajar cengkali, bajar sa wa'i,
kontang, bajar muing
kontemporer oné uwa ho'o
kontes rié molas, rié paké ceca
kontes rié
kontestan ata lut rié
kontingen lawa, weki
kontinu tundung, nukung, toé asi, toé
remo, toé kos

kontra toé éng, toé é'en, toé tiba, kégét,
woléng nuk, lawing, lewang, gangga
kontrak reké séwa
kontras woléng tarad, toé kop toombo agu
pandé, diod
kontribusi téing réco, téi reso, wong, téing
rébok oné, coga, séng tigol latang te
(perkumpulan, organisasi)
kontrol lélo, perésak, jelong, tangar
kontroversial pandé gangga, pandé
léwang, pandé ré
konvoi londang lako de oto gu motor ko
kepal, duluk lako oto-motor
konyong rodo-rodo, calak noing, cai-cai
kaut, rodo, salak tingon, sai-sai kaut
kooperatif éng te campé, gori cama, é'en
té sapé, pandé sama
kop1 pu'un keréba, pu'un toombo, wakan
tombo
kop2 tanduk bal, cugep, tiba bola le ulu
kopak1 wicok, roké, wisok
kopak2 tepo, rowak
kopak3 peti na'a ceca, peti na'a né'ang
jimak
kopat-kapit wuli-wali, hali-holés, hele-
hotés, wuli-walit, gholé-ghalés, mbuti-
mbating
kopek1 kandi, dompét, mbéré, lémpa,
mba'ék, kepé, lopa
kopek2 winti, wingki, wicok, wingké
kopek3 cucu wenca, susu wesa
kopelrim kanteng de serdadu
koper peti oné mai luit, peti oné mai loké
koperasi keperasi
kopet ké'ot, lewo ko salang, salan da'at
kopi kopi, haju, wua kopi, tepung (sepet
kopi), inung kopi
kopiak songkok, jongkok, jongkong,
rombo
kopok lolek, kulintang
kopong hempa, kanang, toé manga icin,
lampa, embo, lapa, kanan, toé manga
isin
kopra nio dango
kopyok kalék, kélok, hamol, ghamol, roda,
ghamos
kopyor lébot, mborek, pitak
kor dérre cama-cama (ata do)

koran surak kabar
korban takung hélang, ata mata le copél
korden tabér
kordial jomél, géal-mu'u, jawa-rai, hele-hakar, gotés, nggotés
korek1 garis, kéra, api kéra
korek2, **mengorek** kowik, rowék, rowik, cokét, cokér, curi, conggét, sokér, ngiri, sohi, ker, co'és, ngahi; **mengorek pakai jari** roki, raki, roghi; **mengorek dengan memutar** kokér; **mengorek kapur sirih** angkir, akir, aghir; **mengorek ke dalam tanah** kaér; **ayam mengorek-ngorek** cakér, sakér, kaér
korenah ba weki, gauk, pata sara
koreng1 balo
koreng2 réu bombot, réu rowos, réu té'é, réu roki-rowos
korespondensi katu surak tau
kornet1 nuru belék
kornet2 kornék
koroh toko nggor
korps haé gori, ghaé gori, ghaé gejur, ghaé siwal
korpus weki (de manusia, kaka ata poli matad), maté
korset nggebar te wolét tuka de iné wai, kutang
kormp da'at, rowak, wau, tiba cekang, tiba pesorong
korupsi hang séng data
korve rodi
kosak-kasik wuli-wali, hali-holés, toé retes, hele-hotés, wuli-walit, gholé-ghotés
kosek seho, didir, dali piso, rasan, dudi, doro, dali, racang
kosel ngga'ut, ngaru-ngauk, ngere-ngauk, deka, deke-det, ki-ka, deke-dem, deke-dom
kosen1 laki mangir
kosen2 haju para tongang, haju para, ghaju rewa
kosong tak berhalangan linga; **kosong botak** nggosak; **kosong tanpa hasil** nggonong, tompul, samput, togol; **kosong tidak punya apa-apa** nggameng, kanan; **kosong tanpa**

beban wendes, nisang; **kosong tanpa daun-daun** ngkenar, ghendar; **kosong hampa** tangan kosut, léang, kanang, kanan, konot, ledung, ngkanang, hémbang, nggono, konas, tengkir, nggonol, **kosong tentang keranjang** ndohong, mbégot; **kosong tentang makanan** legam, kanang, taung; **kosong tentang pakaian di badan** ngkonos, lo'ut, laco, nggomas; **kosong tentang persediaan** lompét, toé dung; **kosong tentang perut** hampes, hapek, léngker, gampek, darem, tekék; **kosong tentang isi perian** ngkingkong, kanan; **kosong tentang sarang** labah sogang, kedung; **kosong tentang tempat** nggirong, linga-longot, goam, linor, nggenong, gameng, linga; **kosong sama sekali** linga, longgang; **mengosongkan keranjang** aling, tewo, alin; **mengosongkan periuk** nggelis, ghelis

kota béndar
kotak sanggén taung, sanggé ménan
kotak sekap; **kotak kecil** dari logam selépa, selépak, lopa; **kotak siri** pinang lopa
kotak-katik ruti-ratit
kotek tehok, tohok
koteka peréwang tadu apa data rona pé'ang papua
koteng hanang koé, agu hana, agu nu
kotes duti
kotong tompok, wokok le ropo, seropo
kotor saki, sunek, duwis, domol, jewos, jowot, boceng, ripi-raes, gicing, ranggi-rop, naci-nacor, ndungéng, réngkes, nggiceng, ramang, lumé-laméng, bocéng, bucéng, lunek, lumék, dunek; **kotor tentang air** lijut, gewur; **kotor tentang halaman**, lantai jewe juteng; **kotor kena darah** mbatarina; **kotor kena lumpur** wele-wotos; **kotor kain** kena nanah rikes rekes; **kotor sekali** saki dopeng, daring, saki-sunek, doper, tamat, repe-roés, rekes, mburu-mbarang, runek, berikeng, rengke-rinek, riti-rotok, dopéng,

guneng, mburu-mbaéng, dunek, mbari-mbérang, mbere-mbotos; kotor sekitar mulut nggici-nggomong, rume-rameng, rumeng, romeng, ropeng; kotor tentang sampah wéang, rop, né'eng, ason; kotoran/tahi ta'i, céba; kotoran bayi mboék, lalok, borék; kotoran pertama bayi lalok; kotoran yang keluar berdikit-dikit lelot; kotoran di dasar perian emut, rekos; kotoran gigi yang tebal loki, koko
koyah *biret, birot, beté, betot, réngkang, jioak, jawi-jewang, rawét; mengoyak dengan gigi wincang, wéwut, woél, wisan, ngéu; mengoyakkan wirot, jija, winto, caut, wo'it, rowit, saut, birot*
koyok1 *acu mila, asu mila*
koyok2 *rewos tangkep (ného plestér), rewos tatap, rewos barak*
kran keran
kranium *toko longkor, toko ulu, toko sa'i*
kreatif *nganceng pandé apa kaut*
kredit célong *bajar loét*
kremasi *tapa ciri rawuk rapu, tapa rapu*
kribo *rigit, réput, mburu-mbuput*
krida *pandé*
krisis *da'at taran mosé, géong; krisis pangan géong na'ang-bara, géong ghan; krisis moral ba weki/pandé da'at*
kristen *ata serani, agama ata ba le Yésus Kristus*
kritik *mbéis, cela, maja, celé, lésu*
kuah *uté, waé ute; kuah daging halus ndota; kuah dicampur nasi cabo, kalok*
kuai *ciék le cembes nai, wuku le di'a nuk na'i*
kuak1 *runing uak, mbaré, ngagal, uang kaba*
kuak2 *kara-koak, kerkuak*
kuak3 *hésing, wi'ak, déak, léak, wigak, wéngkas*
kuala *cunga, ngangal, néngké, ngangél, ngalal, sunga*
kualat *nangki, itang, maki*
kuali *cewé, rewék, pemaja, jéja, bajak; kuali besar kawa*
kualon *toé anak dading, anak lérong*

kuantum *dod nekid*
kuap *ngoap*
kuar1 *totak dongkar*
kuar2 *kara-koak, ker-kuak*
kuar3 *anak bera*
kuartal *pat wulang*
kuartet *maéng musik lata pat tau, pat tau*
kuas1 *kuas*
kuas2 *cakér, sakér*
kuasa *kuasa, hak, sa'ing, dis; kuasa sanggup ngancéng, ngaséng, mukut; berkuasa rani, cedek, sedok; yang berkuasa ata caun kuasa; menguasai angkos, nipu, pukul, ilir; penguasa pu'u tana; kuasai néhot*
kuat *mberes, urat, nacer, gugut; kuat sigap geler, maleng, kancang, matung, menteng, beguk, nencer; kukuh jerék, ndeng, megeng, jenang, let; kuat mampu menteng, celi, was, kéwos, kindut, seli, gugut; kuat keras meggi, rani, ger, mencut, pitel; kuat tentang akar caler, calér, calar, selor; kuat tentang anyaman kindung, jerék; kuat tentang bekerja sugut, nder, gempur, mping, wugur, gecing, segil, wogi-wogol; kuat tentang gigi cancip, jerék; kuat tentang kawat wonte, tendi; kuat tentang kehendak wager, wengkel, wengger, weger; kuat tentang kuda kangkar; kuat tentang lari mogot, mokos; kuat tentang makan, minum ngarat, sobél, sobel, dodong, gugut; kuat tentang memikul banker, wékés, wegul, tégél, gugut; kuat tentang memukul liut, mecék, mberes, wengu, senet, lereng, maor; kuat tentang menangis nongguk, nonggung, nebong, wuku, rait; kuat tentang menumbuk ndukut, tuk; kuat tentang menyanyi ncelir, seler; kuat tentang mengikat herek, heret, jerék, gintem, hakek, kancang, ngek, ngék; kuat tentang mengipas nggapik, babi; kuat tentang menggigit camel; kuat tentang sambungan ncaher, tuku; kuat tentang memanggil walek, wuku; kuat*

tentang tali *males, maling, andang*;
kuat tentang berjalan *mencer, gesing,*
boher, segil; **kuat** tentang mengorok
kakor, ngarak, ngorok; **kuat** tentang
menolak *kenggel, ogo, ré*; **kuat** dan
lama menangis *lelir, nélér, ngéjing*;
kuat dan cepat *tihér, jiher, segit*;
kuat karena makan *seng*; **sekuat**
suara *ntelér, telér*; **lebih kuat** *leng,*
dok bail; **menguatkan** *mintur, nintur*;
memperkuat janji untuk meminang
ketak, reké; **obat penguat badan** *ucu*
weki, usu weki; **mengambil kekuatan**
nél, deri

kuau rata, *kaka lélap, léwé wain agu*
mberes (**burung yang dilindungi di**
Malaysia, Sumatra dan Kalimantan)

kuaya *pesu*

kubak *gangkap, poli wicokn, poli roké,*
gakap, koap, wisok, lí'ap

kubang *purang, puran, poréng, repok*;
berkubang *poréng, toko purang*

kubik1 *kowik, wingkil, wicok* (*le wuku*)

kubik2 *kubik, kubit*

kubin *likap, balak likap, ngancéng lélap*

kubis *kol*

kubit *gewik, rewit, awit, apét, nggewit*

kubra *koar, dopo, podok, cemol lino/ko*
mosé (*kiamat*), *toé carep, dapon mosé*

kubu *impur, neki, lipu, bénténg*

kubur *boa*; **menguburkan** *boak, kembo*;
menguburkan batang ubi di tanah
tone, weri

kucai1 *comu saung, saung kucai, somu*
saun, saun kucai

kucai2 *lentong, behas, beghas, tepo*
(**terlepas dari bagiannya**)

kucak *héur, kengkung, gégo, kecul, ghéur,*
kékung, ghéghol, ghéghur

kucam *sango, wuha, luhap, ngu'u*

kucek *kocél mata, kucak barang waca le*
limé, kosél mata, kusak barang, wewas
barang

kucel *saki dopeng, saki-rikon*

kucil1 *pejék, pejok, pecok*

kucil2 *dé'it*

kucindan *gega-lema, pandé mbesék,*
pandé rocé

kucing *pus, méong, mbeking, indus,*
cincing, naok, naung, ngaong, ncing,
ngéong, cing

kucing-kucingan *ba weki neho pus, gega*
tepeng, maén boné

kucir *todung, ca kongko wuk toé longké's,*
ca kongko wuk pongo le pita kudut
nau, sawi wuk, sekot wuk

kucita *cik balok, cik kisor*

kucup *bengkar, bekar*

cucur *wa'a, ndirik, nggarak, ndiring, diris*

kuda *jarang, denggur, beléwé, jang, jaran*;

kata samara untuk kuda *langgor, wa'i-*
léwé, pat; **kuda hitam** *bolong, jarang*
bolong, jaran bolong; **kuda putih**

matanya belang *jarang belanda*; **kuda**
perak *jarang ncoring, jarang sonang,*
jarang soring; **kuda merah** *jarang*

raé; **kuda merah kekuningan** *jarang*
belibi; **kuda putih** *jarang jampi, jaran*
japi; **kuda putih terang** *jarang gulung*;

kuda putih campuran hitam *jarang*
butung; **kuda-kuda rumah leku**; **kuda-**
kuda untuk tumpuan orang berdiri

téndang; **kuda-kudaan** *jarang dongka,*
jaran doka

kudangan *paca, pasa*

kudap *jumik, kokis ko apa kaut weli oné*
warung te hang (*jajanan*), *mojik, ghan*

kudeta *rumbu kuasa*

kudi *kopé*

kudian *cepisa, sepisa, tai, du nia* (*cai*)
tekemusi

kudis *ruci, rusi, topo, koto, kuras, romping,*
rapis, gerit; **kudis anjing** *malong*;

penuh dengan kudis *ruci-rungging,*
rusi ronggong, ruci-ngguring; **berkudis**
jewit, gerit

kuduk *gong, senggong, dondung,*
cenggong, tengu, ngong

kudung *tompok, campuk, rompok, tongo,*
rempung, bunggul, rompus, ompok,
tompong; **mengudungkan** *letek, ropo,*
capék, capak, ketop

kudung2 *rédiung, rudung, rodong*

kudus *nggeluk*

kuesioner *tulis réi te walé*

kue *kokis*

kufur kapi, *toé imbi oné Mori agu rasul'n*
kui cewé koé te dédék emas
kuis ténggang, sépak, keda
kuit coét, awit
kuku wuku, kuku; hangat-hangat kuku
mut, kolan, lasan, mut-lawo
kukuh mberes, ndeng, mandeng, megeng,
meghong, ndaheng, mendeng, ndaher,
cancip, nder; kukuh pagar taher, jerék;
kukuh perjanjian caher, jerék; kukuh
tentang sambungan ntaher, jerék;
mengukuhi kukut, pekut; pengukuh
bongkok, régha
kukur ngeri, kerok; mengukur kepala kikir,
parut, kerok (karena gatal), longké ulu
kukus cemba, songkol, ké'ol, cobo, kélol,
semba; mengukus dalam tabung
bombo, cobol, sobol, sowong;
mengukus di atas makanan lain
cup, sup; bumbu kukusan sowong,
jongkong
kulai babél, cenggul, lenggus, téngél,
lekus, ceker-lénggung, bambék,
tenggu-lenggung, babék, babik,
cimbét, nggubek, sémbok, belenggu,
lémas, wekut; terkulai ceke-linggung,
jengger-lé'ut; terkulai tentang telinga
benggul, rekut
kulah weli, pika kolé, bak waé, loang
cebong, haju pau, ghaju pau, songkok
langkas, rombo léwé
kula, sentana kilo, asé-ka'é
kulat hum, déngér, bobék, wung, gilok,
piri-pipi, meros, but, mbora
kulawangsa kilo, uku dinasti wa'u, bigho,
uku
kuli, berkuli pala, beloju
kuliah sekola mésé
kulimat nikeng, ni'ot
kulit loké, lui; kulit ari loké poti, loké
moat; kulit ari dari jagung tumbuk
ba'o latung, ba'o kaé; kulit ari jagung,
telur ulap; kulit aur untuk menganyam
talok, ngoél; kulit beserta isi perut
babi raham, lewo; kulit biji-biji jagung
locap, lokap; kulit biji manga mapa;
kulit kayu yang gelopak lokap; kayu
untuk cawat kéca, tarik; kulit jangat

kambing yang kering legi; kulit jangat
kerbau lebar, luit; kulit keras rogang,
rongkam, rogam, rongkas, onngas,
rungkam, imang, lebar; kulit manusia,
binatang luit, loké; kulit padi ba'o,
longkas, onngas; kulit perut landak
lungkung, ghoru tana; kulit punggung
landak ndari, pari lesu; kulit samaran
kodo, kodot, nameng; kuit siput laut
rungkang; kulit tiram kiwa, rogam;
menguliti roké, cicik, coco, lélék, wicik,
ci'ik, wicok, laék, li'ik, suci, ciang, bicok,
ci'is, wisik, sisik; menguliti bambu
witu, suntan, sisik, kosis; menguliti
kopi kecok, péruk, tuk; menguliti
buah kelapa sima, suma, pangkang;
memberi (gendang) berkulit welit
kuilu kelinci
kuil kuil
kuing kaing (de acu), kong, kang
kuintal lima warang, ce ratus kilo
kuis ténggang, carék, sépak
kuit coét
kuitansi kitansi
kujur1 wélok, labok wekin, sanggéd weki
kujur2 ceget, tender, tegor, kedot
kujut pongo, pongo bokak, sawi, sawi
bokak
kuk oka, langki, laki, kokong
kukul watang
kulikat ba weki, gauk, sara, pata
kulkas kulkas, lemari pandé ces boto
gélang rusak
kulminasi taki étan kéta, tiki étan sout, itu
gi tiki étan
kulon salé
kultur adak, saké, seki, mawa, siron
kultus lembail téng hiang, momang
bailn, mésén momang
kuluban lomak, longa, lawar
kulum, menahan sesuatu dalam mulut
emeng, emong mumuk, mémuk, cécur,
kemeng, gemeng, gemong, gemel,
didut; mengulum tembakau cécu,
wudér, wudur; mengulum sambil
mengisap emes, momos
kulup loké ata na'a pe'ang poli sunat
kulur kolo, haju

kuma-kuma wunis

kumal neket, kocok, reket, ruku-reket, cencal, rikut, cecu-mdewut, negho, reki-reket; **mengumalkan** reket, kekul, cecut, hélo, rémuk, kommar, caut, sesut, kélo

kumau kemang, mang, mojong

kumandang mao, nganggem, tolol, énga

kumat pu'ung kolé beti manga; **kumat-kamit** humi-hamit, ghumi-ghamit

kumba gumbang

kumbah wewas, kenuk, waca, sona

kumbang rangang, bangang, tété, gola, kes, lincor, mbeng, mbetung, nuruwau, nggaong, nggolo, ombos, powaé, robong, tandang, wéla-nggaong, bangan

kumuh saki, réngkes, botek, saki-rikon

kumulonimbus rewung-nenggut eta awang haed kaut poco

kumulus ongko, unkur, rewung tebal, rewun koko, rewun mendot

kumur mémur

kumut ngénging, cingit, ncara-ncangis, ncingis

kunang-kunang dépét, api-lipé, lipé, lipé-loé, lepe-lié, lipé-lié, api dépét, bépét, api bépét

kunarpa tobo, rapu

kunca bincung, bakuk koé, bakul koé

kuncah puteng, ujung, pongo, ujun, sawi, pekon

kuncen ata cau kunci, ata ndong kunci

kunci kunci

kuncung todung, rodong

kuncup kimot, mbukuk, bukuk, lager

kundai pogét, cekot, motik, kondéng, sekot

kundang1 lérong

kundang2 anak momang, anak sékeng, anak éghé

kundi lincé saga, lisé saga, lisé timbang emas

kung tolol, tolos, runing nggong ko lolo de acu, nolos, ling nggong

kungfu kentao, silat

kungkang1 kodé koé, toé manga iko'n

kungkang2 paké mpérang, paké mérang

kungkung pagal, langki, lampang, udeng, kokong, sosa, oka

kuning leros, té'é, gulung, kéros, mélong, ndérés, kéngkéng; **kuning** tentang daun désék, désé; **kuning** tentang padi di sawah gancas, léros; **kuning** langsung mancak, masak, bolo-bala; **kuning** muda léros, ngéjak; **kuning** sekali ncénék, té'é, nénéng, néné; **berkilaun** réngkéng; **mulai** menguning banur, léros, té'é; **mulai** menguning buah jagung maru, rékés, té'é; **kekuning-kuningan** dérés, lanék, ndérés, banék; **kekuning-kuningan** tentang daun lara, léros, nggongging; **kekuning-kuningan** daun padi dimakan ulat éro, léros; **kekuning-kuningan** nenas yang masak nénéng, néné

kuningan lesu ramé data Hindu

kunjung la'at, lambu, tamang, lénjong, labus, lambus, léjong; **kunjungan** léjong

kuno danong, médé, olo, sebarin, manga

kunta korung ata péké, korung seka, korung ceka

kuntau kentao, silat

kuntit lut, melut, ngapéng musi-mai

kuntul1 pondong, ségo

kuntul2 orong bakok, wasé-cako; **kuntul** malam kara-koak, kara-kuak, koro-ngkoak, korang-koak

kuntum bongkol; **kuntum** jamur ulu hum, ulu wung, bokol, ujun; **kuntum** kelapa pancar, pantar; **kuntum** pisang posok, porok, mbosok; **menguntum** mbukuk

kuntung todung

kunyah mama, nggapuk, nakut; **mengunyah** dengan mengulum hemel, ghemol; **mengunyah** untuk menguap mamang; **mengunyah** selumat-lumatnya hécul, macuk, ndete-ndewul, lewut; **mengunyah** sesuatu yang keras ketem, gentem, ndu'um, nggetuk, getuk; **mengunyah** terus mécuk; **mengunyah** cepat nggotak, kilang; **mengunyah** sambil mengisap tebu mencal, gemul; **kunyam** hempot (pacu)

kunyit *wunis; kunyit hutan cumang, sumang, narong, pogo, wunis acu, wunis asu, naron*

kunyuk *kode koé, ata bodok, ba weki toé baé adak*

kup *baté lonto oné wekur de gaja, kudéta-rumbu lonto, supang oto, rumbu kuasa*

kupak *wegél, wigék, wigak, tepo, wa'ék*

kupas *megupas wicok, cicik, coco, kenis, ci'ik, wicik, kéci, cokap, roké; mengupas bersih-bersih ca'at, soso; mengupas dengan pisau kasi, kasé, ngasi, kui, koér; mengupas dengan tangan roké, wisok, koap; mengupas dan mengikat kelongsong wilong; mengupas jangat waru bibis; mengupas secara kasar kobal; terkupas wilos, mbilor, bicok, nggelir, wincir, bowas, cimbét, nggusil, cibér, cokap; terkupas tentang kulit badan lalak, bocak, bilor, lewés, lui; terkupas tentang kulit kayu lewék, koap; terkupas tentang kulit kepala nggewang, laés; gampang terkupas wilos, dongkal*

kupang *mata séng danong, haju, langkas'n 5 m –rewos laing*

kupat-kapit *wékok, wékol, ndéong-ndaong*

kupil *pua latung, péruk latung, kowar kaé*

kuping *tilu, déngér*

kupluk *jongkong, songkok, rombo*

kupu-kupu *kakél, kékal, bébak; kupu-kupu besar mbotas, mbota, pontas, potas, wota*

kur *runing tekur, ker manuk*

kura *lémas, lawa, lélé; kura hewan sakép, péndak; sakit kura bampa, pampa, bapa*

kura-kura *penu, héra, kéra*

kurai *urak haju, urak ghaju*

kuraisy *ngasang uku pe'ang tana arap*

kurabit *piso wekok, peléko, golo, golok, jembia*

kurang *kurang, toé danga, liwek, béwot, melé-ma'ot, tendol, cehos, tale, toé do; kurang ajar pekas, ki-kak, retot, mamak-ma'il, purut, bidi-beda, congka-nangkit, soka-nakit, ko-kah,*

wangkar-walék, wakar-walék, linci-langang; kurang sedikit cala-ma'u, sala-ma'u; serba kurang cara-ncua, sala-sua; berkurang meha, sesot, mero, meros, réhok, rencak, béhok, cehos, rote, asot, rehong; berkurang tentang air di pancuran tires, diret, dires, jirek, tiris; kurang tentang air di sungai meres, mesot, sér; kurang tentang banjir rehong, reghong, sori; kurang tentang makanan hémpot, darem, darum, darom; berkurang tentang marah mbaol; berkurang tentang penyakit, derita maok, mbaol; berkurang tentang bisul kekes, pekel, igar, kus; berkurang tentang kekuatan maol; berkurang tentang panas malep; kekurangan géong, héos, baéng, dapa da'et, nggali, manggé, séwang, rote; sangat berkekurangan dapa-dao; masa kekurangan hele-hobal; mengurangkan harga, menawar poka; kurang tentang tanaman séo; kurang tentang kering lingker, oké, wekin, dingkel, dingkol, kus-kidel, ndongor, ringgas, korat, kuras, karas, wongkong, wengkong, lénggég, werwongkong, béngkang, béngkong, ringgo, dénggék, dango-longkong, dawa-dénggeng, rigi-rogot, dinggek, liker, dingkong, wégal, nogot, banggi-banggo, nggewe-nggewat, pégar-mégat, riap, ringgok, dunggu-dénggég, rigi-rogot, dinggek, liker, dingkong, wégal, nogot, banggi-banggo, nggewe-nggewat, pegat-megat, riap-ringgok, dunggu-dénggég, didol, rucuk-ringgok, wégu-wégét, rogék, rigi-rogot, dongkot, kus-kiter, kuwak, benggang, lincor; kurang dan bungkok dengkong, wengkong; kurang dan kotor rika; kurang serta melengkung wugu-wégét; menjadi kurus renco, ero

kuruyuk *kakor, kako*

kurap *tera, lui, loké, lénté, loké-larok, sola, pano, ruci, rusi, gerit; berkurap lénggir, nggelir*

kurus *kisot, pandé taung, nggelong*

kuratif *pandé ina, pandé di'a, pandé ina*
kurban *reta, taking*
kurcaci *darat ného anak-koé, pramuka*
anak koé iné wai
kuret *pandé nggelong tuka wing*
kuria *béo mésé, sanggéd taung isét*
campé bapa suci/paus oné tugas lesos-leson
kurik *burik, ringking, ringking-kiong,*
ringking-kiok, nggirik, mbopak
kuring *balo, roéng*
kurir *ata wuat, opas, ata jera*
kuririk *bengkos*
kurma *kurma, wua kurma*
kurok *siding gedék, rinding mbasi*
kursi *kerosi, kedéra, kadéra, seriga*
kursus *sekola te nungku, sekola te not*
kurun *naisn, béhéngn, béghéng*
kurung *liwung, udéng, kemeng, iring,*
pentuk, panting, liring; mengurungkan
(hewan, manusia) *unteng, punteng;*
mengurungkan penderita kusta
kurung
kurus *rucuk, rusuk, dongker, longkong,*
moros, ngkéléng, digi-dogok, dinggok,
rango, kandéng, péngkang, loncer,
peris, lengker, pengkong, kindeng,
kuris, karis, pegat, tegom, melol,
mbégot, dongkong, jinggoh, eru,
wanting, mahis, ceco, lempar, leli,
hék,cingger, bégos, lompet, nginong,
dogong, négot, nggadas, rékos, rigit-
rogot, dugu-dégék, lama-lélé, langgis,
lompa, makis, rigok, digi-dogos, ri'am,
aruk, kares, wenggok;urus tentang
anak-anak *nggaras, cinggok;urus*
tentang hewan *ndégor, wegong;urus*
tentang kuda *wengkéng, dompé;*
urus tentang manusia *jileng, jiler,*
ndingor, dingor;urus tentang tanah
rencé, tengkér
kusal *kekul, didu, kélo; mengusal*
(tembakau) *cécu, sésu*
kusam *korap; kusam tentang warna*
nu'ang, kosak, sagem
kusat-mesat *naki-neket, néku-nékét*
kus-kus *kus-kus*

kusruk *moki-komong, jaki-jolot, toko-*
cemut, toko-jumu
kusta *boké, ru'u-belang-topo, beti daéng,*
puru, nggilé
kusti *pépok, tengger-molé, gusti-mori,*
tonggé-roé
kusu *soak, ghaos*
kusut *neket, jangga rua, jengge-rua,*
cawi, sawi, ceweng, cawi ranggi, sawi-
ranggi, mbali-mbot, rengga, johur,
mbikir-mbolot, mboli-mbolot, sere-
hendi, cahas, cuhus; kusut tentang
benang borok, mbolo; kusut tentang
jahitan peke rakut, pake-rekut; kusut
tentang omong *paki-pokol, poho,*
pogha; kusut tentang pikiran *cobel,*
caweng, randat, léman; kusut tentang
rambut jeur, jébém, ciweng, jowong,
rébus, juhus, lingker, jour, regap, bibut,
rimpel, régat, bebém; kusut tentang
semak mbeker, mbolot, mbolo; kusut
tentang tali *mboték, wéké, kékur,*
ta'i-lawo; kusut masai kamba-rau,
kamba rau, kus-kidel, jai-jahir, rikut,
kambu-rau, kus kiter, kus-kelungkut,
kus-kigom; kusut dan tebal tempék;
mengusutkan rambut céur, wétar
kutak *kéngkung, ghéur, réke, gheghol*
kutang *kutang (bh), baju toé manga*
limén
kutat *toé kéta manga nuk cebana, lonto*
oné uma géréng loda wua durian,
jongol, lout
kuteks *cét wuku, sét kuku*
kuteri *lo'ang be oné wangka, kilo oné*
sapan (perau)
kutil1 *joji, pandé biret, watang (jerawat),*
kesé
kutil2 *mbéis, mbecik, maja, mbésik, toé*
imbi, kémbi-léis
kutik *pandut, cabi, rutit*
kutil *wuté, lilé; mengutil gewek, gewik,*
rewit, giti, kiki, kewik; mengutil daging
dari tulang picik, pici, wicik
kuting *lut, dindor, kenéng*
kutip1 *pili, nongko, noko, na'a, mo'i*
kutip2 *salin (oné mai buku)*

kutu kutu ayam *nom, homang, kemang, riap, molong, hemi, mang; kutu anjing mela; kutu manusia di kepala hutu, utu; kutu manusia di pakaian tuma; kutu busuk majung, majun; kutu beras koto*

kutuk mengutuki *mawang, lésu, kéng, niut, moéng, nunda, nipek, péto, tul, papi-mu'u, okot, tuti, lihu, tembu; terus menerus mengutuki jujing, mawang; dikutuki ulu, mawang; terkutuk*

besung, jura-jarak, juru-jarak; anak terkutuk waé niur

kutung *tompok, campuk, rompok, ndopak, woko*

kuwalat *nangki, naki, itang*

kuwuk *énggo, nggaro, méo, kula, ndamu*

kuyu1 *sango, luhap*

kuyu2 *ata rantang, ata ratan*

kuyuh *cio, céba ruis, sio, séba ruis*

kuyup *lembot, baca, basa, lojot, lonos, lonor*

L

laba *ta'i, ontong, rési, lebi*

labah *kaka-nanong, iki-rakat, ringgi-ranggas, kengke rawak, pandak, sawi-anggaong, ranggom, ranggong, sawa ndao, sawu-anggaé, ulur, awa, kelawe, kele-lawa, rawa, ruku, jawus, wué;*
berlaba *manga ontongn, manga rési, manga lebin;* **melabakan** *pandé beka, pandé do, léko*

laba-laba *labah-labah, sawi-anggaong, ranggong*

labak *teri;* **kelabakan** *imi-amas*

labang, melabang *pépék beci, mbéot, dindu-riu, po besi, pépék besi, péngang besi, ongga beci*

labas *cipot, taung, mengga, mbuna*

label *toi rega, toi na mai éwang, toi ngaran, na'a ngasang;--* **bagasi** *bate na'a mendo oné oto ko one kepal lélap;*
berlabel *manga ngasang;* **melabelkan** *na'a ngasang;* **pelabelan** *poli na'a ngasang;--* **mutu** *rega*

labelisasi *na,a tanda*

labi-labi *penyu koé ata kaéng oné ngalor*

labil *gélang gégo, toé megeng, toé ndeng, kilang ratan, toé meghong, toé jerék, ndahal, toé metek, toé kitek, ndéhol*

labirin *liang ata do salangn, léker tilu*

labium *wiwir*

laboran *ata ahli kimia*

laboratorium *niang damang lir lata kimia agu fisika*

labrak, melabrak *ongga, renti, wenta-renga, tida, rani, mboro, renting, koté, pocél, ruak, rabo, renting*

labrakan *duking tau, tungkal tau, wajo tau, raha tau*

labrum *gemul*

labu *bila, bilas, bongko, buang, ndéik, ndik, tawu, cewak, wecor, wil-mésé, bongo, bongko, lambur, mbokar, mbocil, robo, tawu, ndési, ndési keliténg, gentok, doké, robo, sowong, dongké, loang, sewak, labu jepang, ndisi, kelas, markedila, petola, lebor*

labu-labu *gumbang léwé bokakn;--* **suling** *sanding, sunding;--* **tanah lino**

melabu *besé, ndibol, berat, becé, ndojong*
labudda *toé te-toé, paka*

labuh *abas, cénggo, tundu wa'u wa, nanga, sok;* **berlabuh** *asi, cénggo, sénggo, kos;* **melabuh** *wa'u;*
melabuhkan *kos, oto, wa'u;~* **pancing** *paning, oké pékang;~* **orang** ; ~ *ata;* **hukum** *wintuk, adak;* **labuhan** *pelabuhan* *nanga, niang kos kepal waé*

labun *gejék, tombo-tombo, léjong, jaka, jangka, présa*

labur1 *wulak, wurak, lulat, koso, wolak, salit*

labur2, melabur *cakong, sakong, téng kabang, satang;* **pelabur** *ata téi ghan, ata taing hang, ata kabang*

labur3, kelaburan *kembo*

labut *naun, patun, kopn, lagun*

lacak1, melacak (berlacak) *batu, céca, céak, né'ang, wéngkar, kawé*

lacak2, melacak *do(d), nia-nia manga;*
terlacak *tingon, peling-gi, ita e*

ga; **perlacakan**, **pelacak** *ata kawé*;
pelacakan *to'o kawé*
lacak3, **melacak** *nggalong, toé do'ong,*
nggelir, nggalas
lacak4 *kawé, lut*
laci *serongang, sengarung*
lacur *calang, copél, salang, sopél,*
mbérong, nggado, loma; **melacur**
mbérong, nggado, loma; **pelacur** *ata*
mbérong, ata nggado; **pelacuran**
niang ata mbérong, pika weki, ciri ata
mbérong
lacut, **melacut** *lebat, mbaut, mbaot,*
ongga, lebuk, ponggal, mbep, lecik,
lecék, wecik
lad *wur le lagé adak, wura*
lada lada; **meladai** *na'a repa uté*
ladah *réngkes, ning, rosé, luék, balék*
puca
ladam *wa't sedompa de jarang*
ladan *pandu*
ladang *uma, norang, lingko, lodok,*
moso, po'ong, liku;-- **minyak** *longka*
mina;--**padi** *satar woja/mawo, uma*
woja, mawo;-- **tinggal** *mukang,*
kampong; **berladang** *gori uma, manga*
uma; ~**memperladangkan** *pandé*
uma; **memperladangi** *pandé uma*;
perladangan *uma data do*;~**peladang**
ata gori uma
laden *lami, padar, narang, géréng, tiba*
dí'a; **meladeni** *rimbang, walé, léko,*
rimba, koléng
ladenan *tiba dí'a, gauk dí'a*; **peladen** *ata*
tiba dí'a, rimba dí'a, walé dí'a, rewong
dí'a, gauk dí'a; **peladenan** *pandé gauk*
dí'a
lading *piso, kopé jenggok, perahu ké*
lading *piso, kopé*
ladu *kokis, mbolong*
ladung1 *da'ét, do'ong, di'i, dungket*;
berladung *lanar lu'u mata, wa'a lu'u*
mata, bambis;~ **air mata** *waé lu'u,*
liher; **meladungkan** *wésak, wéwar,*
wécak, wéras, wétar
ladung2 *mera te mendo pékang, mera te*
mendo ndai
ladung3 *bengkok ndékék, li'ér*

lafal *co'él, soét, seghot, goét*; **melafalkan**
weta, saro, bénggat, caro
laga1 *tungkal, cangkar, ruwat, mboro,*
rani, puku, tabur, wajo; **berlaga** *tabur,*
nggawur, mboro, rani, tabur, puku,
nggewur, woéng; **melaga** *taji, sawung*;
memperlagakan *pandé sawung*;
perlagaan *rani tau, mboro tau*
laga2, **belaga** *mésé-nai*
lagak *nigét, mékok, ngu'u-ngé'ét,*
ndakang, ngé'u-ngé'ét, lomang, ni'ék,
kacékét, sike-sakét, ngéo-ngaok, nigét,
pamper, loma, nigé-nagét, ndigé-
ndagét, saki-sakok; **berlagak** *mésé*
nai; **melagak** *mésé nai*; **melagakkan**
toming mésé nai; **pelagak** *ata mésé*
nai
lagang, **melagangkan** *waka tetang, waka*
dedang
lagi *kolé, duang, aré, gaga, té, témé, téhé,*
teme, tém, toém, cehitu, agu, king, ki,
kéng, ga'éng, éng, na, nat, iwo, ngai,
rvmé, rémét, sumang, ndéténg, laring,
ga'éng, ngai, bajang, cang-gu, ngai,
téméng, doméng, déméng, deméng,
diming, démang, calang, diméng,
dimung, demong, doré, tambang,
mako, solék, malék
lagi-lagi *malék kolé, wali kolé, tambong*
kolé, mako; **selagi** *rémé koé, manga*
koé, laing ca
lagonder *serdadu jarang, serdadu ata léti*
jawang
lagu *ri'o, ro'és, sihi-sehot, déré, roéng,*
jalang, iné-naro, nggé-jang, oro, noro,
danding, rindo, landu; **berlagu** *ata*
déré, ata rindo
laguan *déré*
laguh-lagah *lewe-lao, ngai-ngaok, kambi-*
lambong, rewe-raos
laguna *sano lupi tacik, rana ruis tasik*
lahak *wau, noret, masu, cungar*
lahan *uma, sawa, tempat*
lahang *tuak*
lahap *ngarat, lelot, mboros, rui, bara-*
ngoa, sobél, gempong, apu-aé, dada,
kepus, apu-aék, nggapek, langa, di-
dak, rambep, rambet, ndakut, wucel,

rumbep, kobe, popor, cecek, lorot, kenga, nggedet, cengga, mbodol, rundeng, lemot, ceci, ngubet, nggubet, ndoros, toki, kujal, ngabé, ka'at, dodong, waci-wucel, sekut
lahar mborek kolang, pitak kolang oné-mai poco api
lahat boa
lahip lémas
lahir ladar, kais, dading, loas, ciang tana
lahiriah ba weki, ba gauk, holes, wa weki
lahung haju, langkas, ghaju, léwé
lai lawar
laik patun, ngancé, naun, kopn, lagun;--
laut ngancé belayar;-- **lintas** ngancé lako, ngancé lagét;-- **udara** nggirong, géra; **kelaikan** ata kopn, ata naun, ata patun, ata lagun, ata ngancé
lailaha ilallah (u) hanang ca kali Mori Keraéng
lailatulkadar wié cain rewéng de Mori Keraéng
lain bana, ca bana, sa bana, ce-bana, se bana, dio, iwo, woléng, dolok, cangkang, bali, duang, tenggo, akin émé, taém nggitu, walé, aikm, kolé, kolé ca, dé'it hitu, ngata, cengata, olo-olo, agu iwod kolé, dé'it, ngai dadi, wo-léng, dio, pé(-pat), dio dolok, molé, maik-ko, léléng, ngai, dion
laip lunggu-lepé, lémas, lémah, leme-léngkus
lais bisé
lajah ancok, ando-cék, nuhu-nehel; **layah** gholé-ghalés oné wanan ko sékér
lajak towé sutera, lagu, patun, remo, paset, ndorot; **layak** naun, patun, kopn, lagun, pas(n)
lajam wélot; **layam** wélong-walot
lajan lami, padar; **layan** tiba, téi
lajang, melajang hanang koé (toé di na'a kilon), ata reba, ata molas, mangkal, ata mongkal
lajat beti mésé, beti da'at, lasa da'at
laju jarot, gélang, lélang, linggang, suluk, karuk, karok, ngaklong, jorot, ngkalang, njurit, tone, kilang, jiro,

hénong, kout, selek, neng, tolos, holut, males, titor, komét, jari-jorot
lajur lebé, rebé, lamba, pala-pala, lérang
lak, **mengelak** roku, ciho
lakab paci, béntan, pasi, néngén, rait
lakak, **melakak** ponggal, lecep, ongga, po, lenggu, péngang, tebol, téngo
lakanofobia beti rantang uté
lakar toé di poli, toé di taun, toé mek puli
laken nggebar wulu jimbai
lakeri ruku
laki rona, ata rona, kopé, laki, ata-rona bebar, tu'a
lakistan ngarek, ngandol
lakkak hurup data batak (danong)
lakmus surak pandé wara
laknat tul, kéng, besung, naki; **melaknat** téi kéng, téi naki, déndang; **melaknatkan** téi naki, téi kéng, déndang
laknatullah wahéng de morin, tetu de morin
lakon tombo te pandé sandiwara
lakonik kepu, wokok, komé-komé
lakonisme tombo wokok, néka léwé na jaong, tombo toé icin
lakri roku, ruku
lakrimator waé mata, lu'u mata, lu'u
laksan1 peju-lou
laksan2 riwu, do, genak, laing cambun
laksamana tu'ad serdadu tacik
laksana haém, ngaém, neho; **melaksanakan** wajo, pandé, kerja
laksatif rewos
laksmi molas di'a
laktometer perkakas te jelong di'a agu da'atn waé susu, agu da'atn waé susu, perkakas te lélo di'a
laktosa gola oné susu
laku perangé, nau, céor, ného, guru ata, ngai dadi, papé, galéng, seduk, ruku, purut, pénggong
lakuna pégé, ghéong, héong
lakur halok (beci), ghalak;-- **baur** hali-halok, haor, kalok, kambus, neki, ghaor, hawi-hawol, neki ca;-- **biner** **melakurkan** kalok, kambu, neki;

melakur pandé kalok, pandé kambu, pandé niki

lala1 rukus

lala2, melala anging toko-téla, anging gélak

lalah1 mbere-mbopong, ngguduk, moi ghan, ghan pina-naéng; **pelalah** dodong, ngarat, belala

lalah2, melalah ngomper, longkir; **terlalah** ata dodong, ata ngarat, ata balala, belala-lindot

lalai botang, hémong, lèang, mamur, tèmo, lèrem, kembe-lèis, kembe-leja, kibi-lebak, kibi-lebas, galek, lenggès, bijut, vnggel, uchang, lenggo-lemar, benggè, manjeng, lèrèng, lèngèt, loat, lenggo-iclar, lengge-lè'os, lènd, gèntung, kengging, jèjèm, manggi-lot, uncang, hèmu-hèl, hèmu-haèl, kuncang, lémon, ghému-ghél, hundas, toko témo, bendos wa lusi weki

lalar èdos, éjor, ghétos

lalat lali, lemok, lemo, lemus, mesor, nggèang, limbang, lomo

lalim rani, lolap, jubel, gutek, mbiri mbéang, rutek, beret, ingek

lalim zalim, rani

laliofobia beti rantang te curup, beti rantang te toambo, beti pénggu

lalu liba, lémpa, palé, pali, pala, léwat; **maka** mai, og, tékar, op, itu kali, og kali, itu tara; **masa yang lalu** cenggo'ong, danong, olo, sabarín, médé, cembo'o; **yang lalu-lalu** ata polin, iwo pulir; **sepuluh hari lalu** oné lu'ang; **sudah terlalu hampa**, ba'ang, leng; **terlalu bail**, kéta, lebi bail

lalu lalang nggele-nggaur, nggala-nggaur, ghiur-ghau, ambi-ambing, ngger lé-ngger lau

lama bèhèng, nais, lahos, hakos, tètè, lor, wokèt, dano, bosè, noès, nandak, béghéng, nda'ar, lèpèt, caler, wakèk, benèl, ma'or, èkè, nèndèr, ndo'èl, ndèhès, ndais, ndètès, wehas, ndahès, ndaèl, ntelèr, lèwè, serndaja, ndahot, ndar, lèrèm, mbejèk, pès, nandar, makur, domèl, matjol, nehès, ndujal,

he'èt, ndèndè, lèjong, no'ès, kahas, cema, ndehas, coca, mara, mulang, nundung, nèndè, malèr, weler, weles, jijeng, hekas, hekil, nèlèr, nèlèk, jojok, jajok, lelir, lelèr, nolos, nènès, ndehong, lekèt, tolem, telem, hijul, tobel, tolep, hokèk, ndojit, terè, ndajar, ngalang, tètè, cemer, cemet, macèl, bajak, jolèk, sèndè, banes, gunggut, jè'ès, pakut, pèkè, ndotuk, deruk, derus, cakot, sèreng, tendèng, pèrus, redus, tètèng, dereng, cakut, èrung, pètè, makvl, manden, nian ko nian, dandak, bao, rebaong, kowèng, tètèng, lawang, wero

lama-lama béhéng bail, lor wa ga, lor bail
lama-kelamaan émé béghéng, omé lor wa ga

lamang sempilang wokok

lamar taéng, weda rewa tuké mbaru, tegi kerja, tegi gori

lamaran tegi gori; ~ **kerja, pelamar** tegi gori

lamaran taéng, tegi gori

lambat-lambat sepe-séla, sewe-séong, néong, sawu-soét

lambai hewèt, ando-aèt, wewèng, tewér, kewit, wètòt, soè, awit, apét

lambaian awit, apét, hewét

lambak bènak, bèak, bencer-banak, lungus, mandeng, cesnai, bendos, mbehut, pindal, tehès, hojom, hendos, ndèwèk, èngos, kerènggu, ngenges, beso-behol, lundak, bendol, dende-daèk, jènget, mbajot, nggere-nggatas, jvnggur-jèpèt, beso-bekoi, bara-bendos, nggames, ndenges, ndingut, tateng, hebat, ngkèlu-ngkè'èt, hubas, hejap, pidang, mbenus, banges, nobes, mejèng, nènos, bete-téot, nubes, dandas, dindeng, hèdos, bèndong, hepat, humba, wendes, baci-bacol, hedot, pendos, bèhol, ihus, gujur, dewe-dèndeng, hendap, bèngos, dandeng, geper-gaèt, gujat, tènget, wunggis, dawir-dandang, hendul, mendo-lehos, mendo-lehot, mbang-ingus, bejol, bengèt, paki-wésak,

ghéla-mamak, dawi-dandang, ghéla-ghaé

lamban *mejéng, toé giget, toé jintot, béghéng, ngondé, hundas, mejél*

lambang *paci, pasi;-- kedudukan riti, nggolo, tuang ata be éta oné kator, ter-lonto, tangé lonto;-- struktur ata gaé agu anak koé, ata teke étan agu ata palé wan, doring*

lambar *lapeng*

lambat *tohas, paés, ngenges, gejam, ndenges, ingèt, ndajep, ngkèlu-ngkè'èt, mejèng, tehès, depe-daèt, hara-hangga, tèkè-tohas, pendos, behol, mani, tehos, hi'u, pèkot, èngot, padur, jenggur-jèpèt, pejot, idel, tèhos, dandeng, ndaèp, pendal, dandèl, dende-daèt, hojom, komus, gajep, gaja-gaèp, kinggit, wecèl, kijit, mandeng, tetet, pinas, hama-haèl, tèhès, tinteng, majeng, galek, nonggèng, paes, tael, posèt, gilek, béghéng, lat, hundas;-- **bangat** kilang, gélang;--**laun** loét, ngancuk*

lambda *ngasang klub de yunani*

lambit *wénta, bundé, sapat, ka'ar, belewang*

lambru *sampan, wangka, sapan, sampang, tonda*

lambuk *hombes, déko dandak, liji*

lambung1 *jolot, tèwèr, sentèr, tèka, joluk, tékar, éta bail*

lambung2 *racap, rasap, pucu*

lambung3 *tuka mésé, kibo, cimbo;~ bola melambungkan totos, wéwéng;~ dada pusu, rowéng*

lamdukpai *wangér*

lamela *séng, nggérong;-- tengah regha, be réha, réha, lengas*

lamender *ata armenia*

lames *ngoéng te tegi*

lamin1, melamin *rinda wongka toko kilo weru; pelaminan niang toko ata kilo weru, lo'ang data kawing weru, kilo toko data kawing weru*

lamin2 *mbaru léwé data dayak*

lamina(h) *baju beci, baju rampas, baju mboro, baju rani*

laminasi *nggérong, wegak*

lampai *hampes, hèmpes, mondèk, korèk, ntawek, kandar, korat, hampèk, huis, wandar, ghedus, hempés, kempés*

lampam *ngasang ikang, ngasang ikan, ngasang nakéng*

lampar *lekap, lengkap, ghéla, ghéla-mamak, paki-wésak, mber-lanak, wécak*

lampau *galu, cècèng, ngabu, lèmpak, lenji, kabot, lemba-lojot, bail, baèl, lépak, peno, lébak, lempak, danong, lagé*

lampias *pias, jerok, wowang, bombas, jiret, laos, rugi, bos, maléng*

lampin *lapo, apè*

lamping *abar, barat*

lampion *lampu kretas*

lampir, melampiri *lut laing, lut dapér, dapér be musu mai, dotér; lampiran lut dapér, dapér be musu mai, dotér*

lampit *locé oné-mai wua, nepé wuas, cadar*

lampok *ungkur, tiwon, lono, méSOR*

lampor *darat*

lampoyangan *wunis*

lampu *lampu, pejenang, pandu, culu, pelita, gas, lentéra*

lamtoro *lomentoro, lamantoro*

lamun1 *jek, léhéng*

lamun2 *maik, landing*

lamunan *tendur, nuk toé nipu, lo'ut*

lamur *sabol, sawuk, sabuk*

lanang, melanang *poté, dolé, séléng, délén, cawi*

lanar *nekes, nekos*

lanau *nekes, nahes, mborek, nekos, pitak*

lanca *wangka siri telu*

lancang *nggepas, wuncal, kenta-wengas, wura-wusal, bébuk-réu, wutak, nggapi-nggepas, réci mu'ú*

lancap, terlancap *ngancek, racek, lancap, helis, ghelis, jéré*

lancar, pelancar *gélang, lélang, linggang, karuk, jorut, kilang, korut, ngguri, komét*

lancar-lancar *cik, peti*

lancia *keréta sua wain*

lancing(an) déko
lancip lolo, nggamos, mencer, jorik, nggomor
lancing, melancong léjong, dandur, lambu
lancang tangké, také; lancungan také, lut; kelancungan také tu'u
lancur, melancur mboas
lancut, melancut ciret, toé manga betuan
landa nggoro, kèdak, cere-ndat, ndoro-ndak, ghená, sai, hena
landahur weki mésé, mésé léwé, mbengus
landai ampah, cedur, téntur, apak, leko, lengkong
landak rutung, rutung poja, rutun;-- semut metuk
landang tila
landap wasé
landas latang, lagang, lapéng, ligéng
landau pili, tena
landas ligeng, ligéng, lapéng, latang
landau pili, tena
landors tana toé manga morin
landrad hakim negri
landreform wintuk ator tana
landuk ikang tacik
landung ndaér, jakar-jambit, jandér, jandar, dandak, jandur
landur jendot, ndoér, léwé, dandak, nduis, jandar
lang ntangis, tangis
langah bangat, langa, bingèt
langak-languk ngirok, dili-dolok, dolik-dolo, sipi-sapok
langak-longok, langak-languk ngodi-ngodong, dolik-dolo
langau lali mésé, lali-gulung, lali-bulung, lali ta'a
langca keréta sua wain
langen di'a mosé, angin
langendria adak de jawa
langenswara do rewong déré de jawa
langgai campat, sapat, ka'ar
langgam adak, ruku, saké, seki, ceki, uku, empo
langgan, berlanggan haé-reba dagang, ghaé reba lako pika, woé
langganan méto, péo, pili, pile, ciri woé
langgang, tunggang-langgang moki-borok, poté-woér, tewér, wengge-ngaol, lagé, kelao, coki colot
langgar1 nggoro, tagor, bopor, rumpak, rombak, hele-hontor, pala, ratuk, lanta, lagét
langgar2 mbaru ngaji de islam
langgas ngoéng nai, nia ngoéngn
langgayan léba
langgeng tédéng lén, dengkir tain, léwé lén
langguk mésé-hai, sehak, mésé-nai
langgung, melanggungan bé'i, bérit
langi ikang tenggiri, nakéng tenggiri
langlang ata jaga béo le wié, ata ronda
langih kungkeng, rungkeng, wunek
langir rono, popo, celang
langis cipot, merak, mora-meras, mora-merés, botér, mesa
langit awang, béring, langik, jangga-loat, ngawang
langit-langit ngawang eta mai mu'u, tolak
langkah lampa, pa, nggap, lenget, jingawendot, wandot; **langkah seribu** losi pidot, pagat, mburuk, nggat; **langka** toé danga manga, toé mangan, lanta
langkai hondés, hontas, kondak, ghotas
langkan kecaha be éta, kesaka be éta
langkang ongga télo, ongga tidung
langkat ce telu, sai telu
langkau agol, galok
langking neni, miteng, neni nos, sampeng
langkisan buru, warat, poté
langkitang rukus koé agu léwé
langkuas, lengkuas laja
langkup, terlangkup tegep, toko tegep, toko pugu, toko pegom, tenggu, toko tenggu
langlai ata lako léok lami béo; **berlanglang** ngo mbéot, to'o mbéot, lako mbéot, labok lino
langsai1 kontang, bajar taung, bajar taun, toé retan
langsai2 tabér, tabir
langsam lako mejéng, lako héjol, lako padur, lako ghéjot, lako ndoék

langsap ngasang haju
langseng lewing belék
langsep langsap, ghaju damu
langsi iung, ngiung; **langsing** hontas, hondés, kondak, lares, ghondos, laros, nggeluk, longgés
langsir rucuk, wengkéng, ngéo, koé, rusuk, léngkéng
langsuir iné-wéu, iné-hé'u
langsung lampuk, muing, danung, nggaruk; **tanpa perantara** dungka, duka, pala ranga; **langsung balik** kole lut, kolé muing, kolé lut
langu noreng, rungan, ngeru, rungang
languh lenguh, bapa, béngot, bénga, lemelengkus, péko
langut, **melangut** kembung, moghas, momang, wéong, menduk, nuk
lani laki(n) du rampas, lalong béo, lalong tana, lalong rani, lalong mboro, laki mangir
lanja, **melanja** ngo léjong, lénjong, to'ó léjong, léjong, mo lambu
lanjai, **melanjai** hontas, kondah, hondés, ghotas, ghondas, nggeluk, longgés
lanja-lanjaan mbiur
lanjam mata de bajak
lanjang ndales, laros; **telanjang** laco, mongér, laso, langgér, mbolang
lanjar lendar, nggulung
lanjau, **terlanjau** lendar, wisi, kiat
lanji ata mbérong
lanjuk, **telanjuk** ngancekn, racekn, ngasokn, rasokn, ngancukn
lanjung ntalur, mondék, nggeluk, longgés
lanjur gancu, ngawur, gèncil
lanjut lèwe mosèn, ruda, nunda, rodu, nundang, ruda, poli, danung, nggaruk, ruda-olo
lanjutan ruda olon, ngara-olon, danung, nggaruk
lanolin mina domba
lanset piso te léa
lansir keréba, wéro, wéwa
lantai lantè, wancang, lençar, lutur
lantak wedang, tumbak, pèpèk; **melantak** pépèk jerék; **lantakan** poli pépèk
lantam cebak, cerès, nèlèl, mésé nai

lantang noang, ncèlèr, keleng, celèr, kapok, wuku, ngak, wuku-ngak, tileng
lantanium besi bé oné tana
lantar1 landing, le
lantar2 lempar, punggus, lubar, gholos, legong, oké; **lantas** mai, po, téhar, tékar
lantera lentéra
lantik, **melantik** tėti, titi, lantik, ténté landuk
lantin lampu, lapu, lentéra
lanting wèwèng, wèok, wèwèr, ncèdèng, oké; **melanting** berlanting do tingon
lantip ata pintar, do tingon
lantun1, **melantun** dérè, rindo
lantun2 nantal, lentang
lantung lantang, lanteng, jo'uk, oto bon, toé dung gori, lonto jojop géréng bombo
lantung-lantung pohar, oto bon, toé dung gori; **terlantung** timpok, cadot, tudun
lantur ndaèr, mbara-mapas, céo-caong, ndehol, mbipi-mbapas, wara-waés, mber-lanak
lanum gorak oné tacik
lanus ngancéng itan, ngaséng tingon, ngaséng étén, éténg
lanyah mborek, pitak
lanyak kalék, roda, asél, acél
lanyau koko
laos aca, laja
laoteng lobo, céwak
lap hoi, ghoi, hui
lapad dawing
lafal segot, bénggat, caro
lapang ngéngga, nganggil, ngakir, ngalis; **lapangan** pelein, plin, mapak
lapar darem, darum, léntem, darom, lomir ghan, leilir, iruk tuka, lintem
laparoskop perkakas te ninik tuka, perkakas te jelong tuka
laparoskopì jelong woné tuka élé perkakas
lapat-lapat sewe-sèok, sewe-séong, sewe-séol, néong, sewe saol
lapektomi léa tuka na'a pé'ang ramongn
lapel lema baju

lapih, berlapih *rojo, rojok, tentang, tetang, nanang*
lapik *lapak, lapèng, laca, lempèng, ligéng*
lapili *lain, dion, cebana*
lapir *jimat*
lapis *tondol, tampèk, dampèk, tombèk, nampar, dapér, damper, dampek*
lapisan *na'a nété*
laporan *baro, buang, mboték, wéro*
lapuk *bowok, wuang, mepu, mo'a, bobok, bangga, butek, laés*
lapun *ro*
lapur1, lapor *buang, baro, mboték, wéro*
lapur2, berlapur *mbepék*
lar wulu, samé
lara1 *wéong, kémas, menduk, momang, moghas, nuk, tenang*
lara2, berlarah-larah *cup cuku cup, lup cuku lup*
larai *pampang, kang, leha, papang, wegga, kambé*
larak *do isin*
laram *umét, umé-amét, ombéng*
larang *po'é, ré'ing, reku, rengkes, wè, kerénggu, podè, top, cirreng, culung, regis, kerènda, pireng, kèwas, maring, ri'ing*
laras1 *jepo, jepong, kolir, rengges, jepek*
laras2 *lales*
larat *tuta, dendung, imbu-ambu, mbitur, wa*
largo *béghéng, paés-paés, béheng, mejéng, héjol, ndoé-ndoék*
lari *worot, mburuk; lari-lari* *lepok, silok, uru-nembi, mbir, mburuk, worot, ma'a, kerai, wedak, ndetuk, widi-wodot, ncoluk, mbulèk, widi-wodol*
laring *comongn toko nggor, gogol*
laringal *ngandel*
larik *rowèk, ndur, duluk, mbérék, pandé nggelik haju, ndorik*
laris *nau, cèor*
laron *salo*
lars *wa'i sedompa léwé, wa'i, wolét*
laru *damèr, ndamèr, damér*
larut *toko tereng tana, tenge, lérak, lu'ang, behè, lahas, kalak, mesa*
larva *uli*
las tungku beci, tuku besi
lasa *tengger, péko, tenggor*
lasah, melasah *tili-mpoét, wuli-mpoat, onnga*
lasak1 *heper-hamat, wuli-wutir*
lasak2 *paké lesu-lesu, jujal*
lasat *cewer, beti mésé, lasa da'at*
lasana *wéla*
lasi *rantang, tesér, ratan, botong, soang*
lasian *rango, sesot, wengel, rattan, soang*
lasik *pandé emo*
laskar *serdadu, lawa*
laso *cempak, sepak, karét*
lasuh *émong (d), nggoés*
lat *paés, béghéng*
lata1 *halal, kalang, julur, hohèr, dempis, cunca, ghalang*
lata2 *ndoès, nogot, rucuk, riap racap*
1latah *lut, néréng*
latak *reki, losan, tai*
latam, melatam *wedang, kéda, rik, mboka*
latang *latong*
latar *natas, béa, pesi, miang, comong*
latar belakang *campit(n), raja(n), comong(n), sapitn, somongn, landing, campitn*
latas, melatas *arep, arit, ropo*
latat *nggulé, nggulak*
lateks *karét*
lateral *biring*
latif *manik, molas, reba, di'a, reba*
latih *ajar, ma'a, banar, toing, tuing*
latin *palak de romawi*
latis, melatis *wé'ang, raut, rimu, batir, babar*
latuh *lamung tacik, lamu tasik*
latuk *kopé kandong, kopé kaét*
latung *mina tana*
latur *bombot, bobot*
lauk *lajek, lawit, natak, parèng, nakèng, caring, da'eng, cupu-ute, haén hang; -- pauk*
laun *héjol, paés, mejéng, ghéjol, ndoék, loét, ndoé-ndoék*
laun-laun *loét; melaun-laun loét-loét, gici cekoé-cekoé, lahong, loét molé*

laung kapok, kapok, uak, noang, wuku, ngak, wuku-ngak, menggar, néngé

laur males, mbékot, mbégot

laut tacik, lanas, menga, tasik

lautan tacik, tacik mésé, tacik éros

lava rawok, pitak

lawa pangga salang

lawah1 lawar, nencak

lawah2, lawah-lawah ranggong, sawi-anggaong

lawak jambor, gawak, remang lema, wangkal, wangé, dodu, gejék, mbète-tèk, mbeké-kak, mbeké-kék, mbecék, gangga, nèngkèng, kèncong, ambu alèm, witék, kèngkèr, mbesék, késang, jaong pandé tawa; **lawak-lawak** tombo, bako, mbesék, késong, jambor, wajak

lawalata, berlawalata ata Indonesia lako wai léok tana lino

lawan ungka, duha, ndu-ndèk, nduhu-ndèhèl, dungkang, lèwang, lawang, ceke-lokit, tengge-rowong, dukang

lawang lewang, para lewang, rewa

lawar ceruk, dojong, seruk, poro

lawas, melawas ngéngga, nganggil, ngalir, béghéng

lawat, melawat la'at, lélo, jelong, lolu

lawatan léjong, lolu, la'at

lawe, penglawe lélu, lawé

lawean poti toé manga ulun, ba ranga

lawi-lawi lawi, cacer, wétor

lawon bakok rokok

layah endo-aék, wejot, lingu-langu, miuk

layak kop, nau, patu, lagun; **layaknya** ata kopn, ata tu'un, ata lagun

layam, melayam wélo, walol, wélong-walot

layan, melayani lami, padar, tiba di'a; **melayani** makan wédi, gating, seratang, téi, sutuk, gatang, kabang

layang lélap, héndéng, téwer, mber, délap

layap luém, jem, paluk

layar1 lajar, loja

layar2 lekar

layas1, melayas(kan) doét, toé tiba, ogo, dodét, kokét

layas2 kinang

layat, melayat gosi, ngo lu'u, posong, mo lorong, mo lu'ung

layonan rapu, tobo

layu mélo, kelus, mélus

layu-layuan tu'a, ga'e, mélo, mbuér

layuh péko

layuk, melayuk wekol, wewét, wolét, olé, giuk

layung ndérés, dérés, léros

layur wélol, kolap, kulap, ikan tuna

layut, melayut rewe-raos, régé, raos, kendul, wendu behot

lazat minak, ngenget, ncor, legus, cerè, maèr

lazim laséng(n); **kelaziman** lorong danong main, lut do main

lazuardi watu ula

leak topéng data bali, ngasang poti disét Bali

lebah co'a, wani, ruang, ruan, so'a

lebai lèbè, tuang masjid sumatra

lebak repek, woko

lebam1 nenek, nenuk, memek

lebam2 jembem

leban ngasang haju, ghaju leba

lebang beti lé'as kudut loas, beti lé'as tau loas

lebap ngkebing, kebing

lebar akèk, mèse, nggebèk, bènggang, mèmباك, gèngga, bombek, ragèt, lèbar, rèbèm, limbér, jimber, tembas, nggèbak, nggibak, gènggèr, gimbak, jimbar, ibak, gèmbak, ngèngga, ndèla, lembak, bémbir, héar, tewèk, nèncar, lèmbek, ambar, mbeke-renging, jènggèk, jobik, repas, cekul, cugul, rèut, ndurut, carak, cakut, porak, pérak, rènggang, rèwe -rèut, obèl, nggipul, cètèl, rumèng, nggipul, cerot, wènèl, bènèk, putat, punek, tombèl

lebaran leso ramé data islam

lebas mbaut, lebat, usak, onggò, ponggal, luca, lecik

leber, meleber wa'a le lépak bail, peno, lébak, lépak

lebih legèng, dancu, dancung, cangkung, rèmbèm, koè, cèwe, onè-mai, bail, dai, leng, daing, deng, nalang, nala,

- ngalang, rèci, da'i, taka-toè, taka-toèt, bais, keme ta ntèwèng, bales, jèwè, nalang, ngitung, cangkung, rampang, lèbak, cèwe-cèwe, umpa-ampa, abèn, mangkis, kenaha, mangkit, taling, nahèng, lèmpak, dangkung, tail, reci, gancu, labi, wukar, ndahot, mbicung, cancu, nggandok, nggando, benek, hiwi-hol, ndèr, combak, jogang, hombok, cowak, dasu, rési, lebi*
- lebon** *ata ngoéng te bui lesit ata, ata ngoéng te bui lesing ata, ngoéng bui caling ata bana*
- lebu** *tewur*
- lebuk1** *bocak, woak, wedak*
- lebuk2** *hombes*
- lebum** *bocak, metum, sénggégng*
- lebun** *nggopét, adong, aréng, akal*
- lebur** *lalang, loros, lorus, lombar, wowo, mora, botér, mesa, mora-merés, kalok*
- leburan** *poli kalok*
- lecac** *mborek, pitak*
- lecap** *baca, lojot, basa, loni-lonos*
- lecat** *nggalong, ghalok*
- leceh** *ba weki da'at*
- leceh** *belés, belék, liték, rapét*
- lecek1** *neket*
- lecek2** *hang bubur*
- lecec** *lalak, laés, mbilor, bicok, bo, bobot, lui, baca, bombot*
- leci** *ngasang wua haju*
- lecit**, **melecit** *lentang, gencér, nggecér, mbesol, nggesél, nggasar*
- leco** *pengki, sesor, sesér*
- lecoc** *nggelék, nggalong, ghelék, nggasar, nggésó*
- lecu** *melo, mélo*
- lecun** *adong, nggopét, rendu, akal*
- lecup**, **melecup** *mu, um, omo*
- lecur**, **melecur** *bombot, wilos, bowas, bobot*
- lecut** *wéla-ngkuang, ebat, wégo, weti, wing-kua*
- ledak** *mpelar, bo, pelar, toung*
- ledakan** *bo, mpirang, pirang, toung*
- ledang** *mèdok*
- ledek** *loér, katut, karing, kaur, kakek, kakas*
- ledeng** *waé beci*
- ledes** *luit*
- leding** *ndèkèk, ginggom, konggong, binggong, wugu-wèget, gènggèng, banggi-banggong, balok, wigi-wègèt, pégé, kigom, wégéng, mbékok*
- leding** *waé pipa, liding*
- ledor** *témo, lérém*
- ledos**, **meledos** *biké, behas, repek, beghas, bike mpelar*
- ledung**, **meledung** *ndékék, behot, pégé, mbékot, wégéng*
- lega** *cias, kimur, siar, hèmpos, siang, linga, ngéngga, kais*
- legak-legok** *kere-kutus, wa-éta, mbéko-mbakot, dengke-dowel*
- legal** *tu'ung, lorong wintuk, tu'un, lut toing*
- legalisasi** *tu'un, lut adak*
- legalitas** *éng, tu'ung, é'én, tu'un*
- legam** *neni, sagem, miténg, neni-kulek*
- legap** *nendep, mendop, tuil*
- legar** *mpirang, pirang, bo*
- legaran** *suk*
- legasi** *duta, wakél*
- legat** *helek, ghelék, nggeluk*
- legato** *wakom, wangkan*
- legator** *ata téi pakat*
- legek** *rangang oné saung muku, bangan, rangang ata ruha oné saung muku*
- legen** *tuak, mincé*
- legenda** *nunduk, tombo turuk, néngéng;--hidup nunduk*
- legenda** *tombo danong*
- legendaris** *ného oné tombo turuk, mongo oné tombo tetur, cama nu oné néngéng*
- leger** *léba*
- legetan** *nggorang, bolong-jarang*
- legislator** *ata pandé wintuk*
- legislatif** *manga dis te pandé undang-undang, manga adak te pandé wintuk, wakél de ro'éng*
- legit** *mecik, mesik, télu, morét*
- legitimasi** *téng wét/karat*
- legiun** *lawa serdadu*
- legok** *donggi, bengkok*

legong *saé data bali*;-- **kraton** *osang oto adok*
legu *co'ep, curuk, suwi, suruk*
legum *bo, maor, pirang, mpirang*
legundi *woing, wora, cucang, woi*
legung1 *iung, ngiung*; **berlegung** *lut jaja ngiung*
legung2 *ngasang haju*
legup-legup *ndat, ndut*
legetan *nggorang, kolang-jarang, kolan*
lekak-lekuk *ndekok, ndéku-ndékék, waéta, ghéo-ghao, ndaki-ndékék, wéko-wakok*
lekam *tiwit, ténténg*
lejang *lecok, locak, gangkap, tela, ra'a, losak, bengkar*
lekap *entep, empeng, demot*
lekar *okong, léndar, meja*
lekar-lekar *kaka-sara, kaka-cara*
leha-leha *jongok bo, jo'uk bo, jongol bo, oto bon, lonto bo, kaéng bo*
leher *bokak, ngarek, rowi, ngèngot, ngè'ot, cokeng, ègèl, pemali*
lela1, **rajalela** *nia ngoéng*
lela2 *maléla, di'a baweki*
lelah1 *maél, hahal, poso, majol, tél, tehés, posa, ndeher, békol*
lelah2, **melelah** *kos, asi*
lelat *kala*
lelatu *mbetér api, wéla api*
leleh *jaé, ndéwék, dandas, ndures, wa'a, jéwék, ndusel*; **meleleh** *dajal, lu'ur*
leler *gangga-laék, ndaél, ndahol, waka lik-lik*
lelewa *ncedok, ni'ek*
leluasa *ndékés*
leja, **meleja** *renti, loér, loér-loket, tida, renting, cacong*
leja *rugi, rabo, ruak, rani*
lejang *weda, sémpak, melok, salong, keda, sémpak*
lejar *kamer, kamor*
lejit, **melejit** *tendi, mburuk gélang, worot kilang, komét*
lejit, **melejit** *kilong*
leka *témo, lérém*; **terleka** *témo bail, lérém bail*
lekah *gangkap, biké, akap, pégé*

lekak-lekuk *ndékék, dangka –doweng, gonce, dongké, pégé, doka, ndéku-ndékék, ndaki-ndekok, ndaki-ndékék, wéko-wakok, dengke-dowel*
lekam *tiwit, ténténg*
lejang *lècok, locak, gangkap, tela, gongkap, ganggat, lucap, ganggap, kocak, ga'ak, behas, ra'a, raga, behès, ika, gajak, koap, gokap, bengkar*
lekap *entep, empeng, bobak, empek, sonop, demot, bépé, entap*
lekap-lekup *kempuk, bépé, pémpét*
lekar *okong, lender, méja koé*
lekas *karok, èlang, tedang, èlang, jorot, kilang, worot, komét, gélang*
lekat *daket, dapet, rapèt, raket, maket, caket, ciket, rato, meket, bènèl, peket, rakeng, tapèt, dako-daot, nggele-nggèak, mbepèk, rapis, rapéng, rupe-rapeng, camel, ndapel, dèpèt, rakot, ndè'ul, nggele-nggopong, tamang, domèl, nggapèt, mèkèt, rikèt, mètèl, ragot, nenti, kempèr*
lekir *balo*
lekit *baca kin, toé di dango, toé di masa(y), baca e na*
lekok *lékés, donggi*
lekosit *dara bakok*
leksikal *goét*
leksikografi *ata pandé kamus, ata pandé goét*
leksikografis *lut kamus, lut oné goét*
leksikolog *ata pintar*
leksikologi *ata sekola palak*
leksikon *kamus koé*
lektor *guru sekola mésé*
lektur *atang bacang(n), ata basa, ata bacan*
leku, **meleku** *témba-tesang, pémé, ata balong, toka tesang, pénu pacu, pédu pacu*
lekuh-lekih *méki agu haleng, méki agu ghagkur nai, miki agu tehur, méki agu ling*
lekuk *bengkak, lekuk, ndehè, melok, renggot, angkèp, libong, bonghi, ginggep, gingkep, gence-gowel, giwel,*

ginggem, nembo, rengke-roweng,
bonggi, ndekok, behot
lekum nggor, gogol
lekum-lekam bo, mpirang, maor, pirang
lekung ngkeng, dongki, sogel, doki,
nggiméng
lekup repuk, repas
lekap entap, demot, bépé, dep
lela malèla, ba weki d'á, d'á ba wekin
lelabah ranggong, sawi-nggaong, sawi
ndaó
lelah maèl, hahal, poso, rébok, ndeher,
paho
lelai, melelai ndéong, wéó, ndérong
lelaki ata rona
lelancur manuk lalong reba, lalong
mokang
lelang pika oné ata do le co'í wa-éta, pika
oné séi ko séis, pika oné ata do
lelap banè, bebes, lé'ut, lejem, lérém,
mora, botér, lémot, ilut, tereng
lelas lui, bicok, ghalok, leko
lelatu géra de api, mbiang de api
lelawa kaka-lawar
lele ngasang ikang, ngasang ikang,
nakéng
leleh jaè, tèwèk, jèwèk, ndèwèk, bombak,
botèk, jaèk, jaè-jèlèk, dandas, nduras,
racak, hèler, rancak, rawa-rèncèng,
ncaing, bunek, ndureng, bonek,
mborong, boneng, ndungeng, botot,
dajot, wa'a, ndusel
lelembut darat, poti, tobo
leler gangga-laèk, jèò-jaong, ndahol, tigi-
tagal, bèngu-bèngès, lik
lelewa ncèdok, ni'èk
leluasa ndèkès, ngéngga, toé ritak, toé
cengér, nia ngoéng
lelucon pandé rocé, pandé rosé, pandé
tawa, wangé
leluhur empo, empo-bulaèng, mbo-ètè,
waro, embo
leluing ngasang haju, ghaju lui
lelang pika roés weang/ewang
leluri leluhur empo, mbo-été, embo
lem ciket, co'a, kudang, roku, ruku
lemah lèbes, wèkel, wendo, imi-amas,
leges, bèjot, nubes, ngawas, lunggu-

lepè, lenggo-lamar, teges, ndèwèk,
niwi-naès, kenggel, naès, nawes, becil,
mbahap, luhus, cecil, èndem, hèba,
nda-wenda, saka-ndawè, nio-naès,
alèng, leme-lèngkus, lèmas, langga-
lè'os, léma-lékus, ndulir
lemak wusak, kabo, bobot, cira, balé, aja,
rawas, rabam, lujut, durung, ngengot,
léma-lekus
lemari almari
lemas bena, ngondé, lémas, lago
lemau belés, ngoél, ghembot, jebel
lembab bakes, benek, beheng, mamet,
hebek
lembap mamop, mamot
lembaga urat, boto
lembah1 bengkok, kengkok, bohor,
mbehot, malok, denga, melok, gencok,
ngencok, nègem, cibeng, benggong,
bonggi, leko, paluk
lembah2 benggong, bonggi, leko, paluk;--
drainase ngaling, palong waé, palo
wae, got
lembai dila-haok, bombor, apét,
gonggang
lembak tembe-rua, lémpak, lépak, peno,
lébak, lempak
lembam ngondé, balong, léma, logo
kelembaman balongéros, léma-mésé,
ngondé-da'at
lembam bajal, bèjèk, nilu, bajak-jaèl,
nobes, tehès, benges, bengus, baci-
bacol, bekos, enges, inge-anges,
bending, nawè-naès, ingut, lunggèp,
dawir-dandang, hedit, kanda-wenda,
léma
lembang bengkok, benggong, dengkok,
bonggi, malok, gencok
lembar lawar, lawer, sarit, sa saun
melembarkan poté
lembaran saun, lawar
lembayung ntè'us
lembayung kentus
lembek lèmbek, hembet, gerèk,
belèk, bajek, mbètèk, habel, mamè,
mbelèk, dahel, dahol, kalel, lèbot,
lumu, lèpek, lembis, lengge-lè'os,
ngoét, ghembot, lembék

lembing *jembia, belembing, korung, nggalak, lapak, kurung, wokak*
melembing *peké, seka*
lembok *mbolo-haés, mbese-saek, loka-lora*
lembora *ngasang ikang, ngasang ikan*
lembu *lembu, sapi, japi*
lemburu *ikang tacik, ikang tasik*
lembusir *lemusir*
lembut *hembet, jebel, jembet, bebel, mamè, hebek, labos, bembel, hèmong, ghembot, tebek, hemél, hèmpot, lumu, èlus, ngalès, penggè, èka, tèwèr, pekè, umbar, tumbak, ngoél, bèrèk, wègol, senggot, tèwa, tumber, wulang, wègo, pènggut, wencèng;-- hati lembak, dī'a ruku na dī'ai; melembutkan hati* *sosok, ala nai, emi nai, ahes nai, nai alus*
lemena *baju beci, tadu berambang, baju besi, képé berambang*
lemender *ata arménia*
lemas *ghepét, ngondé, lémas, léma, ndulir*
lemon *inung waé ndéru, inu waé déru, waé ndéru*
lempah, limpah *do, bener-banak, penong, logur*
lempai, berlempaian *behot, lehot, melo, gaék*
lempam *ark; lempem méko, toé géal weki, toé tingon, mendo ba weki*
lempang1, lempeng *ghapis, ghedus*
lempang2 *tédék, luhar, pégé*
lempap, melempap *po, onggá, pénang, tituk, woér*
lempar *boét, peké, decak, rubang, penggé, umban, tumbak, wéwéng, wéwér, oké*
lemparan *oké déu*
lempari *nggong*
lempaug *ngasang haju*
lempedu *empedu, pesung, pesu*
lempem, melempem *bakes, kus, toé wingker, méko, mekot, bekel*
lempenai *menca, moro-méki*
lempeng1 *tumpi, ghapis, ghedus, lempé; -- hati ati, nai*
lempeng2 *helek, ghalok, lempé*

lempengan *tumpi*
lemper *lemper, lemét*
lemping *kokis ketar*
lempit *lepet, lulun, lulung*
melempit *lulung, lulun*
lempuh, melempuh *bombot, lowas, bobot, bilok*
lempuh *saki dopeng, tampék, saki rikon, dukeng*
lempung1 *géal, sohot, hoal, leme-léngkus*
lempung2 *tana liling, tana rakot, tana lilin*
lempuyang *sumang*
lemukut *sewung, lobo, remèt, emur, tumeng, riwat*
lemungsir, lemusir *lédar*
lemuru *ngasang ikang, ngasang ikan*
lemusir *lenga, cembé, lo'ú*
lena *tènjo, lèrèm, lèrèng, èjèm, tèmok, témo, lé'ut, ilut, banes*
lena terlina *lé'ut, lérém*
lenan *linen bakok*
lencana *pénu, pinu;--lencang* *helek* *peris*
lenceng, melenceng *bot, mbiur*
lencet *luir, wilos, bo, lalak, mbilor*
lecet *luir, wilos, bo, lalak, laés, pok*
lenci *bétu, beco*
lencit, melencit *mbétar, mbetér, lentang*
lencong, melencong *nggelek, ghalok, nggasar*
lencong *salon bepé'an*
lencun *nggalong, ghalok*
lenda, melenda *wa'a, hena*
lendaian *corang kiris, sorom kiris*
lende, melende *bérit, bé'i, sandék*
lender *lender nunu*
lendir *kèak, kak, lak, ngaelèk, nggelek, nilul, nggecer-nggelèk*
lendung *mbehol, ndéghol, ndéhol*
lendut, melendut *behot, lehot, negho, mbeat*
leng *warang*
lenga, bijan *wua ghaju*
lengah *hèmong, tèmo, kembe-leja, deteng, lèhu, èjèm, ènggèl, nggomi-nggot, jèm, lemon, lérém; kelengahan* *toko-témo*
lengai *toé wingker, toé kilang*

lengak, melengak *ngadek, ngot, mesor, conga, jongang*
lengan *hatè, gelu, bontes, limé*
lengang *longot, ranggang, mentuk, lingot, nggameng, gampeng, lik, liot, bongot, letong; melengangkan pandé lik, pandé letong, pandé liot; kelengangan lik, mentuk, letong, lingot*
lengar *monas, hompal, wele-wéong, ghilighior, ghéndéng, weleng sa'i*
lengas *bureng, ndureng, bunek*
lenggak, melenggak *ngadé, ngot, ngandok, ngodong, conga, jongang*
lenggak-lenggok *ngaki-ngékék, ngékuk-ngéké, wéjo-wajong, lénggang, wéjong*
lenggok *ngékék, ngékuk-ngéké*
lenggana *wengel, ogo, sengang, rongop*
lenggang *asi-asi, gel, bémbong, asi sala*
lenggang *wéjong, bèmbang, ingki-angkang, èmbang, ngédong, widi-weduk, wéjang, dèndèng, ngkenos, iki-akang*
lenggangan *ngga'ét, do'ar*
lenggara, melenggara *pandé*
lenggok *ngekèk, ngonger, ngongèr, ngekok, miki-mekok, mèkok, ngu'ungè'èt, nggikok, nggaki-nggèkèk, meki-mekong, ndékok-ndéké, meki-mekong; berlenggok-lenggok nigé-nagét, ndité-ndaténg*
lenggong, melenggong *lenget, mesor, meser*
lenggundi *saung te rewos, saung tau musa*
lenggut *hahur, ngedu-toa; lenggut-lenggut* *endo-aék, ando-aék*
lengkai *hondés, kondak, hontas, ghotas, rempuk*
lengkanas *ata pandé ngaur, nos bike golo, ndasing bike laing, pijang bike niang*
lengkang *jènggèng, landa, bimbol*
lengkap *jemut, rapak, jengkeng, mengkek, mekok, manga taun, poli taung, pas*
lengkara *gendang mésé*
lengkeng *ghaju pé'ang mai ata china*
lengkesa *rehong, pohang, rèhok, rencak, reghong, woghan*
lengket1 *daket, raput, rapét, raket, dapét*
lengket2 *rakét, rakot*
lengket *rapét, rakot*
lengkiang *cécér, langkok, bondo, péndo*
lengking *celos, barèng, lèlès, dengé, pirang, télés*
lengkitang *rukus, rogo, sisir*
lengkok *ndékék, wekok, lékés, pégé, wengkong, mbékok, mbékét*
lengkong *ndékuk-ndéké, ndaki-ndékék*
lengkuas *laja, panè-tija, po'ot, ceke-rata, cia, pané*
lengkung *ndehè, wekok, tekong, ndekuk, pako, longkong, wengkong, wokuk, mbekuk, mbekut, ndekok, nggokong, wègèr, bekuk, bèkè, lebèk, wèkèk, lèkèp, jowong, jepè, lekok, wekong*
lengkungan *wekong, jowong*
lengkur *mareng, marong*
lengong, melengong *holés, gholés*
lengos *pèlèng, pius-pikul*
lengseng *pidato, tombo bolo ata do*
lengser *ndehèl, ndèhol, ndahal, gholé-ghalés, ndehol, cilu*
lengset *nggilèk, wenggit, wilèr, tenggir, wilek; belengset nggilét, nggulak*
lenguh1 *mbarè, ngorong, bena, ngua, ngerong*
lenguh2 *ngua, ngerong;-- lesu lemas*
lengung1 *jungung, deteng, dengeng, nteleng, nani-nurut, sere-bebep, lo'ut, ghema, lo'ut, mbengen; melengung* *pandé jingang*
lengung2 *holés, gholés*
lening *king, ngking, king-king, kong-kong, king-kong*
lenja1, melenja *toé baé adak, toé tingon adak, pi-papok*
lenja2 *niang*
lenja3, melenja *jaé, jaék, dajal, jéwék, ndusel*
lenjan *lengga, rendak*
lenjan, melenjan *loér ata, sa nai wekid loér ata, cocong ata*
lenjing *alu*
lenong *ting wayang*
lensa *mata foto;-- cekung ngara oné, wengkong;--cembung ngara pé'ang, wu'a*

lenso *saé data Maluku; berlenso pandé saé*
lentam-lentum *bo, mpirang, pirang*
lentang *téla, toko-téla, gélak, toko-gélak, léla, wali-gélak*
lentang-lentok *cengéét*
lenteng *molas di'a, lampu sepéda, lampu oto*
lentera *lantèra, koncèra*
lentik *nggemeèng, wulèl, wo'él, wi'ut*
lenting1, melenting *nantal, lentang, natal, tol, ténggak, mbetér, mbétar*
lenting2 *jihing*
lentisel *kisu*
lentok *holek, gholés, gholé-ghalés;-- kulai lémas*
lentong *redu*
lentuk *les, lèpek, wi'uk, widuk, wekik-weko*
lentum *bo, tounng, mpirang*
lentung, melentung *cabi, sabi, cégot*
lentur *wekok, behot, mbehot, mbohot, wi'uk, sokar-sembot, lémus, jembet*
lentus *léheng, tiwu, liheng, mbéling*
lenung *tolol, téng-téng*
lenyah *pitak, mborek*
lenyai *ndehol, ndeghol, ndahal*
lenyak *lé'ut, tereng, lérém, témo, ilut, lémot*
lenyap *mesa, peset, mora, melé, hilus, botér*
lényéh, melenyeh *kemur, ramos*
lényét *belés, rakot*
lepa *jambir, sokar-sèmbot, dandur, saka-sambot, kejander, reke-rembos, janjang, handur, babak, camber-naut, jandur, jandar, nambung-naut; lepa-lepa èngkèr, pu'un*
lepa1 *pu'un*
lepa2, terlepa *mbélas, toko téla, toko gélak, wali-gélak*
lepa3, lepa-lepa *sampang koé, sapang koé*
lepai *paho, lémas, ndeku-selu*
lepak1 *pek, nggepèk, nggepok*
lepak2, melepak *japok, bakok*
lepong *ngasang haji*

lepap, terlepap *toko cemuk, toko jumu, toko pegom*
lepas *lempok, nggecèr-nggelèk, loak, ngedok, loa, sogang, gèncil, buntut, robum, robung, lego, medang, mbeluk, mbelos, nggecèr, kedok, lecuk, locuk, cepèk, kemuk, li'ap, kèjot, bowar, mawor, lendor, ènggar, raweng, kentol, dotèng, làang, paong, èlor, ledó, andor, pencang, komus, lenggèk, kodus, ngkolung, mbesuk, nggelu, nggomus, kolus, nggeduk, mbusuk*
lepa *ledo, ondang; lepa* *tamat, poliga; pelepas ~ uang uwang*
lepat1, leptosporangium *kokor; memperlepas* *ata ledo, ata ondang, ata andor, ata lego; terlepas* *loa, kedol, lempok*
lepat2 *kokor, ténéng*
lepau *warung koé*
lepe *reweng toé di'a*
lepek1 *piring koé*
lepek2 *baca, lembot, lojot, basa, loni-lonos, lojot*
lepek3, melepek *entap, bépé*
leper *nggebek, bèkèr, jèmbèk, gembek, mako koé*
lepet, lepat *supat, tupas*
lepih *lu'ès, wa'èk, kumpè, wigu, wi'ut; melepih* *ri'ó, wi'uk, ri'ok, rikok*
lepit, melepit *lepet*
lepoh1, melepoh *wulak, wolak*
lepoh2, terlepoh *roba*
lepok *sala lepet; melepoti* *tampék, mbura-mbaé, mbura-mbarak*
lepra *ru'u-belang-topo, boké, puru*
leptosporangium *ngasang ikang, ngasang ikan*
lepuh *bombot, lowas, pok, bicok, bowas, blok, bocak, wowas, bobok, bilos, nggowas, bul, bobot, bilok; melepuh* *bombot, bobot, lowas, bobok, bilok; melepuhkan* *pandé bombot, pandé bobot, pandé lowas*
lepur1 *mata le benet oné pitak, mata beno oné pitak, mata le melé oné pitak, melé; melepur* *moset*
lepur2, melepur *renggép*

lerah loda najor, loda nawor
lerai pampang, cèar, wéha, wocak, caga, papang, wegaha
lerak1 rowak, kedok taung, lewang, réngas
lerak2 ngasang wua haju
lerang1 punca, lèrang, pala-pala, sok-sa
lerang2, lerang-lerang keléncé
lerap1 pendak
lerap2 séng data Bali
lereng1 apak, angkèp, rangkè, rehèng, apak, akép, abar; **lereng-lereng** do apak, do akép, do abar; **lerengan** apak ruis puar
lereng2 apak, abar, ampar
leret1 pèdèk, pèrèk, pèrèp, jajar, mbérék, padir; **leretan** peris
leret2 joir, juir
lerum ncéong
les wasé rapa
lesa lémas, péko
lasak pa'u
lesak1 siuk
lesak2, melesak moset
lesan, leta ghéna oné nai, hena oné nai, cani oné nai
lesan ghena oné nai, ata tu'un, cani oné nai
lesang, melesang léti, maél
lesap mehes, omet, botér, mora, mesa, botang
least, melesat mbetér, mbétar, lentang, wétar
lesbian ngoeng cama iné-wai(d), ngoéng sama wina(a)
lesbianisme ata wina mbérong
leset nggasèl, mbiur, mbiul, gasél; **meleset** mbiur, kalut
lesi bakok mbot, luhap
lesing pidato, tombo, ébar
lesing néong
lesir saé agu sempilang, wasé sempilang
lesit1 enceng, setor, suk; **melesit** do setor
lesit2, melesit ciret, setor, cincer
lesit3, melesit nceng, enceng, dajak, wenang
lesit4 momos dara
lesnar méja koé

lestari tedéng lén, dengkir tain, dekir tain, nang tain, léwé lén
lesterung ru'u lerep, ru'u lerop
lesu kamer, maèl, poso, hahi, hahèk, hahil, nio-naès, ha'u, kamor, lémas, léma
lesung ngencung, dumping, sontak, totak, dumpang, ngesung, lupang
lesut solong, siung
leta bocik, mericu, bericu, waé léké
letai kamer, maél, poso, kamor, léma, leme-léngkus
letai, letah-letai leme-léngkus, léma-lekus
letak na'a, peher, pèsèk, co'ol, kolis, cocok, tèmba, cèpu, cèpak, tèmba, cempang, cèpang, sèmpang, cépa
letak lunggu-lepé, leme-léngkus, léma-lekus
letal pandé mata
letang ncéong
letek, meletek bengkar, biké
leter aung, ja'uk, jiwos, bèntong, jèhor, ngga'ut
letih poso, majol, kamer, maél, ndahos, rung-rungang, tèlu-tèk, kamor, kamer; **keletihan** kamor, kome, kamer
letik kepek, olé, giuk
leting1 mbetér, amborο-mbeti, lentang
leting2, meleting wele-wetir, wuli-wutir, mbecok
letis, meletis wecar, wéwas, pépas, wéwar, wéras
letnan pangkat serdadu
letos, meletos mbulak, bo, nggulak
letuk tok-tok
letum sebit, bo, po-mpang, popang
letum-letam mpirang, pirang, bo
letung ntong-ontong
letup kepek, suntan, kopes, rètè, mberepek, pour, pelar, toung, mpelar
letupan pour, pelar
letup-letup wai do pour
letur, lentur males, jembet, mbehot, behot
letus bor, rété, repek, bo
letusan bo, maor, mpirang, pirang
leukemia beti kangkér dara
leukoderma balo

level rang

lever ati

lewah, melewah monggur, logur, logur-kouk, lugur, lanar, mber-lanak, do, munggun

lewar, melewar pélok, pali-pelok

lewat labi, gancek, holés, tuncang, balu, galu, caho, lagè, pontong, lagèt, polong, pagè, lo'ong, lando, tompong, lempak, lagèng sakè, lemba-lojot, lako, pale, liba, lebi, sebalu

leyot, meleiyot ndékék, pégé, mbékot, les
lezat minak, di'a, laros

liang¹ liang, roang, so'ang, aras, berè, penè, penèng, orok, ngkerang, so'an, so'ang

liang², (ber)liang-liuk (liut) hele-hotés, gholé-ghotés, ngel-ngotés

liar mila, lambar

liat legit, hake; **tanah liat** tana liling, tana lilin, tana rakot

liau, meliau nunu, reu ata nunuy

libas, melibas lebat, lecep, onggga, luca, pandé koda, adong

libat banco-ngarok, wolét, rebè, nimbit, banta, manggung-caru, hamol, cara-dandang, baso-ngarak; **melibat** hang le ndala

liberal kambé pande nia-ngoéng

liberalis ata ngoéng perénta tédéng lén

liberalistis main bo perénta tédéng lén

libido kéngko todong iné

libur asing, kos, kaéng bo

liburan kos, asi, pekansi

licak lempé le wedi, bépé, gingkep, bempeng

licau ndilap, ndilep, nilap

lici ngasang haju, ngasang ghaju

licik jondér, pandé nggopét, pandé adong, pandé rendu

licin nggelék, selit, hedis, nggosak, nggalong, ghalok, ghelék

lidah lema, sakèp, lema-api, lema-bombang, lema-loèng, cokè, paja

lembu japi, capi

lidah-lidah lema

lidas katel, rang, ram, rohak, hohèr

lidi pui, korèt, siuk, radas, ramba, pari, ligi-lega, dèndèng, todok, racang, rimang, pori

liga neki sa

ligar, berligar-ligar pélok, pali-pélok, pélok-palo, pélo-palok

ligas mèdak, kerakuk, mèdak lèlang, pedoak, klao

ligat èndot, èngot, andut, mao, ling, adut

ligih, meligih geger, gégut, kékut, ndéwer

lignin watu api

lihai pandé nggopét mésé, pandé adong, pandé rendu, baé tu'u

lihat lèlo, ho'o, ho'ot, èdè, hajo, itèp, ho, èno, èno-na, ajo, ita porong, èntè, domeng, vntv, ita, kèkèr, jue, jedeng, nggèru, deteng, lèngèr, dili-dolek, jeteng, nggulè, nggulèt, nggulèk, nggulèp, mbili-mbalar, mbili-mbalak, mbili-mbelar, nggurv, nggèrèp, nggèru, pèlok, bèlo, èpat, mbilek, bujak, porong, poro, memo, mbilèk, règeng, dumpu, cehèng, moit, wèla mata, ailidelam, mintet, kencir, woncar, wencas, tokuk, ranggis, nèncap, pèwang, cerak, jelong, été, tangor, dolik-dolo, bolik-bolo, pota

lilah, melilah roa, redok, goap

lilau, melilau li-lap

lik tado, tanjéng, tajéng

likas paès, woèr, poko

likat¹ raket, rakot

likat² ritak cekoé, ritak sakoé, cengér, rampi-rimpung, ripi-repas

likir daéng, tété ghaju, tété wogor

liku hèong, selèko, ambok, ciko, ndaki-ndèko, wèkèk, èhong, jèngkèr, ndèkèk, mbara ndèkok, nduka-ndèkèk, jekok, jiki-jeko, genggong, jekong, ghéong, ndékuk-ndéké, ghéo-ghaong, wangki-wéngké, ndèko-ndakok

likuidasi wéar wéki-baghi bora

likut, belikut tepeng, boné

lil nénu, nggérem, mbau, ninu, nili

lila langu, roa

lilan ngasang haju

lillahi le ngasang de mori kraéng

lilin liling, roku, daket, lilin, rakot

lilit gelung, wèngkè, kosè, kalel, wanggè, panggu-raut, wèluk, potur, cècèk, topur, mbotèk, wonggè, mbulit, motèr, motèk, mbokar, wéké, wolét, wolét, wéngkél

lim, lem roku

lima lima

liman gaja

limas gombé

limau beranga, ndèru, deruk, lèmo, rakas, tèmè, pawo, mundè, ndiru, bumbu, déru, kembang, munta, muntas, tanggara, sembe-raka

limbah, pelimbahan ngali te oké waé saki, kencérang, ncérang

limbah waé, wéang oké, asan oké, kencérang

limbai soè, soèr, téti limé

limbak, berlimbak-limbak loncok, angkur, monggur, tombur, losok, antar, boncok, munggun

limban létang, tétés

limbang, melimbang waca, wewas, rawas, roso, limba

limbat ngasang ikang, ngasang ikan

limbing tilu de manuk

limbuk(an) kaka cik, kaka sik, kaka peti

limbungan cede-déong, gigi-goa, cerdéong

limbung cede-déong, gigi-goa, cerdéong

limbur rubu-rebem, rebem, regem, segem, nggili-ngelak, lébak, sagem

limpah loncok, cohes, lampor, wo'os, inggos, nocos, nèmpor, buru-bèrès, lojak, ranam, ranas, roguk, hepi, becur, hèla-haè, moncok-cogél, mbolo-haès, kèok, inek, jogèk, ngkek, hèak, béjal, logur, pouk, tumber, tanek, èmbo, lèsa, bènék, moncos, héla-haé, logur-pouk, héla-mamak, ranap, peno, lempak, mber-lanak, do, lugar, lugur, waés, mber-lanak

limfa bapa

limit dopo(n), reké, sanggén

limitasi watas, rahit, dopo reké

limitatif nuk nai, raghit

limpa bampa, lémas, bapa

limpahan do, wer-waés, logur

limpap, berlimpap tunggu-ténggel, pogo-agal

limpapas kakél mésé

limpau, melimpau lécé

limpit tondol

limpoh loncok, monggur, tombur, boncok

limpung sumpa, wada

limun inung one-mai wua haju

limun, limunan mbeko pépot

limut, melimut rapos

lin garis

linang ndurus, durus, bambas, nduras, recak, lèher, ndurut, rancak, duru-daès, dulus, liher, bambis

linangan léheng, liheng

linau ngasang saung

lincah jintot, lilok

lincam, melincam gélang tu'ung, kilang tu'u

lincir nggalong, nggelék, ghalok, nggasar

lincum baca, lembot, basa, basa-lembot, lojot

lindak, berlindak-lindak loncok, antar, logur, nunca, nusa, mbosok, lugur, boncok

lindang taung, cipot, merak, mora-meres, botér, mora, mesa, mengga, mbuna

lindap malep, malop

lindas pècuk, rua

lindis, melindis tené, lukun, rempé

lindu nupung, ndok

lindung1 cehep, ipit, iling, amping, èlot, mo'éng, rinding, rènggèng, titong, hèko, muti, tonggu, sèmbèr, lèpit, sèmbèng, kèè, tanggem, kèmbèng, kèmbè, rengga, sémbéng, hémeng, mbau-ném, hembeng, mbau-kèp, mbau-sèp, sembe-loka, perinding, képé, caka, jaga, lami, wonggo, dewa sa'i, dèwa-duang, dèwa-gong, mbau, timang; **lindungan** lami, narong, sémbéng, kelipu

lindung2 tuna

linen nggebar bakok

linen dewo di'a

lingar lipi-lepar, lepi-lopot

lingat jintot, lilok

lingga siri watu te tenang kolé

linggam *nggerèng, sat*
linggata *lanteng, latong*
linggi *ghaju pégé oné kepal waé*
linggis *beci-monggkong, penggali-lingkis.*
wa'i-èla, wa'i tagi, linggis, lindis
lingkar *wèngkèl, lambè, putu, wikut,*
rènta, wengker-wèluk, wènggèr,
wanggè, lèngkèr, kalel, gènggès,
mbolèng, putu, kalel, kawang, palèng,
wengker, wèngkèl, nggalèng, marèt,
wonggè, rentung, duka, lodok, lèkong,
lèras, wasè, lenggèt, conco, lètè, lètèk,
wégér, wéké, léok, wéké-léok, léo
lingkaran *wéngké, wéké, léo*
lingkis, melingkis *lulung limé baju,*
lenggés, sewé, lupé
lingkung *ligut, liku, kengkok*
lingkungan *pa'ang olo-ngaung musi,*
pa'an olo-pepa musi
lingkup *tadu, tesong, tusung, rudung*
lingkup, melingkupi *sa natas, sa béo, ca*
batu, ca cewo
linglung *jingi-jangang, bupur, jungu-*
jangang
lingsa *piras hutu, pira utu, piras géor, gior*
lingsir *mocep, kolep(mata-leso), wa. pa'u,*
nucep, hédos mata lesu
linguis *ata tingon bilang palak, ata baé*
curup
linguistik *ata tingon pandé palak*
linimen *kerok*
linjak, melinjak linkage *kalék, roda,*
wodar
lintabung *mesè, sarat*
lintadu *adok, kadong*
lintah *mantek, matok, linta*
lintang *ambang, labang, batal, pangga-*
panggol, kimbi-lambang, punggu-lerè
lugu-laga, kawis, welar, gili-galang,
lengga-langga, kembe-rau, winggi-
wanggal, cara-haha, labat, limbat,
cèpa, laban, lugu-lagat, palang,
langga, nggalu, palang
lintangan *do'ong, caka, di'i*
lintap *tondol, tené*
linter *pasat, nilat, nilap*
lintas *liba, kilep, hiuk, pagè, haip, haèp,*
Incur, morut, lako, pale, lagét, léwat

lintas *liba, kilep, hiuk, morut, page, lagé,*
pale, lagét, léwat
lintasan *salang lako, salan lako, bate*
lakon, oros, patén
linting, melinting *tiling, kotér, pocér,*
potél, woér, poté
lintuh *mbaol, tegop, péné*
lintup *tadu jimot, tegop jimot, tegep,*
japet
linu *hoes, héo wai agu limé*
linyak *lempé, lepé*
lio *baté tapa genténg*
liong *tangké naga mésé*
liontin *ranté emas, pénu emas*
lipai *lempak, lepak, peno bail*
lipan *lipang, lipan*
lipas *pingging, cigir, ko'a, lipas*
lipat *mpalèng, mpalè, malèng, lepet,*
wekut, wengkung, lungkut, dolè,
kemèt, sungkuk, sewiku, kemu, jeket,
mbeke-renging, cencal, lèkek, wa'èk,
tikok, wigu, leko, lepè , co'èp, lunggép,
du'èl, kumpè, dumpu, kigom, kogom,
bekul, biul, lu'é, binggong, lu'és, dukul,
wèkèk, nggikèl, mèong, mauk-acu,
luku, seléngka, dungkut
lipat leko, lepé, lepet
lipatan *donga leko, danga lepé, ata poli*
lepet
lipat ganda, melipatgandakan *tambang*
do, tamba do, pandé beka
lipid *wusak, cira*
lipit *nggulèp, nggulét, nggulak*
lipstik *ginçu, gisu, géncu*
lipu *sango, milong, masa*
lipur *lèmbu*
liput *lambong, lamot, tunggem, nengkem,*
nengkep, amot, tampok
lira *mata séng Italia*
lirih *segol, néong*
lirik1, melirik *pandé lewo, pandé long*
lirik2 *jeteng, lélo-tako, nggérém, nggèru,*
girét; lirikan nggérém, nggèru, girét,
lélo girét
lirik3 *nggèru*
lis *tulis ngasang*
lisah *ngasang ikang tacik*

lisan *curup dungka, palak duka, jaong dungka, jaong molé*
lisensi *surak tegi pika barang*
lisol *rewos mata penakit, musa mata penakit*
lisong *musu ata na''a agu rewos bengé*
lisplang *léis pelan*
listrik *listrik*
lisu *polok*
lisus *buru poté*
lisut *kèlus, mèlo, nio, mélus, reki-rekut*
litah *curup pina-naéng, tombo pina-naéng, curup toé nipu*
litani *litani*
liter *litér*
literan *sa litér*
literator *ata tingon melaju*
litjik *jondèr*
litografi *seta kata lekón*
litoral *nanga*
litup *jajem, jipet, japit, jepet, lilam, holè-hotès, huwek, wènggos, nala-notèk, gholé-ghotés, jèhèt, hulu-heles, jiki-jangkeng, nggaki-nggèkèk, wewèt, wekol, nuhu-nehèl, ghole-ghalés, hole-halés*
liturgi *liturgi, adak ngaji de gereja*
liuk *holè-hotès, huwek, wènggos, nala-notèk, jèhèt, hulu-hetes, jiki-jangkeng, nggaki-nggèkèk, wewèt, wekol, gholé-ghalés, gholé-ghotés, ngel-ngotés, hel-holtés, giuk*
liuk-liuk *perèng, peréré*
liung-liung *ngasang ikang tacik*
liur *ilur, taès, ndèwèk, rambak*
liut *legit, imang, siran, cirang*
liwa *bendéra*
liwat1, **liwat** *poli gi, lako nitu, lagét, labi, sebalu, lempak*
liwat2 *ngoéng cama ata rona*
liwet *naré*
loak *ceca manga, ceca poli pikad, né;ang manga, né'ang poli pikan, né'ang oké, barang manga*
loakan *né'ang manga, né'ang oké*
lob *ongga bal nggere-éta, tolos, cilek*
loba *longkir, gomeng, bara-ngo, wawa, citong, ngorep, mboros, dodong, ngarat, bara jowong*

lobak *lobak*
loban *ngasang ikang, ngasang ikan*
lobi *lo'ang one para hotél, loang oné rewa hotél*
lobi-lobi *menca*
lobster *kusé tacik, kusé tasik, kurang tasik*
locok, **melocok** *totak*
locot, **melocot** *luit, wilos, mbilor*
lodan *ikang paus*
lodeh *uté santang, uté dito*
lodoh *hewes*
lodong *teru, tongka, téong, toplés*
logam *lancung, lasung, beci*
logat *holek*
logika *ata ghenan, ata henan*
logis *ata tu'un*
loh *watu tulis*
lohok *wau, long, noret, ngeru, masu, bangis*
lohor *lésak leso*
loja *wugur*
lojang *lancung, raè ngèjak*
loji *mbaru mésé*
loka *tana lino*
loka *osang, tosan, niang*
lokal *lo'ang mésé, oné ca osang kanang, niang mésé*
lokalisasi *téing osang*
lokan *rukus, rogo mésé, sisir, lokananta nggong de déwa, nggong de empo(embo)*
lokap *lo'ang bui*
lokasi *ota, osang, tosan*
lokuan *sutra data cina*
lokek *luji, mèkèt, nikèng, megi, kiket, kuling, guling pekot, niket, kite, megil*
loker *osang baté na'a peréwang, mbéré mésé, mbo'o, lengga*
loket *lo'ang pika karcis, kilo pika karcis*
loki *iné wai mbérong*
lokio *comu benggala, somu benggala, suna benggala*
loklok *mutiara*
lokomotif *ulu keréta api*
lokos *nggelong*
loksun *beti méki-masa, miki masa*
loktong *iné-wai mbérong*

lokus ota

loloh1, meloloh *taking, nurung*

loloh2 *ngéngga, mésé, ngalis*

lolong *bour, noang*

lolos *buntut, ndasel, nggeduk, mbelos, nggelong, nggendol, lempok, mbesol*

lomba rié, kier, pasang

lombar, melombar *poja*

lombok koro, nggurus

lombong *congkit, cungkit*

lomek lincé, lisé, wini

lomot, melomot *anteng*

lompat *bonju, dangget, lempo, wongget, pingger, dangkot, mos, tebok, tempak, lempok, téker, tékar, ngongkot, wencar, wencok, lencèr, gencer, woncak, cempak, siki-sakat, penco, mbakang, mokat, rinci-recok, ndirit, teker-ndèlak, widi-wadak, nehu, ndokang, tèkèr-ndèlèk, wonggi-wot, hèmboas, gergotong, kerkatak, nggara-nggatas, nggere-nggatang, gere-gatang, cere-ndatat, tengok, kabot, dentol, mbetel, elot,, tagol, tinggi-tanggung, tinggi-tonggang, dongga, ndékang, mbok, buncu*

loncat *boncu, tékal, tékar, woncek, ndékong, mbok, kedéngkèng, buncu*

lompatan *tagol*

lomcatan *tekér, mbok*

lonceng *nggetong, gétonng, loncéng*

loncer *héndok, ghéndok, ghéghal*

lonco, melonco-lonco *lako-lako, laki-lako, lako toé nesa, éjor, jojar*

loncos *lo'ó, lomos, napung*

londang1 *tana-waé, mborek, pitak*

londang2 *ndorik-wenggol, luling*

londong, melondongkan *pandé wa'a, calang, copél*

loneng *kena seméng; meloneng* *jo'uk, lonto-bo, lo'ut, dongoh*

long *mercon mesé*

longdres *baju léwé de iné-wai*

longgar *ndahal, ndehèl, saka-sahal, dandak, ka'as, ndasel, ndahel, desak-dèhèl, ndéhol, dasar-dohèl, ndoho-ndahak, nganggak, teke-témbel, bembok, jeko-jombèl, longkang,*

nggeduk, mecuk, genggu-gèlèp, nggolar, ngolang, ndéghél, longgang, ndehél, jébonng, ngalis, kong e na

longgok *ongko, antar, hènak, cour, nimbung, paki-wésak, wésak-wasa, unngkur*

longgokan *paki-wésak, wésak-wasa, angki-ungkur, waci-wécak, angki-ungkur*

longgor *landa-uwa, kilang mésé, kilang uwa, landa uwa, gelang uwa*

longo *teler, nganga, mesor, mesot*

longok, melongok *ngot, la'at, ngodong, lélo, ngandék*

longing, terlongong-longong *deteng, jenger, bénggong-banggong, mbengeng*

longsor *lehès, lus, reno, ronco*

lonjakan *woncek, ndékang, tuké*

lonjong *jolot, langger, langkas, dagos, perwalang, jolor*

lonjor *wendor, ndar*

lonsong, terlonsong *ngancek, racek, rasok, ngancuk, laun ga*

lontai *ark; melontai*

lontar1 *peké, mbetér, umbar, mbor, tol, ténggak*

lontar2 *tal, ta'al, mahit, koli, maghit*

lonte *iné-wai mbérong, ata wina mbérong*

lontok *mpèdal, humbek, sesèr, sekel, jèbol, mbudel, mbuting, mbutang, mbere-lulun, bacar-bènal, mbere-lulung, timpes, mbèsuk, jegek, jekek, jupek, tongka tahang, bungkil, pedal, ngguling, mbuli-mbuling, radak*

lontong *léncó*

lonyoh *bowas, lowas, wilos*

lop *snapang léwé*

lopek, lopek-lopek *libo, limung, libong, lideng, gabong*

lopek-lapik *ba weki ného anak koé, ba weki nongo anak koé*

loper *ata ba surak, ata wa surak*

lorat *bapur, cibul, lemon, mamur, hémong*

loreng *kele-ngakari, nggirik*

lorek *bari, barik, curak*

lori *ngkeling, keling*

lorong, berlorong usung, otor, anor, nuk, najur, paté
lorot, melorot reno, pa'u-wa, nggesor, mbesol
los mbaru léwé, mbaru léwé agu mésé
losin, lusin sa pulu sua don, cempulu sua do(r), cempulu-sua
losmen mbaru toko (séwa)
loso, meloso wele-wutir, hele-hotès, holè-hotes, hobas, hecul, pese-hodè, colang, nala-notèk, wuli-wutir, gholé-ghalés, gholé-ghotés, ngel-ngotés
losong taung, kisot, cipot, taun, sipot
loténg lobo, éta, léba, ca'o
lotong inè wai mbèrong, ata wina mbérong
lotot mbogok, nggocèng, mbager, nggodok, mbiker, mbolok, nggulét
lotre téka-nampo, téka napo
lotus wéla teratai
lowong linga, linga-léngkéng
loya luék, ning
loyak belés, bulés
loyalis ata junggu agu pemerénta, ata lut kaut, sundur
loyalitas junggu, jundur, sundur
loyang1 beci léros
loyang2 kepar
loyar ata kambé pelekara
loyo kamer da'at, maél, leme-léngkus, lemas, lema-lékus, masa, dango, léma
loyong cede-déong, sédé-dét, cerdéong
luah huru, hodèt
luak1 rehong, woghan
luak2 kula, ndamu
luak3 waé bubung
luang1 linga, linggang, nggulu-nggasang, nganggil, dokos, dogos
luang2, meluang ngiji-ngajak, cucek, jijik mbako
luap, meluap bambek, kèmbus, cunca, buntar, pé'ang mai, rokong, olo, toe cung, rua, waung, bombek, cuncung, bambel, bambu, bombèk, londur, bombok, wura-wutas, lempak
luar pé'ang, pé'an, ata pé'ang mai, ata pé'an mai, roko, olo, toé cung, mang, lako, toé jamè, toèt le co'on, tabè,

toè bail mantaèng, mantè, apar, tewek, mpèling, lèmbar, rè nang, jajang, lèheng, mambak, mbarang, bèmbak, gebak, mbèbak, mbèak, ambak, regel, lengas, ata pé'an mai, ata déu mai

luaran icin

luar biasa toé ného laséngn, toé nongo laséngn, toé jamé(n)

luas akék, mesè, ngalis, ngéngga, mbèwak, nggibak, jajar, nganggil, mbèling, ndèla, mèmèbak, ngalir, mésé

luat luék

luban dupa

lubang1 kobeng, kundeng, lewo, nua, lewok, gewok, nggironng, nggèrong, ngkobeng, longke, longar, kombeng, kombek, bongkik, ngembo, ngua, rondèp, bonggi, dongkek, dokang, ngembok, ngali, orak, galok, polo, molat, ngencu, dongkak, molo, moolot, ngkerang, bengar, péas, mu'u, , cokè, para, jonggar ranga-rès, ranga-rès, sangi-songar, kopek, nggingem, ropek, sopeng, topek, mbongang, congkem, gowel, kewong, ringki-rowos, nembu, rengke-roweng, ngembok, mbongang, lewang, liwi-lewang, mbutès, ngkewong, rowes, mbelak, mbingok, wetor, nggewol, kombek, ngembo, ngua, pantè, tekang, pudus, pus, rowak, mbelak, long, rongas

lubang2 tuna mésé

luber lépak, lébak, lempak, nacak, do

luberan peno bailn

lubuk tiwu, gencol, nculung-cewèl, liwu, lobos, bungki, sano

lubuk nai woné, nai oné, oné nai

lubuk bahi ngalor waé

lucah lengki, mericu, bocik, bericu

lucu rocé

lucup moset

lucut1, melucut loak, kedok, sasa, kedu, wuka, ne-pé'ang

lucut2 lui, mbilor

lucut3 mora, mesa

ludah *ipo, iso, ciret, iso-puè, iso-pè, lemput, èhak, loak, loang, itu, itu pué, waé ipo*

ludes *taung, kisot, taun, pupus, mora, meres, mora-merés, cipot, kisot*

luding *ikang tenggiri*

ludruk *déré adak de jawa*

lugas *apa kaut ata manga oné-nai, curup toé ceha, palak taun toé boné*

lugu1 *riko, junggu*

lugu2 *becur, noas, besur, benak*

lugut *mesak, rapét*

luhung *bong, mengit, séndéng, wéro*

luhur *bong, mengit, séndéng, wéro*

luik, meluik *luèk, goap, bo'ang, melèlèh, dandas, ndèwèk, mborong, jimbek, tèwèk, ning*

luing *lipang, lipan*

luk *wekong, lipan*

luka *pèhèng, rèu, ngè'eng, rèung, boki, ngèmpèt, lewèng, kèrèt, wa'i kèrèk, boka, kembosu, kotek, nggua, nghèm, lowak, rambak, boka, pelèk, bokè, sowèk, ngempet, péghéng, riu*

lukah *campat, sapat*

lukat *cokap, kedok, koap*

lukis *gambar ata manikn, gambar di'a*

lukisan *gambar ata manikn, gambar di'a*

luks *manikn agu weggit, di'a agu weggit*

luku *wunggar, wedak, woak*

lukut *ngasang haju*

luli1 *lèluk, jejér*

luli2 *ngasang ikang, ngasang ikan*

luluh1 *mborek, rewut, jekar, meruk, bèruk, lèrak, jèwor, nèa, hèbor, ncèhar, bai-bièk, lewut, meggar, laés*

luluh2 *halok semèng agu laing, kalok semèng agu lain, pa'u nai*

luluk1 *pitak*

luluk2 *ata ngapéng, ata narong, ata lami*

lulum *momos, lemèt, palit, pepos, la'it*

lulup *bibis loké haju (te wase), sisik, koap*

lulur1, melulur *bedak léros*

lulur2 *olek, omet, hodèl, holek, nggelok, ulek, kodel, kalok, wolak, luma*

lulus *ngales, mbesol, lvngkang, tèing, lembak, sundur*

lulut *komak, kadi, merut, lumak*

lumang tampék, nambé, tampèng

lumas *luma, sona le mina, wewas le mina, wolak lé mina*

lumat *ndewut, lewut, sewél, hepét, bungkis, hécul, kéco, kéruk*

lumayan *remo, emo, toé jèlèk, poèt, di'a, laing cambu(n)*

lumba *sandi, rié, pasang*

lumbun *saung teko*

lumbang *téndé, bondo, bonggok, péndo, labak, lancing, jorèng, langkok*

lumer *lemes, wa'a*

lumi-lumi *ikang luli*

luminositas *di'a bail*

lumrah *lasèngn, ngina(n), itu muing*

lumpang *ngencung koé, ngesung koé le pu'u betong*

lumpia *lumpia, kokis agu nakéng be wonén*

lumpia *kokis agu nakéng be wonén*

lumping *ngencung léong, loké imang, toko manga ata imang*

lumpuh *péko, réko, pekos, peko renggos, pèko rèhos*

lumpuk, melumpukkan *ungkur, nongko, tihong, tiwong, lugur, ongko*

lumpur *mborek, pitak, bitak, mborék, molot, mbere-mbétek*

lumsum *séng lako de pegawé*

lumur *lijek, lembot, purang, mbata-rina, repos, wele-wotos, lomok, copos, puran, peno, na'a barak, ndoro-ndaès, mburak, berbaés, concang*

lumus *wele-wotos, giceng, wer-wotos*

lumut *ramut, jahi, lamung, lamung-mboak, jage-haju*

lunak *dehel, hombes, giwel, bobok, rambos, kambong, kambos, pehas, remek, hawes, behes, behé, bonè, bus, ngoél, ngewel, wacél, hewes, habel, hemèl*

lunar *wulang, wulan*

lunas *kontang, tupus, émpas, lalas, kajar, cé'ak, lelu, kotan*

lunau *nekes, do'ong*

lunca *bejok, bijok, ndibol, ndodol, ndojol, berat*

luncas *bot, toe hènà, toé ghenà, kalut*

- luncung** *nggamor, nggomor, dumbu, nggomos*
- luncur, meluncur** *nggosor, nggalong, ngkalong, nggolong, nggusur*
- luncuran** *niang nggosor, tosan nggosor, sersorang*
- lundang** *long, donggang*
- lundi** *kina bous, poak, benok, kuntung, bengkos, birak, ko'a, mus, mbahong, onté, waté, waté-bo'a, kina-bus*
- lundu** *ngasang haju, ikan lélé*
- lung** *weko, wegí*
- lungguh** *lonto, jo'uk, oto, lo'ut, dongok*
- lungkah** *toé béhéng kedok, kendong, mecuk*
- lungkang** *ngali, ngoling, nampè*
- lunglai** *leme-lèngkus, lunggu-lepé, leme-lèkus, lemes, leme-lingkus, cerdèong*
- lunglung** *ngasang de po'ong*
- lungse** *kamer, maél, kamor*
- lungsin** *lawé-tongkéng, lélu-dedang*
- lungsur** *reno, lehes nggesil, nggesil-nggewil, nenok, roné, ronco, nekes*
- lunta** *dindu-riu, jengger-jiut, ngiu-ngaung, mbitu-mbatut, dindu-dandut, mbitu-mbatus*
- luntang** *indu-andut, jojar, kejajor; luntang-lantung lako toè nipu, iju-aju, mbiru-mbarut, mbitu-mbatus*
- luntur** *lou, wakal, locok, sepo, locak, wakul*
- lunjah** *ales, acel, asél*
- lunjur** *padir, wendor, wedok, wendar, wesok, wendi, ndar*
- lunjur** *nggosor, ngkalong, jorot, negalong, ngkalong, juluk, korus, jaki-jolok, ghorus, kalong*
- lujut** *jomèl, jabé, wanak, gega lema, jengge-lé'it, jambar, mbéte –tek owé-awer, roce, owè-awé, kéwa*
- lujut** *lencér, gencér, wenca, rocu, loak, nggasél, hencèr*
- lunyah** *hombes*
- lunyai** *beti, lasa*
- lupa** *botang, hémong, mamur, benggé, cibul, bapur, rémot, mabu, hénu-hél, hému-haél, cebul-léa, lèmon, ghérmu-ghél*
- lupa-lupa** *ingat toe danga nuk, toé nuk, toé nipu*
- lupat** *rukus tacik, rogo, sisir*
- lupuh, melupuh** *pandè wancang, sikat lutur, cecak wancang*
- luput** *cépé, toè nuk kolé, toé hena*
- lupung** *ngasang po'ong*
- lupuh** *todong, cecak, bolo, kakal, pépék, cecap, bobol*
- lurah1** *ngampang, bengkok, kébé, bonggi, lok, bonggi-lok, nampè*
- lurah2** *pemerènta taki wan*
- luru** *ki; meluru dolong, léor, tembar, ndéor*
- luruh1** *kedok, pa'u, mol, nocak, jewang, moér, kemuk, péruk, lepuk, komar, kewar, puar, cepuk, kurut, kowar*
- luruh2** *ru'é, eret, pu'ik, cepuk*
- lurus** *helek, helus, nggarem, ndesu, ndesuk, nggarem, ngkarem, tondos, songot, ghélek, bempa, bémbar, minding, conor, nggipes, molor, wiru, wirung, torong, waléng, wiuk, ntéreng, ntemok, tomor, mindong, condong, helok, hedek, helok*
- lurut** *kosut, nggonal, nggocak, rontang, ngomi, ngundil, raut, kurut, kusut, pedus, lujut*
- lusa** *ca sua, cesua, sai sua*
- lusin** *lusin (cempulu sua mongko), sapulu sua mako*
- lusuh** *bélas, saki, boték, botok, rukes*
- lut** *toè kebal(n)*
- luti** *pok-lahi, pok-sela, poko-laghi*
- lutu1** *ongga, wajo, lebat, po, lecik, luca*
- lutu2** *saki dopeng*
- lutung** *kodé neni léwé iko*
- lutut** *tu'us, tikul, tukul*
- luweng** *waè bubung onè liang, waè bonès oné liang*
- luwes** *di'a kéta, nau(n), di'a nain, di'a gaukn, naun kèta, di'a tu'u, baé na lagun, gèal ba weki*
- luwing** *kaka sara*
- luyak** *belés bail*
- luyu** *dendut, rendut, tuju, dedu*
- luyut, berluyutan** *lehot, behot, beghot, mbehot*

M

m1 huruf *te ca (cem, cam, sa) pulu telu*
m2 masehi= *ntaung (kiwan) de Mori (Muri) Yesus, ntaung lut adak data Serani, kiwan lut adak data Serani*
m3 *métér, pagat lima wasé, wega pucu, wega pusu, wega berambang*
m4 *ca (ce) sebu (ribu), sa*
maab *kuni agu kalo, béo, golo, kampung, bangka, béo agu waé, tana na'ang, watu wa'u*
maaf *ampong, songgo(r), somba; minta maaf tegi ampong, somba, néka rabo, tesi, pujut mu'u saka cangkém, sako tesang, tegi lembak, tegi ndétér agu ndetar, tegi sonngo; memberi maaf téing (tai) ampong; minta maaf dengan berupa benda somba*
mabir *rinding, tabir, pinding, tabér, siding*
mabrur *henan, ghenan, di'an, kop, patun, naun*
mabuk *langu, langor, wéléng sa'i, weleng sa'i, wele-wéong, jelep, cedep, jélong; mabuk alkohol langu tuak; mabuk mobil kendaraan langu oto; mabuk makan sirih pora, poras, langu cepa; mabuk daun singkong bungur, langu saung daéng/tété ghaju/wogor; mabuk bangun tidur jengge-jiut, jinggu-janggut, jengi jengut, jeleng*
mabul *wécak, woro-waés, wéré-waés, wéras, héla haé, mberlanar, héla-hala, tili-tala, colo haés, ghéla-ghala, ghéla mamak, waci-wécak, waci-wècak, paki-wésak*
macam *ngasang, tara, ranga, ného, cama, sama, wé'o, nu-na; macam apa*

ného nia, ného apa, nu-na, sara, nunia, nongo nia, nongo apa; bermacam-macam do tara, sasang; bermacam-macam kemauan no'é-na'éng, no'é-na'é, no'e-na'et, ndoro-has, do niak, do ngoéng; bermacam-macam makanan ndojar, do taran, do tarad; bermacam-macam memikul rondu, ca'ang, seléncé, sending, todol; bermacam-macam pekerjaan tili-mboét, kili mboét, nonggi-not, no'i not, do pandé; bermacam-macam corak rimbi-roék, rimbi-roét, do tara; bermacam-macam warna nggara-nggi'ong, nggara nggoang, do tara; semacam ca tara, ca ranga, sa ranga, sa tara, kabus; semacam itu ného nggitu, nenggitu, nenggio, nu-na nggitu; semacam ini nenggo'o, ného ho'o, nu-na nggo'e
macan *macan (pus mésé, naung puar, naung mésé), kaka wa'i, harimau, ndamu, kula*
macet *jetet, asi, da'ét, letet, do'ong, mena, rentet, radek, detet, toé lako, do'ong agu dungket, takek, di'i*
macis *garis, gergaris, turik*
mada *kembeluak, dantel, tingul, ndingur, kulas, ku'ak, tengger, ndenget, ndenged, ndingut*
madah *naring, hiang, sako tesang, io, somba, suju*
madali *runing, runi, ling, pinu*
madaliun *pénu, pinu, bernika, seloka bokak*
madam *endé, iné, éné*

madat1 *mbungé, raut, pang, bolo, éngal, séwo, séwu*

madat2 *béndar (ténda) te lami agu te lélo ata, rinding te ninik ko te pana, ko te peké ata, tending, jangkong*

madia *oné réha, be réhan, bahi réhan, enréha, baghi réghan, oné régha*

madona *endé (iné) maria, ené*

madrasah *medrasa, sekolah data Islam*

madu1 *dué, sa rona sua wina, ca rona sua wina, sa rona hua wina*

madu2 *waé ruang, waé ruan, waé wani, ulu wani*

madukara *nggebar, lancung emas*

maengket *saé méngkét diséd Minahasa*

maesan *mandus, watu sa'í, watu boa*

mafhum *idep, tingo, baé, pecing, pa'èl, tingon, pesing, so'uk*

magang1 *ata nungku, ata not; memagang nungku, not*

magang2 *té'é, borot, rénék, botok, mburek, ngéngés, lewu laes, laés, ménér*

magasin *bongga peluru*

magel *bangkal, larum, banur, toé di pecing tu'u, kel, larum*

magersari *ata cénggo, ata senggo, ata célong, ata sélong*

magfirah *ampong, somba*

magi1 *mbeko; magi putih mbeko di'a; magi hitam mbeko da'at, mbeko copél, janto, rasung*

magi2 *tuang, ata pintar, ata mbeko, ata mata ciang, ata mata géra, ata tingon*

magi3 *lincé maki, lincé (wini) kaca, lisé nanggé, wini nangga, lise robo, lise ndesi, wini ndisi, wini cewak, lisé sewak, lisé tawu, lisé tenggi, lisé séko*

magik/magis *mbeko*

maglub *kala, kudu, koda, talo, konggong*

magma *pitak kolang*

magnet *magnét, beci rani, watu magnét*

magnetik *niho magnit, mongo beci rani, nongo besi rani, nongo mangnit*

magnifiken *di'a kéta, di'a cengkali, di'a tu'ung, di'a tu'u, manik laing*

magnum *robo, bongko, kawu, tawu, botol tuak, tawu tuak*

magrib1 *regem, mané reb, capu rebem, wa lesu, wa loho, kolep, mané tana, nucep lesu*

magrib2 *salé, halé, nuceb*

magrur *mésé nai, sehak, mbasak*

magun *ténda, kap wangka, épa wangka*

mah, maha *mésé kéta, éros, éroh, ndoguk, mbégél, mbégék, nggébak, mbihus, mbéhus, mésé, méhé nggoéng, mbager*

mahabesar *mésé tu'ung, mésé tu'u, éros kéta, mésé bail, mésé nggoéng*

mahabharata *nunduk mahabharata, tombo mahabrata*

mahadewa/wi *Déwa Mésé, Dewa Méhé, Mori Kraéng, Embo Été*

mahaesa *Mori Kraéng, Embo Été, Mori Mésé*

mahaguru *guru mésé*

mahajana1 *tu'a, ata mésé, mésé ngasang, méhé ngahang, was ngasang, bora ngasang*

mahajana2 *lawa, ata do, ro'éng, weki, weki waé mbeleng lawa waé kang*

mahakuasa *mésé kéta kuasan, mésé kuasa, méhé kuasa*

mahal *wegit, cegit, legit*

mahamulia *ruma, angos mésé, kraéng mésé*

mahang *haju/ghaju rébak*

mahar *paca, widang, pasa*

maharaja *morin raja, raja mésé, adak tana*

maharajalela *nia ngoéng, pina naéng, sere (sara) nai, mber lanak, sereru*

maharana *raha mésé, rampas mésé, rampah méhé, rapas mésé, lawa mésé*

maharani *iné-onggo, wina de raja*

maharesi *tuang nggeluk*

maharupa *manik kéta, nau kéta, di'a kéta, manik laing*

mahasiswa/i *anak sekola mésé, ata sekolah mésé*

mahasuci *nggeluk mésé, nggeluk tu'ung, nggeluk tu'u, nggeluk kéta, nggeluk bail*

mahatahu *baé taung, baé tu'ung, baè do, tingon taung, bae keta taung*
mahatma *nai mésé, bombong rak, ného téndéng tuka mésé- ného joéng tuka koé, bengkes nai*
mahatur *wina koé, dué*
mahbub *naca ata rona (naca reba), genok*
mahbubah, mahbubat *naca molas, timi*
mahdi *ata te karong, ata titong, ata we'ang géraak wancing nggaring, ata wahéng, ata karong salang, ata tetu, ata we'ang géraak wasing ngalir*
maherat *botang, mesa, mora, losa, mbora, cipot, botér*
mahesa, mahisa *kaba, dongkong, dokong*
maheswara *déwa mésé*
mahfuz *bet, nipu, tingeng, nuk, idep, tingon, regéng pedé haéng taé, get*
mahir *nggepuk, baé, molor, pecing, tingeng, tingon, baé toambo, tingon toambo*
mahkamah *mahkama, osang/baté te cau adak, niang te ndong adak;*
mahkamah agung *osang rajan te cau adak, lip, tu'a adak, hakim taki étan*
mahkota *balibélo, mahkota, panggah, songkok rombéng, kuasa, adak, songkok emas, lando; mahkota jiwa luju nai, nawu nai, songkok emas, rombo emas, jongkong emas*
mahkota dewa *mahkota déwa*
mahligai *osang de sengaji, mbaru(sékang) de raja*
mahmud *naring laing, manik laing*
mahoni *haju mahoni*
mahram *asé-kaé, wa'u, uku, dari, weki*
mahsul *dani te pika*
mahsyar *baté liup/kongkol/nempung, lutur, danga oto*
mei *ngasang wulang te liman oné ntaung, awal mésé*
main *gega, labar, maéng, gegak, ka'éng;*
main-main *ja'as, ji-ja'as, gegak lema, wangkal, rébo ka'éng; main judi maéng, jik, dadu; main gila* *gega lema, jambor, jaong labar, jewe-jéak, mbekekak, mbeké-kék, mbesék; main mata*

ilang, iréng, sapu-sépét, rué-raém, jeb-jabé, wer-witék; bermain (tidak bekerja) *benge-ngaét, dekak, enggél, lenggés, bingi-bangét, bingé-bangét, bétestés, mbeka, baba la, seke réké, ndagi-ndégek, nagí-nogét, dades, ngimbi-ngambat, hopél, ndoé; bermain kian kemari* *aha, ngalé, kéngkér, nggeker-kelak, bakar balong, mbalur ala, ghali ghabat, ndaki ndakang, wangkal, siki-sakok; bermain-main dalam abu* *jewur, tewur, pandé keboak; bermain-main waktu berbaring* *ngoléng, ngole ngaléng, mbokang, nggolé-nggaléng, wangki-wangkal; bermain dengan mengganggu-ganggu* *kador, wangkal, dojak, mbesék; bermain keji* *rua-rap, wenir, sehak, nggédé, lenter, kador, ruap, kosé, berbicu; bermain bermacam-macam* *ndara-ndakang, nggere-nggedis, mangga lot, manggi lot, mengge lot; bermain-main (berkelakar)* *wajak, mbamba, wanak, kéngkér, jengge-lé'it, kéncong, ker-kékék, késong, mbesék, weték, witék, ceke-lemét, jeb jabé, ber-bétés; bermain dengan benda yang dipegang* *jotot, wélol; bermain dengan bayi* *heul, andondoak, ndéng, kakok; mempermainkan* *witék, ampi-ampas, mbamba, jeb-jabé; bukan main* *toé manga atan-hia kali ga, toé jamén, ngeri; main galah panjang* *bolo-balang, tenggara, caka-banta, labar kedodor; peralatan main* *caci kalus/ongkar/korét, agang, nggiling/toda, nggorong, nggong, gendang, panggah, lalong-ndéki, loji/jojong, tubi-rapa, sapu-soé, sojo, kebek, lempa,pori, larik; istilah permainan* *caci tenang/ta'ang/ta'an, tenang/ta'ang tolo, tenang/ta'ang raga, paki pu'u, wénco pu'u, paki lété loréng, paki lobo, paki kébal, paki rencak, paki wetok/paki mata, paki réis, lomés, congka/kélong, paci, pasi, rait, émbong larik, déré, déndék, danding, beké, lalor, kedéndit, kélang, wéla*

- ngkuang, laki, régé, ba/lilik lesu, meka landang, pokang, mori béo; **jenis-jenis permainan** ando-ndoak, bénda-séng, ndéol, dokék, jarang ndoka, jaran doka, empo-iné-jigi, horos, ghorus, hentor, iné-jungga, iung, iu-aung, kéngkang-alu, rangkuk-alu, rakuk-alu, langu-waé, liti-boka, mangka-lalong, maka, meka-ka'éng, mbasa-kalak, mbé-ara, mbé-lalos, poto-ara/poto-mondo/umbiro, lako salan-mboling-mbot, téka-ndu'a, téka watu, téka raga, téka mba'u, caka tinding, téka babi, salang bombang, caki colot, taki tana érék, gega tepeng, tanda polili, nggéna/tika welu, nggéna/tika kopi, kedodor, dang ajo, nggéna ajo, nggéna welu, tenggéngéng, umbiro, séol, nggéna welu, paki mangka, séko ajo, labar bone, labar cina, suluk, labar kasti, pépék alu, pandé lambu.
- mal1** ulun, te alas sa'i, lé témba, te luné
- mal2** wéang, séng, ason
- malaik/malak** malékat
- malan** jenge jéong, wéong, menduk, moghas, momang
- malas** ngondé, leges, lago, balong; **jangan malas kerja** néka ngondé holés, néka mejéng hésé, néka ngondé gori, néka lago, néka hali-hulas, néka mejéng hésé
- maido** mbéis, mbécik, mbesik, loér
- maiesiofili** beti ngoéng data mendo weki, mait, lomir
- maiesiofilia** beti ngoéng data poli dading, mait, lomir
- main** gega, labar, maéng, maén; **main gila** jambor, jewe-jéak, mbeke-kak, jeb-jabé, jaong labar, wer-witék, mbesék; **main mata** ilang, iréng, sapu-sépét, girét remi-roét; **main-main** ja'as, wangkal, gega lema, mbesék; **bermain labar**, gega, mbesék, **bermain keji rua-rap**, ruap, kosé, ber-bicu, kador; **mempermainkan** witék, mbamba, jeb-jabé; **main-mainan** ando-ndoak, meka-kaéng, caki-colot
- mair** mata, rowa, rencu tesong, pa'u pajung, reso tesong, pa'u pajung, kandit nain, tepo dongkar, doal dongkar, kemu limé tuju mata, dopo mol, bénta le Déwa awit le Jari
- maisir** maéng, maén
- mait/mayat** rapu, tobo
- maizena** rebok, wengu, tepung tété
- majakaya** hanang koén, agu nun, larés hanangkoén
- majal** dempul, dambu, ndegel, deng, ndega, dambu, hela
- majalah** majala, surak kabar
- majas** bundu, céndék, curup péké, nikung
- majasi** curup péké, sénggéléong, nikung
- majelis1** ata tua béo, ata lonto liuk, baté lonto-liuk, ata oto léok, ata cau dis, kindat, ata ndong adak
- majelis2** naun, montot, mongko, dian, lagun
- majelis3** lonto-léok, rapat, sidang, nepun, lonto léo
- majemuk** do, lanar, logur
- majenun** pandé le haén, wédol, sa'i sua
- majikan** ata ngara kerja, morin (morin uma, morin ndoi/seng)
- majir** toé wing, toé manga waén, poné, tuning, buna, mempo; **tuning tunang**
- maju** olo, betet; **maju dalam pekerjaan** nondo, ghora, ngaha, ngambil, nggewak, ngangép; **maju tentang penebasan** rehék, kopé kapét, kilang, ghora; **beringsut maju** hilu-halus, ghilu-ghalus; **maju dengan berani** honot, ghonot, notot monot, honal, jintot; **makin maju olo-olo**, sara-sengkor, wekar; **maju ke muka** ngo ngger olo, to'o ngara olo; **perut yang maju ke muka** jojong.; **sudah maju olon**; **mendesakke depan** dur, olon ga, dundu; **maju-mundur** nggermusi-nggerolo, ngedong, nggerolo-ngger musu, hadi-hedong
- majuh** gopa, mboros, ndoros, longkir, gomeng, kumeng
- majum** boték
- majun** rewos pandé mberes ata rona, suan

mak endé, ené, iné; mak angkat endé (iné)tinu, iné piara; mak kecil (makcik) endé koé, ingkoé; mak muda endé molas; mak tiri endé koé, iné tinu; mak tua endé tua, intu'a

maka mai, ngong, tara, le hitu, le itu

makalah makala

makam1 *boa, boak, watu, tanem, kembo; memakamkan boak*

makam2 *baté kaéng, osang, tosan; bermakam kaéng, oto*

makan *hang, ghan, lompong, jumik, mboros, pongo mu'u, ngang, dako, cepa, lorot, ghau, tama, lelot, intur, jemek, papé, lewek, dencem, mojik; makan dengan mulut terbuka kenga, nga, nganga; makan dengan diam-diam hang ceha, seghop, dedem, ngehem, hang boné; makan pagi hang gula, ghan gula, raci, jumik; makan siang hang leso, ghan leso; makan malam hang wié, gahan wié; makanan hang; makan-makan hang soér, ghan soér; makan siri cepa, sepa; makan barang keras ngirep, nge'u, kereng; makan yang sisa picik, rési, réci, tora; makan hati wéngé, beti nai, heres; makan berpisah hang/ghan béli, hang/ghan wuat, hang/ghan woléng; makan tidak ingat orang lain sa'i ngara; makan yang haraman cagum, sagum, siling, ciling, lagé; makan sesuatu yang mentah gewak, hang ta'a, wiki; makan rumput do'i, arep, arup, arit; suka makan sirih lower, japuk; menipu lowé-lawér, akal, lopé lapét; makan tulang picik, mémél, ngeu, kereng; memberi makan kabang, téng hang, téi ghan, intur; makan (kasar) cecek, wedel, longkir, wudang, dencur, weging, jakuk, nggedet, loda, sodak, ceci, sesi, mbodol; makan (sopan) pongo mu'u, mojik, du'um, pandé, jumik; dimakan api muntung, mutung, ngkewus, kewang, ngkewang, nggawang, rengkus, nggerang; makan tentang parang wisot, colém, gharat, harat; tali makan ke dalam kulit melét,*

melé, ngelé; makan tentang warna akit; makan dengan gigi hadapan getem, gentem, getom, wincang; makan kurang sopan cakus, japi japuk, mecak; makan sendiri daging mote, gempung, hehem, dodong, gergigo, rongang; makan resmi redes, ghan, medes; makan separuh ku'al, rici; makan banyak nggejék, ngarat; makan habis-habisan ndu'um, kisot, ghan taun; makan sampai muntah buntu tehas, ha'as, besur-kenuh; makan sedikit saja bépor, ngéngit, ngégit, ngagit, cewit, tanda; makan sebelum kerja intur, moming; selalu makan suik, guwil, japuk, nggujil; makan terus-menerus sosok, jemél, ngorep, joél, mbodol; makan dengan cepat-cepat hang ruk, hang komét, ghora, kilang; makan dengan tak peduli orang lain kepus, cakus; makan dengan merabikkan wowok, ghan ghora, wincang; makan gigi krn marah ngengi, kiki ngis, akit ngi'is; makan hati wéngé, tenos, beti nai; makan gaji hang nggajing, pala; dimakan nasihat tengong, lut, lik, lorong; makanan tersangkut di sela gigi cengat, sengat; makanan pembukaan soér, séor, campong, kesep; makanan penutup céemuk, cému, mimur; makanan yang dibawa binatang untuk anaknya gopa, ngemang, sanga, kemeng, janggang; makanan yang dibawa roh hang-powa; makanan babi pakang, kalok, peka, lé'é; makanan utk anjing kecil lébong; termakan parang kancu, hawes; termakan tanah hambong, botok, laés, botek

makar1 *dantél (wua), toé té'é, bangkal, rani, tegor, tenggor, sangér-tengger*

makar2 *ata adong, ata akal, ata nggopét, ata jondèr, purak mukang, lawang pemerénta*

makaroni *makaroni*

makas *cirang, ntiler, cimang, imang, letu*

makbul *tiba, sendo, téng; memakbulkan sendo, ndong, sending, hendo*

makkik *endé koé, ingkoé, enkoé*
makcomblang *ata létang, ata watang*
makda *endé molas*
makdan *tambang*
makelar *makelar, papalélé, ata bora, ata létang te kawé ontong*
maket *makét*
makhдум *tuang, kraéng*
makhluk *dédék, jari, wowo, sanggen ata dédék de morin/mori kraéng*
maki *tida, loér, renti, mbécik, loér-lokét, nuak, renting, wancar-winak, lenci*
makin, semakin *beka, tambang, raka, danga, pinga, wengét, naha-naha, baka; semakin bertambah perbuatan danga-danga, cuku-nunga, nughu, baki-beka; semakin kuat wekat, wekar, wigi-wegat, waki-wekat, kodot; semakin besar cé-cé (mésén), uwa, mbager, mbagi-mbager*
making *rungang, noret, long, cengi*
maklaf *galang*
maklum *baé, pecing, pesing, tingon, nipu, ita, nopo; mempermaklumkan keréba, wèwa, ébar, wéro, réba, tomo*
maklumat *wéwa, pé, ébar; memaklumatkan te wéwa, keréba, tomo agu ata do*
makmal *laboratorium*
makmum *umat, ro'éng*
makmur *cébo, regang, lipur, téla galang péang keté api oné, libur, mosé di'a, manga taung, manga taun*
makna *betua, betuan, mana, icin, isin*
makramat *sa'ing, rang, gawas, di'a nai*
makrifat *ici nai, ici tuka, baé/nipu/pecing, isi nai, isi tuka, tingon, pering, so'uk*
makro *mésé, ngéngga, ngalis, léwé*
makroekonomi *tingon do ghan inung*
makrofit *ngasang remang oné waé*
makrokimia *ngasang ilmu kimia*
makrokosmos *awang éta tana wa, ngawan éta tana wa, béang, éta-tana wa*
makrosenoglosofobia *rantang curup léwé, ratan tomo léwé*
makrolinguistik *ngasang ilmu curup, ngasang ilmu tomo*

makromolekul *molékul mésé*
makruh *di'a, kop, henan, naun, baé taung lata, mésén ngasang, wéro ngasang, bong ngasang*
makruh *da'at, pandé di'a maik da'at*
maksi *mésé, sanggé, léwé*
maksiat *pandé da'at agu ndékok, nelung, mbérong*
maksimal *sanggén ga, sanggé taung, sanggén taung, hitu kali ga, dopo hitu kali ga, tekek, hitu sanggén, ata teke lén, ata tiki lén*
maksimum *sanggén ga, sanggé taung, tekek, hitu sanggén, hitu kali ga, itu kali ga*
maksud *betua, laing, nuk, salang, tara, lir, hajat, mana, ibot, kuré, émé, duha, wua, icin, isin; maksudnya ngong, pu'un, lako(n), cai, betuan, campit; itu maksudnya itu-po, itu-pé, te co'on, itu betuan; apa maksudnya tetaun, té so'on, taun, co'o cai wan, ntaun; bermaksud nuk, nanéng, kudut, manga tara, kuré, nanek, ajek, kaweng, betuan; bermaksud hendak berkelahi ngaru-ngaru, ngaro ngai, ngara; memaksudkan rencu, ngara; dimaksudkan untuk kindu te, kindat, latang, ngara*
maksum *loa, lempok, luput, sengit, ngara, ramba, ledo*
maksurah *mbaru mésé*
maktab *baté tunti te tulis, osang te tulis*
maktub *surak, tulis, ata poli tulis*
makul *lut anor/bet nai/hul nai/ ghus nai, sut nai, lorong wintuk, lorong toing*
makulat *mata géraak, ata pecing, ata mbeko, ata tingon*
makyung *nihó mbata ko danding, nongo mbata ko danding de Riau*
makzul *lego pangkat, wa'u pangkat, wa'u wa, wa'u pakat, ledo pakat*
mal *ngasang tokong mésé, tokong mèsè*
mala1, mala *petaka perésa, bambo, rowa, séang, , calang, copèl, susa, némba, salang*
mala2 *mélo, peris, mbuér*

mala³ *sunek, saki, dopeng, rukes, rikes, saki rikon, saki rapéng, saki pukul, saki sonok, saki-sunek, saki dopeng*

maladaptasi *toé di'a ba weki, toé di'a ruku*

malabentuk *bégos, toe lasèngn, mbèket, mbèkot, bingi-bangas, ndékék, li'ér*

malafungsi *toé jarin, toé bencan, toé belarn, oké bon, kéban, kéba-kaék, kéba bon*

malah, malahan *molé, danga, ma'u, lagi hitu, bot, ngai, ngo-ngot, ngat, kaling po*

malai wéla te nau ulu

malai, malai-malai *ngasang haju*

malaikat *malékat; malaikatulmaut* *poti pandé mata, poti da'at, poti rongging*

malaise *cekeng da'at, wulang ceren-cua, ntaung cala-ma'u, wulang susa/darem, darem da'at, darem mésé, darom data, darem monto, wulan embo*

malakama *ngasang wua haju*

malaksasi *mama*

malakut *osang de malékat, osang de raja mésé*

malam *wié, nendep, tuil, mendop; malam gelap/buta* *wié mésé, wié tuil, mbéng, mbiéng, wié mendot, wié nendep;*

malam hari *wié tana, raja wié, le wié, wakar wié; jauh malam* *wié wingget, wié wiléng, wié mésé, seréha tana;*

tengah malam *benta, ceréhang tana, seréhang tana, régha wié, seréha;*

malam berikutnya *diang wié, ného to'ong wié, da'i wié; malam gembira*

wié ramé, pésta; malam ini *wié nempung/wagal, wié do'ong; malam muda-mudi*

wié reba molas; malam panjang *wié léwé; malam-malam*

wié mésé, lé wié; semalam *ca wié, sa wié; semalam-malaman* *tédéng wién;*

berjaga malam *wela wié, welang wié, tokong; kemalaman* *haéng le wié, wié tana, ngaéng le wié*

malang *copél, poti, calang, rowa, imbu-ambu, mericu, dindu-riu, hindi-haés, kiri-karas, lénggé-dendut, wéro; malang kerik* *cau awak, ndong;*

malang melintang *do lako, do ita, do baé, do été, labok tana; orang malang* *ata rimpo, ata ripu*

malangbang *lambo, wangka, sampan, waka*

malap *sila, sapa-séla, sagem, sawuk*

malapetaka *cilaka, susa, némba, calang, salang, copél, sopel*

malar *mtaung, molé-taung, helek, danga, mako, dondé, wa'i do*

malaria *pémpang, malaria, sai menes, menes weki, pépang, sai menos*

malas *ngondé, balong, leges, wengel, liges, lingges, lupu-lepé, kulas, lemba-*

laér, lago, nduwis, keng-ku'is, lama-

lelis, bembe-laék, lambér, mbéguk; malas-malas *karena sakit* *ngondé,*

dinggut, lingges, lunggu-lepé, lejut, bajal, jai-jaér, ngingi-ngangat,

rénggu, hehi, ndingut, wingges, béjut, bejel weki, léma weki; malas-malas

imi-amas, béjot, hundas, hendas, nubes, teges, béjol, ndegil, ngenges;

bermalas-malas *imi-amas, hendas, inge-angas, bingi-bangét, bingi-*

bangas, mbere-lanak, témbang-

tesong, beke-lekut, bejol, pindal, lenggor-lemar; malas *karena dungu*

ndingul, ndingut; malas *karena kelaparan* *léma, lémas; malas* *karena*

kenyang *bejel, besar; malas* *karena capeh* *nggepa-nggaéng, ngondé;*

malas *krn badan lemah* *bajak-joél, léma, ngondé; tinggal* *bermalas*

dohol, hundas, jouk bo, jongok, jobok; pemalas *ata ngondé, ata bekus, ata*

tenggu-lenggung, lomos limén, ata lago, ata balong

male *keretas rimbi-roék, buna*

malet *tuku, wénggu, péwang, onggá*

malfungsi *toé gunan, toé mosé, toé belarn, toé bencan, toé jarin*

maligai *osang de raja ko sengaji*

malih *paluk, célu, caling, holes, cilu, gholés, sélung*

malik *ngaran, morin*

malim *tuang, ata tongka, ata titong*

maling *ata tako*

malis sango, luhap, ringang, sawuk
malnutrisi rucuk le toé hang, ringgong,
ringges, ringgok, rusuk-ringan, riap
racap
maloklusi ngis da'at
malpighi loké wara
malt lincé ata baca, lisé ata basa
maltosa gola
malu ritak, cengér, maja, lolas sa'i, wingor,
haok, cener, ringé, lingé; **agak malu**
ripi-repak, lemi-lémat; **malu-malu** ipi-
apas, ncimi-comes, imét, bingi-bangas,
li'i-la'a, li'i-la'am, lutas, imet, sengge-
ripa, cengges, imi-amas; **malu-malu**
tertawa bingi-bangas, ringki-rangkas,
ampi impugn, ringi-rangas; **tak malu-**
malu popor, toé ritak, cecor, toé
cengér; **tak malu-malu omong** jimbok,
jomél, pa'i-pu'as, jiwok, jimbol, jiwol,
nggapi nggepas; **kemalu-maluan** imi-
amas, wingi-wangal, simi-semar, semi-
semar, pius, ngi'i-nga'al, lipi-lepar,
ncangés, inci-ama, rinci-remak, nci'as,
ipu-apus, ipi-apas; **kemalu-maluan**
tertawa ncingit, tawa-rengé, tawa
ringé, wingi-wingi, imi amas, ampi
impung; **kemaluan1** laco, lengkak,
mbolang, langgé, nggalér; **kemaluan2**
imi amas, simi-semar; **kemaluan laki-**
laki atau **wanita** anu, apa, empo,
dégéng, anta, kaka, merkani, laé
(kemaluan laki-laki), ma'uk **(kemaluan**
wanita); **kemaluanmu** lencim;
kemaluan laki-laki ndondok, telo, la'é,
tusang, lacér, indok, wogor (sopan:
watu api, burung); **kemaluan anak**
laki-laki kemonong, ndondok, mbok-
pané, manuk-anak, indok; **kemaluan**
perempuan monong, riti, gétok,
papang, puki, mauk (sopan: papak,
pik, peak, bébék, méméng); **kemaluan**
binatang betina ireng, wolang
malun nangki, besung, jura-jarak, ta'i-
dara, itang, rudak, jurak, wura
malung ngasang ikang mésé
mam endé, iné, ené
mama endé, iné, ené

mamah hécul, mama, nakut, ngaluk,
ngéu; **memamah** mamang, mama;
memamah-biak kécut, ké'ul, ngaluk,
cangeng, cemék, hécul, nggécuk;
memamah-mamah seperti kambing
nggemék, ngaluk, mama; **memamah**
berulang-ulang jemék, ngaluk, ndekél,
guwil, ngéu; **memamah sesuatu yang**
keras wu'is, ngéu, keréng; **sepemamah**
ca ndewut, ndiwu-ndawut, seremang;
mamahan mamang; **pemamah** ata
mamang
mamai cahap (saghap)
mamak amang, ema koé, ema tu'a
mamalia mamalia
mamanda inang, amang, nina, mama
mamang1 jéong, wélé-wéong, rantang,
ratan
mamang2 rantang, rattan, jélong, mbiker,
pikas-pakos
mamang go'ét, go'ét tetu
ma.mang amang, tu'a
mamat adak disét Kalimantan
mambang po, rok, tik toé, kuis keris
mambek asi, da'ét, letet, wedét, niris,
meti
mambu wau, rungang, rungan, banger,
bangor, bajang, masu, bangis, babes,
nilu
mambung kanang bonén, kanan wonén,
longer, dongang, bonggang
mamik banger, bangor, bajang, bangis,
masu, nilu, babes
mamlakat osang, tosan, niang
mampat, **mampet** menteng, tel,
loko, rekis, rekit, koko, watung;
memampatkan dengan menginjak-
injak keda, rik, wedang, ri'ik;
memampatkan lubang tiang donang,
renang, leda
mampir cénggo, sénggo, liba, léjong,
tamang
mampu ngancéng, ngaséng, mberes,
réwa, bora, ngancé, gesing;
kemampuan mberes, ngaséng, bora,
gesing; **mampu mencari rezeki** mbala-
mbagot, seber, guri, ngaséng; **merasa**

tak mampu *ngagel, poso, maél, ngangél, hahal, wengel*
mampung *sohot, géal*
mampus *dérut, ceko-koé, tompul, rewut, lewut, coom matay, so'om matai, mata, tenang*
man1 *ce wega, ca wega, sua warang, wega, sa wega, wega*
man2 *amang, mama*
mana *nia; di mana nia, nia wan; dari mana nia mai, nia maim; ke mana ngger nia, ngo nia, ngara nia, mo nia; tempat mana baté nia, nia dungkan, nia duhan; mana-mana sanggé, nia ngoéng, nian ket; sampai di mana saja nian kéta, cai nia, sai nia, nia ket cemoln; mana lagi nia kolé, nia duang; di mana-mana pina-naéng, héla-hala; di mana-mana berjalan léjong, lambu, ghéo-ghao; ke mana-mana olo-olo, ngger nia ket; mana boleh/bisa ba'ang, rodang, apa sara, lomo lomon, odang, ma'éln; yang mana céi, ho'ot nia, ce nia, hiot nia, séi, gho'ot nia*
manah *nai, pucu, pusu*
manai *korap, sango, luhap, milos, ringang, ngéwak, ghulap*
manajemen *menejémén, pantil, tulis sanggéd gori*
manajer *menejér, tu'a oné kantor*
manakala *du, émé, lété-nia, lari, laing, nganing*
manakan *nia, co'o, so'o, ba'ang*
manalagi1 *nia kolé, naha-naha*
manalagi2 *ngasang ndéru mecik (pau mecik), ngasang deru télu, pau télu*
manasik *ngaji, hiang, limbung, naring, suju*
manasuka *niang ngoéng, sara-ru, sere-nai, sara-nai, poro-ngoéng, serndaja, tewé, aikm, nia-niak*
manau *wua mésé, wuas mésé*
mancanegara *tana pé'ang, tana pé'an, tana lau*
mancawarna *do tara/tarang, do ranga*
manci *lewung, cewé, sewé, rewék, pancing*

mancung1 *lolo, ntangor, bongét, loros, ntomis, monggong, tengger-lolong, tatok, pilét, toros, tonggor*
mancung2 *kambu nio, kambi-nio, kuntam dango*
manda *endé, ené, iné*
manda2 *ngoéng, ta'ong, niak, gori, é'één*
manda3 *adak cebong*
manda4 *ka'é*
mandah *saung ko loké te lapéng ngencung, songko, sopot, sama*
mandala *lingko, mbuling, kengkok, lodok*
mandam, termandam *langu, jingi-jiut, wélé-wéong, bingu-bangut, jingu-jangut*
mandar *kebubu, tembing, weris, kerkuak, waé weris, landar, regom*
mandarin *ngasang curup diséd Cina*
mandat *jera, perénta, wanta, reweng, susung, runing, wuat*
mandataris *ata ba reweng/perénta*
mandau *harat data Dayak*
mandeh *endé, ené, iné*
mandek *da'ét, asi, ka'éng, di'i, ndeng, do'ong*
mandi *cebong, sebong, embong; mandi dengan uap rungap, ungap, wo; mandi sekadar basah komak; mandi keringat wa'a number, waé number, hais number, jilik na number, wa'a holek, wa'é rumut; memandikan cebong, sebong; mempermandikan (membaptis) cebong le waé serani; permandian woang, wejang, wo'an*
mandibula *toko cangkém, toko sakém*
mandiri *le ru, to'é deming ata, le limé wa'i ru, toé campé lata, ngancé sélék kopé, ngancé éko roto*
mandolin *juk, gitar*
mandor *mandor; mandor jalan mandor salang, mandor salan*
mandra-guna *mbeko mésé, mbeko getok, mbeko ling*
mandu *nuk ru, adak*
mandul *toé wing, poné, tunang, monder, buna, toé manga mantar, toé manga waén*
mandung1 *manuk lalong*

mandung2 kemenyan bakok
manfaat umuk, belar, betua, gunan
mang amang, mama
mangan1 hang, lompong, jumik, mojik,
ghan, pongo mu'ú
mangan2 ngasang lancung oné tana,
mangan, watu lancung, watu lancung
mangap nga, jangar, nganga
mangau, termangau nganga, lenget,
jenger, deteng
mangayubagia naka meka, ris meka, tiba
meka, curu meka
mangga1 pau
mangga2 iyo, io
manggah benet, pengka, bena, sangka-
sul, sengkeng, hakek
manggala ngaso, wangkan, pu'ungn,
ndala, wakan, anak ngaso
manggar manggar, kura, wunga
manggis ngasang wua haju, manggis
manggung runing, ling, jaja kaka
manggut ngetuk, ngedu, ngedu-toa,
ngéngur
manggut-manggut ngati-ngetuk, ngete-
ngoak, ngéngur
mangiferin hédet oné saung pau
mangir bedak oné mai déa, barak
mangkah bombong rak, mbasak, mésé
nai, nisang nai
mangkal, memangkal ka'éng, asi, kos,
kumpul
mangkar cirang, siran, imang, ntiler,
ntileng, legit, teras
mangkas cirang, siran, imang
mangkat ceha dali, rowa, mata, tepo
dongkar, renco pajung tesong, kemu
lime tuju mata
mangkel jogot, heres, jeget, ta'a nai,
rangkat, rose, ning, daatn ruak, rakak
mangkih kimbi-lambong, were-wengkong,
mésé na'i
mangkir mangkér, toé mai, toé ngo, toé
oné, toé woné, toé to'o, ago to'o
mangkok, mangkuk mangko, manko,
kembokang, mbokang, cewak, sewak,
mako, bakul, sowong, conggo
mangkrak lalér

mangkubumi ngasang ata cau séng,
ngasang ata ndong ndoi
mangkuk mangko, mangkok, kembokang,
mbokang, cewak, sewak, mako, bakul,
sowong, conggo
mangkus upas, di'a
mangsa gopa, ngemang
mangsai bail
mangsi tinta, kinta
mangu, termangu(-mangu) jengel,
bongol, nani nunut, longot, bongot,
lo'ut, cengit, go'ut, tenang, tundur
mangut jélong, bules, mbiri-mbarang,
cere-haha, cere-ngangang, cihhi-caha,
jingi-jangang, iki-aka
mani waé, wu'i, wa'é wing
maniafobia rantang wédol, ratan wédol
maniak ata wédol, mésén ngoéng,
lagéngn pandé, don ngoéng
manifes tomo, tura, torok, curup, surub,
gejék, nunduk, jaong
manifestasi maniféstasi, ba tara, apa ata
pandén
manifesto curup, palak, tomo
manila ngasang haju ko wua manila
manik rapi-repo, pénu, tubi, mbéré, pinu
manikam watu matang
manik-manik tubi, pénu, mbéré, pinu
manikur rinda wuku, rinda kuku
manila1 kereta kimpur
manila2 wasé pandang
manipulasi pandé le limé, kerja adong,
ata akal, kerja akal, gori nggopét;
manipulasi(kan) pandé akal,
pandé nggopét, nggopé-nggapét,
adong, rendu; **manipulatif** ata akal,
ata adong; **manipulator** ata akal, ata
adong, ata rendu
manira aku, ami, ité
manis mincé, mecik, mesik télu, ngéngés,
ndéjék, ngijing, punti; **manis** tentang
muka nggémok, céros, nggor-
mataleso, di'a; **manis** bentuk mulut
muéng, di'a; **manis** suara lep, rewong,
malep; **manis** sekali mecik bail, cerét,
cerit, mincé bail, mesik bail, télu bail;
manis sekali dan banyak airnya juék,

juél, nélék; manis jeruk meler, mince, télu, nélék, mesik

manis dan pahit sedikit rapa-réa, mincé-rém; bermanis-manis (tentang kata-kata) ngétés, nggétés, sipok, nué, jomé!; manisn bombong, bombon, sebombon; memaniskan pandé mecik, pandé télu, pandé mincé goé; memaniskan muka mué-mungké, pandé molas, ombéng, pesolé

manja négang, né'é, nakang, négés; bermanja-manja nigét, négés, sombok. éghé, naki-nakang; memanjakan sendé, sékéng, ojo, santang, sombok, nijek, pandé sombok, jaba; mempermanjakan lalong, séndé, sékéng, sokong, nakang, ojo, éghé, santang, sékéng, sombok, nijek, ijé, okot, sadat, géhés, ré'é, égéng, jaba; kemanja-manjaan sombok, nigét-nagét, ndite-ndatang

manjapada lino, tana-lino

manjau léjong, lolu, lénjong, lambu

manjung culu, sulu, pandu, nduéng, cuhar; manjungan wangka ntangor

manjur mujarab, upas, daing, upak, cenut, lurung, wari, gesing, gelang ina

manometer peréwang wolo limé

manoskopi lélo urak limé, nampo, téka-nampo, toto kopi, tangar urak limé, jelong urak limé

manset kunci, comong limén baju, lindi baju, kusik baju

mansiang ngasang reca, mélém

mansukh capu, botang, asi, koso, kong kaut ga, pali

manta pai, ikan pari

mantap mberes, ndeng, mandeng, megeng, jerék, helek, matung, menteng, jepek, montot, méntot

mantel baju léwé, mantél; mantel hujan wako, mantél using, matél usan

mantik ilmu baté nuk

mantiki baté nuk, ata nuka, ata nuk, celek, aram, mangkong

mantra doang, guru, mbeko, do'ang, guru lenggé, rondé, per, pur, ipo; air mantra waé doang; memantrakan guru, taé,

taéng, pelias, rompa, sénta guru, doang; yang dimanterakan moro; mantra untuk ketabahan perangé, pengelé; mantra untuk kesegaran pesolé; macam mantra péji-péji, perinci

mantri menteri

mantu woté, koa

manual le limé

manuk manuk, kaka lélap, kaka délap

manunggal neki ca, neki sa, onto torok, nai ca anggít, tuka ca léléng, nai sa anggít, tuka sa léléng, loko ca, todo kongkol

manusia ata, ata-raja, mandu-sia, mando-sia, emsia, mesia, manusia;

manusia hutan iné-wéu, empo-wéu, poti-wolo, mbitur, wiu, kakar-tana, ata puar; manusia pertama empo-été, empo laring cain, embo eté, empo déong, empo walok; nama manusia

dalam bahasa roh inci-ancang, rasi-rasa, rinci-ranca, risi-rasa

manuskrip surak

manuver hédok, inti-antas, hile-hiter, hide-hadek, hadok, hasot, henter-hiwék, ntili-ntolok, hantét, sili-selok, mbili-mbelong, mbili-mbolor, bunggak, mbecir-mbelong, hadi-hidek

manzil mbaru toko, mbaru cénggo, mabaru sénggo, baté-asi, baté kos, sékang ka'éng

map map, mbéré, luni, pundi

mapan mberes, ndeng, mandeng, megeng, jerék, helek, mosé di'a, meghong, jerék

mara¹ perésa, copél, cilaka, mena, calang, riduk, rocé, rosé, ning, rugi; mara-bahaya luring, susa, susing; bermara calang, regis, wari, rekis, rukis, rugi

mara² runcung, rapak, walé-taé, kaping, kamping, cumang

marah rabo, jeget, heres, cempeng, cumpeng, celé, iri-arat, lésu, nirut, jégot, cungkít, ribeng, regut, ribong, ruak, jin, jebel, rugi, rua, jubél, kodot, mbiri-mberang, camét, ilep mata jegul, jubeng, jubul, geté, hérut, rekis,

rubeng, bara-bakit, wentel, kesek, palak, rigéng, jelé, jegé, kecek, leger pucu, nggaké pucu, nggeceng, ncara-ncumas, tundel, céncor, cobo, ncuret, woro-woncol, wungkut pucu, wonék, rani, delon pusu; **marah dalam hati** lelé, biber, rubeng, wogol pucu; **marah berbicara** kengke-ku'al, ndu'il, tutel, palak, mbari-mberang, mberakang, butél, mésé rewong, rengus ranga; **berangkat dengan marah** nggara-nggutung, nguru-nggun, ncara-ncoung, lako deméng rabon, ngurungu'us, boruk-botu, ghiru-gharut, lako damang ndai-ndu'us, lako damang maci-mucuk, jagi-jogot; **bergerak dengan marah** nirut, jogot, niru-narut; **lekas marah pucu** wokok, pusu wokok, rinting, wula, wudel, were-wudel, rigi-reges, komét ruak; **orang yang lekas marah** ata wokok pucu, ata pucu wokok, ata komét wula; **marah-marah** iru, cu'as céncá-éra, rugi-ragi, rugi-raging, rai-ruak; **bermarah-marah** cu-cel, nggu-ngget, tundel, rondong, maja, nggaru-nggaut, pali-palak, butél; **memarahi** mu'u, maja, pulang, rondong, ngaok, ngong, pangé, keseng, lelet, lewe-luéng, rugi-raging, ruak, rani; **memarahi sambil menghentakkan kaki** entek, rugi agu pencar wai, mberakang, betak; **memarahkan** rondong, rugi, ruak ; **marahan** rabo, rugi, ribong, rondong; **pemarah** ata pucu mungké, ata gelang ruak, tukang rabo, ata komét ruak, ata kilang ruak

marak géra, géwang, ndilep, hilap, dila
maras soang, simpung, kekop, kere-kikop, sesok, piko-pakos, piko-pakot
marasmik longkong, lokong, cinggok, nggaras, lingker, ngkéléng, rusuk, rucuk
marcapada lino ho'o
marem nisang, jenang, dawang, sawang hemo, laos kétay
maret wulang te telun, rason
marga1 kaka puar

marga2 wa'u, kilo, panga, uku, dari, batu, bigho
marga3 adak, salang
margalit watu towak
margarin mentéga
margasatwa kaka puar, kaka rami
margin comong, wiwir, ni'i, biring, binting, somong
marginal oné comong, oné ciko, ro'éng lengge, toé bilang laing, oné lok, oné ciko, cikot
marhaen lawa do, ro'éng, ata, ata léké
marhum teriha, maté, riha (ata rona)
marhumah teriha, riha (iné wai), maté ata iné wai/ata wina
mari mai, wajo, ong, oh, ca; **marilah** maing, mai ga; **marilah kamu** maim gé (ta); **marilah kita** mait ga, tat, tar, tat gé; **mari kita berjalan** nat, lakod gé; **mari terima** oh, ong, mai tiba, gho'o
marine tacik, tasik
marinir serdadu wa waé
marinyo polisi baju ta'a
mariyuana rami, remang, reman, baba
marjik bénta le Mori, méngé le Mori
markas markas, kantor de serdadu, kantor de polisi
markisa(h) markis
markoni préwang te katu reweng
marmer marmer, watu mbilar
martabat rang, sa'ing, wera
martil tuku, palu, ghaju onggá, ghaju po
martir martir, ata nggeluk
maru poti, poti katéng, poti kating, tobo
marus dara ngkongkol, dara loko, dara kongko, dara koko
marwah ata rona, laki
mas nana, kraéng, ité
maskawin paca, pasa
masa cekeng, lesu, uwa, nganing, laing; **masa tertentu** ké'ét, reké, cekeng; **masa yang silam** cenggo, cenggo'ong, danong, médé, olo; **masa kerja** cekeng gori, sekon gori; **masa tunas** du cing, du sing, nganing sing, du todon, rémé lodong, laing nggumukn, laing todon; **masa percobaan** du (laing) damang; **masa tunggu** du (laing) géréng; **masa**

kekeringan *du (laing) lena, walis; masa bodoh kembeluak, kembe-leja, ndingut; masa(kan) ba'ang, ko, taém, tada, kirang, alang, dokos, naut, tam, odang, lomo, nahut, madak, kiram, ma'él na; masakan....(jika tidak) mara-mara, ba'ang neng ga, lomon; masakan tidak dokot, ba'ang émé toé masai, kusut rekot, rébus, neket, jangga-rua, jenggerua, jéur, hempot, lerek; memasai jéur*

masala *locé te ngaji, nepé te ngaji*

masalah *mbolot*

masak1 *té'é, hembet, botek (busuk), lénék, mémék, réngkéng, hejem, bores, banék, suéng, bojéng, mamé, néné; masak benar cehu (woja/tu'a agu latung/ka'é), momok/té'é (nggurus), letu/té'é (raci), mamé tu'u, té'é tu'u, koma rasi; masak (rebus) ténéng, mamé; belum masak bangkal, bekel, ta'a; belum masak direbus tempo, gentes, mémet, bangkal, mamé-rona, laré, tibos, kembor, res, boring, robok, bé lur, gontur, ula, mamé-motor, litak, toé mek mamé; hendak masak banur, pole; setengah masak ma'ang (maki), munta (latung), mamé tepo, bangkal; setengah masak dibakar roda, rompa, mamé rokong, mamé tepo; hampir masak kura, bekel, bebek, rembek, ténék, bebes, tebek, dé léng, bobek, bangkal, niang sa ghoé; kemasakan té'é, hembet, ghembot, botek; beberapa cara masak kokor, pukang, réok, cemba, samba, aping-lewing, ténéng, duntung, nuntung, mbélos, pel(e)-mara, céok, ula, kako, titok; memasak ténéng, kokor, ula; memasak air dengan priuk baru cuak, tepang; memasak kanji kokor pare; memasak obat céncés rewos, rekés; memasak daun tidak lama ké'ol, cungkap, ula; memasak meregangkan senar cenak; masakan ténéng, kébot, réok; masak-masak meka-kaéng, nuntung; masakan kemasakan mamé bail*

masam *ndu'us, rengus, jegut, jugut, congos, megut, mu'as, banter, moncos, ncamos, cere-ncu'as, pa'u sa'i, ncomos, benggung, ru'as, buteng, cu'ung-cewé, ncuru-ncungut, ndengur, ntengus, nggocéng, mados, ncurem, moncuk, metung, rengut, kekut, lentus, bentus, ruak, lojor, ncengut, rengus, mucuk, nilu, berak; berjalan dengan muka masam mbedung, lako damang rengus ranga*

masap, memasap *wos, wowés, ungap, wowos, hos, wo, rua*

masase *kedur, kurut, kadar, kedar, pecel, kadi, kader*

masayu *enu*

masehi *Mori Yesu*

maser *ngasang préwang*

mashaf *surak Alquran*

masif *menteng, tel, loko, kongkol, watu isi*

masih, selagi, semasih *laing, rémé, di, king, laring, ngai, ki, kaéng, weki, kéng, dé méng; masih juga ngai ki; masih lagi témé, tem*

masin *nggera, cerak, mecik, morét; agak asin bentil, mecik saki, morét cekoé; kurang asin lemba, belé, laba*

masinal *paké mesin/préwang, niho mesin*

masing-masing *néténg, hanang koé, dio, woléng, ngai...ngai, ndéték, gici, ca, nétér; masing-masing bertanggung jawab idok, koléng, walé; masing-masing pihak cecupu-cecupu, sesupu-sesupu*

masinis *ata ban kereta api*

masir *nggontar, kontér, nggora-nggotar*

masjid *mbaru ngaji data Islam, mesjid*

masjidilaksa *Mesjid lau Yerusalém*

masjidilharam *Mesjid lau Mekah*

maskanat *pas kasi-asi, mosé lénggé te pandé nggeluk*

maskapai *lékong, dagang, ata dagang*

masker *tadu ranga; masker pencerah tadu-ranga te pandé molas, barak*

maskot *ata ko barang te ba ranga, ceca te toming, sesa tuming*

maskulin *ata rona, laki*

maskulinismus *niho (cama nu-na) ata rona*
 masalah *te di'a, umuk, belar, betua; kemaslahatan bisi-di'a, bisa-dia*
 masnawi *go'et dised Persia*
 massa *do, kongkol, nggota, lawa; massa rakyat lawa do, ro'eng do*
 massal *ata do, lawa*
 mastautin, bermastautin *kaéng, kepé, makeng, metek, da'ong, oto*
 master *tua, landuk, lando, morin*
 mastigofobia *beti rantang wahéng, copél, beti pénggu*
 mastodon *kaka mbégél danong, kaka mésé olo, kaka mésé sebarin*
 masturbasi *pandé wingker le weki ru, pandé le weki ru*
 masuk *ngo nggeroné, to'o woné, ocok, oné, woné, masok, boné, puci; masuk turut serta oné, woné, ono, wa'ung, wa'u, manga; masuk dalam lumpur mboset, rombot, melé wa mai pitak; masuk dalam-dalam ke tanah celer, leman, dilem; masuk diam-diam lio, jakar-junuk, enop, pio, nggios, junuk; masuk di antara celot, cecor, umber, cali-celot, mbelos; masuk di antara orang banyak dengan mendesak ucer, dedek, usip; masuk dengan membungkuk ke dalam hapok, rombes, lomok, ucuk, ngokok, nggokok; masuk ke dalam baju wocok, cuki, konok; masuk berebutan cewur, lengga, dedek, supung; masuk sembarang wocak, wosak, keca, pucian nian ket; masuk terus belung; masuk lubang tak dengan sengaja pangé, nggasér, mbelos, rumbet, rombot, nggasar; masuk akal lésum, pas; memasukkan ke dalam puci, pusi, pucing, cecop, taking, coga, cuber; memasukkan ke dalam api bopok, popak, tapa; memasukkan sesuatu ke dalam lubang rundeng, ceci, pusi, cuber, tewo, oké; memasukkan sesuatu ke mulut pao, tasuk, pumek, sosop, pucek, wucek; memasukkan obat ke dalam luka pujek, pucek,*

tatap, lun; memasukkan ke penjara unteng, udeng; memasukkan beras ke dalam periuk buri, sor, coga, na'a; memasukkan sayur/daging ke periuk rencing, na'a; memasukkan dengan paksa pucek, runet, renot, deling, wucek; memasukkan di antara ceko, cengal, sengal; memasukkan di bawah tanah (menyembunyikan) rusuk, rawo, udek, kambong; termasuk oné, woné, laing, na'a oné, na'a woné, wok; termasuk di sela-sela gigi cengat, senget; termasuk ke dalam lumpur melé; masukan icin, nuk, cica, jangka, sesi, pusi; kemasukan roh jahat iling le jing da'at, jiki-jakat, hena le jing da'at, ghenale jing da'at

masya allah *olé Mori*

masyakah, masyakat *pa'it, hapar-haét, susa, mosé céncés, ghepa-ghaé*

masyarakat *lawa, ata, weki do, masyarakat, roéng; masyarakat sedenter ata lonto, ata oto; masyarakat setempat ata nitu; masyarakat kelasatas ata betan, kraéng; masyarakat kelas bawah ata bewan, ata léké, ata mendi; bermasyarakat kaéng béo, kaéng golo, kaéng tana; memasyarakat kaéng oné, oto woné; kemasyarakatan kaéng cama, oto sama*

masygul *jogot, jeget, heres, kodo; memasygulkan cuar, kélo*

masyhadat *lutur, baté cumang, bate regha*

masyhur, termasyhur *mésé ngasang, émbong ngasang, wéro ngasang, bong ngasang, baé néténg béndar, hala-haok, bes, méséng, sések, mbou, mbu, séot, émbo, wéweng, wos; memasyhurkan pandé haok, pandé wéro, géntung, soéng; kemasyhuran haok, bong, wéro*

masyrik *awo, awo bur lesu*

masyuk, asyik *minakn, di'an*

mata mata; mata air *mata waé, ulu waé, ulung; mata air dalam lubang yang dalam molot, loka; mata api matang,*

wéla api; **mata keranjang** jala mata, mata ili ala, jili-ala; **mata bisul** culéng, cucéng, mata wisul, wela, kimit; **mata hati** héra, pucu lolo; **mata ikan** mata ikang, mata nakéng; **mata jerat** wasé-génggél, sérénté; **mata kayu** colé, solé, wungé, cucu; **mata kaki** wa'i rangga, tokél, toko-ronggok, ginco, mata wa'i; **mata kaki luar** wingkul belakang mata kaki hewan tinggi; **bermata dua** kopé nggolong wélak, kopé nggolo wélak, kopé wengker wélang, kopé gharat bali, kopé harat baling; **memata-matai** léngér, cénér, émér bokong, papet, niok, kémér, cabar, nuku, sander, ngapéng, tepeng; **mata-mata** ata papet, ata paper, ata ngapéng; **mata-mata kecil** nggiceng; **semata-mata** toé-manga-banan, hanang

matador matador, ata rani agu banténg

matahari mataleso

matan1 colé, solé, wunggé

matan2 icin tombo, isin tombo, icin surak, isin surak, icin nunduk

matangt é'é, mamé, tu'aygi

matematika matematika

materi wéang, barang, ceca, paéng, berengkani, bokong tombo, merkani, bokong

materialis ata nuk ceca kanang, ata longkir, ata nuk bora, ata nuk kaut bora

mati mata, lako, rowa, calang, da'at, kanggang, matang, peset, kegét, poli, téngél, poras, bewot, lugut, kédét, pukuk, rembek, kénggég, madér, made, méru-mélék, réno, kanggang, powa, tompul, auk, légét, tenggu, taung nain; **mati karena wabah** untuk **binatang** bambo, bambong, némba; **mati untuk janin** mangkang, céngong, mbarap pau wégo welu, wuang da'at; **mati untuk tumbuhan** cero, sero, mbuna; **mati untuk pohon** mengga, logé, dango, mata; **mati tumput** kéos, baling, ndaput, mata; **mati karena dipukul** téngél, légét, ala, mata lé téngo; **mati karena lapar** lempar, helap, saép,

mata lé lelir; **mati sebelum** ajalnya mata ta'a, mata ribok, ata mata ba rambo, mata olo; **mati karena musim kering** rong, mengga, mbuér; **mati kekeringan** sahéng, mengga, ringgas, dango; **mati sebelah** untuk kayu bapal, papal, sawega, mata cupun; **mati semua** pojot, taun, tinggo, mata cipot, mbuna; **mati dengan tiba-tiba** rébot, wonté, mata ta'a; **mati tak berdaya** nggewe-nggewat; **mati pucuk** sawé, dango lobon; **hampir** **mati** kagem, kér, andu-aék, boat, mélo (khusus untuk tumbuhan); **setengah** **mati** beti-leri, kamer na, nai-koén; **orang** **mati** poti, tobo; **orang** **mati** kecelakaan ata labang, ata hang dara ta'a, ata ala, mata ta'a; **mati-matian** (berkelahi) nggecang, recut, nggetuk-wélék, nggetuk, nggawur, nggewur na pulang tau/rowa tau; **mati-matian** menangis légét, jéjéng wuku, kelir na rétang, lorang, rétang ngorong; **mati** **angina** lungu-lenges, hulas, hali-hulas; **kematian** da'at, poti, rowa, taé poti, taé wié, bowo waé, mata na, pangé poti; **kematian** banyak lera, memba, mboé, némba, wéla ghaju; **mati** **sebelum** ajal (**mati** muda) rekok lebo, ri'o ngoél, mata laing uwa, mata laing reba/molas, lako manga kalol, to'o manga bok; **mati** **karena** **dibunuh** atau **disambar** petir atau **kecelakaan** mata ta'a, mata paki lé pasat

matiarkhat lut kilo de endén/inén, lut wa'u de endén/inén

matine toto, labar, ka'éng

matitungu kaéng oné, emi ghaju-gori uma, lonto oné, kopé nggabang

matmatan minakn, di'an

maton tantu, polok, tu'u, malokn, di'an

matra paka, wono, wolo, redu, kopn

matras1 robo, botol, bongko, bila, tawu

matras2 tangé, kapal, bose-la, boslak, lesung, locé

matriks matriks

matrilineal lut kilo de endéd/iné ra

matris lodok, limé, surak

matros *ata oné kapal*
matu *cirang niho rimang, lancing, lanci, teras, imang, siran*
matun *tawi, rimu, sangko, hoér, ghoér, ghoré*
matur, paduka *iné-onggo, onggó, kraéng*
mau1 *ngoéng, lilek, lélak, gori, ngoéng-te, picek, berus, benca, endu, niak, é'én; mau apa-apa luni-lani, lumi-lamis, niak apa kaut; mau sesuatu gori, manga na niak; kemauan pandé, ngoéng, galéng, niak oné nain; kemauan sendiri nai run, mbitur nai, lorong ngoéng run, titi nain; semau-maunya tomang, nai run, sanggén, sanggé ngoéngsereru, ala nai run; kemauan keras harat nai, gharat nai, wungkut, mukut; rupa-rupa kemauan nga'it, no'i -not, do bail ngoéngn, do bail niak*
mau2 *bara, kudut, turung, tau, bere, nga, ngaho, berut, ber; hampir mau kudut, bo keru; maupun molé, nga, agu, na; baik...maupun ot...ot, o....o, dí'a po; semau-mau ca'u-ca'u, ngoéng nai, nia ngoéng, nia ket niak*
maula *tuang, mori, kraéng, sengaji*
maulaya *mori gé, tuang dité*
maujud *betas, manga, ita, ete*
maujudat *jari, dédék, Mori*
maulana *tuang dité, mori*
maulhayat *waé mosé*
maung1 *rungang, rungan, long, noret, nompét, wau-nembur, tengir, ngeru-mpoét, tengi, nomper, ncengur, songet, banges, nubes, masu, woés, babes, bangis; maung tentang badan népo, mépo*
maung2 *pus mésé, naung mésé, kaka wa'i, indus rami, indus mésé, puh méhé*
mausoleum *boa mésé*
maut *da'at, poti, rowa, mata, calang; permautan lera*
mauz *muku*
mawai/mati mawai *kanggang, kénggégng*
mawar1 *mawar, wéla mawar*
mawar2, tawar, mawar *belé*

mawas *kode mésé, kode lama (jantan), kode andi (betina), kode seket*
mawasdiri *nggéro weki ru, jelong weki ru, nuk weki ru, jaga weki ru*
maya1 *niho nipi, nénu kanang, ninu, nongo nipi, nili kanan, mbau kanang*
maya2, maya-maya *néra, toé nesa, mbilar*
mayang *longko, wéla; bermayang manga wéla*
mayapada *lino*
mayas *kode*
mayat *rapu, tobong, tobo*
mayor *déré ata nisang laing, ngasang pangkat de serdadu*
mayoritas *ata don, céwé do, séwé do, ata don*
mazbah *compang, sopang*
mazhab *sekola*
mazkur, termazkur *hitu, ituy*
mazmur *déré, naring; bermazmur déré naring*
meander *nduku-ndékék, juku-jékék, nihung, ndaki-ndékék, nékuk-néke, pégé-léngéng*
mebel *mébél*
medali *pénu, kondo, pinu, bernika*
medalion *luju*
medan *natas, osang, oka, tosan*
media *létang, létang-témba, laro-jaong, mu'un tuku, lema sélong, tétés*
mediasi *te létang, tétés*
mediator *ata tungku mu'u, ata létang témba, ata laro-jaong, paténg*
medil *bedil, wedil, daha*
medio *oné réhan, oné réghan, bahi réhan, baghi réhan*
mediokris *médikris, poco awang*
medis *ata rewos ata, tau musa*
medit *gegil, luji, nikeng, megi, mékét, kuling, kiket*
meditasi *ngaji oné nai, maduk, tenang, ngaji wa nai, lik, toé ngaok*
meditatif *oné nai kaut, tenang, lik toé ngaok*
medium *beréhan, te létang témba, peréwang, ata kawé salan*
medok1 *saki, lewo*

medok2 *litek, liket, loko, kongko, loko*
medu *luék, ning*
mega1 *rewung, rewun, pepu*
mega2 *lémba naja, mésé, méhé, éroh, tamba naja*
megah1 *angos, set, bombang, gagang; duduk dengan megah jouk, gompeng, di'a, jompeng, jampeng, modos, tengus; bermegah go'as, mpéngi, mpénges, péngés, ngé'és; memegahkan modul*
megah2 *rani, nggepas, jobak, jabi-jebak*
megalit *watu mésé, megalit*
megalomania *beti nuk kuasa, mésé bail nuk, tara beti*
megalomaniak *joak, lombé-lambét, lo'i-la'it, lopé-lapét, lui-lait, lupi-lapét*
megalitikum *du watu mésé*
megal-megol *miki-mekok, mekok, ngu'u ngé'é, ndidek, ndité-ndaténg, ndigé-ndagét, nigé-nagét, ngi-nga'ét*
megalofobia *beti rantang apa mésé, wiki-wekok*
megaloftalmus *beti mbogok*
megalopolitan *kota mésé, béndar mésé, béndar mbégél*
megap-megap *sasét, dengket, benet, sesot, haleng, ngap, sibér*
megar *bingkas, rangkang, lekar, réngkés, bombor, bengkar, bekar*
megat1 *kraéng*
megat2 *mésé ngasang, bong ngasang, baé néténg bendar, hala-haok, émbou, mbou, wéro ngasang, mbu*
megat3 *wele-wéong, jele-jéong, menduk, serdéong, moghas, momang*
megaton *megaton*
megawatt *megawot*
megrek, megrek-megrek *rugu-régéng, tengo*
mei *wulang te liman oné ntaung, awal mésé*
melak, melak-melak *tana-ma'a*
melanesia *Melanesia*
melankolis *melankolis, pandé wéong-nai, sango, mero*

melarat *lénggé, dendung, mbata jiu, risu, risu-kiuk (toé manga apa-apa) toe manga hapé, lénggé dedut, mosé sésa*
melesat *wéncéng, mbétak, wéncéng, oké, wéwéng, mbiur, mbiur-mbau*
meleset *bot, mbiur, nggasor, mbesit, nggasél, nggasal, nggasar, té cekoén*
melinjo *cuka, kulang*
melit *nenét, jolé, joté*
melodi *runing de gitar, ling de gitar*
melodramatis *wéong, menduk, momang, moghas*
meja *méja*
mejam *wele-wéong, jele-jéong, ghéle-ghéong*
mejan *ta'i-dara, pelambar, ru'u lampék, ru'u lapék*
mejana, semejana *réomé, laing, ngai, lari, manga*
mejen *mena ta'i, toé biké, kiton tai*
mekanik *mekanik, mesin*
mekanis *niho mesin, cama nu mesin*
mekanisasi *le mesin*
mekanisme *mekanisme, ba pandé, salang pandé*
mekanistik *lut adakn*
mekanofobia *beti rantang mesin, lasa bontong mesin*
mekar, memekar *bengkar, bingkas, rangkang, lekar, réngkés, bombor, génggam, bembar, lémbang, bémbar, bérang, rombéng, ginggang, cokas; mekar bunga jagung rémbu, émbu bewar, lando, tewar; mekar pucuk buwar, lekar, bémbang; mekar kelapa/pinang ndewar, rénggang, ndowar, bewar; mekar banyak réngkéng, rembong, beka; pemekaran cahir, pandé beka, bati, bagi, baghi*
melangkup *wendo, ba, wa lusi, rook, wending, rook-kondo, sanga-kaka*
melankoli *sango le nuk, tendur, tundur, tundur tenang nuk, ndekuk*
melanofobia *beti rantang ata neni, pénggu, lasa bontong ata loké miteng*
melanoid *apa nendep/tuil*
melanoma *tewi, ruci, rusi, gerit, rompong*
melar *lekar, landa, danda, londa*

melarat1 lénggé, lénggé dendut, uta, risu, risu-kiuk, kasi-asi, mosé sésa
melarat2 mbéot, imbu-ambu, mbata-jiu, mbitur, ija-aju, mbiur-mbau
melata labang wa tanah, horos, labat, lor, oros, ghoros, laban wa tana
melati tutung, melati
melayu melaju
melek wela, welang, cila, mbiger, nggikar, ita, baé
melempem kus, neket, hakel, dukuk, lonto acu, nekot ghakél
meleng kembe-leja, ghéla-mamak
melensa lensa
meleset bot, pét, mbiur, ciél, tekus, nggasér, nggasol, nggasar, té cekoén;
meleset bicara nggasél-raés, gasél-palak, té peke lako jaong
melik longkir, lomir, gemeng, anggong, éngkem, nggapé, ugum
melinjo cuka, kulang
melitoksin rasung
melodi runing gitar
melodrama sandiwara
melofobia beti rantang music, beti penggu, lasa bontong musik
melor keréta
melukut sewung, lobo, riwat, remét, ipos
melulu sening, cébong, wodok, kentus, wowos, hanang hitu, petok, nonong, nono, sum, itu kaut
melur melati
memang muing, ming, nge, mi, ngai, kali, kali po, kaling, kari, kéréng, kéréng;
memang begitu nggitu muing, bo kali hitun, bo keru hitun; **memang** karena ba'ang; **memang** tidak bom
memar mamé, memer, mamé oné, nenek, nenuk, memar
memedi poti, wura, ceki, empo
memek, **bermemek** ndai, jangar, nicek, nocék, nguru-ngék, nocé-nacék, dai, neges
memelas pandé wéong, pandé menduk, wéong laing
memo surak, reweng, goét
memoar nunduk, turuk, tombo
memorandum surak, reweng, goét

memori geso, gesar, nipu, nuk
memorial te tenang/nuk
mempaan colém, upas, do'ong, daing, ného dungkan
mempelai pengantin, ata kawing weru;
mempelai laki-laki kopé harat;
mempelai wanita galang, kala linti, kala térak
mempelam pau
memper niho kéta, kuri, néhot, cama nu, ného-keta, nongo, nongo itu
memplak cama tara, cerak, nggerong, puri-parit, kuri, sama tara
mempurung ngasang ikang oné tacik
memutalaah(kan) toto, ceca, perésak, toi, bora
mena, **tidak semena-mena** rogo, tomang, uncang, sere-nai, sara-nai, ngoéng nai
menaga pandut
menak kraéng, sengaji
menang ata-rona, reba-di'a, helek, ontong; **sama-sama menang** beda, cama kopé, cama menang; **menang** dalam main tako ci'é, menang;
pemenang ata rona, laki, ata menang
menantu wanita woté; **menantu** laki-laki koa; **bermenantu(kan)** manga woté, manga koa
menara mbaru langkas, mbaru te lélo ko, ténda langkas, tinda langkas, ténda léwé
mencelat wencéng tadang, mbétar tadang, mbéwé, losi déu, mbetér déu
menceng mbékét, mbékot, péké, mbékas, céot, pégé, pégé-léngéng
mencla-mencle olé-alé, no'i-not
menclok ro'ang, ro'an
mencong mbékét, mbékas, céot, pékot, pécok, pégé; **mencong** muka wingot, pécok ranga; **mencong** mulut giméng, géming, wiho, limbér, limbék, liér, gama-léng, gimer, gémit, gémi-gaung, pécok mu'u, libék
mencret waé tuka, ncerét, mboros, borék, cancor, élor, borek (**sebutan untuk berak bayi**), la'ur
mendak letok, denggut, lenggus, pendur, ndujur, nuk

mendam *langu, langor, weleng sa'i, wengel, wéong, jélong, bejeng, weleng sa'i*

mendap *letok, da'ét, do'ong, di'i, tekek, mena*

mendapa *pendopo, kecaca, keladang*

mendera *di'a, basot, madis, bois*

mendera *langké, luca, wahéng, purus, langki, riton*

mending *teriha, maté, empo, riha, embo, wura*

mendikai *keléndé, ndéik, kaléndé*

mending(an) *remo di'an, céwé di'a, di'a-po, komé, eno koé, co'o néng, kuci, bo kali*

mendoan *témpé gentes*

mendonan *ata long, ata lédéng*

mendong *ré'a (fimbristylisglobulose)*

mendung *membeng, tebuk, nutu, tuép (usang), nembeng, nenggét, mbau, nendep, tembel; mendung yang disertai hujan gerimis* *benuk, rewé, tembel agu usang rewé; hari mendung* *leso nendep, mbau tana, mendop, mendot, nembong; hari sudah mendung* *nendep kéta tana, mendop*

mendur *tutung, tuntun*

mengah, termengah-mengah *hahal, ghaghal, bena, nai hap, hangkép, ndap, hu-hel, gha-ghal*

mengap *nga, nganga, langa, gangak, géngal, bongat*

mengap-mengap *ngap-ngap, hahal, ghaghal, bena, nai hap, hangkép, ndap, hu-hel, sengke-su'ul, gha-ghal, hepat, haleng*

mengerna *manik, gélo, bolék, lolak*

mengerti *ita, haéng, ngaéng, pa'él, ao, ala, tingo, tingon, baé; sudah dapat mengerti* *nipek, tingo naé, tingon tu'u, baé né; bicaranya tak dimengerti* *mbala-mbukit, hapi-haol, kambi-lambong, mbel-hok*

mengga *mongko, toé rehong, di'a manga taun*

menggala *ba delék, ba di'a, wa di'a*

menggusta *manggis*

mengi *pengka, saset, sasep, peka*

mengiang *toso dimar, dimar, nimbar*

mengirat *mata, rowa, mora*

mengkal *ta'a, bangkal, baru-baku, berebaku, towak, bekel, bakul, suéng, banur; bermengkalhati* *wegeng, jebel, cébét, cuba, cecas, biber, teges, cobét, rumbeng, cubel nai, cepes, cebel, wegeng pucu, wokong-pucu, wokong pusu*

mengkali *aik, aing, aim, am, aram, amar, arem, aréng, asam, émat, cala, maki, angé, éma*

mengkara *anga, kusé mésé, kurang (nuru waé), kusé sora*

mengkelan, termengkelan *sangkal, pali, pali-poéng, toé tura, toé é'én*

mengkeret *neket, puku-runggut, pekerugut*

mengking, cengking-mengking *ciék, werés, rait, ngahol, télés, ncoang, noang, kelir, teler, wuku, ngak*

mengkirai *redong*

mengkirik *jombong, jombong, siar wulu weki, jehir, riang todo rugut, cigir wulu weki*

mengkuang *bengkuang*

mengkudu *mengkudu, kembo (morinda citrifolia)*

mengot *rengit, bibél, bere-bengit, ringét, gégé, mpéong, mbiké-ringét, gégé, mbékot*

mengsol *gégé, mpéong, wéléng salang, wéléng salan*

mengung *jélong, mbiri-mbarang, cihicaha, mbiri-mbaran, kamang palak*

meni *méni*

meningitofobia *rantang betik utek, tatan beti sai, ratan beti ulu*

meninjau *lélo-lélo, perésak, perésa, jelong, botong*

menir *riwat, ipes, ipos, sewung*

meniran *ngonggong, cucu-ndurut*

menit *menit*

menjana *niho mbé, nongo mbé (cervusequi- mus)*

menofobia *beti rantang kedar wulang, beti sai wulan*

menopause *wéléng-kuar, meti wulang*

menor *ménor, sango, milong, milon, dango ranga*

menstruasi *kedar wulang, wulang, mai kotor, cai wulang, sai wulan, kedar, cai meka*

mentah *ta'a, dalang, nggaok; mentah tentang nasi litak, ta'a; sangat mentah ta'a-tanggak, ta'a tu'u; tetap mentah torak, mamé rona; mentah-mentah ta'a; mementahkan pandé ta'a*

mentak *aik, am, aram, angé*

mental1 *lentang, témpak, ncédéng, téngki, wécék, caki-colot, nantal, natal, mbolot, mbolo, ténggak, nantal; mental parang pada kayu keras wedis, ténggak, wencéng, lentang, tol*

mental2 *umuk*

mental3 *tembel, kenggel, nai, mebel*

mentalitas *nain, ba weki, salang nuk, sala nuk, wa weki, ruku*

mentang, mentang-mentang, sementang-mentang, sementangkan *ba'ang, méséng, néséng, nésék, méséng po, ma'él po*

mentas *pé'ang, pelo, pé'an*

mentega *mentéga*

menteleng *mbugak, mbeler, mbilar, mbegék, nggulak, mbegir, mbiker, moi, sélék*

mentereng *sogél, rambok, sangkat, di'a*

menteri *menteri*

mentimun *timung (cucumisativus), timun; mentimun hutan timung ka, timun ka, karung ka*

mentolo *leng nain, nia nai, ba'ang ga*

mentora *lutur*

mentua *amang, inang, tu'a, wa'u, mama, nina, ga'é, wa'u*

mentul *bali-bélo, retu*

mentul-mentul *ando-ndoak*

menu *menu, tarad hang, taran de ghan, kalok, paréng*

menung, bermenung-menung *tenang, tenduk, wungkul, maduk, ndegok, tujur, no'ok, tundu, no'ol, mbedung, tundur, mbegok, jouk; termenung dengan murung lo'ut, lo'om, lu'ur,*

jouk; duduk termenung donggok, ngo'uk, tundur, tundu, jouk

meong *pus, nggaro, runing pus, naung, indus, meé, kula, ndamu*

mepet *lupi, kempér, cup, dapér, ra'um, dining bailn, ké'ot, nggapét, takop*

merah *ndéréng, wara, ndurung, malo, déréng, werék, céros; merah ttg bayi wénger, wara-wénger, were-wuak, wara-wéak, ngéwer, céros; merah bara api gagok, wara; merah benang cerét, wara, déréng; merah beras chojo, déa wara, déréng, laka; merah bibir jérok, térak, wéros, wara, wangos, térok, téra, dérok, cérok, céros; merah kena sirih werék, jérok, wara, déréng cepa; merah kain locos, locong, déréng, wara; merah mata mberé, ntélok, rombé, déréng mata, seopé; merah tanah déréng, wara; merah kekuning-kuningan belibi, léros, melibi; merah kehitaman majeng, kelang, raé-kelang, laka; merah bercampur pasir tengké; merah lembayung kentus, rembung, ketus; merah linggam nggeréng, nggera, geréng; merah muda raé, wara ngoél, déréng lajak; merah padam wara cocés, wara kentus, wara ketus, cecas, nggecéng, jarok; merah sepang cepang, sepang; merah mata sakit rombé, wara toper; merah sekali werét, wenér, wara, werék; merah seperti pinang kering raci, rasi; merah tua kuntem, ketum, creek; merah cerah céros, cot, wara; bibir kemerah-merahan muéng; buah kemerah-merahan déréng, mborong, té'é; rambut kemerah-merahan raé, wara; hewan kemerah-merahan ruang, ruan, pérang, buléng; darah kemerah-merahan lajak, dojan; daun kemerah-merahan désék, rang, nggoling, désé; kulit bayi kemerah-merahan lela, parét, pangkér; gula kemerah-merahan rongkos, wara; rambut jagung kemerah-merahan wirek; sinar matahari kemerah-merahan ndérés,*

ndésér, désér, dérés; **rumah merah** mbaru ka'éng de iné-wai mbérong
merajak todo, lebo, nggumuk, cing, lor, sing
merak1 niho lawé-lénggong, kaka tepong, lawi longgar
merak2, merakhati amba, méreng
merambung haju-masa, haju dango, ghaju dango, gahaju masa
merana lalér, hapar-haét, hindi-haés, jiu-jau, ghepa-ghaé, ringgas, korat, dindu-riu, dindu-dandut
merang lono
merasi kedok, loda, wuka, pa'ú, kendong
merat losi, lusi, pidot
merawal tunggul, bendéra koé
mercon mercun
mercu comong, wuwung, ngando; **puncak** gunung lésak, golo, lolot
merdangga gendang léwé
merdeka merdéka, ngoéng ru, sara nai, nia, nia ngoéng
merdesa kop, patun, naun, jojop, pas, duha, di'a
merdu gentut, lo'ut, nerut, hepes, kéol, renting, lengge-lé'os, tala-léos, lelek, télés, gelut; **merdu bunyi** gung aong, di'a, bélot; **merdu bunyi suling** menut, ncéong, gelut, nerut; **merdu dan berirama** gonggek, gelut-redu; **suara tinggi lagi merdu** ngelok, ngelo, gelut, ngerut, gerut
merduk wéang, ason
merek mérék
mereka isé, dé; **mereka ini** so'ó, isé so'ó, isé gho'ó, igha; **mereka yang itu** siot, isé situ, itui; **mereka punya** disé, disé morin, disét morin; **kata mereka** léng, nisé, disé, jaong disé; **kepada mereka** gisé, disé, latangt isé, latang isé; **oleh mereka** lisé, pandé lisé, pandé disé, taé lisé
merem tesem, pesem, peseng, repa, hepat, tadu mata
mergat tuak, raping
merger rangkep, neki-ca, neki sa, kengkel
meri bébék koé

meriah loké, nggékang, sasak, rinda, ramé-ramé mésé, ramé tu'ú, ramé
meriam meriang, bedil, weding; **meriam kecil** maléla
meriang winggar, menes, todo rugut
merica merica
merih ronggok, ronggo, salang nai, kala-kati, nggor, gogol
merik niho po, rok, po
merikan gendis, mbasi
merinding jombom, jombong, jehir, jugur, jaor, raos, sar, jambor, cigir
mering longkong, lingker, oké-wekin, dingkel, dongkol, kus-kidel, ndogor, ringgas, wongkong, werwongkong, rucuk-ringgok, rusuk-ringan, longkong, korat, dongkong, lokong, kus, rusuk
meringis ngingét, ngingis, wincir, ringis, ncingis, cingis, pésong wiwir, libék wiwir
merjan pénu, bernika
merlapang haju wunis, ghaju wunis
merpati tekur jawa, kukur
mersik ncéong, nculir, neles, télés
mertua amang-inang, mama-nina
meru mbaru lolo
merwatin lonto-léok diséd Lampung
mes1 pupuk lemeng
mes2 mbaru cénggo, mbaru sénggo
mesan mandus, watu-sa'i, watu boa, watu nisang, watu rapu
mesem imus, sumir, mué, wiés, ingé, wengés
mesik hakes, lep, benek
mesin mesin; **mesin jahit** mesin, roja-roja, tope, mesin ja'ik
meski, meskipun mosok, mail, muk, réjém, posok, musuk, koném po, koném
mesra memes, rapét, daot, ngenges, da'ét, mena, do'ong
mester guru
mesti1 porong, paka, poro
mesti tantu, leti, paka; **kemestian** sékék, do'ong
mestika kelawu, mbala, jimak
mesum nelung, wico, ricek, nggédé, réngkes, pandé da'at, kido, mbérong

meta béba, cincu-aru, ngenguk, ngamuk, sisu-aru, langu
metah mbot, mbé
metai tangé, lésung
mete jembu-ménté
meteor ntai-ntala, wera, ta'i tala, londé
meter métér
meterai perangko, perako
metode ranga, rangan, salang, salan, nawan, caran
mewah sogél, rambok, sangkal, mbiang, leks, di'a, di'a tu'u
mezbah compang, kondar, sopang, lémpar, cabang, compang-gander
mi mi, bakmi, bemi
miang1 pesi, mesak, mahak
miang2 katel, rang, rojong
midar wé'a, lako léok, lako-lako
midi midi
midik pisik, mbajik, depis, meta
migrain beti-waga, ru'u-waga, ru'u-wega
migran élor, mbéot
migrasi ngo long, mbiri-mbong, mbiri-mbos, lédéng, long
mihrab lutur compang, lo'ang te ngaji, kilo te ngaji
mik1 todong, wonta, hul, jer, ndatat, wota, kakél
mik2 maik, ingung
mika hau, hemi, ité, méu, ghau, nékél
mikofobia beti rantang déngér
mikro koé, melak, merik, ijeng, mela, koé ndik
mikrobus bis koé
mikrofobia beti rantang barang koé, lasa bontong barang koé
mikrofon maik
mikrokapsul kapsul ko é, kapsul idok
mikrokomputer komputér koé, komputér idok
mikrokosmos lino koé
mikrometer métér koé
mikroskop mata-sereméng mésé
miliar miliar
miliarder ata bora, ata do séng, ata do ndoi
milik paéng, ntau, éro, kenta, puruk, papi, olok, decuk, kamor, desuk-tela,

barang, né'eng; **hak milik atas kebun** lingko, letang, moso, decuk; **memiliki** na'a, nipu, paéng, hapé, cingkot, mori, lili, ukir, hapé, apé; **memiliki secara tak halal** énggem, anggong, anggop, éngkem, daku data; **pemilik** ngara, ata ngaran, morin, ngara-morin, nggara; **pemilik sebagian kebun** kopé, ropo ragha; **termilik** manga morin
militan menteng, harat nai, wungkut, kukut nai, jago, gharat nai, ghuru pusu
militer tentara, serdadu
milu latung, ka'é
mimbar baté toambo, baté kréba, kantar, baté wéwa, baté ébar
mimikri toming, tuming, lut, tandik
mimisan dara-mureng, ru'u-gogang, dara miron, dara mbureng
mimpi nipi, uré, luré
minantu wanita woté; **minantu laki-laki** koa
minat ngoéng, niak; **berminat kepada** belut, gelut, nggér, nanang, niak, humer; **dengan minat (menonton)** jetok, rengok, jenggor, tanggar, tangar; **meminati** ngoéng, lomir; **peminat** ata-ngoéng, ata lomir, ata niak
minder jangga-lio, hehop, kekop, hiri, mbipo-rijo, jengge lio ného acu tapa, ritak
mind mera
mindoan nara, weta
minggat losi, lempok, loa, goru, mo cebana
minggu lesu ahas, lesu Minggu, lesu ahat, reménggu; **seminggu** ce minggu, ménggu, **mingguan** lété minggu, néténg minggu, nétér minggu
minhaj salang, salan, ranga
mini merik, melak, melang, wokok, mileng, koé, idok, ijek, mela, koé-ndik
minimal koé-koé, hitit, lawit, am, sakoé-sakoé
minor koé, idok
minta tegi, kanta, keboro, picek, dai, noro-nam, dondot, songgo, segor; **meminta** ampun sanggar, ugu-agak, tulung, tegi ampong, somba, sako tesang,

songgo, apong; **meminta bantuan** wikit, élang, rambéng, rambé, rambét, witiir, ngéndé, séré, wanta, rénta, tegi campé; **meminta berkat** tegi-rego, tegi berkak; **minta bantuan** beras sida, ngéndé, séré, wanta, rénta, ndé, nggéhé, cokoi, tuda déa; **minta dielus** sombok, tegi saro; **meminta dikembalikan** ndok, léko, paing; **meminta diri** décing, pisi, pele-kana, ris, dés; **meminta izin** langi, tegi ising; **minta yang disukai** nocek, nécék, ndai; **minta penjelasan** mbalé, rei tana, si'ang tana, tegi penjelasan; **minta dengan mendesak** ndai, puli, soka-ndari, cicung, ndui-ndaing, pocung, nggasa-nggawit, kilang, tegi paksa; **meminta dengan sungguh-sungguh** kaing, sawal, paing, segor; **minta dengan tak malu-malu** nggetés, tuli, nggotés, tegi wutak; **selalu meminta-minta** gowés, nggotés, wunek, congkangkit, nongkét, gotés, nggetes, ndai terus; **permintaan** tegi, noro-nam

mintak kendik, kanteng, kecambang, ndolo-perusang

minum, meminum inung, inu; **minum dengan lahap** lolong, rorop, sobel, dodong, ngarat; **minum kuah langsung dari mangkuk** irup, kuju, rorop; **minum dengan pembuluh tanduk** calu, sopél; **minum terus-terus** tolem, nolem, ntolem, lelem; **meminumkan** takung waé; **peminum** ata inung, tukang inung

minus kurang, rehong, talé, toé danga, toé dor, toé rapak

minyak mina, wusak; **minyak tanah** mina lampu, mina pandu, mina tana, mina tana; **berminyak tentang daging** deres, dérés, wusak, tédé; **berminyak tentang kelapa** sangu; **berminyak tentang kuah lemak** wilung, liter; **berminyak tentang kuah nasi** lujut, lemak; **berminyak tentang lemak** gégék, wusak, tédé; **berminyak tentang muka** nggiler, nggilar, mbilar, selir; **kelihatan berminyak** lumer, lemer, lemes, lumes,

mbilar; **meminyaki** lembu, kebung, lembur, lombé; **minyak babi** mina ela, balé kina, wusak kina; **minyak kelapa** mina-nio

mirah matang wara

mirakel mujikjat, tanda lenget, tanda lengot, tanda mesor

mirat sereméng, sareméng

miring gégé, sere-gégé, goro, déol, mbaros, récok, réos, codong, angop, dedek, jondor, codar, gégéng; **miring arah kerja** hé'is, hara-hédé, lécé; **miring badan karena ditolak** cede-déong, sédé-doang, cédéng, lékés, béngoi, télés, wégéng, cerdéong, cercégét; **miring badan karena gelak** légét, lédek; **miring badan krn malu** ngékék, ngaki-ngékék, mbéngét, pétot, ritak; **miring bibir** lejár, léjir, lejék; **miring bibir waktu menangis** liér, lendé, bibél; **miring dagu/mulut** géming, nggéming, nggaméng, pécok, pékot, pésong; **miring rumput** lembit, kulup, lembi; **miring duduk** pégé, péngér, gégéng lonto; **miring kepala/topi/telinga** wéngét, cere-cégét, jéngét, ncéngét, wégéng, mpéngéng, jéngéng, mbéngét, pégé, péngéng; **miring krn pikulan berat** ngégél, céngél, wéngé, kénga, dewe-déndéng, wégéng, kégé; **miring krn bocor** sebelah gégéng, kégé; **miring mata** jéré; **miring matahari** redu, légém, kedot, kédot, gégé, wa lesi, hédos lesi; **miring pagar** bebék, lebék, nihol, gégé; **miring periuk/mangkuk** légék, régéng, gégéng; **miring memegang lampu** jolol, jojong, pégé; **miring ttg tanah** cedur, cencut, ledur, tebéng, mere-mé'is, hero, ngenduk, here-hébér, ngere-ngébéng, kébé; **miring topi** jégul, pécok, kégé; **miring tak seimbang** baor, doa, bécol, bésol, mendo-doa, pésong; **miring/mencong** mbékot; **miring menggunting** céot, séot, mbéros, mbékot; **miring ujung yang dipotong** pancok, mbékot lobon, séot; **miring mengikat sarung** parang

jégér, pégé; miring bersilang pécok-réngo, péco-pacok, pésong, peso-ngérok; memiringkan menuang air ndoa, gégéng, lédék; memiringkan periuk pecah ségéng, cénéng, gégéng, lédék; memiringkan tanah cacap, pandé kébé
mirip *kuri, néhot, redu, doring, duci, wencuk, do'i, tosing, kusing, barut, during*
mirmekofobia *beti rantang mentik, bontong mantek, beti ratan metuk*
misa, kudas *misa nggeluk*
misai *gipi, kipi, kipi-lété*
misal *rapang, io, kérang, toming; misal-kata émé-wang, émé ného rapangn, bom, émé ného, émé nongo; misalnya rapangn, kérang-na; memisalkan toming, tandik, ngéba; semisal ného rapangn, nongo rapangn; permisalan banjul, banjur*
misan *asé-kaé, weta-nara*
misbah *pelita, lampu, pejenang, lantéra, kencéra, culu*
misi *wuat, jera, runing*
misionaris *misionaris, penggawa, ata wuat*
miskin *lénggé, kasi-asi, mericu, ricu, risu, lengkut, rocu; miskin pakaian bucir, toé do pakian; miskin papa dendut, dere-dendut, lénggé-dendut, lénggé-léong, mempo-cerot, dara-monto, lénggé-dedut; memiskinkan pandé-lénggé, pandé-risu; kemiskinan lénggé, risu*
miskonsepsi *dion nuk*
miskoordinasi *sala-ator, toé olo bantang dí'a*
miskram *ramas-lé'as, cégong, kadas, tebéng lé'as, carak, cégong-lé'as*
misofobia *rantang saki, ratan saki*
misogami *toé kawing, toé wai*
mistar *jénggé, penggaris; mistar yang berat bampang, bapang; mistar kecil bampé, bapé; mistar pelunak pandan duri, kuas*
misteri *ceha-cetu'ung, rehesia, toé haéng le nuk, toé manga le nuk*
misteriu *ceha kin, menan te baé, boné wekin*
mistik *mbeko*
mistikus *ata mata géra, ata mata jinok*
mistis *mbeko*
mistri *tukang haju oné kepal*
mitos *nunduk, tomo turuk*
mitra *haé gori, woé, ata haé, asé-kaé, ata ghaé, ghaé gori*
mizan *dacing, dasing*
moa *tuna, élos, géluk, lekir, lolés, lalos*
mobil *oto; mobil ambulans oto ambulans; mobil pribadi oto ru; mobil umum oto ata do; mobil patroli oto pata-rolu, oto pete-rolu; bermobil mangan oto, léti oto*
mobil2 *wuli, hidek; mobilisasi hédok, keboro; mobilisasi sosial hédok ro'éng, keboro, hébor ata do; mobilisasi umum hédok lawa, keboro lawa; memobilisasi (kan) hédok, keboro; mobilitas mutik, winter, pélok, wélo-walo, pélok-palo*
moda *tara, ranga, tarang, kuri, kira*
modal *pu'u, pu'un, poko; modal asing pu'u data, pu'un data; modal bergerak pu'u te wuli, pu'un té lako*
bermodal *manga pu'un, manga poko*
modar *bambo, bambong*
mode *mode, taran*
model *tara, ranga, tarang*
moder *ata mbérong, mbérong, hédok, ata inung toé nipu, hang toé tanda*
moderat *rao, tiwu-léwé, nggalas, anor, nai mésé, nai ngalis*
moderato *pendos*
moderator *ata ator, ata wintas'n tomo, ata iruk'n, ata anor*
modern *weru, modern; memodernkan pandé weru*
modifikasi *oléng, sasang, ilung, iruk, pandé cilu taran*
modol *tamat, tamék*
modus *nawa, ranga, salang, patén; modus operandi salang pandé'n, salan pandé'n, patén; modusvivendi salang te cemel, salan semol, salan polin*

mofet *ungap poco kolang, ungap poso kolan*

moga, moga-moga *nahé, nahi, tama, di'am, paka, poro, kéwang-te, kiwang, méséng co'on, ného-apa, ného-nian, dait, porong, mosén, nandun; moga-moga jangan ugu-agak, moné-manék, porong néka, mosén toé; moga-moga dengan demikian dasor, co'om, ogotkon te, kot, mosén nenggitu; semoga kau lekas mati nahi wesut, nahi mempo, nahé mata olo, co'om mata olo, mosén mata olo, mata ribuk*

mogok1 *maggot, taker, toé lako, toé nganceég, asi, teker; mogok bekerja kebun bangét, asi duat, toé gi*

mogok2 *dé'él, manda*

mohon tegi, noro, sawal; memohon maaf *geso, gesar, gosi, tilir, apong, somba, tegi ampong, songgo; memohon pertolongn gés, tegi campé, sapé, lagha; memohon dengan semangat umpang, pangé tu'u, gojat; permohonan tegi; pemohon ata tegi*

mohor *perangko*

mojah *kos, kaus*

mojang *belung, pambem*

mokal *ba'ang, rodang, ma'él*

mokasin *cepatu, sepatu, wa'i sedompa*

moko *oto pika*

moksa *mempo, mora meres, mbuna, ampus, mepo, mora, mora merés, botér, mesa, mbuna*

mola *dara kongko le cegong du loas, balo, dara koko le ségong loas*

mole *mbako te rongko, mbako londa, mbako te musa*

molek *molas, bambas, bakok nggelék, nggémok, mpogak, nggurek, rengos, basot, kajot, nggor mata lesu, céros*

molo *ngando*

molor *landa, londa, dandak. Lot, mbulus, lama*

molos *mbelos, nggelong, nggedol, bulus, pangé*

momen *laring, lété, lari, calak, sokor, laing, du, nganing*

momentum *cekengn, waktun, du, nganing*

momok *empo-roméng, poti, empo-déhong, mbitur, gorak*

momong *aréng, embé, irip, waong*

monarki *kuasa de raja*

moncong *komong, mu'u, mu'un, domong, comos, nggomor*

moncor *ncicer, mboas, pana, tator, jolok, jorét, wowing, calos, cincer*

mondar-mandir *hédok, hénong, hindi-haés, lé-laé, liur-laun, awo-salé, junuk, mbili-mbelar, nggalér, nggele-nggaur, kel-kaluk*

mondok1 *ndungung, mbosu longu, sekel, senget, péhak, mbere-lulung, ndukuk, jébol, cengé (kopé), ndukung*

mondok2 *sé kang, sékan, sondong, mukang*

monggol *cucu, susu, wungkut, wukut*

mongkok1 *ncodik, mongkol, mokol, ndacok*

mongkok2 *mésé nai, mbasak, mbosok, sehak, bongkos pesu*

monitor *monitor, ngo lélo, ngo perésak, to'o jelong, to'o niok, to'o ngguat*

mono *ca, sa, léca, agu nu*

monogami *ca rona ca wina, sa rona sa wina*

monolit *watu compang, watu turéng, watu sopang*

monoloyalitas *kepé, hepes, tipek, junggu*

monolinguai *baé ca curup, tingon sa paluk*

monolog *ca salang, sa salan*

monomorf *ca tara, so tara*

monopiletik *ca empo, ca iné, se embo, sa endé*

monopoli *hak de cengata, kuasad sanggén, sa'i ngara, sanggén taun*

monorel *salang hanang, salan agu nu, cépa le haé*

monoteis *ca mori, ca sengaji, sa mori, sa sengaji*

monsinyur *kraéng, sengaji, ema uskup, tuang uskup*

montir *montir*

- montok** wujel, dompol, sekel, butut, wusé; **montok utk bayi** lacer, mbulu-mbutung, mbuli-mbuting, hembul, mbopék, bukuk, butut; **montok untuk pantat sintel**, nditéng; **montok utk pipi bambur**, bojul, bémbut, jubuk; **montok utk susu** mbuguk, mboguk, montot
- monumen** letang, watul siri te tenang ko te nuk kolé, siri watu
- monyet** kodé, monék, limé léo
- monyos** ritak, cengér, ipi-apas
- moral** adak ata di'an ko da'at, gauk; **bermoral** lut ata di'an; **moralis** ata lut adak te di'a, gauk di'a
- morat-marit** mbé-mbar, mbéhar, mbiri-mbarang, mbeker-mbilit, mbeker-mbolok, nangka-naét, kimbi-lambong, lugu-laga, lugu-lagat, mosé sésa, kasi-asi
- moratorium** renggé, lagang, régé, emo di, asi di, remon di, néka di
- morbili** poko-lahi, pok lahi, poko-laghi, bombot
- moreng, coreng moreng** nggere nggatas, mbere-mbokét, mbere-mbotos, repe-roés, saki-sakot
- morfin** morfin, mbungé, mbungé
- morfinis** ata langu morfin, mbungé
- moril** nuk naik, nuk nai
- morong** cérék, pucik, puci
- mortalitas** angka ata mata, bilang dod ata mata, do ata mata
- mortir** mortir, meriang koé, dihir
- mortuarium** lutur data mata, lino, data pa'ang be lé
- mosi** reweng lonto-léok, rekid bantang, tomo soléng, jaka, batang, réjé
- mota** wulu-ela (kina)
- motefobia** beti rantang ngeto
- motel** mbaru (sé kang) te toko
- motivasi** wuat-nai, wuat ngoéng, biber, peke-lako, pandé semengak, pandé wingker
- motor** motor, mesin
- motorfobia** beti rantang motor
- motto** paci, pasi, rait
- moyang** empo, embo, taé
- mu de hau, de ghau, gahu, gau, dau, gemi, ghami**
- muai, memuai** beka, tuké; **memuai jagung yang direbus** bombong, bokes, bolar, wu'u, rémbép, bobot; **memuai nasi** wuncul, wu'a, uwa; **memuai adonan** wu'a, bobot
- mualamat** ilmu baé, ilmu tinong
- muak** goap, balék, cimur, cemer, bo'ang, oak, ning, luék; **muak krn salah makan** noté, balék, luék, pucu
- mual** luék, lemak, hala-huar pucu, juék, hulu-huar, wulek, boang, rocé, huru, cemar, balék tuka; **mual karena minum sopi** soar, noar, luak, langu; **mual krn terlalu banyak makan/minum yang manis** nonté, luék, luak, ngoél pusu
- mualaf** ata célung agama Islam/selam
- mualim1** ata baé agama Islam, tuang guru agama Islam
- mualim2** ata tunti oné kepal
- muara** wa'i, wa'ing, ngangal, nanga
- muarikh** ata baéd nunduk, ata haéng taé, repéng pedé, ata repéng pedé, ata cau mbaté, ata tingon tomo
- muas** lerak, lu'ang, behé, lahas, laés
- muasal** pu'ung, wangka, wakan
- muat** ngalang, tékék, berka, na'ang, ba, na'a, wa, ba mendo
- muazam** mengit, bong, méséng, doguk, séndéng
- muazin** bila
- mubarak** delék, mosé di'a, berkak, nabit, belit
- mubarat** béchang, céar, béng, bégas, bésang, séar
- mubazir** kéba, bo, kosé-kaék, kébas, oké bon, oké bo, toé jiri, kéba-kaék
- muftadi** nungku, damang
- mubut** repuk, reput, rempuke, heha, tempuk, tempak, lewék, mebu, mo'a, jowot
- mud** robo, bongko
- muda** koé, ulu, logé, mingkal, mongkal, uwa; **anak muda laki-laki** reba, uwa; **muda perempuan** molas, moncél, hebok; **muda jagung/tebu** bogé,

ngoél; **muda bambu lawar**, huwa, bok, bokas, betong ngoél; **muda buah-buahan** ngoél, labor, kumur, cahar; **anak tikus yang muda céwa**, céngo, bokal, lawo anak latung; **biji jagung muda nggerék**, ngkerék, ngwee, ngoél; **daun yang muda lebo**, lebuk, kombé; **daun sirih muda tango**, tango; **celeng masih muda berkakak**, turi, kebur; **warna muda ngéjak**, ngoél, sembul; **orang muda** ata ngis ta'a, ata reba agu ata molas; **pemuda yang tampan reba hombés**, reba hondés, reba lomes, raci, ata reba di'a; **muda belia reba koé**, reba méntot, molas koé; **muda bestari reba agu mésé nuk**, reba dia; **muda lela teba hombés**, raci; **muda-mudi** ata reba, ata reba-molas; **muda remaja reba koé**, reba méntot; **bermuda-muda niho** ata reba, cama nu ata reba; **memudahkan pandé reba**; **pemuda** ata reba

mudah émong, roés, hawes, nggoés, goés, mehok, réos, goél, hep, toé menan; **mudah kena sakit kembali réngkok**, nggoés, cé'és, jéjék; **dengan mudah gotés**, nggoés, émong goén; **lahir dengan mudah nggedol**, kedar; **agar mudah kudut minak**, tau émong; **bermudah-mudah kembeléis**, émo-among; **memudahkan pandé émong**, pandé nggoés; **kemudahan** ata-émong; **mudah-mudahan nahé**, nahi, tama, di'am, paka, poro, kéwang-te, kiwang, méséng co'on, ného-apa, ného-nian, dait, porong, mosén

mudarat rasung, kosé, woréng, da'at

mudigah haé, mbolé, diding, ghaé

mudik kolé béo, wé'é kolé kété, kéor kolé béo, ta kolé tana

mudun, bermudun gawk di'a, retes

mufakat akor, gori, lorong, teguk, bantang, é'en; **bermufakat lorong tau**, tiga tau, ca-reweng; **memufatkan bantang cama**, réjé-lélé, batang sama, réjé léléng, nia caman; **permufakatan jamet**, réjé, bantang, jemut

muflis dendum, dendung, balong, ngondé

mufrad ca, hanang koé, léca, agu nu

mufti ata jér, ata titong, ata jera, ata toing

muhabat, muhabah momang, mohas, nuk

muhajat gangga, ngi-ngak, ndetel, ré, léwang tau

muhajir ata hésing, ata bunta, ata losi

muhai rodang, ba'ang, olé

muhami ata tongka, mu'u, tukang jaong, sambéng, paténg, mu'u curup, toka

muhdas ata mpéngér, ata mpéong, ata mbéot, ata wéléng

muhib ata momang, tukang momang, ata moghas

muhibah pa'u nai, noing momang, noing ruis tau, nawes

muhrim ata ca kilo, bédéng, no'é-na'é

muhsanah iné wai di'a

muhsin nai di'a, gejo, junggu

mujair ikang (nakéng) mujair

mujang mendi, luang

mujarab upas, daing, cenung, lurung, wari, gesing

mujtamak kaéng béo, oto béo, kaéng cama, oto sama, mosé cama, mosé sama, lawa

mujur delék, dara di'a, sélék kopé di'a, hang ta'i acu, pa'it dara, séngkang kopé, komé, ontong, upas, beru, beru dara weki, palong, satér, curung, rabes, rai, caba, belis, ru'u, nandun; **pemujuar dara weki di'a**; **kemujuran delék**, ara-jiki

muk mok; **muk aluminium nékél**, mok nikél; **muk dari bambu sinduk**, opé, suké, ndopé, timpes; **muk dari belik canggé**, bongga, mok

muka tara, ranga, sai-gala, pahu, sa'i-dila, sa'i, mu'as, tarang; **muka marah curu-cungut**, curu-ncungut, ranga ruak; **muka berseri-seri ndéla**, mbiang, ranga tawa, tawa ranga; **bermuka besar nggebul**, ranga mongko, mbébés, mb'éés; **bermuka besar dan berhidung penyek nggebil**, nggebing, bibe-babél; **bermuka kecil ranga mileng**, miros, milo-malon; **di**

muka *bolo, tekolo, olo, olo-mai, oné ranga, tiki-olo; di muka sekali dondot, dopot, olo comong, ulun; ke muka dondot, tungkil, olo gé, nggere-olo, ngara-olo; mengemukakan soka, roka, céngka jaong, saing, tomo; pemuka sa'i-ngara, lalor, ata tu'a laing, tu'a; permukaan wéwo; dekat permukaan tanah cémpar, témpar, supu; muka bujur ranga mbuling, ranga ngguling; muka bumi tana-lino; muka kecut rengus; muka manis ranga-tawa; bermuka manga ranga; muka dua ranga sua, sumir ngger musi somor ngger olo, kopé nggolong wélak, kopé nggolo wélak; muka kayu toé manga ritak, ranga kaba, toé cengér; bermuka-muka lencek, lenca, lecep, kontang, sale-awo, dungka-tau, duka tau; terkemuka ata-tu'an; semuka cama ranga, sama ranga, lélo tau, lasar pandang*

mukadam *tu'a, ata-tu'an*

mukadas *nggeluk, nggélók*

mukadimah *reweng bebolon, céngka tomo, pu'ung tomo, wakan tomo*

mukadis *pandé nggélók*

mukah *mbérong, iné-wai mbérong; bermukah wengkuk, walos, loma, lomang, lagé alu, inung toé nipu, hang toé tanda*

mukaram *kraéng, sengaji, mori*

mukena *rédiung sa'i, seloyor, tau rudung sa'i*

mukhalaf *ata mpéngér*

mukim *baté ka'éng, duha ka'éng; bermukim ka'éng, oto; pemukim ata ka'éng, ata oto; permukiman béo; mukjizat tanda lenget, lenget laing, tanda mesor, mesor laing*

muktamar *lonto-léok, siding mésé, oto léok, oto liup*

mukun *mangko, kebongkang, cewak, sewak, sowong, tembokang, kembokang, mako,*

mula *pu'ung, comong, somong, capas, wangka, wakan, campitn; mula-mula cai-cai, sai-sai, laring-cai, waka sai,*

cecai, laing pu'ungn; yang mula-mula main caci lalor; semula pu'ung, wangka, wakan, wu'ul, wung, kudut, rana, pa'as, lobong; bermula comong, somong, laring; permulaan iru, wangkan, pu'ungn

mulafid *olé-alé, nggolé-nggalép*

mulai *pu'ung, wangka, wakan, wu'ul, wung, kudut, rana, pa'as; memulai pu'ung, céngka, waka; mulailah wajo, co'om pandé; mulai berbicara céngka, waka; mulai dari pu'ung, sérong; mulai dengan olong, newét, wa'u, olo; mulai lagi dengan anto, ato, danung; hampir mulai iru, ruis, tau pu'ung; mulai berkemas hirus, ambi, iruk, moi, mokos, mengkek; mulai pertama laring cai, laring sain, ata olon; pemulai ata pu'ungn, ata céngka, ata wakan*

mulakat *cumang, remong, ra'up, regha*

mulas *luék, luak, wugu-wegel, jujuk, akit tuka, hés, kubu-kebek, balék tuka*

mulhid *wéléng, mpéong, mbéong, mbéot*

mulia *mengit, bong, méséng, doguk, sendéng, wéro; yang mulia ruma; memuliakan bong ngasang, sendéng; mempermulia pandé bong ngasang, pandé wéro ngasang*

multi *do, lanar, logur, logur-pout, logur-kouk*

multidimensi *maki-do, do ita, do été*

multidisiplin *do-salang, do inos, do hinos, do salan*

multifungsi *do-betulan*

multijutawan *ata bora*

multikrisis *do-hapar-haét, do géong, do rehong, do kurang, hanang ata géongn*

multikultural *do-adak/ruku/saké, do seki, do siron*

multilateral *lémbar, ngéngga*

muluk *raja, sengaji, mori*

muluk langkas, *éta, mbasak, léwé; muluk-muluk éta bail nuk, nuk ata di'a kaut; bermuluk-muluk wéong, reké adong*

mulur, memulur *landa, londa, dandak*

mulus *bakok, alus, toé manga do'ong, semok, toé manga di'i, nggalas, toé*

do'ong le golo, toé duté lé tukéng,
 molor to'on, lomés, kolén

mulut mu'u, mu'un, domong, komong;
mulut besar jabék, jolék, jopék, ruak,
 rani, joak, mu'u mésé, mu'un mésé

mumazis tingo-naé

mumbul nantal, natal, jolot, téwér, éta
 awang, éta ngawang

mumbung lépak, hépak, lémpa-mpéak,
 lémpang

munet langu, weleng-sa'i, wele-wéong,
 jélo-jéong, bejeng

mumi1 kus, neket, negho

mumi2 rapu dango

mumpung rémé, cambu, laing, manga

mumpuni ngancéng, ngancéng tu'ung,
 ngaséng tu'u

mumuk bowok, wuang, mepu, dobok,
 jowot, botek, botok, dewut, rewut

mumur, hancur jowot, rewut, caki-cerut,
 ndewut, dewut, méruk, laés

mumut dobok, jowot, bowok, botok,
 botek

munafik tangké, také, lérum, rojo,
 ngabang, hi-haét, nggopét, sumir
 ngger musi somor ngger olo, dio nai
 wa, pisik, ata pisik, dion mai-dion
 palak

munafikin ata olé-alé, ata nggolé
 nggalép, kopé nggolong wéla, kopé
 nggolo wélak

munajat, bermunajat ngaji wa mai nai,
 ngaji tu'u

munajim ata mata géra, tukang nampo,
 tukang napo, tukang toto kopi, ata
 mata jinok

munasabah rapak, remong, jajem, taking,
 réké

munazara bantang, tomo-ici, batang,
 réjé, tomo isin

munci ata mbérong, ata ghan toé tanda
 inung toé nipu

muncikari tu'a data mbérong, létang data
 mberong, watang data mbérong

muncrat, memuncrat cancor, kembus,
 concang, jiret, ciret, kimbus, calos,
 cincer

muncul teka, tua, cai, sai, koal, wundel,
 wuntu, burut, ca'ar, nggaler, wég,
 mbulek, dumuk; **air muncul** lentang,
 mboas; **darah muncul** nggok, tuké
 dara; **matahari muncul** mbulek, par,
 bur; **nafas muncul** hus, ghus, sut nai;
muncul dari por, tua, mai nia mai;
muncul dari lubang tumu, mbules,
 mbusel, culek, mbulek, tua; **muncul**
di permukaan tanah tengkir, téngkir,
 tekuk, tumor, tokuk, nggumuk, mbusul;
padi baru muncul dr tanah rangkak,
 dédut, nggumuk, mimis; **muncul**
sedikit pet, jotot, lang cekoé, mbusul;
muncul orang datang jolér, jondeng,
 alep, ndua, hidek, combus, dudes,
 nggedok; **muncul antara** celot; **muncul**
dengan memaksa dodér, dondér,
 julek; **muncul dengan tiba-tiba** julek,
 tohur, judek, jodek, jodék, joder, juder,
 dumuk wa, sai kaut, sama lélak, sama
 ndékang; **selalu muncul** berot, derot,
 dondér; **muncul dilahirkan** lada, ladar,
 loas, nembé, dading

muncus toé upas, toé daing, toé upak

mundam bokor mésé

mundar-mandir, kemana-mana jélong,
 édos, éjok, héjok, jojar, leke lanar,
 medok; **mundar-mandir tak tentu**
 indu-andut, séko-sakok, ngiu-ngaung;
mundar-mandir pergi datang lahong,
 séko-sakok, hahuk, iru-aruk, montas,
 jihéngger awo jihé ngger sale, sélot,
 nggakuk, nggaler, nggili-nggelok,
 nggodar, keraruk, nggele-nggaut,
 ngiu-ngaung; **mundar-mandir dalam**
rumah idi-adas, ides, ngger lé-ngger
 lau, ngger oné-ngger pé'ang; **mundar-**
mandir banyak orang kilu-kaluk, séko-
 sakok, kilung-kalus; **mundar-mandir**
berlari nggakek, worot; **mundar-**
mandir membawa beban alun, haluk,
 hakar-haluk, hakek, kel-kaluk, ghakép;
mundar-mandir mencari hilit, kili-
 mboét, tili mboeng; **mundar-mandir**
mengurus jéjor, nggéra-nggarung,
 orak, mbala-haor, uru-arak, nggiru-
 nggarung

munding kaba, dongkong, kaka-mésé, mamba, kamba, mbamba, dokong, tédong

mundur hedong, noré, kemut, radek, sedong, radep, hentet, surut, mo lélo wulang; **mundur dengan segera** hentot, wetot; **makin mundur** himot, hempot; **memundurkan puntung api** wistir, hedong, werus; **mundur teratur** hedong di'a-di'a, péang, losa; **mundur ke belakang** kolé musi, surut; **kemunduran** ngo kolé misi

munggu golo koé, nekes, loncok, nekos

mungil molas, bambas, bakok nggelék, nggémok, mpogak, nggurek, rengos, basot, kajot, méntot, koé, merik

mungkar pandé jurak, pandé wéléng wakar, pandé tadang wakar, itang; **memungkari** ceke-rangang

kemungkaran itang, jurak, nangki, naki, ropo po'on-keti maghit

mungkin aik, ai-ko, am, aram, aring, asam, asa, anggan, anggam, agan, agén, kong, tantu, toé, cala, sala, celeng, amar, amas, domas, damar, damas, dadi, émat, hau, wung, erem, nohot, kénak, madik, égé, serem, desok, angé, celek; **mungkin dapat** ngancéng, ngaséng, ngé'ék, celek ngancé; **mungkinkah** nahét, kiram, kirang, ma'u, nahut, ngasu te, lomo-lomon, madak; **mungkin tidak** maki, émat, matik, matit, mangkik, aram toé, angé; **sebab mungkin** co'o émé; **tidak mungkin** bom ngasut, ma'éln, ba'ang néng, ba'ang ga; **tidak mungkin...kalau tidak** mara-mara... émé toé

mungkir1 mesot, curu-riti, tahang

mungkir2 capu, kulik, wi'ak; **memungkiri** capu, pali, boné

mungkum lekok, ndekok, wekok

mungkur berating, berotong, seléncé, ténda rakang, keléncé, sepéla

mungut héndok, ndéhok, déol, rangkak, éhol, régos, rege-géos, héncok, ghéndok, ghéol

munib luang, mompol

munjung lépak, hépak, lémpa-mpéak, lémpang, lémpak, lempak

muno mamur le pandé data, wédol le rasung data, koro, kerénda lata

muntaber ncaret (ncacor) ngger wa agu ngger éta, roa halok agu cancor, roa ngara eta-tai ngara wa

muntah roa, luger, no'ok, nggaker, guak; muntah kekenyangan do'ol, do'ok, goap; **muntah-muntah yang banyak** jangger, rege-roa, songgi-lokat; **muntah darah roa dara; memuntahi** roa, redok

memuntahkan gaker, bonger, do'ol, munta, loa; **muntahan buang, roang, boang, loa**

muntu watu ko haju te kéco nggurus, tuk nggurus

muntul nggemul, dempul, ndégél, ndegel, dengkal, ndubal, ndegil, ndegal

mupaham ita, pecing, été, tingon, so'uk

mupakat akor, caman, sa nai; **bermupakat** réjé, rajo, ajuk, bantang cama; **memupakati** nggepuk, bantang cama réjé lélé, bantang sama réjé léléng

mur mur

mura mbawa-rani, kaka-rani

murabahah pika agu weli

murad ngoéng, melek, mélék, belek

murah émong, géal, goes, nggoés, toé wegít, roés; **murah harga** roés, réos, jiu-jau, riu-rau, cehos, lalar, toé wegít; **murah hati** gawas, ngéngga, dakar, mbalé, goar, bisa, ngalung, embak; **murah mulut** joél, jomél, jawa-rai, jawa-jantang; **murah rezeki** dara di'a, dani; **murah senyum** do imus, toé baé ruak; **memurahkan** pandé roés; **murahan** ata oké, embo

murakab do, cagur, halok, kalok

muram, muka sango, lungus, mados, ndujur, korat, masong, longos, longot, milos; **bermuram** sango; **muram durja** wéong nai, kemas, nawes, kendut, mohas, mowét nai, wiwer nai; **memuramkan** pandé sango; **kemuraman** sango, milos

murba *sa'ing wa, hép, ro'éng, panga wa*
murbei *conco, moras*
murca *boat, lempar, wedét, welét, lotét, rémot nai, jembar, piper, wetér, lemot nai, létom*
muri *runu, runus*
murid *ata sekola, ata lut, ata nungku, ata damang*
muris1 *towé naé, towé dedang, lipa*
muris2 *gopa, ngomper, longkir, gomeng*
murka *cempeng, rugi, céncor, rabo, jeget, rua, ribeng, ribong, ruak, cumpeng; memurkai rondong, mu'u, maja, rebeng; kemurkaan rondong, cumpeng*
murni *nggélok, li, tu'ung, pu'u; memurnikan pandé nggélok; kemurnian pu'u, dungka*
murofobia *rantang lawo, ratan ngga'éng*
mursal1 *penggawa, ata jera, ata wuat*
mursal2 *ata ndékok, ata weki da'at*
mursyid *ata di'a, ata mosé helek, guru ngaji, guru gama*
murtad *ata léwang agama, ata nguget agu agama, ata oké agama; memurtadkan léwang agama, legong agama, ata pé'an oné mai agama*
murung *sango, lengkut, jungung, lungus, li'om, lo'ut, mo'or, ndujur, jangga-jengge-lio, lo'om, lumbas, korat, go'ut, jondem, ndekus, sa'o, milos, ndu'us, tundur; murung utk ayam jungung, juhung; duduk murung dunggus, juhuk, tundur, lo'om, jouk; kemurungan sango, lo'om*
murup *dila, ganggor, dila-haok, gagok, gagong, bombék, gonggar, bobar, dila nganggang*
murus *waé tuka, ncerét, mboros, borék, cancor, élor*
musa *Musa*
musaadah *cangkal, warang*
musabab, sebab-musabab *campit, comong, pu'ung, laing, raja, wangkan, sapit, somong, landingn*
musabaqoh *rié, kier, kapa*
musafir *ata lako tadang, ata mbéot, ata laki-lako*

musakat *kélo, sé'ang, pait réa, copél, calang, salang*
musala *mbaru baté ngaji, mbaru gama*
musang *kula, ndamu, béku, beco; musang yang besar cuda, kula; musang jantan besar maé, mucang, mamaé*
musaqat *bahi agil, pati agil, bati agil, baghi agil*
musara *nggajing, lahé, koso nolak, koso rumut*
museolog *ata pecing muséum*
museum *mbaru baté na'a wéang manga, niang/tosan bate na'a né'ang manga*
musibah *copél, perésa, calang, salang, susa, do'ong*
muslim *ata silam*
musik *musik; musik mulut mari-muru, muri-muri, néntu, musik mu'un; alat musik dr bamboo mbetung, tinding, ceke-tinding, mendut, notol, rembit, rumbit*
musikal *ba'é musik, tingon musik*
musikofobia *rantang (bontong) musik, ratan musik*
musikus *ata pandé agu baé déré, ata pandé agu tingon déré*
musim *cekeng, sekon, uru; musim hujan warat, during, duréng, pepu, ru; musim kering walis, lena; musim penyakit merajalela kanémba, némba; musim penyamun cekeng bu-bem, cekeng mbitur, gorak; musim gugur cekeng loda/korat saung haju, rosak; musim menanam padi di sawah cekeng rédé/rédak, tado, ador; musim panen cekeng ako*
musket *bedil, wedil, daha*
muskil *melet bail, mendo bail, ba'eng kéta*
muskuloskeletal *celi agu toko*
muslih *ata pandé di'a kolé*
muslihat *nawa*
muslim *ata silam, ata wa waé*
muslimat *iné wai Islam*
muslimin *ata rona silam*
musnah *mora, mesa, botang, mbora, ampus, leja, lepas, cipot, pupus, lerak, botér, toé dung, toé manga*

muspra kéba, kosé-ka'ék, kébas, bo, oké bon
mustahak nipu, lagu, nau, lomo, patun, lumu
mustahil ba'ang, rodang, ko, apa raung, raung apa, hada-hodak, ma'el;
mustahil dapat bom ngasut, linga, ba'ang kéta néng ga
mustaid jengkek, jengkeng, kénté, jangkeng, mois, moi, jeker, sélék
mustajab upas, daing, cenut, lurung, wari, gesing, upak
mustak éta main, oné main, pendé disé empo
mustaka sa'i. ulu, longor
mustakim nggeluk, tu'ú, molor, hepes, upés, hupés
mustamik ata séngét, ata pinga, ata dengé
musuh bali, maca, woé, toé di'a tau;
musuh bebuyutan bali-manga, nu-na indus agu lawo; **bermusuh(an)** rangkat, maca, maca tau, marang, cola, cola-lawa, sola, sola tau, paki-macing, kudé, tudak tau; **memusuhi** jogot, rangkat, toé jaong tau, nggu-nggér; **permusuhan** nggu-ngget, nggu-nggér
musyarakak, musyarakat lawa, roéng, haén, haé-wikit, weki
musyawarah pantil, pantik, bantang; **bermusyawarah** pantil, bantang, batang, réjé; **memusyawarahkan** cica, réjé

musyawat, permusyawaratan pantil, bantang, réjé, réjé léléng batang sama
mutakhirin teke musi; ata teke musi, tiki musi
mutakadim tekolo, be olo, tiki olo
mutakhir céwé-werun, ce tekemusi
mutaki ata nggeluk
mutasi caling, célung, cilu, célu, sélu, sélung, saling, séling mori méu saling mori ghami
mutasayam ruma, mori, tuang
mutlak sanggé-taung, toé ngancéng toé, poro, paka, paka kéta, paka
mutiara matang, mutiara
mutu1 wéong, kémas, menduk
mutu2 kempét, gempér, sengkél, gerék, hengkek, gencér
mutu3 matang, mutiara
mutu4 matang-api, gici
mutualisme kopé-olés; **bentuk persekutuan hidup yg keduanya saling memperoleh keuntungan** nggulut, dodo, wasé-léwé, julu, lélés
mutung1 dopo, uncang, dopo-nai
mutung2 ngkewus, ngkewang, nggewak
muwafakat panti, pantil, réjé, bantang, batang
muwakal wakél, sanggo
muwakil wakél oné perkara, mu'un tungku-lema emas
muzakarah réjé, bantang, réjé léléng-batang sama, ndorik olo-wénggol musi, nai sa anggit-tuka sa léléng,oto wa sama-sama-to'ó éta sama-sama

N

n1 hurup te ca (cem, cam, sa) pulu pat
n2 tanda latang sot toé baé dod, tanda latang sot toé baé atan
nabati lami-lamung, sanggéd ata todo on lino, sanggéd saung-haju ata todo oné lino
nabi nabi, ata tungku mu'ú de morin, ata wuat de morin
nabiah nabi iné wai, toombo le ata wina, kréba le ata wina
nabil ata cedek, ata sedok
nada reweng, rewong
nadi todong, seli, celi
nadim haé-tau, haé-ndalang, haé diding, haé pecing, haé baé, haé tingon, ghaé tingon, haé reba, haé molas
nadir1 toé laséng, toé-cung, toé-jamé, lanta, melet, melot
nadir2 comong wa, tiki wa, cunung wa
nadir3 mandor, inspektur, pegawé
nafi pali, lema, adong, renda, nggopét; **menafikan** pali, lema, poli-pali, pali-poléng, ogo, dodét, doét, kaut, nggopét, pali-poéng
nafiri trompét, préré mésé
nafkah waé-mosé, mosé, ara-jiki, mosé nai, na'ang bara, hang bara; **menafkahi** tinu, piara, téng hang bara, kabang
nafsi1 weki ru, landing, nuk weki ru, gomeng, gergigo
nafsi2 rugi, cumpeng, rabo, todong, rua, ruak, rani
nafsu ngoéng, nanang, lélak, nai, todong, niak; **nafsu pendek** pucu wokok, pucu léntok, pucu podés, pucu cekoé, wude-

wader; **hawa nafsu** humer; **dengan nafsu** memek-ser, memeser, popor, momojor, babi-buber; **lekas timbul hawa nafsu** léntok, wuncek; **bernafsu** motor, kangkar, gagar, nesu, mencer; **bernafsu makan** rui, ma'it, rochang; **kurang bernafsu makan** nginggit, nga'it, na'it, ngangit, pa'it mu'ú, ; **nafsu amarah** nai da'at, rabo
naga naga, manunggé, nggokok, népa mésé, empo de népa
nagara, nagara bukit golo, béo, lumpung, mukang, kampong, lupung
nah oléh, é'é
nahak, ternahak wingker, wi-was, nggikar, gi-gat, cila sa'i, kikat, ciar, ringgar
nahas copél, potin, calang, lesu da'at, susing
nahi ireng, ceki, cireng, ciling, siling, mawa, siron, empo
naib wakél, wa'i limé
naif kios-kiko, riko, mosé jeper, lé dang, sérek, jeper, jeper
naik tuké, liti; **naik sampan** léti, liti; **naik harga** tukéng, wegít, éta-éta hargad; **pantat** **naik** ndi'éng, ngiténg, ndiget, nduget, ndogét, tinggeng; **kenaikan** ngger éta; **jalan** **naik** tukéng, lako tuké
naim kembung, minak, di'an, gégék, legus, nisang, moghas, nuk
najam ntala, tala
najasah saki, nekang, rop, rinek, rengkes, hoténg, ason, rekang
najat ngaji, sembaéng, gesar, tilir, kéng, tul, gentur

najis nekang, rop, rinek, saki nai, ason, ta'i, rukes
nak anak, waé, ro'éng, réak, mantar, wing, dading, wua tuka
naka, bernaka-naka bundu, walé-tau, tombo-rapang, tombo peké, tepu
nakal1 hiwek, kador, ruap, rutit, wengkel, rudak, sehak, henter-hilek, rua-rap, tiker-tiwék, wude-wader, hadok, hele-hunter, di-dam, iki-aka, cumpa-ruap, no'é-na'éng, roé-rap, sahak, nggilar, henter-hiwék, tiker-tiwék, lenter, kangkar, wiki-wekok, lolé-lalér, ki-kak, motor, ko-kak, ngomber, tengger-leget, mai-mangket, hawi-hiwék; **anak nakal** ngédok, nggaki-nggakok, ritit, nggédonggado, nggake-nggakak, ghédok, aki-akang, kador, pandé katut; **perempuan nakal** édok, ndotor, mbérong, iné wai motor, sundal; **nakal dan sombong** juler, julék, kangkar
nakara gendang mésé
nakoda nakoda, ata ba kepal oné tacik
nalar nai-nawa, nuk, get
naluri humer, niak, kangkar, nanang, téti nai, ngoéng
nama ngasang; **nama samaran** ngasang koé, ngasang alit, paci, ngasang oténg; **nama panggilan khusus** naméng, namén, naming, ngasang bénta; **kebetulan bernama sama** pamo, mamo, cama ngasang; **dinamakan ngasang**; **ternama/kenamaan ngasang**, wéro, bongo, bong, mbu; **nama baik** ngasang di'a
nambi boké, puru
nampak ita, koal, cerak, lang, sai, si'ang, wutak
namun landing, maik, alang, na, tangkur, cirik, nang, inang
nanah nunu, nana; **bernanah** tumeng, waé-witek, bor, mumu
nanang tenang, lélak, jongok, tundu, mo'is, ndeguk, wungkuk, tundur, tendur, jo'uk
nanap mbolok, mbulak, mbugak, mbeger, mbiger, mbular, nggulak, bunggak, mbolor

nanar jele-jéong, jer-jéong, jengge-jiut, langu, jélong, iki-aka, jelep, juji-goéng, wele-wéong, ser-déong
nanas pandang, penda, ré'a jawa; **nenas tali** pandang wasé, pandang lawé
nandung bétu, beco (sciurus bicolor)
angka mok, angka, nangga; **buah angka kecil** géluk, kiluk
naning kuang, cené, pason, paceng, sepot, kelki
nanti1 tai, to'ong, ding, titu, géréng di
nanti2 géréng, lélo, renggé, téréng, rabét, térong; **menanti sampai** kasep, kesep, kasap, kesop; **sabar menanti** ngetong, nai géréng, gé'ut, ma'or, pereng, sereng; **duduk menanti** ndegos, maduk, da'ur, mbegok; **menantikan** caka, papet, paor, daur, papo, jengok, saka, géréng; **penanti** ata géréng; **penantian** géréng, wejang, dencang
napas1 nai, nawa, sut; **napas kehidupan** nai, nawa; **napas pendek** nai léntok, su-set, peka, hahal, hu-hel, komét poso; **menarik napas panjang** huh, nai mésé, (emi/téti) nai léwé, sut nai léwé; **bernapas** nai, hul, sut nai; **bernapas pelan-pelan** dengket, helu, ndoék, wonta; **bernapas-napas pendek** saset, pekanai; **bernapas** nai, hul nai, sut nai; **bernapas pelan-pelan** dengket, helu, ndoék, wonta; **pernapasan** nai; **senapas** ca nai; **putus napas** kendut, beté-nai, mata
napas2 belibi, melibi
naraka api neraka
narapidana ata bui
narapati sengaji, raja
narapraja rato, penggawa, gelarang
narasi nunduk, tombo, tuas
narasumber ata baé/pecing tombo
narawita lingko, lodok (pusat lingko), landuk
narkosis noleng, lejem, langu
narkotik narkotik, rasung, rewos langu
nas reweng, pedé, pendé, wetung, dét
nasab wa'u, uku, batu, waé, turuk empo
nasabah nasaba, ata na'a/cèlong sèng onè bang

nasar *ntangis, kondo, raé, cembuang, sembruang, kaka mésé*

nasi *hang, nda'uk, ngang, nalun; nasi dari beras dan jagung bongkar, hang kabo latung, lontor, kabo, bokan; nasi dari beras bongkar pesi, hang li, hang woja, hang déa; nasi campur kuah lowuk, lawuk, kalok, cabo, lébo; nasi dari pesta kebun woka, hang pacek; nasi bamboo kolo, woka, rési, bobo; nasi sesajian hélang, hang talas, nurung; nasi aking hang réci/rici; nasi kerak rateng, rengko, ngeros*

nasib *dara weki, wada, pedé, surak, pedéng, urak, rai, sipat, sakat, urak limé*

nasihat *toing, tuing, wahéng, wéwa, taé, idik, tiuk, ajar, pedé, titong; menasihati wahéng, langi, langga, wéwa, jér, taé, wetung, rék, idik, pangé, riong, tuing; menasihati dengan suara lantang jar, jer, wahéng; selalu menasihati jumeK, bala, gemuk, demak; menasihatkan titong*

nasional *nasional*

naskah *surak*

nasrani *Serani*

nastiti *pisik, depis, nepis, mbajik, dipek, madis, nipek, inos*

natal *Natal*

natang *pertontong, petongan, para ntongang koé*

natura *paéng, wéang, bora, cao ca, dani*

naung *mbau, bau; bernaung mbau, iling, ili, timang; menaungi sémbéng, képé, caka, timang, tesong, rudung, rédung;*

naungan *mbau*

nawa *ciok*

nayaka *menteri*

nayap *tako téngkir, tako lesu mésé/éros, tako mu'ang, tako mésé, tako éros, lila*

nazam *go'ét, alit, durit*

nazar *radi, reké, reta, bola, redé, tola*

nazim *ata pandén, ata pandé (déré, go'ét, torok, kepok)*

nebeng *lut, tuntung, rémo, raés*

necis *indang, nécés, méntot, montot, di'a, ombéng*

negara *negara*

negasi *pali, toé, léwang*

negatif *negatip, toé di'a, da'at*

negeri *tana, kuni agu kalo*

negosiasi *bantang, réjé, bantang cama réjé lélé, bantang indang*

negro *ata neni, miteng, titing, awar*

nek1 *luék, juék*

nek2 *popo, endé-tu'a, empo, lopo, lopo wina*

nekara *gendang mésé*

nekat *buber, huber, wingker, kudung, wengka, wengger, pulung, cuber, wengke-we'es, wungkut, cetus, cere-noéng, te tu'ung, wa mai nain, kubang;*

nekat mati *tumeng, pulung*

nekel *nékéI*

nelayan *nelayan, ata ndala*

nenek *popo, endé tu'a, empo, popong, endé lopo, ompu, lopo, andong, embo; wanita di dongeng iné; nenek terpandang pua; nenek moyang empo, andung; arwah nenek moyang ceki, wura; orangtua dari nenek taé, embo; nenek kawanan hewan onngo(n); senenek ca empo*

nenen *cuca, juju, sa embo*

nenenda *lopo, popo, empo, mekas*

nener *néner*

nenes/menenes *jak, luur, lemek, lemes*

neng1 *néong, runing*

neng2 *enu, monis, inu, indu, inuk, enéng, ndu, molas, endé*

neo *weru*

nepotisme *kawé uku (dara) ru, kawé dari(n)*

neraca *dacing*

neraka *neraka, longka mésé, longka wakar*

nestapa *wéong nai, bélot nai, menduk nai, kembang tu'u, nanggong, kémas, wedeng pucu*

net *né, ndala*

neto *icin*

netra *mata*

netral *netral, toé mendo doa, léwa, toé kambè cèi-cèi*

ngaben *adak tapa rapu data Hindu*

ngalau *liang, longka*

nganga *nga, nga'a, nganga, langa, gangak, pedengeng, géngak, ngangol, ntangas, sangal, léngak, teler, lénga, wancas, songal, jingol, pal, ngi'at, rangap, li'ak, ngagak, bongat; menganga karena kecewa atau kalah wangés; ternganga (ujung gelang dll.) nganggam, nganga*

ngap (ngap-ngap) *benet, hahal, ngoap, pengkah, apuh, hangkep, dekat hus nai, hu-hel, ngangol, hala-huar, hakek, apu-aé, ngat, bena-het, nesuk; ngap-ngap dalam sakerat dengket, boat, téti nai, ngat*

ngarai *ngero, ngampang, malok, malak, malar, melok, gelong; ngarai besar longka, ngampang mésé, nampé*

ngawur *sengge-lebat, cenggap, cembur, ci-cap, comber, cembu-rembuk, kibi-kebas, libi-lebas, sembutar, kembe-léis, kembe-lu'ak, ja'i-ja'as, ji'i- ja'as, jéak, jéwas, épas, hucas, sanggé aus, camber-naut, cara-mbap, ndalang-bot, cembu-rembu, nggapi-nggépok, nggepas, mbiri-mbana, ncara-ncangut, cimpi-campa, jewas, seke-bebu, pina-naéng*

ngengap hap

ngengat nong, *naing, koto, nganas, pakot, kapot, ngeto*

ngeong éong, aong, ngéong, méong

ngeri rantang, rantang data, rantang laing, sihing, rangop, siar dara, mbisar dara weki, randat, rongop, was dara weki, soang, jigir na wulu weki, bontong, ndeser; ngeri krn jijik ngengok, ngengo, ngengot, ning, balék na tuka; mengerikan sérem, ginggem, serem

ngiang, mengiang(-ngiang) *néong, ngeng tilu*

ngilu jél, jel, héo, héos, nilu, ngilur; ngilu pada persendian ngalar, peke-renggut, teku renggus, héos; ngilu di tulang kaki harap-hes, héos wa'i; ngilu di paha hendés, gesol, nggésol, héos pa'a ngung ngeng

ni enu, monis, kuéng, ndu

nia kerak baju

niaga donggang, pepe-lélé; berniaga lékong

nian tu'ung, mésé, kéta, da'at, bail

niat1 *nai, bet, nuk, tenang, kudut, nanéng, get, ajek, nanang; berniat bara, nuk, tenang, nanéng, kudut, niak, manga tara, nes, get, nanek, ngénguk, nanang, ngoéng*

niat2 *bola, bolang*

nidera *toko lémot, toko témo/tereng/ bajél/léré/léréng, gencu, léréng, léut*

nifak *sumir ngger musi, somor ngger olo, tangké, pisik, nggopét, losa-lewo, olé-alé, sipi-sopok*

nihil kanang, linga-longgong, nggameng, taun, taung

nikah *toko, neki, kawing, jempeng, tongkol; bernikah (ttg laki-laki) laki; bernikah (ttg perempuan) wai; kawin menurut adat nika, neki, téng locé; perkawinan secara serani kawing; mengawini janda oleh kakak atau adik lili, liwi, bili, riang, ghili; bernikah cross-cousin tungku, tuku, tungku sa'i; bernikah paralel cousin cako, rao ajo, kimpur; kawin di luar kerabat cangkang, sawi-sakang; mengawinkan téng, locé, nelung; beberapa upacara pernikahan: angkak, bekang, gerep ruha, lébong, nempung, péntang, temping, majung, péntar/péntang pitak, podo molas, rébo, renting, ronda, tampo, ténda, toto-kopé, camarapu, ci'é kora, cimpu, cingké-cengok, cumbeng, umber, uté-kora, wagal, wéla-héndéng, welu, welu-wentang, woé, wencu dukut; pemberian jujur kerabat lonto, nggabang, tohéng, podo, widang*

nikel *néké*

nikmat *minak, nisang, cembes, bengkes, di'an; menikmati detak, noing, lemét, laléng, cemek*

nikotin *nikotin, rasung oné mbako*

nila *tao, ginak, tombos, ngura; mengerjakan air nila remuk*

- nilai** *belar, ata di'an*
nilakandi *ninto*
nilon *nilon*
nimbus *rewung using, témba-naja*
ninabobo *émbong, oro, pandé-témo*
ningrat *kraéng, panga éta*
nini *endé-tua, enée lopo*
ninik *popo, ema tu'a, endé-tu'a, empo, lopo, ompu, mekas; ninik-mamak tu'a-tu'a data minang*
ninitowok *bonéka oné mai léké nio*
nipah *tal, tuak (nypa futicos)*
nipis *ndéru roco (citrus medica), mundé, ndiru deta, beranga*
nipon *Nipong, Jepang*
nira *tuak bakok, waé mecik, mincé, télu; nira pekat misang*
niraksara *toé ngancéng baca agu tulis, buta hurup*
niraksarawan *ata toé ngancéng baca agu tulis, ata buta hurup*
nirgelar *toé manga panggala, toé manga gelar*
nirmala *nggeluk, gejo, junggu, hola*
nirwana *tédéng lén, surge, seriga*
nisan *watu, mandus, rapu-raté; nisan kepala kubur watu sa'i*
nisbah *woé, wa'u*
nisbi *relatip, toé nonong ca kaut, toé manga si'ang*
niscaya *tantu, toé te toé, mara-mara, mut; meniscayakan tirik, cerep, kémpu, petok*
niskala *oné nuk kanang, le get kaut*
nista *bocik, mericu, donggo, ripe-rapes, bericu; menista loér, mbécik, renti, loér-lokét, tida, pandé wau*
nobat1 *gendang*
nobat2, menobatkan *tenang, tindak, palas tara, wetik weki, wintuk téti ciri raja*
noda *tanda, silok, cela, pandé ritak, sala, ta'i lali; tak bernoda hola, semok*
noktah *bo-sela, detak, masang, paru, rugut, saki*
nokturnal *raja wié, wakar wié, raja lesu, wiwi*
nol *kanang, nggameng, longi-langit, oja, kanan*
nomad *ata mbéot*
nombor *nomor, lomor*
nomenklatur *ngasang*
nominal *ngasang kanang*
non1 *monis, enu, molas*
non2 *sustér*
nona *monis, kuéng*
nonagresi *meler, metek, jo'uk*
nonaktif *kaéng bo, toé kerja, asi, emo*
nonblok *boné réha, toé kambé céi-céing, toé pili ata*
nongrong *ndadok, wodo, wogol*
nongkrong *dungguk, gangkés, jo'uk bo, nggékék, ka'éng bo, lonto jongok*
noni *monis, kuéng, nona*
nonkonvensional *toé laséng, toé éta main, di'on*
nonkooperatif *toé réjé lélé, toé bantang cama, toé ngoéng gori cama, toé guri cama haé*
nonol *keteng (zeazera coffiae)*
nonong *ndadok*
nonpribumi *ata long, ata sai, ata pè'ang mai*
nonproduktif *toé wua, poné, toé icy, embo*
nonstop *toé asi, tundung, nukung, toé kos, toé emo*
nontradisional *toé laséng, toé éta main, toé mbatén, toé danong main*
nori *lamung oné tacik*
norma *adak, saké, ruku, co'o ba weki, wintuk*
normal *raja, laséng(n), hitu kin patén, laséngn, pas, jepek*
normalisasi *pandé laséng, kolé ného mangan*
normatif *lut adak, lut wintuk*
nostalgia *nuk, tenang, régo, tenang kolé ata poli pandé, nuk ata polin, nuk nunga agu laséng*
nota *surak, langga*
novel *novél, tomo*
november *wulang te cempulu ca*
novena *ngaji ciok lesu*
nubuat *reweng de Mori Kraéng*

nudis laco, *mbolang, monggét, nggalér, langgér, mbongèr*
nujum ketika; **menujumkan nampo/ téka nampo**, *toto ketika*
nuri nio
nur gérag, *géwang, cias, néra*
nuraga tuna
nuri ngkeling, *keling, celét*; **nuri yang sedang besar** *ngkeling poco, keling kongo, réngap*; **nuri besar kérag**, *cengkuling, gelarang*
nusa nuca, *nunca*
nyala dila, *keté, nggoang, ; mudah menyala lolap, saor, saop, gagok, lolar; api besar dengan bara banyak gawok; bernyala besar nggoang, longgo, haok, mbong, sok, lolep, lolap, lolar, gagok, ganggar-laok, gagok, gonggar, ganggor; bernyala kecil sawa-leté, sagi-sagem; lampu tetap bernyala joli, dégang/ondang nggoang; bernyala-nyala di banyak tempat nggo-nggang, embong, lolé; menyalai dasang seta, tutung, pasang; membakar soté, sero, seta, cut, setok; menyalakan tutung, kayu api yang tidak menyala; cila, sila, banes*
nyalang cita, *cedé, per, wela matan*
nyali1 pesu, *na'í*
nyali2 kéra
nyali3 wingker, *géal, jingker*
nyaman legus, *jingker, ngelo, nisang kéta nai, metek*
nyamuk namok, *lado, lawa-lanteng, lemo, lemok, lemuk, lecer, lomo, mencil, naming, lemus, mamuk, mamok*
nyamur lo'ó, *nepo, mapun, napung, cembos*
nyana bet, *makit, mantik, mangkong, ma'ut, pénggong*
nyanya, menyanya céro
nyanyah, menyanyah joak, *butél, jangut, aung, cucal, tepe-ropik*
nyanyang simpung, *has, sosap, hobal, hoés, soang, wosong*
nyanyar hembet, *hes, beheng, hambos, hawes, ghembot, ghemol, ghembos*

nyanyi, bernyanyi déré, *rindo, tatar; bernyanyi di sekolah nani, rindo, déré; bernyanyi lantang sendirian nénggo, tolos, télés, nebong, landu; jenis nyanyian jikir, landu, lujunai, nénggo, osong, mbata, sanda, danding, déré caci, rampas, embong; nyanyi ratapan cacing, lorang*
nyanyu, menyanyu joak, *butél, jangut, aung, cucal, tepe-ropik, rai-raos*
nyanyuk benge-léot, *benga, banga, bengge-léot, wele-wéong kolé*
nyapang haé
nyarang kuntep (*achyranthes aspera*)
nyarik poha, *tolos, télés, célék*
nyaring télés, *poha, tolos, géntong, lo'ut, mpohak, ngawés, nélél, mberong, ncéong; dengan nyaring kecés, meluk, nculir, lengka, wok, géntal, mpohar, nggerak, walek, sobok, seler, tolos; nyaring serta tajam mpelar, mpilar, ganggem, ncelér, ncelir, gelok, rés, ncelar, sohot, mbecer-mbu'ak, selér, kecés, pahi-pohak; nyaring bunyi kodok gentol; nyaring menangis nolus, wuku, gojat, lorang; nyaring dan merdu celos, ndoés, gelut, nénéés, nolos; ketawa dg suara nyaring tengkes, dalér*
nyaris tiang, *gori, gorit, tédol, téngo, angop, té cekoén; nyaris jatuh ndécul, kudut pa'u, jeduk, té cekoén te pa'u*
nyaru, menyaru tangké, *céha, biluk*
nyata betas, *getas, cias, ndejak, cémpar, lenci, nesa, galar, nesa-delar, péra, péros, delar, lelar; menyatakan nenggo'oy, pa'u, sénta, liri, béngat, turang; ternyata kaling po, naha, nagha, kari po; memberi pernyataan torok, losa reweng*
nyatuh kémpo; **nyatuh lambar marang-pau**; **nyatuh rebung nungkal
nyawa mosé, *nai, nawa, sut; bernyawa manga nai, manga sut; senyawa neki ca; bersenyawa pandé neki ca, ca na'í*
nyenyai langgar, *landa, sira, lambit, nggirong, lawa-lanteng, tatar, larong***

nyenyak *léut, lémot, punggus, tereng, buntu, lébeng, ilut, junung, cunggut, mbalér, bané, noleng, bebas, nobeng, lujut, béjeng, lungkut, banek, émot, éngos, nobek, cobéng, lémar*

nyenyat *lingot, lik, lik-mentuk, terek, gampeng, lik-lambeng, lik-mentik, lik-lentep, lik-lentak, mentuk*

nyenyeh, menyenyeh *joak, butél, jangut, aung, cucal, tepe-ropik*

nyeri *jél, jel, héos, néos*

nyi *endé, iné, ené*

nyinyir *butél, jangut, sung, juék molém taung, nger-ngauk*

nyiru doku, duku; nyiru yang besar *tendèng, léncér, téndéng; nyiru yang bersegi empat wuga, pénggék*

nyit *ngo, sika, cek, uar, conda, buar*

nyiuur *nio*

nyong *nana*

nyonya *endé, iné*

nyonyeh *ata tu'a agu cepu, lopo*

nyonyong, menyonyong *nggamor, nggomor, kengke-ku'al, nggimol, rimos, nggomos, mumir, simor, ncimor, ncimos, nggimos, kere-ngkamar, cu'és, wongos; menjojong hendak berbicara sopok, sopik-sopo, cimos, sipi-sapak, tombo, curup*

nyunyut, menyunyut *landa, londa, lot*

O

O, o huruf te *ca* (*cem, cam, sa*) pulu liman

Oase, oasis tana lau satar laing, mata waé oné satar-laing

Obat *rewos, rewoh, musa, muha, kerénda;*

obat angin *rewos (musa) buru; obat*

bius *rewos (musa) te lémot; obat*

cacing *rewos (musa) mbalang, rewos*

(musa) beti tuka; obat doktér

rewos (musa) de doktér; obat kampung

rewos (musa) oné béo, musa kampong;

obat tradisional *rewos (musa) oné*

béo, musa kampong, rewos médé

main; obat mata *rewos (musa) mata;*

obat merah *rewos wara, musa déréng;*

obat nyamuk *rewos namok, rewos*

ninik, musa mamok; obat tidur

rewos (musa) te toko; berobat

te rewos, manga rewos, kawé rewos, mo préksa;

mengobati *te rewos, musa; memberi*

obat penggalak anjing *kirung, rani;*

obat-obatan *babas, barak, éncés,*

hélo, ipa, kéréng, kerénda, pasolé, poé,

pelemur, pemolé, rantong, remi, subu,

tabas, waké-haju, watu-jawa, weci,

wonas; cara-cara mengobati

empeng, galit, goncing, mosang, musa, muha,

reca, rewos, rewoh

obduksi *baé campitn beti/mata*

obeng *obéng, obén*

objek *apa, paté, raja, ranga, ca o ca*

objektif *molor, hepés, tu'un, nenggitu*

muing, hitu muing

objektivitas *molor, helek*

oblak1 *mésé, ngéngga, ngalis, méhé,*
ngalih

oblak2 *gégo, andok, héol, andu-aék,*
ghéghol, ghéur, héhol, hihur, ando-aék

oblong *baju kaus toé manga limén agu*
bokak, baju ketéak

obor *culu, cubar, sulu, tiap; mengobor*

pandé nus, pandé rabo, tutung culu

obor; mengobori *te si'ang, te nesa,*

téa, éla, pandé gerak

obral *roés hargad, woro-waés; meng-*

obral(kan) *pika-borok, pika roés, pika*

demeng dod, pika gampo

obras *jaik oné lupi kudut jerék, megeng*

obrol, mengobrol *tombo, gejék, jahok,*

jaong, nunduk, jangka, présa, léjong

observasi *lérés, jodeng, amot, ngamat,*

péngér, cener, jedeng, jeteng, la'at,

lélo, présak, lèmmè

observatorium *mbaru (sé kang) te na'a*

perkakas niho teleskop, mbaru (sé kang)

te na'a peréwang niho teleskop

obsesi *wédol koé, beti nuk, mbiri-*

mbaram, sai-sua, sa'i sua, mésé nuk,

mésé ngoéng

obsolet *ata-manga, ata-oké, larang,*

larak, ndewut, wéang

oceh, mengoceh *jauk, ciki-cal, hiwi-*

hawol, sopok, jipok, sipi-sopok, sopi-

sopok, jiwol-jawol, nger-ngauk, jiri-

jara, jipi-jara, wajak, wanak

odem *bara-beno, bojut, nombo, timbu,*

bo'us, bokus, bajal, bejeng, bo'os, ru'u-

bara, bohos

odol *rewos te roco ngi'is*

odometer *peréwang te baé waun ko te*
baé tadangn

ofisial *adak, sa'ing ngara, ata tu'an, ata wintuk laingn*

ogah1(mengogah) *héur, éncuk, kéduk, éncok, héncuk, éncu, éduk, nggiduk, wédu, ghéghur, héhol, hihur*

ogah2 *toé ngoéng, tingul, cok, ogo, kulas; ogah-ogahan ndéwék, épas, berbétés, bingi-bangét, ja'i-ja'as, ja'i-jaér, giwel, ngingi-ngangèt, ju'as, nani-nanut, ndagi-ndégék, géntung, inggi-anggang, titeng, dadés, leke-lémék; ogah-ogahan bekerja imi-amas, téngél, nagi-nogét, teme-tengkul, ingé-angét, ngondé, hulas, hali-hulas, ngangit*

ogah-agih *gégé-go'a, sere-do'a, mendo do'a*

ogak-agik *bengkes cengkali, nisang kéta*

ogak-ogak *ketang; berogak-ogak mbamba, wajak, wangé, lowé-lawér, joak, wer-witék*

ogam, mengogam *maéng sulap*

ogel *héndok, ndéhok, nggeduk*

ogok1, mengogokkan *donggas, édos, déol, doar, nggaras*

ogok2 *toto agu awar, aréng, adong*

oh *ih, éang, ai, ha'ah*

oi *u, o*

oikumene *bantang cama, réjé lélé, ca nai, ca bantang*

oja, mengoja *sawung, sosok, ngaur, titing, tarak, tarat*

ojek ojek; mengojekkan *lojok*

ojok, mengojok *inggos, denggos, hinggap, kiop, donggok, nggios, dongkar, ndara-ndakang, jingo, honggop, doar, dogar, hiop*

oknum *ata*

okok *luji, mékét, nikeng, kikeng, megi, kiket, gegil, kuling, lijek*

oktaf *alo*

oktober *Oktobér, wulang te ca pulu, wulang pulu, wulang cepulu*

okulasi *cangkok*

okultis *ata mata géra, ata mbeko, ata mata-jinok, imbi pina naéng*

okultisme *imbi mbeko, imbi pina naéng*

okupasi *lonto(n), rumbu (mboro) tana data*

olah, mengolah *pandé, tangké; seolah-olah manat, haéd, mana, néhot, nongo; olah tanah ciwal, gori, wedak, wunggar*

olahraga *maéng, labar, gega*

olak1 *semuli; berolak hili-hoés, tiki-takang, nggili-nggoéng, tili-hoér, tili-loéng; olakan molo, semuli, sara-molo, poté-roé, sermuli, ser-molo; olakan air semuli, sermuli, ser-molo; olakan angin buru-poté, poté-roé*

olak2 *wa'i, nganga, rékak*

olak3, berolak *toé réwa, leme-léngkus, lémas, jengge-li'o, bendos, wendos, begos, danda-daék*

olak-alik *sutut, molé-taung, donta, suntuk, nggerolo-nggermusi, darot*

olak-olak *panté (sula lencogaster plotus)*

olang-aling1 *andok, héol, andu-aék, ancék, andok-ndoak, ghéghol, jélong*

olang-aling2, mengolang-aling *da'ul, ke'ul*

oleandero *leander (nerium oleander)*

oleh *le, ali, élé, lé, lai; olehmu lité, le hau, lahu, séng, sé, mé, leghau; olehnya liha, lia, né, séng, sé; olehnya (=karenanya) ngasang, itup, hao, hai; oleh karena itu landing hitu, ali o'o, nahat, taka-toé, taka-toét, nahi nggitu, mo nggitu; oleh siapa liong, le céng, le séi; beroleh laong, nau, dengkek, cir; yang diperoleh lér; memperoleh ita, paéng, wéléng, lili, cir, koméng, gotok, pa'éng, dengkek; memperoleh dengan gampang gowés, gogés, nggoés, jinok*

oleh-oleh *gopa, tanda-mata, ca-o-ca-ba, ténténg, wua-limé*

oleng *andok, héol, andu-aék, ancék, ghéghol, jélong; beroleng-oleng héhur, ndéto-ndatot, kéngkuk, ghéur, jail-jélong, wejot, wejod, ancok; mengoleng héur, gégo, ngkéngkung, wandot, ghéghol, ghéur, wiur, kingkung*

oles, mengoles *kosér, luma, lumak, komak, késor, cumak, koso, sumak, palés, wulak, salit*

olét oro

oli *mina oli*

olimpiade *olimpiadé*

olok, olok-olok *mbéis, sondot, loé, loér, mbécik, cicik, wanak, ilém, cacak, cacong, pelek, manak, kaor, maja*

olong-olong *waté, mbolék, kaka lambang, nuntup, potas (duoitus oermaicus)*

ombak *bombong, bombang; ombak-ombak kecil yang berbuih wéla-méntar; berombak binggi-lok, ndaki-ndekok; berombak-ombak ndekok, lingkom; berombak dan pendek ruasnya pada bamboo rekét; mengombak héhel*

ombang-ambing *langu sa'i, langi-lingut; mengombang-ambing lingu-langu; mengombang-ambingkan wéjot, wejod*

omel, mengomel *ceke-lemét, jauk, ngauk, tengge-rowong, wékok, jéré-ngauk, suntet, nggut, butél, nger-ngauk, nggaut, pocu*

omnivora *hang sanggén kaut, hang apa kaut, dodong, wosa, hang sanggén méman*

omong *curup, jangkong, pangé, carong, tomo, jaong, palak, dodong, nunduk; mengomong pa'u mu'u, pa'u curup, bajar, jahok, losa jaong, reweng; omong banyak jiwol, jowi, ropis, do tomo, jiwol-jawol, jomél; omong berlawak-lawak mbékér-kék, gega lema, bel-béték, ber-bétés; omong dengan gaduh ngaok, ngere-ngauk, mber-mbapas, rai-ra; omong dengan marah cendel, tente-rawo, tomo le rugi, mbaru-mbaput, rabo, palak; omong kasar cerencu'as, kakar-komek, wangka-wo'as, wincol, cacong; omong kecil-kecil nggum, nggun, ghaos, saok; omong kosong adong, lo'i-la'it, longi-langit, la'ak, lolér, inggar, oja, akal, nggopét; omong panjang lebar ndaél, tomo ndajar, dajal, tuas,*

torok; omong saja himu-hamu, curup kaut, tomo kaut, ghémuk-ghé, jaong ket; omong sampai didengar orang wéwok, ciék, aok; omong sekadar menghibur jomél, tomo wangé, curup kerénda, hému-hél, hému-haél, mbere-ngaok, hepe-haol, himes-lipet, ghémughél, wer-witék; omong terus terang keci, paki mai dara, palak tu'u, keti; omong tegas cenak, dencem; omong terus-menerus seperti orang gila jauk, gha'ul, jer-jauk; omong terus karena marah butél, jauk, gha'ul, nger-ngauk; omong terlalu cepat hiwi-howol, hotal, sopok, sipi-sopok, danti-dontél; selalu omong tul, ngkéhor, jéhor, recék, jajarna, jer-jauk; tersalah omong gancé, cadel, nggasuk, sadol; beromong-omong nggipos, ripos, sai-saok; beromong-omong waktu demam jipi-jara, jiri-jara, cer-bambang; beromong-omong sendirian karena rindu hetam, nggaru-ngga'ut, jer-jauk; mengomongkan pa'u, pucu

ompol *lengé, lembes, cengi, cio toé nuing le ru; mengompol bembes, nopé, cio oné locé toko*

ompong *cepu, nggemung, gemol, gence-gawel, ngewil, sempuk, lélung*

ompreng *bokor*

omzet *do(d), paéng*

onak1 *wua (plectocomia griffithii), karot*

onak2 *cucu haju, kisu, karot*

onar1 *raha, mbolo-haés, néngo-nangong, ngaok, mboro, lanar; mengonarkan pandé ngaok, pandé woréng, pandé susa*

onar2 *nawa, akal, adong*

once *pipa rongko*

oncom *uté kedelé*

oncor *culu, cubar*

onde-onde *ondé-ondé*

onderdil *paréwang, merkani*

ondok, **mengondokkan** *ceha, boné*

ongah-ongih *gégo, gégé-goa, ndohong, ngkik-ngo, gagi-gégéng*

onggok(an) *ongko, kongko, moncok, lipur, powong, antang, mboko, koko, loncok; onggonan batu perbatasan pal; onggonan sampah wekang, mekang, asom, wéang ongko; onggonan rumput di kebun ongko, popos, tiwon, ponceng; onggonan rumput kering uwus; beronggok-onggok pogur, torus, ncoir, ngungkur, nunca, nuca, coir, cogur, monggur, pugur, lugur, loncok; tidur beronggok pugur, toko wengkung, pogur, toko péncél; mengonggokkan kongkos, tighon, ongko; menggonggokkan jagung sebelah diikat labor, pit, utur, loncok; teronggok moncik, sekerohu, boncok, mungging*

ongji sendo, ngao, ondang, ndong

ongkang1, onkang-ongkang *jo'uk, jengok, benge-ngaét, mangga-laot, épak, dungguk, jonggal, lékuk, mages, mbéjuk, béhal, bo'us, mbékék, mbéguk, réngkung, dohol, jébek, baba-la, bujel, mbéget, mbere-lanak, mboher, ndéru-ndéng, lau-le, awo-salé, éta-wa, benge-laét, ka'éng bo*

ongkang2, mengongkang-ongkang *dongget, dingget, lako-lakas, dungget*

ongkok, mengongkok-ongkok *rehop, rehé; mengongkoki jukuk, denggas, honggop, hinggop, peke-rehé*

ongkos pala, bajar; mengongkosi intur, kabang

ongok bodok, bapa, bapa-béngot, béngot, bingi-bangas, ingi-angas, bénga

ons ons

ontran-ontran *apa kaut ata pandé ngaok ko ngaur*

onyah-anyih, mengonyah-anyih *ngawas, saém, nawé-naés, ngangit, saép, miwi-naés*

onyak-anyik gégo, olé-alé, huli-hali, wali-wuli, wel-wutir

onyang empo

onyok, mengonyok(kan) *tandik, tanjik*

onyot, mengonyot *mondo, potu, lot, sorok, ndol*

opak kerupuk

opak1, mengopak *pur api*

opak-apik1, mengopak-apik *liki-lekos, colé*

opak-apik2, mengopak-apik *céar, céhar*

opas opas, atat laséng jera laing, ata jera laing, ata runing laing

open sapo, dapur, likang

oper, mengoper *pando, odo; mengoper pekerjaan karena cemburu méng, melis; mengoper-oper suruhan ndok, ndol, olo-olo runing; mengoperkan opér*

operasi opéras, léa

operator *ata lami agu na'a-nipud, perkakas, né'ang, éwang, peréwang*

opini reweng, nuk, jaong; opini publik *reweng data do*

opname toko oné mbaru sakit, toko oné mbaru beti

opor santang manuk

oportunis *ata kawé untung, ata kawé ontong*

oportunistis *kawé untung kanang*

opseter *mandor kerja, mandor ata gori/duat*

opsir opsir, serdadu

optik *baté pika kaca mata, baté pika mata tangké*

optimal *landorata*

optimis *tiwu-léwé, nai ngalis, tuka ngéngga, bengkes, imbi, deming*

opu kraéng

orak1, mengorak *kékas, lembar, tiwar, kékang, wéngkas; mengorak api céar, conggré, cokér, kaér, céhar, cempong; mengorak benang tuas, caca; terorak behas, lendor, rempang, behak, biké, léngka*

orak2, mengorak *téku, tiku*

orak-arik *nggewe-nggaol, mbeker-mbulit, mbiri-mbarang, nangka-nawit, mbeker-mbolok; mengorak-arik hémbur, nggu-nggang*

orakel nampo, toing, ita

oral curup, reweng, jaong, gejék

orang *ata, weki; orang asing* *ata bana, ata bali tana, ata béli, turis, ata long;*

orang awam *ata léké; orang besar* *ata*

mésé; orang biasa ro'èng bo, ro'éng; orang dalam ata oné; orang hutan kodé mésé; banyak orang lawa, ata do; orang besar ata gagit, ata mésé; orang halus ceki, ata pélé sina, darat; orang halus di hutan inéwiu, ata iwo, wiu; orang islam ata silam, ata Melaju, ata Islam, ata gagit; orang kafir ata kapér, ata kapid, ata kawir; orang kebanyakan ata léké, perémang, ro'éng-bo; orang lain ata, ata bana; milik orang lain data iwo, data bana; orang tua ata tu'a; orang tua laki-laki mekas, kraéng; seorang cengata, sangata; orang-orangan mata tongkok, mata tokok, orang tua (famili) isteri iné-amé, anak-rona orang tua (famili) suami anak-wina, woé

oranye *belibi*

orasi *curup adak, pidato, tombo adak*

orator *tongka curup, tongka, ata ba pidato, paténg jaong*

orat-oret, mengorat-oret *nggurit, arit*

oratorium *batè ngaji*

orbit *batè lako(n); mengorbit lélé-léok*

orde *adak, unkur, wintuk*

order *perénta, kanta, pedé, reweng, running, wéwa*

ordinal *pisik*

ordinasi *adak, unkur, tahbis, lantik, téti*

ordiner *laséng, cuku nunga*

ordner *map*

ordo *biara*

ordonans *mendi, ro'éng*

ordonansi *adak de pemerintah, palas tara, wetik weki*

oret, mengoret-oret *nggurit, arit*

organisasi *kilo, lipu*

orgel *orgél*

orientasi *nuk nai, nipi, niak, get, ngger, nggere*

orisinal *gicing, gici, tengé, tantu, ce tu'un*

orna *tarang, tara*

ornamen *janggu-japa, rinda-di'a*

orok1 *anak, réak, mantar, waé, ro'éng*

orok2, mengorok *mareng, bareng, nggorok, kakor, bereng, marong*

orok-orok *robo, doké (crotalaria ferruginea)*

ortodoks *mberes cau adak, cau kin adak manga, adak manga, wintuk manga*

osilasi *andok, andu-aék*

ostentasi *toto, joler, conga bail, tongés, jongang bail, ncongés, ngadak*

otak *utek; otak ayam/udang bodok, bapa-béngot*

otak-otak *wajék, haé, lawit, paréng*

otar *nggiling koé*

otek *ngasang ikang oné tacik*

oto *oto*

otobis *otobis*

otomat *mesin ata mosé le run*

otomatis *mosé le run kaut*

otonom *le ru, élé ru, wintuk le ru, wintuk kilo, papong de kilo*

otonomi *pandé le ru, pantil le ru, pantil kilo*

otoritas *kuasa de ru*

otoriter *kuasa hanang koé, perénta le kuasa, perénta nia ngoéng, kuasa sanggè ngoèng*

otot celi; otot bertentangan dengan tulas dan usus *ici; otot sebelah menyebelah tulang punggung lenga; otot pengetul legi; pantat kurang berotot kico*

oval *wajur, jolor, nggalor*

oven *baté tapa roti, likang tapa roti*

oyak1, mengoyak-oyak *héur, èncuk, gégo, wiur, huli-hali, kèngkung*

oyak2, mengoyak-oyak *dolong, kudu, léor, lut*

oyok mengoyok *kudu, lut, cup, during*

oyong *gégo, héur, èncuk, wiur, huli-hali; mengoyongkan hahur, héntet, ghéghur*

oyot *waké*

P

p, p hurup te ca (*cem, cam, sa*) pulu enam
pa tuang (*guru, pastor, mésé, dll.*), *mori*
pabrik *fabrik, pabrik, awos*
pacai *rewok haju cendana*
pacak1 *pintar, nggepuk, molor, naé, pinga*
pacak2 *pudus, durut, tuduk; memacak*
pudus, olong, ténté; memacakkan
udek, todek; terpacak *pacek*
pacak3 *bincar, bicak, wêtar; memacak-*
macak *bincar, wecar, wesar*
pacal1 *mendi de raja, aku*
pacal2 *ngasang ikan mu'û lolo*
pacangan *naca; berpacangan* *pandé-naca*
pacar *haé-reba-molas*
pacau *ru'û, haju wewes kudut rantang*
peti cik oné woja
paceklik *ncara-ncua, hele-hobal, hara-*
héos, darum-sau, daron, darem da'at,
darem monto
pacet *mantek*
pacok *tenggok, cecar*
pacu, berpacu *rié; pacuan* *kuda rié jarang*
pacul1 *bancik, bingkung, sangko, maco,*
penggali, beci; memacul *wedak,*
sasap, cacap, woak, wunggar
pacul2 *kejé, kejék, pejék, pecék*
pada1 *paté, pété, pélé, oné, du, duku, du*
lulus, dugu, péta, duha, duhak, agu,
oné-agu, lété, nganing
pada2 *séntol, mêntot; berpada-pada*
sirek; memadai *rimpong, remo*
padah *nannga, gantang, tandan*
padahan *cak, nangki, maki, celek, tida*
padahal *maik, tangkur, kali-po, agut, ém,*
alang, radut, ci, cin, paling, kari-po

padam *pes, pesa, peset, paha, mata,*
mesak, gampeng; padam sama
sekali *gampeng, peges, pegem, pesa;*
beberapa cara memadamkan *bempa,*
pampang, pesang, tempang, cemor,
cempang, cewu, coga, semba, worang
padan1 *dungkang, dukang, pakep, duha,*
pangang, jepo, kolir, jepong, cumang;
sepadan dengan *rinca, risa, ungang,*
pakep, tunggal, sangga, ténda, remong
tarad, joto, lêwa, to-tau; yang sepadan
haé dungkang, ata to-tau; tak sepadan
colém, dion, woléng, toê to-tau,
sebalu; memadankan *sepur, pandé to-*
tau; padanan *haé(n)*
padan2 *rahit, dopo, watas, cahit*
padan3 *reké, riket, ropo*
padan4 *adong, kéko, nggopêt, mbamba,*
wajak
padang *lengkong, pumpuk, puming, oka,*
pupuk, leko; padang rumput *satar,*
pumpuk, pupuk
padas *nampar, nampé, ngampang,*
ngawê
padat1 *loko, tel, nteling, tentel, penek,*
peno; padat tanah *rabang, nceling,*
imang, cirang
padat2 *turun tenek, pémpêt, tek, kéco,*
leset, picek, tetet, nekit, niket, puntal,
pecer-penek, pépêt, nteling, kengkel;
padat dan gemuk *binTEL; memadati*
pandé penong, pandé kengkel;
memadatkan *tatap, renet, denang,*
sedak, balong, renang, denet, deling;
memadatkan dengan menginjak-injak

wedang, *keda*; **memadatkan lubang tiang donang**, *wucek, leda, denang*
paderi pastor, *tuang, patér, romo*
padi woja, *mawo*; **padi yang terbaik woja keraéng**; **padi hampa lampa**, *lapa, longkak, woja ndongo, ipes, embo*; **padi yang setengah hampa cingko**, *lampa-po'é*; **padi yang tumbuh dari biji yang jatuh woja uding**, *mawo sapang*; **padi muda ngoél**, *mawo waé cucu*; **padi tambahan waktu ngéndé**, *ngoél, cehut*; **padi mudah yang digoreng dan ditumbuk lémpang**, *rani, bénté*; **padi selibu conggek**, *woja coak*; **padi yang dibungakan woja naos**, *andél, mawo jaor*; **padi berat woja tiu**; **padi bunting woja berat**, *woja dé'i, tian, mawo laing berat*; **padi yang dimakan semut di kebun roa**; **padi ketan woja galung**, *mawo raket*; **padi yang disimpan mengu**, *mawo manga*; **bahagian padi yang belum diketam pacer**, *pasor, mawo néncéng*; **suatu umur padi rangka-ngkaong**, *ngkere-ngkaong (padi yang sudah berbunga)*
padu haor, *hamol, neki, hawol*; **memadukan pandé neki ca**, *pande hamol, pandé laing ca, hawi-hawol*
paduka ruma, *runa, mori, tuang*
pagan mberes, *ndeng, mandeng, menteng, gesing*
paganisme kapid, *kawir*
pagar kempao, *kena, kendér, kintal, kota, lagalatur, nderék, laga*; **memagari réko**, *laga, héko, kéngkét, kena*; **memagari sekeliling liku**, *laga-léok, nderek keliling*; **memagari kebun sekeliling tingkol**, *ligub, liku*
pagas ropo, *ketek, kepu, reto, retop, retep, keto*
pagi gula; **waktu pagi le gula**; **pagi-pagi sekali capu-gula**, *ngili-ngelak, cupu gula, gula ucap, capa-coés, gocas, capu-ngéwer, ngiwer, gula-gula, gula usap capu niwer, benta, gocap, capu-cuas, rebot, gucap, cupu ndiwer*; **pagi-pagi jam 4.30-05.00 nesak tana**,

rémborambo; **pagi jam 9 masa galang lesor**; **kepagian gula bail**
pagu rahit pélé étan, *lobo*
pagun ndeng, *mberes, gesing, kitek*
pagut (memagut) cewel, *camel, tenggok, rampét, rampér, rapét, wincang, akit; cotok tenggok, detuk, cecar*
paguyuban nggota, *lipu*
paha pa'a; **bagian atas paha (hewan) cembé**, *péngga*; **tulang paha salong**; **paha belakang (hewan) cenggé**, *legi; kaki dan paha depan cenggé, senggé*
pahala lahé, *nabit, di'a, ba'éng*; **berpahala manga di'a**, *manga ba'éng*
paham pecing, *reweng, nuk, baé*; **berpaham manga nuk**; **memahami pecing**, *baé ga*; **sepaham ca nuk**, *ca reweng, ata-ca*
pahang rungang, *rungan*
pahar talang, *ntalang, sosor, kembokang, kepar wai*
pahat tekang, *pa'ak, pak*; **pahat kecil pengoké**, *pemokék*; **memahat panté**, *pekak, tekang, pa'ak, pak*; **memahat gagang enau paking**, *paté*; **memahati wetok**, *tewok*
pahit pa'it, *keték meték, metél, marét*; **pahit dan keras (tuak) ketuk**; **pahit tapi enak ngejél**, *maser, rém, rem*; **agak pahit (sayur) meték**, *metel*; **agak pahit dan pedes mar**; **pahit sekali pa'it ngeték**; **berpahit-pahit nai koén**, *uling*; **kepahitan beti nai**, *susa, da'at nai*
pahlawan laki, *ata rona, ata rani, laki-mangir*
pailit bangkrut, *pa'u, ciri lengge, jiri lénggé*
pajak pajak, *blasteng, taki, marak*; **kena pajak hena le taki**; **mulai menerima pajak tiba surak**, *ranti surak*; **pajak gelap pajak adong**; **pajak pendapatan pajak dani**, *blasteng*; **pajak penjualan taki pika**; **memajaki bajar pajak**, *léko pajak, bajar blasteng*
pajan (memajankan) toto, *tandik, tanjik, toi*
pajang (memajang) toto, *tandik, toi*
pajuh (memajuh) kengah, *hode-hadel*

pak1 *ema, amé*

pak2 *rokot, kokos, tumpi, mbeku; mengepak rokot, tija, wolét*

pakai *paké, pasé, papé, cubek, kani, cuki; memakai pakaian cuki, konok, widang, héna; memakai juga melilit di kepala kale, sésék; memakai destar potur, topur, sésék sapu, sapu; memakai kain sarung enggé, tenggé, déng, saput, rut; memakai tudung sodol, rodong, weko, rudung; memakai kain secara slimut kelémbuk, wéngko; memakai kain sebelah di atas bahu agé, sémbang, kélé bamba, lélé, kalé; memakai keris/parang pada pinggang sélék; memakai bahasa samaran paci, oténg; memakai sesuatu sebagai tangga mencapai sesuatu redéng; memakaikan ba, cibet, cuki; pakaian ceca, entau, kani, cuki; pakaian lasak séna; pakaian hadiah widang; dengan pakaian di badan saja kemonos, kaning, nggonong; berpakaian waktu tidur tenéng, kenéng; pemakai ata paké(n)*

pakal *tanang; memakal salit, dumping, tanang, co'a, lula, lilam, kuda, cimir, umpang, leci, palés; memakal periuk pilat, kudang, lawi, lolat, salit lewing*

pakan *pahang, pakang, lé'e*

pakanira *kraéng, ité, ruma*

pakansi *asing, pekansi; liburan panjang/lama sekolah kos, pekansi*

pakar *ata nggepuk, ata baé tu'ung*

pakat, sepakat *ca bantang, ca nai, koté-ndolé, teguk, tak tau, duha, caman, ce nai; sepakat dengan cau*

pakau *jélong, mbiri-mbarang, bules, betisai, weleng sa'i*

pakcik *emakoé, mengkoé, mkoé, emakoa*

paket *barang ata poli rokot te katu*

pakpui *nampo, toto-kopi, napo*

paksa *paka, duduk, dedek, seking, seging, paka-seking-ta'a, ba rubuk, berumbang, kempé, reju-raja, denet; dengan paksa pere-pudi, uda, kengkak, rembék, kengkang, sere-mantang, seking, rondong; memaksa denet,*

keras, so'ét, paka-duduk, keris, nggala-ninggasang, kéngkét, ci, wé'it, eseng, wenet, paki-duduk, celit, cara-ndatat, paka-ia'a, wakak, seking-keri, nggola-ninggasang, sudak, sukak, nuli, peking; memaksa berjalan kerkotos, seeking tako, wur; memaksa diri pakang; memaksa menerima sesuatu condo; terpaksa losing, dungki, sekak, cara-dungkuk, sere-dungkuk, curu-dungkuk, paki-seking, saup, dungkuk, dengkang-keras, duking, duki-daking, para-geging, loséng, lusing; terpaksa memakai rugu-régéng, lusing; berbicara karena terpaksa curup-dengkang; paksaan sékék; memaksakan condo

paksi *kaka lélap*

paksina *lau*

paku1 *do (d) ngasang: bembang-watu, iné-ringkas, ka'ap, kénda, lema-lipang, limé-lipang, lipur, lobo-laju, londong, nangkér, nangkér-poco, paku, paku-mendung, paku-mundung, pédék, pipis-kodé, pora-hang, pora-rona, puis, puni-poco, ramba-raé, randi-awang, rangga-limé, remang-ka, rentam, ri'as, riap, rongkong-poco, saung-cewo, saung-cewo-lawar, saung-cewo-ntangis, saung-wa'i-ntangis, sewo, téngka, tikel, tikel-koé, caki-caung, canga-caut, canga-cewo, ceke-cau, ceke-caung, cepo, cepok, cewo-ela, cidang, tikal, cigar, wagés, wawé; paku-duitan pipis-kodé; paku kawat atau paku rambut pora, rangga-ruca, luju-lélo; paku payung cera; paku pakis cigir, noro; paku sarang lukup, tekap*

paku2 *paku, pekak; paku dengan bambu rekak; paku-kayu ketilo, lacu, lacung; memakui paku, tak, pekak; memaku dengan pancang pekak; memakukan pépék; terpaku nteleng, cader, dades, paker, haéd paker, nujut, caket; terpaku (terhenti) jegek, lodem, ghema, lik*

paku perahu *senggo-léa, wunga*

paku *ngasang kaka-lélap*

pakus gudang, *sa'o*
pal pal, *watas puar agu uma*
pala ngsang haju mésé
palak rengas, palak, *tegi séng le duduk;*
memalak palak, *coét; pemalak ata*
rutit, ata tegi séng le duduk molé
palam culeng; memalam culeng, tadu,
cépet
palang lamba, nggalu, ucu; palang salib
panggol; palang jalan nggalu salang,
lamba salang; palang pintu nggalu
para; memalang lamba, nggalu,
nggaru; memalangi cépet, amba;
memalangi pintu wolé; memalangkan
lambat
parar, memalarkan dasor, cala, celek
palas ngasang haju lucu ata
palat (kayu palat) kemel
palau beké, rowa, réngkuk
palawija koja, latung, tété, sela, déwas,
mesak
palean paéng
palem bola, pinggong
paling¹ wéntong, péléng, pius, wéntot,
mbiur, mbiul, lé'ap, pétot, holés;
melihat berpaling hélo-halo, liok-lao,
lélo-lalo; berpaling kepada longgat,
jelong, holés; terपालing béngél, cénget,
pétot, holes, bintang
paling² cimo; paling akhir comong musi,
muhi pohit, musi lok, musi comong;
paling-paling tanda, sangga
palis, berpalis ngulét, lilap, nggulet,
nggulak, nggilét, nggulé
palit, memaliti koés, palas, salit;
memalitkan doés, komak, palas, palés,
salit, késor, alit, palit, rakéng, pélut;
memalitkan kapur sambil bersumpah
palas le tahang; terपालit mbura,
gempur, mburak, lumeng; terपालit dan
tersiram di mana-mana bere-bétés,
wésak-wasa, were-waés, mber-mbués
palmit wusak, awal, rawas, topak
palsu adong, tangké, banggéng, la'ak;
memalsukan pandé adong; pemalsu
ata adong
paltu ata pala

palu tuku; memalu ponggal, tak, tep,
todong, mbaut, pep, sébol, onnga,
pépék, pel, nontor, paku; memalu
dengan kayu bobol, tep, sebel, tobol,
ponggal, mbep; memalu gendang
cakur, dindit, mbaku, tup, retap, cikur,
ting, tebang; memalu gong wagol,
bolo, ngguténg, nontong, ting, tebang
nggong; memalu tambur terus
menerus rénté, tambur, bélé, rutut;
memalu atau mengetuk kepala tikak,
ketok sa'i; cara memalu gendang
cancang, concong, sasak, turululu;
pemalu gong wagol, bagol; pemalu
tambur langgor
paluh tiwu, gencol, cu'ung-cewé, nggéle-
wulang, semuli
palun nggao-tau, cawi tau, wengker-
wéluk, mbeker-mbolot, nggapé-tau,
ngenges; memalun mbolét, wonggé
palung di laut nambo; palungan makanan
babi galang; palungan dari batu
jewong; palungan upih garok, tomba
palut rokat, kokos, kokot
pamah béa, wejang
paman amang, to'a, mama
pamer toto, to'i
pamflet surak
pamili waris, haé pecing, haé diding;
pamili yang mengawini anak saudari
anak wina, woé; pamili isteri anak
rona, iné-amé (inamé), ulu, endé-amé,
adak
pamit pel(e)-kana, ris, dés; berpamitan
décing, ris, dés-tau
pamong guru, ata urus, ata wintuk;
pamong desa ata wintuk béo; pamong
praja pegawé
pampang toto
pampas denda, saung leba, wunis agu
péhéng, teging, woing
pampat loko, tel, kengkel; memampatkan
cecek, kengkel, wedang, renang
pamrih eméng, emén
pan pan
panah pana
panai doku oné mai haju
panakawan gelarang, tua teno

panar lenget, nganga, cere-haha, deteng, joler, mesik, mboles, singi-sangat
panas darap, holap, kolang, sesé, wak, holep, ndarap, heri, lecok, lengok;
panas air/api lacing, kolang, lecok, darap;
panas tentang matahari ceres, sok, kolan, kolang, jihik;
panas karena sakit sak, bobok;
panas dalam badan memek, bebek, juing, kolang-oné, péna-muni;
panas hati heres, rua, hérut, palak, kecek, leger pucu, hotét, nggakér pucu, ceke-ragat, gheres;
cepat panas wunteng, rua;
panas matahari kolang leso, lesik, ceres, kolang;
panas terik leso tik, cerak, hering, dawak, nggiringgerang, jihik;
panas sekali dr besi yang dibakar bene-benes, lecok;
hawa panas darap, hulap, sak;
panas dan tak segar noceng, sidap;
panas dan berpeluh rengas, holap;
sedang panas tentang matahari pagi kombo, dari;
rebusan sedang panas bekel, kolang;
berasa panas koceng;
memanasi bayi sapang, sarap;
memanasi daun untuk dimakan bélor, kélor;
memanaskan sarap, penes, belor, bélor, diring;
memanaskan makanan yang dingin daris, kolang-kolé;
memanaskan diri dengan uap rungap, sengop, wo;
memanaskan hati kongkés, karing, pandé rangkat nai;
kepanasan holap, ngholap
panau pano
panca lima
pancakara pakitau, raha, rampas, rani tau, pulang tau, rowa tau
pancalongok ata tako
pancang acer, pacek, acek, wuér, ténté;
pancang pagar paker, pacer, wuér, ténté;
pancang-pancang kecil sekeliling kayu lodok, lade, reko;
pancang perbatasan kebun lade uma, langeng, langang, lancé;
memancang ténté, mancer, pacek, pekak;
memancangkan udek, codek, acek, rasok, ténté;
terpancang tidek, tindek,

cudek, rasok, cedek;
terpancang miring cukur
pancar, memancar kémbus, cancor, concang, jorang, jiret, jerok, ndatot, calas, kour, cimbas, jalok, tinter, témbus, jeret, cincer;
memancarkan (air liur karena asam atau mual) bombak, jewek;
memancar ke atas tiker, cincer;
memancar (bentuknya melengkung) bimbis;
keluar memancar céncor, cincer, ciret, calos;
memancar banyak mboas;
memancar keluar (tentang tanah) nciret, wesak, wodo;
berpancaran calos;
memancarkan ciret;
terpancar ciret;
terpancar seperti air seni nderet, ciret
pancaran ipo, buntar, butar
pancaragam do tara
pancaroba caling-cekeng, wali-cekeng, warat
pancarona do tara, do tarang, kabus, rimbi-roét
pancasila pancasila
pancasona mbeko pandé mosé kolé
pancasuara rawés, rewong, rewe-raos, sahor, nggar
pancatantra lima tombo turuk, lima mongko néngéng
pancawarna lima tara(ng)
pancawarsa lima ntaung
panci pancing, lewing;
panci bersusun rantang
pancing, memancing oké pékang;
memancing, memikat antul, tatang, arét, atul, katéng, ngating;
terpancing hena pékang
pancit, memancit ciret, cincar, bimbis, cincer;
memancit seperti air kencing jalok, ndet, ciret, solok, tator;
memancit keluar pias, cincer
pancung, memancung kéré, keto, paki, kéntul, lepék, coco, kepu;
memancung kayu kémpu, coco;
memancung leher kajék, kepu, reto, horok;
pemancung ata kepu, ata kajék
pancur, memancur cincer, mboas, pana, tator, colok, jorét, wowing, kulung, cancor;
memancur air dari pancuran

nggalol, palo; memancarkan tator, patur; pancuran sosor, cancor, wowing; berpancuran combu-louk, sombu-louk, mber-mbikas; berpancuran tentang muntah nggorak, calos

pancut, memancut cancor, tator, titer, lentang, jorét, nciret

pandai, pintar pecing, pintar, cedek, molar; pandai (mahir) nggepuk, tipak, nggepek, tipek, bisa, nggu'i-ngga'it; pandai berbicara inos, kumil mu'u, ropik, hojék; pandai menangkap (menangkis) lipet, limé-lipét; pandai menangkap udang letér, nggepi; pandai (sanggup) taki, tejo, lulus; pandai memanjat liket, mékét, riket, nggipi-nggapal, rikit, rékét, rakot, rapét, mété, wékés, nikit, likut, rekat; pandai bekerja tejo, tejek; pandai besi ata copu, ata pépék beci; pandai emas ata dédék emas, tukang emas

pandak wokok, radak; pandak (dan besar) pada, mpédal; memandakkan pandé wokok

pandan, piara ré'a, wako; beberapa jenis pandan hutan mulu, pedé, ré'a-darat, ré'a kodé, ré'a lajar, sésat, soé, wako-puar, wewu, wiko, pétas; pandan wangi ré'a bengé

pandang, memandang lélo, liat; memandang dgn penuh perhatian mbileng, mbilor, jetet; memandang mudah maus, nggilak; memandang dengan rindu liap, liép, luhap, lepot, na'us; pucat luhap, hilap, lucap; memandang dengan tetap lélo té'é, jétong, jetet; memandang dengan takut atau heran lilap, li-la'ap, mbilak; memandang dengan tajam tatok, mbolok; memandang dengan mata miring menentang nggulé, nggulét, nggulép; memandang dari tempat tinggi téwa, tango, pota; memandang dengan muka mengejek miu-maus, nggili-nggalak; memandang terus-menerus jotot, jetet, jeteng, jedeng; berpandang-pandangan lélo tau, ngguré-tau, nggura tau

pandau temek, nggélé-wulang, bajak

pandemi némba

pandir bingi-bangas, ingi-anga, ingi-angas, ungu-éngés, sunggeng, nggiu-nggaur, wéngo, bapa-bengot, ing-nganges

pandu, memandu te karong salang, te toing salang; pemandu ata karong salang

panel lonto léok, nempung; panelis ata tombo oné lonto léok, ata cau jaong laing nempung

panen dani, ako, jari(n), gok, géok; panen padi ako; panen jagung giok; panen buah-buahan pu'a

panewu camat

pangah, terpangah nganga, lenget, mesot

pangan hang, nang bara

panggak mbasak, bongkos pesu, bombong rak, naka; memanggakkan bombang, nihas

panggung, daging senggapi, da'é, dapak; ikan panggung di dedaunan ikang gogos, kokor, nakéng langga; memanggag sarap, senggapi, tapa, dapak, rakap, nggapi, dasang, saré, saring, dapak, penes; memanggag agak jauh dari api saing, siring, diring, diris, sarap; memanggag daging pada pacak darang, dapak; memanggag daging pada bambu bobo; memanggag ikan di daun-daunan bako, baru; memanggag bulat-bulat wénggar, tapa; memanggag ikat langga; memanggag jagung daris, tapa latung, tunu; memanggag dengan menyandarkan sasar, be'i, diring

panggar ténda, tending

panggil bénta, néngé, awék, barong, goul, ponta, pawit, rebi, apét, wikit, kepok, awit; memanggil (mengundang) nggewit, kewit, mbéta, méngé, pantil; memanggil bersidang keboro, siro, bénta, néngé, sere, kewit; memanggil utk menghadap siro; memanggil orang (mengerahkan massa) kedang,

keboro, bénta; **memanggil untuk berpesta pantil, siro, rekadu, kewit; memanggil ayam kiki, kik, ker, kuku ku, krer; memanggil anjing koing, ong, kong, kuing; memanggil anjil kecil kuku; memanggil anjing dengan suara nyaring sora, kong, koing; memanggil babi éa (ng), éong; memanggil hujan korok, ker, nggorok; memanggil kembali awel, awit; memanggil lama dan keras ngahol, nélél, mekang, kepok; memanggil berulang-ulang nga'ar, nggar; memanggil dengan kasar penggang, ciék; memanggil dari jauh ugal, ugak, koang, noang, sorong, kepok; memanggil dengan keras ciék, wuku, uak, kepok**

panggul pola, awak, réngkot; memanggil pola

panggung kantar, kecaha, ténda, bendar, wongka, jangkong

pangkah1, memangkah tebang mangka, teka mangka, paki mangka

pangkah2 tanda panggol oné sai te wur poti

pangkai mésé, éros, mbégél

pangkal pu'u, punggu, pu'un; pangkal bambu pu'u betong, ragot; pangkal batang ketela punggé, punggér, punggu daéng, pu'u wogor; pangkal biji jagung untu, riti(n); pangkal lidah tolak, tolang; pangkal alang-alang ngis ri'i, ng'is ri'i; pangkal gagang sadapan enau bangkul, paté, panté; pangkal tunggul kayu cocok, sosok; pangkal insang belut kalol; daerah sekitar pangkal ekor capu-lali, toko iko; pangkal kemaluan kulu, kemok; pangkal paha béncu, ginçu, lengkak; pangkal paha belakang péga, péngga, awak; pangkal paha bagian depan rangké, lengkak; pangkal bahu békék, lédar; pangkal pisau uting, corang; pangkal pohon pu'u haju, buhéng, pu'un ghaju; pangkal pucuk kété, pongko, tokor; pangkal rongga dada huleng, windeng; pangkal telinga pokét; pangkal tempat ubi bertunas

ulu uwi, ulu, duha nggumuk; pangkal cerita wangka(n) tombu, pu'ungndunduk; memangkal asi oné baté géréng

pangkas, memangkas ujung tumbuh-tumbuhan retep, ropo, kerep, wérét, ko'ol, ro'e, campuk, kantol, gompus, koti, campul, ngetep, lompa, sempek, céca-mémak, compo, rekak, kantor, pébal, kantu, cébal, botit, kontér, lontér, ketek, ri'ok, rocik; memangkas daun ketep, retep; memangkas daun jagung nggading, sosik, retep; memangkas kumis longke, hetep, retép, loké, longké kipi; memangkas rambut longké, loké, longké wuk; memangkas surai dan ekor kuda nggoting, nggoti, ropo; memangkas rata wését, here; memangkas serata tanah cécé, cécék, wérét; memangkas supaya menjadi rendah rendot, woko, kendul; memangkas dengan kuku ketep, retep, hetel, hetep; terpangkas gompus, rampok, ngémput, ompok, nggolak

pangkat pangkat, panggall

pangking lo'ang, wongka, jangkong, seriga

pangku, berpangku kaki tonggang, dolé, ténggang, seléngka, wiku, tonggang; berpangku tangan jo'uk, jongang, téwir, dangok, liu limé, pota molé; memangku kapu, sogol, haol, géhé; memangku adik hapé, kapu asé; memangku dengan kasar rengkeremus, reku remus; memangku dan mengusap-usap anak sengkesomang, kango, saro; memangku seseorang dalam gelisah maut béing ata mata, nggao, cau nai; memangku di atas lengan bawah gégém, ndéng; memangku tangan waktu berjalan karena dingin kemos, wekut; suka dipangku dohol, jaba, niak kapu molé; pemangku ata caun

pangkung wégo, mbep, ponggal, onggga, tep, téngo, bobol, tebol

pangkur *bingkung, cola koe, sangko, maco, penggali, kéké; memangkur sangko*

panglima *pendékar, ata karong, lalong-tana, laki*

pangling *jingi-jangang, bipur, hémong, lémon, mamur*

pangonan *pumpuk, pupuk*

pangpung *dangka dango, rengka*

pangsa *wi'él, tilar, tiwér, lilar*

panging, **berpangung** *mucuk-rawuk*

panik *cere-haha, cihi-caha, her-hapat, jingi-jangang, cer-bambang, iki-aka*

panili vanili (*vanilla planifolia*)

panir kéju

panitera *panitra, ata tulis ici tombo*

panitia *panitia, ata urus, ata anorn, pencia, ata wintukn*

panjang *léwé, nda'ar, mbalong, ndair; panjang sekali lawi, léwé tu'u; panjang tentang balok hondér, loris, karak, honggér; panjang tentang benang lawé-lénggong; panjang tentang jagung hapok, wolé, jolér; panjang tentang buah kacang ladam, léwé; panjang tentang buah labu wadang, londang; panjang tentang lombok lojot, léwé; panjang tentang buah pisang jolér, wolé, léwé; panjang tentang padi mbaék, dandas, hépas, dandang, mbaét, banding, wandot, mboés, poker, wolé; panjang tentang bulu jubet, rengke-rambéng, jinggap, jinggam, jumbéng, jaméng, jambem, jembit; panjang tentang bulu alis jombir, lembir, sumbir; panjang tentang bulu setan jo, jembit; panjang tentang dagu gaméng, nggaméng, garok, nggomos; panjang tentang daun pandan di pohon lenggéng, lawi, léwé; panjang tentang jalan néndér, juku-jékék, lélés, jehir, ndéjér, nair, wékék; panjang tentang jalan mendaki hawit, tukang lewe, hahol; panjang tentang ekor johér, hondér, ndahér, ncoir, nduis; panjang tentang gigi ncangas, ncangar, nci'as, rambos; panjang tentang hidup nggalor,*

léwé mosé; panjang sekali tentang kayu pagar camber-naut, nanggar-naong, tonggar, anggang, lambit; panjang kayu yang dipikul nggere-nggatang; panjang tentang kaki langger, wandot, tiki-ranggas, langgor, dagér-daér, derdagas, lusan; panjang tentang kebun lop, ndor, wending, wélong, léwé; panjang ubi-ubian hamas, hapal, jolér; panjang tentang kuku janggak, canggak, janggang, nggaris; panjang sekali tentang kuku manusia nggarem, nggabik, nggaris; panjang tentang kumis ncéngés, ncuméng, ncumés, ncaméng, cuis, rumét, jambem; panjang tentang langkah ngembat, nggap; panjang tentang leher ngedong, ngangor, juler, nggadé, julur, ngados, kandék, rage, landa; panjang tentang muka bambas, lincom, nggomés, jolor, léncom, lodam, somor; panjang tentang mulut/moncong nggomor, ngkamor, nggomos, wongos; panjang nafasnya néler, maler, léwé nai(n); panjang tentang pagar mambak, mambar; terlalu panjang tentang pemakaian sarung colot, jandar, joir, juir, jandur, sangkar-sémbot, andeng, jombir, dandur, handur, jandak, turung, numbit, reke-rembos, saka-sambot, janjal, jakur-jambat, jombijoro, cambas, combir, rembe-ruit, jumbir, ndair; panjang tentang parang jondéng, jondér, jénggér, hamas, léwé; panjang tentang perian donggéroék, ndogér, ntogér, loran, ngalung; panjang tentang rambut ndois, hambés, ndoér, ndoés, jenggu, rugut, lawi, nduis; panjang tentang ranting hotit, ndéor; panjang tentang rebung nggalol, kalol, ngalung; panjang tentang ruas tulang ngalung, salong; panjang tentang rumah jambar, jolol, léwé; panjang tentang tali dandak, ndar, ntolér, andang, ndajar, mambar; panjang telinga kambing bambak-baél, bimbak, bimbar; panjang calar

di badan kalang, balar, labang; panjang luka dodap, rongas; panjang sekali celana panjang kambit, ndajar, jumbing; panjang ular/belut nambang, mandang, léwé; panjang tentang waktu béhéng, nais, ndais, nandak, lor; panjang sekali nébat, hépas, mbalér, ndajur, léwé tu'u; panjang bergantung ndaér, undu-andat, ndai-ndaér, ndéor, ndoér; panjang lurus ndales, kares, nulis, karis; panjang dan mancung tonggor-wolong, wolok, toros; panjang menjulur hander, ndair; panjang menganjur ncéngés, céngés; panjang dan tinggi donggé-roé, danggé-raé, tonggé-roé, lambit; panjang dan tegak cénggéng, nambit; panjang dan besar wolé, woceng, nambang; panjang dan dalam dancor, rangi-rongas; panjang dan kecil jorot, pilét, nggalir, juler; panjang lagi luas ndejir, sagang; panjang lagi lebar jok, sengala; panjang dan kempis lempa, mbaék, bibet; panjang dan ramus jabi-jabong, jemur, jewut, jémbém, jénggép; panjang dan kusut junggu-rua, sunggu rua, ker-kiput; panjang dan terbuka lebar nggakar, langi-lengap; panjang dan tersingsing kulitnya concal, ci'is; panjang bibir joak, hiwi-hol, karu-kak, leJOR, jogang, hiwi-hos, hohhol, cowa, wios, lejér, sipi-sopok; panjang pikiran/akal ngalis-nai, lembak, léwé pucu; panjang mata mbérong; berpanjang tangan nggopét, léwé-limé, heperhamat, dimi-demak, ki-kam, nggomirnggot, nggamang, gimigemak, kekerkomék, nggobit, hampar-hamat, tako; agak panjang dendek-ra, dandak-ra, laing cambun léwé(n), jeper ket léwé(n); amat panjang ndejot-léwé(n), tendi; bulat panjang nggalor, londang; sepanjang (tempat) loléng, nonéng; sepanjang (waktu) tédéng, tupus; selagi panjang kekeroé, tengge-roé, roké-rakék; si panjang langkah ata wendot, ata komét lako; memanjang landa, ngangat, dandak; memanjang

tentang menenun baluk; memanjang ke muka tentang kepala tolo, ngodong, jolor; memanjang tak diikat mbois, lendor; memanjangkan leher ngot, ngangor; memanjangkan umur tungku lawé; berkepanjangan ndajar, ndaér, serndaja, téndé, ngalus, mbata-taét, wendar, tés, lor, saja-na, macél, nehét, béku, ndajut, mbere-ngongol, nandat, séndé, saja na'a, békus, nihas, léwé lén, sanggé nian; berkepanjangan batuk tehur; berkepanjangan bercerita uar, lérém, pés, ndahol, nehét, ndala, nggejél, hepés, nehés, nongkéng, nongkét, jojar, gejel, hejel, bere-betés, geJék; berkepanjangan sakit téné, ténéng, sésa, ce'es, jejék; berkepanjangan menangis hahal, nunda; berkepanjangan tertawa lekét, dalér; perpanjangan mulut labu air cowing, so wang; kepanjangan léwé bail

panjar lobong, ata téi olod

panjat tuké, dampa, kedampa; memanjat pohon wencok, tikil, wikil, tuké; memanjat tanpa sengkeli tuké torok, tuké terok, kedampa; memanjat dengan sengkeli wencok, cokot, wesok; memanjat tinggi lebat; cobacoba memanjat nggasa-nggawit, damang

panji, panji-panji tunggul

panjut wéla, jambo; panjut kerbau wéwal, péra; melanjutkan paras, bincar

pantai panté, nanga, parék; pantai tempat pasir bergaram kero; memantai ngger oné/péang panté, lako lupi panté

pantak leneng

pantang ireng, ceki, ciling, mawa, wa'u, uku, empo; pantang betul ireng kakamal; berpantang ceki, ceki-ces, mawa, pemali; pantang mengerjakan kebun lontong, lonto raé

pantar ca umur, ca uwa, ca hae uwa, ca ubu

pantas lagu, nau, kuré te, ali-ho'o, lésuk, lomo, naba, mali, kop, patu; **pantas tentang harga meneng, pas; sepantasnya pau-paung, péhé; pantas tangan kapét, kopé-kapét, kipi kepat, selgépa, kapi-kepat, kibi kebas**

pantat riti, bontong, nggolo, nggolo-kesor, nggobor, lakang, pece-riti; **daerah pantat (manusia dan hewan) kobor, nggobor; pantat ayam wuntut, puni, pongi; pantat besar mboho-ihé, riti mésé; pantat ke atas ntogéng, ndogét, ndiget; pantat naik ngi'ét, tinggeng; kuda menaikkan pantat ndiging, ndogét; pantat kuning luji bail, kikeng, nikeng, meri; memantati téng toni, téi nggolo, téng riti, téng leas, ta'i riti**

pantau, memantau lami, lélo, ngapéng, la'at, perésak

pantek paku, ucu, cenak, usu usip

pantekosta péntékosta, péntékostén

panti mbaru, sékang, osang; **panti asuhan mbaru/wejang (sékang) latang ata lalo; panti derma mbaru (sékang) latang ata lopo agu ata lalo; panti wreda mbaru (sékang) latang ata lopo**

pantik, memantik kacik, cecak, kaci, kacu, kracuk; **pemantik** api watu api; **besi pemantik** pemaja, pemajak

panting mber, pi-pot, béru; **terpelanting** winggi-wenggal, wengge-ngaol, songgo-roa, wali-gelak, lentang

pantul, memantul nantal, wedé, ndeheng; **pantulan sinar** mbili-mbong, tol, cili-celap

pantun go'ét

paok kakoé, koé-koé

papa dapa-daét, dapa-dao, depa-daéng, lénggé, lénggé dendut, wikit

papah, bermapah daél, dail; **memapah** padong, wikil, dadang, wikit

papak, memapak cundung, dempul, toé lolo

papakerma da'at, kélo, pa'it mose, mosé céncés

papan bangga, tampang, papang, manggang; **papan kecil dalam permainan kemiri lanca; papan kulit**

banggang ribis, loké; **papan alangan pintu** para jawing, per jawang; **papan batu** watu tulis; **papan catur** papang te labar catur; **papan nama** papang ngasang; **papan pengumuman** papang te kréba, papang pé

papar, papar lagi rata ndéjang, léjang; **memaparkan** pépék, kombos; **pemaparan** si'ang; **paparan** tobo, reweng, si'ang, nduduk

papas1, memapas co'it, ningkor, co'i, so'it, téti

papas2, berpapasan cumang, regha, ra'ut

para1 do, gemak

para2 nunu

para3, para-para lobo, léba, léndér, léndar, ténda, longka, rangkung, kantar, cangkong, tending, lengkiang, para-ndoé

parabel tobo cigu, nunduk cigu, tobo ségu, cidu

parade jéjér, ata tondang, lako tondang, ndorik olo-wénggol musi, lako londang

paradiso surga

paradoks ndél, kicuk, nggetos, ta'ang, lawang

paraf tanda-limé

parah cewer, bamba-laék, mangkem, bangét, wulél, canca-raé, bangéng, ntangéng, combing, da'atn; **luka parah** reu mésé, mbongér; **sakit parah** beti da'at; **makin parah** ceweln; **parah dan memanjang** cancar

parak1 béchang, céar, béng, ceha, béga

parak2 uma, lodok

parak siang nili-nelak, ngili-ngelak, gula ucap

paralel kuri, helek tau(d)

paramedis ata campé doktér, perawat, mantri

paran hidi, ngo, to'o, hesé

parang kopé; **jenis parang** beléwang, jembia, kopé banggo, kopé séndik, kopé sengé, kopé sindik, kopé kandong, kopé satar-lia, kopé saterali, kopé sondik, lampék, serongko, surik, timpo, kope jenggok; **parang pusaka** kopé setimpo; **parang yang amat**

tajam *kopé liba-lali, kope beba-lali, kope harat; parang yang berkait kopé cenggok, genggok; bakal hulu parang karang; berparang jéngkér, jéngkéng; memarang cako, wetok, déntér, tewak*
paranpara *ata tukang titong, ata te toing*
parap *memarap tuku, wucuk, racuk, tutu, jagur*
parapati *tekur jawa, kukur*
paras1 *loké, ranga; baik* **parasnya** *(perempuan) molas, nggor mata lesu, kajot, ranga molas*
paras2 *selir, selit, siler; paras tentang padi di kebun lelit, di'a; memaras jéring*
parau *bares, sahor, mbar, mares, garé, berés, jahor, sibong, reges, sarép, barés, mares, mbaré*
pare réa, *ndélos-ma'ang*
parewa *ata da'at, tukang pandé ngaok, rangang*
parfum *mina bengé*
paria *ata mendi, ro'éng lénggé*
parih, *memarih téka dadu*
paripurna *jemut, rapak, jem, jepék*
parit *ngali, ngelé, got; parit di sawah galok, ngalor; memarit pandé ngali, caké got*
parji *mauk, puki, méméng, bébék*
parkir *asi, ka'éng; memarkir pandé asi, lonto asi*
parlemen *ata tungku mu'u de ro'éng*
paro *mu'u, domong, komong*
paroki *paroki*
partai *partéi*
partisan *ata partéi*
partisipasi, *berpartisipasi manga-ranga, neki-weki, cama laing, oné*
partus *loas, daging, kapu, membé, lonto wa, ciang tana, lewas, cai meka weru*
paru, *paru-paru rak, lémas*
paruh1 *mu'u, domong, komong*
paruh2, *separuh wega, réha, beke-réha, bahi réha; memaruh wega, pati beréha; paruhan beke-réha, beréha*
parut *seworu, regu, sewuru; parut kelapa ngeri, moncong, cira, sewuru, kikir; parut-parut kecil cimir, oro, ngguir;*

memarut kelapa kuir, ngguir, ngeri, koir, kikir nio; memarut dengan senduk nggerok, koir, kerok
pas1 *surak pas*
pas2 *jém, kikir, pas, woha, uket, mencut, jém; mengepas tosing, jeper, toming*
pasah *céar ka'éng kilo bolo mai tu'a, benca*
pasai *dopo-ngo'éng, jenga, mejé, cungar, genak, emo, mujé, kangél, rebo*
pasak *ucu, cenak, cemak, ketilo, léba; pasak yang berkait rekak, cenak, téba*
pasal *paté, roja, laing, raja, landing, campit, le*
pasang1, *sepasang wina-rona, ca angkem; sepasang anting-anting bengkar ca atas; sepasang kaki ca wa'is/wa'ing*
pasang2, *pasang naik tuké waé, éta waé; pasang surut wa waé, wa'u waé, aro waé, meti*
pasang3, *memasang na'a, tenang; memasang lampu tutung; cara-cara memasang jerat odot, polé, sura, ta'ang, tanggel, tenang, bendi, wo'ok; memasang sangkar ayam paséng, pasé, pa'ang; memasang api keté, déki, umbung, wo, diki; memasang api pada seto, cut, setok; memasang api di kebun utk menakutkan binatang wong api, pukan api, diki api; memasang bedil lego weding; memasang benang lungsing maneng, pidik; memasang dinding rinding, siding, sinding, nggepit; memasang getah ruku, ruku; memasang kili-kili wohé; memasang lutut untuk diinjaki to'ong tu'us, ton tu'us, tong tu'us; memasang pelana lapak; memasang rangsang pangkang, cenggar; memasang selaput gendang welit, selit; memasang tali di leher anjing labé, cempak, wasé; memasang tali bersilang rabé; memasang telinga sintong, ntili-ntolok, sinti-sontok; memasang uang judi na'ang jik, pasang; terpasang bubu di sungai néang, tong, tenang campat*

pasangg eraham *béwak, kantor, mbaru toko-ro'ong*

pasar1 *amba, nanga, pasar; memasarkan pika, lékong*

pasar2 *helé, dewuk, kelét, helit, kalang, kalat, kéos, ngkéléng, dewur, helék, heléng, dawak, lésak, ngeléng, dawok, baling, ndaput, mbalar, kilit; pasar jalan tikus/celeng dangkor, pate, paté; pasar jalan di hutan nggaring, hele; kepala pasar jantung*

pasca poli

pasfoto *photopas*

pasien *ata beti*

pasik *da'at, nggili-nggellar, ata wédol, sa'i-sua*

pasir *laing*

pasirah *tu'a golo*

pasit *raput, kaput, tadu*

paskah *paska*

paspor *paspor*

pasrah *koda, lut kaut, lorong kaut, nian ket, ondang, sending, lego*

pasti *tu'ung, tantu, toé sala, toé te toé, mara-mara, émé toé, kéré, manga, toé la'ak, toé tau toé, hidi, kuré, nangga laing, méndo, nenca, toé calang; dengan pasti tomor, tu'u, gotok; menyebut dengan pasti petot, petok; memastikan tirik, cerep, tanda, kémpu, petok, kéntok, derek; memastikan hari perjanjian cako, reké, rikét; memastikan ukuran lajang, tanda*

pastor *tuang, pastor*

pastoran *mbaru(sékang) baté kaéng de tuang, osang kaéng de tuang*

pasu *pacu, gumbang*

pasuk, pasukan *lawu, weki do*

pasung *langki, lampang, pangga, pagal, kokong*

patah tepo, *dunté, kémpuk; patah gigi rémpung, ponga, tepo ngi'is; patah sayap sara sénggér, kemuk, tepo, tepo lebé, renggép; patah tulang repuk, tepo, réngkok, gémpus, kémol, kimul, kémpuk, kipuk, képu, gémpuk, kipus, gapul, tepo toko; patah umbi-umbian tempuk, cepuk, gempuk, rimpuk, tepo*

tokor, rempuk; patah lepas tongkal, gampus, tengkal, tepo tongkal; patah terbelah cepék, cepuk; patah dan hancur diinjak lembit, lewut, rewut; patah dan tertinggal pu'ang, do'ong, tekek, di'i; patah pada pangkal raék, raés, tepo wa pu'un; ujungnya patah rompok, tepo, tepo lobon; mudah patah reput, rempuk, remput, heha, tempak, tempuk, lewék, rewut; patah selera bu'u, li'ak, teges, cimur pucu; dengan sepatah kata saja ngkélungkéés, ca mu'un kaut; mematahkan bara api cecar, tetor, cempong; mematahkan batang jagung timpok, ti'ok, ri'ok; mematahkan isi ripo, ropo, poro, ca'é; mematahkan jagung dari pohon nggepuk, ca'ek, cegék, cu'ak, wese, wegék; mematahkan ranting rekok, ripok, ti'or, rikok; mematahkan tunas tempok, ri'o, rikok; mematahkan umbi rimpuk, pu'ik; mematahkan dengan tangan ti'or, ri'o, ti'ok, pu'il, pu'ik, ri'ok, lepék, piké, puék, raék, sepék; mematahkan dengan menjungkil ro'ét, cokét; mematahkan untuk membagi wigék, rope, wigak, wikak; patahan duri po'i, pandé tepo karét, rimang; duri dalam daging po'i, sudang; daun patah kemudi ringgong lokang, rénggong wina; patah arang dopo, cuba; patah hati pa'u nai, maja, bélot nai

pataka *tunggul*

patek *puru, boke; berpatek nggilé*

pater *ema, amé; paternalis ba weki niho ema*

pateri *mera; mematerikan pijé*

patetis *wéong, menduk, mandek*

patgulipat *maing gega tepeng, labar boné*

pati1, **pati** *gandrung léngkung*

pati2 *ici(n)*

patih *sundur, meta, merek*

patik *mendi*

patok *lebok, letok, ténté; patok untuk pagar acer, wuér, pacek, paker; patok sekeliling lodok langang, lancé, ladé,*

landér, ní'i; mematokkan adek, ténté; patokan kémpu, haju lancé
patos *belut, wéong*
patriarkat *wa'u de ema, dari de amé*
patrilineal *lut wa'u de ema, lut dara de amé*
patriot *sambéng kuni agu kalo, mésén momang negara*
patroli *pata-rolí, pete-rolí, pete-lorí, ngo la'at, ngo perésak*
patuh *sundur, meta, merek, gejo, junggu, ndulu, nduluk, mbulu, ndudu, tejo; mematuhi cau, lut, lut, lorong*
patuk, **mematuk** *dengan paruh tenggok, cecar, tenggak, rampét, ncowit, rampér, detuk*
patung *tato, patung; patungan cama-cama, sama-sama, cama laing, rémo*
patut *kop, patun, remo, nau, kuré te, lomo, kot, paset, ndoro, lagun; patutkah naut, naun ko toé, lagun kecé; patutlah ata kopn, pas; tidak patut gutit, toé lagun; mematut-matut pelet, nggéro, pélok, sié-saét, pélet; sepatutnya naun, kop, hidi*
pauh *pau*
pauk, **memauk** *kandéng, paréng, haén hang*
paus *paus, landuk de geréja Katolik lau Roma, ngasang ikang mésé*
pause *asi, nai-nai, asi sala, asi cekoén*
paut, **berpaut**, **terpaut** *dékét, mena, rapet, nggawil, ndapel, répét, nggapét, caler, dakot, males, ndépel, calér, calar, nacer; berpaut pada induknya mokot, dapet; berpautan dengan pancung*
pawai *londang, lako luling*
pawaka *api*
pawana *buru*
pawang *ata mbeko; pawang hujan ata toka usang*
paya *temek, lemek, bajak, bajék*
payah *maél, hahal, poso, majol, rébok, tél, tehés, ndeher, posa, hahi, paho, kamer; berpayah-payah paho, dempul wuku tela toni, guri*
payang *jala, ndala, pukak, beléwang*

payau *nggera waé tacik, kemek, hembra, geluk*
payon *épa, ka'ap*
payudara *cucu, rowéng, susu, mimi*
payung *payung, pajung*
pecah *rimeng, lé'a, ra'a, ga'ak, robos, rabam, pahas, biké; pecah biji jagung yang ditumbuk rehék, rewok, sewung, cuca, riwat; pecah bisul bor, nciret, betot; pecah buah-buahan bowor, bengkar; pecah periuk tehas, lehas, pias, bepar, topek, peghas, biké; pecah pundi-pundi atau bantal belas, tewas, mbirét, biret, beté; pecah lepuhan behas bembot, kecak; pecah tangkai/ buluh bipolar, bike, tela; pecah telur gipes, kices, biké, girék, nggecés, nggicak, girep, ra'a, gicés; pecah gelas/ mangkuk biké, meruk, gawék, pehak, nggésar, gewés; pecah mulut periuk géwak, réwak, puék, rumpus; pecah bagi dua léhas, leas, léa le sua; pecah kecil-kecil jakar-jewuk, serik-seru, rewut; pecah belah hébor, biké; pecah berserakan bai-biéék, lani-lanar; pecah karena diinjak kirép, gerék, meghan, gimpes, girep; pecah sebelah bipak, réwak; pecah periuk waktu masak behak, bike lewing hang; mudah pecah mewur, bewur; memecahkan kesunyian cenggok, réwo; memecahkan kekar, gerem, pék, por, pér, perék, kewar, bepar; memecahkan bambu bépar, cikat; memecahkan barang yang keras pitor, réntot, po, pépék; memecahkan buluh pada tiang céncar, sesak, kekar; memecahkan dengan memukul tituk; memecahkan masalah wintas, pias, caca mbolot; memecahkan rahasia jiwa-jopok, jowor, sipi-sopok; terpecah sebahagian bingkas, rawék; terpecah kuku kuda mbikas; alat pemecah buah kemiri wéwa; pecahan géwak, cupu, cawak; pecahan-pecahan batu leram, cawak; pecahan beras sewung, lobo, ipos; pecahan botol pelis, beling; pecahan kayu hibang, nggawang, makil, cawak; pecahan periuk lékap,*

rewék; pecahan dalam tubuh si sakit wéang, luca; perpecahan biké
pecai sajur, kol cina, uté picai
pecak lempé, bémpéng
pecal, **memecal** kedur, **pecel**, kacél, kecel, kadar, **pecék**, jedu, **necel**, **pecél**, kadi
pecat, **dipecat** losa, **pelo**, **kelo**
peci songkok, rombo, **jongkong**
pecok mbékot, mbékét
pecuk, **burung panté**
pecut wado, larik
pedal wa'i-menggi, wa'i-menda, wa'i-mendang
pedana gumbang, **bingki**
pedang banjar, **kampilang**, **pedang**, **sempilang**, **sondik**, **surik**
pedar bengang, **tengir**, **wengit**, **wokang** pucu, **cuba-nai**
pedas, **cabai mas**, **letir**, **rebeng**, **tetir**, **geras**, **ncungar**, **setél**, **wias**, **cungar**, **lébor**; **pedas kapur sirih rani**, **mas**; **pedas obat regit**; **agak pedas wios**, **ré**m; **pedas dalam kerongkongan ceke-regit**, **mas bokak**; **pedas perkataan panas**, **lébor**, **pa'it**, **cacong**
pedih **ceres**, **riging**, **rigeng**; **pedih luka yang diobati kintor**, **letir**, **tetir**, **riging**; **pedih waktu dipukul ceris**, **ceres**; **pedih hati héo**, **rodong**, **wéong**, **bélot nai**; **kepedihan beti nai**, **lo'om**
pedis **tetir**, **mas**; **pedis asap rebeng**, **mas**
pedoman **te kamping**, **te toing co'o lako lorong salang**, **to'i salang**
peduli **liat**, **séngét**, **pinga**, **éjém**, **li'at**; **tak peduli gangga**, **kembe-leja**, **kaba**, **cere-duduk**, **ndingur**, **ndingut**, **pidot**, **mbiung**, **kembe-lu'ak**; **tak peduli akan runcung**, **suwuk**, **cuba**; **memperdulikan pinga**, **pénga**, **li'at**
pedusi **iné wai**, **wina**, **ata wina**, **inwai**, **kodé fai**
pegagan, **daun pegagan saung tongkak**, **sawang**, **saung sawang**
pegal **tengger**, **pekel**, **kagot**, **hinder**, **rimi-ramat**, **mila**, **nilu**; **pegal rasanya wegeng**, **milu**
pegan, **terpegan nganga**, **nga**, **bongat**

pegang, **berpegangan jari ndiwil**, **kiung**; **cara-cara memegang tipa**, **cau**, **pekeng**, **dékét**, **wétek**, **kiung**, **sagar**, **damet**, **ca'op**, **hapé**, **ngenges**, **daker**, **nggépok**, **ténténg**, **tiwit**, **kukut**, **saka**, **pungkut**, **petu**; **memegang bersatu mbeku**, **damet**, **kukut**; **memegang erat-erat kukut**, **erut**, **pengkut**, **nggapét**, **pekut**, **petu ndeng**; **memegang erat rambut cekut**, **wekut**, **petu ndeng**; **memegang orang kuat-kuat kengkeng**, **remos**, **cau atan**; **memegang kuat-kuat mulut babi (hewan) kemus**, **gemus**, **kemu**, **pungkut**; **memegang daging lama-lama wajel**, **ngéngél**, **pejuk**; **memegang pada ndapel**, **daél**; **memegang parang jéngkér**, **cau kopé**; **memegang dan menggenggam pipi rome**k, **kejuk**; **memegang dan menggigit (tulang) momol**, **sowit**, **wincang**, **kereng**; **memegang dan memutar-mutarkan rambut mokél**, **sekot**, **dolé**; **memegang cemeti di tengah tapu**; **memegang dengan tidak segan-segan rames**, **rome**k-raké, **pejuk**; **memegang dengan telunjuk dan ibu jari tiwit**, **ténggik**; **memegang dengan tidak sopan nggapek**, **damek**, **damok**; **memegang pada leher helé**, **kejé**; **memegang sambil meramas hajel**, **hejel**, **ghajé**, **piruk**; **memegang hendak memperlihatkan ténténg**, **toto**; **memegang-megang damek**, **rakot**, **keker-komé**k, **didi-dema**, **dami-domék**; **suka memegang-megang (ayam) nguléng**, **ngomol**, **kapu**; **memegang ucapan orang mbolét**, **mbokét**, **mboté**; **pegangan limé**, **liméng**, **tangké**, **dongkar**; **pemegang sersorang**, **erum**; **pemegang padi yang dituai pumpung**, **rum**; **sepemegang oncél**, **ancel**, **encel**, **kencel**
pegari **tara**, **ata ita(n)**, **tuan**, **itay**
pegat **pangga**, **pampang**, **pempe-lango**, **rampo**
pegawai **rato**, **mboda**, **penggawa**, **jenéh**, **turéli**, **pegawé**
pegun, **terpegun nganga**, **nga**, **bongat**

pejam *tadu mata, tuju mata, tesem irem, peseng*
 pejatian *ngoéng*
 peka *jintot; peka mendengar nilor, sintong, jirok*
 pekak *béngot, bongot, nenteng, renteng, ndenget, tek, séngot, selek, songot, lom pang, pokét; sedikit pekak teng, jér; pura-pura pekak ndingur*
 pekarangan *natas, kintal, ma'ang, congkor*
 pekat *witek, liket, maket, daot, caket, genggelaék, litek, meket, niket, ndel, déket, kali-kilul, letir; pekat sayur lijek, lipek; pekat ubi ku'al, dakel, pekas*
 pekau, **memekau** *ciék, werés, rait, télés, kecés, noang*
 pekerti *sara, gawk, wintuk, holes, ba weki*
 pekiik *ciék, noang, nggahar, rait; pekikan waktu main caci kiki, paci, wuku, rait; memekik rait, ncoang, celeng, lalor, nco'ing; memekik karena sakit ompang, daring, pasar; memekik karena takut regat, ciék*
 peking1, **memeking** *ngkang, ngkak, ngkahik, ngkéong*
 peking2 *cik-peti, peti-holol, béru*
 pekis, **memekis** *paci, kancak, taring; pekisan paci*
 pekiwan *kakus*
 peksi *kaka lélap*
 pekuk *cako, tewak, déntér, ndetar, ndetér*
 pekulun *kraéng*
 pekur, **memekur** *maduk, tendur, tundu*
 pelabi *cobét, tado, panggéng*
 pelak *sala, calang*
 pelalah *ata ngarat, tukang mboros*
 pelaminan *kantar, seriga (tangé ndaéi locé lonto)*
 pelampang *ndéi, ndi*
 pelan *tohas, ndonggas, donggas, héjol, ngenges, ndoék, paés, mejéng*
 pelana *séla*
 pelangi *dimar, mimbar, tana dimar, toso-dimar; pelangi yang tak melengkung néra béang*
 pelanting, **berpelantingan** *rici-recok, toko-jumu, toko-cemut, lentang;*

berpelantingan (gasing) *iung, mbé-mbar, tiker; berpelantingan jauh mbétak, mbetér; terpelanting lentang, témpak, ncédéng, téngki, wécék, tembar, caki-colat, wencéng, wali-gélak, samal, wedo, ncélar, wecar; terpelanting jauh ntéléng, télék. lentang diu; terpelanting ke belakang jonggal, gélak, wali-gélak, lé'ap*
pelas, memelas *paé, bintel, songgo, jenggel'ó*
pelasuh *ata ngondé, balong*
pelat *ndotél*
pelawa *do'ong, mena, dungket*
pelayan *mendi, ata keturu, taki*
pelayon *saung leba, saun lomba*
pelbagai *pisa, do, do rangan, do tarad*
pelecok, terpelecok *dekul, li'us, mbécok, golém, ri'us, ponggél, nggésó*
pelekok *nggésó, ro'és, li'us, ti'us*
pelekok *mbékat, mbékét, ndékék, wekos, pégé*
pelengkap, terpelengkap *songal, nganga, dongan, songgal*
pelengkap *huwek, huwel, songgal*
pelepah *leka, pangka; pelepah gebang mangkang; pelepah pisang loké elong, munak, po'on; pelepah tuak untuk pagar rambit, kambu*
pelepang *mala-waé, mulu-waé*
peles *pelis*
pelesat *mbétak, mbétar, wéncéng, pétar, mbetér*
peleset *ngguncur-nggelék, nggasar, nggesir, nggosor, mbésor, gancél, nggasél, gancar-galék, nggasér*
pelesir *dondér, lajar, ndékés, laki-lako, ngabang*
pelesit *pusu, réngka*
peleting (buluh) *keropong*
peelihara, memelihara(kan) *tinu, igol, tauk, pukul, irip, pao, impil, paong, ilir, idip, irip, iring, tidung, tiwang, ukup, tumbir, sentek, piara; memelihara hewan ledó, na'ang, piri, lemek, liwing, pirik, lego; memelihara baik-baik jaga, jedo, ciro, dedep; membiarkan terpelihara tinang;*

memelihara untuk menyelamatkan *mbo, liwing*; **memelihara induk hewan orang lain** *logang, sawi*; **cara-cara memelihara tanaman boning** *dawing, po'ong, cakur, worang, tedé*; **memelihara semacam tanaman péli** *lilis*; **terpelihara jingkuk** *gojing di'a*

pelik *melet, mbolot ata toe nganceng wintas ko caca*

pelintir, memelintir *poté, golé, tiling, kucer, dolé*

pelipir lupi

pelipis huwek *huwel, ghiwok*

pelir la'é, telo, kopé, ndelo, lolong, ndondok, lacér

pelit luji, mékét, nikeng, megi, megil, kiket, kuling

pelita culu, pejenang

pelopor sa'ing-ngara, ata wé'ang salang; memelopori *loler, kérong, ata karong, wé'ang salang*

pelor anak mera

pelosok ciko, lerong, siko, cikot

pelosot, terpelosot pa'u, kesu, roba, nggasar, nggasél

pelotok, memelotot mbolok, mbulak, mbugak, mbili-mbalak, mbular, mbeger, mbegir, mbegék

peluang sokor, béang, dokos, dogos, linga

peluh nolak, nomber, number, rumput; peluh halus rumput, rumuk; berpeluh kepanasan holap, holep

peluit (dari batang padi) peréré, paréré, ploit

peluk kemu, daké, nggapé, nggao; berpeluk pépo, anggap, nggao, ngenges; berpeluk lutut dungkut, dangok, wekut; berpelukan nggépo, kemu tau, mbakar-mbolék, dapardolét, kengke-lowék, nggali-nggélé, nggapé tau; memeluk nggao, nggépo, rao, raop, nggapé, kemu, rengkem, kengkeng, ndépo, engkem, nggapo, nggéo, ca'op, nggopol, ngenges, ndampé, nggéol, tengkum, kemus, hendul; memeluk anak waktu tidur ugum, ukup, nggao; memeluk dengan mesra kengke-res, ngenges; memeluk

leher kuda seraya menelungkup mengkem, mekom, nengkem; memeluk-meluk rapa-raé, ghepa-ghaé, nggapi-nggépo; memeluk-meluk sambil merengek ungku-éngkél, jaba, dai-déol; sepemeluk sedaké, cedaké, ca agama

peluluk pu'u tuak, raping

pelumpung wakas, reca, wacos

pelung kebubu

pelupuh wancang, lencar, bol, lutur; memelupuh cecak, likap

pelupuk, mata ilep, ilép

peluru anak mera

pelutut ata kedur

pelvis toko réngkot

pemali ireng, cireng, ciling, rutu, mawa, empo; pemali sangat ireng kaka-mal, mawa; pemali untuk keluarga ceki, empo

pematang pematang, tamba, sapak, jémpang, taba, nganto; pematang sawah ngantol, pengémpang, ngémpang, nganto; pematang di ladang banta, lapat, batal, ladan, tamba; pematang di ladang yang melandai liké, ladan, tamba

pemeo mbéis, loér, wanak, kéwa, cacong, cidu

pemerintah ata prénta, pemerénta

pemirsa ata porong, ata séngét

pemudi molas, ata molas; pemudi molek molas di'a; pemudi cilik anak molas koé; pemudi bakal tunangan kala-linti, mbara, raci, réngkéng

pemuka sa'ing-ngara

pena bulpén, pinsil, pena

penaka ného, ghaé

penakan to'a, bangkong, wéla, wing agu dading, mbo'a

penasaran jenger, ngoéng te baé

penat maél, tél, béjél, ngondé; penat mau demam béjék; merasa penat hendak tidur andem

pençar, berpencar-pencar mbihi-mbehar, mbé-mbar, mbi-mbor, mbéhar, bega, cewok, mbék-mbor, pi-pehas, wécar, bahi-bahar, gecar, nacak, ndé-ndar,

ndi-ndar, mbétar, bétar, ambung, wara-wiang, bisot, gocas, tiwi-ta'ar; terpecar mbicet, wésak, wecak; terpecar-pencar wétar; penduduk terpecar-pencar bike-lino, kaeng wecak

pencet, memencet *demet, denet*

pencil, terencil *cewok, cér, bentol, bentong, déu, ciko; terencil dari yang lain mbéhar, kentong, kentol, peco, lipo, lentong, déu; terencil tentang pandang cendong*

pencoleng *ata tako, lime léwé*

pencong *mbékét; pencong mencong berjalan ndara-ndegot, ndara-ndakang, tiki rakas*

penda, memenda *oléng, olé-curup, gholé-ghalés*

pendaga *péndo*

pendahan *korung*

pendam, memendamkan *ceha, boak, ghema, na'a one nai*

pendapa1 *rengka ngoél, reka ngoél*

pendapa2 *pendopo, keladang, kecaca*

pendar *wérek, tiling, nggili-nggoéng, poté, dolé*

pendek *wokok; pendek tentang babi rupet, ela wokok, ngkumek, wokok;*

pendek tentang baju/celana *séngké, wokok; pendek tentang batuk dengkét, dekét;*

pendek tentang jagung *ca mbutel, mbujek, nggurek, hetel, hejer, nggujer, mbujer; pendek*

pendek tentang ketimun *nggujek; pendek*

pendek tentang jalan *getok, géol; pendek*

pendek tentang ekor *sémpto, sémpong, képong, sémpot, tompok, cupeng, topok, ropuk; pendek*

pendek tentang kaki *tumek; pendek tentang kebun lading dumpel, dupék; pendek*

pendek tentang leher *cengel, jungkung, ncengel, seket, tengel, jegeng, jongkuk; pendek*

pendek tentang manusia *mpédek, mpudek, séser, mbukuk, mbédak, mbudel, rides, mbujil, mbukil, mbutir, mpédal, rédes,*

pendek tentang muka *ntumék, gaweng, ngguling, ranga wokok; pendek*

pendek tentang mulut

kumil, léntok, nggumel, ngkumil, kemil;

pendek tentang pakaian *sompot, pongkang, woko; pendek*

pendek mengikat sarung *képong, sempek, sémpal, sémpel; pendek*

pendek tentang penggal *ndopok, mpudel, ndupek, ndopek, ndepek; pendek*

pendek tentang perjanjian *cengkék, seke; pendek*

pendek tentang putting *parang kumek, woko; pendek*

pendek tentang rambut *séper, mbéput, dompot, kemut, péper, ngomput, ngompot, mboput, ringkes, ngguling; pendek*

pendek sekali *ttg rambut* *témpong, ngguling, pondong; pendeng*

pendeng *ttg rumput-rumputan sempur, sempuk, heput; pendek*

pendek tentang tali *dengkék, cengkél, pentuk, ngkumes, sengkék, dengkél, ndipok;*

pendek ttg tali keranjang *congkol, seké; pendek*

pendek tentang celana *pongkal, démpot, téngkak, singkil; pendek*

pendek tentang cerita *hoé-homé, home, woko; pendek*

pendek dan besar (tabung) *mpéhal; pendek*

pendek dan buncit *nongkot, berebusut; pendek*

pendek dan gemuk *ndungung, mbosu-longu, sekel, senget, péhak, mbere-lulung, ndukuk; pendek*

pendek lagi kecil *kujek, gunggut, ijok; pendek*

pendek dan tegap *jekek, jekok; pendek*

pendek dan bernas *gecek, sesér; pendek*

pendek sekali *nggumek, mbuli-mbuting; menggunting*

pendek *ngonong; sesuatu yang pendek*

pendek *démpek, ndepok; pendek-pendek*

pendek menjawab *ngkélu-ngké'és, ngetu; menjadi*

pendek *moset, mesot; memendekkan*

pendek *cengkél, pentuk, co'él, cengkék, sempek, ca'é, dengkél, dengkék, kepu*

pendekar *laki-mangir, lalongn-tana, laki-tana*

pendeta *tuang data Protestan*

pendopo *ténda, kecaca, kencaca, sondong, kejaka, tendeng, pecaca, keladang*

penetrasi *dus, rimbeng, buntang, dapér, pudus, weri, pacek*

penganan *dempék, depék, empék, rodak, siki-seko, rebok, péncol, wengu,*

penganan *bokong*

pengantin laki-laki *kopé, kopé-harat, sending, sosor*; **pengantin wanita** *kala, kala lé pa'ang raci lau ngaung, molas, kala réngga*

pengap *noceng, cubu-cebek, cu-cek, angop, supék*

pengar *jenget, angor*

pengaruh *rongga, tatong*; **mempengaruhi** *kérong, weték, rajo, tatong*; **mempengaruhi supaya kawin** *nelung*

pengeng *wele-wéong, jéngang, weleng sa'i*

penggal *kepu, reto, ketu, renang, repo, giwék, kempol, ropo*; **memenggal** *ketek, keto, letek, reto, cako, ndapu, ropo, letu, ketu, repo, kempu, nggelong, wéong, kompo, kampul, kélo*; **penggalan kayu utk api** *lunteng, tunas*; **penggalan kayu ukuran wéong**

penghulu *tu'a*

penghuni *ata, ata ka'éng, ro'éng, lawa*

pengkar *békas, békér, péka-rékak, paka-rékak, réngkom, péngka-rékat, bénggang*; **pengkar keluar** *ringkom, ringkum*

pengkol, pengkolan *nikuk*

pening *jangang, jéngang, langor, langu, weleng-sa'i, héndéng ulu, wele-wéong, wili-walung, wélé-wéong, kili-mboét, langar, nentung, nentum, béngo, cedep, jélo-jéong, nepo, langeng, beneng, mené, nejung*; **pening makan sirih** *pora, poras*; **pening krn jalan malam** *nepo*; **pening waktu bangun** *jingut, jingo-jiut, jingo-jangut*

penis *la'é, telo, ndolo, lolong, kopé*

penitensi *denda, wahéng*

peniti *penéti, kapi*; **peniti baju** *todok*; **peniti rambut** *penéti*

penjara *terungku, bui, rungku, coca, sosa, oka*

penjuru *jok, ginco, ikong, ciko, lok, wicung, kelot, lomo, bincung*

pensil *pinsil*

pensiun *pensiun*

pental, terpentel *mbétak, wencéng, wedo, wécék, wéwéng, mbétar*

pentan *tantu, leti*

pentang, mementang *wéngkas, wékas, rongkas*

pentas *ténda, béndar*

pentil1 *wua cucu, mata cucu*

pentil2, mementil *mbocok, mbosok*

penting *mengit*; **sesuatu yang penting** *adak, sékék*; **mementingkan** *méséng*; **yang terpenting** *iné, ata cewe mesen, icin*

pentopan *mbaru baté maéng, tosan, osang*

pentung, pentungan *semambu, semboré*; **mementung** *ponggal, wego, mbep, onnga*

penuh peno, penong; **penuh sekali** *lépak, hépak, lémpa-mpéak, lémpang, képak, kémbus, lébak, péak, kémbak, jek, lémpak, jépal, lémpa-mbéang, penong-pétak*; **penuh ttg air kelapa** *jépuh*; **penuh ttg air liur** *lépek, dajal*; **penuh ttg air susu** *bentul, bentung*; **penuh air dalam periuk** *lébuk, jépur, lébur*; **penuh dengan padi** *jehel, juhu-jehet, jehet, jibot*; **penuh ttg bulan** *jépur, taga, néncé, penong wulang, génggér*; **penuh dengan bulu** *jegam*; **penuh dgn kudis** *dampis, nici-ngguring, rampang, rampéng, rapéng*; **penuh jerawat** *wunteng, watang*; **penuh dengan hasil tek** *penong, cicar, dukek, rénggu-rénggés, hémpak, dani ghépak*; **mulut penuh makanan** *wuncal, pangat, wu'al, nggapuk, woncos, bujél, homul, nggépak, homut, busél*; **penuh dgn manusia** *nunggu-nengger, tekek, jek, jekel, cempel, cu-cek, pésal, cuku-céké, pengat, penong-péak, pijek, bijek, nekek*; **priuk atau piring penuh nasi** *ncoir, loncok-cogel, taga, wu'ar, coir, moncok, joir, wodo, keré, wujak, ncorut, wudul, ténék, loncuk, wodong*; **keranjang penuh sesak** *muntang, pekek, wari, pémpal, wura, juk, pungal, nggarong, jépal, mémpas, naga, cobo, kantém, combus, ncour, pehit, mémpal, muntang, cipuk*; **penuh dengan sarang laba-laba** *rewe-réos, nggawi-nggawal*; **penuh ttg suara**

laki-laki *ganggem, ganggop*; **penuh tanaman di kebun wujak, remek. sesi-winok**; **penuh terserak rapos**; **penuh dg alat ropos, rapos, rungit**; **penuh dg lumpur copos, mbilar, tampék**; **penuh dlm arti khusus pungkar, renas, pekak, péjal, rengap, pukak, ju'uk, pesal, pengkal, cekit, boncok, puca, depil, séak, jojot, luhu-lehet, cogor**; **penuh pd dasar saja ngempél, bénang**; **kurang penuh pohang, ngompok, woghan**; **persis penuh capur, jepur**; **penuh terhampar héak, here-heak**; **hamper penuh tonggar, gantém, nentul**; **memenuhi lengat, ramong, laos, cucing, ra'up, rangko, rimpong**; **memenuhi syarat saja senggé, ké'és, tamat**; **sepenuh sanggén**

penyek lempé, gimpes, giwel; **penyek hidung rimpet, rembék, pilas, gimer, cengot, cupeng, lempé**

penyengat kuang, paceng, cené, wéla-ngkuang, pason, sépot, ruang, wani, décér

penyok gimpes, giwel

penyu penu, héra

peok, peot bengge-lok, kus

pepah, memepah bobol, mamba, ponggal, tebol

pepak penong; **sepepak sanggén taung**

pepas pékang; **memepas oké pékang**

pepat selir, sésa, erép, wéru; **memepat campuk**; **memepat gigi wetung, wérét**

pepatah go'ét

papaya padut, kadung, muku-jawa, padus, ka'ung

peper, memeper mpéong, mpéngér, lí'ér

pepet, memepet gampér, nggepét, papet

perabot merkani, mara-kani, barangkani, moro-kani, perewang

perabungan wuwung mbaru

perah, memerah kera, wejuk, kerak, jejuk, kajuk, nggeri, ranu, ranuk, keré, perak, rani; **memerah air limau kedéng, pejék, kera**; **memerah bisul werut, kesé**

perahu wangka; **perahu besar lambo, sampang**

perak ringgi, réal

peram, memeram iwung, imung, wonang, wonan; **berperam liwung, lonto iwung, nékot, iwut**

peran, berperanan tunti, ata te wintuk laingn; **memerankan tangké**

perang, berperang rampas, biké-tana

perang raé, mbérék

perangai perangé, ba-weki, wintuk

peranggang, ayam manuk tapa

perangkap bara, gantém, garu, kempé, kempit, keték, lékém, lékép, leta, letak, nangkot, ndéréng, nggepit, nggumé, rocé, sendek, cadé, cempé, cikok, wekuk; **bagian-bagian perangkap loéng, wedo**

peranjat, terperanjat ngikar, wetér, ného gegé, wéda, ntili-ntolok, ngikok, héntot, ngingkok, bintang, berbentit, bentor, koét, sere-gégé, dodit, tetok, neho weter, lélak

peranti wéang, markani, peréwang, caoca

perap1, memerap rembep/renggép lebé

perap2 da'ét, asi, ongko

peras, memeras perak, kera, wejuk, kerak; **memeras sayur lomak, longa**

peras-perus ncingis, ngingi

perawan, perawan tua luba, belung, pambem, luan, tunang

perawas jembu

perban perban, wolét

perca caré, ncaré

percaya imbi, deming, nepi, nang, anggat, nepik, pir; **mempercayai nipek, nepok, jepok**; **kepercayaan kerénda**

percik, memercik, bepercikan bicak, nggépo-nggapok, wecar, nggao; **memerciki, memercikkan ceret, bincar, paras, concang, wecar, wéras, kaok, kakok, kako, kakos, cipi-coés, wéwas**; **memercikan air pépar**; **memerciki dengan darah dara, koés, lun**; **terpercik mbetér, wécar, ciret, mbatarina, mbicet, bere-bétés, piret, mbecék**; **terpercik dengan air baki-kaok, wéwas**

percit huler, howol

percul, terpercul *ciret, nciret*

percuma *codong, bo, kéba, kéba-ka'ék, kosé-ka'ék, kébas, gemer-gujuk, takat, oké-ka'ék, oké bon, mbitek, la'ak, loba, kandit, lenci-belis, mbongi, ntuma; percuma berjalan* *mbado, mboda, mbada; percuma menunggu* *mboguk, mbogék, géréng*

perdu *pu'u, ambo; jenis-jenis perdu* *bancang, bombong, bonak, bunga-bakok, damu, darang-ata, darang-ati, dér, duruk, jembu, galék, karot-garang, gélak, karot-gulung, haju-karot, haju-laco, haju-moso, haju raci, haju-ci'é, haju-woja, huku-laku, karot-bunga, karot-rangkang, karot-conco, kélas, kilit, kohong, koncir-koé, kowong, kuncang, lando, landing, landor-darat, langu-waé, lanteng-rébak, lékém, lémbar, karot-legang, lelo, lema-kaba, lema-teké, lencim, lencing, lintep, longa-darat, lung, lubek weti, mengkir, mincé, munta-tana, mbodong, namo, nul, ndéru-manuk, ndere-manuk, ndusuk, ndusuk-rona, nggarang, nggawung, nggéla, nggujeng, nggurus, poco, nteras, pas, paci, rébak, reméng, rempo, romping-wau, rontok, rowé-wau, rowéng, sahang, sahat, sasang, saung paka ci'é, saung-ci'é, sewing-lawo, sirek, sosak, tadak, tepo-ta'i, tuwa, campa, cega, conco-poco, wanggor-laku, wédol, wengkar-laku, woing, wodong, woyang, wontong, wuku-laku, wul, wulér, pak, langir, welu, damu, ajang*

peredus *bara-béguk, bécé, berat, besé, ndibol*

pereh, terpereh-pereh *bengge-léot, gere-gogom, cara-ndatat, jengge-jiut, bingu-liut, sara-ndatat*

pereman *perémang, ata tako agu mbelé ata, ata weki da'at, ata kador*

perempuan *iné-wai, ata-wina, wai, wina, kina; perempuan yang masih bebas* *ata weki linga, ata molas, kodé fai*

perenggan *dopo, rahit, natas, watas*

perenyuk *béngkok, pégé, gingkép, giwel*

perepat1 *peropa, repa-repa*

perepat2 *haé*

peresih *bakok, gélo, nggireng*

peretel *mol, co'i, na'a-pe'ang, co'it*

perewa *ata tukang rutit*

perfek *besik*

perforasi *lewo, longar*

pergam *regem, lurut, urut*

pergi *ngo, kedang, mo; pergi hendak* *ngo*

te; pergi berpesta *wé'é; pergi jauh*

untuk berkebun *belung, wedung, woncung; pergi agak jauh* *wecung;*

pergi ke *ngo; pergi lebih dahulu* *pado*

olo, papo; hendak pergi ke tempat

jauh *wa'ung, wa'u; pergi datang*

mbacar-mbalong; pergi langsung

nggaruk; pergi memelihara *lorong;*

pergi menyampaikan *pa; pergi minum*

lolu, pékas; pergi mengemis *épag;*

pergi sebentar *jingget, jongget;*

pergi sendirian *wenut; pergi tanpa*

izin *hotur; pergi menghadap tanpa*

dikehendaki *runcung; bepergian* *lako,*

ngo; bepergian ke mana-mana *hiles;*

bepergian dan hilang terus *lako-*

ledung; selalu bepergian *hangkol*

pergok, memergok *dengkeng, dengker,*

cempe-du'ang; tepergok *dempe-*

du'ang, regeng, repéng, haéng

peri1, peri laku *ba weki, wintuk*

peri2 *ata iné-wai darat, poco, poti*

peri3, berper *reweng, gejék, tombo, taé*

peria *réa, ndélos-ma'ang*

perian (jenis-jenisnya) *bongga, donggé,*

duker, dundang, dundu, dungker,

jalok, jenggok, jonggé, gogong, lolong,

lorang, loran, ndoa, ndoang, ndopé,

nggading, ngguduk, ngguk, bu, opé,

rudang, suké, tabo, tawu, téong,

timpo, tongka, topu, cenggok, cuket

peribahasa *banjul, banjur, curup péké,*

bundu; peribahasa untuk menyindir

cigu, sigu

peribudi *nai ngalis, nai di'a, tuka ngéngga*

peridi *wing doré, behar, jeham, jehas,*

cerék

periferi *cikot, ciko*

perigi *waé-bubung*

- perih** *ceres, riging, rigong, rigéng*
perihal *apa, pété, paté*
periksa *perésa, perésak, toto, acé, walér;*
memeriksa dengan teropong *kékér;*
memeriksa perangkat *musu, méléng;*
memeriksa céca; *diperiksai kér*
perimeter *dopo, راحت, watas*
perinci, memerinci *cincir, wéngkas, pir*
pering *lawer-mengu, erang, babes*
perintah *perénta, kanta, jera, runing;*
terus memberi perintah *recék, nténg;*
memerintah *dondot; memerintahi*
cau; memerintahkan *perénta, runing,*
rénta, pukul, susung, wanta, wérong;
memerintahkan anjing *tarak, hala;*
memerintahkan supaya *turut cegi;*
pemerintah *adak, pemerénta*
periode *du, lari, laring, nganing*
perisa *minak, dí'a, lepot*
perisai *nggiling, ngging, toda, tudang*
peristiwa *raja, wangkan(n)*
perit *cik, peti, béru-peti, wur*
periuk *éngki, hedeng, lebang, lewing,*
lewing lajo, lombo, tongké, combak;
membuat periuk *dédék, dung, nejung,*
pandé
perjaka *ata reba*
perkakas *wéang, markani, ceca, merkani,*
éwang, né'éng, peréwang, barang-
kani, olok
perkara *pelkara, raja, bicar, taé pelekara;*
berperkara *bicar*
perkasa *mpogak, mberes*
perkedel *perkedél*
perkosa *copél, denet, paka-duduk, loma,*
ngoéng
perkutut *kolong, ngkohong*
perlahan (-lahan) *paes, pesot, hindos,*
imi-amas, hama-haél, mani-mani,
hamak-haél, humu-hemes, makél,
daés, hamba-haél, gimi-ghannas,
imi-amas, héjol, bendos; pelan-pelan
berbicara *inggos, dal, pejal, pendos,*
pi'as, daél, dagu-da, daés, héndol,
ndoék; pelan-pelan berjalan *héjol,*
hendas, handas, mejéng, majol, hewat,
ingus, inggos, téké-tohas, hojom,
dadep, hojop, hendos, hédos, hepat,
kere-katas, humba, hara-handal,
ajep, ngelo, padur, gujur, gejep, hibék,
dandeng, gejur, hindus, ihus, bejot,
gejap, indi-andat, hé'al, éngot, dingga,
hindul, nindus, pajol, jingga, dajép,
péjel, hendul, dandel, hejop, gejop,
séhol, hémel, kikir, ndoék; pelan ttg
jalan *kuda alus, manda, ghéjol; pelan*
tentang gerak-gerik *pindal, hendos,*
hédos, dondes, géjol, pendos, hilu-
hé'os, ghijuk; pelan tentang makan
pejal, pi'as, gejep, gaja-gaép, gajép,
ndal, nggajing, puas, cangéng, kijit,
ngétil, newét, ghéjol, ndoék; pelan-
pelan ttg *pukulan gendang* *enca,*
ghéjol; pelan sekali *hemes, lemes;*
pelan-pelan *tumbuh* *tetet, lilut, lila;*
pelan-pelan *turun* *, koé-koé, eros,*
pesot, hindos; pelan-pelan bicara dan
menekan *cikel, ciket; pelan-pelan*
bicara dan sopan *penggos, pio-pio*
wale io, koe-koe wale oe; pelan dan
hati-hati *hindos, pesot, hemes, hiop,*
bindos, pinggét, gojop, bios, pio-pio;
pelan-pelan *senggol, paés, énggos,*
hines, péjol, hajep, nggemes, nggara-
nggatas, nggere-nggatas, mbehus
perlente *di'a, hambal, hidi, ombéng*
perlenteh *tukang éjor*
perli, perlian *cigu, sigu*
perlu *maléng, male, poro, piling, hajat,*
mal, sékék, piléng, mala, mbasi;
keperluan *sékék, do'ong*
perlus, terperlus *moset, mancer*
permai *manik, nau*
permaisuri *wina de keraéng raja, raja iné-*
wai
permak *poléng, oséng*
permanen *pentuk, ota, ndeng muing*
permasan *wa'u de keraéng*
permata *matang*
permisi *tabé, rido, ceci, tes; minta*
permisi *langing, ris, dés; tanpa permisi*
ledas, ngo toé tombo-lako toe baro
pernah *dé'it, ga'é; tak pernah* *toé kéta*
manga pé'én, to'é-dé'it
perohong *lewo, lang, longer, ngelang*

peronyok ruku-reket, neket, cecu-ndewut, ndewut-ndawut, ta'í lawo, mbolot
perosok, terperosok rombet, melé, gancél, mboset, kubet, bicak, runet, pangé, rombot, somet, mboset
persen, memberi persen tabing, wésang, teéng bo, widang
persepsi nuk, lélo
persih nggélók, nggireng
persil nggadok, loncor, nggodok
persis nonong, rapak, ajo, kéta, temelaing, pale, pelot, metok, haém, curung, remong, nonor, melaing, rehak, boha, mboha, ndiha, nenggitu; **persis pada palé, polot; persis kebetulan** bega, ného palé
person, persona ca ata, ce ngata
perspektip ca lélon
persuasi awar, ala-nai, wancong, aréng
pertama laring-cai; **pertama kali** melet, ngolong, pu'ung, wungas, pa'as; **pertama ttg laki atau isteri** peduka; **pertama memukul waktu** caci kopé-kalus, capu-kalus, paki-lalar; **bulan pertama, bulan lahir** wulang papi; **pertama-tama** céwé
pertiwi lino, tana, tana-lino
peruak, terperuak mbéak
peruk, memerukkan cecop, puci, ceci, pusi, sesi, ceko
perun utung, lapa, sosé; **memerun** dontét
perus wuncal, rengus; **memerusa** denet, rugi
perut bara, tuka, cepot; **perut bawah dera; daerah perut** besar pucu; **perut besar** mboho ihé, atur, kibo; **perut buta** tuka-ceha; **perut handuk** tuka boték, tuka-towé, tuka-jembut, tuka dewo; **perut muda** nggolo, tuka-koé; **perut otot/tebal** ajo, tuka tonggor; **bagian bawah perut** kemok; **bagian perut di bawah tulang rusuk** kabeng, kébeng; **bagian perut dari ketam** tuka-ropa; **perut gendut** bara berat, bara lungkuk, tuka mésé, bijok
perwira laki, rani
pesa pesa, pengépék

pesai, berpesai-pesai behas, nggosul, kedok
pesak ba'o, longkak
pesam mut (lawo)
pesan, pesanan, memesan pedé, taé, wetung, pantu; **memesan tuak** pudang; **memesan dengan sungguh-sungguh** jeji; **memesan datang** keting
pesat gélang, linggang
pesawat mesin
pesek lemper, limper, gimpes, pilas, limpéng, nggiméng, bénék, cupeng, mbisé, lempé
pesi ces, ngelo, lo'o
pesiar léjong, éjor, ijuk, ndajur, élor, iji-aja, mat, ngéambar, mbekak, mbolo-alar, jenggéng, jigé, ndékés, nggilé-nggaler, mbu-alar, lili-lalar; **pesiar-pesiar** sekitar ejok, hijuk, hiji-hoék, éjor; **pesiar saja** hénong, mbekak, léjong
pesimis soap, soang, do'ing toé-ngancéng, simpung
pesing lawer, rungang, ngeru, babes, cengi
pesisir lupi tacik, nanga, biring, meti, parék; **pesisir** sungai mentar; **tanah pesisir** tana biring
pesona guru, moro; **terpesona** lépot, manik, wéntar nai, léréng, jéjém, maring, léréng, nawu
pesong mbékas, mbécok
pesta ramé, adak, taé; **pesta besar-besaran** randang, ndiha; **pesta adat** ceking; **pesta persembahan** mora, takung; **pesta utk pulang dari luar negeri** atau penjara oké waé balas, waé-wajang, sebong weki, cebong-weki
pesuk lewo, longer, lang
pesuruh dalu, penggawa, opas; **pesuruh sultan** bima mboda
petah, petah lidah lema, lema emas, harat lema, wékok, kélés, kojil, dental lema, ko-kak, nggiwi-nggawal, kuwikkak, nggipi-nggapal, pelas lema, jarak, wékol; **berpetah lidah** colé
petai, petai cina leme-ntoro, lombong-toro, lentoro, lamtoro, peté

petak1 *legang, sota, galong; petak bawang sapak; petak di kebun colar, ncolar, téba, ladan; petak sawah lobe, pematang; sebagian petak sawah galok, galong; petak melintang di lingko iruk*

petak2, petak pada dahi hewan *ncoring, ncurring, ntalak, ntelak, wéla, ngguwak, tampo, mbirak, kelang, sure*

petaka, malapetaka *wokot, wosong, calang, copél, rengkok*

petang *mané, cérés, wa lesu salé*

petani *ata ciwal uma, ata tani*

petarangan *potang, korong, tiku*

petentengan *mésé nai, paci bail*

peti péndo, bondo; peti kaleng jang; peti

lontar/rotan pépé, kébis, mbéré; peti

rotan bungkéng, bangkéng; peti mayat

mbangkung, elung; peti mayat dari

satu kayu besar kembakung, galang

petik, memetik buah kecil *kejék, kejok, ngasér, kecék; memetik buah-*

buahan *pua, kecuk; memetik sayur*

ro'é, radang, hetel, tilek, retep, ako,

rontang, litik, dodang, leting, ako,

lepék, nggola, kecuk, ké'it, lepike, dutil,

dutul; memetik jagung *gok, gaék, giok,*

wagék, saék; memetik jelai kao (sela);

memetik labu *kuit, pua; memetik*

padi kentel, *ako, tilap, rombét, koti;*

memetik picu *gaé bedil; memetik*

pucuknya *rekok, rebok, kotit, rekot,*

tí'or, tiok; memetik dengan jari *lepék;*

memetik dengan mematahkan *ca'ék,*

ca'é, kecok, kecak, saék; memetik padi

dengan tangan *po'ik, gotit; memetik*

dengan pengait *gaét, nggaép;*

memetik habis-habisan *dodang, lecék,*

kundil, dempis, ngoming, rompa,

taun; memetik buah habis seponon

wedar, kedar; memetik biji jagung

pu'a, péruk, kowar; selalu memetik

(memboroskan) *ndera; alat pemetik*

buah-buahan *copot, rangkat, laros*

petir pasat, retés, waé-usang, recik

petola réwa, peréwa, ndéik; petola manis *ruwuk*

petuah *ajar, toing, titong, wahéng, wéwa*

petut péko, réko

pewaka darat, jing

peyot bengge-lok, kus

piagam surak *adak*

pial rawi, rawing

piala piala, khaliks

pialu pémpang, héur, gégo

piama baju toko, piyama

pianggang *nengep*

piarit kopé harat bali, kopé nggolo wélak,

somor nggere-olo, sumir nggere-musi

pias rinding locé

piatu lalo

piawai nggepuk, baé, tingon

pica botang, hémong, mamur, témo,

lémom

pici songkok, jongkong, rombo

picik ligot; picik pikiran wokok bet, wokok

nuk, toé léwé nai

picing, memincingkan mata *rapa-giat,*

repa-mata, repa-gemit

picis pipis kodé

picit, memicit kedur, kejé, pejék, ramas,

kadi

pico mamur, botang, lémon

picu gaé bedil, nggaé, loéng

pidana da'at

pidato curup, reweng, toambo, palak

pidi titol, téng

pleno penong, sanggén

pihak, memihak tangkep, rendu, cimé;

memihak kepada *redu sina, kambé;*

sepihak *cupu, supu, cecupu*

pijak, memijak wedi, keda; salah memijak

perpékas; terpijak repes, repos, wedi

cala

pijar, berpijar *wagak, locos, cot, sak,*

wa'ak, bene-benes, dila; bara berpijar

wak, lipi-loé; amat berpijar *gacok;*

berpijar-pijar *ngiang*

pijat, memijat peruk, pejuk; pijat-pijat

majung, majun, kedar

pijit, memijit *kejé, kejék, péruk, peruk,*

kacél, pejék, ramas, pecék, puit, pocer,

perék, kedé, pecel, adar, jedu, acél,

dudut, becel, kedél, pejel, oli, encel,

kedur, kadi; memijit kutu *tí'i, retés,*

té'i, sedu

pikat1 lali-bajo, lali gulung, limbang, lali bulung

pikat2, memikat kating, amba, tatang, sapa, ojo, arét, sara, wakil; memikat hewan/manusia antul, ampil, atul; kerbau pemikat ngating

pikau, berpikauan ngko-ngkoé, but-kékéo, kiwi, ciék walak

piket pengga, ata tokong, ata wela

pikir pikir, kenanu, kira, nuk; berpikir tenang nai(n), nuk nai, bakuk, noro-nam, liri, sulak, nuk; berpikir baik-baik aling, batang, poléng; dengan tak berpikir sanggé-lebat, sunggeng; tak berpikir (tentang omong) cere-ncangut, ncara-ncangut, nggaru-nggaut; memikir anor, tenang, hetam, saring, naéng, liri, sukak; pikirkanlah baik-baik ngitung d'á-dí'a, nuk d'á-dí'a; pikirkanlah saja asa kaut, damang; pikiran anor, bet, hul nai; pikiran terang nggalas nai; pikiranmu taém; pikiran kacau wéléng hus nai; bertukar pikiran pantil, jaka; berpikiran banyak has, gho-ghas

piknik piknik

pikolo sunding koé, piklo

pikul, memikul tekok, penggung, nga'é-ngí'ét, pegung, wekut; memikul mayat hendol, rakang; memikul peti di atas bahu sogol, pola; memikul lélé, pola, rakang, lemba; memikul utang éko; pikulan lémba, lémba

pikun hémong, mamur, botang, dipuk

pilak mendi-renti, ata ndegut, ata mbegut, léké

pilar siri, pedongkok, siri-menggi

pilek pentel

pilih, memilih lir, nggalé, pilé, emi, lili, icek, picek, cécing, lér, potot, ilik, ponta, kawé, wiok, bitet, pélir, ilé, tail, agil, ci'ung; memilih-milih yang terbaik nicek, roéng, ucek, nggale, ga'i, penggot, pijot, ro'éng, canggut, naék, bunggu, céu, wo'él, nicuk, pitet, nigét, péong, péo, wo'ak, hucer, péléng; memilih-milih makanan cinik, cinung, inis, nécék, ciru, ngéngit, poci, kinggit,

cirung, nécép, céréng, kijit, jong-jawa, cinci, cinggi; suka memilih-milih nijek, ma'it; terpilih poli-pilé; pilihan hati ngoéng de nai, belut

pilin, berpilin dolé; memilin tiling, koté, koter, kotér, kucer, motér, dolé; memilin benang jahit luring, kanak, wesung, téluk, tiling, woér, poté; memilin ijuk kaél, kaét, kait, poté; memilin kembar maléng, baleng; memilin dengan jari pocer, pétér, poté; memilin dengan telapak di paha déléng, délén, séléng; belum dipilin sempurna lambét; kayu pemilin ijuk kaél, kaét

pilis rewos hélo

pilon toé baé, bapa, bapa-béngot, toétingon, haha

pilong buta, nggipét, ripét

pilu kémas, kendul, nawes, lédér, hindi haes, niwi-naés, rawang; memilukan hati kendut, wéong

pilus rebok, wenga

pimpin, memimpin karong, titong, impil, émbéng, idip, tito, palo, déton; pemimpiin judi bandar; pemimpin tu'a, ga'e; pemimpin regu/rombongan tu'a ba, gaé ba

pimping wakas, wacos

pinak empo(n)

pinang, buah pinang raci, woto, rasi; pohon pinang wené, rasi, rasi, rasi kandé; jenis-jenis pinang hutan méléng, pinggong, pinggong pada, wené-nggo, gambér; mempinang réi, taéng, curup, habar, nggaja; memperkuat janji untuk mempinang ketak, rekak

pincang dinggét, mbékét, senggot, sengge-soat, dangga-doa, senggéng, senggét, senggong, déngké, rehé, sending, dengkot, tenggéng, penggos, hé'ol, dengkét, déngkéng, kedoat, senggo-soat, dangga-déat, dingge-doa, sangga-séat, réos, déngga-déat, tinggéng, hendés, hencos, ndehot, teke-renggot, ndegot, penggot, hencu, raga-réos, peke-rékos, dengkéng; pincang tentang jalan kuda teku-

rengguk, teku-renggus; pincang karena lutut bercacat pénggos; pincang karena terkilir hendé, ghendés; sedikit pincang pénggos, éghos; pincang-pincang reho, regho

pinda *poser*

pindah *hesing, lako, téti wa'i, medang, makak, dada, dédé, lekak, laling, mbétar, pé, péso, micuk, méot; berpindah ke ngo, anto; berpindah kemana-mana mbiri-mbong, mbiri-mbos, mbero-mbetos; berpindah sedikit hésot, ngangkak, hisut; berpindah-pindah inti-antas, bentol, tor, wétor, héntos, bara-béntong, wara-wétas, ndere-hos, bere-béntong, antas, angku-angkang, aki-angkang; berpindah-pindah ketika duduk idi-adas, hédo-hadot, ides; berpindah=pindah pekerjaan bentol, narok; memindahkan caling, céla, wétot, hésing, célung, wétor, gali, dédé, hasot, oléng, nténg, calir, angku-angkang, péndo, micuk; memindahkan air dari kolam hedong; memindahkan air dari perina ketabung lenggok; memindahkan aliran air cénggot, édos, bangsa, sénggot, palong; memindahkan aliran di dalam sungai céng, palong; memindahkan air utk menangkap ikan sa'a, séo, pandot; memindahkan hukuman dosa kepada orang lain pando, pé'it du oné; memindahkan ke tempat lain agil, caling, aling, windut, sélung; memindahkan penyakit kadong, péli, pési, peso, raki; memindahkan penyakit cara sihir cépang; memindahkan saluran air cilir, palong; memindahkan gendang rédé, roda; memindahkan berdikit-dikit wésok, loét*

pindai, *memindai nggéro, ninik, mana, rapang*

pinga, *terpinga-pinga lenget, nganga, mesor, jenger, deteng*

pinggah *sésék*

pinggan *yang ceper lémpang, piring-béa*

pinggang *awak, lé'as, kincu, kisu; pinggang kecil awak nako*

pinggir *lupi, comong, wiwir, bintang, biring, ciwir, tédol, wéru, tutup, recap; pinggir jurang tado, tango, téngo, tédul, kiwir; pinggir kain bibing, lutut; pinggir kebun cicing, cini, podok, céru, sising; pinggir lungsin bakal kain ba'ang; pinggir pantai in-cing, wiwir; pinggir perisai caci, néntu, wiwir; batas pinggir kebun cérit, raghit; pinggir tikar tora, tutut; di pinggir baling, loléng, tédong, témé, téndol, tiong, tédol, ntédol; ke pinggir ari; terlalu ke pinggir, kepinggiran gimí, lupi*

pinggu, *pinggu pipit laru*

pinggul *riti, kébeng, nggolo, pega*

pingit, *berpingit liwung, iring, ipek; memingit udeng, iwung, punting, liring*

pingkal, *terpingkal-pingkal kerkakak, tawa dalér*

pingkau, *terpingkau-pingkau lahap, lalang-kap, deso, regat*

pingsan *boat, lempar, wedét, welét, lotét, mona, léntem, lémpas, campo, jejit, cegap, lémes, rémot nai, hewat, émos, hongkap, wegat, alem, béngo, lésem, soé, maal, légét; anjing pingsan hekek nai, ghekep nai; pingsan karena lapar haling; pingsan karena mabuk lémpas-kéak; pingsan waktu tidur angop; selalu pingsan holap, holep; pingsan dan bergerak-gerak wuling-ela, wuli-walit, mbuling-ela*

pinjal *mela*

pinjam, *berpinjam célong-léot; meminjam cokol, ta'o. depa, taok, ca'op, pencang; meminjam benda célong; cara meminjam sesuatu tuda; meminjam sampai mendapat ndaparndat, ghepar-ghaét; meminjam-minjam ndepal, ndok ndepal, ghepa-ghaét*

pinsil *pensil*

pinta *tegi, sawal, awar*

pintal, memintal *tiling, dolé, séléng, poté, modik, déléng, perenggi, modo, kiat, ucer, délén*; **pintalan** tangkai cemeti *ongkar, poté, délén*; **alat pemintal** *benang kindé, liong*

pintang *mesa, melé*

pintar *pintar, molor nai, nggeté*; **orang pintar** *ata nggalas nai*

pintas, sepintas *mbalep, paét, saghoé*; **sepintas lalu (hujan)** *répas*; **memintas** *jalan pampo*

pintu *para, lewang, rewa*; **pintu kebun** *lewang nggalu*; **pintu perahu** *para-tukak*

pipa *pipa, sosor*

pipi *pacu, pasu*

pipih *lempé, kipés, dempis*; **pipih tulang** *atau barang kering bampang*; **pipih dagu** *nggéming, sakem*; **pipih hidung** *limper, limping*; **pipih kepala** *bémpéng, bampéng*; **pipih muka** *nggibis, cemét*; **pipih mulut** *kumil, nggumil*; **pipih paha atas** *kico*; **pipih pinggang** *hebé, hebék*; **pipih tetek** *kimél*; **pipih karena terjepit** *lipés*; **pipih karena ditindis** *dempél, rimes, ripék*; **pipih ditumbuk** *ribis*; **pipih memanjang** *tolo*; **masih pipih** *cahar*; **pipih dan bengkok** *béngkor*; **pipih dan besar** *waka, bémbut*; **pipih dan bundar** *mbégék*; **memipihkan** *pénang, pék, pipis, pépék, tutak*

pipil *péruk, kéco, pénang, pua*

pipis1, **wang pipis** *binggi*

pipis2, **memipis** *péruk, kéco, kécok, pécuk, kécuk, kérék, pénang*

pipit1 *kongkar, peti, cik, ciles, weles, éndo-waé*

pipit2, **memipit** *kempér, nggepét, kempét, kemper*

pirang *belibi, rae*

pirau1 *sawuk, rawok*

pirau2, **berpirau** *lélés*

pirik, **memirik** *kéruk*

piring *mangko lémpak, lémbak, gélak, amako*; **piring ceper** *mangko néntap, lempang*; **piring dari belek** *buang*

pirsa *baé, lélo, porong*; **pemirsa** *ata porong*

pisah, berpisah *bécang, berang, béng, mbéhar, béli, bésa, céha, béngga, béngas, wécak, hencér, pisi, wéas, céngga, jéha, bili, ciba, béla*; **memisahkan** *cahir, céngga, mbéhar, wí'él, ga'i, céha, céhar, kutip, leha, gail, céga, binci, didip, wiwis, ségha*; **memisahkan anak ayam dari induknya** *ribo, ribok, tinu*; **memisahkan padi dari bulirnya** *kékas, wétar, teter*; **memisahkan kulit ari** *kutip, kuti*; **memisahkan kulit dari pohonnya** *pampal, papal, soso*; **memisahkan pokok padi** *wékak, kentong, kentol, béték, diding, cé, lingkis, nggedék, binci, cé'ér, cingger, kengke-réwék*; **terpisah** *dio*; **terpisah-pisah** *tér, wécar, bénték, métér*; **perpisahan** *bécang, béng*

pisang *muku, puntu*; **batang pisang** *elong, ponda, po'on*; **pisang yang sudah berisi** *muku bongko, bongkos, bokos*; **jenis pisang** *kui, lijong, lojong, nteras, perpo'ot, ponda, popot, pui, teras, canggé, cui*

pisau *pisu, lading, lampék*; **pisau bermata dua** *jembia*; **pisau pengetam** *labit, peketo*; **pisau sadap** *panté*; **pisau yang lebar matanya** *jembia*

pisik *loko, ntileng, tileng*

pisit, **memisit** *kejé, pejék*

pistol *pistol*

pita *cir*; **serpih pita** *pandan cié*; **pita lebar** *bergantung jojong*; **pita kulit** *aur untuk anyam woli*

pitam *wele-wéong, langu, bejeng*

pitarah *empo*

pitawat *ajar, toing, wahéng, titong*

piting, **memiting** *kempér, nggepét, kempét, daper*

pitis *pipis*

piton *neap, mbawa-rani, kaka botek, pupu*

pitut *sékér, mbékot, mbégot*

piuh, **berpiuh** *nggili-nggoéng, golé*; **memiuh** *wilut, pilung*; **terpiuh** *biul, béké, rowa*

piutang raung, *ndo'o*; **piutang kecil** *cimir*;
piutang pada anak wina seko, *éko*
plantase uma lingko, *lodok, moso, letang*
plasenta ru'ang, *asé-kaé, mbau, cewo*
plastik pelastik
pleno jemut, *rapak, sanggén*
plonco plonco
plong si'ang, *géal, cembes*
plot salang toambo
plumula cing
plural do, *cao-ca*
plus lagé, *dancung*
pluvial cekeng usang, *duréng*
pneumonia péna-moni, *penemoni,*
cani-peké, ghaghal, peka; **gejala**
pneumonia saset, *cacir*
poci pucik
pohon¹ haju, *pu'u*; **pohon besar**, *tua*
dan berongga rabéng; **pohon besar**
yang tumbang watang, *banta*; **jenis**
pohon albisia, *ara, adur, ajang, alok,*
angos, ara-déréng, ara labé, ara
nana, ara niti, arawelu, aséng, babél,
baél, balak, bangar, banging, bangkal,
banir, bancu, bara-kebo, barang,
baras, bélak, bebang, bila, bonger,
bongkal, bongko, boncu, borék, boto,
boto-koé, bu'ar, bubul, bulung, bungler,
dalo, damér-pongkor, damu, dangkas,
darang, datar, démpol, démpol-poco,
denger, déngér, doma, du'ul, jangkong,
jere-jawang, enep, galék, gambang,
gara, garik, garit, garu, gélak, géluk,
giro, goma, gulung, haju keraéng,
haju-kopi, haju-latung, haju-laco-
rona, haju-laco-wina, haju-masa,
haju miteng, haju mbeking, haju-ci'é,
haju-usang, haju-waé, heher-biring,
heher-poco, hela, hema, hiam, iko-
ruca, ikur, kaja, kaja-puar, kala-bodé,
kalo, kampél, katél, kawak, kélong,
kémpo, kénda, keliri, kembo, kenanga,
kendadi, kenti, keré, kere-kuak, kesi,
keci, kiam, kindi, koar, kois, kodal,
konang, kocir, kukung, kunang, kuntep,
kusu, lada, laé, lai, lait, lala, lalé-rona,
lamas, lamé, landis, lando-manuk,
lando-woja, landong, langa, langké,

langkok, lanteng, lanca, larang, laréng,
laréng-jarang, laru, lasa, lasang,
lacing, lawar, légar, léngkas, léré,
ledu, lema-kaba, lema-weti, lengkar,
lenté, lento, lentos, lentum, leri, letu,
lewur, lindang, lidi, lobo-alas, loder,
lodong, lohok, loi, lokom, lokom acu,
lokom poco, lokom rona, lokom waé,
lombong-wené, longkor-kodé, lowing,
lowé-api, lua, lui, lui-biring, lumu,
lumut, luréng, luru, lucir, luwu, mali,
malir, mamis, mando, manta-waé,
manta-wara, manca-lamé, marang-
pau, maras, mata-leso, mati-métang,
més, mente-méra, mera, mere-mpau,
mimor, mis, mok-poco, mondo, munda-
tana, mundung-kurang, mundung-
kusé, muntang, muwang, mbahong,
mbijar, mpak, mpuing, mpui, namut,
nanek-sawo, nanus, nao, nasa, natu,
natu-kémpo, natu-ketang, nélakoé,
nénang, némo, nengka, nengké, nila,
nilo, nintap, ninteng, nincor, nisar,
niti, nito, noa, nunang, nungkal, ndalér,
ndamu, ndangéng, ndarap, ndatar,
ndawong, ndé'ér, ndé'ok, ndékar,
ndélos, ndu'ar, ngampur, ngantol,
ngantol-ntila, ngancar, ngancar poco,
ngéngér, ngelé-waé, ngelé, nggobor,
ntalung, ntao, nté'ér, nté'us, nténgér,
nteneng, ntila, ntimus, ntongol,
ntorang, ntui, ntungeng, ntungal, oja,
pak, pak-koé, pak-mésé, pak-rucing,
paka, pampa, padut, pandut, panté,
panté-bakok, panté-déréng, pasa,
pasa-koé, pasa-mésé, pélus, pelas,
pelas-koé, pelas-mésé, perpadang,
peronggé, besar, pece-mera, pinis,
pinggang, pinggong, piras, podong,
pu'u wua, purek, puser, ra'u, rakas,
rangga, rangga-po, raok, ras, ratung,
rawuk, rébak, réwa, redong, rega,
rembak, rembak-rapu, rempa-erék, ,
rempa-manuk, rempa-ngerék, rempa-
paké, rempu, rengét, rengo, repa-repa,
reca, rewa, riki-rakas, roak, robék, rojo,
rombé, rongé, ru, ru-wako, ru-watu,
ruas, rukus, rumung, rungap, sa'u, saé,

sahar, sama, sama-lodong, samba, sari, sarnama, saung-ci'é, sewing, sewing-lawo, sebu, sema, semambu, sembe-raka, sembuta, senggo-léa, siang, sirek, sita, sohot, sompé, sono, sonot, soro-nana, sowong-lawo, suka, suki, suwul, talung, tapa-ta'i, tér, tété-darat, tega, telo-acu, tempul, tenar, tija, tilu-tuna, tonggor-ikang, cangkil, ceki-rata, cémpa, cembang, cenci, cenci-lodong, ci'ing, cimpár, cohot, comu, corang-kokak, coro, cubek, cué, cuéng, cui, cuka, culek, culeng, umper, upper, uwu, wajor, wajur, waék, waék-tuang, walék, walér, warat, wénggér, welit, welu-poco, wengger-wélak, wengker-wélak, weto, weco, wila-koé, wiri, wo'ar, wo'or, woang-laco, wol, wola, wonot, wua-pu'u, wuhar, wuhar-rona, wuné, wunga, wunis, wunis-poco, damu, lui, langir, wodong, sirok, dangé, maru, maras, raé, pelus, noa, komang, téu, laru, ngelong

pohon2, memohon kaing, paing, tegi, geso; **memohonkan** kanta, papi mu'u, tegi, samba

pojok bincu, bicung, bincung

pokat pokat, kémpo-baba, kémpo

pokok1 pu'u; **pokok kayu** cocok haju, pu'u haju, pu'um; **pokok cabang** pangka

pokok2 paté; **pokok modal** pu'u; **pokok mulanya** wangka, campit, comong, lodok, kété, landing

pokta di'a kéta

pol1 lipu, liwut

pol2 penong, do

polemik gangga, ré, tomo laing

poliandri do rona

poligami do rona/do wina

poligini do wina

polyglot ngancéng curup do bahasa

poliklinik poliklinik, mbaru paté rewos ata beti

polisi pelisi, polisi

politeisme imbi do mori

politik pelitik, politik

polos ca tara kanang, junggu, tipek

pompa pompa, kompa; **pompa air** sontang waé

ponakan to'a

pondik mésé nai

pondok sékang, sondong, lempak, longka, mukang, sékang bengkawang, sékang témbi, sékan, cini; **pondok darurat** atau sementara bale, lempak, member, tepé; **pondok berkolong** panggong, ténda; **pondok untuk garam** keruku, teruku

pondong, memondong hoal, téti

pongah jembak, ingak, cembak, mésé nai, sehak, bongkos pesu

pongok rompok iko, pondong

pongol pu'u

pongsu golo koé

poni dadas, nggété

ponok wogol cenggong, wekur, korong, gang, cokeng

pontang panting mber, tempo mpok, pipot, joar, pi-pos, pi-pok, cio-ikok, tiki-tokok, wuli-mpoat, wenggi-wenggal, winggi-wenggal, newét, nogét, per, pet, tempur, mbewar, ninong, mpung, poté-woér

pontoh ponto

ponyo hang do le darem

poplin merah geréng, waru

popok popok, lapo

popularitas baé le lawa do, émbo, mbou

populasi lawa, ro'éng, ata ka'éng

populer baé agu di'a lata do, émbo, mbou

porah hoas, sémbong, mai-makil, hora, ondak, sere-souk

porak poranda mbé-mbar, mbék-mbar, mbis, mbir, biset, mbi-leja

pori lewo koé

porong tanda neni one weki, tila

poros riti wara, nggolo wara

porot, **memorot(i)** wetok, tewok, wérok, wiru, worék, towok, kowor

porsi bungas, maki, ranga

pose lomés, ngi'éét, umét, ombéng

posisi posisin, niang

positif tantu, toé salatu'u, toé wanak, di'a

postulat adakn

potlot pinsil

pot pot

potong, sepotong *ro'ong*, *cewuk*, *rewok*;
sepotong kecil daging *detek*, *sewuk*;
sepotong kayu *kepu*, *repo*, *ropo*;
sepotong sabun *kempol*; **sepotong kecil** *wigé*, *ilét*; **memotong** *nggudé*, *poro*;
memotong alang-alang *arep*, *kaét*, *asa*, *arét*, *arit*; **memotong apa saja yang ditemuinya** *béba*;
memotong ranting *batir*, *atis*, *nggola*, *cepik*, *atir*, *roi*; **memotong biji jagung dari tongkol** *doro*, *keret*, *kowar*;
memotong buah *kasep*, *kampul*, *wega*;
memotong bulu tengkuk kuda *nggopu*;
memotong daging *poro*, *ropo*, *cacék*, *capék*, *caré*, *tilas*, *ndola*, *wato*, *laék*, *kontér*; **memotong membantai** *caé*, *capu*;
memotong daging dari tulang *lélak*, *gésar*, *ndolas*;
memotong daun *ala*, *cocir*, *capik*, *ranco*, *raut*, *asap*, *cocik*, *ketol*;
memotong daum tarum *koti*; **memotong jagung** *géok*, *gok*, *wéréng*, *campi*, *niang*, *ncaing*, *wésé*;
memotong jagung di atas buahnya *ra'o*, *jagong*, *jago*, *saék*;
memotong jalan *pampo*, *limbang*;
memotong gigi *ropo*, *ndapu*, *racangngis*;
memotong hewan *mbelé*, *wéwa*;
memotong ijuk *letek*, *liti*, *leti*, *tetok*;
memotong cabang atau ranting *poka*, *cajo*, *poro*, *keto*, *kérék*, *paki*, *ropo*, *kéntu*, *kecok*, *lewak*, *céca*, *céca-mémak*, *kélo*;
memotong kayu melintang *kepu*, *wéong*, *kompo*, *kempu*, *wo'ong*, *bantut*;
memotong leher *kéntul*, *mbelé*;
memotong pembicaraan *kompo*, *rampo*, *rébo-rék*, *kébor-kelak*;
memotong rambut *ngetep*, *ketek wuk*, *loke*;
memotong tali keti *weté*, *wetas*, *detas*, *rotas*, *pébal*, *ropo*;
memotong kulit pohon *cowél*, *pampal*, *owal*, *so'ét*;
memotong tikar *ropo-ro'ot*, *rumpi*, *ropo*;
memotong celana *péas*, *ropo*, *ropo-roat*;
memotong pisang *wa'ak*;
memotong bagian atas kantol *campuk*, *batot*, *kentol*, *compo*, *cébal*;
memotong-motong *ndetar*, *letak*, *ndota*, *ndota-ndowal*, *ndotar*,

leta, *ndete-ndewut*; **memotong dengan pisau** *cerep*, *ceruk*, *seruk*;
memotong secara merata *babar*, *sasap*;
memotong rata *retep*, *cécék*;
memotong keliling *kéré*;
memotong kecil-kecil *ceruk*, *cakur*, *cangkol*, *detek*, *ndete-ndewut*, *ndota-ndewut*

potret woto, *emi gambar*

power *mberes*

poyang *empo*

prabayar *panjar*, *lobong*

praduga *mangkong*, *ma'ut*, *cemet*, *semet*

prahara *warat*, *buru mésé*, *buru poté*, *ngak*, *raha*, *copél*

prajurit *tentera*, *sara-dadu*, *serdadu*

prakarya *kerja*, *gori*, *rébok*

prakata *reweng ca gewek*, *mu'u ce rujut*, *wangkan tombo*

praktis *jéntot*, *méntot*

pranatal *du toé di laos*

prarasa *bengar*

prasangka *mangkong*, *ma'ut*, *cemet*, *semet*

prediksi *lélo*, *ita*, *nampo*, *pangong*

prelinier *du wangkan*

preman *préman*, *ata rani*, *ata da'at*, *ata tako*

presensi *manga ranga*, *mai*, *oné*

preservasi *kemeng*, *kenes*, *corek*, *emeng*

presiden *presiden*

presisi *persis*, *jeppek*, *jém*

prestasi *pandé di'a*, *di'a cir(n)*

prestise *sa'i gala*, *rang*

preventip *pampang*, *pangga*, *tadu*, *do'ong*

pria *ata rona*

priayi *waé de kraéng*

pribadi *weki run*

pribumi *ata lonto*, *ici tana*

prihatin *wéong*, *kémas*, *kimur*, *simpung*

prima *ata laring cain*, *ata di'an*, *ata ngaso*

primitif *médé*, *danong*

primordial *kilo run*, *hanang kilo run*, *nuk weki ru*

prinsip *raja*, *molor*

prioritas *téing te kolo*

pro éng, *kambé*, *lorong*, *dukung*

problem *masala, mbolot, mena, ké'ot, ka'éng oné ké'ot, do'ong*
prodeo *téng bo, widang, wida*
produk *dani, jari, cir*
profil *profil, tara, tarang*
program *program, nanéng, niak*
progresif *maju, lélo nggerolo*
prohibisi *benang le adak*
proklamasi *tombo adak*
procurator *prokur, ata urus séng, ator séng*
proksima *ruis oné, mai kamping*
proletar *ro'éng, lawa, weki*
prolog *be bolon, laring cain*
propaganda *ganda, joak*
propinsi *propinsi*
proporsi *maki, letang, ranga, rapa*
prospek *ngger olon, mosé diang, mosé-tai*
prostitusi *mbérong*
protes *protés, gangga, dedas, toé tiba tombo*
protestan *protéstan, panggol ngangra*
provokasi *sosok, ngaur, sawung*
proyek *peroyék*
puah *pu, pué*
puak *uku, kilo, wa'u*
puaka *darat*
puan *lopa, bentalu, bentalang*
puas *nisang, dawang, sawang, jenang, hemo, liwu; puas makan nula, poso, emo, jenga, matung, rudu, pu'as, benak, genak, matun, wengas, nentel, saur, tangél; puas sekali nula-nojot; tak puas nair, hé'ul; sepuas-puasnya kapa-kéas, toé tilu-isuk, pura-paés, mé'as; memuaskan laos, nula, cucing*
puasa *puasa, toé hang, kengkeng ngoéng*
puber *reba koé, molas koé*
publikasi *kréba, baé lata do*
publik *lawa, ata do*
pucang *haju raci*
pucat *luhap, ngéwak, ringang, sango, milos, beak, bakok wuha, ndeham, ndehang, ndeha, masong, pisol, bo'ok, lagam, lahap, mahis, rimas, sémak, somak, misong, pisong, sewong, ngéwék, ngguwak, jinggang, mbok;*

pucat tanaman *longing, lara, bobék;*
pucat lagi *kurus mincing, longing;*
pucat pasi *sango-pilot, sango-pilo, sango pilok, dango-pilot; pucat warna kain lama wakul*
pucuk *londek, lubek, ondeng, ngongek; pucuk bamboo/labu lombok, lobur; pucuk pisang lombong, lubes; pucuk pepaya angkok; berpucuk lombong; terus berpucuk duder*
pucung *orang koé*
pudar *ngéjak, sagem*
puji, makan puji *péndo; memuji naring, ngering, kéténg; memuji diri sendiri teku-ku; memuji untuk menipu sosok*
pugar, memugar *rupi, tulung, ngawa, pandé di'a kolé*
pujuh *but, kekéo, kiwi, ngko-ngkol*
pukang *pendepong, boto*
pukas *puki, mauk*
pukat *jala, ndala, pukak*
pukul *ongga; pukul 5 pagi capu-rebem; pukul 9 pagi tukéng cangkarn lesa; berpukulan nggetos; memukul dengan batal tebol, mba'é't; memukul dengan parang todong; memukul dengan duri lecang; memukul dengan kayu wego, ponggal, mbep, tep, paki, bobol, pep, péngga, ték, tanor, sébol, timpal, lebem, onnga, membel, wénggu, té'ang, keték, temba, membong, wagol, kuk, kel, ndaék, wegol, téngo, pel, téték, por, lubuk, mbo'uk, dantor, lenggu, dintor, abel, mbasi, tidong, mboré, bobo, weguk, mamba, lembet, runca, lebuk; memukul dengan kepala bagian bawah tutu; memukul dengan tali wégo, luca, paki, cako, mbaut, lebat, té'ang, weti, mbaél; memukul dengan tangan tebol, tebo; memukul ayam tingkol; memukul pada alang-alang entap, etap; memukul anjing tewa, cik; memukul buah-buahan rangka, rempas; memukul dada tup, tuku pucu; memukul-mukul enau tewa, dempi; memukul gendering tebang, kedéndit, jogék, dindik, rembang,*

- tutung, jagur, déndit; **memukul gong/tambur wagol, bolo, wégol; memukul lantai jagur; memukul pinggang tebéng; memukul rumput leca; suka memukul teman wanita nggotong; beberapa cara memukul tak, dodong, wegul, wetuk bébos, dentem, wewel, céang, ninggut, sedal, ceci, nontor, legut; memukul supaya pipih tutak, pépék; dipukul oleh setan popot; beberapa jenis pemukul tuku, wénggu, péwang, séwal, laghor, lagor, langgor, paci, amak**
- pula kolé, léléng, duang, weli, wali, iwo, ngai ki, nai, néng; lagi pula cai**
- pulai haju sita**
- pulang kolé, kéor, bérang, wéntong, wéndot, koar; pulang ke rumah dari pekerjaan wé'é, wear; pulang pergi haluk, ndahuk, ndahut, barang béntong; pulang dengan marah ncuru-ncuang; pulang kampung halaman wé'é kolé kété, kéor kolé béo**
- pulas, memulas pocél, poté, koté, kojél, potél, poet, wilut, toko lémot, lé'ut**
- pulau nuca, nunca**
- pulih ranggak, séwar, jinger, nios, pisung, janggang, ina; memulihkan olé, cinggar, kias, kaséng, pesolé, corak; memulihkan (memperdamaikan) somba, golé**
- puluh (ca, ce, cam) cempulu, mpulu; tiga puluh telumpulu; sepuluh hari ca lu'ang; berpuluh-puluh kali pulungkali; sepuluh laksa ca rengges; sepuluh ribu ca pulu sebu, cepulu sebu**
- pulut raket, rako; jenis-jenis pulut lintep, ngilur, pulut, punut, sari**
- pun kolé, léng, mole, ngai ki, néng, aling po, na, séng, koné, wali, tong, nang, malo po**
- punah ampus, cipot, mempo, merak, munda, mora péntang, kempus, mbora, ngemput, mora-meres, jéjuk, nunda, pesa, kires, mampang, leja, mempo-cerot, lepas, mureng, gisot, moréng, ngempet, meset, cipot-ningkop, mere-kilong, pupus, ndesang, néro-cipot, sampak, kéres, mere-mé'uk, nesak, nggébot, buna, nes; memusnahkan kéras, pandé ampus**
- punai diolo, landar, ngkelong, poti-olo**
- punat wela, cila, tokong**
- pundi-pundi mbéré, cikang, bombol, kandi, gombé, kowot, perusing, bondo, serukang, wasé-gelung, kandi-perusang, bombol ro**
- punjut tikok**
- punggal, memunggal cerep, campuk, ngomput, batot**
- punggung, punggung badan wekur, kelor, wunggu, toni; punggung bagian atas tonas; punggung ayam ungkum; punggung gunung tonggong, tonggor, tondong, otor, mongkong; punggung hidung monggong; punggung parang todong; punggung tikar toning**
- punggur loge**
- pungut, memungut pili, nongko, cingkot, mopik, pijot, pukul, polot, piling, ndéwi, bitet, napi, ndéwi; memungut tuntas gemir; memungut yang sisa nongkong, ninggot, tikok**
- punya, kepunyaan de, da....mori(n); kepunyaan pu'u, rapa, éro, morin, maki; mempunyai manga, pa'éng, pa'éng, hapé; mempunyai dosa lérong ndékok**
- puntal ponté, dolé, séléng, déléng**
- puntianak ponti-anak, anak pelo**
- puncak lésak, comong, golo, lolot, wéwo, punggul golo, wuwung, golo-nggout, golo-gontung, buwung, landing, lombot; puncak rumah ngando; puncak topi bobong; memuncak bungas, wungas**
- punting mempos, ratung, kempol; punting kayu api cupu api, amar; punting rokok ro'ong**
- pupu, sepupu asé-kaé, nara-nggaé**
- pupuh, memupuh todong**
- pupuk kalo menado, lamtoro, ndango rang, landor, rincik, lemeng, lalang, gelo-ria, mambang; memupuk masu; memupuki compang, bonar, cakur, lemeng; memupuki jagung loga**

pupur, memupur *popor, bopor, wopor*; **memupurkan** *popor*; **pupuran** *popor*; **pupuran pujuh buku**

pupus1 *kisot, lompet, kodus, cipot, ningkot, taung, mampos, po'éng, lo'ut*

pupus 2 (pisang) *lombong*

puput, **memuput** *pur, sumpel*; **puputan** *puput*

pura-pura (menipu) *nggopét, tangké, pisik, pesing/pihing, rojo, lérum, ngabang, hi-haét, ngingi-ngangét*; **pura-pura menolak/mengundang** *senggé, sengge-ré'é, sangga-ré'é, élos*; **pura-pura utk maksud lain amal**, *énggé, lémet, sander, emés*; **pura-pura sakit gari-garé, négés, dongkok, pénggong**; **pura-pura (main-main)** *épas, jis ja'as, émpas*; **pura-pura karena malu himi-hamas, ncimi-ncamas, ipi-apas**

purbakala *médé, danong, danong empo-tajo, danong empo-walok*

puru *puru, péntél, jawa*; **berpuru** *rémping, nggilé*; **berpuru sekita** *mulut rémbing*; **berpuru pada kedudukan wéto, wa'i bo, wa'i tabak, boké, péntél-léngét**

purut *rungkus*

pusaka *ceca, mbaté, nura, pesaka, mbo'ó, kowak, bencu, toko, cerong, bija*; **nama barang pusaka** *baba-ndali, nggobé, sengge-laké, sotang, tawu-tadak*

pusar, pusar-pusar pd hewan *culit, colé, potér, poté-roé*; **berpusar** *wugu-wegel*; **pusaran air semuli, molo, sara-molo, poté-roé, sermuli**

pusat (tali pusat) *putes, poset, wolé*; **pusat anyaman ruang, pore-ruang, jembruang**; **pusat kebun lodok, landuk**; **tali pusat** *mbolé, ngkénar*; **dipusatkan** *renom*

pusing, pusing kepala *mendo sa'i, langu, jélong, jéngang, jingut, weleng, mbi-rakang, mbiri-mbarang, wele-wéong, ngkeleng, jenge-jiut, wélé-wéong, béngéléot, wilu-walung, wéong, widuk, tengang, jelep, cedep, jele-jéong, jingi-jiut, tili-léong, jélo-jéong, mélé-wéong,*

jelet, langang, jingang, nejung, angor, ndi-ndok, télu-ték, celeng, wilu-wiung, ndéngo, jengel, mbilang, mele-maot, bejeng; **pusing karena dipukul méong**; **pusing karena keributan roké-rakék**; **pusing karena kesibukan jangang**, *mboték, kili-mboét*; **duduk dengan pusing jengge-jiut**; **berpusing** *tili-woér, koter, kotér*; **berpusing tanpa kelihatan letet**; **berpusing-pusing iung**; **memusingkan** *tiling, kutir*; **memusingkan kepala** *winduk*

pusparagam *rence-remak, rinci -remak, ndili-ndelap*

putar, putar balik *bicara kojil, ndoké-ndakék, hole-hotés, lolai, lower, kokak, tiki-tokok, nggermusi nggerolo, ugu-égél, lombér, ngingi-nganget, hi-haél, ndokék, no'é na'éng, ndiki-ndakang, lalo-lat, ikol, liki-lekos, wéhos, wanggar-wélang, nggéko-nggako, pahi-aho, tiki-takang, olé-aléng, nggolé-nggalék, nggali-nggulér, nggaki-nggékék, oté-até, hotel, ngégok, tigi-tagal, werwangkang*; **putar balik (bicara atau jalan)** *olé, olé*; **berputar** *holes, lékés, poté-roé, hili hoés, tiki takang*; **memutar** *ling, poté, poét, holes, pocél, kéllok, koté, windut, kucer, mote, kéung, motér, potél, moték, pilung, giling, kémok*; **putaran éndot, léot**; **berputar cepat lépot**; **berputar keliling késok**; **berputar lidah kojél, otér**; **berputar utk bersembunyi ciluk**; **berputar-putar** *nggili-nggoéng, tiling, mbeker-mbulit, tili-hoér, tiling-léong, putar, tili-woér, tili-wéor, titir, lékok, pédit, siri-soét*; **berputar-putar dlm bahasa nggiwi-nggawal**; **memutar** *gasing tebang mangka, éndot, walos*; **memutar leher kojél**; **memutar-mutar wékok, ri'uk, wékol**; **memutar-mutar periuk wélés**; **memutar keranjang nggiling**; **memutar kencang poté-roé**; **memutarkan lidah paél**; **memutarbalikkan kata-kata oténg**; **terputar golép, golé**; **terputar ditempeleng** *béngé-léot, benge-léot,*

tiling-pak, tilis; terputar ke bawah lémbir

putar² *tekur jawa*

putat gaja *ngancar*

puteri molas, *anak-molas, anak iné-wai, anak ata wina, kodé fai*

puterimalu *ndango rang, luju, karot-ndang, ndang-tepong, ringot, kimot, dango-rang*

putih bakok, *mancak, mbuak, nenti, mbéarak, mbérang, bobak, bakok-ndahang, mbéak, mbot; putih pucat ndehang, bakok ngéjak, ndeham, mbok, ndeha; putih sekali walak, bakok-tahos, tewok, talas, bakok-mbot, mbot, mboak, beak, walak, ringé, mbéok, ndehal, lahap, téhas, bakok téhés; putih kuda jampi; putih kuda berbintik jampi pano; agak putih gélap; putih dan licin bakok nggelék, nggelir; putih tepung kelak; puti keabu-abuan bakok sanéng; putih kuning langsung mancak, té'é, mbéarak, té'ék; putih kekuningan ngéjak; putih telur kutu riak, rias; putih sarang lebah layar; putih dari jauh mboak; putih kemerahan sulang, sulap; putih badan dan rambut nggéra; berputih mata nggodéng; keputih-putihan mbéra, lanék (mulut orang sakit), keputihan pada gigi cilang, célak; keputihan anak mata ntélok*

putik telo

puting uting, uti; puting susu mata cucu, wua cucu; puting tajak coke

putus beté, betét, rembeng, kembet, kembeng, kemuk, botot, raés, ceret, rembet, kimbet, kembang,

putus, rimbeng, peté; putus (patah) mecuk, gepuk, repuk; putus dikerat keter; putus terlepas kendong; putus (selesai) leti, lekok, teli; putus menyusui beteng; putus dipotong kéjot; putus urat beruk wasé celi; putus pembicaraan reti; putus persahabatan bête-keré; omong putus-putus dapa-daong; tertawa terputus-putus dengket, dengkot; hampir putus ngéó, ngéó-ngélé, kindeng, léong, ngé'ot, ngéok, lénggé-léong; lekas putus remput, komét bête, rempuk; putus asa dopo, cuba, lengger, kubang, uncang, cumpu, pulung, ndeher, teges, maggot, cumpa, cubing, léntok; putus nyawa cemol nai, bête nai, kandit nai, holol, holut, kandut, mata, taung nain; memutuskan cerep, wérét, kémpu, kému, retus, wénco, kéntek, péntek, keto; memutuskan perhubungan kendok; memutuskan pekerjaan ropo-ro'ot; memutuskan pembicaraan/perkara poka, ngalis, nggepuk, peas, ri'o, ndapu, tepo, wetung, ropo, si'ang, repus, rekok, pias, weté, pentu, keret, kerep; memutuskan tali keti, weté, ropo, wetas, reti; memutuskan tangkai kelapa kocél; terputus-putus menangis liér; jatuh terputus-putus tat, tot; keputusan poka, ngalis, ri'o, ropo, retus, kéntu, tepo, saké, repus, rekok, weté; pembicaraan yang tak berkeputusan jojak, joak, tuas; buah jatuh tak putus bere-bocak, dut; menangis tak putus hohol, nenep, na'us; tamu datang tak berkeputusan lenéng, lulling, aluk, aruk

Q

q *huruf te ca (cem, cam, sa) pulu pitu*

qari *ata rona bacang Quran, ata rona ata baca Alkuran*

qariah *ata iné wai bacang Quran, iné-wai ata baca Alkuran*

qasar, pemendekan (tt salat) *wokokn salat, pandé wokok salat; mengqasar, memendekkan salat wajib yg jumlahnya empat rakaat menjadi dua rakaat (dl perjalanan) pandé wokok adak salat oné mai pat ciri sua (du cekeng lako, du rémé lako)*

qiraah, *hal-hal yg berhubungan dng pembacaan Alquran; pembacaan ayat-ayat Al- quran sanggén wintuk du baca Alkuran, bacang sanggén ata pepil oné Alkuran*

quran *kitab suci agama islam; Alquran kitab nggeluk data Islam; qurani, bersifat atau bersangkutan paut dng Alquran lorong wintuk ata petok le Alkuran*

R

r hurup te cam (cem) pulu alon

raba1, **meraba-raba** *hamar, sapel, samel, samek, kakar komék, ngguwil, keke-komé, nggapek, pesé; meraba-raba makanan hingga kotor damek, sumel, some-samél, sumek, ngamok, ngémok, somek, damok; meraba-raba untuk merasai pecel, pesé, pasur; meraba untuk mengelus komar, omar, ghomar, saro; meraba-raba dengan diam-diam hesem; meraba-raba tidak senonoh comék, damok, komék, dau; meraba-raba untuk mencari husu, husar, husur, didi-didam, di-dap, deke dumit, dede-dumit, didi-dam, dodam, kapi kepat, néna, nggapi-nggepas, sedep, ghégam, hami-hamar; meraba-raba dalam gelap dam, didam, dédam, dodam, sere-sedep*

raba2 *pangong, angkat, kiram, angé, anggan, kérang*

rabak1 *ngangat, larap, rap, jawi-jewang, wintas*

rabak2 *biret, beté, jiok, joji*

rabak3 *tapa ngkewus, kwang, ngkewang*

raban *hali-halok, curup pina naéng, nupa, cahap*

raba-rabu *hidi-hada, diki-dakam, diki-dakang*

rabas *boncar, bocar, ndatat, diring, ndetot, repe-roés, ndirik, lojot, nar*

rabi *mori daku/gaku, guru, ata titong agu toing*

rabies *ru'ú akit de acu/kodé/pus (indus)/naong*

rabik *réwit, rotas, cicar, ratas, rawis, wirot; merabikkan winto, ndaut, saut, wirot, jija, robak-rabik, cambar lambék, cencal, cence tinge, rince rewak, ncewit, nciwit-ncowot*

rabit1 *cencir, jangar, nélél*

rabit2 *jija, jiok*

rabu *Rabu*

rabuk1 *bou, duru, dudut*

rabuk2 *lemeng*

rabun1 *rungap*

rabun2 *olot sosé*

rabun3 *haha, gaha, sabol, sawuk, sabuk, sanuk; rabun dekat sabol lélo ruis, sanuk lélo dini; rabun jauh sabol lélo tadang, sanuk lélo diu; rabun senja sabol mané tana, sanuk le mané*

rabung1 *wuwung mbaru, bubung, bobong*

rabung2 *tombo rapi-rapos, ai-aok, ripo-rapos*

rabut *kebut, robut, raut, rambut*

racak *léti, jagé*

racau1 *angop, jere-jauk, jiwos, bajut, jerengauk, ngere-ngauk, butél*

racau2 *jintot, sirong, gélang ba weki*

racik1 *jojo, kesep, lasar, hamol, haor, kéru, hawol*

racik2 *serénte, nggoko, wo'ok, béndi*

racun *rasung; jenis-jenis racun beranga, bura, kempa'a, koro, pelambar, wula, kerénda; menaruh racun bura, ngawas, na'a musa te kosé; mengandung racun upas, wari; meracuni untuk mencelakakan kosé, koséng, woréng, janto*

rada remo, daing, montot
radah poka cipot, poka taun, poka taung,
 poka pandé mata
radai1 tegi reco, tindu
radai2 rimpas
radak1 ceka, rangka, nggaru
radak2 nggoro, héis
radang1 nangkang, to, pa'a nderé, ru'u
 jarang; **radang di bawah kulit jari**
 cuncung; **radang selaput mata** rombé,
 rombé api; **meradang** tentang luka
 cumping, combing, supping, wulel,
 bentang
radang2 rabo, cumpeng, rua, rugi, rosé,
 ribeng, ruak, rani
raden anak de raja, anak de keraéng, waé
 de keraéng
radikal sanggén taung, téng taung,
 tomo taung, ba weki mbiri-mberang,
 ba weki ata pandé bike agu behas
radin woja rako
radio radio
rafak téti nggere éta, tuké
rafik haé reba, haé olét, haé molas, ghaé
 ka'éng, ghaé labar
raga1 raga
raga2 lomés, lomang
raga3 weki, tobo
raga4 pandé lélo, pandé ita, toto, toming,
 jelong
ragam1, ragam tentang suara rawés,
 reweng, rewong; **tentang warna** rimbi-
 roét, rimbi-roék, rimbi-roés
ragam2 gauk, pandé, ba weki, sara, pata
ragam3 ce nai, ce tuka
ragam4, seragam ca(s) kali, ce tara;
beragam-ragam do tara(d)
ragang1 dampa
ragang2 purak, wajo
ragas1 kebut (wuk, remang/baba, wulu,
 paku), wentang, rambut, rebi
ragas2 lor, wolét
ragas3 torok, tanda
ragi damér, rekang, enep, béreng
rago langkang
ragu, ragu karena takut sihing, akat,
 maring, suntu-senteng, ngangit,
 ngango, radek, ratan, soang; **ragu**

karena malu umét, sihing le cengér,
 singi-singang wajol ritak; **ragu-ragu**
berbicara sese-nga'i, sasi-nga'i, sihing
 te céngka mu'u, sepet tomo; **ragu**
untuk meminta keke-ku'is, kere-ku'is,
 ritak; **ragu penuh** kebimbangan dahu-
 da, kubu-kebek; **ragu karena bingung**
 bele-bukit, benet, bulu-belet; **tidak**
ragu-ragu berbicara rocik, kepe-kas,
 ri'os; **jawaban** meragukan ngkélu-
 ngkéés

raguk reguk, tem, telem

ragung duntak, pala, nggoro, rangkuk

rahak kéak

rahang herang, tolak, ngandok, ngerang

rahap1 wuwus, rokok, lekap, cenggap

rahap2 ro'ang, ro'an

rahasia rehesia, pété-ceha, boné, toé
 duha baé lata, ata toé ita agu dumpu
 le mata, le nuk agu le nai

rahat asi maél, asi-asi, gel, kos, asi poso

rahim1 momang, mohas, gawas, ba'éng,
 cembes

rahim2 tuka wing

rahmat nabit, widang, léi, berkak

raib1 mora, botér, mesa, mora-meres,
 cipot

raib2 pépot, wera

raih1 wa'ék, kaék, los

raih2 haéng, emi, cir, caing, ita

rais ninggot, néngkor, lihong, roi tora
 hang, picik

raja raja, sengaji, mori, sombang, adak,
 keraéng adak; **raja rusa** mbéhor; **raja**
udang ngkor-waé; **raja tanah** ata do
 tana; **merajai** ata kuasa(n), morin,
 ata caun landuk, lonto bongkok, petok
 teno; **raja tiga** wada

rajah1 wetik, palas

rajah2 ceka, jelok, jojé, rangka, junggé,
 durut

rajelala, maha rajelala sanggér-taun,
 pandé nia ngoéngn, sara-nai, sara-ru,
 sanggé pandé

rajam1 umbar, pendak, tumbak, rampas,
 rebu, wé'uk, ranco; **merajam** berkali-
 kali rojang; **merajam** dengan batu,

kayu péngga, peké, lengga, umbar, ranco le watu, tumbak paké le watu
rajam2 *t'a'ong kélo*
rajang *kéru, lesep, lasar, ndetar, lapa*
rajawali *ntangis, kaka ntangis, rangga raé, camba ruang, cembu ruang, kaka mésé*
rajin *seber, gepek, gempur, detuk, wugur, pekur, getut, gejur, guri, tejo, tetos; rajin dan cekatan gi-gat, montot, nipek, kikat; rajin menganyam joék, jepek te rojok; rajin piara ternak pejul, bubu, gejur, jingo agu jepek te caling, pening agu na'ang; rajin mencari gejur, seber, toé maél te kawé, raés te kawé*
rajok *langeng haju mosé*
rajuk *mento, méla, bara; merajuk sambil menangis wula, gétém, méla, tula; lekas merajuk cidé, side, komét mento*
rajut *ceka, cawi, rojo, rojok*
rak1 *kek, kéok, éok*
rak2 *rak, rangkung, coca, lender, léndar, lémpa*
raka1 *ka'é ata rona*
raka2 *ra'a mésé, tela, ngangar, gak, bengkar*
rakah *tawa dalér, ngéngés tawa*
rakap *lako tikul, hopi*
raket *rékét*
rakit *rangki, rakék*
raksasa *empo-rua, poti empo-mésé, poti mésé, poti wolo, empo-mberong*
raksasi *empo-rua iné-wai, méwén*
raksi *bengé, néndong*
rakuk *ngeténg, ké'ép*
rakung, **kerongkongan** *bokak, ngarek, nggor*
rakus *gopa, ngarat, ngomper, lomper, gomeng, longkir, tuka mésé, songgi, képus, wucél, dodong, wosa*
rakut1 *oké wénta, pandé cewo*
rakut2 *nggopét, pandé nggopét, adong, rendu*
rakyat *ro'éng, weki, ata; rakyat jelata ro'éng bo, ro'éng koé; rakyat keturunan hamba waé de léké, mendi; rakyat gembel ro'éng lénggé;*

merakyat baé le ro'éng, séngét agu anggom ro'éng; wakil rakyat létang-témba de ro'éng, ata laro jaong de ro'éng, laro jaong agu tungku mu'u de ro'éng
ralat *pandé molor ata poli salan, iruk, cilu, ba nggér oné ata di'an ata bénggat nggéré péang*
ralip *dendut, tuju, andut, dedu*
rama *ema, amé; ramanda ema (amé) momang*
ramah *joél, jawa-rai, hele-hakar, jomél, joé-jaél; ramah tamah roté-raté, ngéla ranga; peramah lembés, ata joé-jaél; beramah-ramahan réncéng, rinduk, rénjang, rijuk, jek*
ramai *ramé; ramai bergaduh lao, réwo, hewe-haolm, rewok, ngaok; ramai kaki yang berlari gagur, tai-ter; ramai tentang bunyi rémpong, rempe-mpong, réngés, sing-sangot; ramai bunyi hewan, burung raga-rué; ramai bunyi katak rébo, réwo runing paké; ramai ayam berkokok rémbo-rambong, rémbong, rai-raos; ramai anjing menyalak ré'uk, rémpo-mpong; ramai berteriak, meratap raos, jéjéng; ramai tertawa gagok; ramai main caci késok; ramai pesta randat; ramai karena banyak penduduknya regang, raés; beramai-ramai menemani raés, réma, réwo; beramai-ramai bekerja iru; beramai-ramai makan recap, resap, raés; beramai-ramai menyanyi réngés. rengguk; beramai-ramai menangis rembo, rembos, lorang*
ramal1 *nampo, téka-nampo, ketika, nango, manak, nampo talok, mokél-réa; meramal ketidakmampuan seseorang maus, nampo*
ramal2 *stangan*
rama-rama *kékal, kakél*
ramas *kejuk, wejuk, peruk, kekul, jejuk, kekun, wejut, pejuk; meramas sambal pojak, kemur, wolak; meramas supaya makin kecil gerum, encem, kencel; meramas mulut gemus; meramas otot encel, pesé, pejél, pecel; meramas*

bisul kejké, kejkék, pejkék; meramas hidung supaya keluar ingus nceng, potél, suk; meramas dengan ibu jari dan jari pocér, pocél, posél, pecel; meramas adonan acel, dawu, dawung

rambah poka, rimu, capi, raut, babar, wé'ang

rambai ambu, ambung; **rambaian** rémbong

rambak kalol, dempis, lor

ramban ako saung

rambang1 curang-nan, cumpa-rua, cenggap, cembur, capan kaut

rambang2 gégo nai, suntu-senteng, wasdara, toé-menteng, mesot nai

rambat, **merambat** tentang api lolé, lolér, deté; **merambat** api pada kayu lolar, lolé; **merambat** tentang berita noré, norang, moran, mbun; **merambat** tentang berbicara mbara-mbapas, tango, rimbi-ramba, mber-mbapas; **merambat** tentang penyakit campit, jéjar, bibis, raki, hena; **merambat** tumbuhan yang menjalar dempis, lor, mbaét; **merambat** tentang tanaman hingga menutupi tanah boul, ramut, lamung, senggep

rambih londang ngo la'at, nggulung, luling

rambu1 rambo, jambo

rambu2 langeng, langang, lance, ni'i

rambung haju karét

rambut wuk; **rambut** air wuk lembis; **rambut** ikal wuk ndekél, wuk rekot; **rambut** perang wuk nggéra, wuk raé; **rambut** keriting réput, rigit, mburu-mbuput; **rambut** di tengkuk kuda rondu, tungga, **berambut** panjang jonggut, rombéng, lonos, junggut; **rambut** jagung rémbu, émbu, wuk latung

rames halok ciri laing ca, hamol, kabo

rampai hali-halok, rimbi-raok

rampak hé'al, hoal; **rampak 2** haju do panga; **rampak3** doal le nggoro

rampas rampas, angge-rep, rumbu, roéng, wencok, renga, rani tau, raup rani

rampat babar, rocik, lecep, béba, wé'ang

ramping, **ramping** tentang tubuh manusia hondés, hondas, lares, hentét; **ramping** tentang gadis korék, korét, ghojok; **ramping** tentang ikan hola; **ramping** tentang ubi loler, léwé; **ramping** tentang kaki windeng, lares; **ramping** tentang kuda kondak, kandar, wandak, ghodas; **ramping** tentang perut lamping, ndegéng; **ramping** tentang pinggang akék, awak nako; **ramping** tentang hewan mongko, bolés, ndeléng, londa

rampok ngenggam, angge-rep, rampas, tako, purak

rampung poli, cemel, ruda

rampus mbiri-mberang, oé-aék, nggeka ceka-wengas

ramu halok saung te rewos, impur haju te mbaru, helo, wolak musa

ramus, **ramus** tentang bulu roma untuk manusia, hewan janggep, jaber, jambit, jabeng, jambir, jumbung, jambem; **ramus** tentang janggut papar, rumeng; **ramus** tentang kumis rumeng, rumét; **ramus** panjang jabing

rana tentang anak pisang péris; **merana** tentang anak babi iso, rucuk, dingkel, doro-dongkol; **merana** tentang daun pere-peput, pere-pekut, ranggas; **merana** tentang jagung ringkis; **merana**= menderit hidi-haés, jiu-jau; **merana** tentang tumbuhan porét, mbuér; **merana**= kerdil, kurus cicer, rencak, dingkel, rucuk; **merana** tentang hidup mosé céncés, hindi-haés, mbitu-mbatus

ranah tana béa, bengkok, temek, mongkol, lengkong

ranai baca, jembek (le waé mata, nomber), tembek

ranap1 jalak, dédeng, jahal, dédut

ranap2 lentong, lingot, lingi-lengot, li'o, la'om, lo'om

ranca émong, géal, maus, nggoés, hoal

rancah temek, temok, géok

rancak1 sélék di'a, pesolé, molas

rancak2 ndétér, ndetér, ngeténg, ngé'eng

rancang1 *get, nanéng, manang, niak*
rancang2 *ceka*
rancang3 *pota, nango, pangong*
rancap *harat, lolo, nggamos*
rancu *hali-halok, mbeker-mbulit, pina-naéng, pandé rasung, sebalu*
rancung, rancap *lolo*
randa1 *bawéng, balu*
randa2 *iné-wai luang/tunang/powa, ata luang, ata toé ngoéng te ka'éng kilo*
randah *toé temer, toé taki, toé kepé*
randai *keda, limbang, wodar*
randek *radek, asi ce-roda, kos, kentet*
randi *towé (lipa) sutra*
randu *kawu*
randuk1, randai *lagé wasé, limbang waé, lagé waé, tagol ngalar*
randuk2 *jagé léwé, sago*
randung *wedi, lagé, wedi cala, keda sala, ndaék cala*
rang1 *wera, sa'i gala, rang*
rang2 *toming runing gendang, tuning, tuming*
rang3 *ata bora, ata manga*
rangah *mésé-nai, sehak, mbasak, bombong pesu, bombong rak, jongang sa'i*
rangai *tawi, hoér, rimu*
rangak1 *rukus, hima*
rangak2 *ngaok, lewe-lao, réwo, rewe-raos*
rangas *pakot, koto, ngeto, makot*
rangga1 *rangga tagi*
rangga2 *caro pegawé du Belanda, ata campé isét Belanda*
ranggah1 *roda, wedar, rompa*
ranggah2 *lalis*
ranggas *mengga, korat, ngkenar, ngorot, lous*
ranggeh *los limé*
ranggi *reba, di'a ba-weki, inos*
ranggit *nggabét, téong, wéo*
ranggung1 *dongét, nggongok, ndogét, nggokok, nggakak*
ranggung2 *orong*
rangka1, rangka *rumah raga, rangkang; rangka dada hewan coca; rangka manusia toko*
rangka2 *get, niak, nanéng*

rangkai, berangkai-rangkai *cakot, rojo; rangkaian bunga, buah rénggang, ndépol, rojo, ndurut, tunding; rangkaian pembicaraan ratas*
rangkak *hopi, hatar, kupi; merangkak tentang pekerjaan pu'ung te pandé, pu'ung wa main; merangkak tentang anak kecil hopi, kupi, dandur, nambas*
rangkam *pekeng, cau, kukut, gugum*
rangkang ☐ **rangkak** *hopi*
rangkap1 *tangkep, dencem, dengkep, dencel, mbaka*
rangkap2, rangkap *untuk kembar kambar, dapér; rangkap membawa tombak ranggo; rangkap ikatan/tempelan damper, dapér, kempéng; rangkap memegang damet, damot, cau cengkali; rangkap mengikat paléng, mpaléng, mpalé, maléng; rangkap pintalan dolé, déléng, loléng, poté; rangkap untuk menyatukan rangkep, gori labi oné mai ca, anggong, ambét, awak*
rangkaya *ata bora*
rangket1 *mba'ét, ambét, agé, baét, mbaét*
rangket2 *ongga, lecep*
rangkiang, rengkiang *ca'ó, sa'o*
rangking *roto manga tadun, beka sepa*
rangkul *rao, nggao, nggapé, nggépo*
rangkum1 *rangkot, angkos, raop, awos, anggong, ambos*
rangkum2 *tangkep*
rangkum3 *pandé wokokn toambo, seké, icin toambo, keti*
rangkung1 *nggokok*
rangkung2, rangkungan *nggor, ngarek, salang-hang*
rangkup1 *tesong*
rangkup2 *nggao, rao, ndépe, nggapé*
rangkus *anggong, angkos, mbaka, anggop, anggong taung, ambét, awak*
rangrang *mentik wara, nako*
rangsang1 *ngaur, katéng, loéng, keci, katel*
rangsang2 *ronggo, rambi*
rangsum *bokong, peseseng, kamé*
rangu *hum, déngér, bobek, bengkebung*

rangum wentang, *poto, ndol, mondo, rambut*
rangup ceru, *reput*
rani1 raja *iné-wai, adak iné-wa'i, rangga pomo*
rani2 bora, *paéng*
ranjang wongka, *kilo*
ranjau wokang, *lempo, téo, cadé, cur, lembing*
ranjing, keranjinan hena le *jing, wédol koé, léor kéta, lélak kéta*
ransel tas *mésé, tas éko*
ransum, rangsum bokong, *kamé*
rantai1 ranté, *wonok, péna; rantai perhiasaan emas, perak luju*
rantai2 lampang, *pongo*
rantak kimbir-lambang, *lugu-laga, kunggu-leré, héla-haé, punggu-leré*
rantam doda, *gori cama, rémo, nggolot, nggulut, julu, rémbo, dadé*
rantang, berantang lonjo
rantas1 kendong, *ngéoo*
rantas2 wancing, *wetas, rimu, capi*
rantau long, *mbéot, bélung, lédéng*
ranti haju *kenti, haju ntalung*
ranting rangka, *repat, cengkang, pangka, loro, rambi, rengga, cing*
rantuk duntak, *tetur, rangkuk, dutak*
rantus cani, *hena le beti*
ranum té'é, *borot, nénék, rénék, ménér*
ranyah1 hang *pado, kobé, hang olo*
ranyah2 wosong, *simpung, géga*
ranyang wuli-wali, *toé temer, toé retes, siki-sakok*
ranyun nupa, *cahap*
rapah1 wedi *po'ong, lembi*
rapah2 long, *mbéot, lélo, lédéng*
rapah3 tawi, *hoér*
rapai, capai cai, *haéng*
rapang ikang *tacik*
rapat1, rapat anyaman/tenunan *jipet, jimét, hémet, joé, ghimit; rapat pagar yang disusun pit, jeki, jerék, renang, jimét derek; rapat biji jagung di tongkol ncimar, rimas, peris, rekit; rapat tumbuh dalam rumpunan nggiling, ra'un, ra'um, dapet, kongkol; rapat tentang duri pada pohon*

jerem, ruis; rapat kaki pagar jekit, rekis, derek; berapatan duduk erum, kemét, nekit, pentuk, cemi, péncél; rapat tentang keluarga cukér, bewe, be éta, ca likang; rapat tentang papan yg dipasang jajem, tahem, jimét; rapat tentang pergaulan raés, olét, daél; rapat tentang pintalan jeré, merik; rapat tumbuhnya tanaman dekit, rekit, buket, ruis; menutup rapat gintem, hapit, ghemit; rapat dengan... lepét, rapét; rapat letaknya ruis, dining; anak amat rapat dengan ibunya dékét, mékét; merapat kedua belah bibir ra'um, japet; rapat tentang kulit luka kaput, raput; rapat kabut pada tanah nekep, tangkep, rewung osok, nenggep; rapat pelupuk mata nggiék, nggiét, raput; rapat tentang simpulan tali porus, délén, nangket; merapati untuk meminta sekor, ghipis, segor; merapatkan sesuatu gerum, tondol; merapatkan kayu api sentum, cempong, sepon, dur, duntuk
rapat2 neki-weki, *ulu-pukul, padir-wa'i, lonto-léok, lonto-cama, nempung, réjé-lélé, bantang cama golo*
rapel retang *nggajing*
rapi jerés, *mongkot, di'a; rapi dan bagus tentang perkampungan pojak, di'a, mongko porong, léros lélo béo; rapi dan panjang celana jander, gandar; rapi tentang duduk bois, lepét; rapi berpakaian mongkos, inus, inos, lencek, jengkek, montot, mongkis, jém, mokos; rapi mengerjakan/menyusun besik, seraja; rapi menyimpan mingkos, mongkos; tidak rapi disusun unggur, onggur, lugur, unkur, kengkel, punggu leré; merapikan tempat tidur nopik, iruk; merapikan sarung yang dipakai cecop, kerut, angkos, ambos*
rapik tombo *bo, tombo-tombo, gejék*
rapor rapor
rapu1 ligot, *nicik, tigong, tigol, reput, ceru*
rapu2 téng *reco*
rapuh1 mewur, *mepu, tempuk, tempak, mepuk, bewur; rapuh tentang tali*

remput, reput, seru, rempuk, laés;
rapuh tentang tulang, padi, besi, dsb.
 ceru, rempuk, botok, rewut; **rapuh**
 mulut jipok, jiwa-jopok, siwi saol, jipi-
 jopok, jibi-jabok, mu' u langkang
rapuh2 toé mberes nai, émong caling nai,
 rambang bali
rapun rewut, meruk, lewut
rapung lénténg, wéjot, tété
rarai pampang, papang
ras uku, wa' u, waé
rasa1, **rasakan** icek, isek, icek-dires,
 minakm, térut, téru-désut, o toh,
 mesik, henang, hédéh
rasa2, **rasa-rasaya** ného te, ného ata,
 nongo, nu-na; **rasa** kelilipan kédél,
 sopé; **rasa** seperti ada biji-bijian
 nggedél, gemor; **berasa/sadar** noing,
 doing, dengé, nuing; **merasa** no(u)
 ing; **merasa** diri daming, ghenai; **merasa**
 diri miskin nuk rigot, nuk
 riko, nuk risu, riko, kios-kiko; **merasa/**
menganggap enteng maus, nggoés,
 gagés; **merasa** sukar menyelesaikan
 wengel, sengir, welong, sengang;
merasa tak sanggup sengang, wengel;
lekas **merasa/peka** gélang doing,
 pa' u nai, cabi na' i; **merasa** untuk
 dapat menaksir nahéng, nango,
 hiwek; **merasakan/mengalami** manté,
 doing, tingon; **merasakan/mencoba**
 sabi, daléng, damang, hia-ma; **mau**
merasai damang, detak, lemét;
merasai minuman/kuah cemek, tem,
 tam, cemit; **terasa** bentang, nanang;
perasaan hati kéra; **menyanyi** dengan
perasaan segol, menduk, na' us rindo;
tebal perasaannya kumal, toé- cengér,
 téki nai; **rasa** asin nggera, mecik; **rasa**
hambar lemba, laba, sépur séla; **rasa**
pahit pa' it, metel; **rasa** asam héo,
 milu, banger; **rasa** manis mecik, télu,
 ngiji-ngajak, mincé
rasai kélo do, pa' it-réa, céncés
rasamala haju bengé
rasan banger, bajang
rasi impur(d) ntala, randi de ntala
rasio nuk jepek

rasuk hena le jing da' at
rasul rasul, ata pile le Morin
rat béang(n) éta tana(n) wa
rata léntap, léjang, béa, leko, selir; **rata**
 tentang dataran, tanah bengkok,
 lengkong, béa, nggeling, leko; **rata**
 tentang hidung pilas, gimpes, lempé,
 nggiméng; **rata** tentang padang perut,
 selit, béa ndéjeng; **rata**= sama tinggi
 rinca, selir, lélit; **rata** tentang pagar
 berduri sérut; **rata** tentang papan
 helis, heliti; **rata**= sama besar sisar;
rata tentang rambut sebelah atas
 pésak, pélak; **rata** tentang telapak kaki
 békér, nggeluk; **rata** dan licin tentang
 punggung kuda hebir, helis, leko; **rata**
 dan rapi ndejit, mbejit, mbejik; **dibagi**
 sama rata ténda, léjang, alép, bahi
 réha, rako, pati léjang, agil; **membagi**
 tidak sama rata nono, doa, mendo
 doa; **rata-rata** wangga-wa' ung; **serata**
 saru, caru, séru; **penuh dan merata**
 lénak, lépak; **merata** tentang bau
 émbo, némpa, woés, babes, bangis;
membuat rata helir, pandé béa, pandé
 selir; **potong** supaya rata wését, wérét;
permukaan benda tidak rata kerikutus,
 pésong, gergotong, wagi-wogol.
ratah gicing, gici
ratap lorang, rétang, jéjéng, jojok, rétan,
 nonggok; **meratapi** dengan bersajak
 cacing, sapéng; **ratapan** lorang
ratna1 luju
ratna2 iné-wai molas
ratu raja iné-wai, wina de raja, adak iné
 wai, kilo de adak; **ratu** semut kelekatu,
 iné-onggo, onggo, lagor
ratus1 ratus
ratus2 dupa bengé
ratus3 runing de kaka lélap, curup toé
 manga ici(n), mbésék
rau runing de usang nggorok, mao,
 ngorong
raum runing de harimau
raun lako léok te jaga, ronda
raung, **raung** dari anjing noang, nolol,
 lolo ngkohong; **meraung** menangis
 nuang, noang, garem, garé, mberong;

meraung menyanyi, menangis sibong, wuku, télés; meraung dengan suara keras ngorong, mbaré, nonggok, ngorok, marong

raup, meraup raop, angkos, anggong, anggom, raom, ronggong; **meraup semuanya** cohop, soko, congko, emi taung, raop taung; **meraup dari dalam lubang, dsb.** akék, ahir, aké, anggom, hero

raut ruas, kuas, kasi; raut muka kuri, tara de ranga, mu'as

rawa temek, lemek, bajék, temok, bajak

rawah cewé mésé

rawak toé olo rékéng, toé olo nuk di'a, olo-laing; **merawak** cembok, cambar naut

rawan1 lépot, kendut, ngawa-ngaés, ngewé-ngaés, ngiwi-ngaés, gentut, newes, lo'ut, geso, lo'om

rawan2 calang-laing, regis, rugi

rawang, rawak

rawat tiwang, jaga, sapon, tinu, rina; merawat orang sakit gojing, mojik, oléng, kelémang, rina, cancéng ata beti

rawi1 mata lesa

rawi2 ata ngara nunduk/turuk

rawit nggurus koé

rawon uté nuru halok laci

raya mésé, ramé mésé, éros

rayah purak te tako

rayan nupa, tombo pina naéng, gupa

rayang jingut le onggga, jenger

rayap1 naing, nganas

rayap2 lako hopi, lako kopi, halal, kupi

rayau1 dédam, jéjam, hamar

rayau2 inti-antas, imi-amas, ghimi-ghamas

rayu1 awar, sosok, aréng

rayu2 reké adong, tendu, akal, pandé pa'u na'i

razia perésak surak mengit, deko ata do, lélés lélo wintuk ata toé rapakd agu adak ko ruku

reaksi1 walé, pandé, timbang, rimba

reaksi2 doing du poli inung rewos

real tu'ung, dungka, si'ang, tu'u

realisasi cai wan, cai olon, cemol(n), ita(n), cai oné pandén agu wintukn

realitas ita si'ang

reba kengge-rao, gili-galang, songgo-roa, monggu-rou

rebah, rebah tentang padi, alang-alang lembi, mbilit, lempi, lu, lebi; rebah tentang dinding renggés, resong, renco; **rebah tentang jagung** pémpal, doal; **rebah tentang orang, hewan besar, pohon** wanggul, roba, cembur, jembar, jonggal, doal, renggem, wanggi-nggaol, winggi-wanggal, wer-wagat; **rebah terpelanting** cakar-colut, jeke-jolot, walék-gélak, waling-gélak, wali-gélak, toko-téla; **rebah tersungkur** teke-rengguk, congkem, tongkém, teku-renggus, toko-tenggu, toko-cemut

rebak1, rebak tentang kain, luka, dsb. biret, beté, birot, rengas, réngas, larap, rehék, rongas; **rebak tentang pakaian** jija, jiok, birot, rotas, wirot

rebak2 cani, cadu, perésa, taki, hena; **rebak tentang berita** wéro-émbon, gégang, mbu

reban1 kandang manuk, oka manuk, korong, korong kok, potang iring

reban2 do'ong oné lupi, cabét, cébét

rebana gendang koé, tutung

rebas ndiris, ndurus, titik, tiris, jorang, bambis

rebas-rebas repis, reté, repek

rebat pangga, cengga, runggu, ronggo, réko

rebeh1, rebeh tentang kulit luka bibél; **tentang telinga hewan** bambé-laék, babél, bimbar

rebeh2, rebeh= compang camping biret, réngkang, beté-taét, beté, rawét, rawi-riwit

rebek ta'i-mata, loék

rebes cepu, lemung, réngas, gemol

reboisasi weri haju weru, pandé puar kolé

rebu cengkali oné, cebur

rebuk nunu

rebung bok, bokok, bokas

rebus *ténéng, kokor; merebus sayur, daging réok; merebus ubi ténéng tété, kokor tété; merebus lama kako, kakur, kékur, déjung; merebus nira menjadi gula kokor, kako; merebus tidak lama dengan air sedikit céncés, kolan, ula; direbus sampai hancur rémbos, lébot, botok*

rebut *rumbu, rombo, ndél, supung, mboro; berebutan untuk mendahului tembu-rembu, cengke-cewur, supung, mbari-mboro; berebutan untuk makan, bekerja rumbu-rewit, supung, mboro; merebut paksa rambut, wentang, watan; merebut hak orang roéng, rumbu, tako, méséng; merebut untuk pilih yang baik roéng, mboro te péléng; merebut kekuasaan, kedudukan rombo pangkat, supung, rumbu, pangkat, rumbu lonto, méséng, rempo-mpong kudut cau landuk*

reca, arca *patung, balu weki oné mai haju/watu/semén*

recak1 *déa tepo, sewung, uwung*

recak2 *nggakak, wéngal, lojok, lonjok, ndakang, nggékak, dangga, lajok*

recoh *séng koé, séng me wok*

recik *mbetér, wecar, wécar, wésak, lentang, cincer, bébas*

recok *nggecer-nggewuk, ciki-cal, nengo-nangong, ngai-ngaok, néngo-nangong*

recup *ludung, lodong, cing, ciki*

reda, reda *tentang angin lik, asi; tentang hujan lena, gatir, rekek, meti; tentang tangis lik, hema; tentang marah wa, wa nain, mbaol, mbaél, kolé wa nai, taung ruak; reda tentang sakit ciar, nowas, ina, nocang, nocar, di'a*

redah1 *rimu, poka, raut, babar, kebut*

redah2 *liba, limbang, lagét*

redam1 *sawa-séong, sawa-saél, séong*

redam2, remuk redam *rewut, meruk, jeret, lewut, weong nai, butek nai*

redam3 *cipa, ta'ang, pandé ces, na'a nggéré wa ata da'atn*

redang *nggélé-wulang, temek délem, temok leman*

redih *weri bibit/woja, pacek mawo*

redik *renti, kenta, rénga, palak, mu'u mésé, pulang, ngasa, ghong, ra*

redum *sapa-séla, sépur-séla, nembeng*

redup, redup *tentang mata hilap; tentang nyala api sagem, supu-sépét, gheli-ghelap, seli-selap, sawi-saol, sagi-sagem; tentang cahaya matahari malep, mambel, malop*

redut *cubel, wokang pucu, ma'ut, cuar*

regah *ra'a, gak, tela*

regang, regang *tentang tali, kain tendi, tender, ntileng, wendar, wenggi, tileng; meregang nyawa mbuling-ela, beté nai, loa nai, taung nai; meregangkan badan ntolé, olé, tolér; meregangkan kaki, urat badan lot, lendor; meregangkan leher untuk menengok ngadak, ngandak, landa bokak*

regel *régél*

regenerasi *célung lata uwa, wakak betong asa manga wakén nipu taé, muntung pu'un gurung manga ata nipu curup*

reges *mengga, korat, porét, mbuna*

register *buku tulis ngasang*

regol *para lewang*

regu *dantep, kelup; regu makan tampo*

reguk *teguk, tem, reguk, umet, telem*

rehat *asi dé'it, asi maél, emi nai, asi-asi, kos, asi sala*

reja, reja *untuk kain caré, caré-caré, saré, boték; reja untuk makanan tora; reja untuk kayu mepok, mewok, makil, cawak, cupu*

rejah *wodar, nggedak, keda*

rejam *ngeseng, eseng*

rejang *linggis, lindis; merejang wé'it, rongkas, séar, rokas, wi'ak, wikak*

rejah *bocik, léké, mendi, ata toé linga mosé*

rejeki, rezeki *delék, ngaéng, manga, ru'u, dani, haéng kawé, pagat manga*

rejeng *deko, pekeng, cau cama-cama, ta'o, pungkut*

rejuk *jaki-jolot, wongget, caki-colot*

reka1 *pandé adong, pandé molé, tangké, pandé lambu*

reka2 *get, nanéng, angkam, niak*

reka3 *petang di'a*

rekah *gak, ra'a, tela, raga*; **merekah** bibir karena lapar *sangér, dango, rika*; **merekah** kuncup *bimbar, bomber, bimber*; **merekah** tentang tanah *raga, ri'as, ra'a*; **merekah** tentang ubi yang direbus *bingkas, robos, tela*

rekan *haé gori, ghaé, haé bantang, haé duat, haé reba, haé béla*

rekat *raket, rapét, maket, meket, dapét, rakot, dapet*

rekening *rékéngd te bajar, don bajar(n), dod séng ata kudut bajar/séwa/na'a ko seménan*

rekes *surak tegi te gori*

rekor *céwé di'a, céwé gélang, céwé langkas, céwé do*

reksa *sémbéng, jaga, lami, marang*

rektor *ka'é-pala de sekola mésé, tua ata cau landuk, petok teno, kok mésé*

rekuim *misa latang ata mata*

rel *salang de keréta api; di luar rel salang be pé'ang, cebana*

rela *lilek, ngoéng te, gori, jotung, lilok, ngaros*

relai1 *kendong le bowok*

relai2 *tungku kréba, wa réba*

relang1 *mbilar, cili-celap, mbiang*

relang2 *wua ata wéngké*

relap, relang1 *ndilap*

relas *wicok, cicik, kasi, roké*

relasi *haé-pecing, haé-reba, haé gori, haé ata*

relevan *lorong agu, jém, kop, patun, naun, woé-joé*

religi *imbi morin*

religius *nggeluk*

relokasi *ka'éng osang weru, celung ka'éng*

reluk *ndekok*

relung, bengkok *congkem*

rem *asi, pandé asi; mengerem repet, renggé; mengerem kuda petu, wentang, noré, kengkeng; mengerem orang yang hendak berkelahi empeng, empang, pampang, wegga; mengerem pembicaraan, perbuatan akat, cica*

rema *wuk*

remah *tora*

remai *héos toko*

remaja *ata reba, ata molas*

remak *céwé di'an, kong*

remang1, bulu roma karena takut, dingin *winggar, jembem, jingging, jinggong, lérap, riging, wir, jombong, wingor, cigir wulu weki, bombong sa'i; meremang* tentang duri landak *wencar, jugar, juar, sungga-rua, jigir wulu rutung*

remang2 *wa'a number, wa'a lu'u mata, wa'a rumput, jorok number, bambis waé lu'u, liher waé mata*

remang3 *rep, mané rep, mané tana salé, ranggeng, ranggeng, capu-rebem, wa lesu, regem, ragi-regem, babang ranga data; remang warna bulu anjing mulang*

remas *pejuk, péju, kecul, kejuk*

rembah *ndurus, bonar, boncar, bambis*

rembang *lésak, radi-awang, pedek lesu, lesu teleng, lesu tiling, lesu detuk, lésak lesu; rembang petang cérés, wa lesu salé, nucep lesu*

rembas *cipot, taung kéta taung, toé dung, toé rétang, cingkot*

rembega *mbere-mbéga, ruék, lalok-ruék*

rembes *lemes, tot, bimbés, temes, mbere-totos, temek, lu'ur; merembes air dari batu cok, titik wesak, titis; merembes ke mana-mana bere-bétés, bere-betés, wora waés, lanar, mber-lanak, mbéré tos; merembes sedikit lemer, temes, lu'ur cekoé; merembes keluar sedikit tot, lemes, lemung, retek, temes, lelot; merembes karena retak periuk/luka robos, duru, rebes, lemek; merembes darah dari luka jalal, wa'a, jorang*

rembet *lolé, deté*

rembuk *bantang, réjé, asa, bantang cama réjé léléng, nempung di'a*

rembulan *wulang*

rembut1 *lipi-loé, lepe-loé*

rembut2 *cewur*

remeh *maus, nogot, jakar-jéwol; meremehkan jiu-jau, lélo nggoés, wewel*

rémét *curup toé nipu, curup pina-naéng, mber-mbopos, tomo mbéré-tos*

remet *dako, hoi, cohop, hui*

remi *kartu te maéng*
remidial *pandé malék te ciri di'a, pandé kolé kudut emi ata di'an*
remis1 *rukus mésé*
remis2 *surak katu séng*
remis3 *bedo maéng catur*
remisi1 *téng ampong ata sala, téng ampong ata oné bui*
remisi2 *ina beti, di'a, gélo kolé*
rempah *laci, lajik, lawit; merempahi sayur lomak, longa*
rempak *nggolot*
rempela *ajo*
rempelas *saung keduk, saung nggeduk*
rempenai *haju rempuk, haju séwang-lawo*
rempuh *keda, umber, kédak, cenda*
remuk *rewut, meruk, méruk, méru-mék, rete-rewuk; remuk barang-barang pecah belah jéhar, biké-meruk, jiwijéwa, biké; remuk tentang rumah atau telur yang tertindis girep, gires, serik-seru, renco; remuk tentang tepung sepét, jéwol, semék; meremukkan ndete-ndewuk, ndota-ndewot, ndetar; meremukkan kulit siput, telur gerep, pépék, kekar; meremukkan pohon pisang, daun-daunan cecut, kucak, ndota, ceruk gici ce koé*
rena *wara, ndéréng, werot*
renai, renai-renai *repis, repes*
renang *anging, nanging, angin, nangéng*
rencah1 *lako oné pitak, kalék*
rencah2 *olé-alé*
rencana *get, niak, nanéng, nuk, humer*
rencat *rentet, do'ong, daét, di'i*
renceh *retang, réci, labi*
renceng *langger, danggaroé, dengge-roé, derdangas*
rencong *kiris de ata Acéh*
renda *rénda*
rendah1 *radak, woko, wokok; rendah tentang badan kuda inceh, pada; rendah derajat, umur kecil sa'ing wa, hep, koé; duduk rendah hepét, lepét, lonto wa; rendah tentang harga barang, orang riu-rau, roes, radak; rendah ikat destar lenggés, ndehol;*

rendah *tentang rumah cempé, sempél, sempék, woko; rendah tentang tumbuhan réjo, radak; rendah dan rapi tentang pondok mingkok, di'a, montot, méntot; rendah hati hinggap, jingo, jinggop, riko, rigot, kekop, geso, léwé pucu; merasa diri rendah janggalí'o, jengge-lí'o, kasi-asi nai, hehop, seho; menjadi rendah wa'u, ciri koé; merendahkan orang rendak, hep ata, nggoés ata, angga-rep merik weki*
rendah2 *ngai-ngaok, rewe-raos, raos, rawi-réwo*
rendam *lekeng, legeng, leheng, lereng, pené, renéng, toda, wolok, lewas; merendam tidak lama amo, lewas*
rendang1 *céro, céok*
rendang2 *nuru ata na'a le laci*
rendeng *duréng, usang jek, usang jaék*
réndéng *tondang, londang, ndorik, luling*
rendet *caket, mena, tetet, da'ét, takek*
renduk *rédé, tado*
renek *pohar*
reng *lepar*
rengas *haju pélus*
rengat1 *ra'a, gak, tela, bengkar*
rengat2, rembes
rengéh *ngkéhé, nggéhér*
rengék *ndai, jangar, nicek, nocék, ngere-ngiuk, gété, nguru-ngék, wunek, lomé-lamés, dai, négés*
rengeng *ngere-ngiuk, ngirik, ngiru-ngiuk, nger-ngauk*
renggam *kontang, bajar taung, bajar mu'ing*
renggang, renggang *tentang anyaman, tenunan, pintalan langgar, landa, landam; renggang tentang biji jagung, buah-buahan lanta, lata; renggang tentang dinding, lantai langgar; renggang tentang jari kaki pangga-riat, pengge-riat, pénggéréat; renggang tentang jari tangan ranggas, riki-rakas; renggang tentang hubungan keluarga pé-pat, moduk tau, toé di'a tau, biké tau, toé tombo/curup/nunduk tau; renggang tentang hubungan tadang-tau; renggang tanah*

karena ada ubi di bawahnya rowos, tela, ra'a; tanah renggang/tidak padat haér, ghaér, hawas

renggat otér

renggut poto, lot, mondo, mondo-ara; **merenggut paksa** wentang, ndola, rebi, umbi, watan, wencok, dadol; **merenggut sesuatu yang tersangkut** manda, lecuk, sidol, tuas, caca; **merenggut dengan gigi** wintul, akit, cangep, canga; **merenggut sesuatu dari lubang** ndol, werus, lot, dadol; **merenggut untuk direngkuh** wangkas, cenggul, wakas; **merenggutkan daun dari batangnya** ra'ék, rabit, rocik, wéntal, ri'ok; **merenggut untuk dicabut** wintang, wentang, éncuk, kebut

rengit lemus, lado (lali) koé

rengkah gak, ra'a, tela, bengkar

rengkeh wengkut, penggung, wegut, tonggung, pékot, kapa-kéung, cere-ngéngél, wekut, dungkut

rengket gegut, geger, ndéwer, téwer, kékut, gunggut

rengkiang ca'o, mukang, bonggok; **rengkiang= keranjang untuk menyimpan padi** lancing, joréng, langkok, cécéér, téndéng, langkang, bondo, péndo, labak

rengkit tengger, pekel, wegeng, dantél

rengkuh wa'ék, kaék, wangkas, ancok, wekut, cenggul, wendul, wenggul, nggao, pépok

rengrengan, rencana bet de nai, nuk de nai

rengsa1 ngawas, saém, nawa-naés, miwi-maés

rengsa2 copél, calang, kélo, pa'it réa

rengus rengus, ranga rabo, cebel, ndu'us, ju'ut, cengut, mucuk, ncuru-ncungkul, curu-ncungut

rengut, merengut ndu'us, ndujur, ncu'as, bara, rengus, cengut, mucuk; **merengut sambil menggerutu** ngga'ut, butel; **merengut sambil mengubah air muka** cuku-rungung, ndungur,

nduru-ndu'us, rengus, ndengur, ncuru-ncungkul, curu-ncungut

renik merik, hemél, jerem

renjana kembang, todong iné

renjat wetér, wéda, keda, géga

renjing langkang

renjul kerikutus

renovasi pandé weru, pandé di'a, pandé besik, tenung/rojo kolé kudut werun

renta1 winci-wencuk, renti, mu'u mésé, tida, cumpeng oné nai, renting, kenta

renta2 tu'a-donggok, lopo-donggok, tu'a-dunggak, mekas teghak-lopo toghok

rentak1 wentang, rebi, wencok, dadol

rentak2 penco

rentak3, serentak pu'ung cama-cama, nggolot

rental séwa

rentan gese-goléng, emong hena beti, gélang bénta rani, émong cani le beti

rentang, merentangkan badan, kaki, tali lot, tendi, lendar, wendar, wendor, lendor, dadol; **merentangkan tangan, sayap** lembar, depa; **merentangkan kain, tikar** bentar, rimbi, ndar, wisi; **merentangkan selaput gendang** siul, welit, jilor; **menarik tali untuk direntangkan** ndol, londa, umbi, dadol, lot, poto, lendar; **hewan kecil yang berjalan dengan merentangkan badan** mangga-lot, mengge-lot, tendi, mantek; **terentang keras tali perut** ntileng, tileng

rentas, retas wé'ang, babar, batir

rente beka séng, bunga séng, beka uwang

rentenir ata ngara séng (uwang) bunga

rentet lut taud, torék, lut laing, dotér

renti emo, asi, hemo

renung tendur, tundur, nuk oné nai, tundu; **merenung** maduk, tundur

renyah1 simpung, géga, wosong

renyah2 nggapuk, ceru, rewut

renyap lémot, lé'ut, toko toé gégo

renyeh tégi mtaung, tegim taung, ndai, kaci-kale

renyek saki, dopeng, saki-dopeng, saki-sunek

renyuk1 *mento, méla*
renyuk2 *hesé ce-roda, ceke ragat*
renyuk3 *wentang, rebi, wencok, dadol*
renyut, denyut *ndut, gégo todong*
reo *haju kedondo, haju keci*
reok *éok*
reot *bowok, botek, réwit, toé di'an*
repang *wését, wérét, ropo, wéru, ndapu*
reparasi *pandé di'a ata rowak*
repas *émong te biké*
repek *butél, jangut, cucal, nggoti-
nggowo, hara-howol, ngga'ut, jauk,
béntang, tepe-ropik*
repes *getut bo(n), rutit, niju-naju*
repet *jauk, howé-hawél, jiwos, jiwol,
ghowé-ghawél, jomél*
repih *tora*
repot *wilu-walung, didur, rondo-raés,
windu-wak, uru-arak*
repuh *rami*
reput *botek, bowok, laés*
reputasi *bong, mbou, mésé ngasang,
wéro ngasang, mbu*
reras *nawor, loda, najor, wor*
rerot *londang, tondang, ndorik, nggulung,
luling, ndurit*
resa *ntolér, notér, nuk nai*
resah *simpung, wosong, géga, soang*
resam1 *cera*
resam2 *ruku, saké, adak, seki, ceki*
resan *nggeté, lelét, ngaté*
resap *mehes, meser, memer, omet, nehés,
cener, lewek, ngo oné*
resek *husur, husar, ghamar, hamar*
resepsi *ramé, hang cama du manga
randang*
resi1 *ata nggeluk, ata ba weki di'a*
resi2 *surak te tanda poli tiba*
resi3 *néndong, bengé*
residif *malék kolé pandé da'at*
residivis *ata bui dé'it pandé da'at kolé,
toé leli, toé naé, toé deset, toé teser,
toé emo*
residu *reki de mina tana, ta'in, rici*
resik1 *ai-aok, ngai-ngaok*
resik2 *nggélók*
resmi *adak, wét, karat, ka'at, tu'ung,
lorong saké*

respek *hiang*
resto, restoran *warung mésé, mbaru
ghan mésé, mbaru mésé te hang*
restu *berkak, éng, é'én*
reta *bora*
réta *gejék, tombo bo, gega-lemo*
retak *ra'a, tela, gak, ngangar, géwak,
bengkar*
retas *behas, wé'ang, ratas, tetas, rotas,
cicik, rucik, wirot; meretas tikar rampi
locé, rapi nepé, wirot; meretas supaya
terbuka roti, joji, rotas; meretas untuk
merintis wé'ang, wetas, atis, tetas,
babar, nggetas*
retek *geger, gégut, kékut, jejer, ndéwer*
retih *repek, des, entap dep*
revans *léko koda*
rewak *énga, labok, mbou, éngar*
rewang *gégé-goa, toé metek, gigi goa,
cer-déong*
rewel *ngaru-ngauk, ngere-ngik, ciki-cal,
jiwos, tapa-ropik, nongké nangkét,
palak do, holé-halés, nger-ngi'is, nger-
ngauk, butel*
rewet *deté, lolar*
reyot, reot *bowok*
rezeki *nabit, mosé di'a, waé mosé, delek,
manga, delék, ru'u, manga mosé*
ria1 *cembes, nisang, bengkes, cence rié*
ria2 *bongkos pusu, mésé nai, sehak*
riah, meriah *ramé mésé, ramé tu'ung,
ramé tu'u, randang*
riak1 *bombang koé*
riak2 *kéak*
riak3, → **ria2**
rial *mata séng réal, doi réal*
riam *cunca, ola, cencut, cincong, cuncang*
riang1 → **ria1** *naka*
riang2 *weleng sa'i, winggar weki, riging*
riang-riang *bumbung-kukur, kaka njiéng,
sié*
riap *gagép, beka, baka, homang, mela*
riap-riap *jéur, homang*
rias1 *anté elong*
rias2 *sélék, pesolé*
riba1 *kapu*
riba2 *bunga séng, beka seng, beka bora*
ribang1 *kembung*

rebang2 *pongo ndeng, cawi, pongo jerék*
ribu *sebu, ribu; seribu ca sebu, ce ribu*
ribu-ribu *werek*
ribut *ngaok, réwo; angin ribut buru warat, buru poté; ribut angin bertiup kencang pamper, solok, ganggem; ribut ayam berlari runku-rangka, ruku-raka, mbér, hai-haos; ribut ayam berkokok rémbo-rambong, tahi-tehok; ribut anjing menyalak, perian yang bersentuhan rempe-rémpong, rempong, nai-noang; ribut giring-giring besar kong-kang, king-kong; ribut yang mengganggu séngo-sangot, nongé-nangéng, néngo-nangong, céngko-cangkor, singi-sangot; ribut kaki-kaki berjalan gagur, gagi-gagur, tai-ter; ribut tentang menangis, merengek wék, rembo, méla; ribut menyanyi, bicara, tertawa aok, ngaok, tapa-taok, tepe-taok, ré-ra, mapi-mapok, réwo, ai-aok; ribut tentang pertengkaran, perkelahian raha, ngak, aor, réngorango, néngo-nangong, nggirung, nggiru-nggarung, rangi-rango, rai-ra*
ricuh *ngak, raha, ngaok, ndél, paki-tau, rai-ra, pulang-tau*
rida *lélak, ngoéng, cembes, mut-nai, widang dia*
riding *ro*
ridip *rimpas*
rihat → **rehat**
riil *tu'ung, dungka, nesa, si'ang, tu'un*
rikuh *imi-amas, sese-nga'i, kekop, sengang, sihing, hempot pucu, meser*
rimas *holap*
rimba *puar; rimba raya puar méngot, puar mengit, puar mésé, puar éros, puar mengot, puar cengit; rimba kecil rami, poncéng, lokan*
rimbun, rimbun **tentang bunga** *rénggang, senggep; tentang jagung ndawi-nduwi, jawi-jatang, lebo; tentang pohon bémbang, nenggut, rembong, rémbong, sembeng, renggéng, sembong; tentang rambut, daun jenggut, mbéung, bok, junggut; tentang rumpun bambu kéres,*

sembong; tentang semak-semak, padi bembang, cebeng, sombuk, mbouk, bembang, mbere-mbong, senggep, lebo, sembong; tentang tunas ubi membeng, nengkem, bémbor, jémbor, jombor, tombur, bok, jumbung

rimis *rimis*

rimang jari kaki *pengge-riat, pangga-riat; tentang jari kaki ayam rémpang*

rimpi *koil*

rimpuh *poso, maél, kamer, cumet na'i*

rimpung *pungkut, rimpung, pengkut, ranggot*

rinai1 *repis*

rinai2 *ngere-ngiuk, ngirik, nger-ngauk*

rinci *tombo ca-ca(s), tar, pir, lir*

rincis *jojo, kesep, lesep, lasar, kéru, kiru*

rincu *ngaok, raha, ngi-ngak, ai-aok*

rindang *sembeng, renggéng, kebeng, senggep, jumbung; → rimbun lebo, sembong, rémbong, bémbang*

rinding, merinding *winggar, jombem, gombom, cigir*

rindu, rindu akan makan belek, dai, ngoéng te hang; rindu akan minuman hongkel, hompal, masa; rindu ingin memiliki, memakai berut, mélék, lomir; merindukan seseorang yang disayangi nuk, kembang, hindi-haés, lumung, belut, nenut

ring1 *kila, nekar*

ring2 *kantar te labar racuk*

ringan *géal, hoal, héal, sohóp; tentang badan teal, géal, hoal; tentang beban pekerjaan géol, émong, nggoés, émong; tentang beban lénténg alu, géal, hoal; tentang bambu yang dipotong muda hebo, hoal; ringan dan enak dipakai jéntot, montot; ringan melakukannya émong, mehok, démol, nggoés; ringan lidah detél, nggeté, hotal, honta-hantal, cedot, joé-jaél; ringan untuk meminta gowés, gotés, getés, gewe-gaés, nggetés, nggotés, becé ali nggetés, mosé ali nggotés; ringan untuk memberi gawas; ringan mulut (ramah) jomél, dede-dep, hele-hakar; ringan tangan (cekatan,*

- tangkas** jintot, méntot, ndiki-ndakang, jontot, gigét, ki-kat, montot, gélang campé cama tau
- ringgit1** ringgi, ringgik
- ringgit2** wetik, palas
- ringih1** ciki ringing, caka rangang
- ringih2** ngkéhér, ngkahar, nggéhér, mbaré
- ringik** ndai, nocék, tegi
- ringis** ngingis, wincir, ngingét, ringis, ceke-ringging, ceke-ringis, ceké-rengés
- ringkai** sagang, koncak, bewo
- ringkas** wokok, ka'ol, kepu, keto, keti, kémpu, gampo
- ringkik, meringkik** nggéhér, nggihir, ngkéhér, ngkahar, mbaré; **tiru meringkik** ié, hié; **tertawa meringkik** dalér, hihi-hik, haha-hak
- ringking** ciék, ncoang, noang, kelir
- ringkuk1** jongol, dongok, wengkuk, wekut, wikut, dungkut, wengkut
- ringkuk2** oné bui
- ringkus** pengkut, rangkot, ranggot, nggaléng, ngkaléng, pungkut
- ringsek** gingkep, giwel, wengkong
- ringsing** kerkutus, neket, nekot
- rinjing** langkang
- rintang1** pangga, caka, dungket, do'ong, caput; **merintang1** **pembicaraan pempe-lango, pampo-lango, pandé beté tomba, ropo-tomba, cica, cica-coat; merintangkan sesuatu di tengah jalan** kulung, do'ong, pangga, palang, cenggang; **terintang** gerak karena **beban** takek, mendo, tekek, teler; **rintangan** do'ong, di'i, ronggo, watang
- rintang2, merintang waktu** cébo
- rintas** keto, kepu, liba, kitu
- rintih** pasar, ompang, ngéngis, gégung, daring, nger-ngi'is
- rintik1, bulu dan kulit** ringgi-roék, todo-rugut, cigir
- rintik2** hujan repis, rewe-ré, ré, rété, repes
- rintis** wé'ang, batir, wetas, katis, babar, wancing; **merintis jalan** roi, ramba, wéang, lancé, tirik, tetas
- riol** ngali waé
- ripuk** do gori, singsara, le géong, sésa
- ripuk** rowak, tepo, biké, réwak
- irit** tondang, péris
- risa** wuté, lulé, lilé
- risak** katut, katéng, coét, cuber, kating, céngong
- risau1** simpung, wosong, jubet, cekot, soang, cebel, meser
- risau2** ba weki da'at
- risi** ning, ritak laing, ngengit, ngongit, sihing, luék
- risik1** dédam, cikéng, hamar cikang, hamar, ghamar, pesé, dau
- risik2** céca, perésak
- risiko** boréng, woréng
- risit** surak tanda poli tiba(n)
- riskan** copél, calang, da'at laing, réngkok
- ritual** pandé adak
- ritus** pandé adak, ba takung, ator, petang
- riuh** rao, raos, ra, ré-ra, lao, régong, rewe-raos, kerahot, rai-ra
- riuk** nggésó, ponggél
- riung** lonto liup, oto léok, lonto léok, padir wa'i, réntu sa'i, liup lipur
- rival** dungkang, lawang
- riwayat** nunduk, turuk, tomba manga, tulur
- rob** tuké waé tacik, peno
- robak-rabik** cawa-raét, riwi-raét, réngkang, biret, birot, ndiwi-ndoér, ndawi-ndiwir, jawi-jiwir
- robek** biret, beté, jija, birot, ciwas, lénga, larap, ndowot, bête, jawér, wirot, rotas; **robek kulit** cicik, lui
- roboh** doal, jonggal, jembar; **rumah roboh** renco
- robok** réu oné, ina-wua
- roda** roda
- rodan** jel
- rodi** rodi, gori duduk du Belanda, gori ata pake pandéy le sanggén roéng
- rodok1** ceka, rodak, rangka, rarok, nggaru, serungka, songgér, conggét, cokét, jelok
- rodok2** pandé toé belar, pandé toé molor, mbali-mbelar, mber-mbopos, mber-mbapas
- rodong1** haé-reba, haé-olét, wékol, haé-olés, haé béla, haé molas

rodong2 *ngo mbéot, lako labok lino, mo mbéot*
rodong3 *rodo ita*
rogoh *hamar, demak, dau, ka'ur, héngkar, kéngkar, pesé, béba, damok*
rogok *pesorong, pengelé, cekang*
rogol *loma, nelung*
roh, roh penguasa baik dan buruk déwa, *empo-été, empo déhong; roh yang menakutkan anak-anak* *nggoak, nggonggok, pongga, poti-logé, poti-rongging, kakar-tana, mbitur, tobo; jenis-jenis roh jahat anak pelo, jing, iné-wéu, mekor, nggoak, ponté-ana, ponti-ana, ponti-anak, poti-pépot, poti-wolo, wéu-kondo, baranga, wiu, poti laco, poti tako; jenis-jenis roh orang mati *londé, wera, tewo-wera, wura, ceki; roh pengawal asé-ka'é cenggong, asé-ka'é weki, ata pélé sina, du'ang, wiwi; roh penunggu, pemilik béang agu tana, béang, darat, golo, kaka de tana, naga, ngongo-golo, kakar-tana, poti-olo*
rojeng *arep woja te tako*
rojol *julek*
rok *rok*
roki *baju de ata rona*
rokok *rongko, serongko, musu*
rol, rol untuk tali olés, wéngké; rol untuk rotan wéngké, wéké; rol untuk tali dari kulit wéngké
roma *wulu hemél, samé*
roman1 *tara, ranga, paru, pamor, mu'as, tarang*
roman2 *ba'o, longo, wero*
rombak *wéngkas, rongkas, koas, rotas, wetas, tontang, rokas, cilu, céar*
rombeng *réwit, réngkang, biret, riwit, jiwir*
rombok *rembong, bémbang, bok, lebo, bombong*
rombong1 → *rangkiang*
rombong2, rombongan *lawa, dantep, weki, ata-do*
romo *ema, amé, ema ata hiang laing**

romok *pohos, mbegok, degos, dungkuk, dongok, mbégot, jungung, jo'ong, da'ur, jongol, bongol, juhu, bongot*
rompak1 *angge-rep oné tacik, ata tako agu bekar oné tacik*
rompak2 *pandé doal, pandé renco*
rompang *céngar, ré*
rompang-ramping *cawa-raét, jéwar, ndiwi-ndaér, ndawi-ndiwir*
rompeng *rewak, réwak, wenga, rawét, bangkéng, jawér; rompeng telinga* *rokop, carik*
rompes *cawér, ncawér*
rompi *baju toé manga limé(n), baju céngka lélé*
rompok *sékang*
rompong *lompok, ompok, tompok; rompong gigi ceruk, wérét; rompong hidung* *rongkéng, rongéng*
romusa *gori duduk du Jepang, gori ata paka pandéy le néténg weki du isét Jepang*
rona *wara ranga/pacu, déréng ranga*
ronce *rumbu, roéng, supung, rojo, mboro*
roncet *loét, gici koé, rewit, rawi-rewit, lapi-loat*
ronda *jaga wié, lako léok te jaga, lako lélés te jaga*
ronde *dantep, dota*
rondok *tepeng*
rongak *lewang ngis, ngis réngas, lewang ngi'is*
rongga *lewo, dongang, rogang*
ronggang *lanta, langgar*
ronggeng *saé, selondéng, raga, sere-bandang, suru-bandang, kélong, congka, jikir, lomés*
rongkoh *wekos, tokuk, gokos, sokuk, tekong*
rongkok *mbegok*
rongkong *ronggo, salang-nai, nggor*
rongos *pucu léntok, gélang rabo, pusu woko, pucu wokok, pucu podés*
rongrong1 *tundung pandé susa ata, pandé pémpé ka'éng kilo data ko ka'éng béo*
rongrong2 *hang gici koé, hang loét, rewut*

rongseng *nggeté, gélang rabo, nggut, cucal, kédét, ného lanténg ludung, regis, komét ruak*

rongsok *ceca manga, peréwang da'at, jimak, mbaté, bowok*

rongsong *runing ngiung*

ronta *wuli, tonggér, wuli-wutir, jolér, ngele-ngi'uk, wel-wutir, wuli-wali*

rontok loda, *rencak, ndatak, rosak, pa'u, ako, giok*; **rontok rambut**, *bulu lous, longka, nocak, pa'ung, mowar, mus*;

rontok buah-buahan loda, *pa'u, nawor, gok, dut*

ronok saki, *rukes*

ros wéla mawar

rosario kontas

rosok hamar, *damok, ngambér, dau waé, pése, sapel*

rosok2 *pa'u ngali, pa'u oné lewo, rombet, rumbet*

rosot *pa'u, kesu, ciri lénggé*

rotan wua, *guas*; **jenis-jenis rotan liling**, *nalo, nanga, nggirang, kuar, was*;

memukul dengan rotan luca, *lecik*

roti roti, *ruti*; **tepung jagung dikukus mirip roti sombu**, *cobol, sumbuk, jojong, songkol*

rotok1 *runing repek*

rotok2 *jauk, nggut, ngga'ut, jangut, ngeringauk, butél*

royak danga-danga beté, *danga-danga mésé, larap, mbégél, lehé, singi (singi beté, singi betot)*

royal1 *héba-hak, kepe-kéas, wer-waés*

royal2 *toé kikét/mékét/kuling, gawas, toé baé mékét*

royal3 *hoas, sémbong, hora, susak*

royan beti-balo

rua1 *ngéngga, mésé, ngalis*

rua2 *salang, lako*

ruadat toto hiang

ruah1 *bénta kepok, noang, uak, méngé, menggar, ciék, aok*

ruah2 *do, penong, lawa, peno*; **ruah tentang air lépak, lempak**; **tentang hasil juhu-jehet**, *do, apa sara, cecek, lépak, colo-haés, dani mésé*

ruai ndehol, *toé kitek, toé ndeng, téndol, ndehok*

ruak1 *setél, wésok*

ruak2 *kaka lélap oné temek, weris, kerkuak, waé-weris*

ruak3 *lolar, deté*

ruak4 *tambang beka (ruci/puru/boké), mbéak*

ruang lo'ang, *landong, molang, denga, bengang, legang, lutur*; **ruangan sempit gelong**, *molang*; **ruangan lebar génggong**, *mésé, lutur léwé, ngalis*;

ruang antara batu galong, *lengas*;

ruang antara gunung bengar, *denga, malok*

ruap1 *bembel*

ruap2 *ata léké, mendi, bocik, ata toé linga mosé*

ruap3 *sawot*

ruap4 *wos*

ruap5 *jopak, joak, jondér, lupi-lapét, jondé-jandér*

ruas dalo, *ngalung, teru, wungkut*

ruat1 *ndéhok*

ruat2 *sungké, suké*

rubah acu puar

rubiah iné-wai nggeluk

rubin luju wara, *luju ndéréng, luju wérot*

rubing ngampang, *téngku, ngawé, mawé, ngawéng, téku, kébé, nampé*

rubu hamar, *here-huma, komé-kamék, didi-dema, kapi-kaut, dédam, heperhamat, didi-dadam, domek, sapel, sapi-sapel, daki-domék*

rubuh → **roboh**

rubung nemper, *rentum, rapos*

rucah pina-naéng, *sembuda, toé nipu, sanggé aus, sere-ru*

rudin lénggé dendut, *pili latung wa rawuk*

rudu1 *dendut, rendut, tuju, anden, dedu*

rudu2 *lako hinggap, nggios*

rudus sempilang de ata acé

rugi rowak, *nocar, pa'u nai, pa'u pepe-lélé, woréng, rasung, kosé, koséng, wai wa, pa'u*

ruit wekok, *ndekok, tekong, gokos*

rujah rodak, *ceka, rangka, nggaru*

rujak rujak

ruji1 bokong, atat hang lesu-lesu

ruji2 beci rojok

rujuk1 hambor, di'a-tau, neki ca kolé,
mongko kolé

rujuk2 conéng, nggere...

rujuk3 surak de doktér te ngancéng gojing
beti oné mbaru sakit bana

rukam pu'u timus

rukiah mbeko da'at, mbeko pépot, mbeko
épo-apot, mbeko rasung

ruku runing de tekur

rukun1 réncéng, meler, metek

rukun2 wa'u, ceki, empo

rum1 bengé, néndong

rum2 reki de susu, rapeng

rum3 inung cirang, tuak mésé

rumah mbaru, sékang, sondong, cewo;

jenis-jenis bentuk rumah beruga,
lopa, péas, lo'ang, mbaru, mberuga,
lempang, niang; **rumah tangga** kilo,
wina-rona; **berumah tangga** ka'éng
kilo; **beberapa bagian pada rumah**
bengang, sapo, kilo, osang, ihur, lawir,
lobo, landong, lutur, kecaka, ngando,
tebor, sigho-wela, natas, congkor;
rumah adat mbaru gendang, mbaru
niang; **rumah merah** mbaru de ata
mbérong

rumbai rambo, réwés, ndéwir, jiwí-joé,
ndai-ndéor

rumbia tal, pu'u sagu, pu'u lontar, ta'al

rumbing tekur, tenga, wenga, rongkeng

rumbu1 gauk/wintuk/sara/ba-weki da'at

rumbu2 lépak, penong, lébak, lempak,
boncok

rumit mendo, mena, pa'it, toé émong, toé
nggoés, si-sala, keke-ku'is, kamer

rumpang1 réngas, cepu, nggemung,
gemol, lémung

rumpang2 lengas

rumpil mbolot, mena, mendo

rumpun1 pu'u, impung, mulit, émpung;

rumpun tanaman émpung, pu'um;

rumpun pisang limbong, pu'um;

rumpun padi, rumput pongko,

ujun; **rumpun tebu** ambo; **rumpun**

tumbuhan yang berselang-seling

bombo; rumpun bambu besar asa,
émpung de betong

rumpun2 uku, wa'u, ca empo

rumpun2 remang, baba, pumpuk; **rumpun**

betung saung rumput kedua, baba-dalo;

jenis-jenis rumput hocu-peti, iko-

acu, kele-ka'ur, kondo, lajar, laé, legi,

legi-mésé, maé, mberong, ri'i, runus,

ngkor, po'ang, remang betong, remang

bolong, remang helung, remang-ka,

reca, riung, mené, cecer, culu, wakas,

wéténg, wéla-loé, ngelas, tebor, kola;

merumput arep remang, arep baba;

membersihkan rumput dari tanaman

lain tawi, hoer, wé'ang, rimu

rumrum omar, awa, pasur, entep, entap

rumuk mbegok, jengok, jo'uk, dongok

rumung nemper, rentum, retum

runcing1 lolo, loler, nggaros, panco;

runcing mulut nggamos, nggomor,

wongos; **meruncingkan** panco, pa'it,

kasi, pandé lolo; **meruncingkan** ranjau

corit, jorik, panco harat

runcing2 danga-danga da'at woé-joé,
da'at tau

runding bantang, réjé, jangka, asa, raka,
jaka, retus

runding hena le susa/copél, da'at

rundu-randa élong, lahong

runduk lekot, tengguk, cenggul, lekut,

kekul, cekul, wendu, denggut, rego;

padi merunduk lehur, ndegut, rekuk,

lekot; **merunduk** kepala karena

ngantuk penggus, gedu, tengguk,

nggetuk

rungau toé danga toko, andem, pesar
mata

runggas1 wentang, rebi, poto, lot, mondo,
umbi, dadol

runggas2 do luju(n)

runggas3 wintang

rungguh1 pa'ar

rungguh2 nggokok

runggu-rangga rengge-raok, rangga-raok,

teke-ranggas; **runggu-rangga tanduk**

rusa kerkatok, karokatok

runggut → **runggas1**

rungkau jéur

rungkuk *gélang ciri tu'a*
rungkun *pu'u, ambong*
rungkup *panggu, tadu, pagun, péma, pélé*
rungsum *omar, awa, pasur, entep, entap, komar, bépé, sapel*
rungut *nggut, ngga'ut, jauk, nggun, ngga'ut, butél, nger-ngauk*
runjam *ceka, jelok, runka*
runjang1 *runka*
runjang2 *hecap*
runjau *hondés, langkas*
runjung *corit*
runtai *ce pongo, ce tuduk*
runtang-runtung *lako mtaung cama-cama, lako lolét, lako sama-sama*
runtas → **runggas1**
runtih *péruk, pua, lepék, ako saung, ako wéla, pu'ik, cepik*
runtuh *renca, lor, rehes, tewék, lehés, lehé, lewék, lus*
runtun *torék, dandu, donder, solék, mako; kena beruntun ré'ang, solék; mati beruntun ré'ap, luling, mata tondol*
runtut1 *kop, patu(n), nau(n), duha(n), potok pepiln*
runtut2 *bo, mpirang, pirang*
runut *la'as, lé'é, oros; merunuti batu la'as, tulak la'as*
runyam1 *mbolot, mendo, bules, toé ita salang(n), mbéot, cebel*
runyam2 *genggel, toé jari*
runyut *neket, raki-rekut, ruku-reket, reki-rekut, kengkel, daket*
rupa *tara, tarang, pahu, kuri, ranga, loké; rupa-rupanya= mungkin anggan, ma'u te, aram; rupanya tidak makik, mangkik, am toé, matik; agak menyerupai ného ata, ného te, pamot, uci, uri, mongo, tosing, tuding, during, nu-na, dungka tau tara; serupa doring, wencuk, kuri taug haé, cama-nu; rupawan reba di'a, molas di'a*
rupiah *rupia, repia*
rurut1 *loda, pa'u, nawor, wor*
rurut2 *wuka, na'a pé'ang, céngka*

rusa ndaot, tagi, ruca; rusa jantan besar mbéhor, ranga mésé, ranga alo
rusak rowak, da'at, iha; rusak= berlubang-lubang tentang atap, dinding renggeréas, wele-wotos, long, ronggas, lewo, rongas; rusak dan terbongkar jiwir, kéar, rangi-rongas; rusak tentang buah bangkeng, kambo, botek, botok, butek; rusak= sobek tentang kain jiwias, bete, berot, beté; rusak tentang mata parang, pisau jewang, rewak, lewang; rusak tentang pagar jéa, bowok; rusak tentang barang dari aluminium ginggem, gingkep, gikop; rusak persendian héos, hebé, ponggél, ri'us; rusak tentang telur yang dierami buruk, buké; rusak tentang tepung wangang, koko, makot; rusak binasa oleh api kempus, ngkewus, ngkewang, kabus, kwang, nggerang; rusak pematang réas, lus, reno; merusak pandé rowak, pandé iha; orang yang suka merusak rua, ruap, selgépa, ru-rap
rusuh1 *aok, ra, ngak, aor, lao, séngot, néngo-nangong, raha, randat, rai-ra; kerusuhan jémpor, néngo-nangong, raha, ngai-ngaok mésé*
rusuh2 *simpung, soang, géga*
rusuk1 *racap, tonggor; rusuk atap rumah tonggor; tidur merusuk toko tolo, toko lékés*
rusuk2 *lupi; merusuk lako nupi, lako oné lupi, lako baling mai, lako lupi, lécé*
rusuk3 *mbaru dokong, duang, so'ang*
rute *salang palang lako, salan danga lako, nunga lako*
rutin *ata pandé leso-leso, ndetut, dondé pandén, itu keru pandé (n), laséng*
rutuk *ceke-lemét, ciki-cal, jauk, jangut, jangu-jaut*
rutup *lao, lewe-lao, ngai-ngaok, ai-aok, néngo-nangong*
ruwat *ina, cépé oné mai copél, bolék kolé loké, di'a oné mai*
ruwet *mbeker-mbolot, mena, toé émong, nduwit*

ruyung lepar oné mai pu' u tuak
ruyup1 dendut mésé, da'at nan dedu
ruyup2 kolep leso/wulang, nucep leso/
wulang

ruyup3, meruyup mata peseng mata,
tadu ma, tuju mata, tesem mata

S

s hurup te campulu ciok'n

saadah1 *mosé dí'a, jarigi, cébo mosén*

saadah2 *ata hiang, ité mori, io raja, ata bong, ata kraéng*

saat *laring, lari, du, lété, laing, nganing, rémé; saatnya tiba hitu gé uru né, hitu'g uru'n, iru sai, hitu cekengn, uru*

saba *léjong, lambu, mo meka*

sabak1 *nendep, sagem, sedep, sepe (a)-séla, ngili-ngelak, rebem, mendot, ghedom, sedop, tuil*

sabak2 *rengus, nembeng, cengut*

sabak2 *kako, kokor mincé ciri gola, ula, tènèng, waeng lewing, nare hang, reok utè, kokor ndèsi*

sabak3 *watu-tulis*

saban *neténg, néténg, nèténg kali, bilang, lété, nganing; saban hari bilang lesu, pisa lesu, lété bari, néténg lesu, lètè lesu, bilang lesu*

sabana *satar, satar mambak, lengkong, leko, pumpung, pumpuk, pupuk, rami*

sabar *ta'ong, ngengga nai, lembak, si'it, ta'o, mbalé, pereng, renggé, rentet, maring, léwé pucu, néka wung, sereng, géreng, suku; penyabar ata tiwu léwé, nai léwé, nai ngéngga, ata léwé pucu, ata lembak; tidak sabar memek ser, pusu woku, pucu wokok; menyabarkan orang lain ngger wa rak, ngger éta lémas, inung do waé, pandé wa nai, léwé-léwé pucu*

sabasani *haju koté*

sabat1 *lebat le wasé, mba'ét, mbaét, onggá le wasé, capu le wasé, lecék le wase, luca, mboét, rimpung*

sabat2 *lesu Sepetu, Sapatu, lesu Septu*

sabda *curup, reweng, jaong (de Morin, de raja)*

sabel *sempilang, keléwang*

sabet1 *lebat le wasé, mba'ét, mbaét, onggá le wasé, capu le wasé, luca, mboép, lebat*

sabet2 *purak, wajo, purak mukang-wajo kampong*

sabet3 *cir, haéng, manga, delék, dumpu*

sabi *keméja, kopo*

sabil1 *salang*

salang *nggeluk*

sabilliah *salang de Mori Kraéng*

sabit1 *kopé kandong, kandong, rombé, kopé kaét*

sabit2 *ninar, géraak, nèar*

sabit3, bulan sabit *wulang réwak, wulang ngoèl, wulang rème par*

sablun *sablun*

sabot *emi rébok data, tako, angge rep, rumbu ceca data*

sabuk1 *kanteng, kendik, rombo*

sabuk 2 *déko kemét, tarik, céni, tarip*

sabuk3 *paté, salang lako, wétas, letan, oros*

sabtu *Sapatu, lesu Sepetu, lesu Septu*

sabun *sabung*

sabung *sandi, sawung, marang, ngaur, tabur, taji*

sabur1 *cagur, cagum, limu-lamuk, libu-lawuk, nggawa-nggaol, hewe-haol, ghawa-ghaol, limbung-lambung, hawi-haol*

sabur2 halok, capu (cupu) gula, gula-ucap, ngili ngelak, capu rebem, cagem, mendot

sabut kambu, kuntam

sadah tahang, taghang

sadai toko wendor, ndar, wendar, wendor

sadak1 gégé, goro, lédék, gégeng

sadak2 ca(e) mbeku kala, ca bokol, sa bokol

sadap1 panté, paking, paci, pasi, cako, tewa

sadap2 deko curup, semel deko curup data le peréwang, ta'ó palak, tepeng

sadar doing, noing, nuing, bentet, nggikar, wekar, ciar, wekat, cinggar, tingon; **setengah sadar** cere cangu, jengupetu; **sadar hukum** idep wintuk, nipu wintuk, nipu adak, tingon, di'a ruku agu di'a pandé; **menyadarkan** kéngko, cinggar, céncar, inggar, toing, tuing, titong; **sadar setelah pingsan** wekar

sadau bisé

sadel séla, baté lonto oné jarang beci ko oné wekur de jarang, lapak

sadik junggu, molor nai, nai bakok, nggeluk, molor, hepes, inggos, lilok, nggélók nai, sundur

sadik2 fajar; nili-nelak, wutak, ngili-ngelak

sadis ruap, gutek, rutek, rua, bebar, kador

sadu ata céwé di'an, mengit, séndéng, nggéreng, nggireng

sadur petang kolé toombo ko nunduk, waka kolé

saf péris, tondang, ndorak, nderek, ndorik, torak

safari lako patroli, turné, lako tadang te manga betua laing, émba, lako luling ramé-ramé

safi1 nggeluk nai, junggu, nggélók nai, nggéreng, nggireng, di'a nai, bakok ati

safi2 haé olét, haé olés, ata hang ta'i tau, toé béng tau, woé di'a

safir watu larong, watu mbilar, watu lanur, watu nurung, watu nggireng

saga1 saga

saga2 nunduk, toombo turuk, toombo néngon, toombo néngéng, néngéng

sagang haju bérit korung, toka, tokang, dungket, soran korung, corang korung

sagar rimang

sage toombo turuk, nunduk, néngéng

sagu kuwang, dédér, mbutak

sagur wangka koé, manga koé

sah tu'ung, tu'u, kémpu, pongo toombo ujung curup, lorong wintuk ata laséng; **mengesahkan** nggepuk, pande ndeng

sahabat woé, ata haé; **sahabat lelaki** haé reba; **sahabat wanita** haé molas; **sahabat karib** haé olét, ghae wolét, haé olés; **sahabat dengan roh halus** woé, woé agu darat, ase-ka'é

sahaja nggitu kaut, nggitu muing, kios kiko, iko, kesasi; **bersahaja** riko, toé mésé nai; **sahaja/hamba** mendi, léké

saham moso, maki/ranga de ca ata, rapa sa ngata, coga séng

sahang merica

sahap tadu lewing, kécép, tegop, tegot

sahaya mendi, léké, léké

sahih tu'ung, tu'u, molor, besik, kémpu, meta, tu'un

sahir ata mbeko janto, rasung, ata rasung, kosé, ata kosé

sahur sahur, hang gula ucap du cekeng puasa de ata Islam

sahut walé wantil, rimbang, rimba; **menangis bersahut-sahatan** lorang, rétang rembo, réngés, oreng

saing rié, jué, kiél, dér, ndél tau

saja hanang, kanang, taka, takat, kaut, kali; **satu saja** ca koé, ca goe, ca kanang, ce kaut; **begitu saja** nggitu kaut, nggitu damang, nggitu demeng, nggitu ga

sajadah sajadah, nggebar lapéng ngaji data Islam

sajak dorit, dorot, durut, durit

sajen hélang, takung, nurung; **tempat sesajen di dalam rumah** lémpar, langkar

saji seratang, gatang

sak cikang, guning, bombol, blasé, luni, lepo, buti, kandi, mbéré, hela

saka ntaung jawa

sakal *ndoéng, buru olo mai, warat caka ranga*
sakai *mendi*
sakar1 *gola*
sakar2 *ata rampok, ata tako, anggerep, purak*
sakar3 *neraka, longka api, pinaraka*
sakaratulmaut *boat kudut ledo nai, tiong taung nai, léntem, létom, élong todong, teti nain, boat tau taung nai, émos*
sakat1 *tai ntala, ta'i tala*
sakat2 *katut, rutit, kokét, kakék, cégot*
sakinah *hambor, libur, rinduk, raos, raés, damé, réncéng*
sakit *beti, toé d'á mosé, bejeng weki, ngilur, jongol, kolang weki, héos, lasa; sakit digigit serangga ceres, ceris; sakit payah beti da'at, beti jéjék, lasa mésé, lejem, campo, émos, ringing tis; selalu sakit ringing tis nepo leso, jéjék, rugu regeng, weki téngo, cé'és; kumat sakitnya majal, teka kolé, béti kolé, cai wulang, wunga, bentang; sakit menyentuh luka lama cégong, bérung; sakit di ketiak jekék, beti lélé; sakit leher sahor, barés, sepet, cenget, beti bokak; sakit di persendian tangan wogét, ponggél, nilu; sakit di persendian kaki héos, réos, duket; jenis sakit perut akit tuka, kubu kebek, nombong, noté, pelambar, cancor, élor, sibel; sakit pada pusat ntoler, lowor; sakit pusing ntu-nték, ndu-ndel, weleng, bejeng, héndéng, ghéndéng; sakit pada urat-urat lémar; sakit tertusuk-tusuk bel, jel, cehet, serunggi; sakit hati beti nai, mas, rehong nai, heres, rogot pucu, jogot pucu, wungkut pucu, rabi; sakit asma ru'u belang, nai pus, sar pucu, ru'u peka, ru'u pengka, pengka; sakit bengkak-bengkak kelenjar ru'u kempét, ru'u lawo, pendere, ru'u; penyakit pada jari-jari atau kuku lusum, lusung, cu'il; sakit gemuk air ru'u lusu, bara beno, beti bara, nambo, ru'u bara, lasa bohos; sakit ayan ru'u mona, ru'u paké, hutu*

manu; sakit gusi berécé; penyakit hidung ru'u lerep, ru'u gogang, ru'u lerop; sakit kelamin ru'u sawang, ru'u sawé, nggelok, sawat, sawang, lasa koro; sakit kepala beti waga, héndeng, ru'u waga, ru'u ker ketok, beti sa'i; penyakit pada kulit poklahi, tewi, ruci, boké, puru, gerit, rapis, nggilé, remis, pano, lahi, tera; sakit mata mata belang, lopir, rombé, rombé api, nggilé, wilék, lombir; penyakit mulut tobang; penyakit bagian pernapasan ru'u pengka, ru'u nesut, ru'u peka; sakit pada pangkal paha pa'a nderé, penderè, wékéng; sakit pada rusuk saset, beti racap, sibér; sakit pada payudara wanita yang menyusui ngalar; sakit telapak terbelah-belah wa'i tabak, tabang, beha, tela wa'i, wabegha; sakit pada telinga lolek, lulek, ru'u ranggep; penyakit wanita yang baru bersalin beti balo, tuké éta sa'i balo; penyakit pendarahan pada wanita ru'u gogang; sakit pada anjing atau babi ru'u nesut, ru'u wengkuk, boang; sakit karena melanggar adat istiadat itang, nangki, naki, rudak; sakit jiwa wédol, koro, sa'i-sua, ngu-ngé, ingi-angas

sakramen *sakramèng, urang tali wua, jangka tali manga*

sakrat *maut boat kudut ledo nai, tiong taung nai, léntem, létom, tiong te kendut nai, tau taung nai, ruis taung nai, kut taung nai, éta bokak nai*

sake *tuak (de ata Jepang)*

saksama *gepek, mbajik, pinas, petang, petan, nepis, mojik*

saksi *ata waé nggereng, sakasi, sekési; saksi mata ata ita dungka, ata lélo dungka; saksi palsu ata sakasi adong, ata lopét-lapét, ata nggopé-ngapét*

sakti *wera; kesaktian mbeko, manga mberesn*

saku *cikang, kandi, bombol; saku tebal do ringgi, do séng, do uwang; saku kosong toé manga séng, toe manga uwang, linga na cikang*

sal loang, loang mésé one mbaru beti ko oné mbaru de serdadu, lo'ang mésé, niang mésé

salah sala, calang, cela, lagé, cancut, gégé, bot, gancu; **salah yang tidak patut dilakukan** ndékok, raung; **salah-salah** si sala, sel sala; **tak ada salahnya** laing salang ne, to'é manga bot ne, laing bonén, toé manga salang pe'ang, kop, toe manga calang na; **bersalah melanggar adat** lagé alu, jurak, hang cala ceki, itang, rudak, nangki, lagét ase-ka'e; **bersalahan** dincel, dincel tau, gancu, nggasuk tau, cancut, bicu-bacu; **menyalahkan** cial, rondong, ci'al maja, mangkong, ma'ut, makong; **tersalah** bot, cadel; **salah sangka** mangkong bon, ma'ut bon; **salah paham** woléng ita, woléng idep, woléng nuk, dion nai, tuka dio, nai woléng, calang baé, woléng nuk; **salah tingkah** imi-amas, simi-semar, singi-sangal, ipi-apas, nggimi-nggamang, nghimi-ghamas

salak1 dengang, lolo, ngkahong, ngkang, lo'éng, bour, dengan, ré'uk rempong

salak2 wua salak

salam tabé

salang1 kiris léwé, sundang

salang2 bakuk, roto, lidé, pénggék, cewak

saldo retang, réci de séng, rici uwang, rèsi de uwang

saleh nggeluk, mésé imbi, molor, nai bakok, nggéluk nai

salib panggol, haju panggol

salim cébo, ténggo, besik, cedek, sedok

salin1 angku-angkang, célung, célu, aling, caling, (gali) réncó, kéné, cé'it

salin2 loas, lewas, cai meka weru, ciang, ciang tana, lada meka-weru

salin3 tunti, tulis oné surak ko buku

saling tau, cama tau, cala tau; **saling berkelahi** paki tau, raha tau, ngi-ngak, ala tau mboro tau, rani tau, wajo tau, pulang tau, rimeng, racuk tau, tindu, rengkem; **saling memberi** tiba tau, cimpa tau, tai tau; **saling**

membelakangi teing toni, taing tuni tau

salip roéng salang, rumbu salang, rombo salang, supung salan, mboro salang, caka salang, panggol

salon1 sélék, osang sélék

salon2 préwang te pandé mésé reweng

saluang sunding minangkabau

saluk sapu

salung sunding labang; **salung api** puput, babè, labek, babi

salur kerowong, ngali, salang waé, lédéng, liding; **menyalurkan** along, palo, palong, arong; **menyalurkan air ke luar péli**, patur, arong, palo; **menyalurkan suara** laro jaong, létang témba, mu'ú tungku, repéng pandé depet jaong

salut1 wulak, wolak, entep, rokok, susak

salut2 hiang, momang, naring, suntuk, sosok

sama cama, toé woléng, léléng; **sama tinggi** cama langkas, perpancang, cama langkas, rinca; **sama sebanding** rinca, ténda, seru; **hampir sama** doring, during tau; **sama rata** léndur, pisik, agil, léwa; **sama sekali** tidak moro matan, tadan, toé kéta, toé tu'ú; **sama seperti** ného, no, nu-na; **sesama** haé ata, ata haé; **sesama clan** haé wa'ú; **bersama** ndarut, cama-cama, cama-laing, campang; **bersama dengan** agu, cang agu; **makan bersama** hang cama, recap, résap; **bersama-sama** menangis rembo, rembos, lorang; **bersama-sama menyanji** rénjang, déré cama rengguk; **mengerjakan bersama** nggolot, dodo, lélés, dadé, kokor tago, rambé, nggulut; **duduk bersama-sama** neki ca, neki weki, lonto cama; **bersama-sama membeli** sesuatu rémo, éngko; **bersama-sama menumbuk** pancung, tuk télo; **persamaan bunyi** durit

samak ténéng luit de kaka kudut nais pakén

samar mindus, nindus, sagem, cagem, toé ita tu'ung, toé dengé tu'ung, sawe-saol; **menyamarkan** biluk, baluk;

menyamarkan diri *tangké, ba tara, wa tara*; kata samaran *oténg, curup peké, paci, alit*

sambal *nggurus poli pandéd*

sambalewa *ndéwék, dandak, bingi bangét, jai-jaér*

sambal *agu, ngai agu, cang agu, ceng agu, canggu, campang*; **sambil lalu** *nggitu kaut, canggu lako, lé-lau ket*; **sambilan** *gori cebana, sabana, ba canggu*

sambang1 *loang wani, dangkung*

sambang2 *la'at, mai cumang, mai regha, lambu, léjong*

sambar *cabot, sabat, canga, sanga, pojot, pujut, cangep*; **disambar kilat** *paki le pasat, paki le waé usang*

sambat tegi *campé*

sambung *tungku, cawi, tuku*; **menyambung pembicaraan** *rimba, dencé-dorot, cica-caot, bere-bétés, walé*; **menyambung anyaman** *tenang, danung nanang*; **menyambung hidup** *tumbir mosé, tuku mosé, kawé mose, tungku mosé*

sambuk *wangka koé*

sambut tiba, *réis, ris, cakang, curu*; **menyambut dengan gembira** *naka*

sampak, sampak= tongkat berisi tombak *sumpak, sombo, korung, kurung*

sampah *wéang, rekang, rop, ason*; **sampah yang dibawa air** *nekes, do'ong, rop*; **sampah masyarakat** *ata hot toé bilang laing, manusia embo*

sampai1 *caing, cai, dengkir, sanggé, nang, laong, sokor, kesep, sai, tua*; **sampai**

pada tempat terakhir *dopo, haéng*; **sampai sampai** *cai-cai, rodo cai, sai-sai*; **menyampaikan persoalan kepada**

penguasa/adat *lélé, mboték, buang, baro*; **sampai ajalnya** *tepo dongkar, tepo do'ar, ceha dali, rowa, mata, ronco pajung, renco pajung, pa'u sapu, kemu limé*; **sampai puas** *nukung*; **sampai kekal** *dengkir lén, tédeng lén, dengkir tain*; **sampai kepada detail-detail** *pir, hencér, lencér*

sampai2, menyimpan (menggantung) **kain di tali atau di paku** *cépa, wésang, wéó, téong, pari, cémpong*

sampan sampang, sopék

sampanye *anggor rani, anggor cirang*

sampar *beti kaka ata gélang kéta cani'n, mbokolo, beti de manuk agu gelang takin*

sampeyan méu, hau, ité, ghaú

sampil wakél *one mai dantep do*

sampil lungkuk, lungkung, lukung

samping loléng, lupi; **mengeyampingkan** *cincong, na'adi*; **di samping lain** *ndarut, ngai agu, cang agu, cecupun*; **bersampingan** *kampér, kamper, damper, ca cupu, sa supu, baling-mai, baling racap*

sampo sabung *waé te rono*

sampul rokok buku, rokok surak

sampur caul

samseng1, samseng= melayat *gosi, lu'u ata mata, kais, posong, ngo lorang, lu'ung*

samseng2 *ata rani, laki mangir, lalongn tana*

samsir sempilang *ndekok, kopé jenggok*

samudera tacik *mésé*

samurai sempilang jepang

samun *ata tako, ata rampok, ata rampas, ata rapas, ata rampas, buru kolang one satar laing*

sana hio, hiat, sio, siat, situ, nio, nitu, olo, oné, sina, salé, awo; **sana sini** *ngger-lé, ngger cé'é, nggele-ngaur*

sanak asé *ka'é, woé-nelu, pa'ang olo ngaung musi, késa kéla, weta nara, késa éja*

sanca népa

sandal wa'i *sedompa, sedompa, selompa*

sandang1, sandang= bahan kain ceca *paké, wéngko weki*; **cara-cara khusus mengenakan kain lenggo, lémpa, lémpang, cenggo, lépas, lépa, senggol, tenggé, déng, agé/baét, wéngko, rut, selawik, kerawik**

sandang2, penyandang cacat *kélo, cukung*

sandar *bérit, deri, menggi, béi, bit, birit; menyandarkan sesuatu bé'i, bèrit, bing; memberi sandaran sakong, tukang, toka, ligéng, ucu; sandaran hidup ligeng mosé, kawé mosé, tukang sandera deko te tegi sambé sandi pété ceha; bahasa sandi oténg sanding cimping, pédék, pérék, pancang, torè, péndéng, pincing sandiwara1 toto tombo agu pandé te porong lata sandiwara2 te adong, pandé adong, ba weki tangké, také sandung cadot, timpok, tudun, cudé sang hi sanga1, sanga= sembilan ciok sanga2 hidi hada, ghidi-ghada, dudung, diki-dakang sangai pisu api sangan cewé tana sangar rangop, rantang laing, rongop, cangas sangat mésé, cengkali, da'at, éros, toé cung, leng, bail sangga tukang, ligeng, lingéng, menggi, toka, ligéng, ucu sanggah léwang, gangga, pali, ré, pali-poéng, gegil, capu sanggama kido, loma sanggar osang takung, impur te riang di'a adak ko saké sanggul pogét, cekot, motik, poter, mogé, sekot sanggup ngancéng, ngancé, cung, lencek, ngao, hang le bet, lumu, ngaséng; sanggup berisi banyak nala, ngalang, éma; sanggup menderita makel, ta'ong, ta'on; tidak sanggup lagi poso, podok, talo; menyanggupi tanggungan walé taé, tanggong, ngaséng sanggurdi wa'i menda, wa'i menggi, wa'i mendang, wai keda (keda wai du jagé jarang) sangih bejeng, sit, béjé sangit lawer muntung, rungan sangka bet, nuk, makit, aram, am, bangsa, mangkong, ma'ut, babang, celek, cemet menyangka tanpa bukti*

semet, ma'ut; **disangka orang** *makiko, makikaut, makik; tak tersangka dempe duang, rodo-rodo, rodo te, dempe du'ang*
sangkak *panga, pangka*
sangkakala *peréré, trompét*
sangkal *pali, capu, walé adong, pali-poéng*
sangkala *du, lété, laring, lari, rémé, nganing, laing*
sangkar *korong, potang, coca, téku, wosa*
sangkur *piso oné comong senapang, piso oné lolon bedil*
sangkut *da'ong, cabét, polok, nggawil, nggabét, do'ong, mena, taking, kabét, cébét; tersangkut mena, sangkal, do'ong, nggabét, cabét, kabét; tersangkut dalam kerongkongan deleng, cekes, taking, sangkal, cangkal; tersangkut tulang ikan dalam leher sangkal, takang; tersangkut karena bayi melintang dalam kandungan sengke rabat, do'ong, lonto-labang; tersangkut perkara banta; bicara yang tersangkut-sangkut deka, deke-det; sangkut paut woé joé, woé soé*
sangrai *cero, tegop*
sangsi *éma kaut, makik kaut, hahu-ha, du-da, aram*
sangu *bokong, sèng bokong, kamé*
sanjak *go'ét*
sanjung *curup naring, hiang, tombo naring, sosok*
sanksi *wahéng, soléng, waghéng, sopél*
sanskerta *curup hindu méde*
santa *santa, ata nggeluk iné-wai*
santai *cébo te cembes nai, toé mai wa mai nai'n, mu'um éta, rébo, lonto raé*
santan *santang, satam, kalok*
santap *lompong, jumik, hang, ghan, mboros, loda*
santer *woléng tombon, wero, èmbo*
santing *di'a kéta, manik, di'a tu'u*
santo *santo, ata nggeluk ata rona*
santri *baé wakén Islam, nggeluk*
santun1 *jinggop, minak ba weki agu curup, di'a palak, di'a gauk, pio*

bawakin, pio-pio walé io, koé-koé walé oé, hupés

santun2, *menyantun téing campé ali momang, ali moghas*

santung olét, *jerék*

sanubari nai, *nai nawa*

sapa ris, *réis, rih, rèh*

sapai, **sapai= sepoi-sepoi** *buru séol, buru wés*

sapau sékang oné puar, *lo'ong, bonggok, lempak*

sapi japi, *capi*

sapih legong cucu, *ledo susun*

sapta pitu

saptamarga pitu salang de serdadu, *pitu sumpa de serdadu*

sapu roi, *pui, ghoi*; **sapu lidi roi koret**, *pui, siuk, pori*; **sapu ijuk roi**; *pui*; **sapu**

pendorong sampah dangga, *sapu wunut*; **sapu tangan sapu soé**, *stangan*;

sapu air mata koés, *koso*; **sapu bersih emi taung**, *ala taung*; **tersapu koso**

pandé mora, *koso pandé mesa*; **sapu rata héla mamak**, *ghéla-mamak, poli cengkali*

saput lamot, *tenggem, wolét, rokok*

sar ngangut

sara bara wele wotos, *wétar, tonggo-roa, werwocos*

saraf impur de urak koé, *néki de urak koé*

sarak céar, *békas*

sarakah, **serakah** *longkir, gomeng, dodong, ngarat, belala, ngomper, gopa*

saran jangka, *cica, tombo*

sarana préwang, *markani, néang*

sarang cewo, *sewo, pantar, patar*; **sarang**

laba-laba sawi ndao, *sawi nado, sawi nggaong*; **sarang lebah dangkung**, *wani, ruang*; **sarang tabuhan sépot**;

sarang termit dan kelekatu atau anai-anai robom; **sarang kepompong pada**

daun lokot, *rokok*; **sarang judi mbaru maéng**, *mbaru maén, sékang maéng*;

sarang penyamun mbaru ka'éng data

tako/rampok, mbaru oto data tako, sékang data tako

sarap roho, *roggho, oson*

sarapan jumik, *jumik gula, ghan gula, raci*

sarat penong, *mendo bail, peno, leng mendon, peno bail, boncok, munggung*

sarau1 copél, *cilaka, sopél, silaka, calang*

sarau2 langgang, *bondo, péndo*

sarden ikang belék

sarekat, **serikat** *impur, liwung, lipu*

sari1 *ici bonén, isi wonén, ata tu'ung, betuan, ata tu'un, ata mengit*

sari2 wéla

saring cémé, *pilir*; **menyaring**

pembicaraan aling, *poléng, nuk, ngajuk, anor*

sarjana sarjana, *tamat sekolah mésé*

sarkasme curup pandé beti nai, *loér, cigu, sigu*

sarung towé, *lipa, naé, dewo*; **memakai**

sarung untuk perempuan déng, *rut, kerut*;

memakai sarung untuk laki-laki tenggé, *sapat*; **sarung parang**, *keris bako, lupan*

sasa mberes, *matung, reba*

sasak1 *tentang lençar, gedék, lutur, mbasi, wancang*

sasak2 *poléng wuk, motik, pogét, sekot*

sasar1 wéléng, *mpéong, dadol, mbéot*

sasar2 *latang te, nggere, jengu-petu*

sasi wulang, *wulan*

sastra curup go'ét, *goét di'a*

satron tako, *wéndo, wédong*

satai ramba, *saté*

satu ca, *ce, sa*; **satu atau yang lain ca**

ko ca, sa ko sa; **satu kali ceng kali**, *sa wai, cang kali*;

satu soal lagi ca kolé, *sa kolé*;

satu orang ca/ce ngata, *sa ngata*;

salah satu ca ko ca, sa ko sa;

pada satu waktu camping, *du hitu, reké, laing*;

satu per satu gici ca, *ngisi sa, pijir*;

satu-satunya cuku ca, suku sa, hitu kanang;

satu-satu kali/sesekali ca-cangkali, *sa-sa wai, cangkali-cangkali, sewai-sawai*;

bersatu nekek, neki ca, neki sa, loko, kongkol;

bersatu bersama-sama tinggal neki, *ka'éng neki, oto neki, neki ca*;

teman satu perjalanan haé raés, *haé lako, ghaé lako*;

satu darah ca/ce dara, sa dara;

satu keturunan ca/ce empo, sa empo;

ikat jadi satu *dampér, kemper, dapér, pengkut, ujung, mbukut, pongo* lain *ca, pongo cengkali; bersatu seia sekata rénjang, réje, koté ndolé, poé ndolé, koté olés; mempersatukan raong, anggom, angkos; mempersatukan hasil igol, ighol, lehek, lér-ca; bersatu untuk bekerja sama dodo, lélés, dadé; satu kali saja mengangkut ca/ce wa'i, sa wa'i; satu dibelah menjadi lebih cingké, wingké, wega, sikat, cikat, wegak, tegak; satu bagian daging dibelah jadi dua bagian cocir, poro, lapa le sua; persatuan dan kesatuan nai ca/sa anggit tuka ca/sa léléng, téu ca/sa ambo néka woléng lako, muku ca/sa pu'u néka woléng curup, ipung ca/sa tiwu néka woléng wintuk, néka koas ného kota, néka behas ného kena, pa'u ngampang cama-cama, pa'u ngali cama lain, kopé olés todo kongkol*

saturnus *saturnus, ca ngasang de ntala mésé, ntala saturnus*

satwa *kaka; satwa liar kaka mila, kaka rani; satwa melata kaka horos, kaka ghoros, kaka ghasa*

saudagar *ata dagang mésé*

saudara *nara; saudara panggilan pada laki-laki nana; saudara dari istri késa, nggéjang, kèla, éja; saudara panggilan oleh sesama laki-laki ka'é, asé; saudara ayah yang lebih tua ema tu'a, amé tu'a, ema nggae, mentu'a; saudara ayah yang lebih muda ema koé, amé koé, mengkoé, koa; saudara dari ibu amang*

saudari *wéta; saudari sebagai sapaan terhadap perempuan enu; saudari sebagai sapaan terhadap sesama perempuan ipar haé, ghaé; saudari dari suami ipar; saudari ayah inang, nina*

sauh *jangkar, manggar*

sauk *pasar, gesar, tilir, gentur, daring, gentut*

sauna *cebong wos waé kolang, sebong le waé kolan, rungap le ungap waé kolang*

savana *satar, satar mambak, pumpuk*

sawah *sawa, uma sawa, galung; sawah tadahan sawa tana masa, galung tana masa; sawah yang selalu memiliki air sawa temek, sawa temok, galung bajak; sawah garam ombo; membajak sawah bajak, roda, kalék; membajak sawah dengan menggunakan skop wunggar, wedak, wo'ak*

sawala *jangka cama, batang sama, jaka sama*

sawang *cewo ranggong, sawinggaong, sawi-ndao*

sawar *langeng, kena, langang, laga*

sawi *sajor, uté sajor, uté sawé*

sawit *nio sawit*

sawo *sawo; sawo matang weki mancak, weki masak*

saya *aku, aku mendi*

sayak *mok léké, léké*

sayang *momang, mohas, pa'u nai, baéng, mosang, maring, émos*

sayap *lébé, lebé; sayap ikan rimpas, épas*

sayat *kesep, lapa, poro, lasar, kéru, kiru menyayati kulit pohon pampal, owal, ngguir, cowak, papal, sowak; menyayat tembakau kéru, kiru mbako*

sayu *ngewe-ngaés, hindi-haés, wéong nai, ghindi-ghaés, niwi-naés, sango*

sayup *sawa-saél, sewe-séol, sawa séong, dengé rénga, néong, sawi-saol, néong; sayup-sayup kelihatan néneng, sapa-séla, sawu-soét, nindus*

sayur *uté, sajor*

se, se=satu *ca, sa, ce se...= masing-masing gici, nètèng, nétér; se= satu dan sama toé woléng, cama's, samas*

sebab *pu'ung, raja, lain, campit, sampit, wangka, wakan, cobét, comong, somong, tado; tidak menjadi sebab toé manga co'o lain, toé manga so'o lain; tanpa sebab mo'ang, toé manga campit, toé manga sampit; oleh sebab ai, landing, le, ali, ina, inak, méséng; oleh sebab itu taka-toé; apa sebabnya apa raja né, apa raja'n, co'o raja'n, so'o raja'n, co'o tara nggitun, apa campit'n; itu sebabnya itup, ali ho'o, itui, kali*

gho'oi, le hitu, itu-léng; menyebabkan pandé, laing; menyebabkan bahaya atau bencana woréng, kosé, saju; disebabkan oleh soho, sogho, sogo, landing le

sebak *héler, héler, gélek-géo*

sebal *wokang pucu, wegél, jogot, kodo, rongkat, moko pusu, mongko pucu, tendur, ghalur, najur*

sebam *nenek, gewur*

sebar *wéro, wéras, wécak; menyebar benih wécak, tersebar émba, embo'n, wésak; benda yang letaknya tersebar-sebar ke mana-mana lehar, wécak, hili-hala, hali-héla, héla, gili galang, ghéla-mamak*

sebarang *pina naéng, toé nipu, sembuda, mbuda, toé molar, nian ket*

sebat *lecep, mecék, wecik, lecék, kilang, géal-weki*

sebentar *to'ong, tí'tu, cekaut, toé béhéng, toé béghéng, dé'it, asi di, téké cekoé, téké sekoé, titu, géréng, ding, té-cekoén, ahi mek*

seberang *sina, sena, be lé, be lau, salé mai; di seberang sana waé besina, waé behina, waé besena, besina main, salé mai hiat; di seberang sini be cé'é mai, waé be cé'é, waé bé séé, cé'é mai; menyeberang limbang, lagét; menyeberang dengan berenang langé, anging, nangéng; tali yang dipakai untuk menyeberang wasé ané; orang dunia seberang (orang yang sudah mati) ata pa'ang be lé, mate, ata pa'ang belé, ata pale sina, rapu; berseberangan pendapat woléng idep, woléng nuk, woléng téti nai, woléng ghus nai*

sebit *biret, birut, beté, betot, pandé bété, pandé betot, pandé biret, pandé birot; sebit kapas menjadi lebar wiwit kampas, pandé bombong kampas, pandé bombor kapas*

sebu *putat, putik, ceci, renang, cecek, sesi, pusi*

sebuk *cecor, cecer, cica, mili melop, cili-celop, séli-selop; sebuk/menyela pembicaraan rampo, ropo*

sebut *ponta, caro, wé'ta; menyebut nama-nama roh kari; menyebut= mengatakan toi, langat, bénggat, babang, bentang, betang; menyebut satu per satu pir, bilang, nétér; menyebut salah cadel, sadol; selalu disebut-sebut gété, bénggat laing, singi-weta; menyebut-nyebut jasa wangga, wéro, wiak, colang*

sedak *cekes, deké*

sedam *bo bedil mésé*

sedan (sedu sedan) *rétang nenut, rétang nenep, mesu-sut, rétang na'us, rétang nénéés, ngéngés*

sedang¹ *laing réme, ngai, manga, laing*

sedang² *méntot, montot, remo, jeper, jém, mowo, jepor*

sedangkan *naha, naha te, nahat, betet, apa ne, apa'n, woko, musuk, mara, égém*

sedap *dí'a, minak, manik, lépot; sedap yang berkaitan dengan makanan kedok saung tilu, loda saun tilu, pau saun tilu, dut na tilu; sedap yang berkaitan dengan minuman galos; sedap memandangnya mereng, lérém, pereng; sedap di hati cembes oné nai, séos oné nai, lumu-nai, mut na pucu*

sedari *pu'ung nitu main, mai nitu main, wangka nitu main, waka nitu main*

sedat *mbolot nuk, cebel*

sedekah *reco, reso*

sedekap *kemu limé, liu limé*

sedeng, sedeng= *gila wédol, ata bapa béngot, sai sua*

sederhana *jeper, mentot, riko, jepor; menyederhanakan kawé emong, kawé nggoés, pandé émong*

sedia *jengkek, ambi, mengkek, jekok, mekok, mokos; bersedia/rela ngé'ék, é'én, dí'a nai; bersedia diri adi-nai, éng, gori, ngoéng, é'én, gori, niak, lilek; menyediakan hidi, kenanu, ambi, améng, nuk; selalu tersedia jemut, lénak, lenéng, mangan-taung sedianya*

laséng ne, laséng'n, ného te poli'n, bo émé wang, nongo ata polin
sediakala danong mai ne, danong ma'in, ole main, laséng, olo main, olo ga
sedih kemas, nawes, kendut, bélot nai, wéong, menduk, mohas; **menangis dengan sedih** ngéngés, nanggong, jéjéng, nenep; **bersedih karena ditinggalkan** gesur, nuk; **yang menyedihkan** wéong nai laing, endok laing nai, wéléng nai laing; **berbicara dengan amat sedih** gentut, gelut
sedikit ce koé, sa koé, ce itek, ce ijek, ce gunggut, sa kemu, ce rujut; **sedikit untuk janggut dan rambut** detol, notos, ndarak-ndata; **sedikit saja yang dimakan** di-ti-betar, ce rujut, gintil, detik-deta, cekoé kanang hangn; **sedikit tentang benda cair** ce titis, itek, temit; **beri makan sedikit dengan tak acuh** wéwar, wéras, wécak, wésak; **persediaan makanan hanya sedikit** cara ncuca, cala-ma'u, sala-ma'u, sala-sua; **diberi minum hanya sedikit** lente-lemés, lelot; **orang yang berbicara sedikit** ata mu'u ca, ata mu'un sa, ata toé do mu'u, ata hema; **menyampaikan sedikit isi hati** reweng ce/ca gewek, mu'u ce/ca rujut, rewong sa gewok, mu'un sa pujut, goét sa koé, sundur
sedimen reki, tain, repang
sedot mecol, momos, lemot, mesot, pepos; **menyedot perhatian** do pinga le lawa, pinga di'a lata; **menyedot anggaran** do hang intur
sedu rétang nenut, rétang nenep, rétang na'us, rétang nénéés, mesusut, mesu, mesut, ghék, bélot nai, wéong nai, menduk nai
seduh legeng cao-ca agu waé kolang, éluk, kéluk, kalok, lembo
sega1 holis, helis, ghélis
sega2 nalun (nasi), nda'uk, hang
segah nimbeng, ju'uk, juk, jo'uk, jongol
segak1 wekar, cias, ciar, keremak, pengatak
segak2 ina, dia, ngéwak, rusuk, nggélong

segala sanggé, taung, sangén taung, sangéng taun, sanggén taun ite, sanggén taung ité; **segala sesuatu** ca-ko-ca, sa-ko-sa, ca-o-ca, ménan, sanggén ménan
segan wengel, ngagel, ngangél, welong sai, balong, sihing, ngondé; **segan untuk berjalan** mendon te lako, dindeng, nditeng, nige, nagét; **segan takut pada orang terhormat** kekop, sihing, sighing, si'it, maring, sengang, ratan, ronga, rongop; **tidak segan-segan** nggépas, kijol, toé hawas, toé ratan; **menyegani** liat, maring, song, daing ratan; **sesuatu yang disegani (manusia atau benda)** angop, mero, mesor, rangop, cengit, regis; **segan melakukan pekerjaan kotor** ngangit, nginggit, ning, ngari-ngatit, ngengit
seгани ata ban kepal waé
segar wekar, cias, ciar, géal weki, bombo-lasak, cinggar; **segarnya tumbuhan** gélo, bongék, bokok, bomber, bombor, bulung, lebo; **segar berkaitan dengan air** ngelo, galos, gélo, cembes; **segar tentang perasaan atau badan** cembes, cias, nisang; **menyegarkan badan** cinggar, simar, wekar
segara tacik, tasik
segel1 cap
segel2 toé ngancéng paké cao-ca (mbaru, tana) ai rémé perkara
segera ho'o muing, gélang, lélang, linggang, kolang, diki-dakang, muing, bentor, jarot, dingget, komét; **segera bangun** cere-gagap; **lari segera**, pidot, wecung, tiher, sunggak-mungga, mungga-lala, nggikar
segi perwalang, recap, rasap; **dilihat dari segi ini** émé tombo lorong ho'o, émé palak lut gho'o
segitiga perwalang telu
segmen maki ho'on, latang gho'on, ko'on, gho'on, paté ho'on
sehat di'a, cébo, géal weki, geler, wos, garas, bolék loké, bongkang, nggolés, kejilor, séwar, bo'a, mongkal, bongkal,

benceng, lesok-lenggor, tingkas, géncor, binter; **sedikit/agak sehat** mala-maot, daing di'an, cinggar

sehingga wiga, itu tara

seia toé nai dio, toé tuka woléng, nai ca anggjit tuka ca léléng, téu ca ambo néka woléng lako, muku ca pu'u néka woléng curup, ipung ca tiwu néka woléng wintuk, néka koas ného kota, néka behas ného kena, pa'u ngampang cama-cama, pa'u ngali cama laing

sein nangga, langi, tuming, langga; **mengisyaratkan dengan mata** repang, repa, remit **mengisyaratkan dengan tangan** kewit, apét, nggewit, awit; **mengisyaratkan untuk melarang** langing, maring, néka, emo, langga, langé, kanta

sejahtera libur, dia, jari, mosé di'a, cébo mosén; **damai sejahtera** hambor-libur; **mengharapkan hidup sejahtera** saung bémbang nggere éta, waké ncaler nggere wa, waké selor nggere wa, wiko lé ulu jéngok lau wa'i, uwan haéng wulang, langkas haéng ntala, langkas haéng tala, téla galang pé'ang, keté api oné, mboas waé woang, mboas waé woan, kémbus waé téku

sejak lawang, oné mai, serong, maro, mangga maci mangga léré, manga masi manga léré; **sejak awal** wangka pu'ung, waka pu'ung; **sejak itu** pu'ung nitu main, pu'u nitu main, pu'ung du hitu, pu'u nditu main, pu'u nganing itu, du hitu main, pu'ung nditu main, laing hitu; **sudah sejak lama** béghéng-gas olomisin ga, nais'n ga, danong main ga, médé main ga, lor'n ga, danong main ga; **sejak kecil** pu'ung du koé, pu'ung laing koé, pu'u manga koé, pu'u lari koé, pu'ung lari koé, du koé main

sejarah nunduk, turuk, nunduk disé empo, tombo danong, nunduk disé empo, tombo olo, tombo sabarín, sejara; **sejarah leluhur** turuk empo, tulak surak, tetur embo

sejat meti, dango, taun

sejati pu'u, dungka, tu'ung, tu'u, ici

sejngkat denggét, senggét, ndigét, dengit

sejuk ces, séos, siol, siong, ngelo, ngelos; **sejuk berkaitan dengan air** ces, ngelos, ngelo, ngeles, lelek; **sejuk berkaitan dengan hawa** lep, lo'o, élep, élus, anger, lep; **sejuk berkaitan dengan makanan dan minuman** cambos, galos, hejem; **sejuk hati** cembes, lo'o pucu, lo'o pusu; **menyejukkan diri** kelo, pelo, elot

seka koso, capu, koés, péros, capur, pérut; **menyeka daki** nul, roco, koso, koés; **menyeka keringat** koso number, koso number, koés number, koso rumput; **menyeka kotoran dari pantat** kosér, koso, roso, késor

sekala mtaung, sengi

sekali cang-kali, ceng-kali, sawa'i, sasawa'i

sekalian sanggén taung, cengkali-kaut agu, sanggén taun, sanggét taun

sekaligus ceng/cang-kali kaut, sawa'i kaut

sekalipun musuk, koném, alim-po, laking-po, mesek

sekam ba'o, longkak, lokak, ongkas

sekan culeng, cekes, wunteng, buna, do'ong, menang

sekap udeng, wonan

sekar wéla, wéla haju, wéla po'ong

sekarang ho'o, gho'o, te ho'o, te gho'on, ata ho'o, ata gho'on, te ho'on, te gho'on, ata ho'on, ata gho'on, ho'o ga, gho'on-ga, ho'o muing, gho'on muing; **zaman sekarang** uwa ho'o, uwa gho'on; **anak zaman sekarang** ata uwa ho'o, ata uwa gho'on; **sekarang dan selamanya** te ho'on agu dengkir tédéng léng, te gho'on agu nangtain, te ho'on agu dengkir tain

sekat siding, rinding, pinding, rahit, raghit, ahip, legang, kembí, rimbi; **sekat bambu** agol, wungkut, lutur, siding lençar, siding wancang; **sekat rongga badan** rinding; **menyekati** pandé rinding; **kayu penyekat** kepet, képé

sekendi orong, weris
sekiranya rapang, émé, ného rapang, émé duha'n, celek
sekoci wangka koé
sekolah skola; **pergi sekolah** atau **belajar** ngo skola, mo skola, to'o skola; **pulang sekolah** wéar skola, kolé skola, losa sekola; **gedung sekolah** mbaru skola, sékang skola; **putus sekolah** dopo skola, hemo skola, asi skola, betot skola, toé cai olo sekola; **bolos dari sekolah** dopo, do'ong, lusi, losi oné mai sekola; **perguruan tinggi** skola mésé; **kepala sekolah** guru kepala; **sebutan untuk guru yang mengajar di sekolah** tuang guru; **uang sekolah** séng skola, ndoi skola, uwang skola; **membiyai sekolah** intur skola, bajar skola, séng sekola, tanggong skola, ongkos skola
sekongkol cama-cama te pandé da'at, sama-sama (pandé da'at ko pandé di'a), neki ca pandé da'at, teka weru
sekonyong-konyong dumuk, cirik, rodo, cai-cai kaut, sama lélak, deso sam tetol, dumuk wa
sekop bancik, nggali; **sekop kecil** besi, beci, pekéké
sekretaris jer tulis, ata te tulis
sekrup kayé, kitap tulis
sekrup sekrup
seks markani data rona agu data wina
seksama gepek, mbajik, pinas, petang, petan, pir, tetus, madis
seksi1 hondés, rapa (rapa de ghian), hambés
seksi2 ca tara idok oné panicia
seksual sanggén humer, ngoéng, get, nuk, curup, agu ba weki ata kudut letok agu petokn iné wai agu ata rona; sanggén humer, ngoéng agu get te cumang tau ko te mosé cama de iné wai agu ata rona
sektor lingko, moso, osang, mapak, lodok, moso, osang, dapak
sekul léké
sekunder te suan di
sekutu impur gori cama, lipur gori sama
sel karpus, bui

sela lengas, galong, kempir, pengak, cengas, lenges; **sela-sela hutan** bengak, bengar, réha puar; **menyela pembicaraan orang** kaol, kompo, pelot, celot, selot, cenggot, polong, ceke-lengas, selot, rampo tombo
sela séla, lapak; **sela untuk beban pada kuda** atau **kerbau sampé**, sape, lapis
selada selada
selagi rémé, lari, du, manga, nganing, déra, rémé, laing
selain be péang mai, ce banan, iwong
selak1 haju pangga para, ucu, galu, nggalu
selak2 lengas bolo, lengga bolo
selalu mtaung, mané gula, ndatut, solék, ser-ndaja, king, ki, molé taung, taung, tédeng, lutu, lajak, dekit, dohét, dohék, ngga'é, ngai-taung, sanggé, sanggét, lohéng, doncé, ngaing-taung, doncék, ndojék, lumeng, toé leang, nohék, jolék, ogél, nohék, laséng, dondé; **kamu selalu begitu** nggitu ki-kis, nggitu kéta kis, nggitu kéta mtaung, laséng nggitu'm; **selalu batuk** tehur, teghur; **selalu berjalan-jalan** atau **bergerak** hodék, ghédok, toé temer, wele-wutir, wili-wutir, hidi-hadek; **selalu berhenti** asi nang asi, sengi kos, solék asi; **selalu berbicara hal yang sama** néténg, mamel, lutu, jema; **selalu datang** maim ntaung, derot, aluk, demping, toé lak, dondé, dondé, jondém, jondéng, dolot, teking, coca, dohék; **periuk selalu dipakai untuk masak** ténak, ngangut; **selalu makan** donténg, nggemék, cemék, nggepak mtaung, dondé, mboros; **selalu makan sirih** toé asi cepa, suték; **selalu memanggil** wa'ing, bénta, aping; **selalu memegang** dékang, didi-dema, kékang, demik-dema, ghepa-ghaé; **selalu meminta** tegi mtaung, wunek, gojot, sor; **selalu pergi** atau **selalu datang** dotol, tohur, aluk, junek, ghaluk, ngger lé-ngger lau; **selalu dapat** haéng mtaung, dalang, ngaéng, ghen, ita mtaung, cumang mtaung;

- selalu mujur** cerut, serut, dara weki di'a; **selalu sial** dara da'at, dara weki toé di'a; **selalu sakit** béti tédeng, weki téng, déré-ré, beti téneng
- selam** cunu, sèlang, lem, sunu
- selamat1** selamak, cébo, hang ta'i acu, riwok, nandun, wekar, cinggor, cihor; **menyelamatkan** mo'éng, mbo, saka mosé; **mengharapkan supaya selamat dari bahaya** cépé, sémbéng, sambé, lécé
- selamat2** tabé; **ucapan selamat pagi, sore, siang** tabé
- selang1** lewang, lengas, celot, rentong, cengas, pelot, lak; **datang berselang** élak, lak lesu; **ayam yang bertelur berselang lampong, lepong, lanta; berselang datangnya hujan** denga, pa'ot, paho, pago, usang lak lesu; **berselang memetik (buah)** elot, delot, loét, pua; **berselang memotong celot, loét, lak poka ra; berselang menanam** delas, culak, lak weri ra; **berselang tempat bekerja** dentol, mbetol, lak tau uma; **menanami secara berselang** lengas, lesang, selang, weri lengas, delang
- selang2** pipa waé ole mai plestik
- selangkangan** boto, paté da'at, lengkak
- selangkup** tagep, tegop
- selap** lémot, boat, létom
- selapan** alo, ciok, siok
- selaput** loké mipis, rinding, sawot, rokok, loké séng, loke ngoél, loké mimpis; **selaput jagung** ulap, ucap, uncap; **selaput pembungkus biji** sambo, sambol; **selaput janin** aka, mbau, cewo; **selaput gendang** selit, legi; **selaput lendir** kamét; **selaput perut yang berlemak** lawé bara, ramong, kabo, cira
- selar** cap, sap
- selara** roho, ronggo, pesi
- selarak** haju dungket para, haju toka para, galu, haju nggalu
- selarung** lé'é, la'as
- selasa** Slasa
- selasar** pendopo, kecaca, keladang
- selasih** saung kemangi, lasi belang, saung laci
- selat** tacik koé lengas nuca
- selatan** sili, lé, wa
- selawat** ngaji
- selayun** hejar, til, régok, kékap
- selebaran** surak, surak kréba mipis, surak kréba bon
- seleder** témang, téman
- seledri** saung sop
- selekeh** saki
- selekoh** jiki jeko, jéko, weki-wekok, weko-wakok
- seleksi** pilé, lir, nggalé, kawé, péléng
- seleler** wa'a, dandas, nduras, héler, rawa réncéng; **seleler air liur** ndéwék, jaé, jéwék; **terus menerus meleleh** jaék
- selempada** nako
- selempang** soang, simpung, meser, wasong, kewarik
- selendang** caul, seléndang, léndang; **selendang yang dipakai oleh laki-laki** selémpang, kerawik; **selendang yang sangat halus** petola; **selendang yang berfungsi untuk menguatkan kain yang dipakai pada pinggang agar tidak jatuh** tudang
- selenggara** pandé, anor, adak, nuk
- selentik** cica, jangka, réjé, jaka, cica-caot
- selenting** keréba adong, tombo toé manga icin, tombo adong, tombo renda, wer witék
- seleo** ri'us, ponggél, nggésu
- selepa** selepak, mbéré, képé, kowot, géndu, gatang
- selepe** kanteng emas, kendik emas, kanteng perak, kendik perak
- selepi** kepé, lepi, lépé, nggepé
- selera** baté ngoéng, ilur, rui, bet, get, lomir, niak
- selerak** wécak, mbihi-mbehar, were waés, wésak, wésak-wasa, wéras
- selerang** luit, loké, lui, lui
- selesa** nganggil, ngéngga, nisang, mésé, ngalis
- selesai** poli, cemol, semol, cai olo, sai olo, cai wan, sai wan, malang, cangkil, madis, mala, tangko, cewer, mois,

lama, sakil; selesai memotong padi atau jagung carep, poli ako, ncaéng, ako, wésé, gok latung, puli ako mawo agu giok latung; selesai mengerjakan pagar jamet, taun, poli kena, puli kena; selesai berkaitan dengan pekerjaan kebun cicok, ruda, taun, nggeling nondon; selesai berkaitan dengan pembicaraan dan perkara leti, si'ang, kandit, reti, retu, nisang, cemel d'tombo, dempus, cingkot; belum selesai to, toé d'cemol, toé di poli, retang, retan, rici, toé mek puli; hampir selesai turung poli, kentok, tiang poli, té cekoén; menyelesaikan danung, betet, besik, cangkil, kandit, danu, pompo, danung, poli; menyelesaikan perambahan hutan cincong, wéwa, taun; selesai hidupnya (mati) poli, kendut, cemel lino, mata, cekul; penyelesaian kawé salang, kawé salan, kawé paté

selesma pentel, wunek, kenong, pentel isung, putat isung

seletuk, menyeletuk kaol, kompo, pelot, celot, cenggot, polong, ceke-lengas, sai, ngga'ut, cica-caot

seleweng salang pé'ang, wéléng, salan pé'an, pé'an wena salan, pandé mbéko-mbakot, pandé mbéot

selia1 jajem, jimet, jimot, ghimit

selia2, menyelia lélo, ngapéng, la'at, présak, jelong, narang, géréng

selibut pandé ngak, pandé paki tau, pandé ngaok, pandé aor, pandé régé, mboro tau

selidik kawé, céca, présak, pangus, walér, lilik, lélo, cére, pélet, jeleng, jelong, jelet, ninik, présa di'a; **bertanya untuk menyelidiki** cehéng, seghéng, nenét, ké'i, nonok; **menyelidiki dengan maksud untuk mencuri** ngapéng, ngamat, jelong, nggili-nggalak, élo-alo, lako-lako; **menyelidiki silsilah** turuk empo, nunduk empo, tulak surak, toto

seligi cukung, korung betong, lapak, wokang, tong

selimpat hilus, hilu-halus, cehep, tepeng, kilung-kalus, nepong, ghilu-ghalus, ceha

selimut kumbu, wéngko, wéko, nggebar, cenggap, hébu, ghébu, lunggut, lunggung mbois, cadu, nggukus, julit; **menyelimuti diri dengan ketat dan penuh** mbolik, lumbut, wolét, mbulit; **menyelimuti seseorang** wuwut, bubus, kumbut, wéngkong, wéngko, lukang, sébo, kumbu

selinap inggos, bapur, cili celop, cinggur, hiles, ciluk, nggili-nggelok, pelok, kelot, ngokik-ngoko

seling lengas, lak; berselang seling cup, supu

selingkit nemper, rentum

selingkuh loma tau, ngoéng tau, nelung, lagé alu, lagé lo'ang, lagé lo'ang, lagé wa'i, lagé kilo, lagé locé, lagét lo'ang data, hang toè tanda, inung toè nipu

selingkup, menyelingkup tagep, tegop, ramot, lamot

selip cengal, sengal, isép, isep, gowél, lengas, ceko

selipar wa'i selompa

selir1 wina koé

selir2 rédung, tabér

selira weki, weki mongkok, weki moko

selirak wécak, waci wécak, lehar, hili-hala, hali-héla, héla, gili galang, wésak, paki wesak, ghéla-ghala, ghéla mamak, hélar

selirat neket, kengkel, kekol, werut, kus, kuh

selisih woléng, dio; **selisih sedikit** gele-gua, dion cekoé, té-cokoén, sala-soa; **berselisih** ndu-ndél, cu-cel, nggu-ngget, ricu, nduk-ndé, gentos tau, bicu-bacu; **selisih pendapat** woléng idep, woléng nuk, dion nuk

selisik céak, céhi, cih, nicik, nisir, siak, kawé; **selisik perkara** céca, présak, kawé, nuk, ngajuk

selisip, menyelisip ceko, cecop, cengal, cucuk, cicep, leci, ceci, lengas, lesit

selisir, menyelisir *lako lupi, lako loléng, lako pincing, wiwir, biring (lako du wiwir, lako du biring)*

selit *cagur, culu-celét, lepit, lesit, lenges; menyelitkan* *kemper, cecop, lesang, usip, gowel, lengas, lesit; berselit-selit* *mbeker-mbulit, mbeker-mbolok, wengker-wéluk, ngara do, ngara musi, mboli-mbolot*

seliu *ponggel, nggéso, ri'us*

seliwer *nggele-nggaur, lako ngger lé- ngger lau, le-lau, awo-salé, mbiur-mbaur, ndai-ndaér*

seloka *go'ét*

selokan *ngali, galong, léding, ngalor*

seloki *kacang koé (te inung tuak cirang), gelas koé, opé koé, gelas kasa koé*

selomot *cempong api, sepon*

selompret1 *trompet*

selompret2 *curup tida, tida tau*

selongkar *héngkar, wengker walék, wékas, kéar, wakar-walék, nggaé-séla, paki-wesak, wèngkas*

selongsong *campu, bantu, kebek, bubus, batu*

seloroh *wangé, rocé, gega-lema, mbesék, késong, jaong labar*

selosoh *nggasar, nggosor, nggalong, nggasél, gasél*

selot *selop; menyelop* *kunci, kusik*

seloyak, koyak *biret, beté, réngkang, birot, betot, rawét, jija, wirot, rotas*

seloyong *cede-déong, sédé-déong, poté-woér, cer-déong*

seluar *déko*

selubung *rédiung, rudung, kebéng, kebek, cenggap, ambos, lenggap, tadu, lekap, kumbu, rodong, cumbu, kumbus, lukang, rumbung, cumbung, bumbut, cembang, lembang, awos, bubus, ambos, lumbut*

selundang *kombak, lobok, kompak, lungkung, ndowar, lukung, lobak, langkok*

seluduk, menyeluduk *jukuk, bopok, mekep, jonok, mekos, deker, emer, meker, mékot, junuk, mekap, jokok, nekep, junuk*

seludup *junuk, jakar-junuk, cicop, cecop, mekop; menyeludupkan* *semel*

seluk1 *dau, domek, domék, demak, hamar, komek, kamak, sombé, angkam, domék-damé, ghamar, dama*

seluk2 *panggi-paggol, pangga riat, rauranggi, nggali-nggélé, pingga-riat*

seluk beluk *pu'ung agu wanka né (wangka'n), pu'un, pu'ung*

selukung *agang mésé, korét, pori*

selulup *cunu, sélang, sunu*

selumbari *oné sua, ne sua, ensua*

selumur *lui ular, loké ular, kombo ular, leco ular*

selundup *junuk, jakar-junuk, ci-cop, jeker-junuk, juku-junuk, konok, cecop; menyelundupkan* *semel, boto baè*

selungkup *tagep, tanggem, lamot, amot, tegop*

selup *wangka, sapang, sampang*

selupat *loké moat, ula, loké-luir, lui*

seluruh *sanggén, sanggén ntaung, sanggéd taung, ménan, sanggè ménan, duéng, seména, labut, sanggen taun; keseluruhan wilayah* *labok, ambok, léok, temu*

selusuh *nggasar, nggosor, nggalong, nggasél, gasél, pa'u*

selusup *junuk, jakar-junuk, cicop, cecop, semel, boné, ngoki-ngoko, ngoi-ngoak*

selusur *nggasar, nggosor, nggalong, nggasél, gasél*

selut *pitak, mborek, mbojek*

semadi *lonto toé ngaok cang agu ngaji, ngaji, teser ndékok, ngaji latang ata do, tegi sélung mosé*

semah1 *wangka, sapang, sampang*

semah2 *hélang, taking, nurung*

semai *bélak, mélak; semai padi* *bibit, biné, wésak ni'i, wécak bibit; menyemai* *wécak, sota, woak, coak, weri, wésak*

semak *rami, remang, cebeng, baba, pumpuk, runggun, poncéng, bombo, bancang, ngawung, ngilur, réncia, rompong, sasar, puar, pong, lokan, cembot*

semakin beka, tambang, rana, danga-danga, nala, cuku-nunga, nunga, do; **semakin kuat** tambang mberes, wekat, kador; **semakin kurus** tambang rucuk, eres, ngéo, koé **semakin gemuk** tambang becé

semalu ndango rang, ringot, ringop

semambu1 nanga, semborè

semambu2 jing, darat, ata pélé sina, ata kating, wiu, mbitur, kakar tana, empo déhong, tobo

semampai1 hondés, ghondas; langkas nau, hombes

semampai2 léba léwé, léba mésé

semampang émé ného, rapang, katit, kiram, kalim, omé, émé nongo, cama nu-na

seman1 toé jiri, genggel, kenggel, toé jari

seman2 sai-sua, sa'i sua, wédol

seman3 rowak, pa'u gori, toé dani

semanak joél, géal mu'u, jawa-rai, helehakal, di'a tomo, jomél, di'a palak

semang woé-joé ata ngara raung agu ata raung

semangat semengak, wingker, harat nai, bibor, was, wekar; **semangat bekerja** kudung, wingker, tili-mpoet, mping, wos, bibor, pili-mpoéng; **tidak bersemangat** langgi-lengus

semangka1 wua semangka, ndéik, klende, ndik

semangka2 ca tara ikang tacik, sa tara ikan tasik

semanggi saung-ci'é, saung-mela, saun si'e, saun mela, pusu mela, laci-benge

semantung nembeng lut le genggus agu pasat, legur, rewung lut lé gentur agu pasat, nggilat

semaput boat, léntem, létom, welét

semarai biké, ra'a, gak, tela

semarak randat, ramé kéta, rinda, sasak, ramé tu'i, ramé so'ut, ramé tu'u

semat tur, susut, pekak, paker, oras, cabat, na'a

semata, **semata-mata** hitu kanang, nonong, gicing, dungka, pécang, nonor, wowos, gici, mbojar, géna, sum, ghená

semayam1 lonto oné seriga, oto oné seriga, ka'éng oné, lonto oné

semayam2 loling, na'a, nulis

semayam3 osang ka'éng, to san, lupung, béo oto, long lawa

sembabat nau, patu, kop, toé-bot, jajem, jém, toé woléng

sembada lenék, lenéng, mangam ntaung, toé géong, manga taun, dani

sembah hiang, io, suju, sergongom, here-honggo, regong, songgo, somba;

mempersalahkan teing, takung;

menyembah berhala io pina-naéng, io poti

sembai cabot, ca'op, hewit, hewét, wétot, ta'o, tiba, deko

sembam1 bopok, siring, popok, sonok

sembam2 cungkem, cunggem, pa'u, pegom, toko-jumu

sembam3 bahul, bongguk, bara, mbodol, tongguk, mbogok

sembap bahul, bongguk, bara, bobak, mbodol, mbogok

sembar1 cagem, capu gula, ngili ngelak, capu rebem, manga gula, gula usap, gula ucap

sembar2 cabot, canga, pojot, caop, ta'o, deko

sembarang pina naéng, toé nipu, sembuda, curang-nan, sanga ngambu, rengke-rébis, mpéng-mpang, sanggé ia, pinga naéng, sara mbaét, mbacar-mbalong, nggapi-nggepos, pina naéng, toé nipu; **sembarang berbicara** lemét, lo'i-lait, mbala mbagot, nggaké-nggakak, nggapi nggépok, mbere-mbapas, mbapi-mbapas, saru-ngauk, ceke lemét, mbipi mbapas, jiti jatés, lupi lapét; **sembarang saja berjalan** jidék, jidék-jadé, nigé-nagét, tié-taéng, lako toé nipa, hidi-hadek; **sembarang membuang kotoran** begés, ghéla-mamak, lengé, bege-gaés, berbicu; **jawab sembarangan** walé toi nipu, ki-ka, moin, lai moin, ji'i ja'as, ceca'u; **bukan sembarangan** toé mara-mara, toé moin

sembari *campang, ngai-agu, cang-agu, canggu, agu, déra, ceng-agu*
sembat *wentang, ndol ceroda, umbi, poto, woér*
sembayan *dué, wina sua, wina hua*
sembelih *mbelé, paki, roré, soséng, loré, kojel, horo, kantis, lerem, kojét, lorék, kéré, rapa, mbélé*
sembelit1 *bunteng, wunteng, tinteng, suleng, buna, sit, mésé tuka, sit tuka, mena ta'i*
sembelit2 *kanteng cikang*
sember *nggar, ngger-geges, garem, ntelér, garé, mbaré, gégok, leluk, ghéur*
semberani *jarang lélap, jarang mber*
semberap *jemut, rangkep, manga taun, raghop*
semberit *kepar wa'i, kepar*
sembiang *kékat, wokat koé*
sembilan *ciok, siok*
sembilu *lampék, wokang, lapék, lapak, lepo*
sembir1 *mbékét, mbékot, ndékék, pégé*
sembir2 *binting, lupi, wiwir*
semboja *Kemboja*
sembuyan *paci, gora-gora, pasi*
sembuang *hélang ata wécak oné puar, nurung oné puar, ghaju watang oné tasik tau puling wasé limbo (prau)*
sembuh *ina, di'a, réwa, geler, ranggak, nios, kaput; mulai sembuh maak, maol, itu di, wekar, manga rochang sala'n; luka yang lama sembuhnya soné, wunga; baru sembuh lalu sakit kembali gese-goléng; sembuh dari demam ngocar, ngowas, nowas, rochang; usaha menyembuhkan gojing, gojing-rewos, klemang; sembuh di permukaan kulit namun di bagian dalamnya masih luka ina-rokong, nimbo, ina wua*
sembul *ndodol, dodol, juk, rutuk, mbodol, nggilér, mbutét, mbutér, mbocuk, bongguk, tunggung, mbutet; umbi yang tersembul tokuk, tunggung, wonggung, ndacok; lidah yang tersembul loter, latér, letét, lotét,*

latet; mata yang tersembul mbogok, nggodok, tatok, tuak, nggobul, mbodok, ndadok, mbudul; sesuatu yang tersembul dari saku téol, cendol, wugu wegel, mbolok; tersembul sesuatu dari pembuluh/nadi wurut, nggadai, wedol; perut atau kotoran yang keluar dari tubuh mbutét, wuter, mburet, butar, wura-wutas, mbarak-mbua, setor, mbutet; tersembulnya sesuatu yang runcing nggadok, nggader, nggatok; sesuatu yang tersembul pada permukaan tanah gumuk, gubuk, tunggung, tonggung, nggumuk
sembung *woang rona, mbako roja, woang, mbako*
sembunyi *tepeng, lepeng, dedas, geker, ceha, cenep, ipit, ili, iling meker, ngekup, cenop, gekér, cikur, boné; berjalan sembunyi-sembunyi ilus, nggios; bersembunyi dengan mata tetap terbuka diker, deker, ngokok, ngoki-ngokok, ngingoak, tepeng agu nggokok; bersembunyi sambil menjongkok emer, dukuk; bersembunyi secara gaib lekor; menyembunyikan ceha, boné, bonéng, cicop, kemo, cecop; menyembunyikan barang pinjaman emeng, boné; menyembunyikan jerat rewang, seghop; menyembunyikan kejahatan atau dosa kumbu, tungga, tadu ndekok; menyembunyikan sesuatu untuk diri cere-mimo, sere-mimo, gergigo; main menyembunyikan cincin ceha kila, embong kila, déré kila, boné kila; main sembunyi gega tepeng, itungko, labar boné; menyembunyikan sesuatu di antara cucuk, cecop, tisép; menyembunyikan diri mekot, mekos, cercekot, tepeng oné, nitu; menyembunyikan sebagian daging umum moté: disembunyikan gogot, lokot, udeng*
sembur *iso, ipo, purut, pur, buntar, wuntar, ito, butar, wutar; menyemburkan ludah untuk menghina orang iso-*

- pé, iso-pue, ito pué, ipu-pué, ipo-pè;*
menyemburkan obat burang, buran,
 loa kolé rewos
- semburat** néra, ndilep, hilap, nilap, géra
semecah nggéna, paki welu
sememeh rume rameng, roméng, roping,
 rému-rémén
- semen** seméng, tana Jawa
semena ari, arit, agil; **semena-mena**
 sara-nai, rodo-rodo, nono, sernai,
 sereru, ngoéng nai, pina-naéng, nia-
 ngoeng(n)
- semanjung** lok, jok, tandul
semenda woé-nelu, woé manga
semenggah1 kop, nau, patu, laing salang,
 oné salan, toé be pé'an
semenggah2 mongko, mongkok, gonggol,
 moko, kongko
- semenjak** lawang, oné mai, serong,
 maro, mangga maci mangga léré,
 pu'un, wakan, pu'ung, pu'ung-laing;
semenjak awal wangka pu'ung, waka
 pu'ung, pu'ung-laing pu'ung; **semenjak**
itu pu'ung nitu main, pu'ung du hitu,
 du hitu main, pu'u itu, nitu main,
 pu'ung nditu main; **sudah semenjak**
lama nais'n ga, damong main ga,
 médé main ga, sabarín-ga, lor'n ga;
semenjak kecil pu'ung du koé, pu'ung
 lari koé, du koé main, pu'u manga koé,
 nganing koé, pu'ung-laing koé
- semenjana** méntot, jéntot, remo, jeper,
 moho, jepor
- sementara** ngai, laring, cang ge, cang gu,
 deméng, demong, réméng, ramang,
 rekong, cebong, dokong, sengge-ré'é,
 cebut, manga, rémé, laing, kesep;
kalah untuk sementara paro, ndéor,
 tembar, koda
- sementelah** du poli, céwé- céné na kolé,
 céwé- céné ne kolé, apan kolé, séwén
 kolé, laing puli
- sementung** bapa-béngot, toé belar,
 bapa, ingi angas, béngo-bangot, buta
 sempula
- semerawang** larong, langgar, séng
semerbak bengé, néndong, mboéng,
 lelus, ncoéng
- semerdanta** bakok, piris, rimas
semesta1 sanggéd taung, sanggéd
 ménan
semesta2 par ne awo, kolep ne salé;
 tana ne wa, béang ne éta, sanggé de
 ménan
semester beréha ntaung, enem wulang,
 baghi régha kiwan, enom wulan
semi1 ludung, cing, lodong, sing
semi2 beréha, bagh inegha, saropo
semilir buru séol, sesol, buru wés
seminari semenari
seminaris ata skolah oné semenari
seminau mbiang, ndilap, mbilep, ndile-
 ndelap, hili-helap, néra, ghili-ghelap,
 gaong
semir semér
sempada rukus, rogo, rukuh
sempadan rahit, watas, raghit, cahit
sempak réwak, ngawér
sempal1 ndodol, dodol, juk, rutuk,
 mbodol, nggilér, mbutét, mbutér,
 mbocuk, mbusuk, mbutet, ndacok
sempal2 ceci, sesi, deling, culeng, pumek,
 pumék, pumuk, pudang, wudul, renot;
menyempal lubang anus pucek,
 lengat, bempel, lucing, wunding, pusi;
menyempal sesuatu ke dalam mulut
 cecek, wucuk, sesi; **tersempal dalam**
kerongkongan deleng, cekes, coket,
 wedel, wegel, cokek, delon; **tersempal**
dalam hidung benet, sipot, putat
sempat sokor, linga, dokos, dogos,
 nganggil, kong, ko'on; **sempat untuk**
bercerita mapés, odong
sempelah1 repang, rochang, wéang,
 repan, nekos, losan
sempelah2 wéang de lino, asan delino,
 atat soot toé ngancéng deming laing
sempena nipi, get, téti nai, sut nai, niak
sempena2 berkak, nabit, widang
sempil lengas, galong, kempir, pengak,
 cengas, lemit, pidik
sempit kéot, ké'ot, kéco, pipet, kico,
 kimot; **jalan yang sempit** salang keot,
 cengkél, péngkot, cengkér, cuku-
 cengké, kélés, keot, salang ké'ot;
lubang sempit imo, kiput, lewo koé,

- kimol; **pakaian yang sempit** ruwé, koler, kéot, ké'ot, tindel, péngket, pipét, kimot; **tempat yang sempit** pémpét, picek, cuku-céké, pipét; **celana yang sempit** déko kéot, muler, pipét, déko kimot; **mengikat sesuatu agar menjadi sempit** kendeng, pongo herek, jerek, aruk; **makin sempit ke ujungnya** king-kom, kimot; **penyempit mulut** lesung cobok, sombo, kobok, cobo, rama, sobok
- sempoyong** cere-déong, cadi déong, cede-déong, lema-lekus, andok-ndoa, laban-lédék
- semprit** ploit
- semprong**
- semprot** ceret, seprot, ciret; **menyemprot dengan mulut** buntar, purut; **menyemprot air dengan buluh** sontang; **menyemprotkan kencing** tator, nceret, sotak, ciret
- sempuras** saki, dopeng, saki-dopeng, repang, locang, mburak
- sempurna** besik, jemut, it ate tu'un
- semrawut** mbeker-mbulit, héla-haé, mbehar, wécak, ghéla-ghaé, paki-wésak, mberi-mberas, ghéla-mamak, wer-wécak
- semu** tangké, toé tu'ung, take, toé tu'u, ba tara, wa tara
- semua** sanggé, duéng, demong, taung, recek, seména, kemoji, sanggén;
- semuanya** kena lendur, hena taung;
- tuntas semuanya** poli taung, mémak;
- semuanya tumbuh** jiki-jakak, jéhel, todo taung; **semua-muanya** ca o ca, sanggén taun, dani; **semuanya habis** cipot, toé retang, taun, toé rési, toé rici; **semuanya hadir** manga taung ranga, manga taun, neki taun, mai taun, mai taung
- semur** uté nuru, uté nakéng, uté ndaot
- semut** mentik, metuk, bara olo, mbaru olo, beloro, benoro, kaka noro, bala wara, kenggia, kumer, langgang, lingki-langgang, mentik-rani, metuk-rani, mering, meset, mesut, metuk, melong, nako, pedus, sumer, tesem, tesom, cember lolo, cumer, nganas, naing, hepil, merep, hemit, hujik, kepil, riak, jatang, naér, numbir, lewek, cewek, kelwara; **kesemutan** patas, jiér, bicang, bisan; **manusia yang menyemut** lawa do, tembir
- sen** rimis, kelip, ketip, seng
- sen**a serdadu, tentera
- senak** nombang, nanggung, wunteng, nimbeng, kubus, kubu kebes, ribi rebes, rubu-rebes, wedeng, cuceng, nigel, nebes, hubus, sibel tuka, sit, kibut, teling, niget, bibos
- senam** lot celi, giuk, lot séli, miuk, olé weki
- senandung** ngere-ngiuk, ngirik, nenut, ngengut, néné; **senandung rindu** ngirit kembang, menduk, wéong, néné, kembang
- senang** délék, cembes, cembes nai, nunga, lingor, bengkes, nisang, kais, jenang, liwu nai, mut pucu, lebak, lembok, delék, bekas nai, delék, songét; **senang karena menerima sesuatu** lohoh, naka; **senang memakai sesuatu** mo'ak, manik, di'a, ombéng; **bersenang-senang diri** cébo, nihas, cébong, épos, wénggos, hémbos, hépas, rébo, nggalu-nggasang, nisang; **tutur bahasa yang menyenangkan** rembek, lo'o pucu, cembes, di'a, lebak, lo'on; **kesenangan** hitu ngoen, randang élè, lomang, wéta-wor, ata nisang'n
- senantan** bakok ného santang (bakok ndegha)
- senantiasa** nukung, molé taung, nenggit ntaung, tundu
- senapan** bedil, snapang
- senapati** ata tu'a de serdadu, ata ga'en de serdadu
- senar** senar, tasi
- senat**, **senator** ata mu'u tungku laro jaong de ro'éng, ata mu'un tuku
- senawan** ular
- senawar** rasi, rasi, wené
- senawat** wua, babal, wado, larik, wuas, pori, ghaju

senda *wangè, rera, dodu, wanak, mbejék, mbejé-jék, owé-awér, mboak, kéncong, mbesék, wajak*

sendal1 *wentang, ndol ceroda, wedol, umbi*

sendal2 *tako*

sendal3 *ligéng, lagang, lapéng, tukang, sendal*

sendam *pa' u, roba, tudun, doal*

sendang *tiwu, sano, rana, ulu waé*

sendar *mareng, bajut*

sendat *uket, tindel, gengek, deket, tetet, caket, bentel, mena, do'ong, tokek, da'ét, di'i; tersendat melahirkan menda méré, maséng*

sendawa *geri, terap*

sendayang *leka nio, pangka nio*

sendel *berit, deri, ndaél, birit*

sendeng *pégé, gégé, banco garok, codar, ngéngél, céré céngét, wégéng, pékot, ndara ndégot, céwé ngéngél, dasu-doa, kégé, goro*

senderik *kiris wokok*

sendi1 *wungkut, wingkul, ruék, toko ronggok, wukut; persendian jari kaki muku té'é; persendian tangan héndok, ngéjo, héndos, ngéjo, siku*

sendi2 *watu menggi, watu lapéng, watu lagang, tukang*

sendiri *weki ru, ganang, hanang, hanang koé, hana, weki hana, agu nu, cengata; punya sendiri de ru, édéru; dengan sendirinya le ru, lai ru, élé ru; sendiri-sendiri idok, tér, ndetéék, ndetéék-tér; menyendiri bentol, binci, gomot, hanang koé; suka menyendiri cere dido, bibor-ghisok; sendiri dalam arti tunggal léca, dindi roé, dindu riu, agu nu; sendiri dalam arti khusus dion kéta, diding, dion muing; berdiam atau berdiri sendiri méndok, dindut, lidom, mengkok, médok, tentol, bentong, pingi-pengol, magok, mandiri; duduk sendirian lonto hanang koé, donggok, dengok, magok, jo'uk; jalan sendiri lako hanang koé, ledung, medung, wenung, meluk, génong, tonos, hinos, pedor, wesut, néngong, sewot, ghinos,*

ghinot, ghino-ghanot, seluk; makan sendirian jumik hanang koé, lépéng, ponggol, lipo, imot; berdiri sendiri (mandiri) untuk perempuan ngancéng éko roto, ngaséng éko béka, naé inuk ga; berdiri sendiri (mandiri) untuk laki-laki ngancéng sélék kopé, ngaséng sélék kopé, rasan kopé, naé nono ga

sendok *séndok, corok, sorok, siruk; sendok nasi kébor, kobé, tosé, sirung, sorok nalun, sendok hang; sendok sayur séndok uté; sendok yang terbuat dari tempurung berfungsi sebagai gayung; ndoa, sandu, siruk, léké-ndoa; sendok yang berfungsi dipakai mengaduk gula yang dimasak sombék, téké, cambu, kobé, kéol; menyendok kobé, caok; menyendok nasi dari periuk/wajan kobé hang, cabok, wédi, caok, saok; menyendok nasi bagian paling atas dari sebuah periuk/wajan dampok, cabok, kampok, kabok; menyendok terus-menerus tékung, soak, nggirot*

sendu *wéng nai, bélot nai, menduk nai, na'us*

senduduk *saung ndusuk, saun dusuk, saung dusuk*

senduk → **sendok**

seng *belék, belé*

sengaja *kunjung, wu'ul, kujung, kumbal, nundang, punga, tujek, pucung, nduwé*

sengal1, **tersengal-sengal** *benet, pengka, sengkung*

sengal2 *jel, sehet, cehet, jiér, pekel, tengger, kagot, wegeng, cehet*

sengagar *petir wili-welok, hilap, nilat, nilap, seli-selap, gheli-ghelap, ndili-ndelap*

sengap *hema, toé toambo, lo'ut, butuk, botuk, ghema, lik, moduk, lik, lingot*

sengar *lowas (mu'u), bilok*

sengat *lacu, laso, lacung, lous, laco, lasung; menyengat akit, cewel, lacut, kiki, rengat*

sengau *kungkeng, rungkeng, wunek, bunces, sengot, ngku-ngkéng,*

kongkeng, wonek, runek, ndingon, ndingo-ndangon
senget *céngét, jéngét, céré-céngét, ncéngét, jéngéng, rokét, sengel, repas, géngéng*
senggak *renti, mu'ú mésé, lenci, renting, kenta, tida, mu'un mésé, ngasa, waku, ngak, wuku-ngak, kenta, wencer-winak*
senggang *sokor, linga*
senggayut *mbélél, ndéong, déwél, mbéong, mbele-léong*
sengget *rongkét, rokét, repas*
senggol *rintuk, cabi, pandut, ghéna tau, péndot, rétuk*
sengguk1, menyengguk *ngetuk*
sengguk2, sesenggukan *rétang nenep, nenut, ngéjing*
sengguk3 *duntak, dutak, ratuk*
senggulung1 *sara, nggaras, sarat*
senggulung2 *leké, osok*
senggut, menyenggut *tungkal, ngetuk, ratuk, tengguk, puku*
sengih *ncingis, ncingéng, ringis, cingis, wingis*
sengir *songét, tonga, bungגעng*
sengit1 *lawer, ngeru, rungan, bangis, long*
sengit2 *nggemeng, lérém*
sengkak1 *téti kemok, kedur*
sengkak2 *cengit, wingor, sengit, ratan, wior*
sengkang1 *nggalu, galu*
sengkang2 *lako béntot*
sengkarut *kapa-kaot, kapi-kaot, paki akot, caki akot, kawi-kawang, pangga riat, rau ranggi, binggi-banggol, saki-akot, panggi-panggol, nggawe-nggaol*
sengkelang *pénggol, panggi panggol, mbasi-mbala*
sengkelat *toé kosér*
sengkeling *pénggol, panggi panggol, liu*
sengkelit *dampa, labét, nggowél, kamét*
sengkelit, menyengkelit *cécé, déak*
sengkenit *pié*
sengker1, menyengker *udeng*
sengker2 *rahit, watas, raghit, cahit*

sengketa *ndu-ndél, léwang tau, mbolot, rétau, pelkara, pelekara*
sengkilit *gaé, ga'é*
sengsam *po'i, lorong, ghojom*
sengsara *kélo, séang, céncés, pa'it réa, séréng, ponténg, dendung, sarép, punteng, ésa-ésan, séa, kencana, déndang, kuncang, mose data, dundung, kesasi*
sengsem, tersengsem *belut, tuna, mol, nuk tu'ung, nuk kèta*
sengut, tersengut-sengut *rétang nanggong, nenet, nenut, mesusut*
seni *manik, nau, dí'a, ombéng*
seniman *ata baé déré, ata baé caci, ata baé saé, ata baé pandé, tingon déré, tingon rapas, tingon saé, tingon pandé*
senin *senéng, leso senéng*
senior *tu'a, ata céwé baé, ga'é, ata séwé ga'é, céwé tu'a, céwé ka'é*
senja *mané, mané rep, capu rebem, mané tana, wa leso, pa'u leso, leso wa, ragi-regem*
senjang *woléng, dion, de'it, lanta*
senjata *bedil, daha, harat, léla, gharat (surik, nggalak, kiris, korung, kopé, ké'ét)*
senjong *kepar wa'i*
senonoh *kop, patu, nau, laing salang, oné salan, duhan*
senoyong, sempoyongan *cere déong, cede-déong, sénggo-létot*
sensasi *randat, woléng tombo, mbou, èmbo*
sensitif *gélang kèta noing, ginces*
sensor1 *pilé, nggalé, lir, pili, nggalék, pili-pili, péléng, naèk (nggalé-naék)*
sensor2 *gergaji ranté*
sensus *sénsus, bilang*
senta, menyenta *toé sendo, toé éng, toé én, toé téi, toé teing, renting, benang*
sentadu *adok, kadong, rangka*
sentagi *wasé, waké*
sentak1 *wentang, ndol, wental, rebang, ancok, dungkuk, ta'ék, wedal, wetan, wadan, saék, rebi, ra'ék; menyentakkan kaki wentong, mbetat, penco, mbesa, mbetak*

sentak2, menyentak, membentak *renti, renti da'at, renting, wenta wenga, tida, tida da'at, ghong, rugi*
sental cucang, dudi, dudik, nul, hosét, hosér, susak, lun, kakas
senteng méntot, ténténg, dempot, tindel, tintel, woko
senter1 séntér, téa, lapu séntér
senter2 *be réha, berégha, baghi-ugha, lé sua*
senti *sénti*
sentiare *séntiaré*
sentigram *séntigram*
sentil1 *mbocok, wodong, mbosok, saok*
sentil2 *caing, nggewit*
sentiliter *séntilitér*
sentimen *guér, beti nai, mas nai, mas nanang, kosé*
sentimeter *séntimétér*
senting *landor, ka'éng oné ké'ot, mbolot, kéo-kaot, duki-dakit*
sentiong *boa de ata baba/Cina*
sentol *mbuhel, becé agu radak, pungé-rungét, nambak, mbudek*
sentosa *meler, metek, réjuk, rénjang, kisong, palé-pelek, dia mosé, mangataun, bong, rèncèng*
sentral *réha, beréha, oné réha, putes, baghi negha, utesn, oné réha*
sentralisasi *séntralisasi, be ragha, baghi-negha*
sentrifugal, *séntrifugal nggili nggoéng kudut hésot one mai utesn*
sentripetal, *séntripétal nggili-nggoéng kudut ruis one utesn*
sentrum *sentral, salang dé listrik*
sentuh *tum, tumu, cadi, cabi, réntuk, rintuk, rantuk, céngong, cégot, cabi, cohér, pésur, sabi, ratuk, jundat, péros, tetur, rakuk, duntak; bersentuhan antara barang yang keras duntak, nggetok; bersentuhan lutut rikuk; bersentuhan dengan kuat duntak, rakuk; sesuatu yang menyentuh mata dokek, sopé, cari, kekék, doré dokek; menyentuh seseorang dengan memanggil nggewit, kewit; menyentuhkan jari pada benda cair untuk disentuhkan kembali pada benda/hal yang lain detak, deta; menyentuh hati hena kéta oné nai,, ghema oné nai, cembes keta oné nai, hena kéta oné pucu lolo*
sentuk *timpok, cadok, tudun, cudé*
senuh *nimbéng, nibék, bejok*
senyampang *kopé di'a, sélék kopé di'a, piso di'a, di'a lesu téti, ného pale, dara weki, dara di'a, di'a kopé sélék*
senyap *mentuk, lik, lingi lengot, lingot, liot*
senyum *imus, sumir, imus rebok, wiés, ingé, ingés, mbengés, imus ngirus; senyum yang sinis ringis, réngés, réngés, wengés, ngéséng*
senyur *kraéng, mori*
seok, **terseok-seok** *serdantet, serendatat, sarandatat, lako sorok, serdentet, ndai-ndéong*
sepah *re pang, locang, remas, rema, losan, pon*
sepai *rewut, méruk, lewut*
sepak *démpa, nggawit, téka, sémpa, sépak, weda, sémpak; menyepak dengan ujung jari kaki cindat, sudut*
sepak bola *maéng bal, maén sémpak bola*
sepakat *retus cama, nai ca anggít tuka ca léléng, poli bantang cama réjé léléng, sa nai-sa tuka, puli duha tau*
sepan *bombot oné wa'i ko limé, bintel, bobot, bo*
sependri *pangkat serdadu*
separatis *ata ngoéng te begas oné mosé cama, békas, kéar, beghas, toè tiba wintuk de negara*
sepat *pesar, mekit, mesér, makit*
sepatu *wa'i sedompa, wa'i selompa, spatu; sepatu boot béngkap*
sepeda *jarang beci, sepéda, jaran besi*
sepedas *lia*
sepele *rékéng géal, montot, moho, jeper, toé bilang laing, émong, nggoés, hang lehep, hep*
seperah *nggebar bakok te lapéng méja*
seperti *ného, nihu, laing, sama, cama, cémé, haéd, tusing, mana, teme laing,*

tama laing, nung, nuang, émé ného, cama ného, nu-na, sama nongo, émé nongo; **seperti itu** ne nggitu, nu-na nggitu; **seperti ini** ne nggo'o, nu-na nggo'o

sepi lingot, goang, lik, lik megung, li'ong, dintut, lingi-lengot, liot, lik mentuk

sepit kepét, ponggok, dangkal, nggaréng, pangging, bitu

sepoi, sepoi-sepoi buru séol, buru sésol, anger, buru wés

seprai sepréi, nggebar lapéng wongka, dewo lapéng toko

september September, samur; welang ciok

sepuh1 lelep, lulep, tapang, api kolé

sepuh2 tu'a, ata tu'a laing, gaé, ata gaé laing

sepuit spoit, jarum détuang beti, jarung suntik

sepuk1, menyepuk oké nggitu kaut, ledo kaut, ondang, ko'on, oké héla

sepuk2 rumbu, roéng, supung, mboro

sepur keréta api

seput sagem, sabuk, korap, nu'ang, neni, kurom

sera, bersera-sera hidi-hada, diki dakang, dudung pur, kolang bobit, ghidi-ghada, dadi dudung

serabi serabé

serabut wasé, lawé, rembut; **ubi yang berserabut** rambos, uwi, waté

seragam cama tara, sama tara, cama taung's tara de, sragam, sa tara, ca tara

serah1, menyerah kalah koda, kudu; **menyerahkan sesuatu** ndong, pando, odo, pendok, paco, reding, condo, sondo, taing, tabing; **menyerahkan pembicaraan** leco, sendo, téi; **menyerahkan penjagaan hewan wakil**, sawi, liwing; **menyerahkan kepada pengantara** pedéng, pedong, létang; **menyerahkan hadiah** widang, wida, condar, téng; **menyerahkan sesuatu karena marah** condo; **menyerahkan tugas kepada orang lain** nténg, téng; **terserah kepadamu** aik mé (aik'm), nia

porong gaun, asa léng mé; **terserah kepada Tuhan** nian kaut Morin, poro, nia porong de Murin; **terserah kepada nasib** kebang, nian ket; **menyerahkan diri** condo weki, téi weki, songgo

serah2 lengkus, ndekuk, lémas, wekut

serai laci téu, lasi téu, sere, mbisu

sérak, terserak héla, ghéla, wécak, wésak, mbéhar, beghas, ghéla-ghala, héla-hala, ulu alas, hili-hal, nacak, héla mamak, ghéla mamak, kejak, mbétar, nici-nacak, naér, jawi-jang, wara-wéas, lénak, dalang, kédar, léndar, mbélar, lehar, kejak, lugu-lagat, wer-wéras; **biji-bijian yang terserak**

bonar, banar, bocak, ncamar, ghela-mamak, paki-wésak; **buah-buahan atau pakaian yang berserakan** tulu-tala, bélar, wétar, wara-wétas, nunca, wésak-wasa, héla-hala, lanar; **sampah yang berserakan** jewang, jewe-juténg, wésak-wasa, wécak wa, naci-nacak;

kotoran hewan yang berserakan were-waés, mbéak, weang, rop, béak, mbere-mbéak, bere-bocak, paki-wésak, mber-mbués; **tumbuh terserak-terserak** ndé-ndar, ndi-ndar, mbacar-mbalong, dander, dé'u, todo lanar

serak1, serak suara barés, sarép, sahor, brés, ghés

serak2 po, rok, tik toé

serakah ngomper, longkir, gomeng; **binatang serakah** gopa

seram jombom, siar wulu weki, jeger, jigir, jémbéng, ngor, jaor, soar, jior, jombang, wir, jingging, rangop, angop, wiar, cengit, togé wulu weki, rantang, rongop, cigar wulu weki

serama tambor

serambi kecaka, kencana, jongké, pendopo, keladang

serampang1 korung mata telu, pana

serampang2 kaét, sangkal, cabét, sabét, kabét, ngkaél, nggabét, kaér

serampangan toé nipu, bopor, kali kelot, pina naéng, bapi-bopor; **bicara serampangan** tombo toé molor, kamba-rao, kamba-rau, bengge-lok,

kamang-kamang, kamang palak, sipi-sapok; lari serampangan cere huhu, tembiri, mburuk pina-naéng

seran *balo, pano*

serana, **menyerana** *eres, rucuk gici koé, rusuk-ringan, léros, res*

seranah *mawang, wada, lésu, kéng, nunda, tul, soéng*

serandang *tukeng, dukeng, ligeng, ligéng, dongka, ré'é, toka*

serandung *timpok, cadot, candot, candut, gancél, dintuk, cudé, tudun, cudé*

serang1, **menyerang** *purak, dungkang, rani, kudu; serang atau menyerbu* *pegar, rabos, wongger, nonor, tembar, ndéor, jewur; menyerang dengan batu* *umber, peké, ranco, umbar; menyerang dengan diam-diam* *limbang kaka, cili-celap, sadi-seduk, nepong; menyerang dengan kata-kata* *rung, ngasa, cacong, loér, rugi; datang menyerang* *purak mukang wajo kampong*

serang2, **terserang**, **dilanda** **penyakit** *tamang, hena, embo, wono, ghenana, cani*

serang3 *mandor oné kepal*

serang4 *danga-danga, joi-jojo, beka, rana*

sérang1 *cili-celap, cilap, seli-selap, gheli-ghelap*

serang2 *lanta, larong*

serangga *kaka koé; macam-macam serangga:* *ango, dangka iko, iko dangka, kaka dangka, kaka dangka iko, kaka nanong, kaka nteleng, kaka pémpeng, kaka pecu, kéos, kinding, kiteng, kolong, mentik, léréng, letek, lilu-lalu, mering, mbejut, ara, nggoha, pusu lélé, repat, ringgi-ranggas, robong, tokor hocu, tokor ghosu, kaka ranggong, wulu lélé, lali, wani, ruang, kaka kolong, kaka tesom, adok, pinging, bébak, mamok, kindé, rangan, kes*

seranggung *lonto témba tesang, toka tesang*

serangkak1 *karot cenggar, cenggar, rambit, rambi*

serangkak2 *rukus koé*

serangsang *cumpeng, rabo da'at, mbiri-mberang, iri-arat, rugi, rugi da'at, mbiri-mbaram, iru-arat, mbari-mberang, ruak tu'u, cempeng*

serani *srani, serani sa'i kontas bokak; ata imbi Mori Yesus lorong toing de Geréja*

seranta *wéwa, ba kréba, ébar, pantil*

seranta1 *omet, mehes, meser, nener, lenget*

serap2 *nantiket, rampang*

serapah1 *mawang, wada, lésu, kéng, nunda, tul, soéng*

serapah2, **menyerapah** *tuké mbeko, tuké guru, déngga, ata mbeko, iné-guru*

serasa *kala, mingi*

serasah1 *lemeng oné mai saung botek*

serasah2 *cunca, ola, susang*

serasi *kop, manik, nau, patu, jajeng, jem, matung, jimet, jipet*

serat1 *mandeng, tendi*

serat2 *lawé, wasé lebang, cebit, raméng, sebit; serat enau* *nibim, inor, wuk, kuwang; serat kayu* *lawé haju, lélu ghaju, rimas, rembut, inor*

seratah *teko*

serati *langgar, larong, lanta*

seraut *piso te panco*

serawal *déko, ta'o*

seraya1 *ngai, ngai agu, cang agu, canggu, sa agu, ceng agu*

seraya2 *ata téng campé, tanggong, tanggu, sanggo*

serba *sanggé, ména, sanggén ntaung, sanggé ménan, sanggén, sanggén taun, sanggét menan*

serba serbi *do tara de, do tara'd, do taran*

serbaada *manga kéta taung, toé géong, toé géong*

serbabaru *weru taung, weru taun, weru taun*

serbabisa *ngancéng taung, ngaséng taun, ngaséng taun*

serbaemas *emas taung, emas taun*

serbaguna *betuad taung, manga taung, betuad, ngaséng taun, ngaséng taun, duha taung, do betuad*

serbak, **menyerbak** *bengé néndong*

serbakurang *kanang toé manga, ncara-ncua, nculu-ncuang, curun-cuang,*

di toé mangan, do toé mangan;
serbakurang dalam hal makanan
wulang ncara-cua, ntaung cala ma'u,
kanang ata geong(n), wulan sara sua,
taun sala ma'u, walan doron, pesa-api
serbamacam *do tara'd, do taran,*
mberlanak
serban *nggebar wonggé, sapu*
serbaneka *do tara'd, do taran, mberlanak*
serbaputih *bakok taung, bakok taun*
serbasalah *sisala, toé manga ata molor,*
kanangt sala
serbasama *cama taung, sama taun*
serbasusah *do ngalang da'at, kesasi, kasi-*
asi
serbet *serbét*
serbu, menyerbu *jewur, umber, pegar,*
wongger, purak, dungkang, mboro,
rani, ducing, gewur, kudu, nggawur
serbuk *rewok, mewok, sepét, olot, sewuk,*
makil, sewok, ongkas; serbuk bambu
peseseng, pesesang, sumbu; serbuk
dari batu putih *laka, mesak; serbuk*
kayu *sewok, ta'ing, rewok; serbuk kopi*
sewut, awos, ongkas
serdadu *serdadu, tentera*
serdak *kebok, rawuk, waéng*
serdam *sunding, sunding labang, sunding*
togé, sunding tongkèng
serdawa *geri, terap, jegok, ngentung,*
guk, guluk, rua, sekok, doak
serdih *ndados, ndolu, ndejol, ndojol,*
bejol, ndadol, jibék, ntolor, ndibol,
dojol, bincol, nancol, huhur, torong,
nibék, nabé, bijak, nibok
seregang, berseregang *recut, resut,*
nggawur, dungkang cama laki/cama
rona, tongkéng toda, rani tau, mboro
tau, nggewur
serembah-serembih *ndurus (waé lu'u),*
nar (waé mata), cunca
seremban *kendékéng, ndékéng*
seremoni *adak, taé, ramé, pangé, do'ong*
serempak *campang, dental, cama-cama,*
sama-sama, sa wa'i
serempet *ciwir, nggadak, nggoro*

serendeng1 *gégé, goa, gégé-goa, sere-*
gégé, goro, gigi-goa
serendeng2 *ata sa'i sua, ata wédol, ata*
bapa, bapa-béngot, ata sénu-sénu
serengam *jenem, jewis, nokot, cebu,*
janam
serengah *ngénging, cingit, wingis, wingi-*
wengot, ncara-cangis, wengit, wingi-
wangas, wingi-wangal, ringi-rangas,
cingi-cangas
serenjak *nggepit, cempé, kepit, sepé,*
kempé
serenjang *medék, mangger, modék,*
tentes, mondék, tontés, mandir
serentak *ca ngkali, duntut, réot, jonong,*
sawa; serentak jatuh tertidur *doal*
wa cama, cengge loat, jengge loat,
songga loat, jembar
serep *nangket, rampang*
seret, menyeret *sorok, nori, candang,*
horo, horos, kuir, horo-haél, soro-
saék, kere-katas, kere-kotos, nangket,
rampang, kenanu, ghoru, nuri;
menyeret kain *robi, roi, joir, jai-*
juir, ndai-nduir; berjalan dengan
menyeretkan kaki *surut, sarut, sudut,*
lako-sorok, saruk; mengeret babi *arak,*
umbi, todang; mengeret kerbau/
kuda/sapi *aru, horo hendi, ghoru,*
umbi, undu, lot, dadol; terseret dalam
masalah/perkara *cara dandang, were*
watas, sara dandang, wiri watas
sergah *réga, renti, mu'u mésé, kenta,*
wente wenga, tida, ghong, mu'un
mésé, reting
sergam *langkas dion, mésé dion, mberu-*
mbengus
sergap *cangep, cenga, dencep, cengga,*
dencel, ganggang, rabos, senggap,
sengga, rengap, rengat, dengkep
seri1 *mbilar, cias, mbilet, ndilep,*
nggekang, nélos, néra, gélo, ngélog;
berseri untuk kulit *loké, nggélong,*
bolék, sasak, mancak; berseri untuk
muka dan mata *lembés, nggiler, lemer,*
cora, jilor, mbaras, géncar, mbiang,
biang, gésa, silar, sila, limer
seri2 *cup, tutur*

- seri3** *cama ontong, bedo*
- seriawan** *tobang*
- seribombo** *kerkuak, kaka koak, songkar koak, serongka koak*
- serigala** *acu puar, asu puar*
- serik naé**, *teser (te pandé kolé), deset*
- serikat** *poko, impur, neki, liwut, lipu*
- serikaya** *srikaya, kroso*
- serimpet, menyerimpet** *wolét, mbolot, cadat, mbolét, sadat, mboté, rimpung*
- serimpi** *serimpi, saé data Jawa, iné-wai ata saé one mbaru de raja, saé dé Jawa*
- serimpung** *wasé rimpung*
- serindai1** *jing tacik, jing*
- serindai2** *gentut, nerut, lo'ut, minak séngét'n, di'a pingan, minak pingan, lérém séngét'n*
- sering1** *dondé, molé taung, doang, nggaé, sajana, ndohét, dontang, dakar-demit, doncér, dolang, doncék, do ngkali, caka demit, nggaéng, ghalu dolang, wa'i do, solék, mako; sering datang atau pergi* *ndatut, derot, dondé, solék, dekit, rekit, rekis; sering kelihatan dalang, dondé, dohét; sering makan donténg, dondé, solék hang, mako; sering meminta dondé sor moso, sehor, nggélak, jogot, solék tegi*
- seringai** *ngénging, cingit, wingis, wingi-wengot, ncara-cangis, wengit, wiri-wingis, singis, singi-sangas, bingi-bangas*
- seriosa** *seriosa, déré hanang-koé*
- serit** *jangka, sudé, cude, curut, sisir*
- serius** *tu'ung, te tu'ung, tu'ung-tu'ung, wa mai nain, tu'u, tu'u-tu'un*
- seriwang** *lawé lujang, cewo lolong, cik lolong, luja, lawi lujan*
- serkah** *cepék, tepo, cepuk, cupik, ca'ék, dimpok, gaék, dempok, ci'ap, wegék, cepuk, cegék, cu'ak, wancing, cocik, sepak, sa'ék, nggepuk, wasing, nggepul*
- serkai1** *kera, rengko, rateng*
- serkai2** *cicir*
- serkap** *potang, corit, campat, capat, serling, tiku, sapat*
- serlah** *cino*
- serling** *kombek, ngembo, nua (te ta'ang kaka), roka*
- sernak** *pempet, pengka*
- sero** *tamba, sérong*
- serobeh** *ceke bebu*
- serobok** *cumang, pala, cumang dungka, regha, regha tau, regha ranga, pala ranga, par tau*
- serobot** *rumbu, rombo, roéng, angge rep, supung, mboro; menyerobot*
- pembicaraan** *rampo tombo, campu nalé, campu dalé, caba-céa, caba lebot, cica-coat*
- serompok** *imo, pémpét, ké'ot bail, pipét, kéot*
- serondok** *labi ngger olo, ndoso, landot, ndacok, ndojol*
- serondol** *runcung, tungkal*
- serong** *mbékot, mbékét, ndékét, mbéong, mpéong, mbékas, liér, péndot, li'ér, ndékék, be péan; menggunting dengan menyerong* *céot, ciél, sengge léo, sangga léo, séot, mbékot; pembicaraan yang menyerong dari pokoknya* *pénggong, mbere-mbapas, mbiri-mbapas; menyerong kaki* *sénggo, wétot; serong muka* *péléng, pétot; serong bibir* *wingot, bebil, bibel, pésong; main serong (selingkuh)* *lagé alu, loma, lagét lo'ang data, hang toè tanda inung toè nipu*
- seronok** *lé'ut, lo'ut, lérém, gentut, nerut, minak*
- serosoh** *nggalong, nggosor, ngkalong, kalong, ghorus, ndalang*
- serot** *mesut, sirop, boset, bosit*
- seroyong** *cere-déong, cadi déong, télé wéong, cede-déong*
- serpih** *réwak, rewok, sewok, mewok, mepok, rop, makil, lowang, hibang, bi'as, mi'ar, cimir, nggawang, cawak*
- sersan** *sersan (pangkat oné serdadu)*
- sersi** *nggebar mipis oné mai wulu jimbai*
- serta** *lawang, cégék, do'éng, no'éng, ba ngoét, agu, loréng, ndarut, mo'éng, ngo'é, ngo'éng, lorong, mo'é; menyertai/menemani* *baling, caco,*

kimpéng, ghaé, loreng, lut; menyertai dan mengikuti turéng, lorong, moti, dondér, réma, raés

serta-merta *dumuk, rodo, rodo-rodo, teka ta'a, cai-cai, sai-sai, dumuk wa*

sertifikat *surak mengit, sertifikat*

seru1 *ciék, kapok, wuku; berseru untuk mengajak kéng, kinda, élang, aréng, wancong, kepok; berseru keheranan langat, bentang, babang, mesor, lenget; berseru untuk memberi semangat pengara, tatang, titing; berseru-seru rai, ngalus, aghé, gojat; seruan saat gempa bumi ruha lalé, roho lalé, ata do; seruan saat melewati kebun yang sedang dipanen ker, woja rani; seruan untuk memohon hujan ker nggorok, korok usang; seruan saat gerhana bulan néka wéléng, wéléng embo; seruan supaya hujan jangan disertai kilat Mori ciom kanang, néka agu ta'im, toe manga raung o Muri, teser Muri; seruan untuk memperbaiki kesalahan suru lélé, toé sua ngkali; seruan anak-anak saat bermain petak umpet kiker-kinek, kiker-kilek*

seru2, seru= *sengit mepok, lérém, nggatak*

seruak *héis, ciak, nook*

seruduk *cenop, tungkal, runcung, oncor, cani cunur*

seruit, seruit= *sejenis tombak wokot*

seruling *sunding; seruling yang dipegang secara horisontal sunding labang, sunding laban; seruling yang dipegang secara vertikal sunding tongkéng, sinding togé; seruling kecil piklo*

serunai, seruni *runu, runus, kombéng*

serunda *lot wangka ngger oné waé*

serundang *oncor*

serundeng *pareng oné mai nio kikir*

seruni → **serunai** *kombéng, runu, runus*

serunjang *cuking*

seruput *inung*

serut *sekap, huas, ruas*

serutu *serongko, serutu, masu serutu*

sesah *ongga tau, paki tau, lecep, méceck, mboro tau, rani tau, onga da'at toé koléng, wajo tau, pulang tau*

sesak, sesak tentang pakaian, sarung parang *pengkét, kéot, kiler, pintel, koler, peret, pipét, ké'ot; tentang tempat pémpét, kéot, kéco, ké'ot, pipét, kico; sesak napas di dada benet, bena, pengka, sangka-sul, sengkeng, peka, wengkeng; sesak napas di hidung pentel, sipot; tentang pikiran bules, cebel; bersesak-sesakan kéot-kéco, juhu-jehet, pipét, kéot, panic-péncél*

sesal *teser, ngalang, naé, retes; menyesal karena dibuang percuma kéba-ka'ék, oké-ka'ék, kosé-ka'ék, oké-mbasé, kabi-kebas*

sesap *momos, mecol, mesol, momoh*

sesar, sesar= *geser céndot, éngkang, hésing, hising*

sesat *wéléng, mbéong, mpéong, mbéot; sesat pikiran, keliru dipuk, cadel, toe nipek, cibul; ajaran sesat toing pandé rowak*

seser *campat, sapat*

sesuai, sesuai= *cocok dengan jajem, rapak, remong, pas; sesuai tentang pakaian jém, montot, méntot, jempeng; sesuai petunjuk lorong agu, ungang, taking, lut, imbi, lut pandé*

set1 *dantep, datop*

set2 *ator, wintuk, windut, toing*

set3 *angkem*

setagen *nggebar wolét awak de ine-wai, stagèn*

setan *poti, poti-nggorik, poti-rongging, jing, jing da'at, kokong, darat, empo déhong, poti wolo, maé, wiu, kakar tana, tobo, mbitur*

setanggi *dupa*

setek *tokor; setek tebu bawi, dalo*

setel *stél*

setela *tété wasé, tété tu'ung*

seteru *bali*

seterup, setrup *mincé, misang, télu, mesik*

seti *sutra*

setia *kepé, merek, junggu, tipek, sundur*
setiawan, setiawan= orang jujur *ata junggu, ata nai bakok, ata sundur*
setik1 *pagat*
setik2 *polok*
setir *kemudi*
setirman *spir*
setolop *semprong*
seton *gumbang*
setop *asi, rentet, remo, emo*
setoples *toples*
setor *bajar, coga, tei*
setrika *setrika*
setrip *garis*
setrup → **seterup**
setu *berkak, sendo, sending, téi*
setua → **satwa**
setum *wos, bibor, ungap*
sewa *séwa, lahé; sewa memanggil*
terdakwa *wécé, wécéng, wa'ilako*
sewaka *kamping raja, kaping raja*
sewar *peléko ndekok, piso peleko*
sewat *wentang, rabi, rebi, cabot, watan, umbi, ndol, lot*
sewot *rabo, jogot, cumpeng, ruak*
sewu *sesebu, casebu*
si *hia, hi, ghia, ghi*
sia, sia-sia *kébak, oké-bo, kosé-ka'ék, oké-ka'ék, kéba-ka'ék, kéba, oké bon*
siaga *jengkek, ambi, jerék, mokos, jekok*
siah1 *céak, cih, céhi, wincir, héis, déak, winti, wingkil, béngé-léot, béngo-léot, céar, winggit*
siah2 *béngé-léot, cara-ndéot, siak, ghéis, wisir, déak, néwés, nisir, handi-hundas*
siakap *kakap*
sial *copél, sélé kopé da'at, ces dara weki, mericu, cial, mbora, rimpo, wada da'at, dara da'at, gomal, kéba, kéba kaék, bericu, woréng; membuang sial*
belung, najur, oke da'at, oké ce da'at
sialang *dangkung, dakum*
siam *puasa*
siamang *kodé mésé wulu neni, poti wolo*
siang1 *leso, géraak tana, ciang, nélak, ngili-ngelak, tiongtana, nisi-nasak, ciang tana; kesiangan haéng le géraak, ngaéng lé géraak, éta leso*

siang2 *tawi, ciwal, dawing, ronca, kebut, hoér, dong, ghoghop, ghoér, gori, rewash, rimu*
sianggit *remang wau, reman wau, baba wau*
siap *jengkek, jengkeng, mois, jeker, jerék, jekok, moi, mengkek, ambi; bersiap-siap mengkek, iru, hidut, moi, iruk, jekok, mekok; bersiap-siap untuk berkelahi jégér, mogé, jekek, jéngkéng, mekok; menyiapkan hidi, ambi, nangket, améng; menyiapkan makanan untuk orang banyak cakang, gating, satang, wédi, kabang, gatang*
siapa *céi, céing, séi, caié; siapa gerangan céi-ko-céi, séing hitu, séi-ko-séi, cai-ko-caié, céi péng; milik siapa de céing, diong, diong morin; siapa saja céing kaut, cai kaut; barang siapa céing kaut, séin kaut; siapa tahu, siapa sangka bom-baén, céing ata baén, baé liong, bom tingon; siapa-siapa céing-céing, séi-séis, cai-cai; siapa yang céi péng, séi pé, ceing ata, cai pelek*
siar, menyiarkan *kabar wéro, wéwa, gégang, tombo; menyiarkan rahasia hopos, ghopos, hipi-hopos, ghipi-ghopos, jowor; tersiar kabar benggara, wéro, menggar, réba, mbu nan réba*
siasat1 *nawa, co'o-molé, nai, so'ogi, so'o mole, coo nawan*
siasat2 *wahéng, déndang, terungku, perungku, tetu, waghéng, dét*
siat *kesep, lapa, lasar, kesop, kiru, kéru*
sibak *héis, égang, hising, wéngkas, ghésing, légang; sibak jalan égang salang, éngkang salang, légang salan, lékang salan, hising salang; menyibak persoalan yang tersembunyi ita, toi, toto, céngka, été, lékang, ita salang, tui*
sibuk1 *nggirung, hidut, nggidung, wilu-walung, tili-mboét, iru-arak, sidi-doéng, nggiru-nggarung, didi-doéng, kili-mboét, kili mboet, nggidu-nggadung, uru-arak; sibuk menyiapkan makanan sidi-soét, didi-doéng, dimpi-soé, kilung-kalus, diki*

dakang; sibuk mencari ntili-ntolok, tilik-tolo, didi-doéng, nggiru-nggarung, ngali-nggiling

sibuk2 *ngapéng, nepong, boné*

sibur1 *kébor waé, kobé waé*

sibur2, sibur-sibur *kaka tembong, kaka lanur, lanur*

sida-sida *penggawa*

sidai *wésang, pari, wesang, tepi, séghok, témpang*

sidang *sidang, liup-weki, neki-weki, nekek-weki, lonto-léok, lonto-torok, nepun, nempung; sidang untuk berperkara bicar, toto-bicar, jaka, nempung tau rowa tau; sidang keputusan perkara beté-bicar, semol, betot; sidang internal rumpun keluarga bantang asé-ka'é, nepun weki, nempung kilo*

sidat *tuna*

sidi1 *weki serani, ata panggol*

sidi2 *wulang peno, penong wulang, wulan mésé, wulan penong, wulan génggér, walan génggér mésé, mongko wulang*

sidik1 *perésak, kawé*

sidik2 *cap ponggo, sap moso ponggo, cap moso iné; sidik jari la'as lime*

sifat *gauk, pata, ba-weki, ruku, sara, pandé*

sigai *haju cenak, tanak, ucu*

sigak *saé, siké*

sigap *gogit, tarek, wuli, lélak, gélang ba weki, giget*

sigaret *rongko, musu*

sigasir *kaka kolong*

sigenting *pacing, ngéo, koé*

sigi1 *culu, sulu*

sigi2 *cokét, soét, kokét*

sigung *ciku-lia, dodét*

sihir *mbeko-da'at, pépot, mbilong, mbeko rasung*

sikap1 *todek, ba-weki, medok, ba weki di'a, wa lusi weki*

sikap2 *gogit, tarek*

sikap3 *nggao, nggépo, ndépo, arom*

sikat *cucang, roco, susak; menyikat benang kusa; menyikat kain tudang, susak, sona, wewas; menyikat rambut cuar, sisir, ganggar, jangka*

sikejut *ndango-rang*

sikin *peléko*

siklon *buru warat, buru ngkeng*

siksa *wahéng, déndang, séang, waghéng, laki-lema, kokong lema, sopél; siksaan batin kéru pucu, beti nai, mas pusu, beti pusu*

siku *ciku, siku*

sikut *dodét, ciku-lia, pala sika, pala le siku*

silal1 *wancong, nék, keboro, wasong, né, ngara olon, padar*

silal2 *seléngka, wéku, wiku, seléka, dapok (oné sapo)*

silal3 *wintuk, saké, toi, toing, waghéng, ruku*

silalatu *awus, awu*

silam *danong, médé, cenggo'ong, olo, sebarin*

silang1 *panggol, pénggol, pahi-aho, paki-akot, pagi-agal; bersilang-silang akibat pukulan bolo-bokit, panggong-panggol, pagi-agal, baki-bokol; tumpukan kayu yang bersilang-silang panggong-panggol; bersilang tangan kemu-limé, wikut limé; silang-sengketa ngaok-tau, ngai-ngaok, woléng-taud nuk, woléng nuk, léwang tau, ndél*

silang2 *cenop, boné*

silap1 *bali-mata, balu-mata, salu-mata, balu, bala-mata*

silap2 *sala, toé molor, toé belar*

silase *kondo*

silat *silat; silat lidah pédit-lema, ici-lema, isi lema, ré tau, paci-lema*

silaturahmi *ndeng woé-joé, meka woé, léjong woé*

silau1 *mbilar, dirap, cili-celap, seli-selap*

silau2 *la'at, jelong, lolu*

silengah *témo, kembe-leja, hémong, benggé, kembe-lési, kembe-léis, lémon*

silet *silét, rubin*

silih *lesit, lesing, célu, célung, cilu, sèlu, sèlung; silih berganti célung, sélung, saling, cel-cilu*

silik *ninik, ngapéng, léngér, lémét, nining, narang, géréng*

silir *sésol, séol*

silsilah turuk-empo, nunduk-empo, tetur embo, tulak-surak
silu wéong-nai, kendut, nawes, kémas, menduk, moghas, momang
siluman darat ba tara de manusia, také, tangké
simak séngét di'a, perésak di'a, pinga di'a, jelong di'a
simbah1 wer-waés, lehés, wa'a, wésak-wasa, war-waés, mber-mbutés
simbah2 lulung limé baju, leko, lulun, luwét
simbai jinggop, riko
simbol paci, pasi
simbur kaok
simetris jepek, jepok
simpai wua-wéngké, wongkol, wékék
simpan1 na'a; **menyimpan** daging dalam tabung na'a nuru one buku, kenes, kemeng, ndaeng; **menyimpan untuk sementara waktu** pedeng, pedong, na'a cekaut; **menyimpan kayu api di perapian** rukéng, moi, na'a, cuing; **menyimpan untuk menabung** ligot, tingo, ni'ot, tihong, tigol, tighon; **menyimpan di hati** idep, riko, oné nai; **menyimpan tapi tidak dipakai** engkes, lepet, lokot; **menyimpan tapi tidak sembunyi** lénak, ghéla; **menyimpan menurut jenisnya** lingkis, ighol, lilis; **menyimpan untuk suatu waktu diambil** tingeng, tingon, cépa; **menyimpan tidak teratur** mbuhureheng, hali-héla, ghéla-ghala, ghéla mamak, na'a héla
simpan2 wokok
simpang dangka, kamba-rau, kamba-rao, daka; **menyimpang/melenceng** bot, mbéong, céot, mbiur; **menyimpang untuk sengaja menghindar** lécé, lésé, légang; **pembicaraan yang menyimpang** pénggong, mbara-mbapas, were-watas, mbala-haos, mbari-mbapas, wiri-watas
simpang siur nggele-nggaur, nggili-nggaur, ghiur-ghau; **simpang siur karena banyak yang berjalan** ghawi-haos, has, hawi-haol, nggawi-nggaol,

jihijaha, julujala; **simpang siur tentang berita** toambo ai-aok, toambo wélo-walol, toé nesa, siwi-sok, usang onè sua, genggus onè telu
simpanse kodé mésé
simpat cekes, deleng, sekeh
simpati noing momang, tingon momang, dian momang, toto momang
simpel émong koén, nggoés, émong goén
simpir renggép
simpuk wéku, wiku, seléka
simpuk1 duntak, dutak, puku, rangkuk, rakuk
simpuk2 pandé wau ngasang data, toambo ngasang data, pocu
simpul dukut, perenggi, mbolot; **simpul pendek dekat mulut kerbau atau kuda** lento, léto, tanga; **simpul-menyimpul** cawi-ranggi, sawi-ranggi, mbali-mbolot, mbatimboté; **menyimpulkan** pongo, mboték, puling, wéo; **simpul hidup** pongo-poti, sawi-poti, pongo-porus, pongo-purus; **simpul mati** pongo-ici, sawi-ranggi, pongo-ndeng; **kesimpulan** wuan, cemol betuan, isin, betuan, semoln; **kesimpulannya** kolét
simultan cengkali cais, cengkali jari, lut, sa wai sai, sawai di'a, sawai jari
sinanaga wagés
sinandung → **senandung**
sinar gerak, wérek, géwang, nggéleng, ndilap, mbilep, nina, seli-selap, ciang
sinau, **sinau-seminau** mbiang, ndilindalap, néra, seli-selap; **tentang air** mbéler, mbélék, nggeléng, gelo
sinder mandor
sindir cigu, loér, sigu, cidu, seget
sing ncéong, jihing
singa singa
singahak ného-weté, wéda, lélak
singah cénggo, liba, pala, pale, sénggo
singgan wiga, itu tara
singgang tapa, dapak
singgasana seriga
singgir céngka, lénga, loak, wéngkas, séka, lénggap, wakas, lous
singgul doét oné lupi

singgung *céngong, cégot, cabi, coét, gincel, sèngong, ségot, gasé!*; **menyinggung** *kehormatan lengga*; **tersinggung** *perasaan ndetel, celé, tenos*; **lekas tersinggung** *nggeté, regis, lanteng ludung, ného*; **tersinggung/tersentuh** *dintuk, duntak, dutak, ghená, cegong, sèngong*

singit1 *gégé, goro, gégé-goak, mbaros, pégé, gipi-goá*

singit2 *lang, ita*

singkap *céngka, lénga, wéngkas, séka, léngap*; **singkap atap dengan kayu toka, dok, do'ong, ciap; **singkap kulit buah** *winti-wingkil, wingké, kasé, wisok, wicok, rokè*; **singkap rambut atau rumput céak, sihi, cihí, céhi, arit, raut, roi; **singkap sarung atau bawahan céngkit******

singkat *wokok, co'ép*; **singkat berbicara** *ketu, keti*; **singkat tentang waktu, tali, atau jalan dengkék, wokok, keto, seké; **singkat akal bodok, bapa, béngot; **singkat sungu** *nggeté, regis, rugi, rugi-raging*; **singkat tangan kuling, mékét, luji, méri******

singkir *léngang, léngkang, lécé, éga, égang, léga, ne-pé'ang, hèsing*; **menyingkir dari serangan cihó, witiir**; **menyingkirkan untuk menyampingkan ledék**; **menyingkir untuk mengungsi wéndang, wéndong, hèsing, ghésing, hising, losi**; **upacara menyingkirkan bahaya sungké, suké, krénda**; **menyingkirkan hujan toka, kudé**; **menyingkirkan sesuatu dengan kayu congget, cokét, songgét, nggepéhesing, dur**

singkong *tété haju, daéng, bogor, tité ghaju, tété wogor*

singkur *lupi, bintang, biring, ruis*

singlet *baju ketéak*

singsing *kéis, lulung, céngkit, lunggép, lulun, lupé*

sini *cé'é, no'o, cé'é ho'o, sé'é, no'o, sé'é gho'o, ndo'o*

sinis *seget, cigu, loér, sigu, cidu*

sinkron1 *cengkali cais, cengkali jari*

sinkron2 *jajem, rapak, jém, jepek, lorong agu*

sinse *ata mbeko*

sintal *becé, sintel, bosel, besé, wetis*

sinting *wédol, sa'i-sua*

sintua *tu'a laing*

sintuk *roco, roso, dudang*

sinuhun *sengaji, mori*

sinyalemen *langga, maring, tombo wéwét*

sinyalir → **sinyalemen**

sinyo *ata reba*

sioca *enu, endu, endé, ata molas*

sip1 *meler, metek, témo, leka*

sip2 *besik, jém, jajem, dí'a*

sipat *wasé wencar, wasé dolu, wasé wesar*

sipedas *lia*

sipi *bot, ciwir, miwék, siél*

sipil *ro'éng bo*

sipir *pegawé bui*

sipit *gisem, gijit, sui, gori*; **menyipitkan** *nggideng, ra'un*; **sipit karena terkena gigitan atau pukulan bahul, bara, nenuk, bohul**

sipongang *péngang, mao, énga, séong*

sipu *imi-amas, himi-hamas, ghimi-ghamas, ritak, ipi-apes, simi-semar, inci-ama*

sipulut *déa rakot, galung, déa-raket, dèa laka*

siput air tawar loncer, rukus, wanga;

siput darat mboto, peke-roké, rangka-liong, rengke-ngkiong, ringki-liong, poké; **siput laut hima, ghima, agol, kéwa, rotong, rontong, tajung**; **siput tak berumah/siput lintah lema-kaba, lema-cola, lema-ulas, matok**

sir1 *wera*; **sir** *tentang menghilangkan diri pépot*

sir2 *ngoéng, belut, sér, nuk, bon*

sira1 *hau, ghau*

sira2 *hia, ghia*

sirah *wara, ndéréng, werot, déréng*

siram *worang, woncang, concang, waéng, woran, sosang*; **menyiram-nyirami** *were waés, bere-betés, wésak, waci-wécak, wari-wéras*; **menyiram dengan**

abu atau tepung *cebu, sebu, resa, wécak*; menyiram sedikit demi sedikit *wéras, wéwar*; menyiram abu atau tepung sedikit demi sedikit *wowor*; tersiram-siram saja *wécak, wésak, loli*

sirap1, **sirap**= papan tipis *santé, saté*

sirap2, **sirap**= menyingkap *lang, toi*

sirap3, **sirap**= membangkitkan marah *coét, katut, soét, karing*

sirap4, **sirap**= untuk darah *jer todong, ndéwer, siar dara, sardara, ndewir, tuké-dara*

sirap5, **sirap**= mulai berkurang *réhong, toé danga, reghong, toégi, rehong*; tentang hujan *rekek, rito*; tentang tenaga atau kekuatan *mbaol*

sirat1, **sirat**= simpul *ceka, cawi, sawi, wasé*

sirat2, **sirat**= celah *bengar, lengas, longar*

sirat3, **sirat**= jembatan *létang, kembang, tétés*

sirat4 *ceha*

sirep1 *mbeko pandé toko ata, lémot, témo, mbeko lèrèm*

sirep2 *lingi-lengot, lik, mentuk, bingi-bengot*

sirep3 *pesa, peset, mata, pesang*

sirih *kala, méngi, mingi*; **sirih yang masih muda** *kala-linti, kalaliti, amat*; **sirih yang sudah matang** *réngga, térak*; **makan sirih** *cepa, sepa*; **sirih yang sudah diguna-guna** *kala lumping-majang*; **sirih hutan** *kala kodé*

sirik1 *guér, jogot, kodo, beti-nai, rangkat*

sirik2 *ireng, ré'ing, siron, mawa*

siring1 *ngali, galong, ngaling*

siring2 *lindi*

sirip *rimpas, rawi, épas*

sirkulasi *hili-hoés, poté-roé, ghili-ghoés, poté-woér, tili-hoér*

sirna *mora-meres, cipot, botér, mesa*

sirsak *sersat, kroso*

sis *sis, ces, séos*

sisa *réci, rési, retan, retang, ru'ang, rici*; **sisa anyaman** *usa, ré'an, wéang*; **sisa dalam bentuk serpihan** *mewok, rewok*; **sisa makanan di celah gigi** *cengat, sengat*; **sisa pekerjaan dan**

pembayaran *ré'ang, ro'ong, ro'on, ceko, ru'ang*; **menyisakan** *retang, reding, redot, ledo, retot*; **disisakan untuk dibiarkan hidup** *tinang*; **sisa dari jerih payah** *reki, rési*; **bersisa** *nahéng, nahing, naghéng*; **yang tersisa lalu dipungut** *picik, pécik, pili, tena, ninggot*

sisal *pandang-wasé, pandang lawé*

sisalak *ngak tau, ngaok tau, léwang tau, ngasa tau, ghang tau, ré tau*

sisi *racap, rasap, tonggor*; **bersisian duduknya atau letaknya** *lonto sémpél, sémpél, sipét, siping, cimping, lupi, pincing*; **menyisi** *lécé, éngkang, lé dang, lé gang*; **menyisakan** *kando*

sisih *ciho, éga, é gang, lé gang, ké'ir*; **tersisih** *gencil, gesél, ledèk*

sisik1 *cigi, jigi, ulap*; **sisik kulit kepala manusia/ketombe** *bakak*; **sisik kulit ular yang ditinggalkan setelah ganti kulit** *lui, leco*; **sisik pada kulit manusia** *tewi, lui*

sisik2 *cécu, sésu*

sisip, **menyisipkan** *atap cumir, sumir, cuwir*; **menyisipi keranjang/bakul** *cuwi, tulung, lusip, suruk, cuwi*; **menyisipi tanaman, pagar** *lesang, lengas, delang*; **menyisipkan pisau, dsb.** *cucuk, ceko, cecop, leci, tisép, tisét*; **menyisipkan sesuatu untuk alas** *litong, latang, lingéng, lapéng*; **tersisip** *lepét, lepit, rapét, mena, cagur*; **benda yang tersisip di telapak kaki** *po'i, cunur, sunur*

sisir1 *jangka, sudé*; **sisir rambut terbuat dari bambu** *sudé, curut, surat*; **sisir pisang, dsb.** *cepi, sepi*; **sisir alat tenun** *jangka-sebu, jangka-tala*; **menyisir rambut dengan tangan** *kais, nggais*; **menyisir rumput di kebun** *hoér, ghoér, tawi*; **rambut yang tidak disisir** *jéur, jédé, sungga-rua, renggang, jenggeruat*; **sisir untuk melunakkan sawah setelah dibajak** *sisir, besik*

sisir2 *loléng, lut*

sisir3 *rampi*

sisurut *hedong, mesot*

siswa anak koé sekola, ata nungku
sita1 angge-rep, rumbu, roéng, emi le
 paka duduk, wentang, deko
sita2 bakok-mbot
sitak mbéré
sitir salin, alit
situ1 nitu, nditu, iat; siat; **di situ** nditu;
 dari situ nitu-mai, nditu-mai
situ2 tiwu, sano, rana
situasi1 lonto, dehak, oto, deggak, déak
situasi2 tara(n)
siuk nai-mésé, sut nai-léwé
siul holong, solong, gholong, ghaghal
siuman wekar, ciar, siar, cinggar, wekat,
 nocang; **siuman dari mabuk** nocar,
 noar, ngeru, rungan
siung1, siung= taring binatang culé, sulé;
siung= taring manusia ngis acu, ng'is
 acu
siung2 ici depék comu, ici suna
siur1 → **simpang siur** toé nesa
siur2 ngkeng, siuk, keng
siut ngkiung, siuk, kiung(wing kua)
skala sukat
skandal gawk pandé ritak, do'ang, pandè
 da'at
skeptis keke-ku'is, dahu-da, kubu-kebek,
 bulu-bukit, dagu-da; **skeptis karena**
takut sihing, suntu-senteng, sighing,
 ratan
skor pén
skors emo dokong, asi cekaut
slof selot
smokel ci-cop, junuk, jakar-junuk, jeker-
 junuk, ngokok, julek
soal ici(n) réi, isin mbalé; **persoalan**
 mbolot; **mempersoalkan/keberatan**
 toé tiba, toé éng, toé é'én
sobat haé-reba, haé-molas, haé-béla,
 ghai-reba, ghaé-molas, ghaé-béla,
 ghaé-diding, haè-olèt
sobek beté, betot, bired, birot, ratas, biles;
sobek panjang jija, mbela, mbelak,
 beggak, mbengak; **menyobek** jiok,
 tiset, wirot, rotas
sodet → **sobek wirot**
sodok1 corok, wedak, caké, woak, saké,
 korok

sodok2 dur, dodét, séko, kando, serungka,
 kaut, mbétak, jelok, nggaru
sodor1 sotor, suntuk, seter, téwér, sutuk,
 tanak, padar
sodor2 korung
sofa krosi behel, korsi ghembot
sofis joak
sofisme joak
sogang kena, cenggar, laga
sogok pesorong, pengelé, ceka cikang,
 cekang
sohor énga, bong, mbou, ambong, bongo,
 lambong, baé taung lata
soja tengguk, ndekuk
sojak winto, wirot
sok, syok cara-ngangang, cere-ngangang,
 ného-weté, wéda, sara-ngangang,
 nongo lélak
sokah were-waés, woro-waés, duru-waés
sokoguru siri bongkok, siri régha, tandik
 laing
sokong tukang, siri menggi, téng campé,
 téi sapé, siri lélés, toka
sol sol
solak ngoéng, sér, lélak
solang pali, capu, boné
solar solar
solawat → **selawat**
soldadu → **serdadu**
solder mera, pijé, lula
solek lomés, sélék, moi, ombeng;
menyolek pesolé; **suka bersolek** pélet,
 miki-mekok, jiki-jakak, jere-jéngkeng,
 jiki-jekok
solidaritas doing cama, duing cama,
 noing cama, nuing cama, tingon sama
solider doing cama, duing cama, noing
 cama, nuing cama, tingon sama
solis ata cako déré, sako déré, rindo
soliter hanang koé, agu nu
solo cako déré, sako déré, rindo
solok malok, bengkok, kengkok
solot rabo da'at, rabo mésé, rabo tu'ung,
 roba tu'un, ruak tu'u, ribeng
solusi caca mbolot, sasa mbolot, sasa
 do'ong, kawé paté, kawé salang
simbol takung, suntang, sutang, satang,
 cecek

sombong *mésé-nai, mbasak, sehak, keras, bongkos pesu, nihas, kengke-ro'a, seghak, bokos pesung; dengan*
sombong menyebut nama orang *nggepas, ngak, lengga, mboak-songa, rengat, mbombéng, nggapi-nggepas*
someng *toé di'a lelon, toé di'a noingn, toé di'a nuk, toé di'a jelong*
sompak → **sompok**
sompek *rewak, gawék, gewék, nggewak, géwak, lewang*
sompeng → **sompek**
somplak → **sompek**
somplok *duntak, pala, dutak*
somploh *lancok, lasong*
sompok *rodo cumang, lala-regha, regha kaut*
sompong *lewo, biret, long, birot, beté*
sompret1 *trompét*
sompret2 *tida, lenci, lengki, cacong*
sondai *gégé, gégéng, goro, redu, nger-ngébéng, lédek, cèngèt*
sondang *pola, cu'ung, lémba, su'un, lémba*
sondok *tungga, péné*
sondol → **sundul**
songar *nigét, muu-ngé'ét, ndakang, ngé'it, ngié-nga'ét, ndaki-ndakang*
songel *ndodol, gumuk, mbodol, nggadol, nggadai, woncol*
songgeng *ndi'éng, ndiget, ti'ér, niget, nigé-nagét, nité-ndaténg, ndigéng*
songket *towé tenung, songké, towé dedang, lipa songké*
songkok *jongkong, songkok, rombo, tupi*
songong *toé baé gauk, toé baé adak, toé baé wintuk, toé tingonadak, gauk da'at, adak da'at, kembeleja, jija'as*
songsong *curu, curut, sundung, cudut*
sono → **sana**
sonor *télés, tolos, lo'ut, wuku*
sontak1 → **sompek**
sontak2 *rodo-rodo, cai-cai, lala-sai, saikaut*
sontok1 *wokok, kepu, ropo, ndapu, ndopok*
sontok2 *tuk, lembung*

sontoloyo *bapa-béngot, bingi-bangas, wingi-wangas, lema-léngkus*
sop *uté waé*
sopak *kéla, balo-bangkéng, balo*
sopan *berbicara segol, hehop, horop, ghop; sopan berjalan jojop, inggos, hinus, lorong, hop; sopan tentang duduk atau memakai bois, inos, moncik, hepét, mingkos, medes, di'a, jengkek; sopan tingkah laku lulus, jinggop, hepes, lujut, jangga-li'o, madis, hupés, jinggop, jingo-li'o, di aba weki; sopan yang dibuat-buat umét, pénggu*
sopi *sopi, supi, tuak ara, tuak renéng, tuak ténéng*
sopir *sepip, spir*
sorak *raos, rés, raka, gora-gora, res, rewerés, régé, ngaok*
sorang *cengata, ata ca, sangata*
sore *mané, wa lesu; sore mulai gelap mané-rep, mané tana, ruép, wié tana, babang ranga data, ragi-regem, capu-rebem*
soren *ceko, cecop*
sorga → **surga**
sorgum *pesi, mesak, peji, lépang, pesi ata hang laing, caling dea, bukan miang, déwas*
sorog *haju rongket, ghaju rokét*
sorong *saruk, sunduk, sondok, sérok, dur, dundu; menyorong pintu nggaruk, nggalo, nggalu, dundu, dur para; menyorong kayu ke api pentung, rubang, suntuk, cempong, sepon, duntuk; menyorong waktu ru'é, pudé, géréng, renggé; menyorong dengan kaki séko, dur, duduk*
sorot *néra, géra, mbilar; menyoroti téa, sulu, tiap*
sortir *nggalé, pilé, kawé, péléng*
sosi *anak kunci*
sosial *beréha ata do, oné régha weki do; berjiwa sosial gawas; sosial budaya saké, ruku*
sosialisasi *téng si'ang, téng géra, pandé baé le ata do, ramba tingon lata do, wéro haé*

sosiawan *ata gawas*

sosis *pocék*

sosoh1 *ca'at, cuca, cocak, cucak, sét, susak, koso*

sosoh2 *purak, wajo*

sosok1 *untuk tali leman, nggowél, tadok, kowél; sosok untuk kancing péas, meré*

sosok2 *tara, weki, tu'a laing*

sowan *kamping, kaping, siping, io ata tua, tikul bolo mai rang, agu omo wai data tua ende ema*

soyak → sobek

spaning *denet mosé, denot mosé*

spektakuler *dio-dolok(n), doli-dolokn*

spektator *ata porong, ata lélo, ata téwa, ata tutun, ata jelong, ata pota*

spesial, spesial *untuk makanan woni, wuni, nonong, ireng hang*

spidol *spidol*

spion *léngér, bokong, ngapéng, netong*

spiral *otér, wolét, poté*

spirit *wingker, semengak, rang, wakar, tatang, wekar*

spiritisme *io empo-été, io béang agu tana, io embo-été*

spiritus *spiritus, sepritus*

spons *span*

sponsor *ata tukang, ata ator, ata deming laing*

spontan → serta-merta *kilang, rodo-rodo kaut, teka-ta'a*

sportif, sportivitas *nggeluk-nai, molor-nai, di'a nai, sundur, junggu*

srempet → serempet *nggoro*

sri *sengaji, mori, keraeng, ruma*

srikandi *iné-wai mangir, iné-wai rani, ata wina rani*

stabil *ndeng, megeng, toé rehong, jerék, meghong, toé cilu, toé caling, hitu kéta kin*

stabilitas *meler, metek, leku, temer*

stagnasi *hitu kin tara(n), toé tara célung, toé woléng, ghema'di, lih-di, kos-di, doong*

stambuk *kitap tulis ngasang*

stamina *mberes, celi, seli-weki, gesing*

stan *osang te pika ca-o-ca, niang*

start *pu'ung, wangka, wakan*

stasioner → stagnasi

statis → stagnasi

status *sa'ing, apam, cau-dis*

stempel *cap*

stepa *lengkong, pumpuk, satar, leko, pupuk*

stimulan, stimulatif *kantis-ati racang-rak, rani-nai, rasan-rak*

stok *tihong, tighon, ténang, ligot, léngang*

stoples → setoples

stres *denet mosé, mbolot nai, bingut, bejeng sa'i*

studi *ngnuku, jelong kolé, nuku, skola*

sua, bersua *cumang, rapak, regha, pala-ranga*

suah *dé'it*

suai *kop, patu, henan, ghenan, naun, benca*

suak1 *héis, déak*

suak2 *koar, pudé, ru'é, wéar*

suaka *tana baté hésing, osang ata sémbéng le pemerénta*

suam *mut, wiok*

suami *rona; suami sendiri rona toko, rona ru; bersuami na'a rona*

suang *émong koén, émong goén, émong da'at, nggoés*

suap, menyuap *makanan takung, tasuk, tangu, paong; menyuap/menyogok pesorong, pengelé; menyuapi makanan dari mulut loang, loak, mamang*

suar *culu, sulu*

suara *reweng, bokak, runi, runing, rawés, rewong; suara anjing yang*

berkelahi cangkar, sakar; suara besar mbongas, goas, mbongan,

pohar, mbarang; menjawab dengan suara kasar jangar, hempot, mbecer-mbu'ak, mbonga-roat, wu'as; suara

halus sewe-saéng, ngirik, télang-téos, sewe-saol; memanggil dengan suara

tinggi hangkol, noang, ngangol, wuku, kapok, noang, maor; menyuarakan

tombo, curup, palak, wéndo jaong; suara riuh-rendah rewe-raos, rio-raos;

tidak bersuara jenger, lenget, leteng,

lo'ut, lik, letong, lik, lingot; bersuara untuk pemerintahan téng reweng te pilé; suara merdu reweng di'a, tolos, lo'ut, lé'ut, gelut, di'a reweng; suara kerbau uak, ngua; suara kuda ngkéhér, ngié, mbaré; suara babi uék, wék; suara anjing menyalak éuk, dengang, ré'uk, kangang; suara anjing melolong bour, lolo, noang; suara anjing mengancam ngger, nggur; suara anjing kena pukulan kaining, kang, ngkang, kangak; suara ayam berkokok kakor, kako; suara ayam berkotek tehok, teghok; suara kucing éong, ngéong; suara angin kencang ngkeng, mao, ngangut, mber; suara kayu yang mau patah/rumah yang mau ambruk rek, rekek, rekok; suara gema mao, péngang, néong; suara hantaman maor, mpirang, pour, pirang; suara tembakan bo, mpirang, pour, pirang; suara banjir mao wae, maor, ngorong; suara gemuruh, petir bo, mpirang, pirang, gentur; suara letusan kecil repek, repék; suara benda keras yang dipukul/pecah jihing, ncéong, téng, rancak; suara gong tolos, dol; suara tabrakan maor, mpahar, urut, jahar; suara tangis yang ramai rembo, lorang; suara tangis di malam hari nanggong, jéjéng, nembong; suara kayu tumbang mbem
suarang rémo, —*cama, —télo, léléng, rémo (rumah milik bersama mbaru rémo), mbaru lapu*
suasa lancing, lasung, nekarli
suasana tara(n), taran
suatu ca, ce, cao-ca, ca-ko-ca, kaka-wagang, sa, laing, apa (sa lesa, laingitegi, apa itu)
suban lowang, sudang, lokap
subang giwang
subjek pu'un tombo, wakén tombo, jaong
subjektif lorong ita de ru, nuk de ru
substansi ici(n), isin, betkan
substansial ata tu'ung, ata tu'un
substitusi lesit, célung, caling, cilu
subtil1 hemél, ghembot, ngoél

subtil2 woléng ce-koé, dion sa-koé
subtil3 anor, nggalas, nuk
subuh gula-ucap, ngili-ngelak, gula-usap, linggang, nili-nelak, gula-gula
subur tentang badan beng, bobak, gagép, cébo, longgés, boguk, bobék, ndages, bobo, manggég, mbures, binter;
tentang tanaman lebo, ngongék, tombu-rou, bokék, bongék, lobét, bobang;
tentang tanah lemeng, li'ang, wusak, mbo'ang, nombak, utes, usek, kobos, tana miteng
suci nggeluk, nggélok
suda1 wokang
suda2 mimis
sudah poli, puli, dé'it, wear, cemol; **sudah terlanjur** racek, ngancek, ngasok, ngacuk, nggaruk-bail(n); **sudahlah** poli ga, emo dé'it, ko'on-gi, hemong neng;
sufiks penunjuk sudah selesainya pekerjaan, dsb. —ga, —gah, —gi, ha'a; **kesudahannya** cemol(n), ruda(n), poli(gi)
sudi1 ngancéng, nga'ong, éng, é'éng, ngaséng, ngao, ngancé; **sudi kiranya** dasor ngancéng
sudi2 nawa(n)
sudip combék, nggabét
sudu → **sudip** nggabét
suduk1 jelok, runka, ceka, nggaru
suduk2 → **sodok**
sudur → **sodor**
sudut ginco, ciko, cikot, gelong, bincung, ikong, bisung, lok, bicu; **sudut mata** kilong, lok, lupi mata; **sudut kain, tikar** bincung, bicing, bisung, lok
sugar kais, nggais, kéis, heis
sugesti jangka, tèng semengak
sugi po'o, cinur, curi
sugih bora
suguh widi, tasu, ambi, teing
suh → **suhu**
suhad cila, roca
suhu kolang, kolan; **suhu panas** kolang, lecok, noceng; **suhu dingin** ces
suit nggiung, holong, pois, lajik
sujuadah → **sajadah**

sujana1 *ata do baé, nggalas-nawa, anor, do tingon, do anor(anor do), nai dia*
sujana2 *tana tadang, tana déu, déu tana*
sujen *siuk*
suji → **sulam**
sujud *hiang, io, suju*
suk → **syok**
suka *lélak, lilek, lilok, lelét, gori, guri, ngoéng, niak; sangat suka mol, ucek, guri tu'ú; sesuka hati nia kaut ngoéng, sara-ru, sara-nai, poro-ngoéng, nia-ngoéng, ngoéng nai; sebentar suka sebentar tidak olé-alé, ulu-ala, nggolé-nggalép; kesukaan ngoéng, niak; suka kepada nai, belut, lumung, nuk, ngoéng; suka berbicara jomel, ripos, répos, riwas, épo-apos, ripo-rapos; suka bergerak-gerak jige-jagét, jiget, ndigét, hawi-hiwék; suka memegang sesuatu (bersifat mengganggu) ruti-ratit, rutit, duti-datit, ngguwi-ngawit; suka membual joak; suka berkelahi gagar, gagés; suka dimanja-manjakan nga'it; suka makan ngarat hang, ciru, ngawus, gugut, rochang; suka memilih pile, kedalé, nggalé, kawé, ngoéng nai, nggalé, lir; suka memberi gawas; suka bekerja getut, gejur, seber, gori, jontit, guri*
sukacita *cembes, naka, nisang*
sukamandi *nggebar blacu*
sukar, sukar dilakukan *mendo, toé émong, pa'it, si-sala, toé nggoés, keke-ka'us, keke-ku'is, kajal, mena(n), kamer'n; sukar berjalan éhos, éhol, égos, héjol, ésor; sukar bersalin meling, ndo'él, maséng; sukar dibelah tentang kayu ninteng, minteng, colé, sole, kite, cirang; sukar didapat géong, mena(n) tau cumang/ita(n); sukar digerakkan kédét, kégél, kodot, kador; sukar dikupas pekel, tel, kite, mena(n) tau roké; sukar dipipil tentang jagung makél, mena(n) tau cepuk; sukar dimakan api pula; sukar dimasuki tentang semak-semak cebeng, senggep; sukar dipanjat, didaki nggesi-nggewil, nggelek, ghor-*

ghesi, nggasi-nggusur, mena(n) tau kedampa, nggelék; sukar dipatahkan males, ndahel, mena(n) tau pandé tepo; sukar dipegang gencer-galék, gesur-galék, nggume-nggamel, nggelék; sukar ditanam rabang; sukar dicabut mena, rapét, ndeng
sukarela *nai-ru, ngoéng-ru, ngoéng-nai, tewér, lilek, ngoéng-ru*
sukaria *tete-rawi, canca-raé, canca-rié, jewé-rai, ramé-raés*
sukat1 *paka, wolo; sukat untuk beras, padi tongka, tonggang*
sukat2 *émé, bom émé*
suki *lenéng, lènak*
sukma *nai, nawa, wakar, sut*
sukses *lobo-watu(n), ita le di'a, mose di'a*
suku1, **kaki wa'i**
suku2, *setengah rupiah ce suku, sa suku*
suku3, *sebagian dari iwod oné-mai, iwod woné mai, iwod*
suku, *tentang orang/keturunan uku, wa'u, amé, bigho, panga, ata*
sukun1, *buah kerara, bakar*
sukun2, *tidak bergigi cepu, lemu, lemung, ponga, cepu-ngewus, gemol*
sukun3, *tidak berbiji icin kanang, isin kanan, toe manga wini(n)*
sukur → **syukur**
sula *beci mongko, linggis, besi moko, lindis*
sulah *nggosak, solak*
sulalah *nunduk-empo, turuk-empo, tetur embo, tulak-surak*
sulam1 *ndoréng, palés, matang, rempa-teké, rombeng; sulaman benang berwarna-warni songké; sulaman benang perak curuk, kembang, suruk; menyulam keranjang, bakul dsb. cuwi, tulung, curuk, suwi, suruk*
sulam2 *lesing, lesit, lesang, tope, lak*
sulang1 *wancong inung cama, lolu tuak*
sulang2 *nos, sampeng, neni*
sulap *sulap*
sulat-sulit *takar, takang*
sulbi *lé'as, biél*
suli *empo, waé agu bija, embo*

suling → **seruling** *sunding(sunding togé, sunding laban)*
sulit → **sukar** *toé emong, mena, toé nggoés*
sultan *mori sombang, sengaji, sotang, kraéng, keraéng*
sultanat *tana adak*
sulu → **suluh**
suluh1 *nduéng, pandu, reca, cawar, cuhar, culu, sawar, sulu, tiap, pelaras, téa*
suluh2 *ata ngapéng, ata bokong, ata nepong*
sulung untuk manusia *ngaso; untuk hewan rana, tesan, pu'ung*
sulup → **selup**
sulur1 *wasé; sulur labu dan sejenisnya lime, londok, lombok; sulur yang lunak atau kecil bacar-béna, becér-béna, bokak-manuk, bolot, bombo-lak, bembé-lak, bombong-lor, dalo, kala-kaur, kuar, kampél, karot-weri, kawéng, kele-kuar, keluruk, keci-ci'é, kolong-uwi-rona, laréng, leba-darat, lempis, lincor, lincor-rona, lincor-wina, lungé, longéng, moro-meki, mere-meki, ndawang, ndoro-manuk, ngelong, kolong, ngkolong, kolong-uwi, ngkolong-uwi, ntawang, tila-wasé, ntila-wasé, rangat, rangat-acu, raom, remang-rana, rempa-teké, rempa-lor, sara-bolong, sara-buléng, sara-léong, sara-mesak, sara-nggelék, saungrek, serkoté, sula, tanggo-éjo, tawu, tengge-rata, timung-ka, timun-ka, tinduk, ca'ur, campar, conco-lor, conco-wasé, wuku-laku, puku laku, wengkar-laku, wanggar-laku, wasé-bara, wasé-betong, wasé-gurung, wasé-kotok, wasé-ncilor, wasé-nilur, wasé-cao, wasé-totok, wasé-wau, wasé-weda, wendu-laku, wulu-acu, wase-tawan, wasé-lot, wasé-be, wasé-mat, wasé-wulan, wasé-konggang, wasé-ajo, wasé-wanger, wasé-nggolong, wasé-teno, wasé-nilur, kele-kaur, wasé-ndawang*
sulur2 → **suluh2**
sulut déki, tutung, cut, dete, cero

sumanda → **semenda**
sumangat → **semangat**
sumarah *co'ob di, cirik co'o molé*
sumarak → **semarak**
sumbang1 *lagé alu, jurak*
sumbang2 *sahor, barés, nggar*
sumbang3 *téi campé, sapé*
sumbangsih *reco, reso, campé*
sumbar *bobés, wongkes, bobeng, gora-gora, uncu-ancas, bobés-bobéng, lopat*
sumbat *culeng, cuba, do'ong, pucek, pentel, cipet, kepet; sumbat lubang pada lesung dumpang; sumbat untuk menyang cewa, sewa; menyumbat lubang cépet, ceci, leci, lecing, sesi, lesit; menyumbat mulut tanang, cecek pempel, deko, ngongo; tersumbat bentel, pentel, do'ong; kali/got tersumbat cengkang, watang*
sumber *pu'u(n); sumber air mata waé, ulu waé*
sumbi *wintuk, toing*
**sumbing, sumbing tentang bibir tekar, tenga, tengar, wenga; sumbing tentang jagung réngas, wisis, rawék; sumbing tentang keranjang réngkang, betot, birot; sumbing tentang mulut periuk, barang pecah-belah réwak, gewék, gawék, rawék; sumbing tentang parang, pisau, dsb. rewak, guwak, jewang, kewang, lewang
sumbu *sumbu, sombo*
sumbul1 *bakuk, bakul*
sumbul2 → **sembul**
sumbur → **sembul**
sumbut *kop(n), patu(n), hena(n), naun, tu'un, nau(n)*
sumengit *nggeté, regis*
sumir *wokok, kepu, ketu, reto, ropo*
sumirat → **seri1**
sumpah *sumpa, wada, manda, tanggung, telik; menyumpahi kéng, wada, mawang, tul; sumpah serapah mawang, tida, lengki, lenci, rugi, kèng*
sumpal → **sumbat**
sumpek *kéot, ké'ot, holap, noceng, pipét*
sumping *cengo***

sumpit1 *sumpit, supit, nggepit*

sumpit2 *béngkang, belasé, borong, buti, joréng, luni, roto, béka, téndé, péndo, pondo, wosa*

sumsum *uler, usek, utek, uner, umer, itok, bélu, bilu*

sumur waé *bubung, buwung; sumur kecil*
bongki, bongkik, limbo, libo, bungki

sumurung *lando, labi*

sunah *salang liba, ruku, wintuk, saké, seki, adak, ceki*

sunam *cunem*

sunat1 *sunak*

sunat2 → **sunah**

sundak1 *runcung, tungkal, tanduk, rusung*

sundak2 → **sengat kiki**

sundal *ata mbérong, iné-wai mbérong, ata hédok, ata wégor, ata-rona/ iné-wai motor, ata rona-ko-ata wina mbérong*

sundang *sundang*

sundep *mbaha, mbok, ndékang, embo*

sundul *tungkal, mbeku, rakuk, puku, ratuk*

sundut1 *waé agu bija*

sundut2 *rakang, keléncé*

sundut2 *cut, tapa, sentum*

sungai *waé, ngalor, malar, malak; sungai kering ngalor masa; tempat bertemunya dua sungai cunga, sunga; bekas aliran sungai malar*

sungga1 *rié, kier, kapang*

sungga2 → **suda1**

sunggi *cu'ung*

sungging *imus, sumir, mbengés, wengés*

sunggit *wé'it, nggé'i, ro'ét, soét, wigak, wi'él*

sungguh1, sungguh= benar *molor, laing, moron, moro-laingn, moro-matan, tu'ung, tu'u; sungguh-sungguh* *tu'ung kéta, muing, ming, tu'u-tu'u; sungguh-sungguh bekerja, memegang, memerhatikan* *lencek, wengkuk, wekut, mapok, wesut, mbereng, ntengel, cere-noéng, nundung, wu'ar, tundu, kutur; sungguh-sungguh makan, bergerak,*

berjalan gapi, kutung, kutur, wisut, nggerung, nggere-nggutung, ngapi, nggapi; sungguh-sungguh meminta, menjawab, menangis *wetung, sesu, hampa, menteng-kerek, tu'u-tu'u, segor; sesungguhnya* *ata tu'ungn, égém, ina, kali, kali-po, éma, inak, pesek, kali-ko, kaling, émé-wang(n); sungguhpun* *koném, koném-po, am, mara, maram(m), musuk, alim-po; sesungguhnya* *kom, ko'om, tu'u*

sungguh2, sungguh= amat *alang, cengkali, cangkali, keta, éma, leng, bail*

sungkah *kisot*

sungkal, menyungkal *wunggar, wedak, woak, wedak*

sungkan *wengel, nginggit, ngangit, ngagel, bekol*

sungkap *kedok, loda*

sungkawa *wéong, wéléng, nawes, ngewe-ngaés, niwi-naés, ngiwi-ngaés, weong-wéléng*

sungkit *cokét, congget, songgét*

sungkuk *wéngkung, wékut, wéngkuk*

sungkup *cegép, jobok, jo'uk; menyungkupi* *rugep, cugep, tagep, tegep, rubek, tegop; menyungkupkan* *tangkep, ragep, tegop; tersungkup* *tenggu, nduget, légep*

sungkur1 *ndekuk*

sungkur2, sungkur untuk hewan *oncor, uar, obak, osor, moki, uncur; untuk manusia* *wedak, woak, saké, wunggar, caké*

sungkuran *nio ngoél*

sungsang wali; sungsang untuk daun *walir; menyungsangkan* *culuk, nenok*

sungsum → **sumsum**

sungu *rangga*

sungut1 *kipi-lété, gipide lawo agu pus*

sungut2 *ndu'us, beke-rengét, beke-rakit, cercungut, ngga'ut, bara, rengus, mbeku-rengut, mbiké-ringet, méla, wutus, wuru-witus*

sunil → **sunyi** *lik, lingot*

sunjam *jaki-jolot, moki komong*

sunnah → **sunah**

suntih → **sayat**

suntik1 *cuat, suat*
suntik2 *ceka, suntik, seka*
suntik3 *cecing, toing*
sunting *taéng, weda rewa tuké mbaru, ba cepa, sop-buru, sesi-tilu, ba cepa*
suntut1, suntuk *tentang malam tiong tana, tédéng wién; suntuk* *tentang siang tédéng lesu; semalam suntuk* *tédéng wié*
suntut2 *nuk wokok, pucu wokok, pucu léntok*
sunu *déki, keté api, wo api*
sunyi *lik, lingot, lino, mentuk, léngot, liot; sunyi* *senyap* *lik-mentuk, terek, lik sout, ngénggo-nganggong, tereng*
sup *uté waé*
supaya *kudut, bara, dasor, kong, pala, palang, tau, pale, ramba, ko'on, porong; supaya* *jangan... boto calak, boto salak, porong néka*
super *lando, labi, kéta, lomdong, léwé, leng*
supernatural *wera, pépot, mata jinok, mata gérak*
suplai, menyuplai *ambi, nangket, ba, teing, tunggéng, mekok, mokos, lahong*
suplemen *te tambang, te rapak, tau doré*
suport *tukeng, tutun*
suporter *ata tukang, ata tutun*
supremasi *kuasa mésé*
surai1 *tangga, rondu*
surai2 *bégas, koar, wéar, kolé*
suram *sapa-séla, supu-sépét, rawu-roet, sagem, sango; suram* *tentang muka rengus, sango, rawok, rawuk, dango; suram* *tentang cahaya ranggeng, gawang, rawu-roét, sagi-sagem; suram* *tentang warna kain sagem, meba, manga lo'o, guwak; suram* *tentang mata sabuk, sabol, sawuk, sanuk, sewe-saol*
surat *surak; surat* *penetapan/keputusan surak wérét, surak retus; suratan* *tangan urak limé, wada, urat limè, dara-weki*
surau *langgar, langga, langi*
surga *surga*
suri1 *raja iné-wai*
suri2 *jangka tenung, jangka dedang*
suri3, mati suri *mata mosé kolé, boat léwé*
surih *kuir, nggaris*
suri teladan *toming di'a, tuming di'a*
surplus *rédi(d), retang(d), beka(d), rési, rentan*
suruh1 *jera, wuat, runing, susung, jér, sur, wanta; menyuruh* *datang siro, nggewit, néngé, kewit; menyuruh* *dengan marah wuret; menyuruh* *makan/minum nék, padar, kewit*
suruh2 → *sirih*
suruk *bopok, jokok, jukuk, nggokok, ocok, cehep, junuk, onok, jonok, ucuk; menyuruh* *sesuatu dalam abu panas bopok, popok, ocok*
surung → *sorong*
surup1 *kop(n), patu(n), hena(n), na'un*
surup2, kesurupan *hena le jing, lagé lamba data, jiri-jara*
surut *hedong, kolé musi, wistir; surut* *tentang air meti, rehong, reghong; surut* *untuk mundur karena takut sesot, wistir, mesot; berjalan* *surut/mundur curu-riti, lako téng-toni, wistir, lako nunung tuni*
surya *mata-leso*
susah *susa, réa, pa'it-réa, kelo, sipung, simpung, wéong, wéléng, wasong; susah-payah* *melakukan sesuatu beting, toé émong, mena, wengel, uling, eseng, sangkor, kamer(n), nai-koén; bersusah-susah* *dulu, bersenang-senang* *kemudian belit(n)*
susila *baé ruku, baé adak, baé saké, baé wintuk, tingon adak, tingon suku, tingon mawa, tingon pangé, tingon toing*
suspensi *renggé, ret, ru'é, géréng*
suster1 *sustér, anggota biara iné-wai*
suster2 *mantri iné-wai*
susu, susu *tentang organ tubuh cucu, susu, rowéng, juju; menyusui* *cucu, téng cucu, téi susu; susu* *tentang minuman susu*

susuh1, susuh pada tanaman karot;
susuh pada ayam taji, cakal, sakal;
susuh (pasak) usu, cenak, ketilo, ucu

susuh2 cewo, sewo

susuk1 cucuk

susuk2 tara

susuk3 kéot, ké'ot, ké'ot-kéco, pipét

susul cup, dumpé, suk, lut, lut musi mai;

susul untuk mengikuti dondér, lut;

anak-anak diam-diam menyusul melut; susul untuk mengejar dolong,

léor, batu, ndeor, tembar; susul-

menyusul datangnya banjir luné,

lundak, sombu-louk, beka wa'an waé;

susul-menyusul datangnya hujan lumbé,

toé ket meti, sengi-sai, dantot,

mbang; susul-menyusul datangnya

orang aping, lut, lup cuku lup, lulling na tuar ata; susul-menyusul memukul,

meminta, bertanya donta-demit, gapi,

jujal, gapi-gaok, gapi-goak, aping;

menyusuli bekal tunggég; tersusul ngaeng, haéng, depet, repéng

susun, susunan batu di tengah kampung compang,

liké, katur, para-ntélo, turéng, compang; susunan batu secara

alamiah pongkor, tena; susunan batu untuk pematang sawah dan pagar

kota, katur watu nganto; menyusun kayu, daun, dsb. pepil, petang, pilik,

petan, ongko di'a; susun bertumpuk-

tumpuk lapis, jéwok, lampor, lojok,

tambung, lémpor, tombur, tonggu-rou,

tondol, nampé, nampar, monggur;

berdiri baris bersusun (untuk manusia) tondang, torak, nggulung,

hesé torok; susun betingkat-tingkat

tondol, tarek, lantak, latak; menyusun

batu tena, tukur, réntung, katur, lojok, kamper, tongkol, ndala, utur, untur,

lampur, tur, kempér; menyusun baru

supaya rata tena, bundar, génggél;

menyusun ikan pada tali ila, tur,

tuduk, durut; menyusun manik-manik

landar, tur; tersusun-susun pungkar,

latak, dengke-durut

susung → songsong

susup culu-celét, lengas, kélés, lékés,
cecep, celot, cicop, cecor, lepit, lesing,
mipit; menyusup untuk bersembunyi/
tinggal sementara emer, ekep, boné,
nekep, cili-celap

susur1 bintang, lupi pé'ang, biring, cicing;
menyusuri loléng, liba, limbang

susur2 cécu, sésuk

susur3 bajar loét, bajar gici koé

susut meha, rehong, woghan; susut

tentang badan aro, eres, res, sesé,

aruk, moros, sosi, mahis, renco, meros,

eru, wanting, rok, ngéo, kus; susut

tentang kulit badan neket, gimpeng,

gimpes, gipés, kus; susut tentang padi,

jagung, dsb. hoas, hempot, réhok,

rencak, wa'u, reghong, rehong; susut

tentang benda yang sering dipakai

mero, ngéo, kus, kus-kidel, kus-kiter,

ngéok, longkang, longgang, ngéo, kus-

kidel, kus-kiter

sutan mori, sengaji, keraéng

sutil → sudip

sutra sutera, sabé, sama-rénda, belolo

suvenir tanda-mata

swadaya mberes de ru

swakarya cir de ru, sir de ru, gori deru

swakelola wulu-mpoat ru, wuli-weki ru

swarga → surga

swasembada rébok te rapak sékék ru,

wengu do'ong ru, cir deru

swasta toé decuk de pemerénta, toé

desuk de pemerénta

swausaha rébok de ru, wengu deru

sweter, switer baju panas

swipoa sempoa, dekak

syafakat, syafkah momang, mohas,

baéng, émos

syah raja

syahda di'a, reba, manik

syahdan poli hitu, og kali, mai nitu main,

poli itu, o-kali

syahdu merep, bong, séndéng, wéro,

silence, lè'ut

syahid ata mata te kambé gaman, ata

mata ate sambé gaman

syahwat kéngko todong iné

syair go'é

syaitan → **setan** *poti*

syajarah *pu'u haju, pu'un ghaju*

syajarat → **sejarah** *turuk, tombo, du wakan, pu'u*

syak *ma'ut, éma, toé danga imbi, naki, cemet*

syal *seléndang te wolét bokak*

syamsi → **surya** *mata lesu*

syamsir *sempilang, kopé léwé*

syamsu → **surya** *mata lesu*

syar *pandé da'at*

syarab *tuak mésé, tuak rani*

syaraf → **saraf**

syarah1 *ngarat, gomeng, dodong, longkir, ngomper*

syarah2 *tombo si'ang, tombo da'at*

syarat *sarak, reké, jemut, reké-jemut*

syariat *wintuk de gama Islam*

syarif *waé de Nabi Muhammad ata-rona*

syarfah *waé de Nabi Muhammad ata iné-wai, ata wina*

syarikat *impur, lipu, neki, lipur, liwut*

syeti *ata pandé beka séng*

syiar *bong, mengit, wéro*

syorga → **surga** *osang de Mori Kraéng*

syukur *delék, mosé-delék, kais, mosé di'a*

syur1 *manik, di'a tara(n), di'a rangan, di'a reban/molasn*

syur2 *toing, titong, jangka, waghéng, dét, pedé, tuing*

T

t hurup te suampulun

taajub, tajub jenger, lélak, leteng, lenget, mesor, lengot

taat lorong, sundur, lulus, junggu, berus, éjém, jundur, ndulu, nduluk, sunggur, ndudu, lélok, mbulus, tujur, tundur, ndulu-ké; **menaati** cau, lut, ndong, imbi; **taat hukum** lorong wintuk, lut ator, ndulu ator, haéng saké, pepil repi, letang kena; **taat beragama** nggeluk, imbi tu'ung, nggélók, imbi tu'u

tabah, tabah hati alus nai, meku, laku, mungkur, mukur, wengut, leku; **dengan tabah menanti, menjaga, dsb.** sereng, séréng, géréng, leku; **ketabahan hati** perangé, lembak; **tabah menahan derita** ta'ong susa, ta'on susa; **tabah bekerja** pekur, wekut, mukut, gempur, sekut gori, mongkot

tabak petala, kepar, sewé, kepar mésé, cewé te ténéng hang

tabal, menabalkan tindak, sopél, wéwa, ébar, gendang pandé running du téti jadi raja

taban haju natu, haju kémpo, ara, kipo, ru'a, waék, raé, ghaju lolong, damu, labé, rakas

tabela peti, peti latang ata mata

tabernakel osang te na'a Sakraméng Nggeluk, osang ngaji data Yahudi

tabiat sara, gauk, ba weki lesu-lesu, rekok, uku, gaok, pata, ruku, pandé; **bertabiat baik** hetes, gauk di'a, di'a panden, lumu, hupés

tabib ata mbeko, ata gojing, dokter, ata rewos beti, ata (manga) wasé ré'a, ata mata gerak

tabik1 tabé

tabik2 ata lut, nggota, wekid

tabir rinding, tabér, tabir, pélé

tablet péll, réwos, musa péll

tablig wéwa toing de gama Islam, ébar toing de gama Islam

tabloid surak kabar, surak kréba, surak toambo, surak te wéwa kréba

tabok baka, pak

tabrak, bertabrakan, menabrak pala, ratuk; **menabrak rompa, ratuk; menabrak pagar** rombak, puku, ratuk; **masuk dengan menabrak ombér, pala, uncing; menabrakkan= membenturkan** rakuk, ratuk, jejuk; **menabrakkan alu rénték, pala tau alu, rangkuk alu, téték, rakuk alu**

tabu1, tabu untuk sesuatu klan tertentu empo, ceki, mawa, wa'u, ireng, ré'ing, ciling, siling, embo, seki, sirom, siling, siran, siron

tabu2 robo, bila, tawu, sewak, cewak, sowong

tabuhan, beberapa jenis tabuhan besar endé-ndung, iné-ndung, kuang, mbé-lalos, ndung, paceng, canga-rokot, cené, sené, wéla-ngkuang, wéla-kuang, wani, ruang, pason, mbaru watu; **beberapa jenis tabuhan kecil** bécéér, décéér, mbaru watu, rompong, sépot, sihir, tetur, cépot, cenér, cigar, mbaru lokét, lokét, cené, kaka rokok, kelki

tabung, beberapa jenis tabung untuk menyimpan sesuatu bongga, bu, buku, bunggang, bungku, teru, dalo, dongka,

gugu, hela, kumpek, kuntung losang, lusi, rompong, sowong, tabo, tatap, tawu, téong, teru, tongka, tonggang, cuket, donggé, rudang, loran, jenggok; tabung untuk mengukus cobo, cobol, sobok, sombok; tabung yang diisi daging, beras, dsb. lalu dibakar kolo, walé, teru, ghosét, tibu, ghosét; tabung bambu untuk menyimpan tuak téong, gogong, cuket, léko, bu, tawa, léko, tawu; tabung untuk menyimpan air téong, dalo, loran, jenggok, bu, tawa, loran, jenggok, bu, tawu, ngguk, donggé; tabung untuk gelendong teropong; tabung bambu untuk minum tuak sinduk, opé perwalang, timpes, opé; menabung reki, g'ot, tihong, lihot, tigol, rongkos, tighon, ligho, likot; menabung uang na'a séng, na'a ndoi, ligho, ligot, ciko séng

tabur wécak, wéwar, wéras, wésak; **biji-biji yang bertaburan** nggépo-*nggapok, lengkar, ghéla-mamak, paki-wésak, wesak, wécak, wer-wéras; buah yang jatuh dari pohon yang bertaburan* ngodar, nggodar, rutuk rata, dutuk-data, nacak, lanar, do, génak; **bertaburan tentang bunga api caos, mberi mberas, tewur; menabur bumbu pada sayur lojang, wésak, tétér, tewo; menaburi cebu, sebu, wésak, kurus, tétér**

tabut peti betong; **tabut perjanjian** peti *reké de Mori Kraéng, surak reké de Mori Kraéng, peti na'a sua watu 10 perénta Allah*

taci ka'é iné-wai, ka'é ata wina

tacu, tacu dari tanah liat jéja, sewé, cewé *tana, sewé tana; tacu besi tacu, cewé, sewé*

tadah tiba, ta'ang, tong, sodo, cakep, ton, ta'an, iton, . sodor; **menadah air, darah, dsb.** téring, ton, tong; **menadah pukulan** ponca, tipa, tiba, totang; **menadahkan tangan untuk menerima sor, los, sara-sakar, sanggar, nggélak, jor, dojo, gélak; menadah tangan**

mohon ampun sangga-ra, sanggar, jor; **menadahkan telapak tangan** nggélak, gélak

tadi bao, baong, reba, rebaong, wero; **yang tadi** hio bao, itu wero; **tadi malam** oné-wié, rewiéng, rewié, werowié

tadung, tertadung timpok, codét, tudun

tafsir taksér, nango, ita (*hitu ita dakun*), pangong

tagak ta'ong, ta'an, suku, helu nai, ta'on

tagan1 pasang, na'a, maéng judi

tagan2 rémo, poko, nggulut, léléng

tagan3 ta'ong, ta'ang, suku, cuku, céar, ta'on

tagar mpirang, bo, pirang, plar, pehak

tagih, menagih, meminta supaya membayar paing, tegi; **ketagihan ingin sekali berbuat sesuatu** lamak, kuru, lati, ceke-nunga, cuku nunga, cuku laséng, ngala, karé, kara, ita daing, haing, lomir, ghau; **ketagihan daging, makanan longkir, hala-haing, haing, laji, lomir, dodong, belala; ketagihan sirih** soték, lomir

tah ko, kali, bela, neng, kah, ta belek

tahak, bertahak terap, geri, derat, geri, jegok

tahan1, tahan, dapat menanggung ta'ong, ta'o, wengkut, cung, makél, tanus, nggebal, kukal, cu, suku; **tahan menanti, menjaga pereng, sereng, géréng; bertahan= tetap hidup** to'ok, ndiluk, ta'on; **tahan lama tentang bara api** gacok, gawok, béghéng, gawok; **tahan lama menangis** béhéng rétang, nais rétang, maler/nélér rétang, lor rétang, nerep rétang, ngéjing; **tahan lama napas** helu nai, béhéng toé cu'u nai, béhéng toé loa nai, maler toé emi/loa nai, nais toé emi/loa nai, nélér; **tahan lama dipakai** néndé, béghéng; **tahan uji koca, damang; bertahan= tidak mundur** tanang, ndahot, tahang, ta'an; **bertahan larat= menahan lapar, dsb.** tok, sé'éng, ré'é, cébut, suku, makél, ta'ong darem; **obat, dsb. untuk bertahan lapar** cere-cauk,

géréng, suku, makél, taong toé hang; bertahan, menahan= membetahkan makeng, makél, pereng, téréng, cukung, kodel, cum, lélé, suku, cukut; menahan= menghalangi engkeng, sambat, repet, rempeng ronggo, caka, saka, pandé di'i, mbapa; menahan air dalam mulut mumuk, mémuk, kumeng, kemeng, emong; menahan ampas poé, saka; menahan bola dengan menginjaknya redep, do'ok, keda; menahankan kentut, air, dsb. képet, kumet, komet, suku, ta'ong, kepet; menahan= menopang dungket, do'ok, do'ong, dongka, cikéng, ligéng, toka; menahan= menangkis, melawan ta'ang, ta'an; menahan= tak mengizinkan pergi, berangkat, dsb. mo'éng, po'é, benang, bé'é, po'éng, maring, ré'ing; menahan dalam kelas déndang, ruki, udeng; menahankan= menarik, mengekang kuda, dsb. petu, kutur, ta'él, undu, umbi; menahan dendam kengkeng mas nai, suku, ta'ong, pesur pucu, ta'on; menahan hawa nafsu, amarah meku, mungkur, rempeng, suku, ta'ong, ta'on; menahan napas udeng, neket, seto, wedeng; menahan barang orang setelah dipinjam repung, émeng, empes; menahan uang, dsb. tungga, dépet, loét, na'a; mempertahankan= membela mo'éng, celing, ndereng, to'ok, tolo, sapé, tanggung, tanggu; masing-masing mempertahankan ndaho, ndareng, ndundel, ndahol, éndong, maghos; mempertahankan= tak mau memberi tahu maring, nduli, manda, ré'ing, reing; tertahan= tersangkut pada mena, cébét, do'ong, cémpét, ndetel, di'i; tertahan= terhambat, terhalang da'é, ndo'é, mena-ndo'é, dé'i, di'i, teker, péngkot, da'éng, do'ong, mbo'ol, dengkek, mena; tertahan pada batu, kayu di sungai cépé, cémpé, do'ong, mena; kotoran tertahan dalam dubur tinteng, kiton, pentel; tertahan dalam

jerat ndaho, mena, do'ong, mbaét; sesuatu tertahan dalam liang uket, puntel, mena, do'ong; tertahan dalam lumpur kambong, mena, melé, rombus; tertahan= terhenti dalam main 'séko ajo' dingga, kos; parang tertahan dalam pokok pisang, dsb. hacep, mena; tertahan karena tersesat jekek, wéléng; tertahan-tahan tentang berjalan mbere-mbetet, poro-ndo'ot; tertahan-tahan keluaranya tentang air, padi, dsb. petet, poro-ndo'ot; tepung jagung, dsb. tertahan di kerongkongan sebab kering sapet, rapet; tertahan dalam mulut sebab lekat caket, rapét; napas tertahan-tahan deket, hékék, wedeng, engkeng, sengkeng, ghaghur, sékéng; kayu penahan susur atap alang-alang haca, lepagi, toka, lepar; tahanan sementara bui dokong, duang, toka, dokong

tahan2, menahankan belat, dsb. *ta'ang, ta'an, caka, saka; menahan jerat odot, wekut, baur, loéng; tertahan tentang bubu dalam sungai néang, sapat, do'ong; tertahan tentang perangkap takik, do'ong, hena, mena*

tahang tong, gumbang

ntahap loét, gici, emi/téing/pandé gici bari (*gici ce koé*), *ngisi sekoé*

tahbis tabis, teing berkak lata, lo waé

tahi ta'i, céba, kela; tahi yang berbutir seperti tahi kambing nggotar, kelkotar; tahi ayam, burung, bayi untuk pertama kalinya lalok; tahi besi ta'i-upa, awosn; tahi lebah ta'i-wuta, ta'i ruan, ta'i wani; tahi mata loék; tahi putih pada mata loék, roték; pinggir mata kelopak mata penuh dengan tahi mata ripi-roét, riwi-roét, rati-roték; mata bertahi waktu bangun topir, lopir, lombir, loék; tahi lalat= noda tanda, ta'i-lali, tila, ta'i-ranggong

tahir nggélok, nggeluk, ina, di'a, géal weki oné mai beti

tahu, pandai, cakap bekerja/berbicara nggepuk, paés, tingon; mulai

tahu sedikit *da'ol, wakaga*; **tahu, mengetahui**= mengenal, **pandai** *pecing, baé, nipu, gotok, pesing, tingon, sout, souk*; **tahu, mengetahui**= mengalami, **mengenal** *ita, papong, ga'é, été, anor*; **mengetahui**= **menanggapi**, **mengingat** *bet, nuk, tingeng, tingon*; **tahu, mengetahui**= **mengenal** *mopo, nopo, amot, pamot, nepi*; **mengetahui** **bahaya, maksud** *amet, pangong, nango*; **tahu, mengetahui** **sedikit** *kapang, sakoé*; **tahu, mengetahui**= **sadar, insaf** *noing, tingon*; **tahu-tahu** *calak doing, kalak doing, salak tingon, kali*; **diketahui** **tentang** **kabar, kesalahan, dsb.** *benggar, éngar, tingon*; **ketahuan** *haéng, regéng, repéng, ngaéng*; **pengetahuan** *ici nai, ici tuka, baé do, isi nai, isi tuka, tingon do*; **buta** **pengetahuan** *tuka mbusa, mbusang, bodok, sempula*; **tahu2** *hang ata pandé oné-mai kedele*

tahun *ntaung, kiwan*; **pesta** **pembukaan** **tahun baru** *dampa, reké penti, potok penti, ghan woja*; **pesta** **dan upacara** **tahun baru** *manggarai penti, peti, ghan woja*; **tahun** **depan** *ntaung musi, kiwan musi*; **tahun** **lalu** *ntaung olo, kiwan olo*; **beberapa** **tahun** **yang** **silam** *cenggo'o, cenggo'ong, pisa kiwan, pisa kiwan olo, pisa ntaung olo*; **tahun/saat** **yang** **sulit** **mendapat** **makanan** *ntaung cala-ma'u, wulang cere-ncua, wulan ndawé sosok (wulan embo), ntaung darem, kiwan darom*; **bertahun-tahun** *nian ko nian, sai pisa ko sai pisa*; **menahun** **tentang** **luka** *soné, cagém*

tahyul *imbi pina-naéng, imbi téka napo, iko réa, iko kaé*

taja *karong salang, wé'ang salang, karong salan, roi salan, ator sangged ata perlu*

tajak *beci, besi, wé'as, pekéké, bancik, kéké*; **beberapa** **jenis** **tajak** *beci-bongga, jenggé, jujuk, junggé, cu'a*; **menajak** *angkir, saké, korok, akir, soét*

tajam, mencuar-cuar **tentang** **batu-batu** *ciki-cakat, nggéo-nggadok, kari-karak, kiki lakat, ciki lakat, nggadok, gharat, lolo*; **keras** **tentang** **bau** *noncer, cengur, nocer, cius, wau wus*; **tajam** **tentang** **bau** **busuk** *bengas, bebas, bangis, lalet, nubes, wau wus, bengut*; **tajam** **tentang** **bau** **yang** **harum** *coés, cincus, bengé*; **tajam** **tentang** **bisul, bubul, dsb.** *loncer, nggodok, mbodol, ndojol, wodol*; **tajam** **tentang** **bicara** *keci, ceke-lokit, keker-komek, mencem, cebit, luta, lencur, mbucak, butar, mbutar, mbucak, rosik, harat jaong, ngipi-nggapat*; **tajam** **tentang** **dagu** *nggarém, garok*; **tajam** **tentang** **jarum** *jot, coés, lolo*; **tajam-tajam** **terasanya** **di** **leher** *sepak, gharat*; **tajam**= **keras** **tentang** **minuman** *ngires, ngeru*; **tajam** **mulut** *pa'it mu'u, da'at mu'un*; **tajam** **tentang** **mulut** **ikan** *cubel, lolo*; **tajam** **tentang** **parang, pisau, dsb.** *harat, kantis, heret, lopes, haét, wisot, beret, sao, haép, gharat*; **tajam** **pendengaran** *nilor, sintong, jirok, lilot, lilok, sitong*; **tajam** **tentang** **penglihatan** *cila, wili-welak, jinor, jinok, niker, nilor*; **tajam** **tentang** **pikiran** *kiti-katat, nggipi-nggapat*; **kelihatan** **tajam** **tentang** **rebung, susu, tongkol** **jagung, dsb.** *ragok, régok, nggadok*; **tajam**= **keras** **tentang** **suara** *ci'al, nggetit, slér, ciék, bongat, wik*; **masih** **tajam** **tentang** **tanduk** *rusa terlolo*; **tajam** **tiliknya** *ngelos*; **mengasah** **sampai** **tajam** *heru, dali, rasan, kantis*; **menajamkan**= **meruncingkan** *pa'it, pait, kasi*; **menajamkan** **amal, panco**; **menajamkan** **sekopa, dsb.** **dengan** **hulu** **parang** *horo, doro, kikir*; **mempertajam** **rai**

taji *rempa cirang de manuk lalong, sakal, taja*

tajin= **nasi** **taji** *waé-bur, waé-tis*;=**kanji** **menajinkan** *ié, sié*

tajuk1 *bali-bélo, retu*

tajuk2 *langgar, endén tomba*

tak **toé**

takabur *mésé-nai, mbasak, sehak, bongkos-pesu, seghak, bombing bail pesu*

takah *reba, reba-hondés, gauk di'a, ba weki, reba lomés*

takar, beberapa jenis takaran bahan kering (*ce*)-*déko, (ca) déng, waga, gantang, kati, gating, lipa, ndoé, réal, tonggang, tongka, codo, warang, wega, blék, béka, bondo, lepo, téndé, ce-pujut, ce-kukut, se-kukut, ce-dako, se-dako; menakar paka, patu, warang, tonggang*

takdir, menakdirkan *wada, pedé, pedéng, wetu, nélé, dara-weki, wetung, dé*

takhayul → *tahyul nango, srinding, nipi toé toko, pangong*

takhta *seriga, bongkok, osang de landuk, osang de teno*

taki1 *léwang, ndél, ré*

taki2 *reké*

takik, takik kayu/batu *ampé, papé; takik pada leher labu air copang, sapang; menakik cako, doca, sako; menakik untuk melubangi wetok; menakik sekeliling kéré, ngeténg, ngeté, heténg, ghé'éng, ngé'éng, ngé'éng; menakik untuk mencoba nata; menakik= membelah sedikit cowal, cingké, wega; menakik untuk membelah kayu, dsb. untuk mengambil lundi cowak, sowak*

takjub → *taajub mesor, nganga, langak, ledeng, deteng*

takluk *koda, rudu, lengu, kudu, talo*

takma *séléng, poté, tiling, délé, kaét*

takol *ongga, lecep, mbaut, ponggal, bébér, tango, usak, lebat*

takraw *raga; sepak takraw téka-raga*

takrif *torok, tombo, ébar, wéwa*

takrim *hiang, naring*

taksi *taksi, oto oné bender ata ngancéng podo ata landing bajar, bajar jagé oto data*

taksir, menaksir *kira, sir, taksér, nango, pangong, pangong, ngoéng; menaksir= memperhitungkan, mengira-ngirakan sipat, nahéng,*

ngitung, pangong, nango, naghéng, bilang; menaksir= menggamak, mengacac téntang, ténta; menaksir, menerka pangong, nango, samba, ungang; ditaksir= kira-kira papo, mangan, anggat, ungang, nap, angé; dapat ditaksir kiram, angé

taktik *nawa, sasang, kékong*

takuk, menakuk *cako, ngé'éng, papé, doca, reké; takuk dalam batang pohon pang, kéré, papé; takuk yang sebelah atas waktu menebang pohon lendu, ledu, lendut, lenggu, ndetas; takuk yang sebelah bawah waktu menebang pohon ngaung, ampak, apas, kap; takuk pada pohon kayu tempat menadah air hujan cémé, sémé; menakuk sekeliling untuk membuat tanda ngeténg, ngeté, ghé'éng, heténg*

takung *reki, rekos, téi*

takur *ndegut, ndekuk*

takut, gugup, kecut, kaget *kekop, li-la'a, li'i-la'at, mesot (oné) nai, misi-mesot, todong lénto, wior, kere-kikop, rantang, néhap, sesok, méwot nai, randek, bokol, mekor, keko, kekok, randak, mbongang, gegé, ratan, lélak, deso; takut akan sihing, rantang, siong, bontong, song, lengu, sighing, rattan, soang, rongga; takut dingin, gelap rako, mendot, rantang ces, rattan menos, rattan séos; takut dingin rigos, wigos, sighing; takut= tak berani maju terus kemut, randet, da'at; merasa takut= merasa seram sérem, angop, rongop, rigop, ratan; agak merasa takut karena hormat si'it, sengang, jinggo-li'o, rongga, sighing; takut-takut= ragu-ragu bangsa, sising, longar nai, nango, ngingi-nganget, ngangit, ngantit, ngéntit, sento, ingi-anget, sighing, ngatit, sihing; kuda takut-takut memberi punggungnya siring, sighing, maring; agak takut, agak ragu-ragu amet, ratan; takut kalau-kalau= khawatir soang, meser, bonga, paking, ébeng, amat, ngembok; tak takut wengu, cempu,*

sepu, cuku, wengut, wecing, pépu, toé bontong; **menakuti**= menyegani *sihing, keko, sighing, rongop*; **ditakuti** *kéting, kating, reng, ratan*; **hutan rimba, rawa-rawa, dsb.** yang ditakuti berhubungan dengan roh-roh *regis, sengit, cengit*; **hutan, orang, kolam, dsb.** yang menakutkan *ringop, ratan*; **lubang, kolam, dsb.** yang menakutkan karena di dalamnya *ginggem, nggéreng, nggireng*; **menakutkan** *hangkong, cangkong, kating, rongop*; **menakuti dengan membentak, mengancam, dsb.** *kerangga, wewel, ngater, kakat, karemak, lengus*; **menakuti dengan senjata** *kakok, tojo*; **menakuti binatang dengan memasang daun-daun, dsb. di pagar ru'u, wulung, kulung; **menakuti anak-anak** *katéng, kating, karat*; **menakuti dengan mulut ompong** *ngingi-ngoak, ngingit*; **ketakutan** *mbiker, ngengo, meser*; **amat ketakutan** *regeng, jejér, ngaéng*; **lari ketakutan** *tempo-pok, piko-pakos, losi pidot, popit, toko-lokos, lusi***

takwa *mosé nggeluk, mosé nggélók, junggu lorong ada agama*

takwil *torok, tombo, taé, papé*

takjim *hiang, jinggop, naring*

tal tal, maghit

tala *lapéng, ligéng, kombéng*

talak *cipé, céar wina-rona, sear wina-rona*

talam *kepar, talang, ntalang, bentalang*

talang1 *peréwang palang lako waé, palong lako waé, ikang tacik*

talang2 *mukang, béo, mbong*

talar, bertalaran *lencam, lencem, tombo si'ang, sial, paki mai daran, tombo toé manga ata ceha, tombo sina cé'é, tombo toé boné*

talas *teko, péco, kadung, bota, éngal, bolo, ndaté, rokong, uwi*

talen *ce tali, sa tali, 25 sén (séng danong du Belanda)*

talenan *tampang, lecang, tapang*

talenta *baé, ngancéng, ba du rémé loas, tingon, ngaséng, pu'u ngoring loas,*

peci agu baé widang, nggepuk, pu'u nginging laos

tali1 *wasé, tali; tali api dari carikan kain nengi, sengi, wasé boték; tali hutan yang menyerupai jerat wasé-pasé, wasé lol, cawi, sawi; tali pada kepala dan mulut kuda ketanga, petanga, tanga; tali dari abah-abah kepala kuda yang dipasang di bawah lehernya sanggi-jawa, anggés, wasé bokak; sesuatu tali ijuk wasé perengi, wasé wunut; tali dari kulit kerbau lempa, larik, sojo; tali yang dipintal dari kulit kerbau larik; tali, serat dari pucuk gebang agél, lulu, bombing cowang; tali dari rotan pengéwas; jenis-jenis tali pengéwas, pesaik, wasé ndawang, wasé nol, wasé ajo, wasé joéng, wasé wewu, wasé lincor, wasé wunut, wasé waso, wasé waru, wasé tawan, wasé nilur, wasé wulan, wasé mot; tali yang diikat pada kekang untuk mengeret kuda tunggang pengéwas jarang; tali yang dipintal agak halus baléng, tiling; tali yang dipintal kembar tiga baléng perengi, poté-telu, paléng telu; tali yang dari waru uwur, wasé weru; tali pegangan untuk orang bersalin wasé néol, wasé ulur, wasé nggéu; tali yang dipakai untuk memegang waktu menyeberang ané, wasé-ané, tékap, wasé limbang; tali pelilit pinggang anak-anak telanjang wasé sere, wasé kosé; tali pelilit pinggang orang tua wasé-gelung, wasé kosé; tali bakal penambat, bakal tali sawar waktu mengejar kuda wasé-kerut; suatu tali pesawat jentera wasé-keluruk; tali pusat éngal, kuni, ngkungar, ngkénar, wasé pisot; tali yang direngut untuk mengusir burung pipit pasé, til; tali sawar baléng; tali penyimpan tikar dan bantal léndong, nggaong; sesuatu tali pada tambur jeré, wasé lembet, wasé tambang; tali topi yang di bawah dagu tanggé; tali ujung cemeti todéng, todén; memberi bertali pada keranjang, perian, dsb. wécéng,*

wenut, ruk; **beberapa jenis tali hutan** ajo, ajo-joéng, balak, bétu, benta'ang, bojot, buléng, dangé-wasé, joéng, kampél, karé, kawéng, koja, konggang, kotok, kuar-kodé, lading, lanteng-wasé, léndar, létét, lerep, lincor-rona, lumpang, lucir, mépés, menca, mulu-waé, nalo, nol, ngalo, ngancar, ntawang, ntaweng, ncenér, osé, pétak, piri, raké, racang, rek, rekep, cenér, ungang, wanar, wanér, wangér, wanggor-laku, wasé-bara, wasé-bé, wasé-dalo, wasé-leba, wasé-lincor, wasé-lolak, wasé-ma'éng, wasé-mas, wasé-mata-mbé, wasé-mbé, wasé-nekel, wasé-pinggong, wasé-rapu, wasé-teger, wésa, werek, wewu, wo'or, wua-darat, wuku-méong, wasé mat, wasé litop, wasé wulan, wasé rangka tagi, wasé tawan, wasé lol, wasé kuar, wasé nilur, wasé dangé, wasé teno, wasé nggalang, wasé rasan

tali2 ce tali, se tali

talib ata nungku, murit, ata lut, ata lut agu lorong, ata damang

talul, bertalu-talu ruk, donak, molé-taung, aping, lutu, pukang, ala-ngé, pukan, sepong, duntuk; **bertalu-talu** berbicara pempe-romi, ndota, apu, ruk, ndota-ndowot, danti-déntér, ropok rapa, nggipi-nggapat; **bertalu-talu** bunyi alu, pukulan ndatut, nditut, tu-té, tukté; **bertalu-talu** datang menagih soték, sohét, dohé, cempong, seking, solék, dohét, so'ét; **bertalu-talu** mengerang rumping, ruping, seking; **bertalu-talu** tentang mengatai rembus, ripo-rapos, sepon; **bertalu-talu** berkokok, bertanya dunta, duta, dota-demit; **anak-anak bertalu-talu** melangkahhkan kaki ncihé, kilang; **bertalu-talu** makan, minum tumpé, ghora, nggipi-nggapat; **bertalu-talu** omong dengan suara keras ropo-rapak, ropok-rapa; **bertalu-talu** salak anjing géhok, lolo; **bertalu-talu** bertanya, bercerita danta-demit, dota-demit

talun mao, péngang, énga

tamadun wintuk weru, adak weru, toing weru, ba weki weru

tamak gopa, ngomper, longkir, conal, gomeng, be'ala, dodong, ngarat, gomeng

tamam poli taung, poli, poli taun, poli ga

taman libong, roas, libong weri bunga, po'ong; **taman dekat** atau **sekitar** rumah po'ong, ma'ang, roas, tobok; **taman bacaan** lo'ang ko mbaru te bacang, kela basa; **taman kanak-kanak** sekola ubu telu-enem ntaung, sekola manga koé; **taman pahlawan** boa data laki-mangir, boa lalong tana; **taman safari** satar/puar te cépé/ sémbéng kaka puar

tamar wua kurma

tamat, **tamat sekolah** tamat, losa sekola, céang, poli sekola, taun sekola; **ia sudah tamat sekolah** ata wéar gi, poligi, taun-gi, cemol sekolah, ata poli sekola; **tamat riwayat** polig rowan, polig matan, cemol lino, semol limo, lénga, poli bénta le Morin

tambah, **lagi** dontang, danung, wali, duang, doré, mako; **bertambah= meriap**, **membiak** beka, baka, do; **bertambah= semakin tambang**, lup, wekat, beket, beka, mako; **bertambah besar tentang luka** cumping, wuci, suping, wusi, rongas; **bertambah besar tentang sumpit-sumpit yang diisi dengan sesuatu**, dsb. wil, ghil; **bertambah panjang** londa, landing, lot, londang; **bertambah-tambah naha-naha**, beka; **bertambah-tambah tentang perbuatan** cuku-nunga, wengét, kenaha, sengi, jojo, ser-nunga, laséng, solék; **menambah compang**, daik, céngél, po'éng, cowu, tawung, dohé, naha, tambuk, do, wali, doré, da'ik; **menambah lagi** mako, guang, duang, soga-ndaik; **menambah nyala** cuwar, gonggar, nganggang; **menambah terus-terus** donak, luk, lup; **banyak sekali menambah makanan** mako-bagong, mako-ncangong, coga-daik, soga-daik;

menambah-nambah *babél, danung*;
menambahkan *cogang, kemper, doa, dapér, sogá*; **menambah air ke dalam nasi yang dimasak daik, da'ik**;
menambahkan air ke dalam kendi, dsb. *rego, kanan, loli*; **menambahkan beban di atas punggung kuda berka, na'a, sengi na'a**;
menambahkan jujur *coga*; **menambahkan kayu pada api lobong, sepon, rubang**;
menambahkan nasi *coga, doré, sogá, duang, danung*; **menambahkan pembicaraan** *mbere-mbapas, mbipi-mbapas*;
menambahkan sesuatu pada harga pokok cempár;
menambahkan ketagihan jujur loling;
tambahan, penambah *cogang, céngél, cémpár*;
tambahan pada pemberian sesuai dengan pembalasan *ragep, raghop, wali*;
tambahan sokongan lebih dari keputusan semula *raka-waé, améng, lando*;
tambahan= variasi lomés;
**tambahan lagi néka duang, céwé duang, nduang, cai, ajo, na, o wat, naha-naha, nang, dengék, cing, caco, wajo, danung
tambak tamba, taba;
tambak ikan bak
tambal, tambal untuk pakaian robék *tumpak, tampéng, tupak, tope, rakut*;
untuk atap yang bocor cumir, sumir, cuwir;
bertambal-tambal tunggul, sewirot, tapi-tampéng, nambé-topé
tambang1 *lewo delém tana te caké ca-o-ca, leman*
tambang2 *sampang te limbang ata, sapang te limbang ata*
tambang3 *wasé mésé/megeng*
tambang4 *ndotuk, lebok, ndutuk*
tambar *rewos, tambar, musa*
tambat, menambat(kan) *liwing, pongo, paé, ikes, ki'is, ké'és, wéó, potok, gi'is, puling, di'is, ikos*;
tambatan *ndotuk, lebok, péntok, tapi-tampéng*
tambi1 *keturu, jongos, opas*
tambo *tombo danong, tombo turuk, nunduk, tombo néngon, jaong*
tambuh, bertambah *coga, po'éng, sogá, cigang***

tambul1 *paréng inung, kokis, kokis ené, tété, muku, koja*
tambul2 *inung ata pandé ciar weki*
tambun1, tambun tentang ayam pohos, *becé, besé*;
tambun tentang babi humbek, gémok, humbel, besé, temok;
tambun tentang hewan, orang *becé, hohol, holel, sere-seket, pokes, kokus, tobeng, hambel, sempang, tembus, besé, berbabik*;
tambun tentang hewan temok, ju'ut, hulis, besé, téntel;
**tambun tentang orang mbohél, bones, bohel, bahel, bahél, ngongut, bahal, buhél, mbongus, besé, bonos;
tambun tapi ramping tentang orang, hewan hambal, hapis, ghapis;
tambun lagi lembut tentang orang, hewan hehel, besé-bonos
tambun2 *ongko, pungkar, logur-kouk, tandi-tondol, do, lugur, lombur*
tambung *ba weki da'at, gauk da'at*
tambur tambur, tambor, lamba, tembor;
tambur besar tabu, beda;
tambur yang bertali melintang di sebelah luar selaput tambo, tambor
tambus1 *siring, bopok, popok, tapa*
tambus2 *kawo, roé, popok, kéwu*
tameng *nggiling, agang*
tampah *doku, lidé, padining, wuga*
tampak, tampak tentang gigi waktu tertawa *wencar, été, cangar*;
tampak tentang tempat *néncaK, téjak, téa, ndéjak, ndéla, tantong, téngkang, géncak, ndasa*;
tampak= muncul *nggaler, été, ndacok, tua*;
menampakkan *pandé ita, pandé été, toto*;
penampakkan *ita ata lenget laing, été mlot*
tampal *tambul, tope, rakut*;
bertampal-tampal tunggul, teke-tambél, ndaké-ndabél, tuku-topé;
menampal *tumpak, cuwi, tampéng, tambél, tumbél, tope, suwi, tupak*;
menampal barang-barang tenunan tungkap, tompang, tope, rakut, tamping, tupak
tampán, tampán rupanya, sikapnya *hondés, reba-hondés, reba, reba di'a, handas, reba handas, tantas, molas***

di'a, ghajok, reba-lomés, hupés; tampan tentang kampung pojak, reba, di'a; tampan= cakap, patut cedek, sebér, di'a, reba di'a

tampang1 *lapa, kesep, lésép; menampang= mengerat poro, jojé*

tampang2 *tarad, ranga, ranga di'a, tara di'a, pasu di'a*

tampang3 *wini, ni'i, campit*

tampar, menampar *pak, entap, repék, repek, pahor, rapok, keték, pok, tiling-pak, etap, nggapok, baka, baka, bépé, moso; menampar di mulut demper, dapér; bunyi tamparan pok, keték, nggapok, kepus, nggepak, pok-pak; menampar-nampar air kamok, ngembok, gembuk, gémbuk, kémbuk, nggepak*

tampas, menampas *kéré, cerep, wérét, cécék, campul, céca, jéré*

tampes *cipa, sipa, téi data, cimpa*

tampi, menampi *tepi, dampi; menampi kembali ca'at, séghok, cicir; menampi padi, beras sebersih-bersihnya wencang, wesang; menampi sekam yang halus benggok, dédér; menampi untuk menceraikan beras dari antah séhok, seho, sého, séghok; cara-cara menampi bai, tisi, babi, leba, tepi; penampi yang bersudut empat wuga, lidé*

tampik, menampik *léwang, cipa, keléi, nderis, ogo-aga, ago'ré, pali, ogo; ia menampik raung apan, pali-poéng*

tampil *jibék, nambak; menampilkan toto, toi, lang; tampil untuk membela cékél*

tampuk1 *kété, kékés, kéwél*

tampuk2 *londek, londok; tampuk kuasa ata taki-étan, ata cau adak, ata ndong adak*

tampung1, menampung= *mengumpulkan sedikit-sedikit ligot, tiwong, tigol, liho, nggotét, ligho, tighon, likot; menampung= menadah tong, caka, cépé, cakep, ton, saka*

tampung2 *caré-caré, saré*

tampung3 *baka, pak, rapok, pahor*

tamsil *rapang, ného-rapangn, nongo rapangn, tomo rapang*

tamtama *serdadu, polisi pangkat koé*

tamu meka, cangkang, kelangkang; tamu agung meka éros, meka mésé; seregu tamu yang ditanggung oleh seorang diri tampo momol, kabang, gatang; tamu menumpang tidur meka toko-ronto mané-da'ét, daét mane, rending le mendot, meka toko wie; tamu yang datang untuk turut bermain caci meka ladang

tanah tana; tanah yang berbatu-batu roga; tanah air tana (agu) waé, watu tana, (tana) kuni agu kalo, kuni agu nao; tanah yang gemuk utes, boul, tana wusak; tanah hanyutan air nahes, nekes, nekos; tanah kosong tana géna, tana kanan, tana linga; tanah kurus tana bontong-jarang, tana rencé, tana resé, tana rusuk, tana déréng, tana rencé; tanah kurus karena erosi tana kencir, tana teris, tana tengker, tana tengkir, tana desir; tanah liat tana liling, tana lilin, tana duli, tana rakot; tanah yang membatu tana-topak, tana do'ong, tupak; tanah miring dédéng, ledur, lédék, kébé, méri-mé'is; tanah yang padat tana mbilang, tana imang; tanah rata lengkong, béa, mémbak, leko, malak, mambak; tanah cirit cacing ta'i-boleng, ta'i kaka-baca, ta'i-bolong, tana lodo, ta'i mbolék; tanah subur tana utes, tana lemeng, tana wusak, tana boul, nekes

tanak, menanak nasi naré, ténéng, nuntung, kao lewing; menanak nasi untuk dipersembahkan naréng, hélang, naré hélang, ténéng helang, nurung; menanak beras, sayur sedikit saja réngkés, céncés

tanam, menanamkan weri, po'ong, luji, pacek; menanam benih ceka, dotek, pacek, ador, pasak, weri; menanam biji labu, dsb. dotek, na'a, udek, weri; menanam jagung pago, weri, pacek latung; menanam tanaman yang sejenis saja péli, sataran, lilies, sa

tara; menanam kacang *mudak, udek, weri*; menanam padi *caék, kanggéng, weri, tado, pacek mawo, redak*; menanamkan pancang *paheh, rasok*; menanamkan semai padi *rédié, mura, roda, tado, rédak, wécah bibit, wésak bibit*; menanamkan setek *usip, boak, udek, weri*; menanam sulur ubi jalar *peké, toné, pumek, dusuk, dusut, weri*; menanam= menyulam *nonor, dulung, setang, selang, delang*; menanam berbaris *nonor, lulur, torok*; menanam berjejer sepanjang perbatasan *kolor, lulur, weri oné ní'i*; menanam jagung berseling *delang, selang, delas, sulak*; menanam dengan ujung jari *udep, tinop, denot, dowék*; menanam mayat *tanem, boak*; tertanam *mancer, dawak, sake, korok, mancek*; nama-nama tanaman dan banyak benda di kebun *lokot, worak*; tanaman sirih *nggaro, mingi*; tanaman berupa pohon-pohon *rembong, nggaro*; tanam modal *na'a poko*; tanam budi *weri di'a, weru gauk di'a*

tanang *hoal, téti, ghoal, kapu*

tancang, menancang *macep, pacek, tedé, ceka, macek*; menancapkan *dus, derek, codek, desa, deset, jelok, pudus*; menancapkan irus *acél, potél, ceko*; tertancang *mancer, tidek, pacek, ader, tindek, nater, pancar, bancer, dawak, néngkér, meset, tedé*; tertancang dalam-dalam pada barang yang lunak *beset, macek, becek, hacep, sesi, lesip, lengas*

tanda tanda; tanda= alamat *gantang, kanta, banta, nangga*;= alamat ada kematian *ba'ing, ba'i, baing, logé, pa'u loge, wera, api ja, mata dara, londé, ulur*; tanda= ciri pada tubuh hewan *detak, péra, tanda*; suatu tanda yang tak baik dalam usus ayam, **dsb.** *wear, urat da'at, meka oné urat, mbolot urat*; tanda bukti *sahi, pahu*; tanda bekas dalam rumput *kuru, mbilit*; pemberian sebagai tanda berduka *waé-lu'u. wewus, rokok*;

tanda berupa ranting di pinggir jalan sebagai bukti sudah lewat *kulung, lamba*; tanda mata *tanda-mata*; tanda mata antara pemuda dan pemudi *rekak, ra'ap, toto kandi*; menaruh tanda untuk kebun baru *ka'as, ra'ap, lance, ní'i*; tanda putih pada dahi *mbirak, sure, ndalak, mburak, ndelak, mbéra*; tanda putih pada ujung ekor *jambo, wonga*; bertanda *cop, carik, saré*; belum bertanda pada telinga kerbau *lambar, mila, toé mek carik, saré*; menandai *palas, pales, salit*; memberi tanda kepada= menandai gadis *pangkang, kulung, ukir, sop buru, cengkang, pakang*; menandai kolam *repeng*; menandai tanah *surung, kaér, herok*; menandai dengan menebas *ra'ap, wé'ang*; menandai untuk melarang *pangkang, ru'u, cengkang*; menandakan *wetik*; tanda tangan *na'a ponggo, cap ponggo, na'a wa limé*

tandak, bertandak *danding, jéngkék, jingga, déndé, déndék, nggéjang*

tandan, tandan kelapa, pisang *kawas, karang, wolé*; tandan kelapa *tundung, londang, kura*; tandan pisang *wolé, coko, liwuk*

tandang, bertandang *léjong, lolu, lénjong, ntoar, lambu*

tandas1 *wisot, taun, taung, toé manga rantang*; tandas karena erosi *derong, serong, nggerong*; menandakan *dencur, taun, toé mangan*

tandas2 *si'ang, nesa*

tandas3 *kakus*

tanda tangan, menandatangani *tékéng, na'a wa limé*

tandik *akit, cewer, kiki*

tandil *mandor*

tanding1, bertanding *tanding, sandi, pokang, rié, marang, ci, cindi, kiér, saba, té'é, kapang, parang, kié*; menandingi *pédéng, kappa, péndéng, pédék*; pertandingan dalam perkara *cola, sola*; menanding kekayaan *toto bora, kapang bora, rié bora, kapang bora*

tanding2 *monggur, monggu-rou, moncok, mosok, mbosok, boncok, colo haes*

tandon *nangkét, améng*

tandu *berotong, berating, keléncé*

tanduk *rangga; bertanduk panjang nggakar, ranga léwé, ranga réwés; menanduk tungkal, téku, rukuk, mbeku, soké, dungkal, paka, rakuk, codu, puku, sokét*

tandun *médé, danong, cenggo, cenggo'ó, cenggo'ong, olo, sebarin, nganing, cembó'o*

tandur *rédi, tado, weri woja, rédak*

tandus *rencé, derong, tana rucuk, tengkér, tana rusuk, tana resé, tana tengkir, tana bontong jarang, tana wara*

tang1 *kaka-tua*

tang2 *nontong, ngong*

tangan *limé; punggung tangan monggong, toni limé; tangan= pegangan liméng, ndong, limé; memberi, dsb. dari tangan ke tangan dondot; panjang tangan ata tako; buah tangan ba, tenting, téténg; kaki-tangan ata campé, ata jera, ata runing, ata dondot; sapu tangan stangan, sapu soé; ringan tangan seber, ngoéng te campé, sapé ata, guri; tangan besi mbiri-mberang, rani, onga ata; tangan kosong lako linga, mai-bo, mai kanan, mai bon*

tanggap *kengkeng, petu, po'é, ndong*

tangar *dí'a-dí'a, nai-nai, dét, wetung*

tangas, **bertangas** *rubus, rungap, sengop*

tangeh *tadang kin, nais kin, déu, déu wekin, déu sout, béhéng kin*

tangga *redang, redé; tangga dari bambu yang ditakuk redé, radi, rakit; tangga yang anak-anaknya beralaskan pelupuh pertukak, redang; anak tangga asli pada tangga bambu kamét, gar, redang; bertangga-tangga lantak, latak*

tanggal1, **tanggal** *tentang gigi, tanduk, pakaian kedok, ponga, pa'u; tanggal tentang gigi, miang, buah, dsb. nawor, mowar, gok, dut, ponga; tanggal tentang gigi réngas, sepu,*

cepu, gameng, gemol, sempuk, ponga, kedok ngis; menanggalkan bulu ayam, gigi, dsb. kebut, duti; menanggalkan pakaian, bulu ayam, gigi, cincin, dsb. kedu, kedok, loak, lous, kebut; menanggalkan pakaian, cincin, dsb. loak, kedok, wuka, lous; menanggalkan pakaian lecu, lous, lewas, loak, laco, mbolang, nggalér, laso; hampir tertanggal tentang pakaian ngkedél, kedol, ndeghol; menanggalkan sate dari lidi, cincin, dsb. kedu, kusut, kedu; menanggalkan jabatan loak pangkat, ledó pangkat, caca panggal, sasa panggal, na'a wa ranga

tanggal2 *tanggal, tanggal*

tanggap *wela, welang*

tanggap, **menanggap** *tingeng, tingon, wale, ta'o; menanggapi pembicaraan walé(n), curup, rimbang, rimba, ta'o*

tangguh1, **bertangguh** *akut; bertangguh renggé, ndala, rémpé, radek, reké; menangguhkan eret, reké, géréng*

tangguh2 *mberes, laki, deri*

tangguk, **beberapa jenis tangguk** *beléwang, bundé, dusur, ndai, cancor, wénta, sapat, ndai; tangguk, menangguk sodo, ndai; menangguk cambong, cago, cabok, cambung, ndai, ndala; menangguk waktu banjir caka wa'a, ndai saka wa'a, péne wa'a*

tanggul bari, *pematang, nganto*

tanggulang, **menanggulangi** *kawé salang(n), pandé poli(n), kawé salan, tadu, intung*

tanggung, **menganggung=** *mengurus makan cakong, sakong, kabang, gatang; menanggung pakaian tabing; menanggung= memikul, menyanggupkan biaya, dsb. tanggong, tanggung, sanggo, su'um, tipa, tong, ngaséng, ton; menanggung untuk orang lain tanggu ranga, intung; menanggung= menderita balé, tanggong, renek; menanggung bersama lélés, kawang; mempertanggungkan= membebaskan renek, pola, mendo, renot, lémba,*

lémbar; tanggungan= cagar panga, améng; tanggungan untuk sesuatu pesta rochang, rosang, reso; penanggung morin; tanggung malu ta'ong ritak, ta'ong cengér, tanggong ritak data

tanggung jawab, tanggung jawabmu *aikm, agék, aém; bertanggung jawab papong, walé, koléng, léko; penanggung jawab ata adak laingn, ata wintuk, ata po'ong tombo, nipu wintuk laingn, ata cau landuk, ata sanggo (n), ata anor laing, ata pu'ung tombo, ata sau landuk*

tangis, menangis rétang, jangar, bibél, néné, biés, nombok, biél, jaé-jélék, nga'ar, réntang, rétan, bibil, bambis, walu; bayi menangis éang, éak, kengak, déra, éa; bayi menangis karena orang tuanya melanggar pantang rétang ciru, rétan mbalé raja; bayi menangis terus-terus dengan suara keras ramba, méla; bunyi bayi menangis éa; anak kecil menangis wula, were-ngak, wéra-ngéak; menangis dengan mulut terbuka lebar libék, ri'ap; menangis karena terkejut mbué; menangis meraung-raung ngongol, ndungéng, nere-nombok, burék, mbere-ngongol, nggaru-ngga'ut, mberong, mbonga-roat; menangis tersedu-sedu nerut, mesu, mesu-sut; hampir menangis nggélek, gélek, wates, girek, ruis, gélok, liher; lekas menangis négés, liés (ata) lu'u tédong, lu'u tendol, buék, biél, komét biés; selalu menangis minta apa-apa, merepet ngangis, gété, ngéjing, ngangit, ndungéng, pocéng, bojok, jara-jabak, cegi-weris, bujék; menangisi orang mati jéjéng, lorang, lolling, posong, jojok, lorang, lu'u; tangisan bayi cidé, sidé; menangis sendiri di jauh malam rétang nanggong, méla; ratap tangis lorang, cacing, jéjéng

tangkai1 *kété, sing, panga; tangkai buah-buahan kékés, tagul, sina, sing, kété;*

tangkai bunga mangga tega, mongo; tangkai daun tokor, cing; tangkai daun keladi ganang, kambi; tangkai jantung pisang wolé-posok, wolé-mbosok, porok; tangkai daun enau kambi, pori; buah kestela mongo; buah jagung tengu, tokor; bulir padi wole, coko; tangkai isi umbi-umbian ngkungar, waké; tangkai kelapa bala, kawas; (se) tangkai kemiri liwuk, liwut, mongo; tangkai padi wolé, rambi-kambi; enau kambi, kélo; tangkai (bulir padi) (ng) kénar, péténg, ngkénas, lono; tangkai= pegangan sesuatu alat corang, soran; tangkai irus wa'i kébor, iko kébor; tangkai kapak congat, soran, haju cola; tangkai payung wa'i paying, wa'i pajung, ; tangkai tombak kukung, kukun, ongkar, soran; tangkai tugal coké; tangkai cemeti caci, ongkar, kalus, rého, ghaju, tokor, régho

tangkai2 *langkok, joréng, cécer, bondo, téndé, béka, bondo, téndé, lepo*

tangkal *doét, lécé, ciho, dur, duduk; ilmu penangkal racun guru perinding, rinding, ipo, pur, gara rinding weki*

tangkap, menangkap *deko, ta'o, wejut, érék, repung, émpet, épék, lado, ta'o; hendak menangkap papo, borut; menangkap binatang-binatang dalam air wonok, ngapé, dau, ta'o, deko, dama wae; menangkap ikan, dsb. dengan tuba laréng, kour, dontang; sesuatu cara menangkap ikan di sungai kéngkar, pékang, hébor, oké pékang; sesuatu cara menangkap udang ngénggé, peruk, sapat, sengkarét, ka'ar; menangkap udang, dsb. dengan meraba-raba di sela batu damok, pesé, dama, damak, angkam, kamak, dau; menangkap kelekatu dengan 'kobo' kobo, widu, lobo; menangkap kerbau cenggo, cebét, sadat, wo'ok, sepak, sengkarét; menangkap kerbau dengan kerbau betina ngating, sapa; menangkap serta menguliti ular sawah kebo, dawing, sisik, tenang campat;*

menangkap= menganglap hewan, orang *dekong, deko, ta'o*; menangkap= meringkus *ranggot, rimpung*; menangkap bersama-sama *tindu, réjé, léléng, deko cama-camaj*; menangkap kaki hewan dengan jerat *cadat, sadat, serénté, bendi*; menangkap dengan melempar jerat *cago, sepak, cempak, cenggap*; sesuatu cara menangkap tikus dengan kain *bumbul, bombol, ton, dengkep*; menangkap dengan mulut *cengap, kanga, kenga, sabot*; menangkap dengan mengulurkan tangan, dsb. *nggaép, nggaét, ndop*; menangkap ayam yang bertenger dengan tangan *sojo, ta'o*; menangkap= mencekup *dengkep, deko*; menangkap babi dengan memegang kaki belakang *wangga, wanggat*; menangkap kuda, dsb. dengan galah yang berjerat *karét, sengkarét, sepak*; menangkap kuda dengan tali yang direntangkan *ambang jarang*; menangkap dengan tangkas *cabot, ca'op, cakep, sa'op, sepak*; menangkap= mengerti tutur, maksud, dsb. *pa'él, tingon*; menangkap ajaran *idep, na'a oné nai, na'a-wa nai*; menangkap= memegang pembicaraan orang *dekong, ta'o, deko*; tertangkap= tersusul, kedapatan bersalah *ngaéng, ranggot, haéng*; tertangkap= tersusul *demong, sangged*; alat penangkap ayam dari rotan *cikok, tadok*; alat penangkap ikan *bila, ndai, sapat, ndala, pékang*; alat penangkap ipun *sodo, ndai, sapat, campat*; tertangkap tangan/basah *regéng, repéng, ngaéng*; tangkap angin *rébok ata toé manga cir(n)*; tangkap muka *rodo cumang tau, sambu-regha*

tangkar *pandé beka, cirik-do, siri do, pandé do, ca mongko ciri do, siring do*

tangkas, cekatan *jintot, méntot, ného méntot, giget, géal weki, tipak, gigat, ki-kat, giu-gaget, komét*; tangkas tentang bekerja *dumit, libet, kilang, tetus*; tangkas mengelak, menangkis *inos, geal*; tangkas tentang memanjat

riket, ndiki-ndakang, rikit, wesok; tangkas menangkap, mengelak, menangkis *lipet, géal, kilang*; tangkas menangkap *petér, letér, beta, segil*; tangkas mencari makanan *didur, anor*; tangkas= cepat tentang gerak *gélang, komét, lélang, sontong, sihot, kilang*; tangkas tentang burung yang terbang ke dalam belukar, dsb. *peluk, buta, délap*; tangkas berjalan *jontot, kilang, gélang*; tangkas berlari *gélang, kilang*; berayun *ncelur, werot, kilang*; dengan segera dan tangkas mengambil, mencuri *danggot, kapét, kopé-kapét*

tangki tangki, peréwang *palang na'a wae ko mina oné mai beci ko nékél*

tangkil1 *kamping raja, kaping raja*

tangkil2 *pandé torak, pandé lulur*

tangkil3 *tondol, taki-tondol, teke-tondol, meki tondol*

tangkis, menangkis *pukulan, ayunan pedang, dsb. tiba, cipa, pépa, tenang, tipa, didong, cempang*; menangkis dalam main cemeti busur *penangkis ta'ang, té'éng, ta'an*; menangkis= melawan serangan *ta'ang, ta'an*

tangkuk, menangkuk *tangkup, te tadu, tegop, sebu*

tangkup, bertangkup *lepet, tegep*; menangkupkan *cugep, tangkep, rugep, na'a tegop*

tangkur *lasung, jarang tacik*

tangsel *cengal, sengal, culeng*

tangsi *tangci, tanci, bui, mbaru léwé kaéng de polisi ko tentera*

tani1, bertani *ciwal uma, gori uma, depang uma agu kalék galung*; petani *ata tani, ata gori uma, ata dua oné uma, ata duat oné uma*

tani2 *para, lewang, mbaru de raja, wasé oné perahu pandé ndeng*

tanjak, tanjak tentang *destar jondok, berondong, bembar, dajong, joar, bimbar, kejajok, lolo*; tanjak tentang *destar, bubungan rumah, dsb. bajor, lolo, jondok*; tanjakan *kébé, tukéng*

tanjidor *tambor mésé*

tanju *lampu siding, lampu rinding*

tanjul *tadok, wasé-génggél; tanjul penangkap hewan besar wégar, taking, nggoko, wo'ok, nggoko, larik; menanjul(i)* *karét, tadok, cempak, cago, cenggo, sengkaret, sepak*

tanjung1 *jok, lok tana, torong, jolé; menanjung* *banco, ndoso*

tanjung2 *tanjung, dora, mbijar, ngasang haju, welan, bakok léros, hias one wuk pogét*

tanjung3 *saung paku*

tanpa *toé, toé manga, toé dung; tanpa alas tentang duduk lonto lehang, toé lapeng, pésék, mbéseki; tanpa bentuk mbolur; tanpa buah tangan ngkonos, konas, jour, kening-kenos, kanan, nggonos, lime kanang; tanpa hasil sampul, toé manga, toé dung, ngkonas, kenos; tanpa izin toé tesi, seduk, toé baro, toé wéro, toé ris; tanpa sebab, tanpa penyelidikan sara, péancang, sara-nai, pina-naéng; tanpa campuran gicing, toé kalok; tanpa teman péancang, agu nu, hanang koé, agu hana, agu hanang; tanpa campuran makan daging, dsb. mbojar, kanan, hang li, hang nuru kanang*

tantang1, **menantang** *meget, kancak, keci, nggacek, taring, pancak, notos, kasak, kasik; berdiri menantang codot, jengor, nggulét, mokos, jenggor, megot*

tantang2, **tantangan** *mbolot mosé, wolo mosé, kélo mosé, batang raha, mbolot nai*

tante *inang, nina, weta de ema*

tanur *sapo mésé, likang, sapo likang, sapo mésé, likan lakas*

tanya, **bertanya** *réi, nggé, tauk, nir, tana, ri; bertanya lagi mbalé, réi kole, tana kolé; bertanya entah boleh melalui permandian langi, kéngkang, kékang, uk; bertanya dengan heran babang, mesor; bertanya tentang harga, dsb. nehéng, tana, cehéng; bertanya berulang-ulang, bertanya-tanya untuk menyelidiki nenét, joléki, joté, nonét, nenék, nondét,*

wenok, jo'é, cehéng, mpali-alo rein; bertanya-tanya bentang, betang; menanyi dengan kekerasan soléng, ugi, menggar; langsung menanyi kepada réi, cehéng, tauk, kéng, asa, paés, tana, mbalé, ri; menanyakan barang yang hilang nggé, mambam, nggéhé, babang; menanyakan betul-betul kepada kekét, ké'i, ké'it waken, kéngkét, tana tu'u, cehéng

taoge *togé*

taoke *toké, ata dagang mésé*

tap1 *coga, palor, pilir, palo, cor*

tap2 *culéng, sesi*

tapai1 *tapé*

tapai2 *gumbang*

tapak *nata, natas; tapak kaki tuka wa'i, wa'i weda; tapak tangan baka, nata limé; setapak sedaka; selebar tapak tangan dempek, ce-baka; menapak tilas lut la'as, laki-lako, lako torok lut mosé danong*

tapal *ndotuk/haju/semeng tanda watas/rahit, langon*

tapioka *kanji, tepung one mai tété haju*

tapis, **menapis** *tapis, cémé, cigil, péilir, pilir, tepi; menapis air nasi cénéng, tis, tilis, cumbu; menapis ampas kemiri, dsb. lini, poé, sewa, sewang; menapis sekam akak, wencang; menapis tepung sagu, dll. dampi, tepi, cicir*

taplak *taplak, nggebardi'a tadu meja*

tapuk *pak, baka*

tapung *sepét, hamol, ghamol, naré hang one lewing dandang*

tar *kokis tar*

tara1, **tak ada taranya** *toé cung, toé manga suan, toé emi suan, toé jamé; setara cama(s), sama(s)*

tara2 *tandik, toming, tuming*

tara3 *get, niak, nuk, dian*

taraf *rang, sa'ing, belar*

tarah, **menarah** *coco, kobal, concir, soso; menarah balok tara, sojo, soso, coco haju; memotong cara menarah cowel, poro, sowel, sikat, so'ét*

taram, taram-temaram géwang, sapa-séla, luhap (ranga)

tarang potang, wéo (latung ko comu), tiku

tarap péris, torak, lulur

tarbiah sekola diset Islam

tarekat¹ salang molor, salan di'a

tarekat² wintuk mosé oné gama, toing mosé oné gama

target cai olon ata poli retus, anor

tari, beberapa cara menari dan tarian-tarian danding, déndé, déndék, dindu, jéjong, jékér, jéngkéng, jéré-jéngkéng, jikir, jogék, kélong, lélér, liluk, mbittit, ndetit, pemaka, penangkar, raéng, raga, ronggéng, saé, saé ndundundaké, sanda, sere-bandang, sorobandang, titit, congka; tarian adat upacara kerbau saé kaba, saé taé kaba, paki kaba, raga-saé, liluk kaba, lilik kaba

tarif don bajar, mésén bajar

tarik, tarik menarik= merenggut, menyentak poto, wentang, petu, mondo, wintang, kando, umbi, ndola, rebi, ta'él, aro, aru, watan, lot; menarik kepada diri= merengkuh wa'ék, awék, ancok; menarik tali, dsb. kepada diri sendiri= menjujat poja, umbi, dadol; menarik tali atau sesuatu dengan kuat manda, nando, wantang, nonté, watan, umbi, wentang; menarik dengan cepat wéncar, wesar, watan; menarik ke atas dengan dua jari tiwit, ndieng; menarik ke bawah ndosi, umbi; menarik rambut cekut, sekut, kebut, rebit; menarik sambil lalu nggaut; menarik sebelah menyebelah nondi; menarik pada tetek wenca, wesa; menarik untuk mengambil wencok, wesok; menarik untuk menjatuhkan wa'ék; menarik= mencabut wencu, umbi, kebut, wesu; menarik= merentangkan lot, ndol, bintel, tendi; menarik badan olék; menarik= mengeret, menghela dadol, nori, nuri, soro-saék, candang, rebi, undu, sorok; menarik dengan tali aru, lot, udung, anda, dudung, undu, aruk;

menarik untuk datang witiir, esor, wikit; menarik ikat pinggang untuk mengerutkan aruk; menarik kaki ke atas konggong, tonggo wonggong, joar; menarik kaki kembali dengan cepat wentong, wétong, hentot; menarik keluar kubir, wentang; menarik keluar puntung api witiir, célar, hedong; menarik batas lurus di dalam kebun= meluruskan batas wéro, tirik lanci, tirik langang, wéro langang, werus, waléng, wedus; menarik hati, menarik minat amba, mbamba, méreng, mi nai, ala nai; menarik hati dalam ratapan nonggé, menduk, gojat; menarik kembali= bimbang égu-égé, éngu-éngé, langiléngét; menarik kembali keterlanjuran mulut wencu kolé dadol, mi kolé, poto kolé; menarik lagu irong, gelut, dandak; menarik napas panjang nai mésé, hul, holong, hus, gholong, sut nai léwé, emi nai mésé; menarik-narik wentol, ndél, wentot; menarik-narik tali pengikat perut iru-arut, aruk; menarik-narik dengan halus wiwit, lorong; menarik dengan paksa kere-katas, kerkatak, kerkotos, ghoru, aruk, wentang; merasa urat tertarik deket; tertarik ke atas tentang bibir tongap, sokat, sungét; tertarik ke atas tentang cuping hidung singéng, songét, si'ép, singét, tiéng; tertarik kepada= cenderung, ketagihan kara, koro; sangat tertarik naring, reng; tarik pajak tegi taki; menarik langkah seribu losi pidot, lusi pido-pidot, losi popit, worot komét; tarik tambang poto-ara, mondo-ara, umbiro; menarik orang/binatang dalam posisi tidur ker-katas, ghoru, sorok

taring, taring celeng culé, sulé, ngis cureng, ngis curéng; gigi taring ngis acu, ngis asu, ngi'is acu

taruh, menaruh na'a; menaruh= meletakkan peher, pésék, jobek, mbérék; menaruh baik-baik cemok, di'a-di'a; menaruh ke dalam, dsb.

na'ang, pusi, coga na'a nggéré oné;
menaruh periuk, dsb. ke api séong;
menaruh= membuang ubi, dsb.
ke dalam api cembu, sembu, tapa;
menaruh= memindahkan sejajar
dengan wiru, iruk, tur, mbérék;
menaruh pada tempatnya rukéng,
niangn; **menaruh sekaligus=**
membubuh rebu, cuber, na'a cengkali
kaut; menaruh obat untuk merampas
bisul werut, kesé; menaruh=
memasang tangga rading, radi,
bé'i, bing; **menaruh= memasang,**
memasukkan uang, dsb. dalam
judi, dsb. wa, ne-wa; sekaligus
menaruh yang sisa bandar; menaruh=
menyimpan pedeng, pedong, na'a;
menaruh dendam kemer, nengkes,
na'ang-na, imang, anggong rabo,
tunti negi, nunda rua; **menaruh**
kepercayaan, pengharapan bengkes
nai, deming, imbi laing, bengkes
laing; **menaruh sayang si'it, moghas,**
momang, toto momang; **menaruh**
prasangka réang, nango, toé imbi,
béla-bénget; **mempertaruhkan pa'ar,**
tandu, petaru; **taruhan= petaruh pa'ar,**
pangang, wini, tandu, panga, petaru
taruk, taruk alang-alang mimis; bertaruk
capang, dumuk, gumuk
tarum tao, tarong, sampu
taruna ata reba rémé sekola serdadu(d),
ata reba petok te lami béo
tarung, bertarung tentang anjing cangkar,
sakar; **bertarung tentang ayam tabor,**
tabur sawung, taji
taruni iné-wai molas, ata molas rémé
sekola serdadu
tarup1 épa ndéi, sépa ndéi
tarup2 langkok, cécer, joréng, bondo,
lukung, kubung
tas1, jenis-jenis tas mbéré, mbéré lengga,
tas, pundi
tas2 toming runing senapang, par, tuming
tasbih tasbéh; tasbih untuk orang Katolik
kontas
tasdik torok molor, torok tu'ung, tomo
molor, curup tu'ung

tasik tacik, tasik
tatal cokap, cawal, pipét, lokap
taslim1 condo weki te lorong Mori
Keraéng
taslim2 téng tabé, téng hiang
tasyakur naring Morin, wali dia kamping
Morin
tata ator, ator di'a; tata boga intur hang
agu inung, toing ligot, nuntung; **tata**
buku wintuk te tulis agu bilang(d)
buku, seng kantor ko dagang; **tata**
cara ruku, saké, adak; tata krama
wintuk, sara, jinggop, ruku, ba weki;
tata rambut ator wuk, iruk wuk, suéd
wuk; tata rias sélék, pandé nau, pesolé
molas; tata susila wintuk, ruku, adak,
ruku, repi, saké; tata tertib hinos, inos,
jinggop, jingo-jinggo, hupés, wintuk te
kopn
tatah tekang
tatak lapéng cangkir/kacong
tatal1 cokap, lokap, cawak
tatal2 demper, rempé, lesing, dapér
tatanan wintuk, anor, adak
tatang, menatang saka, sompo, hénggé,
sako, jénggér, kakap; (se)penatang
tangan (ca) cingkor, sa natas limé
tatap, menatap= memandang lepot, jeler,
jeré, bulék, jotot, mbedeng, mbegék,
bunggék, jetong, jenggor, jelong;
menatap dengan sungguh-sungguh
jeker, jetong, bilok, mbugak; menatap
terus mbileng, jeteng, jotot, jenggor,
mbiker; menatapi= meneliti sesuatu
mbeler, pélet, jeleng, jeteng, jelé,
walér, jelong; bertatap muka lonto
leok, liup weki, padir-wa'i réntu-sa'i,
ulu pukul-wa'i padir
tatar1 toing, titong, tuing
tatar2 tirik
tatih, anak-anak bertatih-tatih tadek,
padek, jiding, lako das, ades, daél;
orang sakit, anak-anak tertatih déol,
ndoék, ghéjol
tating, menating héké, sompo, saka,
kapu, sako
tatkala lété, omé, du, nganing, laing
tato wetik, kadéra

tatuasi, mentatuasi *ceka tikang*
taufah *témo, kembe-léis, kamba-lésé, lérém*
taufan *ndoéng, buru-poté, buru-warat*
taufik *campé de Mori Keraéng, sambé de Mori Kraéng*
tauke → **taoke** *ata bora mésé, ata bora éros*
taun, taun untuk manusia *beti perésa, wéla ghaju, penémba, némba; untuk hewan* *bambo, bambong*
taur *sambé*
taurat *adak/wintuk de Nabi Musa*
taut1, bertaut rapat *japet, jépet, rapét; bertaut tentang gigi orang pingsan, pintu, dsb.* *taker, takek, kiki, caket, rakit; menautkan, mempertautkan* *tigol, mena, rapét, kicuk*
taut2 *wasé pékang, wasé wundu*
tawa tawa, lésék, wengés; tertawa *terbahak-bahak réhét, régés, ha-haék, dalér, jahar; tertawa dengan suara* *besar régék; tertawa panjang dalér; tertawa dengan suara kerongkongan* *regék, régék; tertawa mentah sambil gigi kelihatan sedikit réngés, wéngés, wengés, gemis, mbésik; tertawa yang berlebihan* *nggékék; tertawa yang dibuat-buat* *tawa-ta'a; tertawa tersipu-sipu* *wingi-wangal, wingis, ringi-rangas, ncingis, ringki-ringis, tawa-ringé, tawa-rengé, rence-remak, ringki-rangkas, rinci-remak, bingi-bangas, wingi-wangas, cingi-cangas; tertawa lebar* *wingi-wangas, ncangas, wangas, nci'as; tertawa masam* *tawa-ta'a; tertawa mengejek* *ciki-ringing, riki-rimis, saka-rangang; tertawa hanya sebentar saja* *hik, lencok, lesok, dencok; tertawa sambil memalingkan muka* *pilus-péléng; tertawa geli* *tawa-ngkila, keli, tawa-rosé; tertawa mendenguk* *ngkuk, ndekuk; bayi mulai tertawa* *somot, imus; cara tertawa yang pendek* *lencok, lesok, dencok; tertawa-tawa* *héba-hak; tertawa-tawa saja* *cingis, cangas, ngere-ngi'at;*

tertawa terus *cingis mtaung, singis; mentertawakan* *pandé tawa*
tawaduk *riko, jinggop, jingo, jinggo-li'o*
tawak *peké, umbar, umber*
tawakal *ta'ong susa, condo mose one morin, ta'an da'at, pereng*
tawan, menawan= menangkap *deko, ta'o, cabot; tertawan hati= tertarik* *hati lumu nai, wa nai, lo'o, luhu, nawu, loda nai, pa'u nai, lumung nai; tawanan* *ata bui, ata poli dekongn, perungku, terungku*
tawang *luju, ranté-emas*
tawar1 *belé, jelé, lemba, laba;= tak asin* *tentang air* *balas, hela, bojo-bajal, balap; tawar tentang air, buah-buahan* *geluk, laba, kiluk, balap, balé; sangat tawar tentang tuak* *geluk, ngejél, mbosar; tawar= tak manjur* *lemba, mbalo, bal; tawar hati* *lemba-lojot, mbalo-nai, wokang-pucu, da'at nai, wugu pusu*
tawar2, menawar *minta beli* *awar, padar, aréng; menawar= minta pengurangan* *harga* *jejok, paking, tasang, jeja, kepe-keres, jaji; menawarkan* *tasuk; menawar-nawarkan makanan* *kepada si sakit* *padar, tasuk*
tawon → **tabuhan** *cené, wani, ruan, sépot, kolong-uwi, lokét, mbaru watu*
tawur, tawuran *rani-tau* *ata do, raha tau, wajo tau*
tayang *pandé ita, toto, toi, toto*
tayum *du kolep(n) lesu, wa lesu*
tebah, menebah *mbep, tebol, temba, pak, pépék, mboép*
tebak, menebak *teka-teki, dsb.* *ngaéng, ceka, nango; menebak serampangan* *ceka-semba*
tébak, menébak (pematang) *cewék*
tebal= *tidak tipis* *kimpur, kupul; tebal* *tentang asap* *di dalam rumah* *nembeng, nembong; tebal* *tentang awan* *tenggem, tunggém, témbél, nenggét, tembel, mendot, neni, rewun; tebal* *tentang bibir* *wotos, wujér, wujél, téंबर, wajér, béjer, bembir, wujar, wanténg, béjél, lejér,*

lepor, bibil, lendé; **tebal** tentang bibir, otot, dsb. *watés, wotos*; **tebal** tentang buah beluru, dsb. *bonggong*; **tebal** tentang bulu jembut, rémbong, jombut, jumbut, janggep, jembem, jimur, jebut, jubet, jegul, bémbot, bongguk, bok, jambem; **tebal** tentang bulu ekor bémbong, bombor; **tebal** tentang daki witek, dangkél, tampél, nekit, dikeng, hoceng, déléng, kentir, nikit, numeng, ndume-ndameng, nangkel; **tebal** tentang daun pandan, dsb. *nanggep, kupul, senggep*; **tebal** tentang iris enau sadapan jejak; **tebal** tentang isi ikan pates, kupul, bajél; **tebal** tentang kain gatuk, kumpul, mbasi, nggedis, kimpur; **tebal** tentang kulit, dsb. *nggebal, kupul, wujér, kebal*; **tebal** tentang kulit kerbau leget, kupul, legit; **tebal** tentang kupasan coak, lenggés; **tebal** tentang lemak kupul, gampus, héngkel, nggibur; **tebal** tentang otot bajél, pusal, wucél, bujel, bujél, bejel, bajal, bosél; **tebal** perasaan, **tebal** muka lutas, kuméng, luga, ngisok, dedas, kupul sai; **tebal** tentang pipi bambur, bémbut, besé, jibuk; **tebal** tentang rambut ibel, table, bok, kimpur; **tebal** tentang rambut, rumput *tebel, johur, bok, jogung, sumbu-semбет*; **tebal** tentang rumput bombo, mémpong, jobut, mombuk, cuhus; **tebal** tentang tahi gigi litak, wosok, koko; **tebal** dan lunak bahél, baghél, ngoél; **tebal** dan panjang tentang bulu kambing, dsb. *jambem, jamber, jumbepe, jambék*; **tebal** dan panjang tentang rambut juhir, joir; **tebal** dan panjang tentang rumput *cebut, bok, senggep*; **menebal** tentang daki, utang *tampék, tampél, monggur*; **tebal** muka/telinga *toé pecing ritak, ndingut*; **tebal** bibir *toé ngoéng te curup do*; **tebal** hati *toé manga doing momang, toé nuk tau*

tebang, menebang *paki, poka, lebem, wéréng, nawi, pongga, kéras, cé'ang, céca-mémak, rimu, wérét, ndapu,*

pepak, cabat, camp; **menebang** *kayu-kayu besar waktu menebas hutan poka, keto*; **menebang** *habis-habisan cabang-cabang pohon ko'ol, kitu, lompa, tes, rosik, lopa, paki kéntu*

tebar, bertebaran *wécak, leher, tulu-tala, kali-kalas, mbélar, kédar, wésak, ghelar, pari, wéras*; **bertebaran** tentang barang-barang yang digantung *ndai-nduhung, ghela-mamak, paki-wesak, ndari-ndurung*; **bertebaran** tentang orang sakit, dsb. *bélar, ghéla-ghaé, ghela-mamak, bélang, héla-haé*; **betebaran** *tidur werwangkang, ghéla-mamak*; **menebar** *jala oké ndala, wesak ndala, oké wénta*

tebas *wancing, wasing, wetas, rimu, atis, roi, raut, wé'ang, camp*; **menebas** *belukar kecil capi, nggojo, watis, roi, raut, rimu*; **menebas** *kebun baru ngojo, raut, rimu uma*; **menebas** *rumpuk cicok, bébér, bambar, béba, babar*; **menebas** *untuk merintis jalan ramba, roi, watis, atis, wéwa*; **beberapa cara menebas** *ra'ap, uma, wéa, wéwa, raut*; **menebas** *mendatar rumput-rumputan, dsb. babar, wénco, bébér*

tebat, tebat *ikan bak ikang, bak nakéng*
tebeng1, **menebengkan** *rimbi, riding*
tebeng2 *rinding, nambéng*
tebeng3 *gunting wuk, loké wuk, ropo wuk*
teberau *wakas, wakos*

tebing *ngampang, téngku, téku, kébé*;
tebing *kecil, tebing rendah di pinggir sungai, jalan, dsb. ngawé, mawé, ngawéng, kébé*; **tebing** *batu nampar, rambang, napan, napar, nampé*

tebok *racuk, wunggu*

tebu *téu*

tebuk, tebuk *pada alas kobeng*; **tebuk** *pada lesung lewo ngencung, long ngesung*

tebus, menebusi *sambé, cépé, luing, cola, sanggo, jépé*; **menebus** *kekurangan soléng, intung*; **menebus** *kelancangan mulut taru mu'ú, bowo lorong jowor*; **menebus** *kesalahan dengan*

persembahan *rocang, somba*; **penebus** *ata sambé, ata cépé, sambéng, ata pola mendo*

tedak1 *waé agu bija, anak wa(n)*

tedak2 *wa'u, cedur*

tedas *si'ang, nesa*

teduh= **berhenti, reda** *hema, lino, pio, kos, asi, meti*; **teduh kembali tentang topan** *nair, lik*;= **tenang, sunyi** *lik, terep, lingot*;= **tenang tentang air hélel, mbétél, liheng**;= **redup tentang matahari** *lep, malep, mambel, mbau, malop*; **berteduh** *mbau, iling, ili, nili, kaéng, timang*

tedung *ular rani, mbapa-dapi*

tega *toé manga doing momang, ngao, toé moghas, toé momang, cung*

tegang, menegakkan *rempeng, ré'ing, ireng, ngaéng*

tegak *nggeluk, cedek, tentes, tongkéng, helek, mangger, tontés, jandeng, tedék, tedek, jodok, medés, ndair, codek, tedé, ncodek, ndidek, tongkés, nggaler*; **tegak (seksual)** *tidek, tedek, modok, codek, wadat, todong, medok*; **tegak tentang batu** *ncodek, tongkéng*; **tegak berdiri** *medék, tender, tejek, ghesé, medés, cedé, mégit, tendes, mados, jeder, mandeng, lendé, tontés, medés*; **tegak tentang bulir** *tondos, ngkere-ngkaong, joar, soar, setet, codot*; **tegak tentang bulu rambur** *sotot, jahir, jengger, jeder, riging, cider, sonot, lonos, cunam*; **tegak tentang bulu landak** *lencek, cingker, tigér*; **tegak tentang duduk** *cedok, ndedes, mbedeng, nggeluk, cedek*; **tegak tentang jari kaki** *tondek, nggeluk, tundek*; **tegak tentang ekor, dsb.** *tékés, ntoar, téndés, tontér, tikes, tékér*; **tegak tentang panjang tombak, dsb.** *tindek, pendek, sendek, tudek, tendek, cunam, nggeluk*; **tegak tentang telur, dsb.** *tolo*; **tegak ujung sebelah** *tonggang*; **banyak yang tegak**= **runggu-rangga** *jogér, jai-joar*; **berdiri tegak di antara orang banyak** *sere-hendi, mandir, medes, tongkés*; **berdiri tegak dengan angkuh**

jéndir, jénggir, jondér, jengkeng; **tegak dengan sikap marah** *medek, medok, togé-ndolor*; **menegakkan**= **mendirikan** *codek*; **menegakkan batang jagung yang patah** *kolos, tedé*; **menegakkan batang padi yang rebah** *tetes, wéus*; **menegakkan buah** *ajo, tonong, ta'an*; **menegakkan**= **mengangkat** *ekor, dsb. tékés, tondek, tedé, tikes, tékér*; **menegakkan badan** *tengger-molér, tonggér-molék, togé-ndolor*

tegal1= **karena** *campit, sapit, supung, cupung, capang, lété le, raja(n), comong(n), somongn, landing, ai, du, sogho, le*

tegal2, tanah tegalan *libong, limbo*

tegang= **kaku, keras tentang badan, anggota badan, dsb.** *kador, tengger, teger, kedet, tegor, kodot, konggor, cirang weki, ger taung weki*; **tegang tentang bangkai, mayat** *lenter, léngkét, lengker, keget, lugut, kengger, kenggang, kodot, kanggang, kenggar, kugut, lengket*; **tegang tentang bulu, rambut** *juar, jodor, kodot, cigir*; **tegang tentang daun pandan, dsb.** *cender, kodot, kador*; **tegang tentang kain, sarung wenggi, kodot; **tegang tentang kemaluan kuda** *wulél, todong*; **tegang tentang kulit** *angka welit, silang*; **tegang tentang kulit perut, dsb.** *selir, kodut, nanggung, wu'a*; **tegang**= **kasar** *tentang omong* *ceder, tegor, wutak*; **tegang tentang pakaian yang dikanji** *sengger, ger, kender, keder, wonggong, jender, kodot*; **tegang tentang tali** *tendi, ntelér, keng, der, ntolér, andang, tileng*; **tegang tentang zakar** *modok, nter, lotos, bentor, wugut, mogong, wodot, ntor, lodot, montor-selek, todong*; **tegang dan sakit tentang urat** *lémar, memar*; **bersitegang** *urat leher* *tendi léwang, keget, cender, tendi*; **menegakkan** *kekang kengkeng, tendi*; **menegakkan tali** *der, bendil, tendi, tendi***

tegap *meget, mbereng, maleng, beguk, urat, geder, kancang, wo'é, mbages,*

bancer, jegeng, nencer, megot; langkah tegap meget, megot

tegar1, tegar= keras, kaku *teger, ger, tenggek, tegor, tenggor, tengger; tegar hati*= keras kepala *kulas, kumal, mander, gegil, kégét, kumpul nai, ku'ak, batuk nai, kupul nai, kuak; tegar hati*= keras hati *weger, wengkel, wengke-we'es, kukal, ku'ak, mésé-nai, kubang, dedas*

tegar2 *pandé ndeng, jerék*

tegas, tegas tentang berkata, bertanya, dsb. *masa, nggarang, ceder, tu'u; cepat dan tegas* tentang berkata *rompi-rampi, toambo-tu'u, ropa-rapét, ropo-rapak*

tegel *jubin, kramik*

tegil *cakal, sakal*

teguh, teguh= kuat, kukuh *waké, meget, mberes, caler, urat, jenang, males, meder, calar, ler, ndeng, megeng, jerék, meghong; teguh*= erat tentang ikatan *jerék; teguh hati helu nai, meku nai; teguh kehendak weger, merep; teguh* tentang janji *caher, mut, reké; meneguhkan* dengan perjanjian *rekak, reké, pongo, pandé saké*

teguk1, meneguk *reguk, teguk, tem, lelem; bunyi air diteguk*= deguk *ngguk, beguk; terteguk cekes, deké*

teguk2 *tingul, lintu, lemon*

tegun, tertegun= tiba-tiba berdiri tegak *metek, midék, dongok, jengel, jéring, tajer, lodem, lélak, nganga, medék; tertegun*= sekonyong-konyong berhenti berbuat *ngagel, rantet, ra'ét, da'ét, do'ong, randet, radek, retot; tertegun*= sekonyong-konyong berhenti berbicara *bengel, poro-ndo'ot, nganga, deteng, tengel, takek, ntolek, li'ak, bélék, wengel, retot, hema toé laos lia*

tegur, tegur *sapa adak, betang, ris, réis; menegur*= menyapa *ris, babang, ma'a, babang agu bentang; roh menegur*= mengganggu *babang, betang, bentang, kating, langat; menegur*= mengusari *rondong, renta, nu'ur;*

menegur dengan mata *nggulé, nggulék, nggulép, nggulét; menegur*= menasihati *wéwa, jér, repes, toing, tuing; menegur*= menasihati dengan marah *rék, ngerek, rugi, rabo; menegur* agar jangan *ré'ing, maring, ri'ing; teguran*= ajaran *wahéng, wéwa, toing; teguran*= sapaan *dés, ris, gés*

teh, air *teh té, waé té*

téja1 *dérés lesu, léros lesu*

teja2 *toso-dimar, toso-dima, nimbar, tojo nimbar*

teji *jarang lélang, jaran kilang*

tekad, bertekad *buber, suk, terang, biber, bibor, huber*

tekah *kodé iko léwé*

tekak1 *tolak, ngandol, bokak*

tekak2 *lenter, tingul, lintu*

tekan, menekan= menindih *demet, denet, leneng, renek, kuncé, demot; menekan* ke bawah *menda, dendum, dedum, denot; menekan*= mengecam pembicaraan orang *demet, dekak, ta'o, deko; menekan napas*= meneran *ngeseng, eseng; menekan-nekan sayur* waktu mendidih *das, kéol, kedak; menekankan kata-kata* waktu berbicara *pi'al, mencer; menekankan* salah satu bunyi *gencut; menekankan* rebusan *kedak; menekan* kemarahan, dsb. *reket, ta'on; menekan* kemarahan supaya bersabar *ngger-wa rak ngger-éta lémas, ta'on; tertekan* tentang perasaan *wenggek, wugu; tekanan*= lagu bahasa *ro'és, redu, cikel; menekan* untuk memaksa *duduk, dedek, paka*

tékan *tékéng, tekeng; tékan mati* *tumang, tékéng mati, pulung*

tehang *haju tukang, ghaju do'ong, haju toka*

tekap1, menekapi *rugep, képé; menekapkan* *ragep, képé, tadu*

tekap2 *danum nondo, danung, podok*

tekat → **tekad**

tekat2 *bordir*

teka-teki *bundu, tepu*

tekebur *bebe-buber, mésé nai, ber-buber, bombong pesu, kembe lu'ak*

teken → **tékan** *tanda tangan, ucu limé*

teker, **batu teker** *watu api*

teki, **beberapa jenis teki** *helas, kala-kati, kel(e)-kao, kopé-koé, kopé-loé, langga-loing, lengge-loing, mauk-acu, mumus-lawo, mber-tut, mbu-mbet, ngelas, remang-satar, rondu, (baba)-rudu, (remang-)winto, wulu-ela*

tekik balak

teknonim, **teknonimnya** *ngasang amén*

teko ceret, **cérék**, **laduk**

tekong1 *nakoda*

tekong2 *ata laring cain téka raga*

tekor1 *toé rapak, komus, toé sum*

tekor2 *pa'u pika ca-o-ca*

tekipi → **trisula** *korung dangka telu matan*

tekstil *ceca tenun, ceca dedang*

tekte *lobong, seng lobong weli mbaru ko*

tekuk *wengkut, koda, kudu, talo;*
bertekuk-lutut *koda rampas, talo, tikul, koda rowa tau*

tekukur, **burung tekukur** *tekur, kukur, dukur*

tekon, **dengan tekon** *seber, harat nai, wekut, wengkuk, gepek, mupuk, gempur, bugu, mepuk, ndahot, detuk, sugut, wukut, wesut, pekur, pero, tunduk, ndetut, ngejung, tenduk, tendur, nugut, nundung, mukut;* **tekon tentang bekerja, berjalan** *tekuk, kénggég, mukut, wekut, kelkéntér*

tekung dalo

tekur *ndegut demeng nuk, tenang, tengguk, tundur*

tel médak

tela1 *gérak, betas, si'ang*

tela2 *tété haju, tété ghaju, wogor*

telaah, **menelaah** *toto, perésak, céca, rimba, walé, pidik atu petok*

telacak *la'as wa'i, lé'é*

teladan *toming, tuming, sonto;*
meneladani *karéng, lorong ata molor, lu'ut ata tu'ung*

teladas *cunca radak*

telaga *tiwu, sano, rana*

telah1 *ga, poli, gah, ge, gi, ga'a, puli;*
telah sampai *racak, sai, cai; setelah*
poli, émé (... ga), émé ... katé, mai ... main, puli hitu

telah2 *nampo, napo*

telak botor, **pojot**, **polot**, **polo**, **pas**, **duha**, **palé**

telan, **menelan** *hang, teguk, umet, omet, ulek; menelan= melulur* *omet, kodel, kolek, ulek, lemot, nggemot, komet, umét; menelan yang besar-besar* *ngubet, ubét, ngolot; menelan bulat-bulat* *olek, hodel, kereng, ngolot, ulek cengkali; menelan bunyi -k, holek, redot, keké; jagung ditelan bulat-bulat oleh ayam, dsb.* *hodél, ngolot, detuk; menelan biaya* *do hang intur, do ghan; menelan malu* *ritak le koda, ritak ru, ta'ong ritak*

telancang *ngasang de kaka lélap*

telangkai1 *ata tongka, ata toka, paténg(jaong), watang agu gurung*

telangkai2 *pegar, purak, wajo, purak-makang, wajo kampong, rani tau*

telangkup → **telungkup** *kembé, ghembér, toko nggerwa ranga/tuka, mekom, kembe, toko tegep*

telanjang *laco, laso, logos, ndongéng, kencéra, laki-laco, nggaler, ngkonot, ngkara-ngkamor, mbongéng, longing, nggalér; tua lagi telanjang tentang anak-anak* *lundak, laso, nggalér, mbolang; berjalan telanjang* *ndébal, lako-laso, lako-laco; telanjang bulat* *mongger, mbolang, mbogéng, konca, nggalér, nggolér, ladam, pongéng, mbola, mpungang, mpungér, bondang, koca, bogéng, ngkere-kemos, gumpang, handur, gampus, kéra, ponco, tewang, nggaléng, nggosan, nggosal; telanjang anak-anak waktu tidur, bermain, dsb.* *gungkus, gukus; telanjang setengah badan* *mbolang, ngkara, mbola; telanjang tidak memakai celana* *langgér, laso; telanjang dada* *toé paké baju; telanjang= tidak tertutup, tak terlindung* *ngkonas, lenci, konca, pécang, ponca, laso, mbola; telanjang*

kaki *wa'i kanang, wa'i kanan; menelanjangi pandé laco, pande ritak, pandé loso, pandé loak, wicok laci*
telanjur *lagep, ladu, dancu, dasu, bincung, cancut, dancu-dorot, dasu-dorot, ngasok, sasut, ngancuk, ngancek, racek; telanjur tentang perkataan boncu, ndaér, gancél, ladu mu' u, curup ladu, dadol, banco, ngabu mu' u, lobu mu' u, sasut, lancur, cadel; ketelanjuran leng bail, dok bail*
telangkai *watang, watang agu guruh*
telantar, terlantar *kéba, kebang, waci-wecak, paki-wésak, mbitu-mbatu*
telap, telap= *dapat dilukai, dsb. hang le, tama, hombes, lewek; telap tentang tanah waktu digali hambong, kambos, kambong, ghambos, hawes; telap dalam-dalam keset, macep, mocep, colem; telap= makan tentang parang, dsb. wisot, hapok, harat; telap tentang gergaji kaos, lomok, kewong*
telapak nata, gélak, natas; telapak kaki wa'i-nata, wa'i-keda, wai weda, natas wa'i, repa wai, tuka wa'i; telapak tangan limé-nata, baka, natas lime, tuka limé; telapak kaki (tangan) yang terbelah-belah wa'i (lime) tabak, begha, wa'i tela, tela tuka wa'i(limé)
telat *lat, cai-musi, sai musu*
telatah tana, mapak, ota, apak
telatap *sé kang toko oné puar, lo'ang*
telaten lembak, nengga-nai, elus nai, ngalés, pucu-léwé
tele1, bertele-tele1 *sere-mbapas, épo-apos, ngara musu- ngara musu, handi-hendos, bindi-bendos, bajé-jaél*
tele2, bertele-tele2 *bodok, bapa, bénga, ndaél*
tele3 *nggebar kelambuk*
tele4 *tadang, tadang-mai, déu, déu-mai, déu, déu mai, diu*
teledék *danding, déndé, déndék, nggéjang, déndék*
teledor *lérém, uncang, léréng, témo, ngondé*
teleku, berteleku *témé, pénu pacu*

telekung *rédiung, jonggo, jilbab, rodong, mukena*
telempap, setelempap *baka, dempek, nata-limé, natas limé*
teleng *gégé, wéngét, nggélés, gégéng; teleng tentang kepala jéngét, céngét, pégé, péngéng, mbéngét; teleng tentang kepala waktu membawa beban wéngé, wégéng, péngé, pégé, lédek; teleng tentang topi jégul*
telentang, jatuh/tidur tertelentang *téla, lé'ap, tébar, téar, walal, béngo, dunggus, nagat, gélak, halas; letaknya tertelentang léla, léngat, téla, gélak, téla; semua telentang tentang belahan bambu 'nampo' doér, gélak*
telepok *tilu hemél di'a kolé taran, bunga teratai koe*
telepon, menelepon *télé-pon, alor*
teles baca, jembek, basa
telikung *pongo wa'i sua, ranggot, agu limé sua, rimpung-wa'i*
telimpuh → **simpuh** *oto di'a, lonto wa ngger musu wai sua*
telinga tilu; telinga yang berlipat-lipat dan rusak *dompé, keru-kekur; daerah sekitar lubang telinga léngkér, lékér; telinga keranjang tilung; telinga perian pongok, mongo*
telingkah *nai-dio, tuka-woléng, toé sa nai, woléng nai, nai da'at*
talingkung *wua, wuas*
teliti depis, nai-nai, nepis; dengan teliti mengerjakan sesuatu *mbajik, indang, tipek, mimir, getut, kitep, jinggo, seraja, gemir; memandang dengan teliti jenok, jeto, jetok, nejik, jelong, nining, jinok; memeriksa dengan teliti jenor; menanyai dengan teliti jenék, kengkék, tusup; menyimpan sesuatu dengan teliti ciho, jempeng, di'a-di'a, moi; mencari sesuatu dengan teliti hilit, jijuk, jiju, ghijuk; menceritakan atau mencari dengan teliti pinas, gepis; menceritakan sesuatu dengan teliti petang, petan, lepit, nepis-ndunduk; meneliti mbeler, nining di'a, kawé di'a; meneliti untuk mencari*

tulak, tetur, kawé; meneliti perkataan simbar, nukdi, kawedi

telor → telur *rugha, ruha*

télor *sontél, horé, sotél, ghorét, dontél; télor mengenai bunyi r dorét, sorét, ndorét, ghorét; agak telor dontél, ndotél, ghorét*

teluh janto, rasung, kosé

teluk1 *jok tacik*

teluk2 *tikul*

teluki1 *sutra*

teluki2 *wéla runu, wéla runusi, wéla runus*

telungkup, tertelungkup, menelungkup *cugep, tadu, pegep, pegem, pugug, tengkem, tegop, tegop, mengkem, nanggung, legep, togep, rogep, cegep, dongét; menelungkupi tadu, tegop; menelungkupkan palungan, dsb. pegem, pegom; jatuh, tidur tertelungkup engkem, legem, tenggu, hémbér, kembe, nengkem, pegom; jauh tertelungkup longéng; tidur tertelungkup renggem, pugeng, lungkut, tenggem, pegom, ghembér, kembé, toko-nengkem, toko-tenggu, toko tegep*

telunjuk *limé-toso, moso-toso, moso tojo*

telur ruha, telo, rugha; telur katak ruha ngerék/paké; laba-laba ruha ranggong; sarang telur katak sawot, pupung; telur kutu kepala piras, gior, géor, mburuk; telur udang béndo, ruha kusé; bertelur ruha, rugha; bertelur tidak setiap hari lampong hampir bertelur sasak, ruis rugha

telus burut, kobong

telusuk *moset, moncer, pusi, sesi*

telusur *lako loléng, céca, céak, lako lut, tulak*

telut1, bertelut *dungkut, tikul*

telut2 *tokor*

telutut → lutut *tu'us*

tem uru, sokor, cekeng, laring, lété, du, sekon, nganing, laing

tema pu'un tomba (jaong)

temaah *longkir, ngomper, gomeng, dodong, belala, ngarat*

temaha1 *ata kunjung, le kunjung, ndawé, longkir, gomeng*

temaha2 *sala, toé molor, cela, sela, ci'al, calang*

temalang, sejenis temalang garok, lokap, lukung, lidé te tong waé wani

temali → tali *wasé*

teman= sahabat asé-ka'é, béla, haé-béla, haé, bali, haé bali, haé bisu, reba haé, molas haé, nggajang, na'é, nggaé, gaé; teman akrab haé olét, ghaé olét, haé olés; teman= yang sejenis asé-ka'é, ladung; teman sesama laki-laki haé réba, ghaé reba; teman sesama wanita haé molas, ghaé molas; teman perjalanan di'ang haé, ghaé lako, haé lako; teman serumah lapu; temannya= yang jadi pelengkap, yang cocok dengan haé(n), woé(n), radi; teman kerja haé gori, ghaé gori; teman hidup haé kilo (rona ru, wina ru); teman seperjuangan/senasib haé béla, ghaé béla, haé ca lako oné mosé; teman kuda jujur ikong; teman nasi lawit, apét, paréng, paréng; nasi tanpa teman péancang, topak, belé, hang-li; berteman réwo, réwok, cama; menemani kempéng, raés, pakep, baling, ramé, réma, wékol, kimpéng, haéng, sedapi; menemani api lowing, penes, pisu; menemani makanan, minuman paréng, caréng; menemani nasi lawit, paréng; menemani sayur-sayuran repa, cemba

temanga *re pang, repang téu, lechang besi, losan*

temanten, temanten pria *kopé harat, kopé gharat, kopé; temanten wanita kala-linti, galang, kala-liti, bako kopé, kala rana, lala réngga, raci wua*

temaram, temeram *hendak pagi ngilingelak, nisik-nasa, ciang tana; hendak malam capu-rebem, rewu-roét, resu mendot, ragi regem, babang ranga data*

temas gojing *ata hena le jing, rewos ata ghena le jing élé marawio*

tembak, menembaki pasang, pana, seka, ceka
tembakau mbako, rongko, po'o, rom; **tembakau virginia** mbako wér, mbako vér; sejenis tembakau yang berdaun lebar mbako-tingga; **tembakau hutan** nteras; **tembakau susur** mbako-cécu, mbako sesu, mbako jijik; **tembakau pesugi yang sudah lama di mulut** luang, losan, pon, cécu
tembam bohul, bahul, timpes, besé, bobot
tembang déré, rindo, landu
tembek ciwir, siwir
tembel1 → tambal tope, tumpak, cumir, tope, tampéng
tembel2, bintil téwél, bentus, betu, wisul
tembelang buruk, léngang, rato, wengit, buké
tembeliung buru warat, buru poté
temberang joak, tombo adong, tombo rendu, wasé one kepal kudut pandé ndeng
temberas1 haju meranti
temberas2 ikang gurami(nakéng) gurami
tembiang korung, kurung
tembikai → semangka wua semangka, ikang tacik
tembikar rewék, lékap
tembilang → sekop basic, bancik
tembilar campat, sapat, cepat
tembis kenta, renti, renting, renga, wente-wenga, tida, keta, renga, wente-renga
tembok, tembok susunan dari batu alam turéng, sopang, compang
tembolok cebot, cepot, tutu, sépot
tembong tanda oné weki pu'ung du loas, tila, neni koé, macangtanda oné weki pu'ung laing loas
tembuk, tembuk tentang kain, dsb. kewok, mbelak, mbingok, botot, nggewol, ngewol, lewo; **tembuk tentang lumbung**, perian, dsb. kopek, wetok, biké, ra'a; **tembuk tentang periuk** ropek, ra'a; **tembuk tentang perut**, dsb. mbutés, wela; **tembuk-tembuk tentang kain**, dsb. wele-wotos, put, pudus; **menembuk** pus,

pudus; **anak ayam menembuk kulit telur** ruwuk, pecak
tembung1 cumang, cumang-tau, regha, ra'ut, aging, larik(eme caci)
tembung2 larik, cumang tau, lelo tau
tembung3 bampang, semambu, semboré, bapang, bampang
tembuni ru'ang, asé-ka'é, cewo, mbau, mba'u, sewo; **tembuni dan darah imar**
tembus, tembus oleh tombak, dsb. burut, kombes, léput, kimbeng, bibut, burut-bali, durut; **tembus dengan mudah tentang tikaman lopes**, nggoés; **tembus keluar tentang tulang yang patah** gantong, nggadok, mbéong, ndacok; **tembus sampai di dalam** rimbeng, rumbeng, larong; **tembus= terbuka tentang mata sarang kelekatu wérok**, wetok, ghan, mata; **tembus= melintas terus tentang mata labur**; **dapat menembus taki**; **menembusi= melubangi** dus, nggalong, labut, pudus, usu; **menembusi= mendobrak cara**, lumber, dur; **air menembus ke buntang**, lu'ur; **ditembus cahaya** larong, laro
temiang, buluh temiang helung, ghelung, sawar, lelu, kolo
temin cuba, rombang, toda, cubal, soran, lupan, supak
tempa, menempa pépék, pék, copu, pipis, bolo, pépéng, po; **menempa= membuat dédék**, wowo, pandé
tempah, uang tempah lobong; **menempahkan perempuan** po'ot; **menempah tuak** pudang, ton, paking
tempan haju nggalu, galu, ghaju galu
tempap nata-limé, natas limé, matas lime, tuka limé
tempayak ici, bokas, lébong; **tempayak belalang** pusu bongkal
tempayan gumbang, bingki, loran, jenggok, bu, laduk, tawa
tempat osang, tara, hidi, béang, tosan, paté; **tempat milik sendiri** ota, deru; **tempat sebagai kata penghubung** baté, ata, tara, duhak, dungka, dungkak, pété, paté, palang, tanda,

tere, tara, pali, péta; tempat yang nia; tempat menimba air woang, wejang, waé woang, wo'an, waé wo'an, bungki, cancor; tempat lebah tinggal di dalam tanah soang, so'an, liang; tempat orang berdiri waktu melempar dalam permainan kemiri, dsb. ulung, ulu, wa'ing, témbé; tempat berdiri untuk menahan jerat lengkiang, baur; tempat seorang sakit kusta dirawat gadung; tempat menenun dongong; tempat rusa, kerbau, dsb. berkumpul macing, manggé, satar, ota; tempat liang pertemuan arwah robeng; tempat strategis untuk menjagai musuh para-ntélo, porong-télo, mbélo, pekuku, paté kéot; tempat kebahagiaan (lé) randang-élé; tempat kering riwok, masa; tempat di belakang rumah atau kampung ngaung, ighur, pepa, congkor; tempat yang agak kecil dan rata dentap, malok; tempat lengang nihung, lik, liot; tempat rata yang luas néncak, ndasa, leko, béa, lengkong, béa ndéjang, satar mambak; tempat bersemak, dsb. dalam kebun podok, roas, poncéng; tempat yang subur utes, boul, ghambos; tempat yang sukar dijalani mena, menga, do'ong, kéot; tempat di bawah tebing kecil belo, ngawéng; tempat yang tersembunyi bebel, bone, cikot; tempat yang tinggi gempak, téjak; tempat tinggi di luar kampung limbung, golo; tempat air sungai menghilang ke dalam tanah saramolo, penos, benos, ser-molo; tempat yang dalam di rawa-rawa nggéléwulang, solé, bajak-ratung; tempat yang dangkal di sungai nencam, pupung, létar, toé dilem; tempat katak bertelur di rawa-rawa nggéco, cékur, mburuk, rombos; tempat katak biasa duduk likur, pupung, sépék; tempat di bawah tulang rusuk melayang kébeng, kébong, kebeng; tempat di tengah tulang belikat

capu-lali; tempat kain disambung polok, mbukut; tempat menyimpan beras ténang; tempat memberi makanan babi unteng, galang; tempat dari bambu yang dibelah untuk menyimpan periuk rangkat, léba, céwak; tempat kapur sirih dari logam sangku, saku; tempat sirih, dsb. yang dianyam tépak, wéol, buti sepa, béka sepa, kepé cepa; tempat sirih dari logam yang bertutupan lopa; anak tempat sirih yang dianyam lapit; tempat menyimpan tikar ndolu, ndulu; beberapa macam tempat tidur jangkong, pentas, serigang, wongka, kilo, lo'ang; tempat dalam rumah di antara bilik-bilik dan perapian usung, legang, landong; tempat untuk tamu di dalam rumah lutur; bertempat tinggal di mé'o, ka'éng; di tempat paté, péte, péta; di tempat itu nitu, nituk, nditu; di tempat sana ndiat; di tempat ini ndo'o; pada tempatnya= sepatutnya kuré te, kuréta; pada tempatnya= benar, tepat lé'é, oros; tak pada tempatnya tentang perkataan ta'a, cimpi-campa, nanam, salang-pe'ang(n), bepé'ang, ceca'u

tempe *témpé*

tempel, *menempel damper, ratep, ndabel, rapét, dapér, dempek; menempel kain raput, tompang, rakut, topé; menempelkan tampel, tangkep, dempek, dalit, takuk, tambél, topé; menempelkan obat pada tampek, pilat, wolak*

tempeleng, *menempeleng baka, pak, wését, pamak, johar, péngéng, nggapok, moso, pok*

temperas losi mbéhar, *losi wécak, losi békas, losi wésak-wasa*

tempiar, *bertempiaran mbihi-mbehar, mbi-mbar, mbé-mbar, mbisé, mbék-mbar, waci-wécak, wesak-wasa, mbi-mbot, paki-wésak, mbimbar, paki wésak, pi-pot*

tempias paras, lébak, bincar; bertempias tentang air, tanah pahi-pahas, mber-

mbikas, wer-weras; bertempias tentang air, hujan paras, cincir, mbisar, pehas, mbesar, mber-mbikas
tempik, bertempik pada permulaan atau tengah-tengah menyanyi renggas

tempo, tempo= berkesempatan sokor, nganggil, laing; kalau ada tempo cenggitu, nenggitu; kapan tempo pisa-na'an, cepisa; makan tempo ndair, saipisadi; tempo hari musu-olo, oné béhéng, oné pisa, sebarin, olo, oné cebari, nen cebari, sebarin, tekolo, lété ho'o, ceme-nggo'o, ceme-nggo'ong, cemgo'o, nganing gho'o, empisa; yang tempo hari hio, ghio, igha, iwo-hiat beheng; tempo-tempo émé cai hitun, cambun, cambu-cambun, sambu-sambu, sambu nuk; tempo dulu médé, danong, cenggo, cenggo'o'ong, olo, ngaring, du

tempoh1 *asi le toég manga gori, kos*

tempoh2 *asi maél, kos, asi cekaut*

tempoh3 *libur, kos, pekansi*

temporer *dokong, duang, kesep*

tempua *kaka lélap manyar, kaka kondo*

tempuh1, berjalan menempuh *cembos, cimbi-cembos, jani-junuk, liba, lako; menempuh bahaya runcung, rusung, limbang, kubang*

tempuh2 *lako loléng, liba, lako lut*

tempuh3 *lako tulak buru, bombing, limbang buru, limbang bombing, lako cumbum*

tempuh4 *manté mosé weru, di'a mose weru*

tempur, bertempur= berlaga *nggawur, rani tau, mboro, nggewur, raha*

tempurung= geluk kelapa léké, kulak; tempurung dari labu buang, sewak, cewak; tempurung labu yang kecil cewak lékar; tempurung lutut (toko) ajo, tu'us, toko célok, toko hajo; tempurung pengukur beras atau nasi léké (kulak), wolo; tempurung sakti léké peséndéng, léké ténang; sarang berbentuk tempurung lékép, patas; bagaikan katak di bawah tempurung toé do baé, toé do ita, toé dé'it manga

lako pé'ang, ata oto sa niang, nu na paké wai léké, toé hésot céko

temu1, bertemu, menemui= berjumpa dengan, menjumpai *benca, ita, ita tau, palé, pala, regha, sambaing, cambung, cumang, ra'ut, palong, dungkang; bertemu dengan tiba-tiba dempe-du'ang, serdungkuk, lumpak, cempe-du'ang, seldungka, regha, melot, cengkerabut, dumuk-wa; bertemu di tempat yang telah ditentukan ra'up, remong; bertemu untuk menukar barang remong; bertemu= berhadapan dengan pakang, paor, regha, par-tau; bertemu= bertatap muka répéng tau, regha tau, cumang; ujung-ujung saling bertemu tengkum, tum, ra'um; menemui= mendapat* *rempé, ita, regéng, dumpu, pénto, dengkek, dengken, menca, domeng, tomot, dengker, domong, ngaéng, regéng, regha; menemui= menyampaikan pesan, dsb. kepada caing, saing; menemukan remong, papet, papo, regha; ditemui yang manga, été; jarang ditemui nggali; pertemuan remong, neki; pertemuan dua sungai cunga, sunga; bertemu langsung cumang dungka, regha duka, pala ranga*

temu2, temu lawak *cumang, sumang, tewoa*

tenaga mberes, celi, seli, gesing

tenahak, kecewa rosé, rugi, rangkat, beti nai

tenang= sunyi *lik, lino, lingot, ghema, lingot;= aman* *kisong, ngilor, nilor;= tenteram (hati) meku, pio, malu, leku, merep, getut, mungkur, leku; tenang air mengalir, menetes heles, helel, helu, mbélél, letong; tenang air danau dsb. leteng, mbélang, mbélél, jéhel, jeler, jiler, héler, hejel mbelit; tenang tentang anak-anak bongol, bongot, lik, ghema; tenang tentang gasing teles, letet, ling, adut; tenang tentang gerak-gerik mados, jojop, kios, lo'ut, bungus, meta, butus, senol, senul, modék,*

lojot, jejem, leles, leku, bojot, ndedes, hupés, modos; **tenang tentang tidur** leku, gunggut, ilut; **dengan tenang memandang dan memperhatikan sesuatu** jeler, jelong, nggérém; **dengan tenang menjawab** lenggés, lenggelé'os, inggo-lios, lingo-li'os, legos; **hilang ketenangan hati** ranggat, rangas, rangkat, jejer sut nai

tenar énga, mbou, bong-ngasang, woléng-tombon, wéro-ngasang, mbu

tenat kamer, maél, kamor, bekol, poso

tenda ndéi, beruga, ndi

tendang, menendang weda, wendat, démpa, sénggat, sémpak, sépak, téka, cudat, nggébat, keda, séko; **menendang ke atas= mendompak** wanggit, ndara-ndogit, téka-renggang; **menendang ke belakang** wenggat, winggat, tinggang, wungit, wanggit, ndara-ndegit, ndara-ndegit, sio-asu; **menendang di kepala** tikka, ndaék

tendas ulu, sa'i

tendensi nanang, manga emén, ramba, manga ngoéngn

teng peréwang ata na'a waé ko mina, runing loncéng, peréwang latang te raha

tengadah conga, jongang, tonga, songa

tengah, setengah= sebelah waga, wega, réha, cupun; **setengah= separuh** réha, bahi-réha, poka, beke-réha, baghi-régha, beréha; **belum setengah** toé réhok, toé réghok, toé mek réhan; **setengah jengkal panjangnya** cenga, sa senga, ceréha-pagat; **setengah gantang** waga, régha, wega; **setengah lerang kain** kédak, naé; **setengah-setengah dibagi** tengah-tengah beke-réha, bahi-régha, seréha, banta, rehak, seke-réha, seréhang, beréha; **tengah hari** lésak leso, leso pedek, hedos leso, leso teleng, leso detu; **tengah hari benar** pedek ndeng, pedok-leso, leso detu, leso pedok; **lepas tengah hari** wéndot leso, gholés leso, kesor leso, loso gholés, hédos leso; **tengah malam** seréhang tana, seréghan tana,

seke-réha, benta, toko telong, wié toko lok, seréha tana, wié lingot; **tengah penuh** réha, régha, pohang;= **sedang** berbuat sesuatu sangung, nai, simang, sumang, ndéténg, redak, manga, rémé kéta, laing manga pandén; **anak yang di tengah** anak, banta réha, banta waé, woné régha; **bagian yang di tengah** banta waé, regha, wone regha; **di tengah umum** oné réha, wa réha, oné bata réha, oné réha ata do; **di tengah-tengah** beke-réha, dehak, pati-réha, baka-réha, saka-réha, seke-réha, bahi-réha, baghi-regha, réhang, beréhang, wohang, woghan, oné réha, oné lengas, oné beréhan; **dipegang di tengah** tapu, cau oné réhan; **bekerja setengah hati** imi-amas, seke sehum, nggara-nggatas, nggebas, nggetos, toé wa mai nai, leblabar; **menengah= sedang** pas, woha, jeper; **menengahi orang yang berkelahi** weha, pampang, weggha, papang; **pertengahan tentang pekerjaan** kéwok, régha; **menengahi pandé hambor, pandé caca mbolot, hambor**

tengak bules, cibul, jélong, cerengangang, dipuk, welong sa'i, welong ulu, cebel

tenggak inung dungka oné mai téong/ceret/botol, inu woné, rorop, cemit, loga

tenggak1 reké wié-leson

tenggak2 dopon uru, keti rikét, wié leson, tantu ra'up

tenggak rasa noing-tau, tingon tau

tenggarang sapo

tenggat dopon uru, keti rikét, wié leson, tantu ra'up

tenggek, bertenggek jo'ak, jo'uk, lédék, jo'uk, jondé jandér

tenggelam= kelelep dalam air, lumpur melé, moset, melep, selep, belep, delem, delep, beno; **tenggelam dalam air** bambel, telem, melep, delep, melo (waé), beno; **tenggelam tentang kaki dalam lumpur** kubet, mboset, bicak, mena, rapét; **tenggelam= terbenam**

tentang bulan, menghilang terus
telem, kolep, wa wulan, mata wulang;
tenggelam tentang matahari *kolep,*
pa'ú lesu, wa lesu; menenggelamkan
bémbél, bembel, telop, dendem
tengger *ro'ang, ro'an; bertengger di*
ketinggian ga'os, nga'ok, ro'ang eta
lobo
tenggiri *ngasang ikang(nakéng)*
tenggok *roto koé, béka koé, lidé*
tenggorok *ronggok, ronggo, salang nai,*
kala-kati, gogol
tengguli1 *haju lembur (haju rewos), haju,*
saungn pandé langu
tengguli2 *mincé, télu*
tenggulun *lua, kaka sara*
tenggi1 *wau, lengit, wau noret*
tenggi2 *pandé da'at, gutek, sehak, haju,*
tengki
tengil *pandé jogot, pandé rangkat, pandé*
rugi, ba weki pandé jogot
tengkalak *campat, sapat, ka'ar, capat*
tengkar1 *gangga, raha, ra, ndetél, ngi-*
ngak, réngo-rango, cere-ngangang,
ceke-rangang, kijuk, ju-jeng, ndu-
ndél, nggecer-nggumek, léwang tau,
ngkahong, ré
tengkar2 *tingul, ndingur, ndenget*
tengkarah *gangga tau, ré tau, léwang*
tau, woléng nuk, tuka dio
tengkarap *rowak da'at, ampus, apus*
tengkek *cakér, kékik, tékik, kakér, kaka*
ngkor, kor waé
tengkel *nggiék*
tengkes *cences, jiher, sesor; tengkes*
tentang bambu *laci, lasi, siron;*
tengkes **tentang buah-buahan**
pere-pikut, imang; tengkes **tentang**
manusia *pengki, seos, toé uwa*
tengking *no'ang, ciék, kenta, wuku, ngié,*
ngua, menggar, néngé, bangat
tengkorak *toko longkor, toko ulu;*
tengkorak **belakang** *gontung, wotung,*
dontung
tengkujuh *duréng, ru, pepu*
tengkuk **manusia** *tengu, cenggong,*
*gong, du'ang, ngong; tengkuk **kuda**
*petungga, tungga, ngong**

tengkulak *ata do hang ontong, ata weli*
agu ata pika, ata emi do untung, ata
hang gori data
tengkuluk *nggebar pongo sa'i, sapu,*
rédiang, jilbab, rodong
tengkurap *toko-tegem, toko-legem, toko-*
pugu, toko-ghembér
tengok *lélo, liap, nggérú, énot, la'at, ntili-*
ntolok, tili-tolok; menengok ke atas
ncongés, tongés, conga, jolang, lélo
ngger éta; menengok kiri kanan *li-lap,*
ili-ala, lili-lalap, lélo-lalo, lélo léo agu
wanang
tengteng **tengteng** *wiéng, tiwit, téténg,*
kokis one mai koja, longe, gola, ting-
ting
tenok *tirik*
tentang *latang te, nging, ngong, bo, pété,*
landing, ranga, paté; bertentangan
ndél, nggetas, toé hena taud;
menentang *koléng, léwang, gangga,*
cidé, gentes, ndu-ndél, nggecer-
nggamek, cere-ngangang, tulak,
dungkang, duha, wale, rimba
tentara *serdadu, ata randang lami tana,*
coda rangga pomo, laki pangga rani
tentatif *dokong, toé tantun, duang, kesep*
tengteng *tiwit, wiéng, téténg, wiéng, wa*
tenteram *hambor, meler, rinduk, rijuk,*
raju, di'a, leku, damu
tentir *studi cama-cama, studi sama-*
sama, tunti, rojok, tenung cama-cama,
nungki cama
tentu *tantu, leti, tanda, manga, hidi, kuré,*
méto, bon-te; tentu **tentang** **waktu**
ké'ét, reké; tentu **tentang** **sebab** *ma'u,*
ma'ut, toé naha, mara-mara; tentu
saja *kuré te, co'o, ai co'ob; tentu* **sekali**
betet, so'o, ai so'oi, coé léng; tentu
tidak *taém, pangém; menentukan*
untuk **memilih** *lir, toso, palas, tojo,*
tanda, petok, patu, pedéng, tosor,
pedong, péléng; menentukan **untuk**
memutuskan *kémpu, kéré, retus,*
képu, képus, reké, tajéng; menentukan
harga *kéré, wéncu, kémpu, kepu, patok*
tenun *tenung, dedang; alat-alat* **tenun**
bérang, doning, hum, kerempak,

- keropong, kinde, léka, lihu, lihur, lolé, nggolong, pala-pala, pemépék, penara, pesa, peteko, sendong, tampang, wenggi, wintu, wongka; **menenun** dedang, tenung, tenu
- tenung** janto, nampo, teka-napo
- tepak1** tépak, kepé, lepi, lepé, nggepé, selépak, mbéré, lopa
- tepak2** entap, bépé, onnga
- tepam** dédam, hamar, ghamar, kamak, pusur
- tepas1** pinding, gedék, mbasi, sumbi, rinding one mai gedék, siding
- tepas2** pendopo, keladang, kecaka
- tepas3** penong bail, lépak, lébak, rahit, boncok, peno
- tepat** dungka, dehak, duha, nonong, kéta, rencu, remong, rehak, nonor, gotok, woha, pendak, ndiha, capung, pelot, beru, boha, curung, celot, mboha, téwér, rinca, botor, rétas, pojot, cenor, dunca, polot, polo, cerot, botot, cenér, tu'u, pas, merep, jepek, dungkang; **tepat untuk cocok** jém, jepek, laing, toé bot, rapak, mele-kandit, jingkok, jingku, metok, duha, é'én; **tepat tentang tempat dan waktu** laing, remong; **tepat pada janji** cangkep, ra'up, reké, remong leso; **tidak tepat** toé tu, adong, rendu, toe pas; **bertepatan** cambu, nongo-palé, remong, capur, sambu, capung; **tepat pada** dungka, dehak, duhak, duka, deggak, tulak
- tepekur** jengok, jongok, tundur, tundu, mo'is, ndegok, jo'uk, jo'ik, jojop; **terpekur diam sambil merenung** hara-héos, modus, ngo'ol, lo'um, lo'om, ngo'uk, jongol
- tepi** bintang, lupi; **tepi jurang** téndul, tédul, ngampé, tado ngembo; **tepi kali** mentar, wiwir, lupi ngalor; **tepi laut** nanga, biring; **tepi tebing** téntur, tétur, nampar; **di tepi** tédong, toing, oné lupi; **terlalu ke tepi** ngantok, gimi, lupi bail; **menepi** légang, lécé, éga, égang, éngkang, léga, cécé; **tepi**an wejang
- tepike** pak, baka, entap, bépé, mbeb
- tepis cémpang**, doét, cipa, tiba, dodét
- teplok** lampu mina tana, pelita, culu mina tana
- tepok1** botek haju, siding, bowok, botok
- tepok2** péko, réhos
- tepos** pikot, kico, pikos, bikos, kus, kogo, piko-pakot
- teprosia** mambang
- tepu** lémpang, coir, lépak, peno, ghéba
- tepuke** repék, nggepak, bempa, dépé, nggebak, pak, baka limé; **menepuke** punggung kuda hép, bépé, entap; **menepuke-nepuke** air kembuk, baka waé; **menepuke-nepuke** kecil entap, bépé, etap; **menepuke-nepuke** untuk mengosongkan isinya tempang, pétang, pétar; **menepuke** dada tunjuk kesombongan tuku pucu, tuku pusur
- tepung** sepét, olot; **tepung** beras, jagung, ubi labuk, ba'o; **tepung** kanji paré, kanji; **tepung** jagung tua yang direndam rebok, wengu; **tepung** sagu palus, raping; **bagian** tepung yang kasar longko, loko, losan, bokar, riwat; **tepung** sari wunga, wéla; **bertepung-tepung** nggewur, kewur, tewol, tewur; **bertepung** rasanya pehal, pekas, tehal, bawor, sepot, puhas, hewor, cehas, kewol, mowar; **telur** rebus rasa **bertepung** pusul
- ter**, **ter**= paling dai, daing, ata céwé, di'a, ata séwé, céwén
- tér**, **tér** untuk aspal **tér**
- tera** cap, manga tulisn oné surak, sap, tanda petokn
- terak** potang, tiku, wosa
- teral** duduk te gori, gori, runing
- terala** nggeluk, bong, mésé, nggéluk
- terampil** baé tu'ung, nggepuk, tingon, jipet limé
- teran** ngeseng, kedé, eseng, kedok, neseng, kedel, kedu, nesong, eseng
- terang** betas, si'ang, nesa, rintas, géncar, séang, noas, kanjak, géra, géra, ciang, cino, néra; **terang** kelihatannya nggiron, nggewang, nencap, péra, péros, géra; **terang**= cerah ciang, cias, ndejak, géra, ciak, nggerong,

sirong, ciar, nilo, cerak; terang tentang langit hiak, sino, géraak, cino awang; terang tentang bulan ciang, géraak, géraak wulang; terang tentang kulit nenti, neti, cino loké; tentang pikiran nggalas, ciang nai, wéna; terang tentang suara géntong, garos, ingar, galos; terang hampir pagi ngili-ngelak, capu gula; terang tentang cuaca cias, ncelar, ngilor, gerak, cino tana lino; terang tentang warna kentus, ketus; terang benderang ndiji-ndejak, ros, tejak, meta; agak terang nelak, bawu-boét; terang sedikit pada waktu malam ninar, bawu-boét; bicara terang-terangan kontang, lencek, lecep, tulak, pétak, pecang, lencem, kencéra, kéra, kérang; minta berterus terang tujek; tanya terang-terangan hetak, réi ledar; curi terang-terangan tako téngkir, lila, tako kaba nggelék; terang= tidak sembunyi-sembunyi tumpar, péancang; menerangi téa, ciang, sulu; menerangkan toi, toing, wintas; memberi keterangan torok

terap1 *pu'u kerara, bakar*
terap2 *pandéy, tenungy oné mosé*
terapang *kabus, lupan, bako kiris(pales le emas ko pérak)*
terapi *pandé ina beti, pandé di'a beti, musa beti, gojing*
teras1 *ngere-ngébéng, kébé, ledur*
teras2 *anté, paténg, paten*
teras3 *tana be olo mbaru*
terasi *trasi*
teratai *wéla teraté, bunga teratai todo one waé sano*
teratak *ndéi, lo'ang, sekang*
terawang1 *lewo koé, long koé, nggérong, ninik*
terawang2 *mata-jinok*
terban *lus, renco, lewék, tewék, reno, gaék, gewék*
terbang *lélap, mber, bimber, délap; terbang berhamburan tewur, cewur; terbang meluncur tengkap, siuk, pélok; diterbangkan angin wéwét, béwét, ba le buru*

terbis lus, reno
terbit *teka, tua, wilék, dumuk; terbit bulan/matahari par, wulek, bur*
terendak seraung, sédu
terentang *haju marang-pau, haju lando-manuk, haju pau-rona*
terenyuh *wéong, wéléng, nawés, menduk*
teri teri
teriak *jangar, kepok, ciék, rait, werés, ngaho, kerik, gergora, hora, wuku-ngak, wuku, ngak, bongat; tiba-tiba berteriak lalang-kap, wuku; berteriak di jalan atau di hutan goul, menggar, néngé, noang; berteriak keheranan benggat, bangét, langat, lélak, ciek; berteriak karena senang gora-gora, naka, rait; berteriak kesakitan ncoang, daring, kerik, ciék idé*
terigu *sepét gandum*
terik1, terik *tentang matahari ceres, tik, tiling, cirang, kolan, lasan, nggera, kolang*
terik2 *eret, hek, porus, kendeng, herek*
terima tiba; menerima= mengabulkan *sendo, sending, téi; terima kasih delék, wali-di'a, mosék, bengkes; menerima= menyambut cakang, réis, curu, ris; menerima dengan kedua tangan terbuka sanggar, gélak, gelak natas; menerima putusan cau, cecop, tiba, sau; menerima sebagai gadaian dekong*
teripang *teripang*
terjal *gantém, jirap, ngendut, cencut, kébé, ngampang, tengku, péré, nampé, téku, ngawéng*
terjang *weda, démpa, sépak, keda, sémpak*
terjemah *alut, séling*
terjun *téker, téwa, bepur, mbok, teku, cunu*
terka *ceka, pangong, semet, nango*
terkam *deko, cangep, cengap, kenga, ta'o, desom*
terlalu *leng, bail, leng-bail, dok bail, labi*
terlentang → *telentang téla, gélak, toko nggereta brambang/ranga*

terminal *terminal, wejang asi oto, osang asi loto*

termos *térmos, peréwang kudut kolang kin waé tédeng ca ko sua lesa*

ternak *paéng, tinu paéng, wéang; ternak ayam pening, paning; ternak babi na'ang, ela*

terobos *wunggar, buntang, runcung, ocok, onok, konok, osok, kobong, rusung*

teromol *peti jang, teromol, peti beci, peti oné mai belék*

terompah *wa'i-lambé, sandal luit, wa'i sedompa, sandal loké, kelong*

terompet *terompét, peréré mésé*

terong → **terung** *toro*

teropong *keropong, beci lewo kudut lelo tadang, helung, peréwang kudut kékér*

teror *pandé rangup, pandé rantang, gorak, déhong*

terowong *jongar, salang wa tana boné, long, aras pandé de manusia*

terpa *hena, nggoro, pegar, ghená*

terpal *terpal*

tertawa → **tawa** *tawa, dalér*

tertib *inos, junggu, riko, hinos, ghinot, inggos, ghinos*

terubus *cing, ludung, sing, lodong, ciki*

teruna → **taruna** *salon perwira, ata uwa, ata rona reba*

terung *toro; terung hutan toro acu, toro asu, toro darat*

terungku *bui*

terus= menuju *nggeluk, tejo, nggaruk;= langsung ruda, ngai, lampuk, helek, lélé-lut, nggaruk, lapu; terus berjalan totuk lako, ruda lako; terus dilanjutkan olo-olo kin, olon; terus-menerus ndajar, tundung, nukung, ndatut, ruk, cuku-nunga, serndaja, sutut, dudung-pur, donta, tédeng, kuru, molé-taung, cuku, tutur, aping, jujal, lutu, loja, aruk, lula, dota, sutuk; terus-menerus datang arus, aruk, solék; terus-menerus makan sekut; terus-menerus minum toleng, tolem, wenut, lolong; terus-menerus tidur julak, bunes; terus-terus mengalir teles, wa'a, jaék;*

terus-menerus *batuk tohok, toghok, ngkehuk, tehok, tehur; terus-menerus bicara mbaél, bere-bétés, mbir-mba, joé-jaél; terus-menerus lari tehér, losi, tewér; terus-menerus main caci késok, kécok, kador, rengus; terus-menerus kena bahaya rép, némba, waé laing cangkém, bombing laing bokak; terus-menerus memakai pakaian yang sama leceng, jujal, dukeng; terus-menerus memanggil hangkol, néngé, ghaghol, kepok; terus-menerus sakit téné-jéjék, beti-jéjék, cé'és; terus-menerus menagih sumpit, sowét, soét, seeking, paing; terus dari tangan ke tangan dondot, lobo lime, néténg limé; terus-menerus menanyakan orang nenét, ninut, mako-ri; meneruskan danung, mako, solék*

tes *damang, tanda*

tesmak *mata tangké, mata také*

testamen *mbaté, pedé, wetung, dét, saké*

testimoni *tambo ko torok de sakasi, torok data waé nggérang/waé nggireng*

testing *kiér, uji, lir, pilé*

tetak *déntér, cako, wetok, ng'ééng, tewak, détér, sako; menetak-netak pohon ng'ééng, papé, cako; menetakkan lecep, mecék, cocal, heténg, doca, ngeténg, pandé ngewét ce koén*

tetal *wecek, tel*

tetangga *ata cimping mbaru, siping mbaru, ata pincing sékang, ata ruis mbaru, haé diding*

tetap *temer, pentuk, pekur, todek kin, temor; tetap pada tempat metek, mekeng, hepé, temor, leku; tetap tentang tempat hetes; tetap hidup tentang api sila, dila, mosé kin; tetap tidak berubah hitu kin, meler, nggitu kin, itu wekin, kepé, retes, merek; tetap pendirian meku, leku, helu, riko; tetap juga nukung, nunga, laséng; menetap makeng, da'ong, oto; menetapkan= memutuskan wérét, retus, pedi, reké, saké*

tetapi *maik, landing, ko, ina, mai, inak, alang, bo, woko*

tetas pecak, kecak, pesak
tetek cucu, susu
tetek bengkek mbolot koé, toé danga
betuan, dangka dilat, dangka kasét
teter mbako puar, nteras
tetes ndirik, titik, titis, mbere-totos, diring,
ndiring, tiris; meneteskan tiring, tiris,
titis, ndiring; meneteskan pelan tot,
titis, ndot
tetirah ka'eng dokong, oto duang, oto
dokong, ka'eng cekaut
tewas mata, lugut, poras; **tewas dalam**
perkara kudu, koda; **menewaskan ala,**
paki, mbelé, seka, jelok, pandé na'a wa
tiada toé manga, toé dung; **meniadakan**
pandé mora, mesa, pandé mesa;
ketiadaan géong, susa
tiang siri; tiang utama siri bongkok, siri
régha, siri teno; tiang penopang ceger,
toka, lélés; tiang tumpuan siri-menggi,
lélés
tiap néténg, sanggén; **tiap-tiap** lété, nétér,
néténg-néténg; tiap= masing-masing
gici, woléng, bilang, nétér, néténg;
setiap orang cengata-cengata, nétér,
pati-weki, néténg weki; setiap hari lété
bari, lété leso, néténg leso; setiap kali
néténg, nétér
tiara songkok emas, rambo emas,
jongkong mas, songkok léros
tiarap engkem, pegem, pegep, pugu,
legem, pegom, tenggu; tidur tiarap
lungkut, mekom, pau ko roba nggerwa
ranga, ghembér, toko tenggu; tertiarap
hebé, ghebé
tiba cai, sai, caing, tua; **tiba waktunya**
rencu, cai waktun, rapak, leso remong,
rapak reké, tantu ra'up; setibanya di
caing oné, cai oné, sai woné; setibanya
du cain, du sai, ngaring sai; tiba-tiba
dumuk, cirik, tara, cai-cai, calak-doing,
cere-huhu, rodo, rodot, salak-tingon;
datang tiba-tiba ser-dungkuk, julek,
judek, lala tua, lala sai; tiba-tiba hujan
tewas, rodo, dumuk wa cain usang;
tiba-tiba ada teka, jodek, rodo manga;
tiba-tiba muncul juler, julek, dumuk
wa, dumuk itan; tiba-tiba/serentak

bangun dari tidur cengge-loat, songgi-
 loat, cerdéong, sur-dungkuk wa mai
 toko

tidak toé; sama sekali **tidak** toé kéta, toé
tu'u; tidak ada/habis nggameng, taun;
tidak boleh tidak= pasti toé-te-toé,
tantu, mut; seandainya tidak émé toé,
co'om toé

tidur toko, tuju, bérit, kunggut, birit;
tidur lama tumbeng, béghéng, nobes,
cobéng; tidur nyenyak lé'ut, toko-
tereng, toko-léré, ilut; mulai tidur
luém, lérém; tak dapat tidur roca,
rojong; jatuh tertidur roba, doal; tidur
tertelentang jonggal, léngang, gélak,
toko téla; tidur bersama pakaian
tenéng; tidur malas-malasan hubas,
ghalas, ngoléng-ngaléng, hélas,
hales, toko bon; tidur berselubung
total combis, ghébu, lumbut, lukang;
menidurkan anak reni, rening;
menidurkan anak sambil nyanyi oro,
émbong, déjong; tertidur sedikit
andem, arém; tertidur tentang padi
hemp, lebi, lu, lembi; tukang tidur ata
bujut, ata raput, jaran tana, ata hang
ilup acu

tiga telu

tik, meniru bunyi tik ték

tika lawé kongko, onkong, pongko, lélu
koko, poko

tikam jelok, dus, mancer, péké, rodak,
ténté, ceka, derek, seka; menikam
terus di tempat yang sama jojak,
rodak; menikam dengan tetap
memegang tombak ceka-cau, seka
ndong, ceka ndeng; menikam dengan
melepas tombak péké, ceka-ledo, seka-
ledo, ceka-lego, péké ledo; menikam
dengan pisau junggé, jelok; **menikam**
mati jojuk; **menikam-nikam** serungka,
seruka, rangka, rangka tukan, rangki
nain; tikam kepala= kerja keras tili-
mpoét, mping, tili-mboét, nili-mboét,
dempul wuku, tela toni, tili-mboéng

tikar locé, nepé; **tikar** besar cadar, sadar,
raja, locé mésé; tikar yang sudah
robek né'ét, rawét, locé bécer; **tikar**

yang halus *paréng, locé caréng, locé merik, jerem*; **tikar yang sedang dianyam** *rodu, tetang, locé rémé rojokn, lukang*; **tikar berbunga** *locé palés, locé balo, nepé pales, nepé balo, locé umpuk, locé kalas, locé umpuk, locé rénda*; **tikar yang uratnya lebar** *locé tembas*

tiket *tikét*

tikung *seléko, héong, ghéong, huk*

tikus lawo, *lane, ngga'éng*; **tikus kesturi** *munggis, nggumis*; **tikus besar** *bétu, beco, lawo lémpa mésé*; **tikus sedang lawo lémpa**, *lawo musur, ngga'éng lépa*

tilam *boslak, kasor, kapal*

tilang *tilang, saka, sambat, caka, nggalu*

tilas *bangka, lé'é, bangka manga, lé'é médé, la'as*

tilik *rupa, porong, cener, toto, ninik, jelong*; **menilik dari segala sudut** *nini-noak, nani-ninik, nining*; **menilik untuk ditelaah** *toto, lilik, jelong, tangar*

tim *dantep, kelup, impung*

timah *mera*

timang, menimang anak émbong, *kango, hoal, kapu, jéjong, déjong*; **menimang-nimang berat sesuatu agil**, *tahar, téntang, jejok*

timba téku, *tiku*; **timba lalu dibuang dengan gayung** *kaok, worang*; **menimba dengan mencelup** *cabok*; **menimba ilmu** *kawé ici tuka, kawé ici nai, skola, pedeng cedak, pening pecing, raés baé*; **menimba pengalaman** *kawé manté, kawé maté*

timbal lébar, *lémbar, cama mendo, cama géal*; **timbal balik** *naméng, tiba-taud, sale-awo, koléng*

timbang *paka, téntang, soléng*; **menimbang di atas tangan** *kékang, naho, nango*; **menimbang pikiran, usul jangka, kenanu, jaka, klémang; **mempertimbangkan** *cica, sisa, wantil, jangka, oto léok*; **minta pertimbangan** *tangar, nuk, tajéng***

timbel *bokong oné salang, kamé*

timbil *kimit*

timbrung *laléng, cambu-lalét, pumpu-dalé, campu-dale*

timbul to'o, todo, teka; **timbul di permukaan air** *lénténg, léténg*; **timbul= muncul** *teka, tua, iru, julek*; **timbul air** *juk, jok, jek*; **timbul niat untuk mang te, nuk**; **timbul tentang napas dan pikiran** *hus, ghus, get, sut*; **timbul tentang peluh** *retek, rumput, rumuk, purung number*; **timbul tentang perasaan** *get, nuk, wangka noing*; **mulai timbul air mata** *nggélek, bambis*; **menimbulkan orang marah** *kokét, gélék-géok, kakas, pandé rabo, pandé cumpeng*

timbun logur, *loncok, antar, nunca, nusa, monggur, ongko*; **bertimbun-timbun** *mangkang, making, monggur, kungku-rené, tembe-rou, tonggur, tombur, munggun, ahir, cokang*; **menimbun** *kengkel, moncok, tambung, monggur, compang, tombur, mbosok, pedeng, cecek*; **menimbun untuk menutup kawo, rawo, wonang, boning, renang; **tertimbun** *rené, tené, renang, roné*; **timbunan tanah** *nekes, nekas*; **timbunan tanah di permukaan liang** *tikus wudur, aras, beré*; **timbunan ranting** *ronggo, utung, utun*; **menimbun tanah di kebun** *batal, ladan, petang tana***

timbus *kawo, rawo, renang, roé, roné*

timpa hena, ghená, lecap, cadi, caing, saing, bébar; **menimpakan** *woa, coga, wewak*; **tertimpa** *haéng, ghaéng, bapur, hena, cani*; **tertimpa penyakit** *henang, ghená, wono, rénak, hena le beti*

timpal léko, walé, wali, tauk, koléng

timbang *senggét, senggot, dinggét, sengge-soat, tinggéng, déngkeng*; **timbang karena kaki luka** *denggot, denggét, senggot*; **timbang karena sakit pangkal paha** *penggés*; **timbang= tidak seimbang** *gégé-goa, légék, lédék, cerdoat, légét*; **timbang= berat sebelah** *mendo-doa*

timpas *tirek, cit, tires*

timpuh *tikul, li'us*
timpuk *peké, umbar, rampas; timpuk dengan ali-ali wéla-ngkuang, mbaru-watu*
timun *timung, timun*
timur *awo; bagian timur be awo, pali awo, par, bur; di timur awo par, awo bur, pali awo, be awo*
tindak *pandé, lampa; tindak pidana pandé da'at; tindak tanduk ba-weki, gauk, pata, sara, holés; tindak lanjut ruda-olon, danung, pandé cemoln*
tindas *rempé, renet, rené, renot, répé, tené, weda, rendak*
tindih1 *menda, renet, denet, bempa, tené; menindih kutu ti'i, sedu, jedu; tertindih gentem, getom, tené*
tindih2 *tondol, tené*
tindih3 *demper, dapér*
tindih4 *tené, tondol*
tindik *pu dus, dus, usu; alat penindik tidek, pih, tidok*
tindis → **tindih** *tené, tondol*
ting1 *runing de nggorong*
ting2 *lampu lentéra*
tinggal *ka'éng, oto, lonto;= masih ada mosé kin, ténggo, cébo;= masih tetap ki, kin;= diam di ka'éng, onto, oto; tinggal pada da'ong, oto; tinggal pada tempat kepé; tinggal bersama ampil, ka'éng cama, ka'éng baling; selalu tinggal dekat inggi-roé, ka'éng dining, ka'éng agu, ka'éng ruis; tinggal dalam rumah iwung, liwung, ka'éng oné mbaru, boné; tinggal dekat helehi'us; tinggal di hujan lereng, runcung, ka'éng oné usang; tinggal kosong jo'uk, jongok, ghema, lonto bo; meninggal dunia mata, rowa, kendut-nai, ngo, poli, pa'ang be lé, poras, mamur nai, mo nain, mamur nawa; meninggalkan ledék, ledong, legong, mamur, oké, pencang, béli; meninggalkan bekas sarang loang; sesuatu yang ketinggalan ru'ang; peninggalan= warisan mbaté, serong, pedéng, saké, letang, pedé; tinggal tetap makeng;*

ditinggal mati oleh orang tua *pencang one wejang, lego one lesu*
tinggi *langkas, ndagek, ndogak, dagos, lambit, léwé; tinggi tentang badan manusia mangger, monger, lambit, langkas, danggé-raé; tinggi tentang harga wegít, éta awang kang; tinggi isi dalam keranjang, dsb. naga, sobo, lipor, penong; tinggi melangkah wedot, wedo; tinggi tentang rumah kombit, langkas; tinggi tentang nyala api lolok, dila haok, nganggang, gagok, ganggor, gonggar; tinggi tentang pohon kering karak, léwé; tinggi tentang suara noang, lo'ut, ncilor, selér, slér, cilek, ci'ék; tinggi dan besar monggér, angos, mbongus; tinggi tentang pondok gagok, gagong, ngorongodong; tinggi dan kecil untuk manusia kelangkang, koncek, kéngkar, kléngkeng, klincer; setinggi saru, séru, caru; tertinggi lando, landing, téké étan langkas, téké len langkas, hitu kanang ata langkasn; orang dengan pangkat/derajat tinggi ata panga éta, ata mésé, ata mésé; tinggi hati mésé-nai, bongkos-pesu, sehak, mbasak, bombing rak*
tinggung *mekep, lonto ngotok; bertinggung sambil menunggu jengok*
tingkah *ba-weki, pata, gauk, sara, pandé, ruku; tingkah yng dibuat-buat hiwek, hiwe-hawek, umét, ceb-cabé; bertingkah untuk menarik perhatian lomés, umét, ingét, wiki-wekok, henter-hilek, ingé-angé, hadi-hédok; tingkah yang tidak terpuji senggilar, wer-witék, ji'i-ja'as, sing-sangak, pipapok, lupi-lapét, ba weki toé di'a, lope-lapét, tongga-roa*
tingkap, tingkap= *jendela para-tongang, petongang, per-tontong*
tingkar *léok, télo*
tingkarang *rewék, lékap*
tingkat *téngkap, tondol; bertingkat= bersusun lantak, latak, loncok; meningkat naik éta-éta, tuké; meningkat hidupnya ita le di'a, bora,*

jari; **setingkat** *camas, samas, toé woléngd, rinca taud, haéng taud*
tinja *céba-déu, ta'i*; **tinja anak kecil** *borék, mboék, lalok*; **tinja menceret** *la'ur*
tinjau1 *ngo lélo, mai lélo, lelo eta mai, to'o jelong, mai jelong, to'o tangar, mai tangar, mo lélo*
tinjau2 *ngapéng, bokong, la'at, perésak, porong*
tinju *racuk, wucuk, wunggu, jagur*
tinta *tinta, kinta*
tinting *seho, péntang, tepi, kekang seng perak*
tintong *ngking, ngki-ngkang, ngki-ngkong*
tionghoa *ata Cina, baba*; **laki-laki Cina** *baba*; **wanita Cina** *aci*
tipe *toming, uci, rapang, kuri*
tipis *mipis, larong, nggironng, séng, mimpis*; **tipis dinding bambu** *sisong*; **tipis kain larong, séng**; **tipis= semakin kurang** *rehong, reghong, woghan*
tipu *adong, akal, lema, nggopét, tatong, kosé, jombak, aréng*; **tipu muslihat** *nawa, lema, sasang, balik, lopé-lapét, lo'i-la'it*; **menipu karena pandai berdebat** *jondér, lui-la'it, nggopét, jondér-jandér, jondé-jandér, lope-lapét*; **tipu-daya** *pandé adong, rendu, ceb-jabé*
tirah → **tetirah** *kaéng dokong one osang bana kesep dia beti*
tirai *rinding, tabér, tabir, pélé*
tirakat1 *kengkeng ngoéng, rempeng ngoéng, ta'ong*
tirakat2 *ka'éng oné ciko, ka'éng lentong, oto oné lok*
tiram *hima, kintar, ghima*
tirani *kuasa ata sanggé ngoéng, ngoéng nai ru, adak ata sara nai, tu'a waé mu'a, adak senga le bat*
tiras *caré-caré, usa, usat*
tiri, **ayah/ibu tiri** *ema/endé tinu, amé/iné tinu*; **anak tiri** *anak tinu, anak de wina olo ko anak de rona olo*; **menganaktirikan** *toé agil, anak luit bara*
tiris *titik, wolo-wotos*

tiru *lorong, lut, toming, tunti, uci, tuming*; **meniru orang bicara** *néréng, tuming jaong, toming tombo*; **meniru orang jalan** *tuming lako*; **tiruan** *tangké, také*
tirus *kimot, corit, dorin, kico*
tisik *ro, rana, tisi*
titah *reweng, perénta de raja, jera, runing*
titar *wewit, lako toe nipu, lako*
titi, **titian** *létang, léték, tétés*
titik *titis, titik*; **titik air hujan** *cembos, séos, tiris*; **menitik** *tot, titis, nggirik, diring, ndiring*; **jatuh air bertitik-titik** *ndetot, ndot, dak, pot*
titip *na'a dokong, lami dokong, na'a duang, cépa sala*
titir *rénté, kolong, onga nggong pande running mese*
titis1 *diring, ndiring*; **menitis supaya habis** *cilik, tilis, liji, titis pandé taung*
titis2, **titisan= penjelmaan ciri**, *ciring, siring, jiri, leco, ba tara, mbalu*
tiung *kaka piung, kaka lelap ngancéng toming tombo ko reweng*
tiup *pur, pomper*; **tiupan angin kencang** *pamper, mao, urut, ngkiung*; **tiupan angin sepoi-sepoi** *siol, sésol, tijing*; **meniup suling terbang, pur; **terus-menerus meniup api** *sempe-soéng, pur, sumpu-sut*
toas *inung cama te hiang meka, inu sama meka*
tobat *teser, deset, sehop, naé, sesop, peset, retes, desek, sesot*; **saya bertobat emok ga, teser'k ga**; **ajakan untuk bertobat: bertobatlah kau emoh ga, teserh ga, keti agu oké ba weki da'at**
todong *nanek, nani, ngerek, kerangga, keremak, ngu'u*
toga *juba neni (paké de guru mésé agu de adak), kodong neni ata paké le ata toing agu titong hiot mengit agu paké lata bicar*
toge *togé, koboé todo wake ai le legeng, uté weras ata wakéy landing le legang*
togel *tompok, woko, rompok liko manuk, ndapu iko***

- togok1** haju poli rocik, ghaju poli rosik, haju ata poli ndapu
- togok2** weki tompok (toé manga limé agu wa'in), tompok limé agu wa'i
- toh pé, déna, tadé; toh tidak= tentu tidak taém, pangém; toh tidak= sesungguhnya bukan lagim, toé**
- tohok** ceka, rangka, rangka le korung
- tohor** néntap, léntap, cémpar, téngkak, ndéla, masa/ngalor
- toilet** kakus, serméng, osang te oké jambang
- tokak cekel; tokak-takik do ngeténg**
- toko** tokong
- tokoh1** potok
- tokoh2** tu'a, ata mésé ngasangn, ata porong télo
- tokok1** pancung
- tokok2** tebéng, tuku
- tokong1** pondong (toé maka ikon), nuca koe watu roga kanang
- tokong2** wuk wokok
- tolak** serungka, pala, dur, dedum, denur, kendok, galu; **menolak untuk mengelak** cipa, doét, ogo, dodét; **menolak untuk dihapuskan** kando, kéko, to'é gori te oké, to'é goro te koso, to'é ngoéng te kando; **tolak= tidak terima** léwang, capu, ogo, kémpa; **menolak ajakan** ogo, toé gori, léwang; **menolak sampah** dedek, doso, doro, ghoi, kokét; **menolak puntung kayu api ke dalam** api suntuk, cempong, sepon, dur, cempang, ratung api, dunduk; **menolak dengan tubuh** pélé, pempé, caka, pala; **menolak dengan ujung jari** duntul, dodét; **menolak dengan siku/tangan** dodét, doét, kokét; **menolak ke bawah dengan seluruh badan** rengkem, rekom, denot, dundu; **menolak supaya jatuh** kendok, dur; **menolak mati-matian** menggiseling, ogo-sout, kokét; **bertolak= berangkat** lako, ngo, téti, to'o, titi, mo; **bertolak belakang** ndél-tau, léwang-tau, ndundél; **menolak permintaan** toé éng, toé sendo, toé ngao, toé téi, léwang, toé wale, téng toni tuka lau
- tolan** haé-pecing, haé-diding, ghaé-tingon, ghaé-uwa, haé-baé
- toleh** holés, wéntong, péléng, wétong, gholés
- toleransi** hiang-tau, momang taun, io tau, loléng tau
- tolol** bapa, béngot, bingét, bapa béngot, bodok, ndongol
- tolong** campé, sapé, lagha; **tolonglah** élang, kilang, campé koé, campé goé; **minta tolong bekerja** rambéng, rambé. rambét, dadé, tegi campé te gori; **bertolong-tolongan bekerja= gotong royong** dodo, julu, lélés, kokor tago; **menolong melahirkan** cikéng, sapé; **menolong orang yang diserang** kambé, sambé; **menolong karena memihak** kambé, pampang
- tomang** mangkong, bangka, makong, pénggong
- tomat** berak, toro-wengga, perenggi, mbarang
- tombak** korung, bendagang; **tombak pendek** sumpak; **tombak bercabang** wokot
- tomboi** anak iné-wai ba weki cama atarona, mbuti-mbating, tolik-tolo, wuli-wenggat
- tombok1** beka-waé, raka-waé, to'o ata poli pongo
- tombok2** éngko séng
- tombol** ucu, loéng
- tompel** balang, bangkéng, bapék, pakét, pakét
- tong** derom
- tonggak** siri, ndotuk, lebok, ndutuk, acer
- tonggek** wengkong, wekos
- tonggok1** loncok, ongko, tombur, monggur, losok
- tonggok2** ro'ang
- tonggong** ndobeng, mbalung, rabéng
- tonggos** wongos, concos
- tongkang** wangka mésé, sampang mésé, peréwang mésé ata pototo le kepal waé
- tongkat** dongkar, do'ar; **tongkat pemukul** semboré, semambu, bampang
- tongkeng** pongi, pori, péga, toko péga

tongkol1 longko, tona, pogo, punggu, tonas, ukas
tongkol2 ngasang ikang
tongkrong dungguk, lonto-bo, jo'uk, ngo'uk, oto bon, kaéng bo
tongol julek, tua
tongeng bapa, béngot, bapa béngot, lengu, bodok, bingi-bangas
tonil sandiwara, pandé, tombo te porong lata, tombo pepil ata bay oné pandé kudut porong lata; **bersandiwara** pandé adong, ba weki tangké
tonjok racuk, wucuk, wunggu
tonjol larok, wogol, woncol; **bibir menonjol** wotos, njibék, leJOR, lolo, lendé; **dagu menonjol** jibék, garok; **dahi menonjol** ndadok, wogol, bara sa'i; **gigi menonjol** lancer, wancar, tongol, nggadok, wongos; **perut menonjol** ndados, berat, jibék, ribé, kiné, ribé-kiné, ndojol; **menonjol kembang di pipi** jibuk; **menonjol pesugi di mulut** mbocuk, cécu, wotos, jubuk; **menonjol luas= tergantung** nambing, nambi, bambas; **menonjol ke depan** jibék, jidék; **menonjolkan= memperlihatkan** tandik, ndigét; **menonjolkan diri** gintang, girat, nté'ir, ndigé-ndagét, sok, toto weki kudut peci lata
tonsil ngarek
tonton lélo, porong, tuntung, pota, téwa, tutun, jelong; **menonton untuk meminta** tuntung, aréng, ita nus mburuk dengé bengé tetér; **menonton untuk mendapat belas kasih** mbileng, lo'om; **menonton saja** mbegok, jelong, tutun, tango, pota, porong bo
top1 lando, landong; **nama yang top** énga, mbou, bong, mbu
top2 kebaya
topan buru poté, buru warat
topang pengga, tokang, dukeng, dongka, tukang, toka, do'ok, lidé, ligeng, pénggék, toka; **bertopang dagu** lonto témé, témba tesang, ata balong, pénu pacu, toka tesang; **menopang** dungket, ligéng, tukang, dongka, toka,

do'ok; **penopang untuk bersandar** ré'é, dering, deri, tangé birit
topeng1 gambar te tadu ranga, képé
topeng2 ata pisik, tangké, take, kating
topi jongkong, songkok, seraung, songkong, rombo
topik pu'un tombo, wakan tombo, apa ata tombo laing
topo dewo, towé boték, dewo birot
topong péndo, bondo, lidé
torak keropong
toreh arit, kurit, carit, sarit; **menoreh untuk dibelah** roti, rotas, joji, sarit, ruti, arit kudud bagi, iret kudut wingké
torek lelek
tornado → **topan** buru warat, buru poté
total nekid, sanggéd ntaung, sanggén taun, seménan
totem ceki, empo, wa'u, mawa, siling, ru'u
totok pu'u, li, tu'ung (toé pernakang), ici tana
toya dongkar léwé (laro léwé te dongka du tékar)
trachom rombé
tradisi ruku, saké, adak, laséng éta main, du wakan, pu'u olon, pu'u sebarin, ngina agu laséng, letang, serong, pedé
tragedi hena le susa, hena le copél, susa, oné kéot agu dungket
tragis wéong, nawes, kémas, menduk, moghas, momang
traktir bajar hang te ata, wancong ata te hang agu bajar hang hitu
transaksi retus cama, poli bantang cama, poli réjé léléng-batang sama
transisi wéndot te caling agu célung, sélung agu saling, uru (n)/te caling
transit osang cénggo, niang sénggo, osang te géreng, osang lonto dokong
transmigran ata/manusia siot hésing ka'éng tana weru, ata oto tana weru, ata ngo long bombo, kawé mbaék, éjor néténg béo, ngo néténg golo, randang néténg tana
transmigrasi hesing ka'éng tana weru, ata oto tana weru
transparan1 larong, nggéreng, ita dungka

transparan2 ngancéng ita, toé ceha, toé boné
trauma géga, ngancek doing rantang, rattan, tamang oné nai ata pandé mendo mosé
trem keréta api
tren ata céwé werun, ba weki weru
trik nawa, pandé adong, pandé rendu
trinitas Telu Léléng Ca Nggeluk Kéta
trio ata telu tau, ata telu
trip lako tadang, lako déu, lako diu, lélés kébé, déu lako, tadang salang
trisula korung mata telu, korung dangka telu
trofi tanda mata le ita di'a
trompet terompét, peréré mésé
tropis tana kolang, biring
trotoar salang te ata lako wa'i (lupi salang mésé)
truk oto mésé
tsunami tuké bombang le nupung, tuké bombing le ndok, bombang tuké wajo le nupung
tua tu'a, dogok, lopo, donggok, mekas;
tua tentang buah-buahan letu, kuras, té'é, tu'a; **tua** dan kuning tentang daun désé; **tua** bangsa, **tua** renta lopo dogok, tu'a donggok, tu'a ndekok, mekas, lopo, lopo lé; **ketua/pemimpin** tu'a, tu'an; **ketua adat di kampung (Manggarai)** tu'a béo, tu'a golo, tu'a teno
tuah wera, mbeko
tuai ako, puming, lampek, kudut ako; **menuai jagung** gok, wésé, giok
tuak tuak; **jenis-jenis tuak** tuak raja, sopi, mince, tuak arak
tual1 reto, kepu, ropo, retot, ako waja, retop
tual2 siri bendéra
tualang hénong, ngabang, mbéot, laki-lako; **bertualang** untuk mengembara mbéot, dindu-riu, ngo néténg golo, éjor néténg béo, randang néténg tana, tua néténg nuca
tuam penes
tuan tuang, mori, sengaji, ruma, keraéng, daéng, adak

tuang légé, cok, coga, loli, lédé, tapit; **menuangkan biji** atau abu cebu, wor, coga, sebu; **menuangkan logam** pandé, dédék, wowo, wowo mera; **menuang miring** légéng, gégé, lédék, légé; **menuangi palong**, tewo, palor, coga
tuarang cekeng lena, sekom lena
tuba tuwa, laréng, mé'as, barkebo; **membuang tuba di laut/sungai** ngeti, kour, dontang, oké tuwa
tuban sawot, cewo
tubi, **tubi-tubi** gapi-gaok, aping, rukung kéta; **buah jatuh bertubi-tubi** ronak, bonar, nawar kéta loda; **tanya bertubi-tubi** sawar-soték, soték-saté, joté, danti-dintor, aping kéta ré'i
tubin ce-pat, sai pat, ca pat
tubir longka, téngku, nampé, mangkéng, loka, téku, ngawéng, ngampang, kébé
tubruk kacuk-tau, gentes, duntak, rumpak, pala, dutak, pala, runcung, duntak tau
tubuh weki, tobo
tuding tondek, tindek, toso, tojo, makong; **menuding** untuk menuduh mangkong, makong
tuduh mangkong, bangsa, makong, pénggong
tudung untuk kepala rédung, nggobok, jenggong, kebek, kebeng, nggubu, rodong, rudung, tesong; **menudung** lubang laron kobo, sesi, putik; **menudung badan** dengan pandan jahitan wako, lancar, lasar, wolét, rokok, paké nggobok wako
tugal cu'a, wé'as, tajuk, nggali, pekéké, solong
tugas dis, rapa, nondo, taki, takit; **ditugaskan** cau dis, kindat, ndong dis, runing
tugur lami, tokong, narang, géréng
tuhan Mori(n), Mori agu Ngaran, Mori-Keraéng, Déwa, Sengaji, Wulang agu Leso, Jari agu Dédék, Sombang, Toa Alang, Jari agu Wowo
tuhu toa, toak, ketoak, kaka lélap, lewie kawé hang runingn, tuhu tuhu

tujuh *rungka, ceka, ceka le korang, ceka le korung*

tuju, setuju *akor, gori, lorong, é, éng, én, retus cama réjé batang cama; setuju dengan laing, é,én, caman; menyetujui tiba, nggepuk, kop, goro, dait; persetujuan jamét, é'én; menuju ke conéng, kaping, nggere, nggara, ngara; ditujukan kepada ngong, rencu, rendung, ghong, latang; tujuan/maksud salang, betua, lako, salan, betuan, rajan*

tujuh1 *pitu*

tujuh2 *babang, mangkong, makong, nonok, ma'ut, toso, pénggong*

tukak *puru, nggilé*

tukang *taki, tukang, sawi(te), kindat; tukang gudang ata cikon, ata sikon; bertukang sawi*

tukar *paluk, baluk, caluk, célu, alik; bertukar pikiran pantil, ngaléng, aléng, jaka, cica, jangka tau toambo, bantang cama, réjé lélé; bertukar-tukar alit, bel-baluk, cagi-cagur; tertukar cagur, sagul, walik*

tukas1 *pola, mangkong*

tukas2 *mangkong, makong, penggong, dohék*

tukas3 *dohék, rampo, wua latang serénté kaka*

tukik *cunem, céluk, pana, moki, moki-komong*

tukul *boé, tuku, tuku koé*

tukup *tađu, cugep, tegop*

tulah *itang, nangki, wasé péto, besung, lepeng, calang, leteng, éténg, naki*

tulang *toko; tulang belakang wekur; tulang punggung malar, toko-toni; tulang betis depan/kering salong, lolos; tulang dada bangsa burung bukur, mukung; tulang daun tokor, rempa saung; tulang ekor toko-wigo, toko-wingko, toko iko; tulang rawan toko nggeruk, toko ngoel; tulang rusuk toko recap, toko rasap; tulang tanduk ungang, ukang; ketulangan di leher sangkal, taking, deleng; tulang kepala toko sa'i, toko longor, toko longkor*

tular *cadi, perésa, tiwang, taki, raki; menularkan penyakit pé, raki, taki, bamboo, pandé lor beti*

tulat *ce telu, sai telun*

tule *nggebar kelambuk*

tulen *pu'u, tengé, li, dungka, tu'ung, matang-api, mata-waé, gici, tu'un*

tuli *nenteng, tehek, béngot, bongot, ndenget, ndingur, songut, netong, ndingut, pepil oné surak; agak tuli séngot, léngér*

tulis *tulis, tunti; tulisan pada kitab surak, bacang*

tulus *lulus, meta, junggu, tipek, tojo, molor nai, nai di'a, nggélak nai*

tum1 *tur, turuk, runing bedil meriam*

tum2 *wasé rapa*

tuma *tuma; tuma di kepala hutu, utu*

tumbal *takung te cépé susa, takung te haéng ontong, cépé, pando*

tumbang *doal, wakak, jonggal, renggang, wandot*

tumbas *cipot, taung, toé retang, taun, toé retan*

tumben *melet*

tumbuh *todo; tumbuh daging pada luka wurut, wua, wodo ici, wulel; tumbuh gigi wilek, todo ngi'is, todo ngis; tumbuh untuk badan manusia uwa, ubu, lales; bertumbuh susu bengkar, bung, bekar, bengkar léké cebong; bertumbuh baik jari, di'a; bertumbuh banyak rangas rengat, rutuk; lekas tumbuh tentang jagung lobét, kilang todo, lambi-lombét; tumbuh satu-satu tilek, ngik-nga, todo ca-ca; ditumbuhi rumput-rumput raweng, reman, jewus; tumbuh benjolan pada badan ici-nahi, isi naghi*

tumbuk *tuk, déntér, concal; tumbuk sirih pinang sontang, totak, sotang, sontak, pépék; tumbuk sekaligus beberapa orang pancung, délo, télo; menumbuk pelan tituk, dotor, dontor, cocak, péngang; tumbukan yang pertama cuca, susak; tumbuk ulang padi atau jagung ca'at, sat; tumbuk dengan memukul tuku, péngang, tetur;*

menumbuk dengan siku ke belakang *ciku-lia*; **menumbuk-numbuk** *cucak, susak*; **tertumbuk** *duntak, dutak*

tumbang *mbesol, wa'u, walir riti, mbelos, pa'u*

tumis *goréng, céncés*

tumik *tundél*

tumor *ru'u*; **tumor dalam perut** *ru'u bara, ru'u tuka*

tumpah, tumpah tentang air *bambek, bowo, lébak*; **tumpah tentang biji-bijian** *lehar, wor, bowo*; **ditumpahkan habis** *gali, jojor, tewo taung, gali taung, na'a pé'ang taung*; **omong tumpah ruah** *roda, rompa, lorat, toambo ciki-lengat*; **menumpahkan sesuatu** *tewo, loli, colok, cok, coga, cor*

tumpang, menumpang sementara *dumpek, dampek, toko ro'ong, kaeng dokong, duang (oto duang), toko rontong*; **bertumpang tindih** *tenek, pecer-penek, tené, denot, taker-tenek, lenéng-ta'u, tené-ta'u*; **menumpang masak** *cup, selong, duang*; **menumpang tanam di kebun orang** *taba, sélo*

tumpas *cipot, merak, pandé mora, meres, boter, mesa, mora meres*

tumpat *cecek, cumbu, penong*

tumpul *dungket, tukang, taker, ligeng*

tumplak *kedang, bowo taung*

tumpu *deri, medang, takeng, tukang, menda, menggi, menggi-seling, kutur*; **menumpu tangan pada orang lain** *daél, ndong, dekor, deri, nggaél*; **tumpuan** *latang, deri*

tumpuk *lémbung, ongko, wong, limpur, unkur, pungkar, neki, tondol, loncok*; **menumpukkan ranting** *cengkang, unkur, wong, igol, ighol, tiwon, togol, ongko*

tumpul untuk bentuk mulut *nggemul, gemul*; **tumpul tentang kuku, pisau, dsb.** *dempul, depul, dupul, dengkal, ndegel, denggel, dumpul*; **tumpul tentang otak** *bambé, bodok, bapa béngot, bingi-bangas*

tumpur *ampus, cipot taung, apus, taun, lénggé, taung*

tuna1 *ngasang ikang(nakéng)*

tuna2 *toé besik, cela*; **tuna aksara** *buta hurup*; **tuna daksa** *cela weki*; **tuna grahita** *cela utek (bodok, bapa béngot)*; **tuna karya** *toé ita gori, ka'éng bo, balong*; **tuna laras** *lenter*; **tuna netra** *buta*; **tuna rungu** *nenteng-tehek, bongot, ngongo*; **tuna susila** *mbérong*; **tuna wicara** *doppel, deka*; **tuna wisma** *toé manga mbaru ka'éng, mbaru laing tana agu awang*

tunai *kontang, bajar muing, taun, bajar taung*

tunang *naca, nasa*

tunas *cing, sing, ludung, lodong, bokok, caka, ciki*; **tunas pisang** *culi, suli, anak muku*; **tunas anakan bambu** *bok, bokas, bokok*; **tunas tembakau** *tilu*; **bertunas banyak** *rengap, rembong, do, rangas, ceka-rengat*; **bertunas lagi** *ludung, lodong, capang, ciki kolé*; **tunas bangsa** *ata uwa*

tunda *renggé, ret, eret, ru'é, lagang, géréng, asi sala*

tunduk *denggut, lenggus, pendur, penggus, wenggut, tenggu, ndegut, lengkus, ndekuk, koda, tengguk*; **tunduk tengadah** *ngete-ngo'ak, ngik-ngao, ndekuk-tonga, songgo*; **tertunduk** *hara-héos, wekut, tengguk, denggut*

tundun *cenggong, petungga, ngong, coko, coko muku, coko nio*

tundung *wur, mbér, dolong*

tungau pada kulit anjing *malong, mela, hutu acu*; **tungau pada ayam** *nong, homang*

tunggak1 *cocok, haju langeng, ndotuk, lebok, ghaju langon(nao), langon, ndutuk, acer langang*

tunggak2 *retang, retan*

tunggal *ca, léca, hanang-koé, hanang, lécang, sa, lésa, agu nu, sa, lalo, agu hanang*

tunggang1 rembit, wanggi-nggaol, winggi-wanggal, jaki-jolot, wali-gélak, walung-gélak

tunggang2 léti, engkem, mengkem, jagé, mekom, liti

tunggik rongét, gokos, wokos

tungging pongi, pori, puring; **pantat menungging** ndi'eng, ti'ér, ndiget, ndégat, tinggeng, sobéng, ndigét, ndogét, ndigi-ndagét

tunggu renggé, géreng, caka, téréng, da'ur, ta'o, ta'on; **tunggu lama baru diputuskan** nteleng, béghéng, nélér; **menunggu dengan lama sereng**, béghéng, béhéng géreng; **menunggu sampai...** kesep, kesop, pereng; **menunggu sesaat rentet, retot, toing, géreng ce-kaut, géreng ce-koén;** **duduk menunggu dengok, jongol, jo'uk, lonto géreng; menunggu lami, riang, géreng; menunggu mayat tokong bakok, tokong bako, toko bako, lami locé; menunggu kebun tokong, riang**

tunggul1 **tunggul kayu** cocok, sosok, topok; **tunggul jagung** kondo, sosok, ukas; **tunggul enau** ompok, sambo

tunggul2 bendéra

tunggul3 tanda te koda, tanda kodu, talo, witiir

tungkahan lechang, péntor, letang

tungkai wa'i (pu'ung pa'a haéng wa), salong; **menungkai** wanggal, wanggi-wanggal, winggi-wanggal

tungkal tundél

tungku likang, lésa, likan, sapo

tungkul baro koda, tombo kudu, (hema) tengguk, songgo

tungkup → **telungkup** ghembér, toko nggerwa ranga, tuka, kembe, engkem, legem, tegep

tungkus1 rokok (le saung), potok

tungkus2 kolep, wa lesa, pa'u lesa, wa lesa sale, pau lesa lau

tunjang1 ligeng, tukang, ligéng, toka, cikéng

tunjang2 téng campé, téi sapé, wai, teus nggerwa, sapé, cikéng, ligéng

tunjam celuk

tunjuk toso, tondek, tindek, tojo; **tunjuk dari dekat karena marah** dowék, duwik, dojok, dowé-dawék; **tunjuk sesuatu dengan mata** repang, repa-gemit, repa, mbulak; **tunjuk sesuatu dengan bibir** mincuk, bibél, libék, wingot; **menunjuk untuk memberi tahu** toi, tui; **menunjuk jalan** toi salang, toi salan, tui salang, karong salang, karong salan; **tunjuk untuk memperlihatkan** toto, toi; **menunjukkan diri** doteng, joler, toi, donde, julek, toto ranga, toi ranga, toi weki; **mempertunjukkan muka yang berseri** toto loké; **menunjukkan kekayaan** rambak, kapang, bombing-bora, toto bora; **menunjukkan kekuatan** sel, seli, toto gesing, toto mberes; **menunjukkan perhatian** tuntung, momang, tutun, kelipu, bagi na'i; **memberi petunjuk** toi salang, tui salang, toi salan, karong salang, toing; **memberi petunjuk** toing, pandé si'ang, pandé di'a, karong

tuntas poli taung gori, poli, ruda, taung, kelar, cemol

tuntun titong, toing, tuing; **menuntun hewan** arak, todang, pota, undu, aru, umbi

tuntut, **menuntut dengan mencecar** soléng, cacong; **menuntut untuk memilih** pilé; **menuntut tegi, seling; minta tanggung jawab** nonok, nonor, soléng, cicung; **menuntut apa yang sudah diberi** wangga, gangga, ré; **menuntut pembicaraan yang salah** dekong, dote, deko, ta'o, mboté; **pergi menuntut** lakong, mo nonok; **menuntut ilmu** kawé baé do, kawé ramba tingon do, kawé tingon, skola, mo skola; **menuntut balas** léko, bajar, pasé, paing

tunu cut, ceco, pandé dila, dila haok

tupai bétu, lawo mésé, ngga'éng, beco

tupang → **topang** do'ok, saka, tukang, pengga, duking, do'ong, saka, cikéng, ligéng

turap dalit, batubata

turi turi, *haju turi, saung te hang de mbe ko*

turis1 sudi

turis2 meka pé'ang mai tana pé'ang, ata lako éjor kawé lo'o agu bok

turun wa'u, lar; turun dengan cepat moset, nggusur, suluk; hujan tiba-tiba turun tewas; turun terus kelopak mata rendut, dendut, dedu; badan turun terus eres, renco, rusuk, res, dango; turun tentang matahari wa, kolep, nucep; turun terkutup rencu, rencep, resu; turun karena ikatan longgar ndahal, ndéhil, ndehél, ndeghol, ndehol, mbesol, nggesol; turun melayang mowét, mbéong, cancuk; turun pelan-pelan rehés, peke-rehos, pehos; turun naik pantat atau mulut hemot, himi-hemot; selalu turun naik hahot, nanong, ghaghot, ndehok; turun naik suara sihi-sohot, wa-éta, ndihi-ndehok; turun naik beroleng-oleng wandot, wéjot, ndoat, jejok; turun-temurun anak wa, waé agu bija, anak bara, cing agu cahal; jalan menurun redu, cencut, curu-wa, ledur; menurun dengan deras cencut, sesut; menurunkan wa'u, na'a nggéré wa, pandé wa'u; menurunkan badan rehé; menurunkan beban dari gantungan co'it, co'ik, so'it, cu'i; menurunkan pagar dengan injakan rendak, ndaék; menurunkan celana nggésil, nggesél, lous, loak, nggesok; menurunkan tali ulur; menurun-naikkan keranjang supaya padat isinya jejok, neon, ténté; keturunan wa'u, waé, uku, bija; keturunan bangsawan keraéng, dara-keraéng, waé keraéng; keturunan hamba waé mendi

turus to'ok, bongkok, acer, wué

turut lut, lorong, tunti; turut serta ndarut, laléng, sama; turut dituduh manggung-caru, penggong, makong, mangkong; turut tetap berjalan tetér, ondang; turut memarahi rending, rondong; turut menyanyi ponca, réngés, déré lélé, ndoré; turut dalam

pembicaraan rimba, walé; turut suka lélo ngoéng, nia ngoéng, ngoéng nai, sara-ru, sara-nai, négang, lut niak; seturut laing, le, lut, lorong; berturut-turut/terus-menerus ré'ang, ré'an, tutur, ruk, solék, mako, cuku nunga, cuku laséng; berturut-turut alami duka ré'ap; mengikuti urutan pisik, lut, nepi, nepis; berturut-turutan cup, sup, during, diding, cimping tau; menuruti/jalan melalui lut, liba, loléng, pali; menuruti/mengikuti jejak batu, tetur, lut, puluk, lorong, lélé, lélé, tuluk pu'u; menuruti/meneladani nuring, noring, toming, tunti; menuruti/mengindahkan lorong, laing, goro, lut; menuruti/sesuai lorong, lut

tusuk dus, pudus, tuduk, tudur, cut, nggaru, rangka, kedés; menusuk/menikam mancer, rodak, ténté, ceka, seka, rontok, rodek, rodak, jelok; menusuk ke dalam ceko, jelok; menusuk supaya keluar nanah cuat, suat; menusuk sambil memutar cocer, soér; menusuk dari bawah sunggar, ngarung, rarok, rangka; menusuk-nusuk orang untuk mempengaruhi cocong, sosok; menusukkan api ke dalam... cut, sepon, dur, cempong, seto, soté; tertusuk sesuatu di mata dokek, sopé, rocak; rasa tertusuk-tusuk tentang bisul, dsb. bel, beret, bek, duk-da, jel; rasa tertusuk di hati cengges, rengas, beti nai, rabi nai; rasa tertusuk-tusuk cehet, hetek, jel, jujuk, seghot; sakit tertusuk-tusuk ceres, seghot, cehet; merasa mata tertusuk-tusuk rokak, gimit, rocak, cehet oné mata; tusuk melubangi hidung kerbau tekang, pekak

tutuh rocik, tesi, cocir, cocik, rosik, sosik, rucik

tutuk entap, bépé, ketok(para)

tutup tadu, tegop; menutup untuk menyumbat culeng, sesi; menutup payung ginggep, rencu, resu; menutup pintu tungga, péné, tadu para; menutup pintu dengan palang

nggalu, galu; menutup dengan ikatan putut, sawi, pekon, putur; menutupi/ menudungi tagep, rubek, tegop, sebo, tegap, lekap; menutupi kepala rédung, jonggo, rodong, tusung, rudung; ditutupi/diliputi lamot, sebo, wuwus; menutupi untuk menyelubung ambos, lenggap, cenggap, kelembuk, wéko, cumbu, wuwus, cumbung, rokok, lumbung; menutup dengan tanah roé, kawo, rawo, roné, kawo, boning, renang; menutupi lubang leci, culeng, tanang, kawo, ranang; menutupi sejenak lubang suling dengan jari repet, redep, repot, demot; menutup dengan menyumbat putat, repot, sesi, culeng; menutup jalan dengan ranting cengga, cengkang, rangka, sekong, reka, pangga, ronggo; menutupi celah atap cumir, sumir, cuwir; menutupi aliran air cépet, saka, cipet, tanang, kipet; menutupi mulut cimo, simo, ghema, gemul, kipet, tadu mu'u; menutup dan menimbusi kawo, roé, rawo; menutup makan/ mencuci mulut cému, sému, sebo,

roso muun; menutupi utang dengan tebusan cépé, par, takeng, baluk, sapé; tertutup/terkatup rapat, ra'um, ra'un, rakit, kaput, ramut; tertutup/ terlindungi panggu, pagun, tadu; tertutup/tertindis dengan tanah rené, roné, kawo; tertutup rapat sekali jimét, jimot, jimet; tertutup dengan air ramo, amot, roso, samo, leheng, liheng, liju; tertutup/tersekat wunteng, saka, do'ong, pélé; tertutup secara tepat jajem, japed; menutup bubungan rumah kebeng, épa, wuwung; penutup belanga kécép, tegop; penutup rengkian téndéng; menutup hari-hari duka saung ta'a, kélas, cor waé, taung walu, dopo mol tutur nggipos, nggopis; tutur bahasa go'ét, curup, tomo, palak, jaong, reweng, gejék; bertutur kurang jelas ngere-ngauk, ngaru-ngauk, mu'u rukus; menuturkan silsilah turuk-empo. nunduk-empo, tetur embo tuwi lombong, londok, poti koé tuyul poti-nggarik, poti wolo, darat

U

u *hurup te suampulu can*

uak1 *oak, oék, regok, néngé*

uak2 *runing de kaba, nguak, uak*

uan1 *keraéng, tuang*

uan2 *muwang, muwan*

uang *séng, doi, ringgi, uwang, ndoi;*

uang duka *waé-lu'u; uang membalas*

pemberian wali; uang upah panggil

berperkara wécé; uang panjar

lobong, sèng ata olon; uang yang

dibayar anak-wina saat kélas recu,

doha; uang yang dipotong saat judi

co, rombut; uang mahar/mas kawin

cerep oné mbaru(n); uang jaminan

pa'ar, tasar; uang sogok pengelé,

ce kang, pesorong; uang palsu séng

tangké, také, séng adong; uang lelah

séng koso-nolak, séng tadu lopa, sèng

koso nomber, sèng koso numer; uang

denda karena melukai orang wunis

péhéng; uang duka séng waé-lu'u

uap *wos, wowés, ungap, wowos*

uar1 *gégang, randet, randad*

uar2 *towol*

ubah *célung, caling, célu, holés, sasang,*

cilu, sèlung, sèlu; berubah-ubah

no'é-na'éng, cali-cilu; mengubah

arah mpéong, mbiur, mbétot, pétot;

ubah ingatan wédol, sa'i-sua; ubah

pendirian gégo-nai, toé metek nai, toé

temer nai

uban *muwang, muwan; beruban*

seluruhnya japok, jabok, labok

ubang *ngé'éng, pang, ngeténg*

ubar *lekap, wisi, lender, wéntar*

ubek *ndap*

uber dolong, léor, ndéor, tembar, kudu

ubi, ubi jalar tété wasé, tete tu'ung; ubi

aung tesé, ngang; ubi kayu tété haju,

daéng, bogor, tété wogor; ubi hutan

éngal, raut, cué, pang, bolo, séwo, suè;

ubi manis uwi, kéi, wola; ubi singapura

bolo-ngoék, rongkong, wola

ubin jubin

ubit dindi-loé

ubrak-abrik pandé waci-wécak, wengker-

walék, paki-wésak, ghéla-mamak,

wangki-wéngkar

ububan sesek

ubun-ubun *wuwung, wosang*

ucap taé, curup, tombo, reweng, jaong

ucek kocél, pocél

ucok anak koé ata-rona (Minangkabau),

nono

ucu *ata cucu, ata susu, ata céko*

uda *ata reba, ata uwa, ka'é*

udak dolong, léor, tembar, ndéor, kudu

udam sepe-séla

udang kusé; udang besar anga, kusé

mésé; udang kecil meros, sora

udar caca, behas, sasa, behgas

udara buru

udel putes, pisot

udeng sapu, jonggo, jongsok, songkok

udi copél, calang, cala

udik1 *mata waé, ulu waé, béo, ciko*

udik2 *toé baé adak, toé baé ruku*

uduk naré hang le santang

udut inung rongko

uek runing de ela, wék, running de kina

ufuk dopon lélo, comong awon

ugahari dai, moho, remo, sérek, cambun

ugal-ugalan *ba weki da'at, singi-sangak*
ugut ngerek, kenta, rénga, ngetek, ngater,
perangga

uik runing de kaka lélap

uir-uir njiéng, jiéng, jengker-lalang, sié

uis cakér, saher, kaér

uit wé'it, nggé'i, ro'ét, soet, nggi'it, wikak

ujana ma'ang, libong, tobok

ujang nana

ujar → ucap

ujar-ujar toing, titong, go'é't

uji damang, ci, kapa, kiér, kapang

uju mésé nai, sehak, bombong pesu

ujud betua(n)

ujung comong, somong, ulu, dopo,
lobo, ikong, lok; ujung kain lindi;

ujung pohon lobo; ujung tebu bawi;

ujung tiang landong; ujung cemeti

iko-kodé, ikong-kodé; ujung yang

terjauh landong-loé; sampai di ujung

dengkang, cai éta lobon, haéng oné

lobo(n)

ukir wetik; membuat ukiran ngasi, pandé;

berukir-ukir nggara-nggetik; seakan-

akan terukir jewe-retik

ukulele gitar koé, juk

ukup wo ca-o-ca bengé, dupa

ukur, mengukur panjang wolo, anor,
wolol; mengukur isi paka; mengukur

bekal kérok; mengukur dalamnya

air soda, leman; mengukur pada

badan tasang; mengukur dengan

jengkal pagat; jenis ukuran (beras,

padi, jagung dsb.) gantang, kélo,

béka, warang, cere-cié, limbung, blé,

buti, téndé, roto-cie, tongka; ukuran

luas bujur, daka, baka, moso; ukuran

panjang héndok, laro, mbajang, rawa-

lélé, tabal; ukuran berat yang pasti:

80kg ce-béka; 40kg ce-wega; 20kg ce-

warang; 10kg ce-roto ci'é, ce-tongka

léwé; 5kg ce-mampang, ce-tongka

wokok; ukuran luas kebun yang pasti

baka, moso kina, moso landong, moso

kindé

ulah ba-weki, pata, sara, gauk, pandé

ulak séwel, kébeng

ulam-ulam wina koé

ulama ata baé tu'ung agama

ulang donta, sohét, lutu, dumpé,
molé-taung, donggak, lohéng,

mako; berulang kali mako, malék,

solék; berulang kali bertanya atau

mengucapkan yang sama deling,

lamba-lojot, solék ri; mandi berulang

kali leméng, solék cebong; panggil

berulang kali ugal, wuku-ngak, solék

bénta; mengulangi nunga, laséng;

ulang alik nggele-nggaur, nggere-lé

nggere-lau, nggere-awo nggere-salé

ulap-ulap bubur santang, kolak santang

ulap-ulap kewit, nggewit

ular ular, kaka léwé, rato; ular belang
ngokok, ular-walok, wengger-walok;

ular besar mbangi, mandar; ular

berbintik ngongo; beberapa jenis

ular berbisa kaka boték, kaka bégol,

kaka leka, lalong-mbak, manu-nggé,

mbapa-tara, likur, bapa dupi; jenis

ular hijau kaka ta'a, liko, mbawa-rani,

mbawar; ular berkepala dua kaka

mu'u-bali, kaka ulu-bali, ulu bali; ular

lidi lari, nggalang; ular renik waké-ri'i,

ngelel; ular sawah népa, ata-molas;

ular sendok pupu; ular tambang

nggalang

ulas1 li'ap, wi'éI, irét

ulas2 omar, komar

ulas3, mengulas wicok, tomo te si'ang,

wisok-wadan, rosik, tomo di

ulas4 tungku, likan, sapo, likang

ulat1, ulat daging uli, makot; ulat

pemakan daun déso, mbolang,

mando, menggot, war, mbewar,

nggonong, ntewar, bolol; ulat jengkal

menggot, waté-wedo, mantek; ulat

gatal lanteng, lulé, nasa, koras; ulat

kayu mbolé, potas; ulat yang bisa

dimakan anti, olot; ulat tanah éréng,

orok, potas; ulat menjadi kepompong

téngo, ciri, ngéok

ulat2 males, pitel

ulayat tana mbaté, lingko

ulek1 kéco

ulek2, ulekan sermuli

uler → ular

ulet gempur, cirang-nai, wingker, mberes, seber, ata guri
 uli kejuk, sapel, kemer
 ulin haju ulin
 ulit1 émbong anak, déjong anak, jéjong
 ulit2 ogo te bajar raung, gulit, legit nai, ku'ak bajar raung
 ulos seléndang de ata Batak
 ultima cemol, ruda
 ultimatum langga turung cemol
 ulu → hulu
 ulun mendi
 ulung iné, lando-rata, nggepuk tu'ung
 ulur los; mengulurkan ke bawah ulur, undu, undur; mengulurkan kepala dedum, dendum; mengulurkan kaki ke depan padir, padang, wendor, lendor; mengulurkan tangan untuk memberi sotor; mengulurkan tangan sambil menadah sor, sor monggong, sor ngoso, sor moso
 uma → huma
 umat ro'éng agama
 umbai jiwa-joé, ndéwir, réwés, jok
 umbang lénténg, ngondak
 umbang-ambing1 lénténg nggere-wa nggere-éta, wéjo-wajot, lingu-langa, léténg, lingu-langu, wejot
 umbang-ambing2 toé si'ang, toé nesa
 umbar kong kaut nia ngoéng(n), adong, ondang; umbar janji reké adong
 umbara mbéot, dindu-riu
 umbi ici(n); umbi kecil bontang, wonta
 umbuk sosok, awar, wancong
 umbul1 bendéra koé
 umbul2 gélang uwa, bobak, bobang
 umbul3 mata waé
 umbut owak, du'uk, angko, éngkér
 umi endé
 umpah watu-menggi, watu ligéng siri
 umpama rapang, toming, émé ného, émé ného rapangn, kérang na; mengumpamakan tandik
 umpan loéng, paning, umpang, épang, katut, kating, katéng, koréng
 umpat pocu, sondot, mawang, nunda, okot, renti da'at, curup lenci, moéng, tida, soéng

umpet tepeng, emer, geker, boné; petak umpet gega tepeng, boné, labar boné
 umpil wé'it, wé'il, kéngkét, ro'ét, wi'él
 umpuk untkur, loncok, ongko
 umrah ngo haji
 umum ata do, weki do, lawa do; secara umum bébar, sanggén weki; mengumumkan wéwa, bébéng, keréba, ébar, réba, wéro
 umur umur, ubu, tu'a, mosé, uwa; panjang umur léwé tali, uwa léwé, umur léwé; pendek umur wokok tali, wokok uwa, umur wokok; sudah berumur tu'a; tanaman yang sudah berumur té'é, tu'a
 uncang bombol, kandi, bimbol
 undak redé tana
 undan bengus, makel, kangging, nggere-ngi'ét
 undang bénta, siro, wanta, nggewit, pantil
 undang-undang wintuk, adak
 undi dadu, nampo, téka nampo
 undur mesot, légang, moset, éngkang, éga, égang, lédang, lako curu riti, hedong; mengundur sedikit hesor, ghésor, surut cekoén, hésor; mengundurkan diri mesot, hedong; mengundurkan tangan karena kaget wentot
 undur-undur kolong, pecu kukur
 unek-unek téti nai, lewa nai
 ungam nupa, cahap
 unggang-unggit kangkup, andok, ando-ndoak
 unggus kaka lélap
 unggis wé'us, géti, wiki, kiki, ngkereng, cuwit, kereng, keteng, cowit
 unggul amé, iné, cewe oné mai ata do; bibit unggul wini di'a
 unggun utung, ujung haju
 unggut poto, mondo, wanggat, ta'o, deko
 ungang-ungkit ndohét, ndogét
 unkap loa reweng, toto pandé baé, loak reweng, losa jaong; ungkapan go'ét
 unkat miwit, picik
 unkil kéngkét, soét; masalah pandé tatang

ungkit *andok, soét, wé'it, wé'il, ro'ét*
ungsi *losi, hésing, bega, mbetér, wéndong*
ungu *ijeng, owa, ngura, gawuk, lango;*
ungu kemerahan *kentus; ungu*
kemerahan pada tanaman *rembung,*
laka; keunguan *lango*
unik *dio dolokn, woléng(n) kéta, déitn,*
dion
unjai *hama-haél, lebuk, kakur*
unjam → **hunjam**
unjuk1 *los, tojo, ceka*
unjuk2 *toso*
unjur *padir, lembar, wendor, wandang,*
ndar
unta *unta*
untai *jiwi-joé, ringgi-roék*
untal *ripo-repo*
untang-anting *mbéto-téot, mbete-téot*
until *béndong, kebabik*
untir *poté séléng, tiling*
untuk *maki, latang te, ngong, kudut,*
tau, te, palang; hanya untuk *takit;*
untuk apa *te co'o, tau co'o, polé so'o;*
untuk itu *latang te hitu; untuk apa*
maksudnya *betuan; untuk sementara*
dokong, kesep; memperuntukkan
(makanan) *duntung*
untung *dara di'a, sélék kopé di'a, ontong,*
palong; beruntung *nula, delék, nunga;*
mendapat untung *hang ta'i acu,*
haeng delek, cumang di'a; membuang
untung *oké mbacé, oke mbasé, oké*
minak
untut *bara wa'i,*
unyai *gori loét-loét, gori gici koé*
upacara *adak, taé; upacara pernikahan*
rekak, pongo, nempung/wagal, podo,
élor, wéro weki, lonto bejuang, tulak
surak, tuké mbaru, toto, kawing/
wagal, padong/la'at leka, paki manuk
wina-rona, wa'u waé; upacara adat
kebun *lodok, kalok, cepa, hang woja,*
randang; upacara adat bangun rumah
gendang *racang-cola, roko molas-*
poco, hesé ngando, ra'um wuwung,
wé'é mbaru, kebeng, pantek, congko
lokap; upacara orang meninggal
welang wié/toko bakok, tokong bakok,

po'é woja-latung, ancem peti, rampi
boa, lamba waka/caké boa, tadu peti,
manuk padong, boak, saung ta'a/
cor waé, kélas, éla haéng nai, manuk
haéng nai; upacara adat kelahiran *céar*
cumpè, wali cumpè, téng ngasang
manuk, wa'u wa tana; upacara adat
peralihan tahun *reké penti, penti*
(libur kilo, barang waé, barang lodok,
barang boa), gang woja; upacara adat
menolak bala kando nipi, *cebong golo,*
oké dara-ta'a
upah *koso nolak, lahé, pala, koés number;*
beberapa jenis upah *wécéng, wécé,*
wécé lako, culu mata, sula mata, cila
mata; orang upahan *ata pala*
upak *cempong, rugi, mbu, longgo*
upaya *nawa, kenanu, nuk*
upeti *koso nolak te raja, marak*
upih *lungkuk, lungkung, lukung*
upik *enu, weta, enéng, ikéng, ené, endu,*
mau, nduk, enduk, inuk
urah *tulur, turuk, nunduk, tetur*
urai *bombor, buwar, béwar, caca, lekang,*
wéngkas, céar, caér, kékas, kewar,
conggré, wiwit, lekas; menguraikan
soal *wintas, caca mbolot; sudah*
terurai *behas, lendor; rambut terurai*
jéur, juér, lendor
urak *toé baé adak, toé baé wintuk, toé*
baé ruku, toé tingon, adak, wintuk,
ruku, pandé
urap *koés, palas, salit*
urat *celi, wasé, lawé, urak; urat nadi*
wonta, seli; berurat *rimas, legit*
urgen *sékékn kéta, olon*
uri1 *mbau, cewo*
uri2 *ling*
urian *laco, langgér, mbolang*
urine *cio, céba-ruis, sio*
urip *mosé*
urita *kréba, réba*
uruk *kawo, roé, renang, rawo, roné*
urum *cimpar*
urung *renggé, rajo, koar, eret, ru'é,*
géréng di
urup *paluk*

urus papong, wintuk, nipu, pukul, sawi, idep; **sibuk mengurus** didi-doéng, jajok, jéjor; **mengurus makanan cakong, gatang**; **mengurus cadangan makanan** ni'ang, soga; **mengurus pakaian** widang, rawi; **mengurus perkara toto bicar**; **sangat terurus madis**; **pengurus tu'a**; **pengurus daging sawi uté, céang, pati laca**
urut1 kedur, kadar, adar, kadi, kadir; **mengurut perempuan melahirkan téti tuka, imos tuka, cikéng, kedur**
urut2 doring, sisip, suk, tondang, cup, during tau
usah maléng, malé, piling; **tidak usah asi**, basi, kong, mbasi, bais, néka, asi ga, kon
usaha rébok, gori, kamer; **berusaha gejur**, wuli-weki, uling, mupuk, wenggat, kekur, pekur; **berusaha sungguh-sungguh** wuli-mpoat, mping, tili-mboét, wuli-walit, kili-mboét, tundu
usai poli, cemol, caér, céar, kékas
usak tirek, tires
usam repang nio, losan, imar
usang larang, larak, dewo, danong gi, médé gi, ologi, nepisagi, apa manga/ ceca manga
usap omar, asur, awar, pasur, awa, nggeléng, ojo, saro
usia uwa, ubu, mosé, nais, umur
usik katut, kokét, dudi, katéng, coét, hoéng, cuber, cuwit, kating
usil gega-lemas, cambu-lalét, cuber, mbesék, ji-ja'as, ce-ca'u, ber-bicu
usir wur, wéling, déndang, céngga, buar, mbér, conda; **mengusir binatang**

mbér, réga, sik, conda; **mengusir ayam sika**; **mengusir anjing haé, conda acu**; **mengusir binatang berkaki empat lainnya conda, réga**; **mengusir dengan marah céncar, sésar**; **mengusir binatang dengan memukul-mukul rumput temba, emba**; **alat mengusir pipit di sawah pépak, régok, kékap, gar**
usul1 wangka, pu'u, olong
usul2 jangka, cica, tana, mbalé, présa
usung rakang, ca'ang, keléncé, rotong, berotong, seléncé, séndéng
usus tuka, tuka-ta'i, nggolo, tuka-boték, tuka handuk; **usus buntu tuka-kowot, posék**; **usus halus tuka-pocék, tuka-koé**
usut perésak, céca, préksa
ustad guru gama Islam
utama lando, amé, iné, landing, ata mésén; **yang utama morin**; **tanah utama utes, nekas**; **mengutamakan pinto, pacong, dasong**; **terutama céwé, hampa, séwé**
utang raung
utas1 nggui-ngga'it
utas2 tedé, paés, mi'ar, nisang'n
utik héngkar, wengker-walék, cégot, wangki-wéngkar
utuh mongko, gonggol, cere-noéng, ténggé-roé, gongkal, ponggol, koko, moko, mongkong
utus wuat, jera, runing; **utusan orang besar penggawa**
uzur lopo donggok, dogok, lopo, lopo toghok, tu'a dunggak

V

v hurup te suampulu suan

vakansi pekansi, kos béghéng (sekolah)

vakum toé manga atan te, linga, kanang,
toé manga icin, embo, hempa

valid ata tu'ungn, molorn, pas, ata
dungkang

varia do tarad, cao-ca, manga taung

variasi sasang, donta, cancak, sèsèk,
lomés

varietas unggul wini di'a, ni'i di'a, èrang

vas pot

vatikan Vatikan (osang ka'éng de ema
paus)

vegetarian ata toé hang nuru, ata hang
uté kanang agu wua haju, utè kanang
hang

ventilasi lewo te buru, lewo tau mai buru,
lewo te angis buru

versus dungkang, lawang, par

vet wusak, rawas, durung, kimpur

vital mengitn, sékékn

vitamin vitamin

vokal reweng

voli voli

vonis beté-bicar

voting téng reweng

vulgar toé di'a ba weki, toé di'a gauk,
toé di'a sara, toé di'a ruku, ce-ca'u,
nggepas, mber mbapas, jibi-jebas,
pina-naèng, sanggè pande, sanggè
ngoèng ba weki, wenta-wengas, jibi-
jebak, gope-gapes

W

w hurup te suampulu telun

wabah némba, penémba, perésa, wéla ghaju

wabarakatuh ali sanggéd berkak de Morin

wacana toambo, curup, nunduk, taé, kréba

wadah palang na'a, paté na'a, palang impur, paté impur, baté na'a

wadam cala-cala iné-wai, cala-cala atarona, toé caingt iné wai, toé caingt atarona

wadang damér

wadat atarona ata toé kawing, luang togé, luang tongkeng

wadi ngalor oné satar mambak, mata waé oné satar

waduk tiwu mésé, dam, sano

wadung lewing, tongké

wafat rowa, mata, kendut, taung nai, pa'ang be lé, tepo dongkar, ceha dali, kemu limé tuju mata

wah ah, déh, idéh, olé, oéh, oé, céh, cé, hidé, idék, dé, go

wahai hidé go, mboros-ara, olé

wahid léca, hanang, ca, adak hiot rangopin, mésé

wahyu widang si'ang, pati ngalis, anor nggeluk, pati anor

waisak léso raméd agama Buda

wajah ranga, tara ranga

wajan cewé, tacu, rewék

wajar jari, kop, patu, kuré, laséng(n), laing salang(n), nau

wajib dis, paka pandé, paka, porong;

wajib pajak ata bazar taki; **wajib**

belajar paka sekola, porong skola

wajik wajék

wakaf mbaté latang te ata do

wakil wakél, sanggo, limé wanang

waktu du, émé, laring, lété, lari, woko, calak, ali, oné, duhu, cang-agu, laing;

waktu= kesempatan sokor, nganing,

uru; **waktu= saat** cekeng, uwa, uru,

nganing; **waktu itu** lété hitu, du

hitu, léng hitu, nganing itu, laing ce

hitu; **waktu lampau= dahulu** kala

danong, danong main, médé, médé

main cenggo, senggong, olo, sebarin,

danong empo-wolok; **waktu yang**

tetap ké'et; sewaktu lari; **sewaktu-**

waktu cepisa kaut

walafiat cébo, cébo weki, mosé cadek

walah, kewalahan dopo nuk, toé ngancéng kolé te gori, ka'éng oné

ké'ot, poso, do'ong pucu, toé ngancéng

te, mbolot

walang kaka dangka-iko, kaka-dangka,

dangka-iko, pusu, réngka, rengka

walat nangki, itang, besung, bola

walaupun asam, koném, koném-po, adim-

po, ali-mpo, am

waleh tura, toambo si'ang

walet kaka lawar, lawar

walhasil agu cirn, cirn ga, icin

wali paténg; **wali murid** wakél de ata tu'a

walikukun kukung, mbuhung, kukun

wallahualam co'o péng, aikn ga, toé baén ga

waluh cewak, tawu, robo, bila

waluku wunggar, bajak, woak, wedak, caké walék tana

wambrau buru kolang

wana *puar, puar méngot, puar mongot, pong*
wanara *kode*
wangi *néndong, bengé, mboéng, ambung*
wangsa *waé de raja, uku, wa'u, waé de keraéng*
wangsit *pedé oné nipi, ita de ata mata-jinok, été de ata mata géraek*
wanita *iné-wai, ata-wina, inwai, kode fai; kiasan untuk wanita lewing, manuk; pengantin wanita lading, galang, kala linti; anak wanita anak-wai, anak iné-wai, anak ata-wina; wanita yang belum beranak ata molas, mongkal; sapaan untuk wanita yang sudah bersuami endé, iné; sapaan untuk wanita yang belum bersuami enu, weta, molas; sapaan untuk saudari wanita weta; sapaan untuk saudari wanita terkasih weta géong, weta momang; wanita nakal iné-wai mbérong, inwai kador*
wara, wara-wara *wéwa, tura, tomo*
warak *badak*
warangan *rasung lawo, rewos lawo*
warangka *bako kiris*
waras *réwa, cébo, weki dia*
warawiri *édos, haluk, antas, inti-antas, nggele-nggaur, noé-na'éng, nggeré lé-nggeré lau, ghétos*
warga *weki, roéng, lawa*
waria *iné-wai ba weki ného ata rona*
waringin *langké, haju langké, purus, riton*
waris *mbaté, pusaka, bija; mewarisi na'a; mewariskan reding, redeng, na'a waén paké, na'a utén kusé*
warna *tara, tarang; warna-warni rinci-remak, bombang-reto; warna putih bakok, mancak; warna hitam neni, miteng, bolong, kula; warna biru ta'a, ula; warna merah ndéréng, wara, werot, déréng; warna kuning léros; warna hijau ta'a, ta'ak; warna ungu kentus, lango; warna sawo matang mélong-pau, malung-pau; warna emas réngkéng; warna coklat kemumuk; warna putih untuk mata nggéok; macam-macam warna ayam lalé,*

bakok, ringking, cepang, lapak, raci, rawuk, miteng, boraka, burik, marang, sawuk; macam-macam warna kuda bolong, jampi, belibi, raé, butung, bolong-ka, melibi; macam-macam warna kerbau bakok, raé, péra, balo, miteng
warok *laki, ata laki mangir, lalong(n) tana*
warsa *ntaung; dasawarsa cepulu ntaung, ce liwa, cempulu ntaung*
warta *keréba, réba; mewartakan wéwa keréba, wintas; wartawan ata kawé keréba, ata pandé kréba*
waru *waso*
warung *warung*
wasangka *nga'ar, hahu-ha, ma'ut, semet wasiat pedé, wetung, regéng-pedé, haéng taé, repéng pedé*
wasir *mbesol, landa nggobor*
wasit *wasit*
wasitah *iné-wai mbeko*
waspada *jerék, tilu-isuk, jengkek, jekok, sintong*
was-was *soang, meser, sasa-nga'i, ngente-nga'it, sintong*
watak *perangé, ba weki, gaok, sara, pata, wintuk*
watan *kuni agu kalo, béo*
wawancara *réi sina-cé'é, ri salé-awo, tomo sina-cé'é*
wayuh *wina do*
weda *kitab nggeluk Hindu*
wedana *penggawa*
wedang *waé kolang (inung)*
weduk *kebal*
wejang *toing, titong, tuing*
welas *mohas, momang, wéong*
welerang *mbungé, mburé*
weling → *wasiat, pedé, redeng*
wenang *adak, cau adak, cau dis; sewenang-wenang sara nai, nia ngoéng, sere-ru, pandé lorong ngoéng de ru*
wereng *nengep*
wese *kakus*
wesel *surak emi séng oné kantor pos*
wibawa *sa'i-gala, sa'ing, rang*
wicara *curup, tomo, reweng, gejék*

widyawan, widyawati *ata pintar mésé*
widuri *kolé, mbere-mbéga, ruék, lalok-
ruék*
wig *wuk pandé molé*
wilayah *osang, mapak, kengkok, ota,
malok, tana, wejang*
windu *alo ntaung*
wisma *mbaru ka'éng, sékang, mukang,
kampong*
wiwaha *ramé kawing*

wol *wulu de jimbal*
wortel *wortél*
wreda *umur tu'a, do pecing, do baé, ata
tu'a*
wredatama *ata pension*
wudu *waé baki, baki te ngaji de ata Islam*
wujud *tara, rupan; mewujudkan toming,
tuming, si'ang pandé*
wulan *wulang*

X

x hurup te sua mpulu pat

x1 hurup te alit kudut néka wau ngasang

x2 sinar géwang de mata lesu, géwang rongsén

xanthipe iné wai ata gutek, iné wai da'at

xenophobia rantang da'at ata péang mai

xenoglosia ngancéng baé agu curup toambo data bana

xenograf ata baé toambo data banga

xenokrasi cau lata bana landuk'n

xenolit watu koé ata boné mai watu mésé

xenomania lilok kéta sanggén apa péang mai

xerofit ného pandeng-wasé

xeroftalmia beti mata le kurang vitamin A

xerosis milong, dango dantél

xiloid kuri, doring, duci, kusing, néhot

xilograf ata baé pandé nggara nggetik, ata baé ukir

xilogi ilmu te baé urak de haju

x-mas lesu Natal, lesu loas de Mori Yesus

x-ray géwang rongsén

xylem urak de haju

xy'lograph haju ata poli ukir

xy'lographer ata nggara nggetik, ata ukir

Y

y *hurup te suampulu liman*

ya, ya, menyetujui *é, éng, io, tu'ung, iah, ia, hé'é, hé'éng, ma'u, he'e; ya= seruan menjawab u, oé, ao, ha'ah, he'eh, ba'ang*

yahud *mésé, mang*

yahudi *Yahudi*

Yahwe *Mori, Mori Keraéng*

yaitu *ata, ngong, hiot, ného hitu*

yakin *imbi tu'ung, imbi wa mai nai, imbi tu'u*

yakni *ata, ngong, ho'os, ného ho'o*

yang *ata, te, ce, ca, se, baté, tara, hiot, hitut, ho'ot, so'ot, situt; tempat yang palang, baté; yang mana nia, hot nia, ho'ot nia, iwo nia, niay, nias*

yatim *ata lalo (mata ema/amé); yatim piatu lalo (mata endé/iné agu ema/amé); piatu lalo(mata endé/iné)*

yel *ciék, raos, rai-raos, rait, wuku, paci*

yen *séng de Jepang*

yunior *ata céwé uwa, asé, be wa-mai, umur koé, uwa*

yute *po'ong te pandé goning, pandang*

Z

z hurup te suampulu enemn

zahit *mata déméng nggeluk, mata te kambé agama, mata le kambé imbi*

zakar *telo, la'é, kopé, lolong, rarak, tolok, laso, lacir, lasu, lasung, lacér;*

buah zakar *wo'ér, rugha, ruha, lincé*

zaman *laring, cekeng, uwa; zaman dahulu kala danong, médé, danong empowalok, danong empo-tajo, danong emp-iok; zaman sekarang te ho'on,*

uwa ho'on, uwa dité; zaman Belanda cekeng perénta le Belanda; zaman Jepang cekeng perénta le Jepang/Nipong; zaman baru uwa weru; akhir zaman cemoln lino, lerem tana lino

zat hédet; yang berzat cair waén

zinah *loma, lomang, nelung, lagé-alu, lagé nepé, lagé wa'i, lagé kilo, kido wina data, lagét-alu, ngoéng ata*